УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ
ФАКУЛТЕТ ПОЛИТИЧКИХ НАУКА

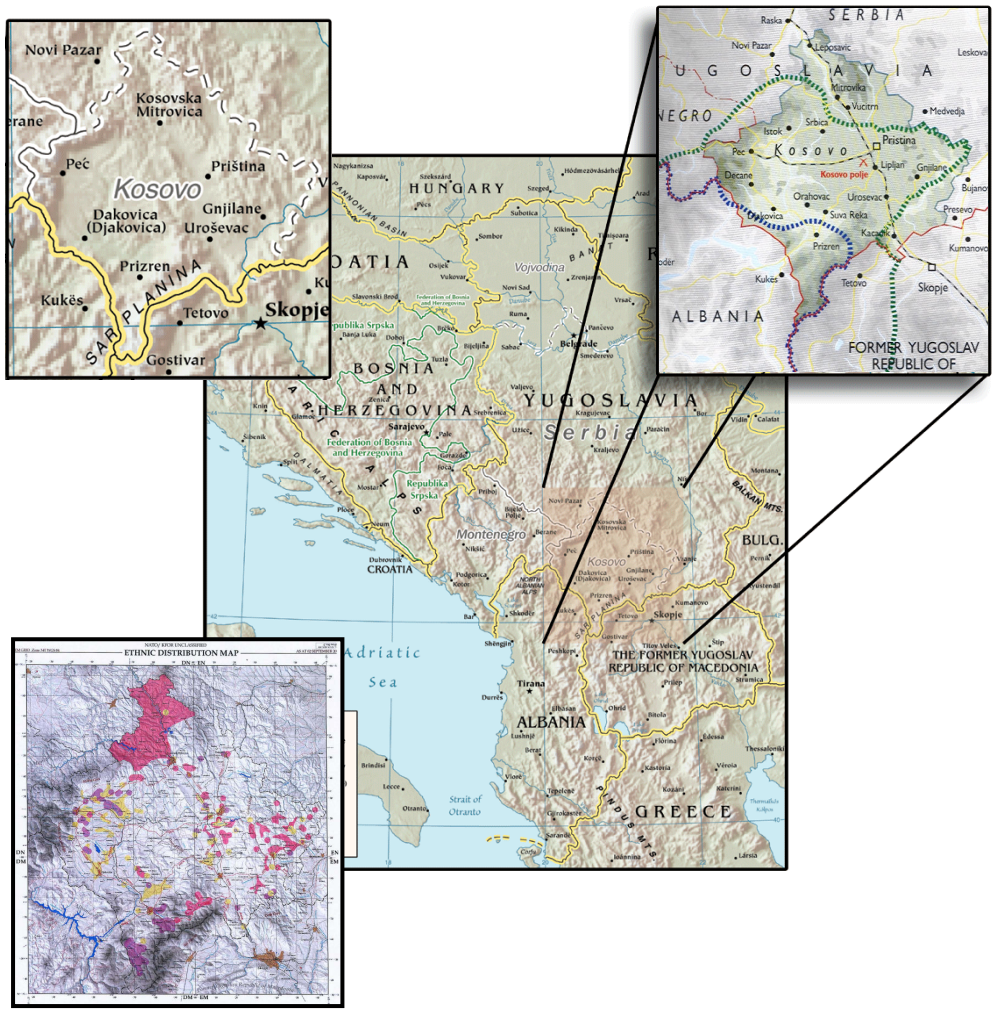

ПОЛИТИЧКО НАСИЉЕ НА КОСОВУ И МЕТОХИЈИ ОД 1945. ДО 2003. ГОДИНЕ

Трагајући за истином, наишла сам на многе препреке.
Зато у име оних, којих више нема, једног дана моја нада ће се пробудити са истином, а њихова имена неће пасти у заборав.
Остаће дубоко у нашим срцима и памтиће их генерације

Овај рад посвећујем својој породици Бериша
и мени драгој Живани Стојановић,
пензионисаној учитељици

А п с т р а к т

Политичко насиље на Косову и Метохији од 1945. до 2003. године

Двадесет први век за европско геополитичко подручје усмерен је у правцу опште интеграције у којој државна обележја слабе, а национална припадност постаје културно-цивилизацијски епитет који се уклапа у опште обележје: европски грађанин. Националистички сепаратизам са терористичким методама и циљевима стварања нових држава на тлу већ постојећих представљају настојање остваривања регесивних идеја за еврпоску садашњост. Ови сепаратизми испољавају се попут дтугих у свету, и код код косметских Албанаца.

Сепаратизам косметских Албанаца историјски је обележен насиљем различитих облика испољавања и интензитета. У последњој деценији 20. века вешто је коришћен за интересне циљеве како светских сила тако и екстремног ислама и међународних терористичких организације. Распад социјалистичке Југославије (ex-Југославије), несрећно усмерење Србије да очува СФРЈ, њено унутрашње хаотично стање (друштвено-економски распад) и међународне санкције били су погодни условни оквири да се на тлу старе централне српске постојбине развије терористички сепаратизам косметских Албанаца. Он је представљо само продужетак њиховог латентног насилног сепаратизма (тероризам) од 1945. године који се испољавао у разним формама и врстама зависно од степена друштвене, политичко-економске, компактности и стабилности Србије као и њеног положаја у међународним, а посебно европским односима и релацијама.

Кључни речи: насиље, тероризам, сепаратизам, Косово и Метохија, СРЈ, Србија, међународни односи, међународни тероризан, агресија, НАТО, ЕУ.

A b s t r a c т

Political violence in Kosovo and Metohija since and 1945. to 2003.

For the European geo-political area, twenty first century is directed towards general inregration in which state characteristics are getting weaker and national characteristics turning into a sort of cultural and civilisation epithet fitting into general characteristics of the European citizen. National separatisms by way of terrorist methods and goals within the territory of the already existing states stand for attempts to realise the ideas that are regressive for the European present. Such separatism appear with Irish, Basque, Kosmet Albanians and Chechnian extremists, all of them having the same basic goals and violent forms and methods.

Kosmet Albanians separatism has been characterised by violence in various forms of intensity and demonstration. During the last decade of the twentieth century, it has been skillfully used for interest goals as by the world powers and extreme Isam and so by international terorist organisations. Disintegtation of the socialist ex-Yugoslavia, unhappy determination of Serbia to save the SFRY, its choatic internal situation (social-economist collapse) and international sanctions, offered convenient conditions for development of the terrorist separatism among Kosmet Albanians on the territory of the central Serbian homeland. It is only a continuation of their latent violent separatism dating back form 1945. that kept emering in various forms and types, depending the level of social, political and economic compactness and stability of Serbia, as well as upon its position in international, and especially European terms and relations.

Key words: violence, terrorism, separatism, Kosovo and Metohija, Serbia, FRY, international relations, international terrorism, NATO, EU.

УВОД

Насиље као социолошки и друштвено историјски феномен неизоставни је пратилац друштвене заједнице од њеног настанка до данас. Упркос другачијим очекивањима и предвиђањима XX век се може означити веком насиља свих врста. Његове последице у људским жртвама, материјалним разарањима и у деградирању животне средине није лако сагледати. И почетком XXI века, свет се суочава са забрињавајуће растућим проблемом употребом насиља као средства за постизање криминалних и других нелегитимних циљева. Таквим насиљем и данас се угрожавају основне слободе и права људи, њихова општа безбедност, али и државни суверенитет, територијални интегитет, па и опстанак појединих држава. У арсеналу најразличитијих облика насиља, посебан значај, свакако има сепаратизам и тероризам као екстремно сурови облик организованог и политичког мотивисаног насиља. Он је постао преовлађујући унутрашњи безбедносни проблем у значајном броју земаља света али и средство за постизање различитих циљева у међународним односима.

Иако по својим последицама не представља најтежи облик политичког насиља, тероризам се у последње време појављује као преовлађујући и често најделикатнији унутрушњи безбедносни проблем у значајном броју земаља, али и као проворазредни међународни безбедносни проблем.

Бивша Југославија је скоро непрекидно угрожавана од њеног настанка 1918. године, а Србија и српски народ на Косову и Метохији били су жртве етнички и политички мотивисаног насиља албанских екстремиста од продора Турака на Балкану, до данас. Разни облици политичког насиља против бивше Југославије и Србије, а најчешће су коришћени у функцији покушаја етничких чишћења и сецесије појединих делава њене територије. На тим основама, најдуже и најупорније егзистира насиље албанских екстремиста на Косову и Метохији. Ескалацијом тог насиља крајем XX века и његовим савезништвом са НАТО током агресије на Србију и Савезну Републику Југославију (СРЈ) 1999. године, изазвана је криза, којом је безбедност Србије и њених грађана најозбиљније угрожена после другог светског рата. Последице тог насиља у људским жртвама и материјалним разарању још увек су несагледиве, а територијални интегритет и суверенитет Србије на територији Косова и Метохије озбиљно су доведене у питању.

Континуирано егзистирање тог насиља албанских (шиптарских) екстремиста и етносепаратиста у дужем низу година, његови појавни облици и последице, општепознате су и скоро неспорне историјске и социолошке чињенице. Полазећи од преовлађујућих унутрашњих правних, државно-политичких, па и теоријских становишта, то насиље се углавном квалификује као тероризам. Оно се такође често истиче као очигледан пример симбиозе тероризма као унутар државног безбедносног проблема и тероризма као нелегалног средства за остваривање различитих циљева у међународним односима. Истовремено, преовлађују процене, да ће то насиље и у будућности бити један од најозбиљнијих облика угрожавања безбедности Србије.

Ескалација насиља албанских екстремиста и сепаратиста 1998. и 1999. године (посебно у време НАТО агресије на Србију и СРЈ) и продужетак тог насиља, после распоређивања међународних безбедносних снага на Косову и Метохију, представљали

су прилику да се наведене контрадикције у квалификовању тог насиља разјасне. То се међутим није десило. Напротив, свако је још чвршће остао на свом становишту све до данас (и државе и међународне организације, и политичари и публицисти и новинари, па и научни истраживачи и теоретичари), тако да описане „новољности“ ескалације насиља за његово научно истраживање, до данас нису адекватно валоризоване.

Полазећи од тога и од чињеница да ће сепаратизам и тероризам на Косову и Метохији и даље бити један од најозбиљнијих облика угрожавања безбедности Србије и да је правилно разумевање његове суштине битна претпоставка његовог успешног сузбијања у будућности, може се закључити да постоји научна (теоријска) и друштвена (практична) потреба за научним истраживањем ове деструктивне и друштвено опасне појаве, како би се научно утврдили, класификовали и објаснили њени најбитнији чиниоци.

Квалитетним дефинисањем проблема, предмета, циљева и хипотеза и правим извором и коришћењем одговарајућих метода научног истраживања, може се доћи до научно значајних описа класификација и објашњења суштине политичког насиља на Косову и Метохији, што може послужити као основу за израду могућих модела будућих решења Србије и других држава у региону од политичког насиља и за ефикасније сузбијање те друштвено опасне појаве у будућности.

1. ПРОБЛЕМ, ПРЕДМЕТ И ЦИЉЕВИ ИСТРАЖИВАЊА

Проблем овог истраживања претходно је дефинисан питањима која се односе на везу између политичког насиља као друштвено опасне појаве и могућег облика угрожавања безбедности било које земље - са једне стране и насиља албанских екстремиста и сепаратиста на Косову и Метохији, као облик угрожавања безбедност Србије - са друге стране. Тако дефинисан проблем истраживања указао је на потребу за његовим истраживањем и условно прелиминарно, теоријско, операционално, просторно, временско и десциплинарно одређивање предмета овог истраживања. Полазећи од тога, прелиминарно одређивање предмета овог истраживања јесу посебности елемента и обележја насиља на Косову и Метохији.

У складу са утврђеним проблемом и предметом, општи циљ овог истраживања јесте да се применом научених метода дође до теоријских сазнања о постојању, друштвеној опасности и обележјима политичког насиља на Косову и Метохији и да се та сазнања оптимално искористе за превентиву Србије од политичког насиља у будућности. Истраживање је темељено на постојећим теоријским и искуственим, историјским, геополитичким, геостратегијским, унутрашње - политичким, безбедносним и социолошким знањима, која се односе на проблем насиља албанских екстремиста и сепаратиста. Проверена научна знања о насиљу (тероризму) уопште, јасно су указивала на то: 1) да насиље као друштвена појава садржи следеће опште елементе: узроке, услове настанка, мотиве, циљеве и стратегију, носиоце, средства, тактику, облике испољавања, објекте угрожавања и последице, 2) да су основна карактерна обележја насиља: тероризам, неморалност, противправност, политички циљеви, усмереност против државе, страх и застрашивање, пропаганда делом, прорачунатост и систематичност, организованост и степенованост, 3) да узроци и мотиви насиља могу

бити објективни или субјективни; националистички, етнички, верски, геополитички, територијални (сепаратистички) или комбиновани; док су насиља (тероризма) увек политички; као и 4) да се насиље (тероризам) је коришћен, да се користи и да ће се користити не само за остваривање унутрашњих политичких циљева, већ и политичких циљева у међународним односима.

Научни циљеви овог истраживања су да се научним поступком утврде, опишу, класификују и објасне:

1. Узроци, услови настанка, циљеви, мотиви, појавни облици објекти угрожавања и последица политичког насиља на Косову и Метохији, његови носиоци и њихова логистичка подршка, стратегија и тактика, као његова основна обележја.
2. У СФРЈ и тадашњој Републици Србији Албанци на Космету имали су већи животни и привредни стандард од сународника у Албанији и опет су исказивали незадовољства и тежњу за сепаратизмом и припајањем Албанији или државном осамостаљењу у „Републику Косово“. Шта је узрок или шта су узроци тог незадовољства и нетрпељивост која иде до ескалације мржње и тероризма косметских Албанаца ?

- колико је та потреба за националним уједињењем у јединствену државу подупрето и чињеницом да се територије Космета и Албаније граниче? Колико у таквим стремљењима има удела културна посебност, заосталост и затвореност као и припадање исламској вероисповести (посебно утицај и активно деловање исламског фундаментализма) насупрот хришћанству?
- колико је та нетрпењивост потпомогнута од стране других држава, страних организација, исламског хундаментализма, од стране личности са интелектуалним и материјалним интернационалним ауторитетом?
- колико удела у томе имају сецесионистички и сепаратистички интереси који долази из других југословенских република, посебно јаче исказани после Титове смрти?

3. Косметски Албанци су 80-тих и 90-тих година организовали паралелне институције власти, образовања (свих нивоа), здравства, као и милитантне организације и групе (напр. ОВК). Овим институцијама се подређује и признаје их (самовољно или насилно) албанско становништво. Оне су створене мимо савезних (југославенских) и републичких (српских) устава и закона и институција. Истовремено нису се одрицали материјалне користи која су ишла из федералног и републичког буџета (улагања у привреду, смањени порези као неразвијени регион, лична примања, пензије, надокнаде за просвету, здравство, администрацију аутономије). Сходно томе поставља се питање:

- како су на то реаговали наши судови?
- како је на то реаговала међународна заједница? Да ли смо ми та дешавања пријављивали међународним институцијама чији смо чланови били? Да ли смо тражили примену међународних и регионалних норми, судова и других одговарајућих међународних мера за заштиту српско ги југославенског политичко-правног система и у оквиру заштите геополитичке и економске целовитости Србије и Југославије?

4. У другом временском периоду показало се несналажење у идентификацији термина да ли су дешавања са Албанцима на Космету контрареволуција или тероризам или сепаратизма. Поставља се питање по којим основама је легализован и прихваћен са српске и југославенске стране назив Ослободилачка војска Косова (ОВК) на основу чега се албанска насиља на Космету подводила под назив контрареволуција? Албански циљ за сепаратизмом Косова и Метохије оствариван је и остварује се кроз акције политичког насиља који иду до организованих терористичких акција, атентата и групних убиства неалбанског становништва или Албанаца неистомишљеника .

5. За државу Србију и даље је главни циљ на Косову и Метохији да се унапреди основна безбедност свих становника покрајине, нарочито неалбанског, да се омогући повратак свих расељених лица независно од њихове верске и националне припадности, да се унапређује међуетничко помирење наметне владавина права и да се у потпуности поново изгради мултиетничко друштво.

Поред наведених, **научни циљ истраживања** је и научно предвиђање вероватноће, облика и интензиета коришћења политичког насиља за угрожавање безбедности у будућности и коришћење његових резултата у изради могућег глобалног модела дефинисања статуса Косова и Метохије у оквиру Србије.

Практични циљ истраживања је да се на основу његових резултата дође до нових сазнања на узроке и последице политичког насиља на Косову и Метохији. Имајући у виду нерешеност и актуелност проблема резултати овог истраживања могу бити веома актуелни и у блиској будућности и могу битно утицати на изналажењу решења за опстанак Косова и Метохије у саставу Србије и за опстанак Срба на Косову и Метохији. Његови резултати тако могу послужити и за дефинисање безбедносне политике, стратегије, мере и интереа Србије у вези са актуелним проблемима Косова и Метохије.

2. ХИПОТЕЗЕ ОД КОЈИХ СЕ ПОЛАЗИ У ИЗРАДИ ДИСЕРТАЦИЈЕ СУ:

Хипотетичким оквиром овог истраживања обухваћена је једна основна, шест посебних и 23 појединачних хипотеза.

Основна (општа генерална) хипотеза

Косовски Албанци у XX веку и почетком XXI века кроз примену форми и метода политичког насиља показују стремљења за сепаратизмом Косова и Метохије из српске заједнице. Њихов сепратизам има дубоке корене у прошлости и повезан је са историјским догађањима на тлу Косова и Метохије и његовог окружења.

Посебне и појединачне хипотезе

1. Форме и методи политичког насиља које косовски Албанци користе су разноврсни и зависе од локалних, државних, регионалних и међународних политика и односа. Најчешћи облик насиља који они примењују је тероризам и терор.

- насиље албанских екстремиста и етносепаратиста било је у функцији њихових политичких циљева усмерених против Републике Србије
- сепаратизам на Косову и Метохији у последњој деценији XX века имао је обележја комбинације елемената унутрашњег и спољашњег тероризма против бивше Југославије и Србије,
- насилни акти били су систематични и методски потврђени у организационо системском смислу.

2. Политичко насиље на Косову и Метохији настао је, развијао се и прилогођавао посебним географским, демографско-етничким, идеолошко-верским, уставно-првним, међународно-политичким и историјским условима и другим условима окружења, који су му погодовало:

- геостратегијски положај и уствно-правни статус Косова и Метохије, демографске промене, међунационална нетпрељивост и искључивост на том делу Републике Србије и њен међународно-политички положај током последњих деценија двадесетог века, погодовали су настанку и развоју политичком насиљу,
- тероризам је имао упориште у програмима албанских националних идеја и покрета, а у својим развојним фазама мењао се и прилагођавао односима снага у међународној заједници,
- албанском тероризму је посебно погодовала симбиоза са организованим и класичним криминалом, као и њихово сврставање „под заставу“ оружане побуне за национално ослобађање, герилског типа,
- улога посебних погодујућих фактора у настанку и развоју албанског тероризма имали су и непринципијелан однос држава и међународних организација према тероризму и геополитички интереси великих сила на Косову и Метохији.

3. Основни циљеви политичког насиља на Косову и Метохији били су тежишно и примарно у функцији стваривања геополитичких интереса међународних чинилаца на Балкану, а периферно и секундарном функцији остваривања сепаратистичких циљева сепаратиста на Косову и Метохији.

- политичко насиље (тероризам) је имао обележја узрочног, основног и доминантног садржаја кризе и оружанх сукоба на Косову и Метохији,
- носиоци политичког насиља (тероризам) су својим деловањем кршили норме међнародног и ратног права и злоупотребљавали људска права, медије, хуманитарне и друге међународне организације и ОУН,
- покушајем стварања „Републике Косова“ и њеног припајања „Великој Албанији“ носиоци тероризма на Косову и Метохији били су у функцији угрожавања безбедности и разбијања Србије као суверене државе,
- политичко насиље ће и даље представљати један од најозбиљнијих облика угрожавања безбедности Србије и других држава у региону и биће извор најозбиљнијих претњи међународним снагама на Косову и Метохији.

4. Посебност политичког насиља на Косову и Метохији огледају се у посебној организацији, стратегији и тактици његових носилаца, различитости његових садржаја и облика испољавања, учесталости интензитету и бруталности аката, ширини

угроженог простора, селективности објеката угрожавања, тежини и разноврсности последица:

- носиоци политичког насиља имали су своју терористичку организацију са елементима и обележјима криминално-клановске, параполитичке, парадржавне, паравојне и параполицијске структуре, а њихову делатност карактерисало је коришћење паравојне стратегије, тактике и средства,
- форме испољавања политичког насиља континуирано су се мењали и трансформисали од појединачних и спорадичних, преко групних и учесталијих, до масовних и бруталних аката насиља на широком простору и отворене подршке НАТО пакту, пре, у току и после агресије на Савезну Републику Југославије и Србију,
- носиоци политичког насиља су у остваривању својих циљева успешно користили силом обезбеђену подршку албанске популације и друге услове окужења, који су погодовали у попуни и профилисању терористичких снага, припрема и извођењу терористичких аката и у заштити антитерористичких акција,
- на стратегијском нивоу, носиоци албанског тероризма су користили комбиноване елементе политичке, економске и војне стратегије, делујући доминантно у форми оружане побуне герилског типа, политичко насиље је, по свом садржају имао обележја комбинације организованог и класичног криминала, класичног тероризма и оружане побуне,
- међународни чиниоци и спољни носиоци албанског тероризма најпре су обучавали, организовали, финасирали и на други начин помогали, а затим употребили његове унутрашње носиоце у остваривању својих геополитичких циљева.

5. Уз велику помоћ из иностранства, нарочито албанске ириденте, у финансирању, људству, наоружању обуци, и политичком лобирању у другим државама, своје сепаратистичке активности успели су великим делом привремено да остваре са доношењем Резолуције 1244 СБ ОУН. Вешто су користили неповољан положај Србије у склопу са неповољним полажајем социјалистичке Југославије, потом СРЈ.

- носиоци сепаратизма најпре су обучавали, организовали, финансирали и на други начин помагали, а затим употребили носиоце сепаратистичког тероризма за остваривање својих геополитичких циљева,
- употребом сепаратизма његови спољни носиоци су обезбедили размештање међународних безбедносних и цивилних снага на Косово и Метохији и тиме остварили значајне глобалне и геополитичке циљеве у Србији,
- носиоци сепаратизма нису остварили своје сепаратистичке циљеве, упркос делимичном и привременом губитку надлежности државних органа Републике Србије на том делу своје територије.

6. Поступајући у неповољним условима, пре свега последично (реактиван, изнуђено) Србија и тадашња Југославија нису биле успешне у сузбијању тероризма, а доласком међународних снага на Косову и Метохији, није превазиђен проблем тероризма у региону нити су битније промењени геополитички интереси у том Балкана:

- Србија и тадашња Југославија су проблем тероризма решавале искључиво као унутрашњи проблем, изоловано од неопходне сарадње са најважнијим чиниоцима међународне заједнице и тежишно полицијско-војним мерама, што их је довело у позицију противника, а не сарадника међународне заједнице и узроковало њихов крајњи неуспех у сузбијању политичког насиља,
- испољавање политичког насиља у види сепаратизма, сецесије и тероризма све више се испољавао на Косову и Метохији, држава Србија је у оквиру својих уставно-правних надлежности предузимала мере (превентивне и репресивне) за очување суверинитета и интегритета државе,
- постоји потреба за израду модела дефинисања статуса Косова и Метохије. Србија ће политичким и дипломатским средствима, мирним путем и делотворном сарадњом са међународном заједницом и припадницима албанске заједнице наћу прихватљиво решење,
- упркос непотпуном успеху, снаге безбедности Републике Србије, су у борби против албанског тероризма стекле значајно искуство у сузбијању етносепаратистистичког и међународнодно подржаваног тероризма,
- распоређивањем међународних снага на Косово и Метохију, проблем албанског тероризма није превазиђен и он ће и даље представљати један од најозбиљнијих облика угрожавања безбедности Србије и других држава у региону и биће извор најозбиљнијих претњи регионалној безбедности и међународним снагама на Косову и Метохију,
- постоји потреба за израдом глобалног модела дугорочне заштите Србије и држава Балкана од албанског тероризма, политичким, дипломатским средствима, мирним путем и сарадњом са међународном заједницом.

3. ОПРАВДАНОСТ ИСТРАЖИВАЊА

Научна и друштвена оправданост овог истраживања произилази из његових резултата који ће допринети продубљивању и проширивању научних знања у области безбедности, геополитике, одбране. Нормативном обрадом резултата истраживања унапредили би се и доктринарни ставови о стратегијском моделу заштите Србије и других региона од политичког насиља као објективног могућег облика угрожавања њихове безбедности у будућности.

Резултати овог истраживања могу бити и подстрект другим истраживачима за нова истраживања у овој области, чиме би предмет истраживања био још свестраније и свеобухватније сагледан у теорији и пракси. Истовремено, ово истраживање би допринело обогаћивању методолошке праксе и искуства у истраживању проблема сепаратизма и тероризма уопште, међународног и сепаратистичког облика тероризма посебно.

Друштвена оправданост овог истраживања огледаће се у његовом доприносу ефикаснијој заштити Србије и држава региона од политичког насиља у будућност, поправљању њиховог међународног положаја и стабилизовању њихових унутрашњих међунационалних и других односа. Истраживање специфичности политичког насиља као актуелне претње чак и опстанку Србије и државне заједнице Србија и Црна Гора,

може бити од изузетне важности за дефинисање државне стратегије и политике заштите од тог али и од других сличних видова политичког насиља.

4. МЕТОД ИСТРАЖИВАЊА

Истраживање је реализовано комбинованом применом филозофских општих, посебних и појединачних метода научног истраживања. Од филозофских-теоријских метода у истраживању је коришћена дијалектичка метода, а од општенаучних, метода моделовања, статистичка и историјско - компаративна метода. Из групе посебних научних метода коришћене су методе анализе и синтезе, индукција и дедукција, а од појединачних метода анализа садржаја, системска анализа и студија случаја. **Дијалектичка метода** је представљала оквир за примену осталих општих, посебних и појединачних метода у овом истраживању. Она је, као основна метода научног сазнања, била од посебне помоћи, да се у сложеном процесу међусобно условљених, али и супростављених активности носилаца насиља и носилаца заштите од насиља, дође до истине. Применом ове методе, сваки сегмент истраживања сагледан је појединачно и као део целине у динамичном процесу интеракцијски условљених промена, сталног кретања и јединства супротности.

Применом метода апстрактног, текстуалног, табиларног и графичког моделовања, дата су одређена објашњења међусобног структурних и функционалних односа елемената, стања и тедненција политичког насиља. **Статистичка метода** је коришћена за обраду прикупљених података о броју, врсти, организацији и опремљености носилаца политичког насиља, о броју и врсти терористичких акта, о објектима напада и о непосредним и посредним последицама тих аката, по времнској учесталости и просторној размештености. Применом ове методе дошло се до научних статистичких описа стања и тенденција (кретања и понашања) албанског и до квалитативних закључака, који су чинили основу за верификацију или оспоравање појединих хипотеза истраживања. За потребе ове методе, коришћене су и званичне - службене информативне - статистичке евиденције МУП, ВС, као и изворни материјали ОВК, пронађени и заплењени у операцијама на Космету, до којих се дошло истраживањем документалистичких фондова и архива безбедносних агенција Републике Србије.

Историјско-компаративна метода је коришћена у нучном описивању и објашњавању разлика и сличности. Применом исте методе, научно су описане и објашнене разлике и сличности између политичког насиља и научно уопштени ставови о албанском тероризму као посебној врсти агресије против Србије и бивше Југославије. Истом методом су такође упоређени неповољни ефекти антитерористичких мера предузетих од стране Србије и бивше Југославије са могућим ефектима мера за које је утврђено да су требале бити предузете на сузбијању тог тероризма. Она је коришћена и за откривање и научно осетљивање албанске националне идеје, српско-албанских односа на Балкану, посебно на Космету, као и истројских корена, општих и специфичних обележја албанског етносепаратистичког тероризма у дужем временском периоду и у шитем просторном окружењу.

Историјски материјали и чињенице коришћени су као замена за експеримент, као помоћно средство каузалне анализе у неексперименталним условима и као искуствена

основа за проверавање хипотезе истраживања. Овом методом извршена је и упоредна анализа циљева, облика и ефекта албанског тероризма кроз различите временске периоде и у поређењу са сличним облицима сепаратистичког тероризма у свету.

Методе анализе и синтезе, као посебне научне методе, примењиване су током читавог истраживања. На основу прикупљених и статистичких обрађених података, анализиране су узрочно - последичне везе, врсте, учесталост и тенденције појава. Анализом су важне чињенице о узроцима, циљевима и облицима албанског тероризма, његовим носиоцима, објектима напада и последицама, рашчлањаване, ради спознаје генезе њиговог настанка, њихових унутрашњих односа и закономерности развоја. Синтеза, као завршница сазнајног процеса, помогла је успостављању везе између анализом рашчлањених делова и у схватању целине и суштине албанског тероризма као појаве, на основу његових елемената.

Метода индукција и дедукције такође су коришћене у свим елементима истраживања. Из појединачних садржаја и обележја изведени су закључци о општим обележјима тероризма албанских екстремиста (индукција) о обрнуто, из општих, већ доказаних обележја елемената изведени су закључци, докази и објашњења посебних обележја, односно специфичности албанског тероризма на Космету. Ова метода је примењена уз ослањање на методу анализе и синтезе и имала је посебан значај за верификацији појединих хипотеза овог истраживања.

Анализа садржаја, као значајна метода овог истраживања, коришћена је за прикупљање релаватних података о свим облежјима албанског тероризма на Космету. Овом методом анализирани су писани, графички, аудио и визуелни материјали који се односе на политичко насиље на Космету. Посебна корист од ове методе била је у анализи иностраних материјала и материјала носилаца тероризма, који су раније били недоступни, као што су програмски, плански, организациони, функционални и извештају појединих чинилаца међународне заједнице. Поред тога, анализирани су и остали расположиви теоријски извори (стручна литература, уџбеници, часописи, друге публикације, прописи, штампа, интернет) као и службена докумнтација полиције и војске.

Први део

I. ОСНОВНА (ОПШТА) ОБЕЛЕЖЈА ПОЛИТИЧКОГ НАСИЉА

1.1. Појам насиља

Насиље[1] као социолошки и историјски феномен стални су пратилац друштвене заједнице од њеног настанка до данас. Упркос другачијим очекивањима, XX век се може означити веком насиља свих врста. Последице тог насиља у људским жртвама, материјалним разарањима и у деградирању животне средине није лако сагледати. Почетком XXI века, свет се суочава са забрињавајуће растућим проблемом употребе насиља као средство за постизање веома различитих циљева. Противправном употребом силе, односно насиљем и данас се угрожавају основна права, слободе и безбедност људи, али и државни суверенитет, територијални интегритет, па и опстанак појединих држава. У арсеналу најразличитијих облика насиља, по свом значају и деликатности, издваја се као посебан облик, организовани, противдржавни и политички мотивисано насиље.

Насиље, и борба против насиља, стални су пратиоци друштвене заједнице, од њеног настанка, до данас. Појам насиља теоријски и нормативно није најјасније одређен и најчешће се поистовећује са појмом сила. У теорији преовлађује мишљење да је сила општији појам којим се најчешће подразумева „притисак који се над неким врши с намером да се од њега нешто добије или да се приволи или присили да нешто уради што по слободној вољи не би урадио...[2] или „примена различитих поступака и средстава да би се изнудило одређено понашање људи противно њиховој вољи.“[3] Са друге стране се дефинише као „коришћење физичке силе у циљу наношења повреда или узроковања штете људима или имовини... или принудно нарушавање слободе човека.“[4] Насиље се тиме одређује као сила која делује, као директно коришћење физичке силе при чему су видљиви конкретно средство, оруђе и директни учинак. Насиљу су дакле, за разлику од силе и моћи, потребна средства којима се оно остварује и којима се сила и моћ претварају у насиље, којим се постиже циљ.

Из искуства је међутим опште познато да употреба силе, може бити законита (легална) и незаконита (нелегална). Употреба оружане војне силе у оружаним сукобима у складу са међународним ратним и хуманитарним правом, употреба ватреног оружја и других средстава принуде у обављању полицијских послова у складу са законом, као и коришћење примерене силе у условима крајње и нужне одбране, примери су законите примене силе. Извршење било ког кривичног дела уз употребу силе (убиство,

---

[1]. Општа дефиниција насиља је: „Насиље је употреба силе да би се изнудило одређено понашање људи противно њиховој вољи, односно одређен резултат.“ У дефиницији појављују се појмови насиље и сила које професор др. Драган Симеуновић, међусобно повезује: „Насиље је људска делатност, а сила средство, она није проста употреба силе већ њен рад, као облик људске делатности у којој се директно или индиректно користи сила. Она је делатност којом се неки чин, активност, радња или процес отпочињу, врше или заустављају, односно одржавају или убрзавају, или се нека форма и суштина стварају, односно одржавају или убрзавају, трансформишу или разарају насупрот вољи и интенцији остварења интереса и задовољења потреба објекта насиља уколико је свестан, односно насупрот његовој унутрашњој (природној) структури или законитостима уколико се не ради о човеку.“ (Драган Симеуновић: Политичко насиље, изд. Радничка штампа, Београд, 1989.), стр. 37.

[2]. Лалевић, М.: Синоними и сродне речи српскохрватског језика, Београд, 1974, стр. 393.

[3]. Мала политичка енциклопедија, Београд, 1966, стр. 719.

[4]. Mackenzie W. J. M.: Power, Vilence, Decision, New York, 1975, str. 39 (Томашевски, К.: Изазов тероризма, Младост, Београд, 1983, стр. 13-15).

разбојништво, отмица, тероризам) примери су незаконите и кажњиве употребе силе. Насиље као ужи појам од појма сила, тако подразумева противправну употребу силе, што искључује противправност и према националним, а у неким случајевима и према међународном праву. Таквим терминолошки разграничењем значења термина сила и насиља, фактички се превазилази проблем вредносне неутралности тих појмова.

Давно пре открића филозофије човек је могао да бира једну од две могућности. Једна је да нешто створи, а друга, да нешто уништи, разори, сруши... Човек није постао човек само захваљујући радним, стваралачким способностима него и способностима да уништава, разара, убија, савладава звери и другог човека. Ова распетост између стваралаштва и уништења била је и још увек јесте (у мање бруталном или више прикривеном облику) човеково проклетство, или: проклетство човекове слободе. Дакле, у изворном смислу постоји не само човек стварања и умности него и човек деструкције или насиља. Практично човеково освајање стварности од самог почетка било је својеврсно („креативно“) насиље које или укида или користи (друго) насиље. Човек је рођен с насиљем и у насиљу које се никада не зауставља, не мирује, бар не потпуно. Нема краја насиљу као што нема краја ни слободи. Дакле, нема крајњег (*eshatos*) у насиљу и нема есхатологије насиља, што значи да од насиља нема избављења.[5] Данас је насиље, у цивилизованом свету, само модификовано, преобликовано или сублимисано, али оно није укинуто. Зато за човека увек постоји један неизбрисив проблем насиља, од којег он неће лако моћи да побегне. Насиље је проблем који поступно разара човека. Насиље и није проблем за човека него је проблем против човека. Човек који чини насиље још увек не зна шта је насиље, а да би сазнао шта је насиље, потребно је да оно буде њему учињено.

Насиље је употреба силе да би се изнудило одређено понашање људи противно њиховој вољи. Под насиљем се подразумева незаконита употреба силе. Са гледишта потлачених, целокупна државна делатност носи карактер насиља, а са гледишта владајуће класе - насиље се третира као неизбежна принуда. Оно је очито старо колико и људско друштво, а политичко насиље постоји од када постоји политика. Да би се схватила суштина насиља неопходно је указати на многе покушаје дефинисања овог опасног феномена. У САД „US National Commission of the Causes and Prevention of Violence“, је „насиље однос кроз који се повређује тело или живот особа или оштећују ствари“, а у „Великој совјетској енциклопедији“ пише да се насиље одређује као „напад на личност који се састоји у наношењу ударца, повреда психичких и других учинака који произилазе из примене физичке силе.“[6]

[5]. Беланчић, М.: Насиље, Медијска књижара Круг, Београд, стр. 9.
[6]. Бољшаја совјетска енциклопедија, том 29, стр. 193.

Тек појавом посебних студија о насиљу, као што је Денисовљева „Социологија насиља“ направљен је помак у дефинисању овог појма. Насиљем се могу служити и слабији и јачи, али ко ће добити битку и тиме евентуално извршити насиље зависи од низа претпоставки које (не) задовољене узрокују да нпр. у стицају околности неке конкретне ситуације насиљу подлегну, тренутно или трајно. Тед Гар, доследно традицији фрустационо - агресивне школе и саму револуцију одређује једним од облика политичког насиља који се може објаснити понашањем појединаца. Он сматра да јекључни елемент сваког акта насиља самопотврђивање. Зато када дефинише насиље као „свесну употребу физичке силе ради озлеђивања или физичког уништавања.“[7]Он не налази за битно чак ни то да се утврди ко то ради и у ком контексту. Једино је важно да је присутно самопотврђивање на било који други начин: „да се задовољи гнев, постигне освета, потврди понос, створи страх код других.“

„Насиље је људска делатност, а сила је средство, оно није проста употреба силе већ њен рад, као облик људске делатности у којој се директно или индиректно користи сила. Оно је делатност којом неки чин, активност, радња или процес отпочињу, врше или заустављају, односно одржавају или убрзавају или се нека форма и суштина стварају, трансформишу или разарују насупрот вољи и интенцији остварења интереса и задовољавања потреба објекта насиља уколико је свестран, односно насупрот његовој унутрашњој (природној) структури или законитостима уколико се не ради о човеку.“[8]

Дефинитивно, ни савремена цивилизација није у стању да укине нити да са мање или више успеха решава проблем насиља, без наде да ће га икада дефинитивно решити. Дакле, она не може (нити) да потпуно укине, нити да лакоумно допусти насилничко понашање људи. Цивилизација мора да прагматично преусмери, сублимише или контролише изворно-насилничко понашање људи, по коме се они, ипак, како би рекао Кант, разликују од оваца.[9] Најзад, људско присуство је тешко замислити без противуречја, спрова, сукоба и антагонизама. Читава политика је борба за моћ. Крајњи облик јесте насиље, каже Ч. Рајт Милс (C. Wright Mills), што је ехо дефиниције Макса Вебера (Max Weber) о држави као „владавини људи над људима заснованој на средствима легитимног, односно, наводно легитимног, насиља.“[10]

Акти насиља могу се манифестовати у различитим интензитетима, од претње насиљем, преко ограничења слободе кретања, наношења телесних повреда и „обичног“ убиства, до рата, односно до оружаног сукоба. На тој скали коришћење насиља поприма различите видове и резултира незнатним или великим људским и материјалним жртвама. У том контексту, за овај рад је од посебног значаја размотрити место тероризма у спектру друштвених сукоба, односно конфликата, у чијем контексту егзистирају људи и њихове организације. Иако опсег и ниво друштвених конфликата варира, конфликт је цивилизацијска константа, због чега се може рећи да друштвене организације никада нису заиста „у миру“ већ су увек у некој врсти „рата.“

---

[7]. Gurr, T.R.: The Revolution-Social Change Nexsus: Some Old Theories and New Hupotheses, Comporative Politics, 1973, str. 359.
[8]. Драган Симеуновић: Политичко насиље, изд. Радничка штампа, Београд, 1989, стр. 21.
[9]. Беланчић, М.: Насиље, Медијска књижара Круг, Београд, 2004, стр. 138.
[10]. Georges Sorel, Reflections on Violencde, „Introduction to the Frist Publication (1906), New York, 1961, p.60.

Тероризам је, према томе само један од видова коришћења насиља, само један од начина вођења борбе за остваривање циљева у име којих се врши, тако да се може појавити у контектсту, односно као саставни део гругих видова употребе силе, у вези с њима, или сасвим изоловано од њих.[11] Класични акти насиља у рату или акти насиља колонијалних, расистичких и страних режима против народа који се боре за своје ослобођење, своје легитимно право на самоопредељење, независност и друга људска права и основне слободе, представљају примену насиља у ширем обиму од примене насиља код тероризма.

Са друге стране, насиље криминалаца приликом вршења класичних кривичних дела, ради стицања противправне имовинске користи, афектно и нехатно криминално насиље, ужег су обима од примене терористичког насиља и немају политички циљ, због чега се не могу квалификовати тероризмом. Терористичка квалификација тог насиља није прихватљива, упркос томе што су у старијим дефиницијама тероризма, појмови „криминални акт“ или „криминално дело,“ утврђени као нужан услов за постојање тероризма.

Теоријски извори такође јасно потврђују опште познату чињеницу да појам насиље има шире значење и од појма „криминални акт,“ из чега произилази да се свако насиље не може квалификовати, чак ни „криминалним актом,“ а поготово не тероризмом. У атмосфери критике термина „криминални акти,“[12] појавила се формула „акти насиља,“ чиме је у савременим дефиницијама тероризам, појам „криминални акт,“ трансформисан у појам „акт насиља,“који је представљао садржајно одређенију квалификацију везану за природу понашања терористе. Такво решење омогућавало је да се постави јасна разлика између кривичних дела насиља и других кривичних дела, која то нису, а тиме да се из појма тероризма елиминишу такви деликти, односно криминална понашања која не улазе у формулу „акта насиља.“[13]

Међутим, аутори дефиниција у којима је појам „криминални“ акт, трансформисан у појам „акт насиља“, нису сагласни око тога какав је конкретније акт насиља, који се може квалификовати као тероризам. Неки од њих траже да насиље буде оружано (Дејвид), односно физичко (Димитријевић), други да је реч о симболичном акту који упућује на даљу претњу насиљем (Thornton), а трећи пак, захтевају да се то насиље врши систематски (Levasseur, Wilkinsion). Упркос разликама, сви аутори сматрају да је насиље у основи нужно карактерно обележје тероризма. Међутим, поред понашања садржаних у насилном акту, по мишљењу неких аутора, постоје и друге манифестационе форме тероризма, које не укључују насиље. У том смислу Пеле истиче: „Ако се употреба једино кроз израз насиље долази до тога, да се на пример, као акт тероризма не сматра дело тровања воде за пиће, јер није реч о акту насиља.“[14]

Р. Лемкин (Raphael Lemkin)[15] одређује тероризам као умишљену употребу било каквог средства којим може да се створи општа опасност (*dangercommun*). Та општа опасност

---

[11]. Томашевски, К.: Изазови тероризма, Младост, Београд, 1983, стр. 172.
[12]. David, E.: Le Terrorissme en Droit international, p.110.
[13]. Јаковљевић, Д.: Тероризам с гледишта кривичног права, „Сл. лист СРЈ“, Београд, 1997, стр. 47 и 185.
[14]. V. Actes de la VI Conference, p187). 383. (Јаковљевић, Д.: Тероризам с гледишта кривичног права, „Сл. лист СРЈ“, Београд, 1977. стр. 47 и 187).
[15]. R. Lemkin.: Fautilunnou veaudeitdedroit gensnomme terrorisme, Revue de dr it penal etcrimi no logie, Belge, br. 13/1933, str. 900-901.

је уствари опасност која прети интересима више држава или њиховим грађанима. Овај аутор сматра да се тероризам у најширем смислу састоји од застрашивања људи извођењем насилних радњи. А. Сотиле[16] подразумева метод криминалне активности коју карактеришу терор и насиље ради постизања одређеног циља. То је криминални акт који је изведен уз застрашивање и насиље ради остваривања одређене намере.

Г. Понтера (G. Ponterle)[17] дефинише тероризам као сваки акт који је изведен као метод политичке борбе, уз употребу екстремног насиља према жртвама. Теоретичар Гласер (Glaser) сматра да је тероризам „коришћење насиља уз помоћ различитих средстава са циљем да се постигне појединачна, лична корист на рачун друштва или да се оствари одређена политичка доктрина од чега ће зависити да ли је у питању злочин општег права или политички деликт.“[18]

П. Роберт (P. Robert) дефинише тероризам: „као употребу мера насиља са циљем постизања политичких ефеката, појединим или колективним атентатима, рушењима у виду освајања, чувања или вршења власти у режији одређених политичких органа који настоје да произведу страх и несигурност.“[19]

Према А. Шмиду (A. Schmid) искристалисала су се 22 елемента који карактеришу појам тероризма: употреба силе; политичко својство; изазивање страха; застрашивање; претња; очекивање психолошких ефеката; различитост жртава и шири предмет напада; организовано деловање; методи у стртегији борбе; кршење правила и нечовечност; уцена и принуда; публицитет; самовоља и одсуство дискриминације; најчешће жртве - цивили; жртве у принципу - невине особе; организовано вршење насиља; експонирање и приказивање „својих поступак“ другима; непредвидивост; прикривеност; понављање; злочиначко својство; захтеви и ултиматуми који се упућују другим људима.[20]

Некадашњи директор лондонског Института за савремену историју В. Лакер (Walter Laqueur), избројао је укупно 109 дефиниција тероризма у периоду од 1963-1981. годи не,[21] а до данас их има много више. Неуспели покушаји да се утврди свима прихватљива дефиниција веома су бројни. Он сматра да је тероризам допринос постизању политичког циља нелегалном употребом силе, када су мета невини људи.

Томашевска сматра да се „Појмом тероризам обухватају различити акти насиља и угрожавања људских права и људских живота, као и јавних, односно заједничких и индивидуалних добара. У том мноштву и разноликости аката, који се подводе под појам тероризам, остао је део разлога због којих није могла бити утврђена једна

---

[16]. A. Sottile.: Leterrorismeinternational, Recueil des Cours, Paris, T. 65, 1938, str. 96.

[17]. G. Pontera.: Violenyia eterrorismo, Ilpproblem adeliade finizione edellaguisti ficayione. Димен si o nidel terrorismo politico, Milano, 1979. str. 58.

[18]. Међународнаполитика, 1. 9. 1998. год. стр. 7.

[19]. Ibid.

[20]. Др Радослав Гћиновић, Тероризам, Драслар партнер, Београд, 2005. стр. 39.

[21]. Учесталост дефиницијских елемента тароризма у 109. дефиниција тероризма: Насиље, сила 83,5%; Политички 5%, Страх; појачани терор 51%; Претња 47,5%; (Психолошки) ефекти и (очекиване) реакције 41,5%; Диференцијација жртва-циљ 37,5%; Намерна, планирана, систематска, организвана акција 32%; Метод борбе, стратегија, тактика 30,5%; Аномалије у кршењу прихваћених прави ла без хуманитарних ограничења 30%; Присила, из нуђивање пристанка 28%; Публицитет 21,5%; Самовољност, безлични, насумични ка рактер 21%; Цивили, неутралци, аутсајдери као жртве 17,5%; За страшивање 17%; Наглашена невиност жртава 15,5%; Група, покрет, организација као извршилац 14%; Симболичан аспект, демонстрација другима 13,5%; Непредвидивост, неочекиваност деш вања насиља 9%; Тајна, прикривена природа 9%; Поновљивост, серијски или кампањски карактер насиља 7%; Криминал 6%; Захтеви постављени трећим странама 4%. (La qu e ur Wal ter: ‘’Re tlec ti ons on ter ro rism,’’ Fo re gin Afa is’’, јесен 1986. године).

свеобухватна и опште прихватљива дефиниција тероризма.“ Но, важнији разлог неуспеха покушаја да се постигне сагласност око дефинисања тероризма, треба тражити у чињеници да је тероризам увек политички мотивисан.[22]

П. Кербер[23] сматра да “као симболичан акт, тероризам може бити анализиран као и други начини комуникације, анализом његова четири састав на дела: *трансмитер (терориста); независни прималац (мета); порука (бомба, заседа или нека друга терористичкаакција); иповратна спрега (рекација одређеног круга слушалаца).*’’

У резолуција Савета безбедности ОУН бр. 1377 која је изгласана 2001. године пише да „Савет безбедности, заступљен на министарском нивоу земаља чланица, објављује да акти међународног тероризма представљају изазов *свим* државама и укупном човечанству... да акти тероризма *свуда* угрожавају достојанство и сигурност људи, подривају друштвени привредни развој свих држава и у *светским размерама* поткопавају стабилност и благостање“, као и то да је Савет безбедности „најдубље забринут због забележеног пораста терористичких поступака у различитим светским религијама, који су мотивисани нетолеранцијом и екстремизмом.“

За разлику од феномена тероризма, који је тешко дефинисати и препознати, употребу силе и насиље, није лако дефинисати, али је те појаве лако препознати. Постојање оружаног и другог насиља наоружаних група албанских екстремиста на Косову и Метохији крајем прошлог и почетком овог века толико су општепознате и неспорне чињенице, да их не треба посебно доказивати. Из опуса типичних насилних аката модерног тероризма екстремисти су били најсклонији нападима ватреним оружјем из заседе, бомбашким нападима, подметањем експлозива или пожара, отмица грађана, војника и полицајаца, присилном мобилисању сународника, психичким претњама, притисцима и уценама, пресретању и злостављању путника у саобраћају. Иако је насилност таквих аката доказива само по себи, њихове последице у убиствима и телесним повредама људи, у разарању и уништавању имовине, свакако представљају кључне доказе њихове насилности. Из тих разлога, у овом делу рада извршићемо само статистичку анализу броја и учесталости аката албанских екстремиста на целој територији Косова и Метохије, у периоду од 1991. До 2003. године. О врстама појавних облика насиља, објектима напада и њиховим последицама биће више речи у наредним поглављима овог рада.

1.2. Узроци и основе насиља

Насиље има дубоке корене у развоју друштва и као такво представља један од најстаријих метода решавања конфликтних ситуација. Од најраније људске историје егзистира насиље, а политичко насиље од времена првобитних хијерархијско уређених људских заједница и настанка првобитних државних уређења.

Узроци насиља налазе се у различитом степену културног развоја, различитим цивилизацијама и културама, различитом историјском развоју и традицијама,

[22]. Катарина Томашевски, Изазови тероризма, НИРО Младост, Београд, 1983. го ди не, стр. 13 - 22.
[23]. P. Karber, Urban terrorism: Baseli ne da ta and a concep tualfra mework, ‘’Social Scien ce Quar terly,’’ 1071, pp. 527-533.

различитој верској припадности и расама. Ове различитости производе конфликте, нетолерантност и нетрпељивост. Услед недодстатка воље за разумевањем и толеранцијом решавању насталих конфликата прилази се недемократским методама, примењује се насиље.

„Главни и најчешћи узроци политичког насиља углавном су манифестације и последице политичких и економских криза и огледају се кроз следећих основних узрока: оштра супротстављеност, недовољност остваривања или немогућност стварног изражавања интереса великих социјалних група недовољна способност афирмативног организовања и спровођења власти; недовољна организованост привредног система; изразите социјалне разлике; распрострањеност и полулегалност друштвено негативних појава, као што су корупција, „везе“ и сл; несузбијање, некажњавање и толерисање тих појава (обавезно подстиче наманипулације једне, а смањује веру у систему код других); могућности јавног и сталног деловања антисистемских снага; постојање снажних антисемитских организација или институција; стална и снажна политичка, материјална или војна подршка извана противницима система, који се налазе у земљи; разноврсно, економско, политичко и војно подривање система извана из више праваца; сукоби политичке елите и интересних група у врховима политичког апарата једне земље и неконтролисане, недовољно поуздане или политичком врху недовољно привржене војне снаге и безбедносне сруктуре.[24]

Политичко насиље је „комплексна друштвена појава“ и „друштвени феномен“ и као такво мора се посматрати његово настајање, постојање и нестајање.[25] Као савремени социјални основи насиља од примарног значаја слове: материјално-економски; идејно-политички; национално-интерперсонални и политичко-организациони.[26]

Под материјално-економским основама насиља подразумева се материјална могућност субјекта насиља да купује и набавља оружје. Идејно и политичко убеђење субјекта насиља оправдава у његовој свести чин насиља који предузима. Историја је показала да идеолошка убеђења и циљеви, као и религијска искључивост укомпоновани са нетолерантношћу су јаки, ако не и најјачи, покретачи политичког насиља. „Нема никакве сумње да је нпр. бројним ратовима и њиховој жестини умногоме допринела и религија својим учењем о могућности још једног загробног живота, којим је олакшавала и чинила уопште морално толерантним, свачији приступ ратном и не само ратном убијању.“ Исламски фундаментализам убеђује своје следбенике да је овоземаљски живот посвећен ширењу и утемељењу ислама као вере и начина живота, што у екстремним случајевима захтева од њих саможртвовање уз убијање што већег броја исламских неверника. Асоцијацијалне личности код постизања одређеног положаја и угледа у друштву могу да посежу за насилним методама остваривања својих циљева. Политичко насиље укомпоновано је у организационе и институционалне активности сукобљених средина и друштва.

Узроци тероризма су најскривенији елементи те појаве и о њима се много мање зна него о самом тероризму. Идентификовање и отклањање узрока тероризма, међутим

[24]. Драган Симеуновић: Политичко насиље, изд. Радничка штампа, Београд, 1989, стр.61-62.
[25]. Исто, стр. 63.
[26]. Исто, стр. 66.

многи истраживачи сматрају правим и једино делотворним научном (и) средством за њихово елиминисање, због чега истраживању и лечењу његових узрока, дају примарни значај, у односу на кажњавање његових последица.

И поред тога, радови посвећени истраживању појавних облика тероризма знатно надмашују број радова, који трагају за његовим узроцима, односно за одговором на питање зашто до тероризма долази? Таква неусаглашеност значаја узрока тероризам са обимом и квалитетом радова који се тим питањем баве, може се објаснити чињеницом да је носилац тероризма човек, који са мотивима свог понашања представља највећи пробллем у достизању објективности научног истраживања. Тешко је, заиста, научно утврдити шта нагони неке да жртвују туђе, па и своје животе, у намери да изазову политичке промене и зашто у срединама са идентичним условима некада има а некада нема тероризма, односно зашто неки људи посежу за тероризмом, а други у тежој ситуацији не постају терористи. Поред тога, неки од идентификовани узрока тероризма могу се поистоветити са основним вредностима држава, због чега неке државе одбијају да их признају и као узроке тероризма.[27]

Узроке[28] тероризма као и узроке других облика политичког насиља треба разликовати од његових мотива,[29] циљева, од услова њиховог настанка и развоја и од његових повода. Узроци се најчешће дефинишу као кључни разлози због којих се појединци, групе и организације покрећу на примену тероризма, а циљеви су вредности које се тероризмом жели постићи, сачувати или остварити. Под условима треба сматрати околности које на различите начине најчешће погодују настанку и развоју терористичких активности, док су поводи најчешћи догађаји чији редослед збивања, уз могући стицај других околности, доводи до почетка манифестовања тероризма. Носиоци тероризма често су склони да стварне узроке тероризма скривају или замагљују различитим изговорима срачунатим на правдање насиља, најчешће истицањем у први план елемената ослободилачке борбе, односна борбе за самоодређење, као легитимних облика борбе утврђених међународним правом. Стварни, често скривени узроци и циљеви тероризма, некада се замагљују очигледним поводима и изговорима о узроцима прихватљивим за неумешне.

У многим случајевима узроци тероризма, као и многих других лоших ствари, могу се наћи у дубоком „јаду, очају и чемеру“, односно дискриминацији, ускраћености, разочарању и увређености, у којој се неко друштву налази или који су датом друштву наметнути. Према дугом провизорном списку једне радне групе у оквиру Комитета УН за тероризам из 1979. године у прву групу узрока тероризма спадају колонијализам, расизам, расна дискриминација, апартхејд, геноцид, агресија, страна окупација, мешања у унутрашње ствари других држава, државни терор, фашизам, неофашизам и политика експанзионизма и хегемоније. У другу групу узрок тероризма, према истом списку

---

[27]. Детаљније о томе у: Томашевски, К.: Изазови тероризма, Младост, Београд, 1983, стр. 13, 87, 289-291.

[28]. *Узрок:* Оно што детерминише неки догађај с обзиром на његово настајање или нестајање, као и с обзиром на ток његове промене. Аристотел је први извео четвороструко значење узрока, а сколастичари су томе додали посебне називе: 1) формални одређује активност неког догађаја или ствари; 2) материјални, одређује садржај онога од чега је ствар сачињена; 3) произовађи, одређује оно што непосредно изазива или производи ствар или догађај; и 4) свршни, оно што као сврха (циљ) одређује догађај или ствар. Модерна филозофија, углавном само у неколико измењену одредбу 3) узима као одредбу узрока (Нова енциклопедија, Вук Караџић, Београд, 1978, стр. 1779).

[29]. *Мотив* (латински: motivus; италкијанскси: motivo; француски: motif) побуда, повод, подстрек, подстицај, интелектуалан подстрек, разлог неке акције (Нова енциклопедија, Вук Караџић, Београд, 1978, стр. 1201.).

улазе неправедан међународни економски поредак, страна експлоатација људи и природних извора, систематско уништавање земље, политичке, друштвене и економске неправедности, масовне повреде људских права, сиромаштво, глад, беда или осујећеност...[30] „Мотиви за терористичке акције могу бити и: реваншизам, покушај растаурације старих режима, очајничка безизлазност или нада групације људи над којима се спроводи терор...“[31]

Ставови држава у УН о узроцима тероризма такође су веома различити. Велики број њих полазе од терора државе, али списку узрока тероризма додају још и: дубоке друштвено- економске разлике између разних људских група (Венецуела), непоштовање националних тежњи (Грчка), капитализам (СССР), ционизам (Украјина),окупацију, колонијализам, расизам, дискриминација и сиромаштво (Пољска), разлике између богатих и сиромашних, расна дискриминација и нетолеранција (Мадагаскар).[32] Узроци тероризма могу се наћи и у неспособности држава да одговоре на потребе друштва као и у немогућности УН да проведу одредбе и одлуке о правима човека. Интеграција терориста у локалну заједницу других земаља, такође може узроковати тероризам.[33]

У теорији се често наглашава да је тероризам могућ пре свега (због чињенице) да поједине државе организују, помажу, охрабрују или толеришу терористичко деловање, избегавајући да поштују неспорно међународно правну забрану таквих активности уперених против друге државе који се у доктрини међународног права сматрају недопустивом интервенцијом, односно субверзивном или индиректном агресијом.[34] Тероризам се често сматра продуктом глобализације, без сумње ствара још више сиромашних и проширује јаз између богатих и сиромашних, као и друге облике друштвених раслојавања, због чега се неки опредељују за примену тероризма против оних које сматрају кривцем за последице глобализације. Тероризам може бити узрокован или барем потенциран економском кризом и порастом незапослености, а његова погонска снага некада може бити и у осећају досаде, па и у традицији насиља.

Из претходне анализе, очигледно се може закључити, да узроци тероризма могу бити веома различити. Неки су уопштени, неки конкретни, неки леже у међународној, а неки у унутрашњој сфери, неки су објективне, а неки субјективне природе, неки се могу морално и правно оправдати, а неки не. За ово истраживање посебну важност има његова подела на узроке објективне и субјективне природе. Према претходно цитираним теоријским изворима, објективни узроци тероризма се налазе у објективним егзистенцијалним проблемима, неправдама и аномалијама, у економској и политичкој сфери друштва, односно у политичким, правним, економским и социјалним условима и околностима, које могу бити бројне и промењиве, отклоњиве, делимично отклоњиве и

---

[30]. Димитријевић В.: Међународни тероризам, Савремени облици тероризма, Научно саветовање, Београд, 1-15. јануар 1980, стр. 35-37.

[31]. Политичка енциклопедија, Савремена администрација, Београд, 1975, стр. 1079-1080.

[32]. Детаљније у: Томашевски, К.: Изазови тероризма, Младост, Београд, 1983, стр. 88, 242, 302.

[33]. Земље Европе примају људе који беже од диктатура, али се тиме суочавају са могућношћу да постану жртве људи којима пружају уточиште од прогона (Sella, A.: Тероризам као политичко и друштвено оруђе, предавање - белешке аутора, Београд, 26.02.2002.)

[34]. Цитиране забране утврђене су Декларацијом о недопустивости интервенције из 1965. године (ГСУН рез. 2131 (XX) од 21. децембра 1965.) и Декларације седам начела, ГСУН рез 2625 (XX) од 24. октобра 1970.) (Томашевски, К.: Исто, стр. 116-118).

неотклоњиве и које индукују мотиве и циљеве како тероризма, тако и других облика политичке борбе.

У објективне узроке тероризма унутрашње природе, најчешће се убрајају: 1) „чемер, јад и очај“, односно социјална, политичка и економска ускраћеност; 2) терор државе, односно угроженост људских и етничких права (страховлада, тиранска ауторитарна власт, хапшења, мучења, репресалије); 3) верска, расна и етничка дискриминација, мржња, нетрпељивост и нетолеранција непоштовање нациуоналних тежњи; 4) сиромаштво, глад, беда, економска и социјална неједнакост, (неправедно недемократско уставно уређење и неспособност државе да одговори на потребе друштва). Спољним објективним узроцима или погодујућим условима тероризма могу се сматрати: окупација, агресија, доминација, хегемонизам и неоколонијализам; неспособност УН да обезбеде легалне путеве за ослобађање од тираније и за остваривање људских и мањинских права и њихова немогућност да спроводе одредбе и одлуке о правима човека, као и државно организовање, помагање, охрабривање или толерисање терористичког деловања, уз избегавање поштовања неспорне међународно правне забране таквих активности уперених против других држава.

Иако су често у директној вези са објективним узроцима, субјективни узроци тероризма најчешће произилазе из циљева, интереса и схватања покрета и појединаца, као носилаца насиља који мисле да постављене, често нелегитимне, па и илузорне политичке циљеве, укључујући и одмазду и реваншизам, не могу да остваре на другачији начин. Њих фактички пројектују побуде односно мотиви терористичког руководства, који најчешће произилазе из њихове негативне процене сопственог статуса и често илузорног мишљења да се он може променити у жељеном правцу применом насиља, као најцелисходнијег, најбржег и једино могућег начина деловања ради постизања жељеног циља.[35] Они се дакле проналазе у субјективним веровањима, захтевима, притужбама, мотивима, идеологијама и циљевима носилаца тероризма. Иако се најчешће замагљују изговорима о постојању објективних узрока, међу субјективним узроцима тероризма могу се препознати (они) идеолошке, верске, геополитичке (територијалне, сепаратистичке) или комбиноване природе.

Међутим, ма какви узроци били, укључујући чак и морално уверљиво, они не могу оправдати употребу терористичких средстава, односно намерно убијање недужних и неумешаних, за шта ће се увек могу пронаћи легалне и легитимне алтернативе.[36] Становништву по коме узроке терористичког насиља треба узимати као основ за разграничење дозвољених од недозвољених облика насиља, сваког је неприхватљиво, јер је тероризам, укључујући и самоубилачки, морално неприхватљив, независно од његових узрока и циљева.

Поред узрока, теорија тероризма познаје и низ фактора, који погодују настанку, ескалацији прерастању етничких и религијских конфликата у насилне сукобе ширих размера, који укључује и тероризам. У том смислу, у настанку овог рада, трагаће се за одговорима на та питања, шта су конкретни узроци и који су услови, поводи и околности, који су поред постојања циља или мотивације носилаца насиља, посебно

[35]. Стајић, Љ.: Основи безбедности, Полицијска академија, Београд, 1999. стр. 288.
[36]. Harmon, Sh.: Terorizam danas, Golden Marketing, Zagreb, 2002, str. 8.

погодовали настанку, развоју и ескалацији етнички мотивисаног насиља, односно албанског тероризма на Косову и Метохији, да ли су они објективне, субјективне или комбиноване природе и да ли припадају категорији унутрашњих, спољних или комбинованих фактора.

Историјски корени албанског тероризма на Косову и Метохији, могу се тражити: у историјском развоју и последицама српско-албанских односа и сукоба; у албанским националним идејама и покретима насталим на тим идејама; у улози и утицају политичких организација и покрета Албанаца и њихових лидера на настанак терористичких група и организација; као у спрези организованог криминала и албанског екстремизма. Значајна улога у том смислу може се приписати и геополитичким интересима великих сила на простору Космета, неприцијалном односу појединих држава и међународних организација према питањима узрока и сузбијања албанског тероризма, као подстицању, помагању, охрабривању и коришћењу албанског тероризма ради остваривања одређених циљева у међународним односима. Извесно је међутим, да су узроци албанског тероризма, претежно субјективне, а не објективне природе и треба их тражити и у нелегитимним политичким циљевима његових носилаца и у покушају остваривања легитимних политичких циљева тероризма као нелигитимним средствима.

1.3. Врсте и форме насиља

Према начину деловања насиље могу бити *психичка и физичка,* мада је прецизније речи, да су последице насиља над људима (могу бити) физичке и психичке природе. Према коришћеним средствима и начину испољавања психичко насиље се може испољити као претња, уцена, клевета, пропаганда, а физичко као напад физичком снагом, техничким средствима (хладним и ватреним оружјем, бомбама, експлозивним и сличним предметима и направама, авионима и другим саобраћајним средствима), хемијским, нуклеарним и биолошким средствима, али и усмеравањем природних сила (рушењем брана, система одбране од поплава и сл.). Поред наведене поделе, посебно су важне подела насиља **према циљу** - *на крминално и политичко насиље,* **према сложености** - *на просте и сложене* облике и **према објекту**- *на насиље над људима, имовином и природом.*[37]

Основни облици политичког насиља су: претња силом; принуда; притисак; психофизичко злостављање (мучење), политичко убиство; атентат и диверзија.

Најзаступљеније врсте принуде, притиска и психофизичког злостављања су психолошка манипулација „прања мозга“; државно нефизичко насиље (блажи облик је принуда); владавина страхом; мирни протести; идеолошко и верско насиље; претња силом. Ове форме нефизичког насиља користе психолошке методе насилног утицаја на појединце, групе и целокупно становништво.

Психолошка манипулација „прање мозга“ је врста и форма нефизичког насиља. Циљ јој је „... мењање личности, односно измена њеног система вредности, идеолошких ставова

[37]. Драган Симеуновић: Политичко насиље, изд. Радничка штампа, Београд, 1989, стр. 27.

и опредељења, и уопште политичког понашања жртве.“[38]Њене методе су индоктринација, вербална и информативна манипулација појединаца, група или целокупног становништва. Идеолошки, верски и информативни монопол над вербалниом и писаном комуникацијом, а нарочито над медијима као што су: штампа, радио и телевизија, омогућава да до рецепијента дође само усмерена и/или лажна информација. Овакав монопол омогућава манипулацију која утиче на формирање свести појединца и делова становника и иде чак дотле да „они у ствари немају своје воље, него су вођени лажном, у ствари туђом вољом.“[39]

Психолошко дејство насиља исказује се и код примене физичког насиља. Односно онај ко примењује физичко насиље обзнањује га како би уплашио противника и створио код њега осећај несигурности, довео га до повлачења или уплашио противничке присталице да му се придруже.

Политичко убиство је идеолошки односно политички мотивисана потпуна и трајна елиминација стварног, потенцијалног или претпостављеног политичког противника, као вид санкција због његовог политичког убеђења или делатности, али као и превентивно дело.

Атентат је специфичан начин извршавања или покушај извршења политичког убиства. Разлика између политичког убиства и атентата: постоје неуспели атентати; атентат подразумева угрожавање живота неке релативно важне политичке личности; атентат подразумева угрожавање једне или релативно малог броја личности; атентат подразумева постојање завере; атентат се најчешће изводи ватреним оружјем и експлозивним материјалима, ређе хладним оружјем.

Појавни сложени облици неинституционализованог насиља[40] могу бити индивидуални и колективни и испољавају се кроз видове активности: насилни протести: побуне; нереди; немири; тероризам; субверзије; репресија; терор; оружани устанак и рат.

Тероризам[41] је врста насиља. Он се карактерише као „доктрина и метода“ за одређене циљеве системском употребом насиља.[42] Тероризам се може посматрати (као) континуирано, мењајући спој политике и насиља, насиља и пропаганде, политичке деликвенцијеи криминала. Он је истовремено и средство и стратегија остваривања

---

[38]. Драган Симеуновић: Политичко насиље, изд. Радничка штампа, Београд, 1989, стр. 97.
[39]. Војин Димитријевић: Тероризам, изд. „К. В. С.“, Београд, 2000, стр. 9.
[40]. Драган Симеуновић: Политичко насиље, изд. Радничка штампа, Београд, 1989, стр. 86.
[41]. „Тероризам (lat. terror: ужас, страх) владавина застрашивањем, начин владања уливањем страха и насиљем, политичка борба путем индивидуалног терора.
Терор (lat. terror) ужас, страх, страх и трепет, владавина застрашивањем, страховлада (нарочито за време француске револуције): политичко насиље.
Терористи (lat. terror, ужас, страх, fr. terroriser) испуњавати страхом, задаватистрах и трепет, застраддшивати; владати помоћу застрашивања и насиља; насилно спречавати слободу мишљења.
Терорист (lat. terror) присталица владавине застрашивањем; присталица оних који мисле да ће индивидуалном акцијом, појединачном радњом засгтрашивања (убиства и сл. Истакнутих лица супротног схватања и рада) доћи до остварења својих политичко-социјалних циљева.
Терористички (lat. terror) застрашан, који је застрашујући, насилнички; терористичка акција делање оних који би хтели да застрашивањем (претњама, убиствима и сл.) дођу до остварења својих политичко-социјалних циљева“; М. Вујаклија: Лексикон страних речи и израза, 1998, стр. 909.
[42]. Политичка енциклопедија, 1975, стр. 1079. Тероризам као облик политичког насиља је новијег историјског датума и припада савременој историји. Термини тероризам и терор производ су дешавања у француској револуцији (1789. године) тачније почињу да се употребљавају у време диктатуре јакобинаца (2.06.1793-27.07.1794. године).

одређених циљева. Њиме се могу бавити и декларисане терористичке групе и организације које себе не називају терористичким и које у основи нису терористичке, као што су признати ослободилачки покрети, па чак и међународно признате државе. Тероризам се, као прворазредни глобални безбедоносни проблем може користити и правдати и као средство за остваривање легитимних политичких циљева, а некада и као део образложења потребе за глобаризацијом. Упркос томе, огромни напори науке и значајних међународних организација, до данас нису резултирали усвајањем општеприхватљиве дефиниције тероризма на међународном нивоу и скоро да не постоји аутор који не указује на одсуство јединствене - универзалне дефиниције тог појма.

Иако на први поглед не изгледа тако, једна од карактеристика савремених истраживања феномена тероризма, огледа се у чињеници да је тај, наизглед општепознат појам, теоријски врло проблематичан и крајње тешко одредив. Тешкоће у његовом дефинисању, условљене су низом различитих фактора, а најзначајнији су: 1) сложеност тероризма као друштвено-историјске појаве, 2) сукоби политичких интереса, односно политички мотивисано понашање држава у односу према тероризму, 3) непотпуна уређеност појмовног апарата и недоследности при класификацији тероризма и одређивања његових конститутивних елемената, као и 4) његова промењивост и различити контексти. Из тих разлога, у највећем броју дефиниција тероризма, значење тог појма сувише је поједностављено или сувише уопштено, а делимично и сугестивно у смислу револуционарног или контрареволуционарног насиља.

Објективно, тероризам је сложена друштвена појава. Његова сложеност се посебно огледа у различитости, многобројности и промењивости елемената и појавних облика, као и у испреплетености елемената: идеологије и политике, насиља и борба за друштвене промене, самоубилачке предности и организованости, изненадности деловања и интернационализације узрока и учинака. Појам тероризма, чак и данас укључује различите стратегије (политичке, војне, економске) и различите тактике (бомбашке нападе, отмице ваздухоплова, диверзије, саботаже, герилске акције, киднаповања људи, атентате или убиства политичких лидера). Још увек се међу теоретичарима и политичарима поставља питање јесу ли терористи криминалци, борци за слободу, самоубице, наоружани „моралисти“ или психопате?[43]

У субјективном смислу, различити непринципијални и на сукобу интереса засновани ставови међународних чинилаца о тероризму, битно отежавају дефинисање његовог појма и научно сагледавање његове суштине. Сукоби интереса, односно политички мотивисан однос држава према том феномену и несагласност најважнијих чинилаца међународне заједнице по питању права на примену силе ради остваривања политичких циљева и данас отежавају дефинисање појма и суштине тероризма. о томе најбоље сведоче расправе у УН, о нужности успостављања границе између (и) легитимне борбе за слободу, односно о деловању ослободилачких покрета, које је често изазивају прави раскол у светској заједници. Политички мотивисани однос држава према тероризму, произилази из познатог обрасца двоструких стандарда, „једноме терориста, другоме борац за слободу.“ Другим речима, различита, идеолошко-

[43]. Томашевски, К.: Изазови тероризма, Младост Београд, 1983, стр. 7.

политички обојена схватања појма тероризма, двоструки стандарди по којима се тероризам дели на „добар“ и „лош“, „свој“ и „туђи“, покушаји замагљивања разлике између тероризма и легитимне борбе ослободилачких покрета и настојање да се тероризам учини легитимним средством у борби против суверених држава, дефинисање тог појма чини се крајње сложеним.

Неуједначено и непотпуно теоријско и правно дефинисање појма и суштине феномена тероризма на међународном нивоу негативно утиче и на изграђеност његовог *појмовног апарата* и на доследност класификације његових облика и чинилаца. Због тога је суштину тероризма тешко елаборирати дефиницијом која не би била таутолошка. Тако се тероризам понекад дефинише појмом терор, који укључује низ субјективних елемената као што су страх, варварство и свирепост, што онемогућава јасно разликовање тероризма од других метода политичких и криминалних активности. Чак ни релативна сагласност међународних чинилаца и теоретичара по питању дефиниције појма тероризма, не условљава одговарајући ниво његове сагласности при квалификовању конкретног политички мотивисаног насиља. Колико је тешко одговорити на питање „шта је тероризам?“ још теже је утврдити „да ли је конкретно насиље тероризам?“

Тероризам није могуће прецизно дефинисати и због различитог контекста у коме се дефинише, од којих су посебно значајни историјски контекст и контексти: политичке моћи, репресије, конфликата, злочина, медија и специфичних форми.[44] У историјском конкексту тероризам није чврст појам, јер је његово значење одређено друштвом и промењиво зависно од друштвених промена.[45] И поред тога, што се о тероризму најчешће расправља као о феномену новијег времена, карактеристичном за другу половину прошлог и за почетак овог века, историја тероризма, дуга је више стотина година. Тај друштвени феномен еволуирао је током векова, а његови први корени налазе се у убиствима недужних цивила, краљеубиствима и тираноубиствима. За историјске корене тероризма, посебно су карактеристичне терористичке организације под називом Зелоти-Сикарији из I века, затим Асасини из XI до XII и Таги с краја XIX. Све три организације могу се сматрати прототипом религиозних терористичких организација.[46] Биле су верски мотивисане, деловале су интернационално и упркос примитивном наоружању (бодеж, мач, омча) деловале су деструктивније него најзначајније савремене терористичке организације.

Припадници екстремне јеврејске верске групе (секте) зелотских Јевреја[47] - Сикарији, водили су кампању тероризма против римске окупације Јудеје у првом веку нове ере, али и против свих Јевреја који су сарађивали с римским властима. Противнике су убијали бодежом или мачем, а касније и отворено ратовали против Грка и Римљана. Побуне које су испровоцирали имале су катастрофалне последице, које су довеле до истребљења Јевреја у Египту и на Кипру и до скоро потпуне депопулације Јудеје. Тај пример се користи као најдрастичнији пример катастрофалног утицаја тероризма на судбину једног (јеврејског) народа. Радикална шиитска верска група (секта, братство)

---

[44]. Више о томе у: Vajt, Dž.R: Terorizam, Aleksandrija Press, Beograd, 2004, str. 7-8.
[45]. Више о томе у: Vajt, Dž.R: Terorizam, Aleksandrija Press, Beograd, 2004, str. 3, 5.
[46]. Више о томе: Lewis, Barnsrd: The Assasins, A Radical Sect in Islam, A Saqi Books, London, 1979; Wilkinson P.: Terorizam protiv demokracije, Golden Marketing, Zagreb, 2002, str. 77; Stern. Dž.: Ekstremni teroristi, Aleksandrija Pres, Beograd, 2004, str 20-21.
[47]. Laqueur, W: Terrorism, Weidenfeld & Nicolson, London, 1977.

Асасини, *(„Assasins“*- атентатори), познати и као Смаили - Незари, озбиљно је угрожавала владе у неколико држава, посебно у империји Турака Селџука у Персији и Сирији, делујући са циљем ширења чистог ислама. Свако убиство за асасина било је света дужност. Жртву су нападали ножевима, на јавном месту, дању и без могућности да побегне, чиме су практично добровољно жртвовали властити живот, сматрајући да на тај начин своје животе приносе Богу на жртву. Овај феномен саможртвовања намеће поређење са феноменом савремених терориста - бомбаша самоубица. Најмање последњих шест денеција деветнаестог века у Индији су били активни припадници терористичке групе Таги. Њихове жртве били су путници, које су давили, комадали, пљачкали и сахрањивали. Основни циљ Тага био је да жртве принесу богињи Кали. Настојали су да агонија жртве буде што дуготрајнија и да жртва буде у што већим мукама, верујући да богиња ужива у ужасу жртава. Процењује се да су Таги крајем XIX века убили више од пола милиона људи.

Термин тероризам мењао је своје значење кроз историју.[48] У модерном значењу он потиче из времена Француске револуције (1789-1797), када се користило да се њиме означе насилне акције француске владе против контрареволуционара, у то доба. До 1848. године значење овог термина се променило, тако да се он у то време употребљава за описивање деловања насилних револуционара, који су се бунили против владе. До краја XIX и XX века, тероризам се користио при описивању насилних активности радничких организација, анархиста, националних група и ултранационалистичких политичких организација, када је Европу узнемирила серија сензационалних убистава.

Претечом тероризма у радничком покрету, обично се сматра тајна терористичка организација „Народнаја расправа“, на челу са Сергејем Хјечајевим с почетком друге половине XIX века. Из њене краткотрајне активности, познат је Катахизис револуције, у којем се наводи: „Страховито, потпуно, свеопште и немилосрдно уништавање... свим силама и средствима... све што тај тријумф омета неморално је и криминално.“[49] Марксисти су се ограђивали од таквих метода и покрет Хјечајева назвали су „касапинским комунизмом“, осуђујући његове методе.[50] На самом крају XIX и почетку XX века интектуална елита у Русији сматра да је терористичко насиље једини ефектан начин да се модернизује руско друштво. Милитантни чланови популистичке групе „Земља и слобода“ основали су терористичку организацију „народна воља“ која је извршила многа политичка убиства између 1879. и 1881. године, а кулминација тог насиља било је убиства Цара Александра Другог 1881. године. То убиство је поставило стандарде бруталности који су постали *modus operandi* последње две владавине династије Романових.

Иако је тероризам доспео у САД касније него у Европу, Америка ни пре XX века није била имуна на ту врсту насиља. Грађански рат 1861. до 1865. године, инспирисао је обе стране да се послуже тероризмом. Међу пораженим Јужњацима настала је организација отпора, названа Кју Клукс Клан решена да се бори против Обнове. Анархисти и социјални револуционари убијали су краљеве и краљице, аристрокате и државне

[48]. Више о томе: Stern, Dž: Isto, str. 21-23; Vajt, Dž.R: Isto, str 5-6.
[49]. Бошковић М.: Тероризам као облик политичког насиља, Војно дело, Београд, 1995, бр. 6/95, стр. 16.
[50]. У писму Марксу, 4. Септембра 1870. Године Енгелс наводи: ... ако замишљамо терор као владавину оних који спроводе терор.“ Супротно томе, он је владавина оних који су сами заплашени. (Маркс, К. И Енгелс Ф.: Дела-Писма, јул 1870.- децемаб 1874, том 40, Просвета, Београд, 1979, стр. 47).

службенике, изазивајући тиме велику забринутост у редовима владајућих елита. Године 1878. терористи су напали немачког императора, шпанског краља и краља Италије. После 1880-тих година у САД, нарочито у Чикагу, били су активни анархисти. Током 1890-тих и 1900-тих година, које су познате и као бомбаска деценија, убијено је више шефова држава. Фанцуски председник убијен 1894. године, шпански премијер 1879. године, император српски краљ Александар Обреновић 1903. године, уз низ покушаја убиства државних званичника нижег нивоа.

После Другог светског рата, када се народи дижу против доминације Европе у Свету, значење појма тероризма се поново мења, а националистичке групе које су се служиле насиљем, сматране су терористичким. Од средине шездесетих до раних осамдесетих година, термин тероризам се приписивао и левичарским групама које су се служиле насилним методама. У другој половини двадесетог века, као посебна врста тероризма појавило се и насумично насиље. На мети терориста, све су више били људи који немају никакве приметне везе са друштвеним појавама које терористи критикују. Узимање талаца путем отмица ваздухоплова, био је преовладајући облик тероризма бумеранг за терористе, они су ту тактику променили запоседањем дипломатских представништава или отмицама истакнутих појединаца.[51]

Крај хладног рата[52] довео је до интензивирања сукоба нација против држава, тиме што су пригушене етничке напетости и мржња прерасле у оружане сукобе. Побуне које су се неретко и увелико користиле тероризмом, кренуле су у два смера: према организованом криминалу (у Латинској Америци) или према религији (у Северној Африци, на Блиском и Средњем истоку). Архетипске терористичке кампање које су се појавиле касних шездесетих и седцамдесетих водиле су фракције ПЛО,[53] попут Ал Фатаха. На друге милитантне групе тог времена у свету, утицао је успех Палестинаца у придобијању великог публицитета и међународне пажње.[54] Иако се етнонационалистички-сепаратистички тероризам први пут појавио унутар Отоманског и Хабсбуршког царства, крај XX века карактеристичан је по тој врсти тероризма, али још више по васкрсењу верског тероризма, какав су практиковали Зелоти - Сикарији, Асасени или Таги. Етносепаратистичке насилне групе и организације показују изузетну упорност и често привидну сличност са ослободилачким и антиколонијалним покретима. Њих следе верски инспирисане терористичке групе, склоније насиљу од световних.

У новије миленијуме дефиниције тероризма такође се мењају. Почетком XXI века феномен тероризма прераста своје конвенционалне и регионалне облике и оквире и постаје глобална претња безбедности. Најчешће се појављује у симбиози са

[51]. Томашевски, К.: Изазови тероризма, Младост, Београд, 1983, стр, 53.
[52]. „Хладни рат“: Стање затегнутих односа у међународној заједници у периоду од завршетка Другог светског рата 1945. до распада СССР-а 1991. године. Обухвата период „ни рата ни мира“ у односима између Источног војног блока - Варшавски пакт (комунистичке земље - СССР и његови савезници) и Западног војног блока - НАТО (западне некомунистичке земље - САД и савезници). У том периоду нема директне војне конфронтације између блокова, али постоји висок ниво опасности да дође до оружаних сукоба ширих размера, због нерешених питања Другог светског рата. У том периоду, САД су оптуживале СССР због ширења комунизма, а СССР је оптуживао САД због империјализма и контрареволуције, што је условило трку у наоружању и претњу нуклеарним и „Трећим светским ратом“. Симбол Хладног рата, и данас је Берлински зид. Након период „хладног рата“, по многима је наступио период „врућег мира.“
[53]. Видети: Barry Rubin: Revolution Until Victory, The politics and Histori of the PLO, Harvard Universitiy Pres, Cambridge, 1994.
[54]. Wilkinson P.: Terorizam protiv demokracije, Golden Marketing, Zagreb, 2002, str. 45-46.

транснационалним организованим криминалом, који укључује и пролиферацију оружја за масовно уништење.

Некада је део сукоба транснационалних недржавних актера (глобалних терористичких мрежа) и суверених држава или унутардржавних (етничких и верских) сукоба. По снази идеја, политичкој, верској и етничкој опредељености и организованости носилац суровости, последицама и другим битним елементима, глобални тероризам тренутно, представља један од „одређујућих елемената светске политике.“[55]

Поред тога што је и традиционалан и глобалан, савремени тероризам је и екстремно смртоносан. Ранију тактику театралних, селективних и симболичних напада, савремени терористи заменили су тактиком убијања што већег броја људи у циљу потресања целог непријатељског друштва и културе. Савремени терористи су фанатични екстремисти, без државне одговорности, које усмеравају стране међународне недржавне организације кроз глобалну терористичку мрежу. Вођени мржњом према мети, жељом да мета пати и ослоњени на најнапреднију технологију, они самоубилачким акцијама, радије уништавају него уверавају и наговарају. Тиме се игнорише потреба преговарачких компромиса и бришу класичне границе између тероризма и објављеног рата између држава.[56]

Носиоци данашњег тероризма могу, међутим, бити и насилничке групе које тероришу друге, борећи се чак и за неке цивилизацијски гледано позитивне циљеве, као што су, људска права или очување човекове средине, на пример. У том смислу, тероризам је данас више него икада једна од најизвеснијих глобалних безбедносних претњи, али и изазова међународној заједници, јер ни једно подручје света није безбедно од тог феномена.

Поред анализираног историјског контекста, не треба сметнути из вида и контексте: политичке моћи, репресије, конфликата, злочина, медија и специфичних форми тероризма. Владе могу увећати своју политичку моћ ако своје представнике противнике етикетирају као терористе, чак и када они заиста нису терористи. Грађани су често склони да прихвате незаконита хапшења, ускраћивање хуманитарних права и друге злоупотребе владиних безбедносних снага, ако су оне део кампање против тероризма. На тај начин контекст политичке моћи постаје веома близак контексту политичке репресије, што неке владе рутински користе да би правдале терор којим држе своје грађане под влашћу. Због тога, поједини теоретичари такву политичку репресију (државни терор), сматрају посебним обликом тероризма.

У *контексту конфликта,* значење тероризма варира зависно од различитих типова рата. За време конвенционалног рата, армије повремено користе тактику која веома личи на тероризам. У герилском рату герилци још чешће користе терористичку тактику против непријатеља, а некад тероришу и своје присталице да би их покорили. У тоталном рату ваздухопловне снаге понекад бомбардују и уништавају читаве градове, али ни једна страна у рату није сматрала да врши терористичку акцију. *Контекст злочина* сличан је контексту конфликта. Иако криминалци и терористи припадају

[55]. Kegley, h. W. Jr.: The Characteristics, Causes and Controls of the New Globar Terrorism, An Introduction, op cit, p. 7.
[56]. Исто, п. 4.

различитим типовима насилничког понашања, дилема у вези са тим ставом и даље постоји. Приписивање тероризму политичких побуда проблематично је због тога што је злочин - злочин, без обзира какав је његов мотив и што сваки тероризам, садржи криминалну активност.

Промене и различитост контекста и субјективни ставови држава, па и аутора о тероризму, узрокују промене и различитост његових дефиниција. То је кључни разлог, због којег феномен тероризма није ни могуће прецизно дефинисати једном јединим дефиницијоми због чега ће онда можда заувек имати различита значења на различите контексте, људе и државе.„Ми се можемо сложити да је тероризам проблем, али се не можемо сложити око тога шта је тероризам.“[57] Док се постигне сагласност о некој од понуђених дефиниција, промењивост стратегије или тактике тероризма обезвреди учињени посао.[58] Полазећи од тога, Алекс Шмит (Alex Schmidt) закључује да не постоји права и тачна дефиниција тероризма, јер једна дефиниција не може да обухвати сва значења тог феномена у свим контекстима.

Немогућност постизања општеприхватљиве дефиниције тероризма представља и даље изазов за државу, али и за теоретичаре, јер скоро да не постоје два аутора који на исти начин дефинишу тај појам. Наглашеност разноликости дефиниција тероризма, прати и једнако наглашена разноликост ставова о томе, да ли је неко конкретно политички мотивисано насиље тероризам или није. Полазећи од тога, неки аутори истичу, да појам тероризма и даље представља „црну рупу“ како у друштвено-социолошком и правном, тако и у научном смислу, упркос томе што неки од њих игноришу потребу и значај научног одређења тог појма, сматрајући да никада није спорно на шта се смисли када се говори о тероризму.

У потрази за правим значењем појма тероризам, медији и публицистика скоро да нису од помоћи. Прву помоћ тешко је пронаћи и у реченицама страних речи, енциклопедијама, па чак и у стручним и научним радовима. Тако се у речнику Француског језика тероризам тумачи као „скуп аката насиља који нека политичка организација врши да би утицала на становништво и створила климу несигурности.[59] У речнику Енглеског језика тероризам се прецизира као „метод владавине или супротстављања влади у покушају да се проузрокује страх.“[60] У речнику италијанског језика тероризам се представља као „средство екстремног и илегалног насиља у политичкој борби.“[61]

У лексикону страних речи[62] и у Политичкој енциклопедији[63] прецизира се: „Тероризам је доктрина и метод борбе за одређене циљеве систематском употребом насиља.“ У

[57]. Vajt, Dž.R.: Terorizam, Aleksandrija Press, Beograd, 2004, str. 4 i 9.
[58]. Томашевски, К.: Изазови тероризма, Младост, Београд, 1983, стр. 9.
[59]. Dictionaire de la lanque francias pae Paul Raubert, redaction dirig.par A. Reyet, J. Rely-Debove, Paris, 1979, p.1950 (Јаковљевић, Д.: Тероризам с гледишта кривичног права, „Сл. Лист СРЈ“, Београд, 1977, стр. 23).
[60]. The Randon Hause Dictionary of the English language, The Unabridged Edition, Edit. Director S.B.Flexner, New York, p.1466 (Јаковљевић, Д.: Исто, стр. 23.).
[61]. Il Grande Dizionario Garzanti dela lingua italian, L'opera e stata reallazzata della Redozioni didrette du Lucio Felici, Milano, 1989, p.1006; E. Palazzi, Dizionario della lingua italiana, Garzanti, Milano, 1965, (Јаковљевић, Д.: Тероризам с гледишта кривичног права, „Сл. Лист СРЈ“, Београд, 1977, стр. 23.).
[62]. Лексикон страних речи, М. Вујаклија, Просвета, Београд, 1970, стр. 947.
[63]. Политичка енциклопедија, Савремена администрација, Београд, 1975, стр. 1079-1080.

Војној енциклопедији,[64] дефинише се терор, али не и тероризам, и то као „акција“ (владавина) насиља чији је циљ застрашивање, односно уништавање противника.“ У Правној енциклопедији[65] тероризам се разматра као „изазивање терора, страха и несигурности код грађана, група грађана или појединаца.“ Затим се додаје „врши се модерним средствима разарања, са великом безобзирношћу проузроковање губитака људских живота и велике материјалне штете.“

У научној и стручној литератури присутно је мноштво различитих појмовних одређења тероризма, тако да се може рећи да на сваког аутора припада најмање по једна дефиниција тог појма,[66] односно да постоји онолико дефиниција колико и теоретичара тероризма. Већина аутора сматра да је реч тероризам као и реч терор француског порекла, настала за време Француске буржоарске револуције, посебно у доба јакубинске диктатуре, у периоду од 1793. до 1794. године, када је реч терор означавала облик власти и имала позитивно значење, упркос екстремној суровости Робеспјеровског система власти. Доказ да је реч тероризам настала у револуционарнјој Француској, може се пронаћи у оксфордском речнику енглеског језика, у којем се тероризам дефинише као „владавина путем застрашивања, примењивана у Француској за време грађанске револуције 1789-97.“[67]

Сама реч тероризам настала је од латинске речи „teror, terroris“ (јак страх) и француске речи „terreur“ (страх, ужас, задавање страха или примена насиља) и суфикса изам, (латинског суфикса грчког порекла „ismus“),[68] који се најчешће користи у називима система, доктрина или идеологија. Реч терор има корене у санскритском глаголу „tras“, персијском „tersidan“ и латинском „tres“, који означавају телесну реакцију која се може изразити нашим глаголом дрхтати (од страха, ужаса). У том смислу речи терор има три значења. По првом значењу психичке природе, терором се означава стање страховања, велике бојазни снажног душевног узбуђења услед постојећег зла или блиске опасности. По другом значењу телесне природе, терором се означава телесно испољавање унутрашњег стања које произилази из страха, а по трећем, терором се означава сложен облик примене насиља, којим његови носиоци изазивају претходна два стања код жртви.

Према претходном одређивању, полазећи од појма терор, појам тероризам се може дефинисати као систем терора, односно као систем владавине помоћу страха. Дефиниције овог типа често се називају таутолошким, с обзиром да се појам тероризма дефинише помоћу појма терор. У том смислу, по схватању H. Hyamsa „као реч претпоставља употребу терора од стране милитантне политике као начина за обарање неке владе на власти, или присиљавање те владе на промену политике.[69]Wilkinson у истом смислу дефинише тероризам као „систематско спровођење организованог терора“ и такво спровођење терора, односно тероризам, описује као недисркиминативно, непредвидиво и арбитрарно понашање, које примењује екстремне

---

[64]. Војна енциклопедија, Војноиздавачки завод Београд, 1975, том IX, стр. 775.
[65]. Правна енциклопедија, Савремена администрација, Београд, 1989.
[66]. Bonante L.: Dimensionis del terrorismo politico, u zajedničkom delu L. Bonantane, C. Marletti, i dr., Dimensioni del aterrorismo politico, Aspeti interni e internazionale, politici e giuridici, a cura di L. Bonante, F. Angeli, Milano, 1979, p. 149. (Јаковљевић, Д.: Исто, стр. 22).
[67]. Stern, Dž.: Ekstremni teroristi, Aleksandrija Press, Beograd, 2004, str. 18.
[68]. Упореди: Waciorski, J.: le terrorisme politique Editions Pedone, Paris, 1939; Lequer, W.: Terrorism, Wienfeld and Nicolson, London, 1977; (Савић, А. и Јовић, Р.: Биотероризам, биолошки рат, биолошко оружје, Београд, Институт за политичке студије, 2004.
[69]. Јаковљевић, Д.: Тероризам с гледишта кривичног права, „Сл. Лист СРЈ“, Београд, 1977, стр. 45.

и безобзрино уништавајуће методе, али и као аморално понашање, јер не прихвата никакве друштвене законе или вредности.[70]

Поједини теоретичари дефинишу тероризам као технику - средство, које се може употребити и за добро и за зло. Њихове дефиниције се заснивају на чињеници да различити циљеви борбе не узрокују коришћење различитих метода борбе, те се и „прогресивни“ и „деструктивни“ циљеви остварују истим средствима, а у име слободе често се практикује гажење слободе других.[71]Заступајући то становиште, Стернова веома широко дефинише тероризам као „акт насиља или претње насиљем против особа који нису борци, са циљем да се изврши освета, постигне застрашивање или на други начин утиче на неку публику.“ Ова дефиниција међутим, избегава да ограничи могућег учиниоца тероризма и његову могућу намеру, допуштајући широк распон могућих извршилаца (држава, њена „продужена рука,“ међународна група или усамљени појединац) и широк распон намера (постизање политичког, верског или економског циља), па чак и „убиство ради убиства.[72]

Давид (E. David) даје често цитирану дефиницију појма тероризма који подразумева „сваки акт оружаног насиља који, извршен у политичком, социјал-филозофском, идеолошком или религијском циљу, крши правила хуманитарног права која забрањују употребу свирепих и варварских средстава, нападом на невине циљеве, или циљеве који немају војни интерес.“[73]Брајан Џенкинс (Brain Jenkins) и Волтер Лакер (Walter Laqueur) дефинишу тероризам као незаконито коришћење силе против невиних људи у циљу постизања политичког циља.[74]

Једна од најчешће цитираних дефиниција у теоријским радовима о тероризму, јесте дефиниција професора Драгана Симеуновића, која гласи: „Теоризам је сложен облик организованог, индивидуалног и ређе институционалног политичког насиља обележен застрашујућим брахијално физичким и психолошким методама политичке борбе којима се обично у време политичких и економских криза, а ретко и у условима остварене економске и политичке стабилности једног друштва, систематски покушавају остварити „велики циљеви“ на начин потпуно непримерен у датим условима, пре свега „у друштвеној ситуацији и историјским могућностима оних који га као политичку стратегију упражњавају.“[75]

Чак и званичне дефиниције тероризма, усвојене од државних институција и међународних организација, међусобно се разликују по битним елементима. У дефиницији Стејт департмента „Термин тероризам односи се на унапред смишљено, политички мотивисано насиље које се чини против неборбених циљева од стране субнационалних група или тајних агената, а који обично има за циљ деловање одређени аудиторијум.“Термин међународни тероризам односи се на тероризам који укључује грађане или територије више земаља.[76] FBI дефинише тероризам као „незаконити

[70]. Томашевски, К.: Изазов тероризма, Младост, Београд, 1983, стр. 19-20.
[71]. Исто, стр. 8.
[72]. Stern,Dž.: Ekstremni teroristi, Aleksandrija Press, Beograd, 2004, str. 15.
[73]. E. David, Le terrorisme en Droit international, p.125 (Јаковљевић, Д.: исто, стр. 45).
[74]. Vajt. Dž. R.: Terorizam, Aleksandrija Press, Beograd, 2004, str. 9 i 13.
[75]. Симеуновић, Д.: Политичко насиље, Радничка штампа, Београд, 1989.
[76]. Стејт Департмент: Наслов бр. 22 секције 255ф(д) америчког закона (Vajt. Dž. R.: Isto, 15.).

употребу силе или насиља против људи или имовине, са циљем да се застраши или на нешто присили влада, цивилно становништво или било који њихов део, ради постизања политичких или друштвених циљева.“ FBI такође описује тероризам или као домаћи или као међународни, зависно од порекла, базе и циљева терористичке организације.[77]

Уједињене нације у својој дефиницији истичу да је тероризам акт лишавања живота или рањавања или акт уништавања или оштећења имовине цивила или владе, без јасне дозволе одређене владе, од стране појединаца или група људи који самостално делују, или влада које делују из властитих побуда или веровања, да би постигли неки политички циљ.[78]Министарство одбране САД дефинише тероризам као незаконити употребу силе или насиље, или претњу силом или насиљем уперену против појединца или нечије имовине да би се извршила, или застрашила влада или друштво, а у многим случајевима да би се постигао неки политички, верски или идеолошки циљ.[79]

Тероризам међутим није једини, нити је најтежи облик политички мотивисаног насиља, нити је свако политичко насиље тероризам. Упркос томе постоји склоност теоретичара и посебно политичара да тероризам као противправан и неморалан облик политичког насиља, намерно или ненамерно мешају са другим сложеним облицима, посебно политичког или неполитичког насиља. У пракси такође постоји тежња ка проширивању или сужавању тог појма. У том смислу, међународни продржавни тероризам тежи да обухвати све врсте напада на страни државе односно сва кршења правила ратовања, нарочито у односу на цивилно становништво, укључујући појмове као што су рат, агресија, војна интервенција или ратни злочин. Истовремено, појам тероризам се често поистовећује или се доводи у неповољно јасну везу са различитим облицима инструкције, као што су побуна, устанак и други видови оружане борбе народа против власти.

Разграничење тероризма од осталих облика политички мотивисаног насиља, посебно од легалних облика борбе за социјално и национално ослобођење, једно је од најважнијих питања за схватање његове суштине. Уколико се тероризам посматра као посебна врста друштвеног конфликта - сукоба, што он у социолошком смислу неспорно и јесте, тада се он може позиционирати у средину широког спектра сукоба (од обичајних сукоба и табуа до нуклеарног рата), оријентационо између немира и побуна, као нижег нивоа и грађанског рата као вишег нивоа сукоба.[80]

Рат, агресија и војна интервенција подразумевају употребу екстремно разорних средстава, укључујући и нуклеарно оружје, према великом броју лица, огроман број жртава и несагледива разарања на великом простору. За такве акте, термин тероризам је преузак и преблаг, због чега се они не могу квалификовати тим појмом, иако тероризам може бити њихов саставни део. Такође, акти насиља код рата, агресије и интервенције могу имати намеру да неселективно убијање цивила и уништавање основних материјалних и културних добара, деградирају морал противника, што представља сличност са тероризмом, али та чињеница мање указује на аналогију рата и тероризма,

[77]. http.//www.fbi.publish/terror/html (Vajt, Dž. R.: Isto: 15.) .
[78]. http.//www.inlink.com/civitas/mum/rs9596/terror.html (Vajt, Dž. R.: Isto: 15.).
[79]. http./www.periscope.usni.con7demo/terms/1000282.html (Vajt, Dž. R.: Isto: 15.).
[80]. http./www.periscope.usni.con7demo/terms/1000282.html (Vajt, Dž. R.: Isto: 15.).

а више на аналогију ратног злочина и тероризма. Међутим, модерни тероризам није у потпуности ни рат ни ратни злочин, већ засебна категорија са елементима и једног и другог.[81]

Код тероризма постоји активни и пасивни субјект, док код рата или оружаног сукоба постоје стране у сукобу, односно два субјекта. У оружаном сукобу обе стране су у континуираним активностима једна против друге, приближно сличним интензитетом. Поред тога што се за време оружаног сукоба свака страна може служити тероризмом, тероризам се може користити и у миру, али и у нејасно дефинисаним стањима између мира и рата.[82] Тероризам, како то сматра Џенкинс (Jenkins), „није рат за који се војска националних влада припремају, то је пре стотину ратова, које води невидљиви, неконтролисани и сурови непријатељ.“[83] Упркос томе што терористи себе сматрају „герилцима“ и што своје мале групе називају „војском“, многи терористи намерно избегавају да се сукобе са државном војском. Они ипак више нападају невојне циљеве, пре свега због тога што су ти циљеви неборбени и „сигурни“ за напад. За разлику од рата, и упркос томе што се рат може сматрати „продужетком политике“, тероризам је очигледно више политички него војни елемент, више усмерен на промену мишљења него на разарање војног потенцијала.

Агресија као сложен облик институционалног политичког насиља, представља шири појам и тежи феномен од тероризма, што јасно произилази из дефиниције агресије, коју је усвојила Генерална скупштина УН. Према резолуцији 3314/XXXIX од 14. децембра 1974. године, агресија представља „употребу војне силе од стране једне државе против суверенитета, територијалног интегритета или политичке независности друге државе на било који други начин који није у складу са Повељом УН или оним што је истакнуто у овој дефиницији.“ Иако се том резолуцијом не помиње термин тероризам, као неки од више видова агресије наводи се и делатности држава које су назване субверзивном или индиректном агресијом и акти који би се могли квалификовати као тероризам. Као садржај тих делатности или акта, наводи се: наоружање, организовање, помагање или финансирање оружаних група усмерених на рушење владајућег режима у некој другој држави, или „уређивање од стране једне државе или у њено име оружаних банди или група, нередовних снага или најамника, који против друге државе врше акте оружане силе, толико озбиљне да се изједначују са горе набројаним чињеницима...“

Војна интервенција представља сложен облик институционалног насиља који обухвата различите форме мешања оружане силе једне или више земаља, или неке међународне организације у унутрашње послове друге ради остваривања конкретних политичких, економских или војно-стратегијских интереса. Може се испољити у различитим облицима непосредне или посредне употребе војне силе против друге земље, укључујући непосредни ограничени војни напад, демонстрацију војне силе или претњу војном силом. Некада су „помоћи“, некој од стране у немеђународним оружаним сукобима.

---

[81]. Harmon, Sh.: Terorizam danas, Golden Marketing, Zagreb, 2002, str. 241-242.

[82]. Међународно право у свом послератном развоју уместо термина рат користи оружани сукоб, омогућава сумирање већег броја различитих научних коришћења оружане силе под правила ратовања постављена међународним нормама.

[83]. Jenking, B.M.: International Terrorism, The Other World, In: Kegley, C.W.Jr (ed), P.15-16 (Stern, Dž.: Ekstremni teroristi, Aleksandrija Press, Beograd, 2004, str. 23).

Индиректна агресија и војна интервенција, као облици деловања државе против државе у напред наведеном значењу, могу се квалификовати и „терористичком агресијом“, односно посебном врстом тероризма, што упућује на закључак да се међународни тероризам уз подршку држава може третирати обликом индиректне агресије.[84]Такав став се може потврдити сличношћу значења појмова агресија и тероризам, као облик насилног угрожавања безбедности државе и грађана, који су увек нелегалним и разликом тих појмова у односу на појам терористичка агресија, може се закључити да се у агресији НАТО на СРЈ током 1999. године, уз савезништво са ОВК, истовремено стичу и елементи индиректне агресије, војне интервенције, али и међународног државног тероризма.

Инсурекција[85] је вредносно неутрални концепт који означава побуну или устанак против било које власти. Типични унутардржавни оружани сукоби (немеђународни оружани сукоби, грађански ратови) деведесетим годинама XX века, укључивали су углавном етнонационалистичке или етнорелигијске покрете који су водили оружану борбу против држава, како би постигли етничку поделу или срушили државну власт. У односу на конвенционално ратовање, инсурекција се манифестује као сукоб нижег интензитета, упркос томе што унутрашња борба против власти може изгледати као велики народни покрет. Иако су многе инсурекције укључивале веома мали број учесника, познати примери из историје указују на то да устаници могу постати толико бројни и тако наоружани да преласком на конвенционално ратовање могу чак и поразити државне оружане снаге. Такав успех су на пример постигле бољшевичке снаге у руском грађанском рату, као и Талибани у грађанском рату у Авганистану.

Побуна је масовна акција индивидуално и по броју неодређене групе људи ради насилног обарања неког друштвеног или државног система, или ради супротстављања неком органу или некој мери државне власти.[86] У војним наукама код нас, оружана побуна се најчешће одређује као „масовно оружано насиље које спроводе наоружана лица против актуелне власти.“[87]Оружана побуна је политичка борба комбинована са масовнимм оружаним насиљем коју води нека друштвена група окупљена око заједничких интереса против актуелне власти у циљу промене те власти или добијања неких уступака од ње, са или без претходног покушаја да се тај циљ оствари законским (институционалним) путем. За успех побуне најважнија је веза са становништвом. Ако се она не успостави на чврстим основама, побуна ће се и сама од себе угасити. Побуњеници обезбеђују подршку обраћањем слободе од угњетавања, али када дође на власт, они често предузимају много репресивније мере, што правдају прелазним периодом формирања нове власт, односно државе.

У кривичном законодавству Србије, али и других држава, оружана побуна се третира као кривично дело против уставног уређења и безбедности земље. У неким државама оружана побуна се одређује као посебно опасан облик супротстављања власти и третира као кривично дело против јавног поретка. Законодавство неких земаља прописују и кривично дело војне побуне, као облик оружане побуне у којој учествују

---

[84]. Томашевски, К.: Изазови тероризма, Младост, Београд, 1983, стр. 94; Мијалковски, М.: Модели заштите ВЈ од тероризма, докторски рад, ВА ВЈ, Београд 1999., 31-32.
[85]. Детаљније о томе у: Wilkinson P.: Terorizam protiv demokracije, Golden Marketing, Zagreb, 2002, str. 18-21.
[86]. Политичка енциклопедија, Савремена администрација, Београд, 1975, стр. 737.
[87]. Мијалковски. М. – Арула Д.: Противтерористичка операција, ШНО, 1989, стр. 159-161.

војна лица. У кривично правном смислу, основни облици овог кривичног дела су: припремање, учествовање и помагање. Према америчким војним правилима,[88] оружана побуна се одређује као политичка оружана борба чији је циљ освајање политичке власти превратом и променама постојеће владе. У неким случајевима циљеви побуне могу бити ограничени на тежњу одређене групе да се отргне од контроле владе и успостави аутономну власт у оквиру традиционални, етничких или регионалних граница или да се сецесијом успостави нова аутономна држава.

За разлику од оружане побуне, *устанак* је поред високог степена организације карактеристичан и по далеко ширем учешћу маса и вишем нивоу интензитета активности и као такав представља много више од насилне епизоде у животу неког друштва. Офанзива у устанку је од посебног значаја за његов успех, она му даје инструменталност, указује на снагу његових идеја, револоуционише масе, тера их у покрету и ствара револуционарни занос праћен ширењем базе устанка. Свако повлачење устанка у оквире достигнутог, свако задовољавање постигнутим, као и одсуство офанзивности наговештава крај устанка, због чега је дефанзива лош знак за сваки оружани устанак.[89] Као и у случају оружане побуне, саставни део устанка може бити и герилска борба или тероризам.

Герила се може дефинисати као форма оружаног и организованог политичког деловања малих и мобилних наоружаних илегалних група, које претендујући на заступање интереса народа и налазећи упориште у њему, врше колективну употребу оружане силе против државне власти, завојевача или окупатора. Она у основи представља посебан начин употребе оружаних састава у извођењу активности и може престављати самостални начин оружане борбе, а може бити део оружане побуне или устанке. Поред социјалне и друге револуције, циљеви герилских покрета и герилског ратовања могу бити и промена политичке гарнитуре или отцепљења дела државне територије.[90]

Герилски покрети се међутим често користе тероризмом, нарочито у почетним фазама устанка и побуна, да би код обичних људи изложених насиљу и страху, пољуљали поверење у ауторитет или моћ актуелне власти и да би елиминисали војну предност државе. На тај начин они масама сугеришу закључак да држава није у могућности да их заштити од тероризма принуђујући значајан део маса на сарадњу и подршку, што је у теорији звано као „револуционисање маса.“Са друге стране терористи често теже да прерасту у герилски покрет, чиме њихово деловање добија обележја тероризма герилског типа. Већина револуционарних радова у којима су побуњеници срушили постојећу власт прошла је герилску фазу или фазу интензитета,[91] да би се развила у одлучну борбу конвенционалних оружаних снага. Тако су руски бољшевици поразили „беле снаге“, Маови комунисти кинеске националисте, а вијетнамски јужновијетнамску војску.[92]

Тероризам такође треба разликовати од простих облика политичког насиља, као што су политичко убиство, атентат, саботажа и диверзија, али и од насилних грађанских

---

[88]. Field Manual 100-5, Operations, The department of Army, Washington DC, 1993.
[89]. Симеуновић. Д.: Политичко насиље, Радничка штампа, Београд, 1989, стр. 159-161.
[90]. Симеуновић. Д.: Политичко насиље, Радничка штампа, Београд, 1989, стр. 150-151.
[91]. Geoffey Fairbaim, Revolutionari Guerilla Warvare, The Contryuside Version (Harmondswort: Pnguin, 1974).
[92]. Wilkinson P.: Terorizam protiv demokracije, Golden Marketing, Zagreb, 2002, str. 26-27.

нереда, од облика насиља државе против својих грађана и од традиционалног криминалног насиља. Прости облици политичког насиља могу се, али не морају појављивати као терористички акти, односно средство тероризма. Тероризам се међутим не може сматрати насиље (терор) државе према својим грађанима, а које од тероризма се разликује по усмерености политичког циља, као ни криминално насиље, које се од тероризма разликује по неполитичком циљу.

Терор[93] и тероризам се тако, са својим разликама и сличностима, појављују као два карактеристична облика коришћења насиља у политичке сврхе у односима између државе и њених грађана. Новинари, дипломате и политичари у колоквијалном језику, али и поједини теоретичари тероризма не праве разлику између тих појмова, због чега их често користе као синониме за означавање истог појма или једном од њих дају значење другог. Чињеница је ипак да се ради о два термина који означавају два релативно слична али и довољно различита појма. У том смислу су значајне опсервације оних аутора, који су тежећи терминолошком и појмовном разграничењу тероризма и терора, утврдили њихове сличности и разлике узимајући за полазни критеријум њихово разликовање, односа извршеног насиља и власти.

Димитријевић, сматра да је терор „спровођење несумичног насиља ради одржања власти или њеног учвршћивања, док је тероризам насиље срачунато против неке и нечије власти. Терор тако није ознака за свако насиље већ само за страховладу, односно за насиље институција или за владавину државе путем насиља и застрашивањем сопственог народа насиљем.“[94]На истом становишту је и Вилкинсон, који међутим, за означавање појма тероризма чешће користи термин фракцијски или поддржавни терор.[95]

Појмовни терор и тероризам могу се разликовати и по другим критеријумима, као што су интензитет, последице, носиоци насиља и врста њиховог политичког циља. По интензитету насиља, броју жртваи других тешких последица (масовна кршења људских права, покушаји истребљења читавих група - геноцид, апартхејд) терор државе против својих грађана далеко је тежа појава од тероризма који предузимају појединци, групе и организације, укључујући и државни тероризам против других држава. Државе су кроз историју проводиле терор као оружје тираније и репресије, али и тероризам као ратно средство, обоје у знатно већој и смртоносној мери у односу на обим, интензитет и последице тероризма поддржавних група. Државни терор (некада контратероризам) често претходи тероризму (фракцијом или поддржавном терору (некад контратерору) или га узрокује. Када носиоци једног или другог вида политичког насиља одлучи да њихови, међусобно супротстављени циљеви оправдају сва средства или да су акције противника оправдање за неограничен одговор, тада обично долази до

[93]. Терор је облик насиља који се појављује у сфери политике. Подразумева предузимање насиља ради застрашивања или беспоштедног уништавања оног који ремети или прети да разори одређени политички систем. Његовим појављивањем погодује нестабилна политичка клима када је отежано одржавање правног, законског поретка у политичким односима и наилази на осуду демократских снага као неприхватљив облик политичке борбе. Разликују се следеће врсте терора: масовни терор државног апарата, индивидуални терор, агитациони терор. Стања и друштвене ситуације терора су: опсада терором дела заједнице или целокупне заједнице, када се државном терору одозго одговора терору одоздо.

[94]. Димитријевић, В.: Страховлада, Досије, Београд, 1985, стр. 111.

[95]. Wilkinson P.: Terorizam protiv demokracije, Golden Marketing, Zagreb, 2002, str. 29, 35.

спирале терора и контратерора, односно тероризма и контратероизма, све до рата широких размера.[96]

У носиоце терора који увек наступају са позиције државне власти, најчешће се убрјајају колонијални, окупациони, недемократски и ауторитарни државни режим и њихове регуларне војне, безбедносне или полицијске снаге, док се у носиоце тероризма који наступају са позиција против државне власти убрајају стране државе; легалне и нелегалне политичке странке, партије и групе; револуционарни, ослободилачки, побуњенички, устанички, герилски или сеценионистички покрети и друге наоружане, нерегуларне - парадржавне, паравојне - квазивојне и плаћеничке формације, као и чисте терористичке организације и терористи. Иако и једни и други најчешће нападају непосредне мете или на њих врше притисак, након тога издају саопштења и преузимају одговорност за нападе, пропагирајући своју борбу и њене циљеве. За разлику од њих, носиоци терора се обично ограђују од везе са догађајем или у случајевима јавних интервенција правдају поступање својих снага њиховом дужношћу и правом да у конкретном случају штити закон и угрожени мир и поредак.

Претходном схватању, може се додати још једна посебно важна разлика између терора и тероризма и то по критеријуму односа насиља, страха и жртве. Код терора су директне мете и жртве насиља експонирани политички противници, а индиректне жртве жртве страха изазваног насиљем, су обични недужни грађани, од којих се очекује покорност власти, односно послушност и лојалност. Код тероризма, међутим, најчешће и директне и индиректне мете и жртве и страха су обични недужни људи, на које се жели утицати како би изгубили поверење у државну власт, од којих се очекују политички уступци, што је крајњи циљ тероризма. Ређе је директна мета терора обичан грађанин, као што је ређе директна мета тероризма политички противник или представника власти. Код терора постоје две мете, односно политички противник и грађанин, а код тероризма директна мета, односно: 1) непосредно нападнути грађанин или ређе представник власти - директна мета, 2) остали грађани - индиректна мета, и 3) власт, односно држава, као крајња мета.

Чак и ако владине снаге у односу на терором угрожене грађане квантитавно представљају мањину, оне се скоро увек могу сматрати квалитативно јачом, а не слабијом страном. На исти начин, чак и када се тероризам неспорно сматра оруђем мањине, тешко се може рећи да је он увек и оруђе слабије стране, посебно у случајевима када ужива подршку моћних држава. У вези са тим, асиметричлност као обележје и терора и тероризма,се релативизује и добија различите димензије, по којима се могу разликовати терор државе, унутрашњи и продржавни тероризам. Код унутрашњег тероризма, терористи су као активни субјекти слабија, а држава, као пасивни субјект јача страна. Код тероризма подржаног из иностранства од моћних држава, таква асиметричност се препознаје само на тактичком нивоу, из којег се на стратегијском нивоу назире сукоб нападнуте државе са државом која подржава тероризам. Код унутрашњег државног терора, међутим, држава је такође једна страна, али она тада није пасивни већ активни субјект, док су грађани слабија страна и пасивни субјекат у сукобу.

[96]. Wilkinson P.: Terorizam protiv demokracije, Golden Marketing, Zagreb, 2002, str. 29, 35.

Државни терор тако означава владавину застрашивањем и насиљем, коју врши државна власт према сопственом становништву, користећи свој целокупни апарат принуде. Он је увек уперен против сопственог становништва, односно против својих грађана, због чега се најчешће назива терором државе, власти или поретком, страховладом, „терором одозго“, колонијалним, окупационим или стаљинским терором. С друге стране, тероризам је увек уперен против државне власти или противничких политичких снага, због чега се често такође назива: „терором одоздо“, „терором покрета“, „индивидуалним“, „групним“, „агитационим“, „фракцијским“, „црвеним-револуционарним“ или „црним-националистичким терором.“[97] Носиоци терора су увек државе или од државе подржаване групе или организације, док су носиоци тероризма унутрашњи или страни поддржавни елементи (појединци, групе, организације), са или без подршке страних држава. За разлику од безбедносних снага и од војски, које делују или тврде да делују у законитој мери да одржи мир и поредак, терористи увек намеравају да разоре *status quo* и да створе „нови поредак“ по сопственој замисли.[98]

У том смислу, терор и тероризам су на супротним, а не на истим странама у политичком и насилном сукобу. И поред тога што се и против терора и против тероризма као незаконитих и неморалних облика насиља може и треба борити лекалним и легитимним средствима, често се против терора користи тероризам, као што се у борби против тероризма користи терор. Са друге стране, и терор и тероризам као различите врсте насиља за последицу имају стање терора, односно застрашености у психичком и телесном смислу. Због тога је потребно разликовати и појам терор као посебан облик политичког насиља, од појма терор, који означава стања терора (застрашеност, зебња, стрепња, паника), као последица сваког систематског и посебно неселективног насиља укључујући и терор и тероризам.

За сопствени терор државе увек налазе покриће и легитимитет у уставу и осталим законима који произилазе из њега, не осврћући се много на своје грађане, незадовољне унутрашњим проблемима у држави. За такав однос према сопственом насиљу, државе налазе оправдање и у резолуцијама ГС УН о међународном тероризму, према којима су насилни акти које врше режими који се не сматрају колонијалним расистичким и туђинским искључени од терористичке квалификације. Такође, према Америчком „Нацрту конвенције о спречавању и кажњавању неких аката међународног тероризма“, тероризмом се не сматра акт који је извршен од стране нити против припадника оружаних снага државе за време трајања оружаних непријатељстава. На те начине, из терористичке класификације се изузимају дела извршена од стране припадника оружаних снага и других особа које су носиоци јавних овлашћења, посебно ако делују унутар прописане надлежности. Међутим државно насиље, чак и када је формално-правно легално, не налази увек легитимне основе у релевантном етичком и прогресивном правном кодексу међународне заједнице.[99]

Појам терор, међутим може имати и неополитичко значење. Осим што је облик политички мотивисаног насиља државе против својих грађана, терор можа бити и

[97]. Упореди, Димитријевић В.: Међународни тероризам, Савремени облици тероризма, Научно саветовање, Београд, 14-15. јануар 1980, стр. 34.
[98]. Harmon, Sh.: Terorizam danas, Golden Marketing, Zagreb, 2002, str. 61.
[99]. Више о томе у: Томашевски, К.: Изазов тероризма, Младост, Београд, 1983, стр. 228, 230, 253-258.

облик класичног па и организованог, али неполитичког насиља криминалаца или криминалних група.[100]Дела која сеју терор међу грађанима могу бити извршена са намером општог права, на пример, с циљем да се противзаконито достигне извесна материјална корист.[101]

Иако су насиље и страх нужни елемент тероризам и терор, појам терор у том смислу има шире значење од појма тероризам. Тероризам увек подразумева акте са политичким циљем, док се терор може укључивати у насилне акте са циљевима неполитичког карактера. Обични криминалци и криминалне организације врло често се користе терором, односно таквом врстом насиља, претњи и уцена којима изазивају страх (стање терорач) код обичних људи на одређеном простору, да би остварили противправну имовинску или неку другу неополитичку корист. Упркос томе што се такве групе државне, што не делује у име државе и што је њихова делатност друштвено опасна, она се, због изостанка политичког циља и противдржавне усмерености, не може квалификовати као тероризам, већ неком од врста, (и) облика криминала.

На основу свега истакнутог, може се закључити да је тероризам према усмерености стратегијског циља увек противдржавни. Насиљем према обичним недужним људима терористи изазивају страх код ширих маса људи, али са циљем изазивања њиховог неповерења у власт сопствене или стране земље, ради изнуде каквих политичких уступака као крајњег циља. Тероризам тако у крајњем циљу подразумева вршење насиља против неке и нечије власти, односно појединачне или групне акте насиља стратегијски усмерене против државне власти, независно од тога ко је носилац насиља и управо због тога што су непосредне мете односне жртве обични недужни људи.

Са друге стране, насиље носилаца државне власти на унутрашњем плану, односно према сопственим грађанима, са циљем очувања или учвршћења сопствене власти није државни тероризам, већ (државни) терор, односно страховлада. Терор као облик политичког насиља дакле може бити политички (државни) и неполитички (криминални), али се не може сматрати тероризмом, упркос чињеници што изазива стање застрашености, односно терора код циљне групе грађана која је по правилу шира од непосредних жртава насиља.

1.4. Улога насиља у политици

Поред повезаности са појмом сила, што је већ објашњено, насиље у виду тероризма је нераскидиво повезан и са појмом политике, због тога се често истиче, да је тај феномен стар колико и политика. Порекло речи политика[102] је старогрчко, а у изворном смислу појам политике се везује за античке - грчке полисе у којима су се заједнички послови обављали јавно. Као суштинско одређење, политика од тада има значење јавне

---

[100]. Детаљније о томе у: Милошевић М.: Тероризам као кривичноправна категорија, Безбедност бр. 4, Београд, 1988, стр. 339-340.
[101]. Јаковљевић, Д.: Тероризам с гледишта кривичног права, „Сл. Лист СРЈ“, Београд, 1977, стр. 217.
[102]. Реч „политика“ настала је од старогрчких речи: polis (заједница - држава); politea (јавни поредак, устав); polites (чланови заједнице, грађани града - држава); politikos (грађански, државни); ta politika (грађанска - државна власт, односи се на јавни поредак, обавезује све грађане); politke tehne (политичко умеће, вештина). У европске језике долази преко латинских речи politia и politica, које су одговарајуће грчким речима politea i ta politika. (Самарџић С.: Енциклопедија политичке културе, Савремена администрација, Београд, 1993, стр. 872-884).

делатности на уређењу заједничког живота људи и представља тежњу ка остваривању одређених идеја заједнице. Настанком новог века, политика постаје важна за државу, а током XIX и XX века проширује своје значење, тако што од изворно унутрашњих осноса у полиси, добија значење јавне делатности на различитим нивоима људског организовања - од локалног до светског. За политику су посебно важна питања облика владања заједницом,[103]учешћа грађана у политици - јавном животу и питања односа сфере јавног и сфере приватног.

Са субјективне стране, насиље у виду тероризма се у савременим дефиницијама карактерише циљем (мотивом, побудом). Tran Tam и Lavasseur у својим дефиницијама посебно истиче да се понашање терористе предузима „ради постизања одређеног циља“, али се не изјашњавају о томе на какву врсту циља мисли. У теорији насиља (тероризам) преовлађује становниште да је основни, крајњи циљ тог феномена, политичке природе. Политички циљ (мотив, побуда), политичка природа и политичке поруке тероризма, узимају се као посебно битно конститутивно обележје у већини научних истраживача тог феномена. Због тога се тероризам најопштије дефинише као посебан облик сложеног насиља, који је коришћен, користи се и користиће се за остваривање, како унутрашњих политичких циљева, тако и политичких циљева у међународним односима.

Спајањем политике и претње оружјем у деловању усмереном против владе, обезбеђује се да влада чини политичке уступке, чиме се често подрива демократија и владавина закона. Тероризам је тако увек у служби политичке моћи, коју терористи желе задобити и искористити. Тероризам се у том смислу дефинише и као систематско и организовано насиље над пасивним субјектом, са циљем да се он задржи у политичкој покорности или да се код њега изазове неповерење у постојећи друштвени поредак како би му се наметнула политичка власт терориста.

Димитријевић истиче да се терористички акт предузима ради „постизања политичког циља“, а Понтара бележи да тероризам представља сваки акт екстремног насиља извршен као дело једног метода политичке борбе. Вилкинсон, представља да понашање терориста треба да има у виду политички циљ. Највећи део научних истраживања и ставова о тероризму, потврдио је својим мишљењима и велики број држава, својим ставом да тероризам треба раздвојити од класичног, па и од организованог криминала утврђивањем политичког циља (мотив, побуде) терористичких аката.[104]Полазећи од тога, може се закључити да је основни, крајњи циљ, односно мотив (побуда) терористичког деликта, односно кривичног дела тероризма заиста политичке природе, и да се састоји у намери примене неке политике, односно у поставци да се као објекат или циљн терористичпког напада појављује држава. Политички циљ насиља је оно по чему се разликује терориста од класичног криминалца.“[105]

---

[103]. Према Аристотеловом мишљењу постоје по три облика доброг и изопаченог режима. Облици доброг режима су: монархија-базилија (један владар у корист свих - већине), аристократија (више њих влада у корист свих - већина) и република - политија (већина одлучује у општој користи). Облици изопаченог режима су: тиранија (један ради у сопствену корист), олигархија (неколицина ради у сопствену корист), демократија (већина ради у сопствену корист). (Шуваковић, У.: Политичке партије и глобални друштвени циљеви, Трећи миленијум, Београд, 2004, стр. 70).

[104]. UN Doc. A/AC. 160/1 str. 29 (Јаковљевић, Д.: Исто, стр. 217).

[105]. Hacker, F.: Teror, Madrid, 1975, str. 184 (Јаковљевић, Д.: Тероризам с гледишта кривичног права, „Сл. Лист СРЈ“, Београд, 1977, стр. 216-218; Томашевски, К.: Изазов тероризма, Младост, Београд, 1983, стр. 76-77).

Постоје, међутим и аутори који политичку мотивисаност насиља не предвиђају као нужан елемент тероризма или политичком циљу додају и социолошке, филозофске, идеолошке, верске или етничке циљеве, мотиве и побуде. Вабрес (H. Donnedieu de Vabres), говорећи о тероризму, сматра да га „његове спољне манифестације не разликују од кривичних дела општег права, а циљ политички није нужно потребан.“[106] Салдана (Q Saldana) је мишљења да насиље, у најширем смислу, обележава сваки полигтички или социјални злочин или преступ, чије извршење или оглашавање сеје општи страх, по својој природи ствара општу опасност. Давид даје често цитирану дефиницију појма тероризма који подразумева „сваки акт оружаног насиља који, извршен у политичком социјал-филозофском, идеолошком или религијском циљу крши правила хуманитарног права која забрањује употребу свирепих и варварских средстава, нападом на невине циљеве, или циљеве који немају војни интерес.“[107]

Становишту о политичком циљу или мотиву (побудама) тероризам, супротна су и мишљења појединих теоретичара и ставови појединих држава, по којима тај деликт треба деполитизовати искључивањем политичког циља (мотива, побуде) из његовог појма.[108] У том смислу Америчка конвенција о тероризму из 1971. године проглашава терористичке нападе на међународно заштићене особе обичним, неполитичким криминалитетом међународног значаја. Такав став се заснива на заштити насилних аката, којима се та добра угрожавају. Европска конвенција о сузбијању тероризма из 1977. године такође инсистира на значају апсолутне деполитизације терористичких дела, али као и Америчка конвенција искључује обавезу екстрадиције и укључује право азила за извршиоце тих дела, чиме се тероризам ипак третира политичким деликтом.

И пракса међународног уговора права заступљена у регионалном али и у другим међународним конвенцијама, као што су Конвенције о нападима против ваздушног саобраћаја и Конвенција о узимању талаца, такође показује потребу и тежњу ка деполитизацији тероризма, као начина решавања проблема политичке природе. Идеју о деполитизацији тероризма, подржавали су Сотиле и Тран-Там, али је она наишла на отпор код већег броја теоретичара тероризма. Разлог за изостављање политичког циља, из дефиниција тероризма налазио се у начелу неизручивости политичких деликвената у међународним односима, због чега се сматрало важним да се споразуме и уговоре међународног карактера унесу и у праксу међународних конвенција користећи формулацију да се дела о којима је реч „за сврхе екстрадиције неће сматрати политичким кривичним делима.“[109]

Претходно означена различита становишта по којима политички циљ није неопходан елемент тероризма, ипак нису прихватљива, упркос томе што свако од њих укључује друге неспорне елементе тероризма, као што су страх и противправност. Такви покушаји деполитизације тероризма не значи да тероризам заиста нема политички циљ. Тежња ка деполитизацији политички мотивисаног дела, у том смислу, више је техничке него суштинске природе. Њен кривичноправни значај огледа се у томе, да се кривично дело тероризма учини лакше доказивим, „одбацивањем“ неопходности доказивања

[106]. Vabres H.D.: Traite de droit criminal et legislation penale compare, Paris, 1947, p. 123 (Јаковљевић, Д.: Исто, стр. 42-43).
[107]. David E.: Le terorisme en Droit international, p. 125. (Јаковљевић, Д.: Исто, стр. 45-46).
[108]. Actes de la Ivme Conference international pour L'Unification du Droit penal, Paris, 1933. Art. 1. (Јаковљевић, Д.: Исто, стр. 217).
[109]. Конвенција о сузбијању незаконитих отмица ваздухоплова (Хашка конвенција) од 16.12.1970; Конвенција о сузбијању незаконитих аката против безбедности цивилног ваздухопловства (Монтреалска конвенција) од 23.09.1971. године.

циља, намере, побуде или мотива учиниоца, као субјективних елемената, који су иначе тешко доказиви у кривичном поступку. Деполитизацију тероризма из тих разлога подржава и Арендт, упозоравајући да је важно обележје сваког насилног чина однос његовог циља и средстава. Полазећи од тога да се циљеви увек односе на далеку будућност, да се њихово остваривање не може поуздано предвидети и да је терористичко насиље неоствариво без конкретних средстава, он истиче да терористичка средства која се користе за остваривање политичких циљева треба сматрати релеватнијим за оцену и вредновање конкретног насиља, него прокламоване терористичке мотиве и циљеве.[110]

Поједини теоретичари тероризма, као циљ тог феномена искључују политику, а укључују застрашивање.[111]Иако страх и застрашивање јесу конститутивни елементи тероризма, они међутим не искључују неопходност постојања и политичког циља као његовог конститутивног елемента. Разлика је само у томе што је застрашивање неопходни (посредни) циљ на средњем, док је политички циљ неопходан (крајњи) циљ на стратегијском нивоу. Са друге стране, чак и када показује социолошке, филозофске, идеолошке, верске и етничке мотиве, тероризам је увек усмерен на политичку промену, као крајњи стратигијски циљ.

1.4.1. Одређење политичког насиља

Политичко насиље подразумева: постојање свести о политичким циљевима, организованост и поседовање средсатва којима се политички циљеви могу постићи.

Постојање свести о политичким циљевима значи да постоји од стране појединца или групе усвојена политичка филозофија и сазнање да постојеће друштвено-политичко стање није у складу са њом и да је треба насилно рушити. Примери су филозофије анархизма и нихилизма... „анархисти су против сваке власти у било којој држави. Неки од њих одлазили су у иносранство да би сами, или у сарадњи са локалним анархистима убијали тамошње владаре или чланове влада.“[112]

Организованост политичког насиља: *заступници и представници политичког насиље стварају организације, чији чланови имају заједничка општа филозофска, идеолошка, политичка и религиозна мишљења. Организације имају основни циљ да насилним методама и средствима остваре или задрже политичке позиције у друштву и држави. Оне стварају своју сгтратегију и тактике којима ће остварити циљану стратегију.*

Насиље у сфери политике појављује се у легалном и илегалном политичком пољу.

Политика и насиље кроз историју људског рода тесно су повезани, а посебно то долази до изражаја са увођењем хијерахијске власти и настанком држава. Држава је себи обезбедила легални монопол на оружано насиље, тако што свако противљење власти и кршење озакоњених норми понашања од стране појединца, група, организација

---

110. Томашевски, К.: Изазови тероризма, Младост, Београд, 1983, стр. 13-15, 203, 209.
111. Јаковљевић, Д.: Тероризам с гледишта кривичног права, „Сл. Лист СРЈ“, Београд, 1989, стр. 50, 216-218.
112. Радислав Гаћиновић: Савремени тероризам, изд. Графомарк, Београд, 1998, стр. 60. „Аустријску царицу Јелисавету, отуђену супругу Фрање Јосипа, убио је један италијански анархиста у Швајцарској“ (Р. Гаћиновић, 1998, стр. 60-61).

санкционисала је применом насилних метода. Исто тако држава има улогу да одржи постојеће стање и друштвене релације док се оне законским путем другачије не уреде. У њеној надлежности налазе се могућности да користи институције и организације као што су војска и полиција да би омогућила своје функционисање. По неким схватањима војска и полиција, као државне институције силе, основну улогу имају у чувању функционисања постојећих друштвених и државних односа па се зато у друштвеним институцијама, тешко прилагодљивим новим кретањима и захтевима за променама.

Нелегалне политичке групе и појединци користе незадовољство локалног становништва у спровођењу насилних политичких акција којима подривају постојеће политичке владајуће снаге. Њихов циљ је да сруше власт, законско друштвено уређење, државне и парламентарне институције и успоставе своју власт и владавину својих закона, или да одвоје део земље и створе нову државу у којој ће успоставити своју власт. Противници политичке власти и владајућа политика када прибегавају насилним методама борбе налазе се у илегалној сфери друштвеног живота. Свесни су да подлежу санкцијама званичне легислативе. Њихова средства су вербална (често је то информативна манипулација својих присталица), организација илегалних оружаних група, појединаца и организација, стварање мозаика илегалних институција друштвеног живота, успостављање контаката и прихватање информативне, едукативне, финасијске, материјалне и оружане помоћи из иностранства.

Хронолошки статистички подаци о насилним актима наоружаних група албанских екстремиста на Косову и Метохији у периоду од 1991 до 2003/04. године указује на наставак вишегодишњег континуитета тих аката, али и на променљивост нивоа њихове учесталости и тенденција, зависно од различитих околности. У периоду од четрнаест година Министарство унутрашњих послова Републике Србије и Војска Југославије, регистровали су укупно 10.954 аката (Табела бр. 1 и Графикон бр. 1), који су квалификовани као терористички акти - напади. Од тог броја, само 134 акта или нешто више од 1% извршено је у периоду од 1991-1997. године. Током 1998. и 1999. године дошло је до наглог пораста броја извршених насилних аката, тако што их је у 1998. извршило 1.391 или око 22%, а у 1999. чак 5.492 или око 51%. Тако 2000. године наоружане групе албанских екстремиста извршиле су укупно 1.028 или око 9% насилних аката, док је у наредне четри године извршено укупно 1.909 или око 17%. Анализу учесталости и тенденција насилних аката извршићемо у наставку рада.

У периоду од 1991. до 1997. године ниво учестачости насилних аката био је релативно низак у поређењу са периодом који следи. У том периоду од седам година извршено је укупно 134 насилна акта. (Табела бр. 2 и Графикон бр. 2), односно просечно по 1,6 аката месечно. Период од 1992. до 1994. године карактеристичан је по тенденцији благог пада броја насилних аката, тако што је њихов број са 12 аката у 1992. преко 8 аката у 1993. пао на 6 аката у 1994. години. У следећим периодима до 1997. године број насилних аката осетније расте, тако да од 6 аката у 1994.години (месечно по 0,5) преко 11 или просечно 0,9 аката месечно током 1995. и 31 или просечно 2, 6 аката месечно у 1996. години, достиже број од 55 аката извршених у току 1997. години, односно просечно 4,6 аката месечно.

Табела бр. 1: Преглед насилних аката извршених на КиМ, од 1991. до 2003/4.

Период	1991-1997	1998	1999	2000	2002-2004	Укупно
Број аката	134	2391	5492	1328	1909	10954

Извор: Обрада аутора

Графикон бр. 1: Преглед насилних аката извршених на КиМ, од 1991. до 2003/4.

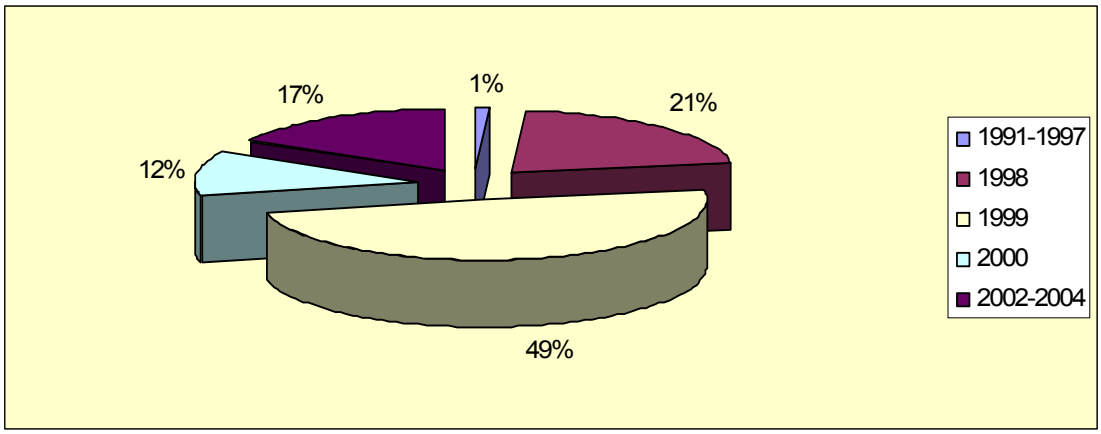

Извор: Обрада аутора[113]

Период од 1997. године до 2003/4. године карактеристичан је по настављању контитуитета и по великим осцилацијама у учесталости и тендецијама насилних аката. Почетком 1998. године, долази до наглог повећања броја извршених насилних аката, који са 55 аката у 1997., нагло расту на 2.391 или просечно 6,6 аката дневно током 1998. и затим чак на 5.492 или просечно 15,1 акт дневно током 1999.године. Следеће две године карактеристичне су значајном паду броја аката на 1.028 или просечно 2,8 аката дневно током 2000. до 320 или просечно мање од 1 насилних аката дневно током 2001. године. Од 2001. до 2003.године, број насилних аката се одржава на релативно ниском нивоу учесталости у просеку између 1 и 2 акта дневно, али са тенденцијом раста, од 405 или просечно 1,1 акт дневно током 2002. преко 560 или просечно 1,5 аката дневно у 2003. до 624 или просечно 1,7 аката дневно током 2004. године (Табела бр.3 и Графикон бр. 3).

Претходно обрађени статистички подаци о броју и временској распрострањености насилних аката албанских екстремиста анализираће се у наставку овог рада и са аспетка њихових појавних облика и објеката угрожавања и последица.

За овај део рада, међутим, посебно су важне две чињенице. Прва се односи на то да су наведене акте неспорно извршили наоружани албански екстремисти, појединачно или у групама, а друга на то да су ти акти заиста насилни. Прва чињеница се потврђује неспорним изјавама очевидаца и жртава, а често и самих извршилаца насилних аката, а друга неспорном врстом, карактеристиком и последицама тих аката. У том смислу, албански екстремисти су у свом насилном деловању доминантно користили психичку

[113]. Извори података: 1) статистички подаци Управа аналитике МУП РС (за нападе на грађане и припаднике полиције). Терористички акти албанских терористичких група на Косову и Метохији III-1и III-2 и Злочини албанских терориста на територији АП Косова и Метохије IV-1и IV-2; СМИП СРЈ, Београд (за припаднике Војске).

силу кроз различите облике претњи, притисака и уцена и оружану физичку силу кроз различите облике бомбашких и других оружаних напада на српску полицију, војску и грађане свих националних припадности, као и на приватну, јавну и верску имовину.

Табела бр.2: Преглед насилних аката на КиМ од 1991-1997.године

Година	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	Укупно
Бр.аката	11	12	8	6	11	31	55	134

Извор: Обрада аутора[114]

Графикон бр. 2: Преглед насилних аката на КиМ од 1991-1997.године

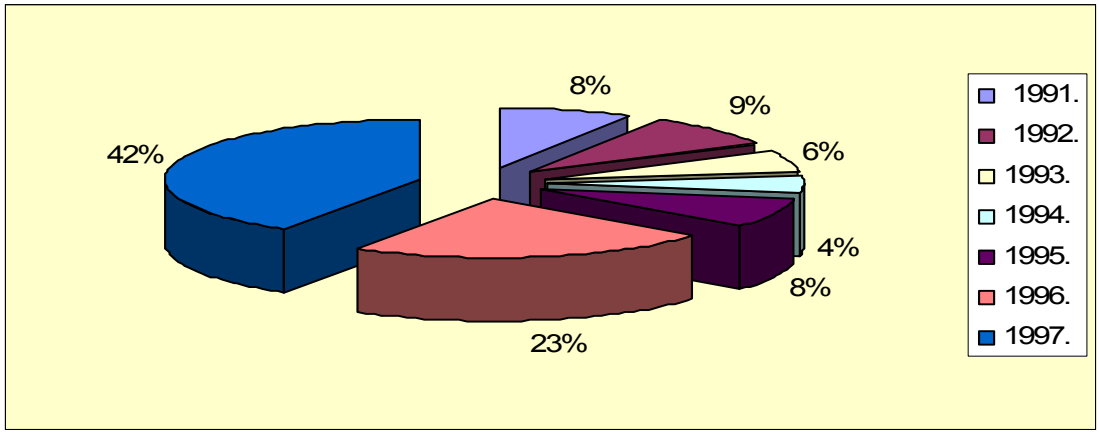

Извор: Обрада аутора

Такође хиљаде убијених, рањених, киднапованих и несталих цивила, хиљаде уништених домаћинства, културно историјских и верских објеката и споменика културе, стотине хиљаде прогнаних и расељених лица са Косова и Метохије објективне су, неспорне и трагичне последице таквог деловања, али и научни индикатори и докази постојања и последица насиља албанских екстремиста. Полазећи од тих чињеница, може се закључити да су албански екстремисти на Косову и Метохији током последње деценије XX и почетком прве деценије XXI века интензивно користили оружано и друго насиље као средство за остваривање својих циљева. Статистички подаци су само доказ више за ту опште познату чињеницу објективне природе. Употреба означеног насиља, међутим може али немора бити тероризам.

Симеуновић истиће да начини и путеви на власти подразумева и коришћење ненаслиних средстава, као што и већина ненасилних путева подразумева дозирану употребу насиља. Конкретни путеви се због тога дефиниционо одређују према томе шта претеже у односу према апстрактно чистом теоријском моделу.[115] Свакако да је и насиље албанских екстремиста на Косову и Метохији било комбиновано са ненасилним облицима борбе, али претходно прецизирана анализа насилних аката јасно указује да су сви остали облици били у сенци насиља, о чему ће касније такође бити више рећи. За Албанце је увек постојала шанса да се врате за преговарачки сто и за гласачке кутије, али су ексремиисти из њихових редова остали доследни насиљу као основном средству

[114]. Извор података: као у табели бр.1 и графикону 1.
[115]. Симеуновић, Д.: Политичко насиље, Радничка штампа, Београд, 1989.

политичке борбе. Они су желели и данас желе да направе другу албанску државу на Балкану, иако њихово терористичко понашање не приличи савременој држави.

Табела бр.3: Преглед насилних аката, извршени на КиМ од 1997 до 2003/4

Година	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	укупно
Бр. аката	55	2301	5492	1028	320	405	560	632	10875

Извор: Обрада аутора[116]

Графикон бр. 3: Преглед насилних аката, извршени на КиМ од 1997 до 2003/4

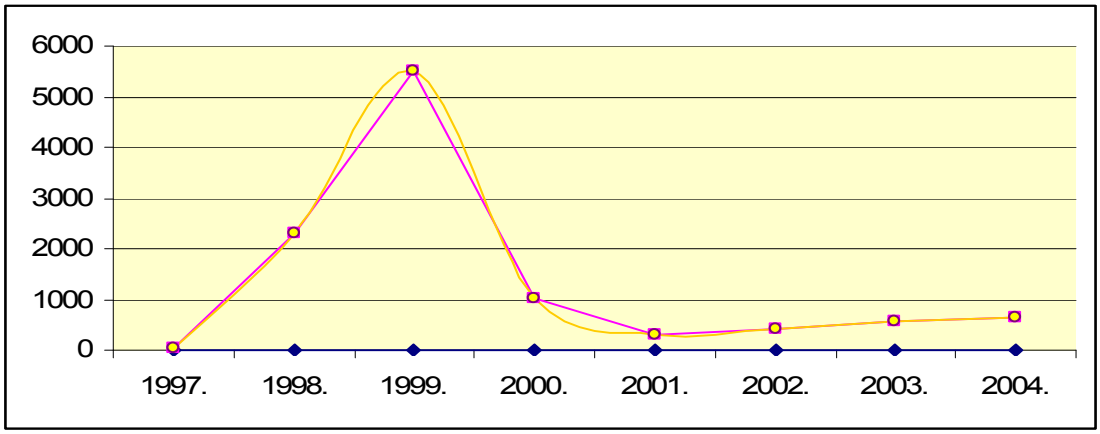

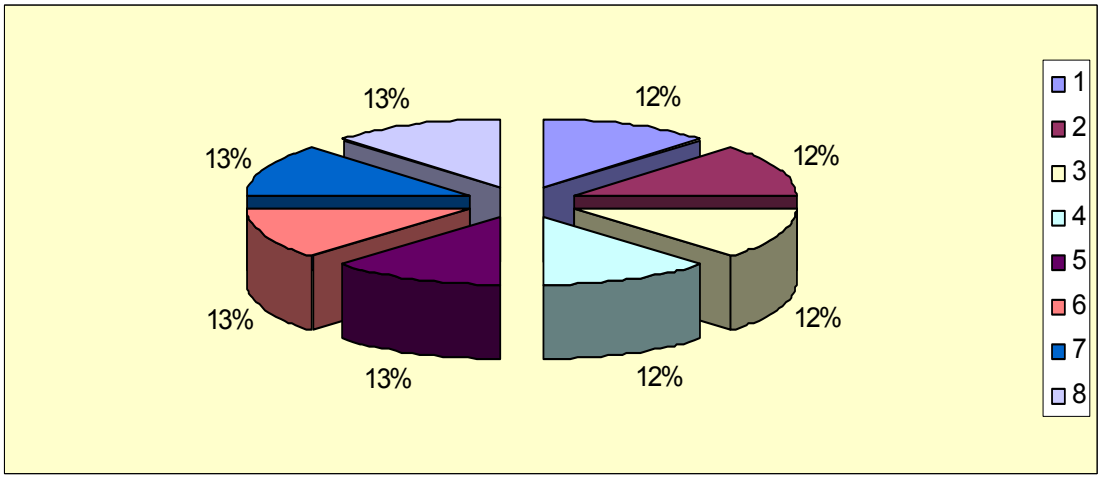

Извор: Обрада аутора

Симеуновић такође истиче и то, да је веза насиља и револуције присутна и у томе што постојање насилне револуције, увек подразумева и могућност постојања политичког насиља у упереног против револуције, дакле контрареволуционарног насиља, као дијалектичке супротности револуционарном насиљу. За насиље албанских екстремиста карактеристично је да се оно управо правдало као одговор на наводно прекомерену употребу „контрареволуционарне „силе од стране државних снага безбедности. Албански тероризам на Косову и Метохији, као и сваки други етнички тероризам иамо је једну специфичну улогу. Он је насиљем одржавао и сопствено постојање и етнички

[116]. Извор података: Као у табели 1 и 2.

конфликт, чак и кад је био далеко од постизања политичких циљева. Све док су на Космету експлодирале бомбе или страдали полицајци и контексту етничких сукоба, идентитет терориста и постојање етничких разлика нису се могли поћи. Истовремено насиље је било у функцији компромитације умерених националиста који су тежили мирним решењима.[117] Упркос томе, што се албански тероризам развио на великоалбанској националној идеји, његови носиоци су се за ту ређе борили ненасилним, а чешће насилним средствима политичке борбе.

1.4.2. Одређење сепаратистичког насиља

Сепаратистичко насиље повезано је са тежњом ка отцепљењу дела територије из државне целине и представља вид политичког насиља. Прихватају га и спроводе незадовољне групе и појединци исте националне припадности којима се из солидарности могу придружити и групе или појединци других националних припадности. Најчешће сепаратистичком насиљу прибегавају делови националних мањина које представљају већински део становништва на одређеној територији и желе да остваре државни и територијални сепаратизам. Незадовољство и непријатељство носиоца сепаратистичког насиља подупрто је усвојеним агресивним идеологијама, верским фанатизмом, затвореним културама и сиромаштвом. У односу на своје сународнике који нису исте националне припадности сепаратисти врше притиске, откупљују њихове непрокетности како би их натерали на исељавање, сукобе, шире страх и индивидуални или групни терор. Исто тако, жртве сепаратистичког насиља су и припадници националне мањине која тежи сепаратизму али они се не слажу са идејом сепаратизма, или против су примене или су примене сепаратистичког насиља и ако помажу или крију своје комшије, пријатеље који су заговорници споразумног, мирног решавања конфликата или су припадници друге нације, вере, идеологије.

Сепаратистичко насиље се остварује: нефизичким насиљем и физичким насиљем.

Сепаратистичко нефизичко насиље испољава се када већина припадника националне мањине не прихвата легалне државне, политичке, социјалне, културне, понекад и привредне институције и организације. То неприхватање огледа се јавном негирању, неучествовању у њиховом раду и непризнавању њихових одлука (као што су одлуке суда). Паралелно са тим негирањем у оквиру незадовољне и сепаратистички усмерене националне мањине организују се и раде илегалне институције и органи који врше паралелне послове и радње из области друштвено-политичког, социјалног, привредног и културног живота. Стварањем услова двоструког живота у локалној средини долази до тензија, вербалних сукоба, раздвојеног живота међу сународницима различитих националних припадности. То уједно представља изазов за деловање званичних институција и организација (нарочито власти) у разрешавању ове врсте сукоба.

Носиоци физичког сепаратистичког насиља су појединци или организоване групе. Они су у већини случајева обучени за спровођење насилних акција и мотивисани идејом стварања самосталне државе путем сепаратизма. Њихова обука може да се обавља у месту становања или у логорима за обуку у иностранству. Придружују им се

[117]. Vajt.Dz. R.: Terorizam, Aleksandrija Press, Beograd, 2004.

припадници и групе из других држава, па у екстремним случајевима то добија особине транснационалног сепаратистичког тероризма.

Тероризам који се везује за сепаратистичке покрете је облик сепаратистичког насиља. Терористичке организације чији су чланови сепаратистички мотивисани, у које је укомпоновано интринсечно мотивисање чланова,[118]примењују све врсте терористичких активности према држави и њеним институцијама, са циљем да се одређене територије отцепе од међународно признате државе. Најпознатије, терористичке организације чији је мотив сепаратизам су ИРА и ЕТА (а у Србији УЧК или ОВК, примедба аутора).“[119]

1.4.2. 1. Појам сепаратизма

По Вујаклији „сепаратизам“ је израз који означава тежњу за отцепљењем, односно покрет за отцепљењем из државне заједнице. Појединци или групе или организације које заступају сепаратизам називају се сепаратисти,[120]што значи да је циљ сепаратиста одвајање дела геополитичке територије (која по себи донекле има контуре географске, етничке и политичке целине у оквиру постојеће државне заједнице) из шире друштвене и државне заједнице. Насупрот сепаратизму, као позитиван акт стоји право народа на самоопредељење као основно колективно људско право.[121]Право на самопредељење односи се на права народа, а не националних мањина. Своје активности сепаратисти настоје углавном да оправдају и прикажу као борбу за самоопредељење.

Сепаратизам је, уопште друштвени покрет који у себи носи социјалне, политичке и верске циљеве. Познати су сепаратистички верски покрети шизматика и расколника. Сепаратизам социјалног и политичког садржаја углавном заступају етнички, културни и језички покрети, групе, појединци који се боре за одређени степен аутономије или у крајњем случају за стварање нове државе. Нова држава настала би територијалним издвајањем из постојеће, а сепаратистичка етничка мањина постала би национална већина и носилац друштвене и државне власти.

Вишенационалне државе представљају погодно тло за настанак и развој сепаратистичких активности и сепаратистичких организационих облика углавном код бројчано већих националних мањина или етничких група. Вође и предводници

---

[118]. Поред сепаратистичких мотива и циљева постоје мотиви који су комбиновани са личним (психичким и материјалним) интересима и ставовима. „Постоје интрисенчни мотиви, где је за лице, које је идеолошко-политички мотивисаног, каракгтеристична комплементарност личних вредности с вредностима друштва. Оно покушава терористичким актима и насиљем да оствари и своје циљеве. С повећањем идеолошких конфротација може се очекивати пораст терористичких активности интринсечно мотивисаних извршилаца. Екстринсечно мотивисани извршиоци терористичких аката подложни су брзој промени својих ставова. Таква лица и социјални мотиви, прибављање материјалне користи или добара, руководе при извођењу терористичких активности, а могу их подстаћи и они којима је потребан из политичких разлога. У ову групу терориста спадајсу плаћеници и авантуристи, мотивисани вањским утицајима, који не леже у унутграшњем битку човека. „Радисав Гаћиновић: Савремени тероризам, изд. Графомарк, Београд 1998, стр. 25.

[119]. Исто, стр. 25.

[120]. Исто, сепаратист (fr. Separatiste) онај који тежи за отцепљењем, за отцепљењем из неке заједнице (политичке, верске) присталица отцепљења; пр. сепаратистички.

[121]. Члан 1.: 1. Сви народи имају право на самоопредељење. На основу овог права они слободно одређују свој политички положај и слободно спроводе свој привредни, друштвени и културни развој.

2. Ради остваривања својих циљева, сви народи могу слободно располагати својим природним богатствима и изворима без обавезе које произилазе из међународне привредне сарадње, засноване на начелу узајамне користи и међународном праву. Ником случају народ не може бити лишен својих властитих средстава опстанка.

3. Државе уговорнице овог Пакта, укључујући ту и оне које су одговорне за управљање несамоуправнким територијама и територијама под старатељством дужне су да олакшавају остварење права народа на самоопредељење и да поштују ово право сходно одредбама Повеље Уједињених Нација.“ Међународни пакт о грађанским и политичким правима УН.

сепаратиста су по правилу националистички острашћени интелектуалци који их подржавају видећи у томе испуњење својих интереса. По правилу насилнички сепаратизам заступљен је код националних мањина и етничких група нижег социјалног и културног развоја које се надопуњава исказивањем верског фанатизма и често њиме предвођени.

На просторима ех-Југославије (бивше СФРЈ) цео XX век био је обележен сепаратистичким и сеценионистичким покретима. Данашње самосталне државе, као што су Словенија и Хрватска почетком двадесетог века покушале су сепаратистичким акцијама и организацијама да се осамостале из вишенационалних заједница као што је у поменутом примеру случај издвајања из Аустро-Угарске државе.[122] Социјалистичка Југославија покушала је да се сепаратистичким настојањима република и покрајина супротстави умањивањем значаја националног и верског припадања и комуникативном манивестацијом тезе „братства и јединства“, а сепаратизам је сматрала крајње реакционарним видом испољавања национализма: „који тежи поткопавању политике равноправности, братства и јединства и разарању темеља заједничког живота народа и народности који живе у СФРЈ.“[123]

За разлику од сепаратизма сецесионизам у политичким оквирима[124] изражава захтев за издвајањем из националне или државне заједнице политичке групе у којој је била добровољно укључена. Кроз историју били су познати сецесионистички покрети као што су: у античком Риму борба плебејаца против патрицијa за своја права (плебејске сецесије су биле 494, 495, 342, 287. г.п.н.е); у савременој историји познат је сецесионистички покрет на америчком Југу против индустријски развијеног америчког Севера (САД 1861 - 1865. г.).

Да би се развио и испољио сепаратизам код једне националне или етничке групе она унутар себе развија и негује локализам[125] и партикуларизам у негативном смислу. Локализам у негативном смислу испољава се кроз затварање мање заједнице у своје ускогруде, углавном традиционалне културне и верске оквире, а поставља егоистичне циљеве. Узроци оваквог испољавања локиализма налазе се у неразвијенојм културном и економском развоју, у обичајним-традиционалним захтевима начина живота, у упражњавању нетолерантних и примитивних верских обичаја, као и у неравномерном развитку појединих делова државе.

Партикуларизам се изражава кроз стављање сопствених, локалних интереса изнад интереса целине, односно већине. Разликујемо економски и политички партикуларизам који су обично повезани. Локални органи политичког и економског профила настоје да доносе одлуке и дају им „круцијални“ значај који је на штету интереса већине и целине

---

[122]. Ове државе су посебно осамостаљивање стицале цео XX век кроз заједничку државу: Словенаца, Хрвата и Срба - СХС, кроз Краљевину Југославију и социјалистичку Југославију. Самосталност су стекле сецесионистичким издвајањем из СФРЈ деведесетих година XX века.

[123]. Политичка енциклопедија, 1975, стр. 956.

[124]. Сецесионизам као термин користи се и за обележавање издвајања цркве од државе, као и издвајања једне политичке срује из постојећег политичког покрета. Термин сецесионизам настао је од латинске речи secessio која означава отцепљење, одвајање.

[125]. Локализам уопште означава особеност и присуство „старих или типичних елемената у понашању, облицима културе једног места или територијалног подручја (локалне умотворине, обичаји, дијалект) – локални обичај – он може бити израз једне аутохтоне друштвено-политичке средине која негује своје особености и облик привржености свом завичајју, месту живота и рада, као и рођења.“ (Политичка енциклопедија, 1975, стр. 518).

друштвене заједнице (државе). Политички партикуларизам у разматрању наше проблематике изражен је тежњом политичких група косметских Албанаца да издвоје албанску националну мањину из српске заједнице. Њихов политички партикуларизам дејствује са економски партикуларизмом. Односно, у време социјалистичке Југославије вршила су се већа локалистичка и партикуларистичка економска улагања у делове Космета насељена већинским албанским становништвом, бројнија и квалитетнија радна ангажовања Албанаца и бољи материјални положај њихових породица (често финансирана из иностранства).

То је доводило до повољнијег економског и друштвеног положаја ове националне мањине у односу на остале националне групације на Космету. То је партикуларна слика унутар косметског региона који је као целина у односу на већину региона у СФРЈ и даље заостајао. У овом случају мање развијени део социјалистичке Југославије настојао је да разним притисцима, постигнутим политичким позицијама у оквиру целокупне тадашње Југославије, позивањем на опште усвојене политичке и економске принципе остварује своје локалистичке и партикуларистичке интересе са далекосечним сепаратистичким циљевима. Ова констатација ће кросз даљи текст тезе бити разрађивана и доказивана. Акције локализма и партикуларизма могуће је онемогућити развојем политичке и економске демократије, а посебно је важно активно укључивање српске политичко и правне институције у европске интеграције. Овако усмерен развој друштва и његово међусобно унурашње повезивање са активним повезивањем у регионалне демократске интеграције омогућавају минимизацију негативних услова и негативних могућности локализма и партикуларизма као предуслове за развој сепаратизма.

Иван Шиљаковић[126]полази од колективног, односно етничког идентитета. То јесте извор, али са напоменом да тероризам није органски уграђен и својствен овом идентитету, већ се јавља тек у одређеним ситуацијама у случају пораза у рату и на нивоу осујећености. Осујећеност максимилизује идентификацију са колективитетом и његовом трагедијом, а терористички инцентив потенцира свест о угрожености и немоћи да се интегритет заштити регуларним средствима. Сепаратистичко - сецесионистички тероризам има своје фазе и трансформације, нарочито оне у мењању места између циља и средстава, као чина освете. Чеченски сецесионисти прешли су на тај тероризам после изгубљеног рата. И по правилу тероризам из осујећености је најсуровији, појачан верским фанатизмом и ратничком традицијом. То се показало у случају узимања деце као таоца у Беслану (Северна Осетија), у акцији коју су планирале чеченске и ингушке вође Шамил Басајев и Аслан Масходов. Стога, терористичке акције привлаче фанатике, поготово религиозне људе у свом фанатизму лишене личне одговорности, код којих су често земене циља за осветом и неразликовања дужних и невиних (затечних).

Сепаратистичко-сецционистички тероризам је карактеристичан за мале земље, за ткз „периферијске претње“ пробуђене у ери модернизације.[127] А то ширење није само еколошко него и структурално, нарочито укључивањем верске компоненте. Тако настаје „двокомпонетни“ па и „вишекомпонентни тероризам. Тероризам ИРА је чак

[126]. Тероризам и проблем идентитета, Социјолгија бр.3, Београд, 2002, стр. 241-254.
[127]. Ранковић, М.: Токови и контрадикције и постсуверенизације, Српска слободарска мисао, бр.4, 2003, стр. 30-315).

изразио верски, иако је по циљевима сецесионистички и само донекле му је сличан покрет за самосталну Баскијску државу (ЕТА).

Ширење сепаратитистичко-сецесионистичког тероризма прати његово условњавање новим варијантама. То се нарочито показује код чеченског и косовско-албанског тероризма, оба осцилирају између терористичких акција и повременог прерастања у „рат ниског интензитета.“ На европском југоистоку и његовим приближним просторима Азије, у земљама и у време распада социјалистичких друштвених уређења, видљиви и значајни су били имплантати америчке експлозије „ширење НАТО-а на истоку (амерички конгрес и данас финасијски помаже сепаратитсте на Кавказу). То је ново издање „глобалног тероризма“, самим тим и типологија која је на почетку овог рада наведена и потпм допуњавана.

Балканско сепаратистичко-сционистичко клупко је можда најбољи пример за претходну констатацију. Сционизам је у некадашњој Југославији покренуо све нације, па и националне мањине, с настојањем да се албански (шиптарски) сционизам на Космету пренесе на Македонију и изазове сукобе „малог рата.“ НАТО је то искористио и ставио се на страну оних струја којима је одговарао распад СФРЈ.

Сличан сценарио је остварен и на просторима бившег СССР, као у случају чеченског сецесионизма. Са ширењем сепаратистичко - сецесионистичких покрета у земљама у развоју још више се усложњавају ови покрети и њихови терористички изданци. Пример је сепаратистички покрет Чингалеза са будистичком компонентом, поновно успостављање „Републике Туркестан“, поред домаћих муслимана, подржавају и неке муслиманске земље (Казахстан, Киргистан, Турска), док сепаратизам Ујгура (покрет „Источне Туркестан), поред муслиманске, садржи и једну проамерички компоненту (ангажовање Еркина Синтекина, америчког новинара ујгурског порекла). Такође је слојевит и тероризам Талибана у Авганистану, потом дугорочни реваншизам Курда или онај у петоуганику: Палестина, Сирија, Египат, Либан и Израел. На послетку се овакава глобализација тероризма проширује на афричко и јужноамеричко подручје.

Што се тиче сепаратистичких, насилничких односно терористичких акција Албанаца на Космету дуго година се није говорило у јавности. Посебно у времену владавине Јосипа Броза Тита, да би се осамдесетих година XX века јавност почела обавештавати и о тим дешавањима. У почетку лутало се са дефинисањем дих дешавања тако да су се она квалификовала и као сепаратистичка и контрареволуционарна. Драгослав Дража Марковић наводи да су се у том времену те активности квалификовале као сепаратизам и контрареволуција.[128]

1.4.2. 2. Економски сепаратизам

Познато је да су узроци, сецесионистичких покрета политичке, етничке, верске и културне природе. Мање је познато да сепаратизму могу да помогну или одмогну

[128] „Тешке оптужбе су јуче (02.09.1989. године, (прим. аутора) на Градској конференцији ССРН Београд, изречене на рачун Словеније, Хрватске, Босне и Херцеговине због „подржавања сепаратизма и контрареволуције на Косову“, због активности које су усмерене на разбијање Југославије“, Драгослав Дража Марковић, Дневничке белешке, фељтон у дневном листу Политика од 01.02.2002. године, стр. 23.

одређени економски фактори. Економија сецесије, је нова доктринарно макроекономија, настала после наколико успешно изведених и међународно политички легализованих сецесија у периоду од 1990-1992. године, а бави се економским аспектима сецесије једног подручја.

Економски аспекти сецесије посматрају се у три фазе: предсецционистичкој фази; фази одвајa сецесионистичког подручја од матице и фази оспособљавања за самосталан економски развој.

У доктрини економије сецесије полази се од следеће две генералне пемисе:

1. Сецесионистички покрети постоје у различитим земљама независно од тога какав друштвено-економски систем има свака конкретна земља. Према томе, друштвено-економски систем не може бити предиспозиција за сепаратизам. Сепаратизам постоји како у унитарним тако и у федералним државама, у добро развијеним привредама, тако у некадашњим централно-планским и садашњим привредама у транзицији.

2. Сепаратизам се најчешће јавља у пограничним подручјима земље која су изразито неразвијена или развијенија од просека развијености матице. Најчешће је реч о земљама у којима постоје изражене неједнакости у степену развијености појединих региона.

Анализа економских узрока предсецесионистичке фазе заснива се на анализи следећих економских показатеља: нивоа дохотка по становнику сецесионистичког подручја у односу на доходак по становнику земље којој то подручје припада (релативни ниво по становнику); степен економске развијености сецесионистичког подручја (апсолутни ниво развијености); трговинске зависности сецесионистичког подручја од земље којој припада; величине нето прилива капитала у сецесионистичко подручје, уколико је реч о подручју са релативно високим дохотком по глави становника (нето токови капитала) и степен децентрализације доношења економских одлука.

Други део

II. УСЛОВИ И УЗРОЦИ НАСТАНКА ПОЛИТИЧКОГ НАСИЉА НА КОСОВУ И МЕТОХИЈИ ПОЧИЊЕНОГ ОД 1945 ДО 1951. ГОДИНЕ

2.1 . Осврт на историју социјалног и политичког албанског насиља на Косову и Метохији до 1945. године

Конфликти у региону Косова и Метохије трају више векова. Они су углавном дешавају између Срба и Албанаца, а изражавају се од вербалних до масовних сукоба који носе бројне жртве и страдања на обе стране.

Регион Косова и Метохије је историјски, од средњег века до данас, у сфери геостратешких интереса великих сила, који су се уплитале у самосталност и државност српског и црногорског народа.[129] Ову констатацију потврђује писање професора Јована М. Марјановића о историјским интересима Турске у вези Косова и Метохије: „Значај старе Србије за српски народ одавно је осетила Турска па је радила свим средствима да у старој Србији, специјално у косовској и метохијској области уништи српски народ и да област арбанашког елемента протегне што више на исток и северо-исток, да тако утисне један јак клин у српско тело, да областима јужног дела Старе Србије пресече директне везе са Србијом и Црном Гором. Тај рад турских власти кад с већом, а кад с мањом енергијомје спровођен, и био је један од најважнијих узрока што су у овим областима извршена вежна етнографска померања и претапања.“[130] У току власти Отоманске империје био је сталан „процес досељавања, одсељавања и стапања... а Срби који се нису иселили већином су примали ислам и стапали се са досељеницима.“[131]

Погодностима за развој сепаратизма и са тим повезаног сепаратистичког насиља косметских Албанаца допринеле су разлике у историјском развоју, вери и језику народа који егистрирају на овој терирорији. Историјска, верска и језичка засебност и затвореност косметских Албанаца одвајала их је и данас их одваја од српских сународника и усмерава ка остваривању тежњи за стварањем „Велике Албаније“,[132] а у касном XX веку и ка идеји за стварањем самосталне државе „Косово Република.“ Косметски Албанци су, у већини, задржали своју организацију, исламско верско

---

[129]. М. Степић у књизи: Косово и Метохија - политичке, геогрфаске и геополитичке перспективе, слика геополитички профил и значај Косова и Метохије: „Две велике котлине на балканском полуострву, Метохија и Косово, заједно са мањим ободним котлинама, речним долинама, планинским венцима и жупама унутар њих, представљале су средиште средњевековне државе. Управо стабилно овладавање тим простором омогућило је учвршћивање српске моћи у 13. и 14. веку, територијалну експанзију и устоличење немањичке државе као балканске и геостратегијске вредности. Ти атрибути били су резултат економске земљом, водом и рудама као базом привреде тога времена. Уз то котлинске области Косова и Метохије биле су, као дивовским „зидинама“ добро заштићена „трђава“ у којој се релативно безбедно развијала српска православна духовност, сакрално и световно градитељство, национална и државотворна идеја. Овакав положај и улога нису значили изолацију. Шта више, према Метохији и Косову, као вишезначном „полу“, биле су усмерене многе комуникације и трговачке везе, а са околном просторима и тангирајућим саобраћајницама везу су омогућавали лако одбрањивани планиски превоји и клисуре, који и сада представљају важне геостратегијске тачке“, 1999. стр .9.

[130].Јован М. Марјановић: Јужна Србија - од краја XXVIII века до ослобођења, изд. А.Д. „Геца Кон“, Београд, 1938. репринт, изд. Танеси, Београд, 1990. стр. 37.

[131]. Радошин Рајовић: Аутономија Косова - историјско правна студија, изд. Економика, Београд, 1985. стр.28.

[132]. Пројекат „Велика Албанија“ је до данас актуелан „Косово и Метохија“ у великодржавном албанском пројекту „Велика Албанија“ имају изразити геополитички и геостратегијски значај. Наиме, у геополитичком погледу, тај простор повезује исламску балканску дијагоналу у јединствену целину. Она води од Мале Азије, преко мореуза, на линији Црно Море-Егијско море- турски део Балкана-Бугарска-Македонија-СРЈ, део исламизовани простор Европр). Ратомир Грујић: Косово и Метохија - средиште дестабилизације Србије, у зборнику радова: Косово и Метохија - изазови и одговори, изд. Институт за геополитичке студије, Београд, 1997. стр. 210).

опредељење и шиптарски језик[133] (негирајући употребу српског језика у јавној комуникацији почевши од 70-тих година XX века).

Константно деловање албанских сепаратиста на Космету датира од средине XIX века. Албански идејни покрет „Рилиндија“ је 1878. године у Призрену промовисао идеју о стварању „Велике Албаније“ у оквиру Турске империје. Територија „Велике Албаније“ захватала би косовски, скадарски, битољски и јањински вилајет у којима је било само 44 % албанског становништва што је указивало да је „поменути програм у старту претендовао на територије хришћанског становништва, првенствено српског.“[134]Од формирање Призренске лиге 1878. до 1912. године Албанци су формирали своје национално веће и конституисали се као нација. Уз благонаклони став Отоманске империје извршили су албанизацију Косова и Метохије. Упоредо са промовисањем идеје „Велике Албаније“ и активностима на њеном остваривању стварана је мржња према неалбанским сународницима, посебно Србима, као већинском неалбанском становништву. „У складу са начелним прокламованим циљем, албански шовинизам, (преовлађује противсрпски), са свим обележјима стратегије, прилагођавао се конкретној ситуацији, мењао облике и методе деловања, али никада није радикално модификован или промењен.“[135] У том периоду кроз разне форме терористичких акција и чишћења протерани су Срби са тих простора, а досељавани „Албанци из северне Албаније. У то време на Косову и Метохији досељено је 150.000 Албанаца.“[136]

У време ослобађања јужних крајева Балкана, конкретније региона Косова и Метохије од отоманске, турске власти 1912. године Албанци су били у редовима турске војске. Њихов циљ је био да не дозволе поделу територије која би требале по њима да уђу у састав „Велике Албаније“ и њихово спајање са Србијом и Црном Гором.[137] Косметски Албанци, као емигранти у Албанији, после 1912. организовали су се у „Комитет за национално ослобођење Косова“ 1918. са циљем да спрече улазак Косова и Метохије у састав српске државе. Организовали су се у терористичке групе или како их карактерише М. Мијалковски у „разбојничке банде“ под називом „Качачки покрет.“ Деловали су са територије Албаније и нападали војску Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца, а на територији Косова и Метохије терорисали српски и црногорски народ. Због владања албанског терора на Косову и Метохији, власт Краљевине СХС, успела је да се успостави тек 1921. године. Терористичке акције косметских Албанаца описане су у апелу који су упутили терорисани становници јужне Србије председнику Министарског савета Краљевине СХС, октобра 1920. године: „Због потпуне угрожене личне и имовинске безбедности на Косову и његовој околини, услед недовољних средстава стављених на распологање полицијској и војној власти убијају се свакодневно Срби, пале се њихова имања и гони њихова стока. Ово Арнаути раде по унапред утврђеном плану, да би и мало Срба што има уништили и спречили свако ново

---

[133]. ... готово сви косметски Шиптари су муслимани и у исто време припрадници велике албанске племенске групације која носи име Геге... У питању је један језик ограничене територије и малог народа у релативно затвореном етничком простору са обележјима готово тотемистичке, езотеријске комуникацијске матрице.“ Милан Матић: Српска политичка традиција, изд. Институт за политичке студије, Београд,1998. стр. 231-232.

[134]. Милан Мијалковски.: Злочин и заблуде албанских сепаратиста , изд. Посебна издања, Београд,1999. стр. 12.

[135]. Исто, стр 12.

[136]. Исто, стр.13.

[137].„Проценивши да ће Турска изгубити актуелни рат, у Скопљу су се 14.10.1912. састали су се албански прваци Хасан Приштина, Бајрам Цури, Митхад Фрашери и Нецип Драга и упутили декларацију великим силама, у којој су образлозили због чега бране Турску, те да неће да прихвате поделу територије за коју су сматрали да треба да уђе у састав „Велике Албаније“, Милан Мијалковски: Злочин и заблуде албанских сепаратиста, изд. Посебна издања, Београд, 1999. стр. 13.

досељавање. Најновији доказ овога је убиство 11 Срба и два тешко рањена у шуми код села Цршевца, општина Лепенска, срез грачанички, усред Косова.“[138]

У периоду до 1945. године по др Радославу Гаћиновићу, косметски Албанци су организовали следеће терористичке организације:

- „Призренска лига“ организована је 1878-1881. године на састанку феудалаца и племенских вођа из Ђаковице, Тетова, Дебра, Њуме, Пећи и Гусиња и себе имениje као националослободилачку. Њен провобитни циљ је био да се оружјем супротстави „деоби албанских земаља.“[139] Године 1943. немачки Гестапо од албанских квислинга обнавља „Призренску лигу“. По трећи пут, поновни рад ове терористичке организације настаје у Њујорку, а чланови су иредентисти и терористи пореклом са Космета. Њен основни програм је стварање државе „Велика Албанија“ у којој би били припојени Косово и Метохија, делови Македоније и Црне Горе, где је већинско албанско становништво.

- „Бели комбтар“ (или „Национални фронт“), основан је 1939. године са првобитним циљем да се одупире окупаторима (Италије и Немачке) и сарађује са народноослободилачким покретом Албаније. У току рата прелази на супротну страну и сарађује са окупаторима. Ова организација има крајње сепаратистичке ставове, делује и данас, а своје огранке има у: САД, Турској, Француској, Немачкој и Белгији.

- Крајем 1945. године стварају се балистичке војне формације, које се боре против ослободилачких покрета у Југославији и Албанији.[140] За време Другог светског рата (1939-1945) војно се организују терористичке организације Албанаца које сарађују са фашистима, брутално се обрачунавају и тероришу српско и црногорско становништво на Космету. „Под патронатом немачког окупатора, до средине 1944. године формирана је немачка 21. СС брдска дивизија „Скендербег.“ Војнички састав дивизије (12.000) чинили су Албанци, а официри и подофицири били су Немци.“[141] По организацији дивизије види се да је њен задатак био да остварује немачке интересе на Косову и Метохији.

После протеривања окупатора са Косова и Метохије 1944. године настављало се са албанским сепаратистичким насиљем. Тако у децембру те године Призренска лига Албанаца организује и води оружане борбе за отцепљење Косова и Метохије од Србије. Она је окупила око 10.000 Албанаца и ставила их под оружје. У сукобима је учествовало 40.000 бораца НОВ и они су окончани фебруара 1945. године поразом наоружаних Албанаца. Народно-ослободилачка војска Југославије претрпела је велике губитке („погинуло је њих 650, рањено око 1360 а нестало 1.256).“[142]

До почетка Другог светска рата Краљевина СХС а касније Краљевина Југославије покушавале су да реше проблем албанског сепаратистичког насиља решавањем аграрног питања (укидањем кметства и великих земљишних поседа) и насељавањем Косова и Метохије нелабанским становништвом. У том времену Југославија и Турска

---

138. Из документације Архива Југославије.
139. Миодраг Маровић.: Балкански џокер - Албанија и Албанци, изд .ЈП Културни центар Бае, Бар, 1995. стр. 147.
140. Подаци су узети из књиге др. Радослава Гаћиновића. Савремени тероризам, 1998. стр.144.
141. Милан Мијалковски.: Злочин и заблуде албанских сепаратиста, изд. Посебна издања, Београд, 1999. стр. 16.
142. Исто.

потписале су споразум о исељавању око 200.000 Албанаца из Југославије у Турску, али он није реализован због Другог светског рата.

У предратном периоду (пре 1941. године) Комунистичка партија Југославија је својим опредељењима потпомагала заблуде албанских сепаратиста „о томе да ће одвојити Косово и Метохије од Србије и Југославије.“[143] Идеја о геополитичкој целини Косова и Метохије као аутономији никла је у КПЈ, јер Косова и Метохије, као посебне јединице, није било ни у једној „комбинацији“ о федералним или аутономним јединицама које су грађанске политичке странке правиле у току тридесетих година, а пре тога, сем донекле Светозара Прибичевића.“[144]

У другој половини XIX века и првој половини XX века обликују се основне форме албанског сепаратистичког насиља на Косову и Метохији. То су: јавна пропаганда (прогласи, објаве, јавне заклетве на Куран), претња силом, принуда, притисак, психофизичко злостављање, тероризам (политичко убиство и атентат, диверзија, побуне, нереди, немири, субверзија), повезивање са другим државма и примање подршке и помоћи од њих, укључивање страних терориста (страних држављана од којих су већина следбеници исламског фундаментализма) у акције косметских сепаратиста. Током Другог светског рата идеја водиља политичко-оружаног организовања косметских сепаратиста исказана је код оружане побуне албанских сепаратиста децембра 1944. године у прогласу ЦК Друге призренске лиге: „Сви Албанци треба да устану као један за одбрану етнички чисте Албаније.“[145]

У другој половини XX века, нарочито у његовој последњој деценији надјачава циљ за државном самосталношћу Косова (територија Косова и Метохије са захтевима за припајањем слободних територија унутар Србије које чине већинско албанско становништво).

Поред политичко-оружаног организовања потребно је навести да се ислам као вера злоупотребљава у остваривању сепаратистичко-терористичких циљева косметских Албанаца, нарочито исламски фундаментализам.

2.1.1. Осврт на ставове Српске социјал-демократске странке и Комунистичке Партије о албанском питању у Југослваији

Сецесионистички покрет албанских екстремиста позивао се на Димитрија Туцовића, руководиоца Српске социјалдемократске странке, за своје деловање. Аргументи су им били да су Туцовић и његови страначки другови оштро критиковали политику спрске владе као експанзионистичку према територијама које су насељавали Албанци и које су 1913. године ушле, после првог балканског рата, у састав нове европске државе - Албаније. Другим речима, циљ је да се докаже да је Српска социјалдемократска странка оспоравала успостављање суверенитета Србије над Косметом када га је 1912. године, ослободила од Турака. Тиме се жели истаћи, да су најпрогресивнији људи Србије тога доба оспоравали право Србије на Косово и Метохију.

---

[143] . Исто.
[144] . Радошин Рајовић: Аутономија Косова- историјско правна студија, изд. Економика, Београд, 1985, стр. 129.
[145] . Милан Мијалковски: Злочин и заблуде албанских сепаратиста, изд. Посебна издања, Београд, 1999. стр. 26.

Од када су сецесионити почели да се позивају на Туцовића и да наводе његове ставове о односу Србије према Албанцима, отпочела је прилично широка расправа око тога да ли су ставови Туцовића, односно руководства Српске социјалдемократске странке у вези са политиком српске владе према Албанцима и Албанији били, историјски гледано, исправни. У том погледу мишљења су подељена и она се крећу од апсолутног одобравања његових ставова до њиховог потпуног игнорисања.

Да би се судило о Туцовићу потребно је познавати његова дела. Албански националисти, па и други који су им наклоњени доносе закључак једнострано, узимајући само она места из његових списа, која се односе на политку спрске владе. Очигледно је да се користе само они Туцовићеви ставови којима он осуђује поступање поједине групе српске војске према Албанцима, као и неке потезе спрске владе који су, по својим аспирацијама у односу на нека приморска места Албаније, имали завојевачки карактер. Тиме се жели рећи да управо ту, као и у укупној политици Србије према Албанији и Албанцима, леже корени данашњих лоших међунационалних односа Срба и Албанаца, да је за све то крива само српска страна и да се због тога оспорава суверенитет Србије над Косовом и Метохијом. О свему што је Туцовић писао о односима Србије према Албанцима и Албанији и даље се може расправљати и судити, али основна идеја Туцовића и руководства Српске социјалдемократске странке сигурно да није оспоравање права Србије на суверенитет над Косовом и Метохијом. Неспорно је да је Туцовић био на страни историјског права Албанаца да добију своју независност и своју државу. У том погледу није споран његов интернацинализам. На сва питања међународних односа на Балкану он је гледао кроз призму идеје о балканској федерацији.

Великоалбански сецесионисти се позивају и на ставове Комунистичке партије Југославије према Космету, односно према албанском питању у предратној Југославији и тврде да су њихови захтеви у свему сагласни са тадашњим ставовима КПЈ.

КПЈ је подржавала право свих националних мањина на равноправност. Када су у питању Албанци њих је КПЈ третирала као народ признајући им право на самоопредељење до отцепљења. То је неспорно, али такви ставови КПЈ о праву Албанаца никако не могу да се посматрају изван контекста укупне ситуације у којој је стварана политика КПЈ о националном питању. А та њена политика је у дужем периоду пре рата била погрешна. Погрешна политика о националном питању у Југославији какву је у том периоду водила КПЈ била је изведена из њене такође погрешне политике коју је водила према Југославији. Трагична политика КПЈ према том важном питању као што је Југославија и национално питање у њој, вођена је само од 1924. до 1935. године, када је на Сплитском пленуму ЦК КПЈ напуштена, да би на Петој земаљској конференцији КПЈ била и дефинитивно замењена радикално другачијом политиком.

Како историја КПЈ показује, њен однос према националном питању непосредно је произилазио из њеног односа према Југославији, било да је рач о погрешној или исправој политици. Као што је познато, однос КПЈ према Југославији увек је био зависан од става кога је према Југославији имала Коминтерна, а она га је углавном заснивала на интересу Совјетског Савеза и његове спољне политике.

Под утицајем совјетске идеологије и политике, Коминтерна је прихватила тезу да је Крављевина Југославије била вештачка творевина, да је она наметнута народима Југославије као Версајска и антинародна. Основно у тој тези јесте, да је Југославија настала по вољи западних великих сила да би им послужила као „тампон зона“, која би спречавала продор утицаја октобра и идеја прве земље социјализма према Западу. Југославија је, према тој теорији, била у функцији завере против СССР-а. Игнорисана је историјски истина о стварним разлозима стварања Југославије, о мотивима на којима је настала југословенска идеја.

Сматрајући Југославију непријатељском државом, совјетска политика је била јасна: учинити све да се она разбије. Спровођењу таквог става послужила је Коминтерна, а она је своју улогу одиграла преко КПЈ, као своје секције. Совјетској политици разбијања Југославије ишла је на руку околност што су на многим местима у руководствима Коминтерне били представници комунистичких партија управо из оних земаља, које су поражене у Првом светском рату, а чији су бројни планови и према Југослаовенским земљама поремећени победом Србије, односно њеним огромним уделом у тој победи, која је пресудно утицала на могућност стварања нове државе. Уместо стварања пролетерске и патриотске солидарности јединства југославенског пролетеријата, КПЈ радила на његовом разбијању управо тиме што се борила за разбијање Југославије. За КПЈ је карактеристично да је она под утицајем Коминтерне напустила своју провобитну оријентацију да се у оквирима Југославије бори за њено федеративно уређење, да би тим путем могло бити на прави начин решено национално питање.

Спровођењем директиве Коминтерне о разбијању Југославије, КПЈ је потенцирала право народа на самооопредељење актуелизирајући право и потребу отцепљења, при чему то више није био онај познати Лењинов став, тј Лењинова теза да ли ће право на отцепљење бити искоришћено - то треба да се просуђује од стране прогресивних снага сагласно правим интересима прави интереси народа Југославије изражени су у југословенској идеји интересима народа. Прави интереси народа Југославије изражени су у југословенској идеји о стварању заједничке државе.

Није спорно да ли је југословенска држава по свом унутрашњем поретку била прогресивна или не. Стварање Југославије је био прогресиван чин којим је омогућена борба за њен унутрашњи развој, у складу са интересима његовог пролетаријата. Борба за независну Хрватску, независну Словенију, независну Македонију, Црну Гору, па на тој линији и за независну и уједињену Албанију била је нова политика КПЈ.

У таквој политици КПЈ ће екстреман непријатељски покрет, као што су албански сецесионисти, наћи ослонац за своју платформу. КПЈ се залагала не само за равноправност, што је разумљиво и нужно, већ и за аутономију Албанаца и то такву да се делови Југославије којима су они насељени одвоје, како би се у под окриљем Албаније нашли сви Албанци. Сецесионистички покрет не обраћа пажњу на каснију политику КПЈ, коју је водила од 1935. године. Радикалан преокрет у политици КПЈ према Југославији и начину решавања националног питања у њој ипак није могао да до краја буде чист, без рецидива. Тако ће идеолози сецесионистичког покрета за своје ставове користити и једно место из Резолуције Пете земаљске конференције КПЈ. То је

оно место где се међу задацима за чије се остваривање залажу комунисти наводи и следеће:

„Историја нас обавезује да констатујемо да је у политици КПЈ пре рата могуће наћи места у којима албански сецесионисти налазе ослонац својих захтева не само за аутономију, него и за много више од тога - за отцепљење и уједињење са Албанијом. Правећи такве грешке, КПЈ је грубо занемаривала историју и историјска права која Срби и Црногорци имају на Косову и Метохији. У поменутом десетогодишњем периоду КПЈ је својим послушним спровођењем политике Коминтерне, која је у односу на српски народ била дубоко погрешна јер је на њега навукла назаслужену хипотеку тиме што је он поистовећен са српском буржоазијом и третиран као угњетачки и криви за лоше међнационалне односе у Југославији - преносила објективно тој назаслужној хипотеци.“[146]

2.1.2. Осврт на одлуку о прикључењу Косова и Метохије Србији

Обласна народна скупштина за Косово и Метохију на заседању 10. јула 1945. године, донела је Резолуцију у којој се каже: „...Обласна народна скупштина Косова и Метохије једнодушно изјављује да становништво ове области, исто као и сви народи Југославије није никад признавала раскомадавање своје области извршено од окупатора, нити раскомадовање Југославије, те да је изражена жеља целокупног становништва области да ова буде прикључена федералној Србији као њен саставни део. Народ ове области уверен је да ће у народној влади Србије наћи пуну заштиту, те да ће од народне власти целе Југославије бити свесрдно помогнут у свом политичком, националном, економском и културном подизању, а представници области у Народној скупштини Србије и АВНОЈ-а допринеће свим својим снагама изградњу демократске Србије и демократске Федеративне Југославије.“ [147]

Поводом овог догађаја поставља се питање. Чијом одлуком је дозвољена употреба назив „Косовска област.“ Одбор створен у Бујану не носи назив обласни. А то што је тако назван партијски комитет, није морало да значи прејудицирање и државног, тј територијалног политичког организовања на коме је он деловао. Уосталом никада на том простору није деловао обласни орган власти. У току рата запажена је била тенденција подизања обласног комитета на покрајински ниво, али то није дозволио ЦК КПЈ, а Главни штаб за Косово и Метохију је таквим назван самоиницијативно, да би га Врховни штаб НОВ и ПОЈ вратио на ниво оперативног штаба, који је од 1. септембра 1944. године био под командом Главног штаба Србије.

Много важније питање јесте да ли је уопште требало доносити одлуку о прикључењу Косова и Метохије Србији. Будући да се тим чином повређује суверено право српског народа, односно Србије на територију Косова и Метохије. Добро је познато да је та територија ушла у састав Србије после ослобођања од Турака у првом балканском рату, 1912. године и њене нове државне границе међународно су признате 1913. године. Као

[146]. Вељко Влаховић, је на 21.седници Председништва ЦК СКЈ (крајем 1971. године) указао на потребу да се та незаслужена хипотеза за српског народа скине. СКЈ дугује такву обавезу спрском народу. (М. Вучинић.: Зашто Косово не може да буде република, „Пословна Политика“ Београд, 1990. стр. 38).
[147]. М. Вучинић.: Зашто Косово не може да буде република, „Пословна Политика“ Београд, 1990. стр. 38-39.

суверена држава српског народа својим уједињењем, Србија је ушла у састав Државе СХС 1918. године са Косовом и Метохијом, као саставним делом своје суверене територије.

Имајући у виду да су представници народа Југославије на Другом заседању АВНОЈ-а оспорили свако цепање Југославије од стране непријатеља, и с обзиром на то да је та одлука донесена пре Бујанске конференције, чија је одлука о присаједињењу Косова и Метохије Албанији била у грубој супротности са таквим одлукама АВНОЈ-а и као таква оспорена од стране ЦК КПЈ, произилази да је тек Скупштина у Призрену званично оспорила прикључење Косова и Метохије фашистичкој творевини „Великој Албанији.“ Тако се као неопходно поставља питање да ли је уопште било потребно да се доноси било чија и било каква одлука о прикључењу, односно о присједињењу Косова и Метохије Србији.

Наиме чињенице указују да је одлука Скупштине у Призрену била сувишна. Ова одлука међутим отвара и питање да ли је у датим околностима и могла бити другачија. Ако је то тело било овлашћено да одлучи да се Косово и Метохија прикључе Србији, с разлогом се поставља питање да ли је она тада могла да поступи и другачије.

2.1.3.. Забрана повратка колониста на Косово и Метохију и ревизија Закона о додељивању земље колонистима

Проблем који се мора расветлити у контексту овог рада је питање да ли су савезни органи и органи Србије својим поступцима, и којим евентуалним грешкама допринели непожељном развоју прилика на Косову и Метохији, то јест општем амбијенту који је погодовао развоју сецесионистичког албанског покрета. За њих се може рећи да су независно од непосредних мотива њихових доносилаца (а и ти мотиви су предмет живих политичких расправа), допринели да се погорша етничка структура на Косову и Метохији. Тиме је олакшан у знатној мери сецесионистички покрет албанских националиста којима погодују смањење броја Срба и Црногораца на Косову и Метохији.

У следећим правним актима стоји:

1) Одлука о привременој забрани враћања колониста у њихова ранија места живљења,[148] 2) Закон о ревизији додељивања земље колонистима и другим аграрним интересентима,[149]3) Закон о поступању са напуштеном земљом колониста у аутономној косовско-метохијској области.[150]

Покушаћу да укажем на њихове последице. Првим актом, Национални комитет ослобођења Југославије привремено је забранио повратак колониста насељених у Македонији, Косову и Метохији, Срему и Војводини у њихова ранија места живљења. Овај акт је донет 6 марта 1945. године, а само 12 дана после тога укинута је забрана пресељења у Војводину, док је забрана остала на снази за Македонију, Косово и

[148]. Службени лист ДФЈ - 13/45.
[149]. Службени лист ДФЈ - 56/45.
[150]. Службени гласник НР Србије 9/47.

Метохију. Непосредна последица примене ове Одлуке јесте забрана повратка на Косово и Метохију 1638 расељних насељеничких породица, које су за време рата протерали албански балисти и окупатори.

Другим актом, донетим августа 1945. године, одлучено је да се заштите власничка права и интереси земљорадника и домородаца на територији Македоније, Косова и Метохије, која су била повређена спровођењем колонизације и аграрне реформе на основу закона и уредаба донесених пре 6. априла 1941. године. Оцењујући последице примене овог закона, Уставни суд Југославије утврдио да је у примени оспореног закона било и случајева да је одузета непокретност и појединим грађанима, којима се она додељивана као добровољцима из првог светског рата у знак друштвеног признања по Закону о добровољцима и Закону о насељавању јужних крајева из 1920. и 1931. године, а не по основу аграрне реформе и колонизације.

У вези са тим битно је напоменути да су колонисти насељавали не само земљиште које је по основи Закона о реформи и колонизацији одузимано од приватних власника, већ масовно и на слободно државно земљиште, општинске и сеоским утринама као трајно напуштено земљиште. Колико је овај Закон био наклоњен Албанцима на Косову и Метохији, говори и пропис по коме земљу губе они колонисти који су је добили од приватних власника, као и сви који су је држали у поседу, иако нису имали на њу тапију или радили као закупци или чипчијци.[151] Уставни суд Југославије је констатовао да је Савезно извршено веће, априла 1956. године, оценило да је овај Закон, погрешно примењиван и на лица која су сопственим радом стекла или изградила непокретност које као такве нису могле бити предмет ревизије. Од 3.000 захтева за обештећење по овом основу усвојено је нешто мање од 10%.

Трећим прописом који је донела Скупштина НП Србије, предвиђено је да колонисти и аграрни интересенти, којима је додељена земља на Косову и Метохији пре 6 априла 1941. године, а која им није одузета ревизијом на основу савезног закона, губе то право „ако се до 30 септембра 1946. године на врате на своја имања и отпочну са обрадом. Апсурдност овог закона је очигледна: он је донешен док је на снази био пропис о привременој забрани повратка колониста на Косово и Метохију, али им тај пропис није укидао право на имовину коју су морали напустити. То им право укида закон Србије, фактички тиме што је одредио тако кратак рок који нико од заинтересованих није могао користити. По мишљену Уставног суда Југославије „велики број грађана који је у време другог светског рата морао напустити Косово и Метохију неправично је изгубио непокретности без права на накнаду.“[152]

Када се сва три правна прописа сагледају, а њих треба оцењивати заједно, јасно је да су сви они донесени непосредно на штету Срба и Црногораца и то управо оних, који су као жртве фашистичког терора за време рата под насиљем напустили Косово и Метохију, а у корист Албанаца. Треба истаћи је да је сваки од њих правно споран, први је донет после оставке Националног комитета ослобођења Југославије,[153] други је оспорен од стране Уставног суда Југославије, трећи зато што је на перфидан начин

[151]. Перезић Гавро, у листу „Политика“ од 7. априла 1989. године.
[152]. М. Вучинић.: Зашто Косово не може да буде република, „Пословна Политика“ Београд, 1990. стр. 52.
[153]. Перезић Гавро, у листу „Политика“ од 7 априла 1989. године.

лишио могућности заинтересоване да по њему поступе, чиме је унапред онемогућио сопствену примену.

Сва три прописа су за заједничку последицу имали онемогућавање да се уклоне тешке последице ратних злочина, које су фашистичке власти починиле над протераним Србима и Црногорцима. У трагању за мотивима ових прописа долази се до једног могућег закључака, да су свесно фаворизовали Албанаца а на штету српског, црногорског, муслиманског становништва, њихов примат као снажан подстицај аспирацијама за етнички чистим Косметом. Основа такве политике могла би се наћи (аутор је и директно налази) у општој политици коју је КПЈ пре рата водила према српском народу под утицајем Коминтерне и других фактора. Њен рефлекс се налази и у Резолуцији Пете земаљске конференције КПЈ, тј у оном њеном делу где се говори о положају Албанаца на Косову и Метохији под терором експлоататорских метода српске буржоазије.[154] И поред историјског значај који је имала Пета земаљска конференција КПЈ, мора се рећи да је овим ставом у њеној Резолуцији направљена огромна грешка. Сиромашни колонисти који су с муком и сами стизали да створе скромне услове живота и да се злопате, нису могли бити за то што их је Пета земаљска конференција КПЈ прогласила.[155]

Да су наведени прописи нанели огромну материјалну штету великом броју колониста и другим досељенинцима, који су са Космета протерани током рата, и да је тиме створена политичка и морална штета на рачун друштвеног поректа говори и чињеница да су Уставни суд Југославије и Савезно извршно веће прихватили иницијативу скупштине СР Србије и СР Црне Горе да скупштина СФРЈ предузме мере из своје надлежности а да се на одговрајући начин отклоне последице ових правно и политички, те морално неодрживих аката.

2.2. Узроци и основе политичког насиља на Космету у том периоду

Да би могли говорити о узроцима и основама политичког насиља косметских Албанаца у послератном периоду односно од 1945. до 2003. године потребно је да дамо кратку анализу друштвено-политичког и привредно-економског уређења геополитичке области Космета, Србије, Југославије и ширег окружења у сваком временском раздобљу, одређеном у садржају овог рада. Она ће представљати део узрочно-последичних чињеница и односа који су се рефлектовали и преламали кроз сепаратизам косметских Албанаца.

Космет заузима 4,26 % територије социјалистичке односно тадашње територије Југославије, а по попису становништва из 1948. године процентуални део становништва Космета у целокупном југословенском становништву је 4,6 %.[156]

---

[154]. У тој резолуцији се дословно каже: „Борба против експлоататорских метода српске буржоазије у тим областима и протеривање свих оних колонизаторских елемената помоћи којих српска буржоазија угрожава мекедонски, арнаутски и друге народе - јесте задатак комуниста Југоалвији.

[155]. Тито је имао другачији став о овом питању. Када је 01. априла 1945. године Полит-биро ЦК КПЈ расправљао о решавању агреираног питања на Косову и Метохији, и он је рекао: На Космет треба да се врате сви који су тамо живели.

[156]. Подаци су узети из историјско-правне студије: Аутономија Косова, аутора: Радошин Рајовић, изд. Економика, Београд,1985. стр. 311.

Ово је период када почиње да се број становника Космета и то албанске народности увећава далеко више него и једна друга народност или народ у Југославији[157]. Послератну атмосферу на Космету карактерише негативна прикривана нетрпељивост између албанског и неалбанског становништва. Као и веће бројности постојања велике већине албанског становништва у односу на остале

Табела 4: Попис становништва из 1948. то илуструје:

Албанци	498.243	68,4%
Срби	171.911	23,6%
Црногорци	28.050	3,9%
Турци	око 30.000 (исказани су заједно са Албанцима)	око 4%
Остали	29.617	4,1%
Укупно	727.720	100,0%

Табела, указује да 2/3 становништва чине Албанаца а 1/3 осталих међу којима су Срби и Црногораци било 27,5 % . Почетком 80-тих година 20 века 1/3 смањена на ¼.

Албански сепаратисти настављају да се организују и да шире свој утицај унутар албанског становништва. Овоме се прикључују први наговештаји опортунизма и попустљивост политике партијског и државног руководства Покрајина према албанској националној и етничкој нетолеранцији. Стварање атмосфере нетрпељивости и привилегованог/ непривилегованог становништва представља својеврсни притисак на неалбанско становништво које почиње да се исељава.

Овакво понашање косметских Албанаца је било покривено плаштом опште југословенске-комунистичке политике која је заступала став да је тековина југословенске револуције у равноправности припрадника народности са припрадницима народа. Утврђена је на заседању АВНОЈ-а у Јајцу 1943. године и касније потврђивано у уставним документима 1946, 1953, 1963, 1974... Под плаштом неравноправног положаја у односу на Србе и Црногорце, косметски Албанци су успели да створе лажну слику око реалне ситуације на Космету код југословенског руководства које је већ током рата (1941.-1945.) сматрало да не треба заоштравати односе са косметским Албанцима.

У току рата Тито се о Косову углавном консултовао са Едвардом Кардељом и Владимиром Бакарићем.[158] Кардељев став у лето 1944. године је био следећи: „Још се не сме донети никаква одлука о Косову јер би то покварило стратегијске планове наше борбе. Ако би се донела било каква одлука о Косову, на основу апстрактног схватања принципа права на самоопредељење до отцепљења, то би огромно слабило нашу борбу у Србији и дало би необично снажне аргументе српској буржоазији и Дражи Михајловићу. Они би нас оптужили да цепамо Југославију... Србију још ни немамо у целости, а без Србије не бисмо имали ни Југославију, нити бисмо могли изграђивати социјализам. Зато нека остане стање какво јесте, јер у данашњој констелацији су и Руси и Енглези и Грци, а и Срби, против било какве федерације са Албанијом.“[159]

[157]. Од 1947-1981. године процентуално је повећано за 7% односно 728.000 повећало се на 1.585.000. Извор: Развој Југославије 1947-1981., Београд, 4982, стр.55.
[158] . Политика, 1975. стр.2
[159]. Владимир Дедијер: Нови прилози за биографију Јосипа Броза Тита, том 2, Ријека-Загреб, 1982. стр. 903-904.

Овакав, донекле недоречен однос у регулисању положаја Космета унутар Србије, за време рата омогућавао је да се албански сепаратизам и уопште носиоци непријатељског става према Србији осећају комотније. Коначно Косово и Метохија су се прикључили федералној Србији на заседању Обласног народног одбора (у литератури се назива и Скупштина народних посланика или Обласна народна скупштина) од 8-10 јула 1945. године у Призрену.[160] У званичним говорима косметских представника углавном се потенцирала вредност новог револуционарног уређења. Тако је нпр. Џавид Нимани говорио о новој, светлој епохи где су „први пут у својој историји Шиптари, Срби и Црногорци постали слободни и равноправни, први пут бирају заједнички и равноправно своју народну власт и учествују у њој. Први пут се на Косову и Метохији слободно говори и шиптарски и српски и пред влашћу и у приватном животу, први пут постоје и шиптарске школе поред српских, први пут се читају шиптарске и српске књиге, први пут се слободно може писати, говорити и убеђивати. Оваква политика и овакве слободе још више јачају братство и јединство и узајамно поверење наших народа...[161]

Званично у периоду од 1945-1953. године, притужбе нису указивале на послератни непријатељски став и рад албанске ириденте. Притужбе косметских Албананаца о њиховом тешком, неравноправном положају (нарочито у периоду рата) на Космету примане су на највишем нивоу. Из Титове информације, поднете на Оснивачком конгресу КП Србије 1945. године[162], уочава да се знало да је већина Албанаца била уз немачку војску, да су били балисти, али заведени фашистичком идеологијом. Прихваћена је притужба Албанаца да су пљачкани, да им се пали и одузима имовина, док је у стварности ситуација била нешто другачија. Нова југославенска власт успоставила је косметске институције у којима су Албанци били у заступљени органима управљања и на руководећим местима, градиле су се фабрике, путеви. Све то није помогло да се однос косметских Албанаца према њиховим сународницима са Космета усклади са званичном идеологијом и принципима једнакости, братства и јединства. Јавно прокламовани принципи федеративног уређења Југославије су били: принцип народног суверенитета,[163]принцип јединства власти (носиоци су: скупштински систем, народни одбори),[164] принцип братства и јединства.[165] У таквом склопу

[160]. 9. априла 1945. образована је Народна скупштина и Народна влада Србије чиме је конституисана Србија као федерална држава у саставу Демократске Федеративне Југославије. У мају 1945. у састав Комунистичке партије Србије улазе организације Војводине, Косова и Метохије, као и Новопазарског округа. Извор: Радошин Рајовић: Аутономија Косова, изд. Економика, Београд, 1985. стр. 235.

[161]. Народни одбор АКНО 1943-1953, стр.20.

[162].Тито: „почеше ми причати како им пале и одузимају имовину. Ја им разложим нашу политику: „Ми знамо да сте ви пошли у немачку војску, да сте се борили против нас, али то не значи да ми сада позивамо вас на одговорности. Ми знамо да сте били заведени, да нисте сви коњачи и зликовци, да вас је 50 одсто били заведено и да је сада на нама ред да вам помогнемо, да вам објаснимо шта ми хоћемо. Ми хоћемо да имате своја права, равноправности, да имате свој језик, своје учитеље, да се осећате као у својој земљу ... сви се слажу са нама ... Комунисти треба на Косову да буду на раду ноћ и дан, да се (крађа, одузимање имовине - прим Р.Р) не би догађало“. Извор: Радошин Рајовић.: Аутономија Косова- историјско правна студија, изд. Економика, Београд,1985. стр. 233.

[163].“У ФНРЈ сва власт произилази из народа и припрада народу, „чл.6. ст.1 Устав ФНРЈ чл. 13. регулише положај националних мањина“: уживање, право и заштиту свог културног развитка и слободне употребе свог језика“.

[164].“Народ остварује своју власт преко слободно изабраних представничких органа државне власти, који су, од месних, народних одбора до скуштина народних република и Народне скупштине ФНРЈ, настали и развили се у Народноослободилачкој борби против фашизма и који су основна тековина те борбе“ чл.6. ст.2. Устав ФНРЈ“.

[165]. Дефиницију шта се подразумева под тим принципом дао је Тито 21. маја 1945. у Загребу, на јавном митингу: „То је велика света ствар. Без братства и јединства не може бити снажне и срећне Југославије, не може бити снажне и срећне Хрватске, Србије, Македоније, Црне Горе, Словеније, Босне и Хрцеговине. Све се то упутпуњује када се говори о федеративној Југославији, онда се не мисли на неки сепаратизам, него на ново устројство државе, на устројство нове Југославије у коју ће свако моћи да управља сам за себе а у исто време да сачињава јединствену државу којом ћемо бити поносни пред читавим свијетом ...“

принципа, границе унутар Југославије јавно су биле тумачене као мостови самосталности и спајања.[166]

Комунистичка партија Југославије, као главни носиоц идеологије и уређења југословенског друштва, у својим програмским опредељењима и у политичком деловању поставила се за гаранта и носиоца равноправних права националних мањина која ће моћи да остваре „у новој федеративној Југославији, као равноправној заједници народа и народности.“[167] У току НОБ, КПЈ је увидела непостојање оптималних услова за реализацију свих програмских опредељења, и истакла да ће у ослобођеној Југославији учинити све да онемогући „повратак на старо.“[168]

Одмах после рата, 03.09.1945. године доноси се Закон о установљавању аутономне Косовско- метохијске области. Овим је легализовано стање да је она саставни део Србије и ДФЈ као и који срезови је сачињавају[169] и уведен је систем и организација власти. Исто тако су чланом 4. становнику Космета гарантована основна људска права која су три године касније 1948. године унета у Декларацију о људским правима УН.[170]

Аутономна права Космета су о овом периоду дефинисана чланом 106. Устава Народне Републике Србије: „Аутономна Косовско-метохијска област у лицу својих органа државне власти и државне управе врши аутономна права која су јој дата у надложност овим Уставом. Остварајући своју надлежност Аутономна Косовско-метохијска област руководи привредном и културном изградњом Области, доноси привредни план и буџет Области; обезбеђење поштовање закона и чување права грађана; штити равноправности и културна права националности у Аутономној Косовско-метохијској области; руководи основним и средњим школама у оквиру просветног плана НРС; руководи пословима социјалног старања, руководи службама заштите народног здравља, остваривање руководство у свим пословима који се преносе законима и општим прописима ФНРЈ и НРС у надлежности Аутономне Косовско - метохијске области.“ [171]

---

[166]. У истом говору наведном у фусноти 10. Титово објашњење унутрашњих граница је следеће:“...То не значи повући границу између ове или оне федералне јединице, па ти с оне стране ради шта знаш и шта можеш, а ја ћу овдје како ја знам. Не! Те границе, да их тако прикажем, треба да буду нешто као оне бијеле црте на једном мраморном стубу границе федералних јединица у федеративној Југославији нису границе раздвајања него границе спајања. Шта значе федералне јединице у данашњој новој Југославији? То није сплет малих држава, него федерација има карактер административивни каркактер слободног управљања собом. То је карактер независности сваке федералне јединице, пуне независноти у смислу слободног културног и економског развитка... То је заједничка кућа, једна целина, али унутар има сваки да господари на своме, да се развија, културно и економски, у новој федеративној Југославији...“

[167]. Радошин Рајовић.: Аутономија Косова- историјско правна студија , изд.Економика, Београд,1985. стр. 246.

[168]. Коча Јончић.: Прво-политички положај и улога народности-национална мањина, стр. 341-345 (докторска дисертација, рукопис), из Радошин Рајовић.: Аутономија Косова- историјско правна студија , изд. Економика, Београд,1985. стр. 247.

[169]. Чл. 1.: „Аутономна Косовско-метохијска област састоји се из срезова: Горског (Драгаш), Суворечког (Сува Река), Шарпланинског (Призрен), Ђаковичког (Ђаковица), Подримског (Ораховац), Пећског (Пећ), Источког (Исток), Звечанског (Приштина), качанског (Качаник), Гњиланског (Гњилане). Седиште области је привремено у Призрену.

Чл. 2..: Аутономна Косовско-метохијска област чини саставни део Србије у чију Народну скупштину бира сразмерни број народних посланика.: Аутономна Косовско-метохијска област бира 10 посланика за Скупштину народа Уставотворне скупштине Демократске федеративне Југославије.

чл.3.: „Народне власти Аутономне Косовско-метохијске области, месне, средске и обласне, раде на основу закона Србије и закона ДФЈ и на основу одлука Народне скупштине Аутономне Косово-Метохијске области које проистичу из горњих закона као и на основу одлука и наредба Народне владе Србије и њених министара,Савезне владе и њених министара: оне руководе потчињеним управним органима о обезбеђењу чување државног поретка и права грађана.“

[170]. Чл. 4.: „На територији Аутономне Косовско-Метехијске области све народности и и сви грађани без разлике народности, расе, вероисповести и пола уживају једнака права и имају једнаке дужности и уживају потпуну равноправност као држављани Србије односно ДФЈ“, Исто.

[171]. Радошин Рајовић.: Аутономија Косова- историјско правна студија , изд.Економика, Београд,1985. стр. 246.

При анализи овог члана Устава уочава се коришћење више назива за косово-метохијску област. Овај регион Србије у периоду после Другог светског рата до данас има више назива који се појављују у званичним документима и то: Косово - метохијска област, Косово и Метохија, Космет, да би се последње деценије изгубило име Метохија и остало само Косово. Сматрамо да је то неадекватан назив у погледу географског, историјског, традиционалног и културног обележја ове геополитичке области. Метохија географски обележава именица простор, у историјској значи црквени посед, док у традиционално-културном контексту представља простор на коме је изграђено највише православних цркава, а највећи део земљишта до национализације било је у поседу Српске православне цркве.

Изјаве званичника, које су пратиле доношење првог Устава ФНРЈ 31. јануара 1946. године и у оквиру њега уставно уређење Космета ишле су у правцу потврде остваривање основних уставних принципа. Напр.: Устав „представља тежак пораз и за оне елементе који су прижељкивали лабављење наших веза са републиком, а преко тога и спречавањенормалног развитка и једино могућег развојног пута наше области“,[172] „Шиптари, Срби и Црногорци немају посебне тежње нити посебне жеље које би се одвајале од жеља братског народа...[173]; Косовско-метохијска област, за коју су се раније интересовали израбљивачи и угњетачи да би је опљачкали и осиромашили, данас присаједињена НР Србије, није више област угњетавања и пљачке код нас, као и у читавој Југославији остварена је национална равноправност... Шиптари гледају у српском народу и Влади Србије искрене пријатеље и истинску браћу...[174] Јавни (званични) извештаји о раду владе и стању у Србији били су већином позитивни. На пример на Оснивачком конгресу КП Србије (почео 08.05.1945. године у Београду) Благоје Нешковић је известио: „Ослобођење је затекло Косово и Метохију препуну наоружаним Шиптарима који су се борили под вођством шиптарске реакције против наше војске. Међутим, сада се број наоружаних банди на Косову свео на нешто око 1.200 људи, док број мобилисаних у нашу војску износи 53.000, од којих је око 1.000 дезертирало.“[175] На истом Конгресу КП Србије Ђоко Пајковић је неповољно стање на Косову и Метохији после ослобођења износио следеће узроке: „Наглашавајући да ни после ослобођења политика Партије није могла да се организовано спроводи, он је указао да се на Косову“ поновило оно што се догађало после 1918. године, када се водила неправилна, непријатељска политика према Шиптарима. То је и помогло реакцији да може у новој ситуацији да организује Шиптаре против народноослободилачког покрета.“[176]

Представник Косова и Метохије је извештавао о стању на Косову и Метохији 1946. године следеће: „Стављени су у исти ред са осталим крајеви наше земље... И после релативно кратког времена, становништво Косова и Метохије се већ практично уверило у исправност једне правилне и праведне политке каква је данас..“[177] Овакве констатације и виђења ситуације на послератном Космету указивале се на постојање

[172]. Из говора Мите Миљковића на заседању Уставотворне скупштине и уставотворног одбора, 20.09.1946-17.01.1947. стен. белешке, стр.127-128,).
[173]. Из говора Мехмед Хоџе на истом заседању (исто, стр.291).
[174]. Изговора Џавида Ниманија на истом заседању (исто, стр.50).
[175]. Миодраг Маровић.: Балкански џокер Албанија и Албанци, изд. ЈП Културни центар Бар,1995. стр. 592.
[176]. Исто.
[177]. Заседање АСНОС и Народне скупштине Србије, јул, 1946. стр.226.

задовољства код руководства револуционарним променама, освојеном влашћу, међународним признањем ФНРЈ. Уједно оне су исказивале низак степен сазнања и искуства у решавању тих питања услед чињенице да су први пут освојили власт и да су им узори у томе била решања релативно младог СССР-а.

Сама друштвено-политичка пракса била је другачија од уставних решења. Односно одликовала се високим степеном етатизма и централизма на свим нивоима власти, руковођења и живљења. Власт на свим нивоима је имала двоструку одговорност: вертикалну и хоризонталну, али вертикална одговорност је знатно јача, што је и разумљиво у централистички уређеним односима какви су били нарочито у првој фази изградње политичког система, у периоду 1945-1953. године.[178]

Упоредо са изградњом уставног друштвеног уређења уведена војна управа на Косову и Метохији пред крај рата, фебруара 1945. године, остала је још извесно време због опасности од наставка сепартистичких оружаних супростављања.[179]Космет је био најнеразвијенија област у привредном, економском и културном погледу. Сматрало се да се у изградњу Космети мора улагати убрзарно како би се та негативна разлика са осталим деловима Југославије што више и брже смањила.

После Другог светског рата на Космету изграђени су велики привредни капацитети као што су: Рударско-металуршко-хемијски комбинат „Трепча“; рударско-енергетско-хемијски комбинат „Косово“; пољопривредна организација „Агрокосово“; грађевинско-индустријски комбинат „Рамиз Садику“ у Приштини; индустрија гума „Балкан“ у Сувој Реци; комбинат коже и обуће у Пећи; памучни комбинат „Емин Дураку“ у Ђаковици; текстлна индустрија „Косовка“ у Приштини; фабрика шавних цеви у Урошевацу; Фабрика лекова „Фармакос“ у Призрену итд. У том периоду изграђено је 1555 километра путева, две железничке пруге у дужини 130 км и потпуна електрификација путева. Да се много улагало у привредни развој Космета у послератном периоду показује и илустративни табеларни преглед 5 удела индустрије у укупном дохотку и удео пољопривредног становништва према (у) укупном становништву Југославије:

	удео индустрије у укупном дохотку	удео пољоп.станов. у укупном становништву
	1947. године	**1948. године**
Југославија	24,9	70,4
Босна и Херцеговина	21,0	77,3
Црна Гора	9,5	75,9
Хрватска	30,6	66.0
Македонија	19,7	71.0
Словенија	33,6	48,9
Србија	19,4	56,0
Уже под Србије	19,7	51,6
Војводина	18,5	51,6
Косово и Метохија	21,4	83,8

Обрада: аутор, Извор: Републички завода за статистику РС,

[178]. Радошин Рајовић.: Аутономија Косова - историјско правна студија, изд. Економика, Београд, 1985. стр. 258.

[179]. Мада партијско ни војно руководство Косово и Метохије није имало никавог удијела у овим побунама, него је све чинило да их сузбије, ипак је у Београду одлучено да се у овој области уведе војна управа. Понављао се потез које је Пашићева влада предузела 1912. године - након албанских побуна у овм дијелу „јужне Србије“- кад је практично суспендовала Устав Краљевине Србије и завела полицијску и војну власт.“ Миодраг Маровић: Балкански џокер Аланија и Албанци, изд. ЈП Културнби центар Бар, 1995. стр. 572.

И поред великих улагања у развој Космета он се развијао спорије од осталих крајева Југославије. Тако је друштвени производ по глави становника на Космету 1947. године био 49% од југословенског просека и споро растао да би у 1953. дошао на 52 % и кренуо поново у пад.[180]

Искрсао проблем недостатка школованог албанског кадра. Званични извештаји говоре да је било мало школованог кадра, а то су углавном били појединци који су у време рата били на противничкој страни. Основно школовање на Космету после рата било је на матерњем језику, за разлику од времена пре 1941. године када је школовање било само на српском језику.[181]

Национални састав кадрова и чланова КПЈ био је такав да су већину чинили Срби и Црногорци. Али, у најширој политичкој организацији Југословенском Народно Ослободилачком Фронту - ЈНОФ било је доста Албанаца. Тако су Обласни одбор и Извршни одбор ЈНОФ-а имали око 50% албанских чланова.

Власт ФНРЈ приступила је решавању аграрног питања односно исправљања стања из времена Краљевине Југославије[182] и из времена Другог светског рата. Приклањајући се немачкој окупацији, већина Албанаца искаљивала је своје незадовољство на неалбанском становништву уз одобравање окупираних власти. „Други светски рат и немачко-италијанска окупација Косова и Метохије пружили су прилику Албанцима да, као миљеници фашистичког италијанског режима, масовно ликвидирају српско становништво или га, у најбољем случају, приморају на безглаво исељавање и тражења спаса у тзв. Недићевој Србији. И то је доприносило новим променама демографске слике у корист шиптарског становништва.“[183] Уз оружано учешће албанских балиста, квислинга и банди неалбанско становништво је злостављано и протеривано, а Срби и Црногорци су бежали у Србију и Црну Гору. „Од 11.168 колонистичких породица (Срби и Црногорци који су у Краљевини Југославији добијали земљу агова и бегова, прим аутора), у току рата своја имања напустило је 7.397 породица.“[184]

Претходно је већ изнет став КПЈ и нове комунистичке власти о исправљању неправди из Другог светског рата и у складу са већ раније заузетим ставом, жучно се расправљало на партијским органима са захтевима да се истераном, насилно исељеним становништву Косова и Метохије врати одузета земља. Представници Сретен

---

[180]. Душан Бјелогрлић: Двадесет година економског развоја Југославије, Београд, 1973. стр. 89.

[181].У школској 1951/52. години било је основних школа: на српскохрватском 305, на албанском 517, на турском језику 4; 8 осмогодишњих школа на српскохрватском и албанском, 4 на турском језику; гимназија: на српскохрватском 83, на албанском 4 пуне и 46 нижих; 10 средњих стручних школа на српскохрватском и 1 средња-учитељска на албанском језику. Извор: Али Хадри, Душан Пејановић.: Аутономна покрајина Косово и Метохија, Београд, 1968. стр.108-110.

[182]. „...све до 1945. аграрно питање на Косову и Метохији је решено на штету једне или друге националности. У доба турске владавине, у повлашћеном положају били су турци и исламизирано албанско и словенско становништво које се изјашњавало као турскои као такво имало повлашћен положај у односу на немуслимане (Србе, Албанце-католике) који су били чифчије. По ослобођењу Косова и Метохије од турске власти, укидају се чифчијски односи, а дотадашњи чифчије постају власници земље, који они добијају без обавезе плаћања накнаде бившим власницима (турским односима муслиманским беговима и агама). Међутим, предност у добијању ове земље имају Срби и Црногроци, којима се као насељеницима давала земље ага и бегова, затим напуштена и качака имања, а после 1931. почели су се стварати тзв. насељенички комплекси који су захватили и зиратну земљу Албанаца-земљорадника, која је давана колонистима, тиме је вршен притисак на Албанце да се исељавају, нарочито из пограничних подручја, у турску и албанију. Овим притисцима Албанци су пружили организован и жилав отпор“, Радошин Рајовић.: Аутономија Косова, изд. Економика, Београд,1985. стр. 26.

[183]. Миодраг Јовичић.: Косово и Метохија у предлогу нове регионалне структуре Србије у зборнику: Косово и Метохија: изазови и одговори, изд. Институт за геополитичке студије, Београд, 1997. стр.72.

[184]. Милован Обрадовић.: Ревизија аграрне реформе на Косову, Косово-Приштина, том 3, 1974. стр. 411.

Вукосављевић и Марко Вујачић штитили су колонисте и њихово право на добијену земљу указујући да су то Срби и Црногорци који су трбухом за крухом ишли у Македонију и на Косово и Метохију и за своје муком стечене новце куповали земљу од Турака и Албанаца или је за извесне заслуге добијали (речи Сретена Вукосављевића, прим аутор)... сељаци из Србије и Црне Горе који су напустили своја брда и кршеве и ишли, гладни земље, тражећи боље услове, тражећи бољу земљу... (речи Марка Вујачића, прим, аутор)"[185] одговарано је да је „земља отимана од Шиптара и дељена било насељеницима било слугама разних предратних режима."[186] Албанци су исказали незадовољство код спровођења директиве о повратку исељеника јер се то сматрао супротном раширеном мишљењу међу њима „да ће земљу добити Албанци који су ту стално насељени."[187] Моша Пијаде је изнео еластичан и помирљив став који званично прихваћен.[188]

По Закону о ревизији додељивања земље колонистима и аграрним интересима у Македонији и у Косовско - метохијској области[189] од 03.08.1945. радила је мешовита ревизорна комисија. Од целокупног броја избегличких колониста, 7.397, њих 5.545 вратило се на своја имања, а преостали су добили решења о повраћају али се нису вратили.[190]Народна власт уложила је велика материјална средства и бројним радним акцијама, које је организовао Народни фронт, изграђено је 4.000 кућа за повратнике. Обнављања су домаћинства, која су уништена током рата од непријатеља (углавном Албанаца). Народна власт оцењивала је да је ревизија аграрне реформе и колонизација на Космету од 1945-1949. године „имала велики привредни, али још и више политички значај за стварање и учвршћивање братства и јединства, међусобно зближавање, сарадњу и враћање поверења између Албанаца, Срба, Црногораца и припадника других националности."[191]Међутим, повратак је изазвао незадовољство Албанаца и био додатна аргументација за њихову нетрпељивост према неалбанском становништву, нарочито према придошлицама што су касније догађаји и показали. Истовремено је после 1950. године планирана „акција прикупљања оружја", што су антијугословенски оријентисани Албанци искористили као атак на култ оружја који је традиционално и обичајно негован код Албанаца. Унутар Југославије чули су се гласови за грађанским уређењем и против предложеног федеративног уређења. „Неки српски грађански

---

185. Историјски архив КРЈ, стр.549-550.
186. Оснивачки конгрес КП Србије, маја 1945. реферат о политичкој ситуацији, стр.39.
187. Радошин Рајовић.: Аутономија Косова, изд. Економика, Београд,1985. стр. 264.
188. Моше Пијаде је у глобалу говорио о том проблему у Макединији као општем политичиком ставу за такве ситуације и проблеме у земљи: „На питање колониста у Македонији ја сам увек гледао политички. Гледао сам то тако, јер сам у колонизацију Македоније видео жељу разних режима између два светска рата да становништво Македоније инфилтрирају „обим и сигурним Србима „та колонизација је била социјална неправда јер се колонисти нису доводили на турску земљу или на слободно земљиште, него је земља одузимана и македонском сељаку па додељивана колонистима из Србије и Црне Горе. И сасвим је разумљиво што македонски сељак није могао на колонисте да гледа као на браћу и пријатеље. Али у те рачуне сиротиња из Лике и Црне Горе није могла да улази. Она је ишла тамо где јој је повређени не само политички интерес већ и власничка права македонских сељака. Наша нова држава, чија је политика сушта супротност разним политчким рачунима старих југословенских режима, признала је македонском народу његову индивидуалност и ми смо дужни да исправимо једни социјалну неправду која је раније учињена тамошњем сиромашном сељаку. Истина је да ни једни ни други, ни македонски сељак коме је земља одузета, ни колониста из Србије, Лике и Црне Горе нису могли онда да увиде сву поквареност и подмуклост намера тадашњег режима. Оснивачки конгрес КП Србије, стр.551.
189. „Закон укида све феудалне или полуфедалне закупе (чафчијске односе) на Косову и Метохији и сви закупци земље проглашавају се слободним власницима земље који су радили. алива која су се бавила искључиво земљорадњом као чафчије, наполичари и закупци најмање од 1935, под условом да немају другог земљишта или га немају довољно, априла 1941. додељена земља губи право на њу (под условима одређеним чланом 4. при, аут.). Радошин Рајовић.: Аутономија Косово, изд. Економика, Београд, 1985. стр. 233.
190. Милева Обрадовић.: Ревизија аграрне реформе на Косову, Косово-Приштина, том 3, 1974. стр.411.
191. Радошин Рајовић.: Аутономија Косова, изд. Економика, Београд,1985. стр. 267.

политичари, ако су и били за федерацију- полазили су од „традиционалне“ тријалистичке српско-хрварско-словеначке концепције без признавање Македонаца, Црногораца, а за националне мањине нису имали никавог решења.“[192]

У периоду 1945-1953. године, гради се идеја самоуправљања, а 1949. године Политбиро ЦК КПЈ усваја курс о непосредном прелажењу на самоуправљање произвођача у привреди. Увођење, краће названог „радничког самоуправљања“ имало је за циљ да се прошири у остале области јавног друштвеног живота и тако отвори врата општим процесима деетатизације, децентрализације и демократизације.

Године 1953. доносе се нова уставна уређења која по неким ауторима представљају „фактички нов устав.“[193] И ова решења трпела су критике албански представника, посебно је критикован Статут Области из 1953. године. Куртеш Салиху је изнео анализу по којој је Статут регресиван у односу на претходни (1948) што говори чињеница да не регулише целокупан равноправни положај националних мањина, већ се своди на уређење њихових националних- културних права.[194]

Принцип централизма је у првим годинама рата био званично прихваћен, али како је време одмицало постао је предмет критика посебно људи из покрајине. Асан Фазлија је критиковао и износио тврдњу да је нелогично да извршни органи свих нивоа буду надређени представничким органима аутономних јединица.[195]Овакви ставови уклапали су се у опште критике да је „нелогично да у систему скупштинске владавине, републичко извршно веће утврђује смернице за рад органа управе у покрајини односно области, мимо покрајинске скупштине односно народног одбора.“[196]Сва ова кретања у друштву у области Космета у овом периоду нису били довољно дејствујући да се превазиђе албански национализам и сепаратизам. Званични политички став је био да сами Албанци (нарочито за то су позвани комунисти - Албанци), као већинско становништво на Космету, раде на искорењивању свог национализма и сепаратизма. У његовој реализацији у пракси почела је да се ствара дифернцијација на присталице и снаге реакције. Бројне званичне присталице власти били прикривена реакција, како је касније изашло на видело.

После Другог светског рата ФНРЈ морала је да се одупире притисцима са Запада (борећи се за независност и признавање граница) и са Истока (за опстанак и очување независности). Од 1948. године Југославија улази у период неповољних међународних односа посебно са Совјетским Савезом и његовим савезницима као што је НР Албанија.[197] Последица таквих политичких превирања посебно се одразила на остваривање петогодишњег плана а нарочито код увоза опреме, технологије, сировина и репродукционог матријала.[198]

---

[192]. Исто, стр.274.
[193]. Исто, стр.269.
[194].Куртеш Салиху.: Аутономна покрајина као облик решавања националног питања у Југославији, у: Друштвено-политички систем социјалистичког самоуправљања, Београд, 1977. стр.215-216.
[195]. Аслан Фазлија.: Аутономија Косова и Метохије у социјалистичкој Југославији, зборник радова, Висока школа политичких наука, Београд,1965. стр.84.
[196]. Радошин Рајовић.: Аутономија Косова, изд. Економика, Београд, 1985. стр.273.
[197]. Радошин Рајовић.: Аутономија Косова, изд. Економика, Београд, 1985. стр.273.
[198]. До 1948. Југославија и Албанија су градиле добросуседске односе сарадње, у којима је Југославија пружила помоћ албанској изградњи. Али, политика албанске власти Енвер Хоџе била је дволична, што показује и применом њене улоге у стварању идеје о балкаанској ферерацији.“На томе су радили Тито и Димитров а за то се интересовао и Енвер Хоџа. Стаљин је час критиковао идеју

2.2.1. Осврт према конференцији у Бујану

Наша јавност је тек у последњих неколико година сазнала пуну истину о историјској грешци коју је починила Прва конференција Народноослободилачког одбора за Косово и Метохију, одржаној на крају 1943. године и почетком 1944. године у месту Бујан на територији Албаније. Бавећи се конференцијом у Бујану, у контексту наше теме, указаћемо на утицај ставова на развој политичких прилика, после рата, на Косову и Метохији и односу југословенске политике и науке према тој конференцији. Ово подвлачим нарочито стога што сецесионистички покрет издашно користи Бујанску конференцију у оправдавању својих циљева, као и стога што је дух Бујанске конференције био деценијама владајући у историографији и политици на Косову и Метохији.

Конференција је перфидно осмишљена, припремана и изведена и по свом циљу представља заверу против политике КПЈ, односно народноослободилачког покрета нове Југоалвије. Њен основни циљ је био прејудицирање решења да се Косово и Метохија припоје Албанији. Само чин Конференције је издаје. Утолико пре што се то десило после Другог заседања АВНОЈ-а, на коме је заузет став представника народа Југославије да се спречи распад Југославије.

Када се разматрају и оцењују све битне чињенице важне за ову конференцију, поставља се питање зашто је о развоју Народноослободилачког покрета на овом подручју главну реч водило партијско руководство Косова. Индикативно је да је главни организатор и непосредни сазивач Конференције у Бујану био Главни штаб Косова и Метохије, односно њен командант Фадиљ Хоџа. Од 51 учесника Конференције 11 њих нису били са Косова и Метохије, а то је више од једне петине. Десет њих је дошло из Албаније, а један из Плава. Сви они су тако ушли у састав НОО за Косово и Метохију, од којих двојица и у њихово Председништво. Конференција је одржана на територији Албаније, мада сведоци прилика тога времена, тврде да је било могућности да се она одржи на територији Косова и Метохије, а поготово на неком месту на тлу Југославије, уколико то нису дозвољавале прилике на Косову и Метохији. Међутим, место одржавања конференције, заједно са саставом њених учесника - национално и територијално требало је да симболизује пуни смисао читаве мисије коју је конференција имала.[199] Да су идеолози Бујанске конференције свесно радили на припреми (то јесте на прејудицирању) отцепљења Косова и Метохије од Југославије ради његоног прикључивања Албанији и да, су на томе радили и у дужем периоду тј и пре саме Конференције, доказ су и бројна упозорења која је косовском руководству давао Светозар Вукмановић у својству делегата ЦК СКЈ. Не знајући за ове припреме, али уочавајући погоршане политичке потезе који ће касније показати да су били на линији

о „проблематичној и измишљеној ферерацији“, („Правда“, од 29.01.1948), час је инсистирао-увек из посебних рачуна-да се у што скоријем времену на Балкану реализује федерација или конфедерација. Енвер Хоџина Албанија је у тим комбинацијама имала улогу својеврсног “тројанског коња“, Исто, стр.268.

[199]. У тој резолуцији се између осталог каже: Косово и Метохија је крај који је насељен највећим делом шиптарским народом, а који као и увек тако и данас жели да се уједини са Шипнијом (Албанијом). Према томе, осећамо за дужност указати прави пут којим треба да прође шиптарски народ да би остварио своје тежње. Једини пут да се шиптари Косова и Метохије уједине са Шипнијом јесте заједничка борба са осталим народима Југославије против окупатора и његових слуга. Јер је то једини пут да се изврше слобода, када ће сви народи, па и Шиптари бити у могућности да се изјасне о својој судбини са правом на самоопредељење до отцепљења. Гаранција за ово јесте НОВЈ и НОВ Шипнија са којом је уско повезана. Поред овог, за ово су гаранције наши савезници: Совјетски савез, Велика Британија и Америка (Атланска повеља, Московска и Техеранска конференција).

онога што се десило у Бујану, својим писмом од 02.10.1943. године Светозар Вукмановић Темпо упозорава Обласни комитет КП за Косово и Метохију и између осталог износи: „Из ваших материјала види се да ви већ сада потпадате под утицај великоалбанске клике у погледу будућих граница између Југославије и Шипније. Из ваших материјала некако излази да јединице НОВ Косова и Метохије представљају неку засебну војску која није саставни део НОВЈ. Ви некако постављате себе на равну ногу са НОВ Шипније. То опет долази отуда што се плашите да јавно иступите као део народноослобдилачке војске Југославије, због расположења шиптарских маса. Са таквом линијом ви морате апсолутно прекинути.“[200]

Историјски и политчки суд о Бујанској коференцији давали су косовски кадрови. Тако је и Бујанска конференција као историја живела на Косову и Метохији у заветини косовске аутономије, као питање које интересује само овај простор и као питање о коме могу судити само његови идеолози независно од свих озбиљних политичких штетних последица које је овај догађај за нашу историју имао.

КПЈ (СКЈ) оценила је да су те опасности минуле са завршетком рата, што је разуме се, била велика заблуда која је нужно резултирала огромном политичком ценом. Показало се да су револуција и народноослободилачка борба нису могле битније да измене ситуацију на Косову и Метохији, јер то стање је веома дуго систематски припремано, и све што су КПЈ и НОР учинили за време рата на Косову и Метохији очигледно је било мало. То стање је још и погоршано управо околношћу да је КПЈ (СКЈ) после рата занемаривала сву дубину опасности од околности да је националистичка свест још више јачала, управо захваљујући и околности да су сви одговорни фактори земље углавном остали индиферентни према оним чиниоцима на којима је на Космету развијена великоалбанска националистичка свест, било да је реч о њеној сецесионистичкој или бирократској варијанти.

Својим односом према албанском национализму и према стању националног чиниоца у свести албанских људи, КПЈ је после рата очигледно потценила опасност коју је у себи носила ова два фактора, утолико више што су она у лицу сецесионистичког покрета имала свог идејног и оперативног експонента који је током рата добио нове импулсе и тако наставио у континуитету да делује и после рата. Конкретније, дух Бујана, не само да није избледео после рата и не само да није потиснут, него, шта више, је негован како кроз образовани систем тако и кроз целокупну политику државних и партијских органа Косова и Метохије.

Довољно је подсетити само на позиције које је деценијама на Косову и Метохији (па чак до највишег нивоа земље) имао главни идеолог Бујанске конференције и инспиратор њене резолуције Фадиљ Хоџа. Током читавих деценија после рата ни од њега ни од других косовских кадрова нико није тражио да измени однос према Бујану, па ни према оном месту у његовој Резолуцији које је представљало директну издају Југославије. Косовско руководство је аутономно усмеравало историографију према овом догађају као према догађају највишег ранга у историји Косова, а сами су се постарали да то чине и са своје стране.

[200]. Зборник документа НОРЈ, том 2, књига 10, док 161, стр 339.

Тако је један догађај промовисан на највиши ниво и тиме што су донета два закона у његову славу. Један од њих је уведена „Народа Косова“ као знак највећег признања које је Космет могао да додели за највише стваралачке резултате, а та награда је установљена управо у знаку славе Бујанске конференције. Другим законом су сви учесници Бујанске коференције у погледу права изједначени са носиоцима Споменице 1941. Оба закона су и донета и примењивана, а да их ни један савезни ни републички органи нити органи СК, нису довели у питању, а камоли да су предузели било какве мере да се они као политички штетни укину.

2.3. Врсте и форме политичког насиља на Космету у том периоду

У том периоду јасно се издваја сепаратизам косметских Албанаца кроз тежњу и дејствовања у циљу геополитичког издвајања из Србије, односно из Југославије. Њихов сепаратизам се испољаво нетрпељивошћу терористичким акцијама и деловањима која су представљала психофизичко злостављање појединаца, породица, група па и целих насеља.[201] Њихова мета су били сви који их не подржавају, не одобравају (чему су посебно били изложени неалбанци) или им се не придружују (што је укључивало и Албанце неистомишљенике као и њихове породице).

Сепаратистичке активности по теренској локацији су биле унутрашњег карактера, али по свеобухватности припрема националном саставу сепаратиста, уточишту које им је пружано, материјалној и идејној подршци имале су међународни карактер.

У периоду 1945-1953. године, сепаратизам се испољавао кроз: *претњу силом, принуду, психофизичко злостављање, диверзије, нереде, немире, убиства, политичка убиства, субверзије, тероризам..*

<u>- Извештај званичних партијских и државних докумената о стању на Космету, антијугословенском деловању косметских Албанаца у периоду од новембра 1944-1953.</u>

Извештај штаба 46. дивизије НОВЈ штабу 13. корпуса НОВЈ од 22. новембра 1944. године и Извештај оперативног штаба за Косово и Метохију главном штабу НОВ и ПОЈ за Србију од 04. децембра 1944. године указује на снажно деловање албанских организованих и наоружаних непријатељских група, тзв. балиста на подручју Космета и околине:

„Ситуација у односу на Шиптаре је таква: сви мушки како у сектору Гњилана тако и на овом сектору Приштина-Косово су били формирани у јединице, наоружани и активно су учествовали у борби против нас скупно са Немцима. Сада после протеривања Немаца виши официрски кадар, који је углавном из старе Албаније, напустио је ове јединице и оне су остале код својих кућа, сем што у извесним крајевима има још мањих или већих група које се крију по шумама и немају поверење да се врате кућама.

[201]. Гоноцидни методи у то време састојали су се: 1) у разним облицима „легалне“ принуде и организовању друштвеног и политичког живота са циљем албанизације Косова; 2) брисање трагова о постојању Срба у тим крајевима; 3) индивидуалном терору у циљу колективног застрашивања и 4) демографском насиљу, Облици „легалне“ принуде имали су свој основу у идеологији и спровођени су путем суровог, револуционарног насиља, детаљније видите у : Аврамов, С.: Генодид у Југославији 1941-1945, 1991 ... Игам, Београд, II књига, стр.248.

Нарочито такво неповерење и страх од освете влада у крајевима око Урошевца и око Гњилана, где се још увек налази огроман део наоружаних Арнаута ван села. У споразуму са Оперативним штабом за Косово и Метохију и политичким организацијама овог краја, донет је став у односу на наоружане Арнауте и поступак према њима је следећи: одмах приступити добровољној мобилизацији свих Арнаута који хоће да се боре против Немаца. После тога ће се приступити са разоружавањем свих оних који неће да се боре него хоће само да остану кући...“[202]

„На терену Космета се налазе шиптарске банде које воде разни реакционари зликовци који су успели да до данас нам умакну. Шиптарске банде су оживеле и отпочеле своју оружану активност. Извесне групе се налазе на целом терену Дренице где се налази и њихов штаб са радио-станицом и можда према непотврђеним и непровреним обавштењима и неколико Немаца. Друга група се налази у сектору Карадаг (Скопска Црна Гора- прим. аут) са којом воде борбу македонске јединице, о чијим резултатима немамо извештај. Трећа група је избила на сектор Урошевац и оружано напала споља и изнутра нашу II бригаду 2. овог мес. Успевши да неколико часова опседну град и задају нам приличан ударац. Четврта група шиптарских банди појавила се на сектору Јањева и већ водила борбу са јединацама 46. дивизије, али је одбачена. И на осталим деловима Космета налазе се мање групе које се повезују и врше извесне акције против нас, као напади курира, прекидање телефонских веза и напади на спрски живаљ.“[203]

У месецима пред крај рата милитантне организације косметских Албанаца биле су војно организоване, проглашавале су се националослободилачким, а своје оружане акције називале су устанцима за национално ослобођење. Сарађивали су са западноевропским обавештајним организацијама, тако напр. Косметско - албанска илегална наоружана група „Беса-Комбтар-Национална беса“ у својим штабовима имала је британске обавештајце и одржавала је везе са дипломатским представницима Запада у Тирани.[204]

Велики сукоб у Дреничком крају на Косову и Метохији био је резултат планиране акције сепаратиста, али исто тако незадовољстава, деловања прикривених сепаратиста у редовима НОВ-е, неспоразума и нестрпљивости победника да се освети. Сукобу су претходили следећи догађаји:

- у оквиру косовских одреда НОВ-е окупљали су се Албанци, али многи су имали циљ да се у погодном моменту обрачунају са новом влашћу, њеном војском и полицијом,
- албански сепаратисти (њих 2.500) су 26.01.1945. године вођени Адемом Воцом освојили (су) рудник Стари трг и покушали да заузму флотацију Трепче у Звечану. У овом сукобу било је много погинулих што је изазвало огорчење на обе стране,[205]

---

[202]. Извештај штаба 46. дивизије НОВЈ штабу 13. корпус НОВЈ од 22. новембра 1944. године .

[203]. Извештај оперативног штаба за Косово и Метохију главном штабу НОВ и ПОЈ за Србију од 04. новембра 1944.

[204]. Миодраг Маровић.: Балкански џокер Албанија и Албанци, изд. ЈП Културни центар Бар, 1995. стр. 567.

[205]. И само захваљујући „издаји међу побуњеницима, брзој интервенцији војске придошли железницом из Приштине и дејства њене артиљерије-били спашени, и град и ми његови браниоци. Много је људи изгинуло у овим борбама за повратак рудника и флотације Трепче. Сахрањивали смо их данима у групама од више десетина. Разбијени побуњеници су се, међутим, повукли у Дреницу и на Шаљу где је предстојао главни обрачун“, Исто . стр. 569.

- у то време догађаји су се брзо дешавали и производили неспоразуме и унутар југословенских редова као што је нерасветљено убиство Асима Љуше (који је позивао своје сународнике да се врате кућама и наставе мирно да живе) и масакра
  албанских војних регрута приликом њиховог транспорта кроз Црну Гору за луку Бар и Ријеку. Овакви догађаји деловали су негативно на албанско становништво на Космету.[206]

Борбе око Дренице однеле су неколко стотина жртава, хиљаде несталих и рањених на обе стране. Овоме треба додати акте реванша над албанским становништвом. „Ипак неки други догађаји као да у свему што се збива постоје и други мотиви, и да је побуна у Дреници једва дочекана за „освету“ над Албанцима због њиховог држања током другог светског рата и почињених злочина Регименте Косова над српским и црногрским живљем у овим крајевима“.[207] У току оружаних сукоба на подручју Дренице, у марту месецу 1945. године, убијен је Миладин Поповић, истакнути комуниста и борац, секретар Обласног комитета КПЈ за Косово и Метохију. Тај политички атентат приписала је себи албанска организација „Бели Комбтар.“

На VII Конгресу КП Србије 1945. године, Ђоко Пајковић је изнео мишљење да на Космету и даље постоји „албански и српски шовинизам.“ Он је албански шовинизам лоцирао у „шиптарским комитетима“ створеним почетком 1945. године у општинама и селима са већинским албанским становништвом. У њима су главну реч водили Албанци који су били под утицајем „великоалбанских агената.“ Због тога што раније нису предузимане мере да се партијска организација оспособи, у њу улазе непроверени кадрови због чега на Косову и Метохији има више него у другим крајевима, јер партије није било у свим срезовима, а сем тога у њој су углавном до скоро били смо Срби Црногорци.[208]

Ови извештаји указују да је неколико месеци пред крај рата (капитулација Немачке је била 9. маја 1945. године) на Космету деловала албанска сепаратистичка идеја и балисти (како су себе називали) који су била војно организовани, снабдевени оружјем и имали подршку окупатора - Немаца, Италијана (до њихове капитулације 1943. године), Албаније као и сарадњи и претчутну подршку већине албанског становништва. Овај последњи закључак је могуће извести на основу горе наведеног извештаја у коме се говори о обимном и снажном деловању албанских оружаних непријатељских група.

Неалбанско становништво је било нападано, малтретирано, убијано, паљена и одузимана им је имовина, тако да се већина спасавала бегом и исељавањем целих породица. На њихова имања и куће долазили су Албанци - мештани и досељеници са својим породицама. После ослобођења на терену Космета остале су одметничке групе „које су вршиле честе упаде у села и мања места, нападале војнике и милицијске постаје, али и убијале недужно становништво.“[209]

---

[206]. Исто, стр.570.
[207]. Исто, стр. 569.
[208]. Миодраг Маровић.: Балкански џокер Албанија и Албанци, изд. ЈП Културни центар Бар, 1995. стр. 593..
[209]. Исто, стр. 598.

Методе које су коришћене против неалбанског становништва су биле: вербалне - *претња силом; притисак*, што је представљало *психичко злостављање* (појединаца, група, породица); акције које су биле у лепези од појединачних до масовних: *атентати, диверзије, субверзије* што је представљало физичко злостављање неалбанског становништва као и припрадника НОП. Овакво понашање и деловање албанских сепаратистастворило је притисак, уносило немир, изазвало нереде међу становништвом Косова и Метохије и ширих подручја.

У ратним околностима то је био ратни терор са терористичким акцијама. Из извештаја Младина Поповића Централном комитету КПЈ од 24. априла 1944. године види се повезаност албанских „реакционарних елемената" (назив који углавном доминира у документима) на подручју Албаније, Космета и околине са циљем стварања Велике Албаније са Косметом, односно његово одвајање од Србије и Југославије. У томе се посебно истицала организација „Бели Комбтар" (Национални фронт[210]). Основали су је аге, бегови, крупни трговци, барјактари и политичари 1942. године који тада нису сарађивали са окупатором а били су против комуниста. Њихов програм „Декалог" залагао се за стварање слободне Албаније. Она се повезала са Албанцима са Космета и са њима заједно спроводила ратни терор на Космету.[211]

Истовремено став челника и виших официра НОВ Југославије је био да се косметски Албанци придобију као присталице, симпатизери и активни чланови НОП и НОВ Југославије. Пред крај рата већина Албанаца се одазвала тим позивима, али како је доцније време показало за многе Албанце то је било склониште и привид јер се нису одрекли свог непријатељског, сепаратистичког става. Посебно у крајевима који су били под пуном контролом НОВЈ карактеристични су такво стање и односи. Овоме треба додати да су активно почели да делују војни судови код Врховног штаба НОВ Албаније у коме су радили представници НОВЈ,[212]тако да косметски Албанци нису имали више тако потпуну подршку из Албаније.

Крајем рата и током целе 1945. године на Космету су деловале групе сепаратиста (именоване као балисти и иридента) и окупаторских сарадника углавном Албанаца са Косова и Албаније. У пролеће 1945.године на Космету је било „већи број група албанских квислинга и балиста. Само у ширем рејону Дренице и на планини Чичевице концентрисало се око 5.000 балиста, а бројне групе су откривене и на планинама Копаоника, у близини Призрена, Урошевца, Гњилана и Качаника. Све су оне

---

[210]. Миодраг Маровић.: Балански џокер - Албанија и Албанци, изд. ЈП Културни центар Бар, 1995. стр.295.

[211]. Својим доласком Немци су у Албанији успели да врло брзо окупе реакцију око себе. Мехди Фрашери и остали чланови квислишког намесништва послужили су им као стожер око кога су се окупили сви реакционарни елементи почев од псеудо-националне, псеудо-демократске организације „Бели Комбтар" па до познатог слуге Шефћет- Бега Берлација. Програм на коме се ова банда ујединила је: борба против народно-ослободилачког покрета, Велика Албанија, а нарочито питање Косова, бојазан од Срба и Грка итд. Ова банда развијајући шовинизам и имајући од раније против народноослободилачког покрета Југославије тако исто и Шипније..."Даље се извештава о покушајима контакта и евентуалне сарадње са том организацијом и његовим члановима" који имају ослонац код народа (Митхад Фрашери, Хасан Дости-бивши министар Крујине владе, Љеш Носи-члан садашњег намесништва, Кочо Мука и др). Све наше покушаје од самог почетка народносолободилачког покрета (1942) па све до доласка Немаца када су они ступили у отворену службу окупатору, они су одбијали ...
Док се реакција окупљала око окупатора, дотле су се родољуби и напредни елементи окупљали око народно-ослободиличког фронта чији је утицај све више растао. На конференцији у Лабиноту (1.09.1943) изабрано је председништво од 16 чланова .."(међу којима је био Енвер Хоџа - касније председник НР Албаније, а од 1948. непријатељски настојене косметске Албанце према Србији и Југославији - прим аут.). Извештај Миладина Поповића Централном комитету КПЈ од 24.априла 1944. године."

[212]. Извештај Велимира Стојнића, делегата Врховног штаба НОВЈ и Центалног комитета КПЈ при Врховном штабу НОВ Албаније и Централном комитету КП Албаније од 28. јануара 1945.

извршавале задатке Централног комитета Друге призренске лиге и њених органа, који су били вертикално развијени - до сеоских комитета. Ова иредентистичка организација је руководила контрареволуционарним снагама на Косову и обједињавала њихове диверзантско -терористичке и друге непријатељске акције, усмерене на рушење нове власти и припајања Косова Албанији. При штабовима, а и неким комитетима налазили су се и представници команди.“[213]

Деловање националистичко-сепаратистичке организације „Бели Комбтар“ било је у Албанији, на Космету, у Македонији и Црној Гори. После рата њена активност је обновљена међу балистима, емиграцијом, прикривеним присталицама и симпатизерима на целом том подручју са циљем стварањам „Велике Албаније“ у коју улазе Космет, делови Македоније и Црне Горе. После смрти њеног вође ова организација се поделила на „Бели аграр“ (Аграрни савез) и „Уједињени бали комбтар“. „Аграрни савез“ је екстремна организација, основана у Риму 1950. године. Њена терористичка оријентација се веома јасно види из садржине заклетве коју подлежу чланови када улазе у редове исте. У заклетви се, између осталог, истиче да ће испуњавати све постављене задатке чији је циљ „ослобођење Косова и Метохије“, да ће радити на стварању „Велике Албаније“ и да ће се „до последње капи крви борити и за испуњавање задатка.“[214] Албанска терористичка организација „Национална организација покрет легалитет“ и „Национални независни блок“, основани 1939. године, деловали су фашистички у току и после рата. Организација „Савез Косовара“, која се 1949. године издваја из „Бали комбтар“ и касније јој прилазе неки чланови „Бали аграра“ углавном су биле организоване од балиста из Југославије. Програми ових организација био је сепаратизам Косова „ради лакшег уједињавања Албанијом“. Ови сепаратистичким деловањима Албанаца на Космету придружује се „Друга Призренска лига“ састављена из албанске емиграције. Основао ју је Гестапо 1943. године, чији је вођа био албански ратни злочинац Џафер Дева.[215]

Албанске терористичке организације у том периоду су деловале са углавном обједињеним циљем: стварање „Велике Албаније“. Косметски Албанци, присталице сепаратизма Космета имали су исти циљ: Космет у саставу „Велике Албаније.“ Они су понекад сарађвали и обучавали се заједно са осталом непријатељском емиграцијом и имиграцијом Југославије. Обједињавао их је исти циљ: разбијање ДФ Југославије. Своја седишта и централе имали су у земљама које су неблагонаклоно гледеале на ДФЈ као што су Албанија, Италија итд.

Као што се види из наведене анализе у послератном периоду од 1945-195. године на Космету су се паралелно успостављала два стања: легално и илегално.

Нова држава је доносила законе којима је уводила социјалистички систем друштвеног уређења и развијала привредно-економски систем. У том склопу пажња је посвећена уобличавању, озакоњавању и привредно-економском развоју косовско-метохијске области која добија аутономни статус у оквиру НР Србије и ДФ Југославије, одређује

---

[213]. Вицко Антић, Дејств Корпуса народне одбране Југославије на разбијању контрареволуционарних снага у последњој години рата, час. Војно дело (јул-август 1985), бр.4, стр.156-166.
[214]. Анђелко Маслић.: Тероризам фашистичке квислиншке емиграције пореклом из Југославије, из зборника: Савремени тероризам, изд. НИП Пословна Политика, Београд,1989. стр.105.
[215]. Исто. стр.53

јој се географско простирање односно у Уставу ДФЈ именују се њени срезови (који касније постају општине); највише се улаже у изградњу привреде Космета; учвршћује се нова власт Југославије, одстрањивањем сарадника окупатора који су „окрвавили руке у току рата“, и настоји, да се у што већем проценту исправи неправда настала у претходним временима Космета према његовом становништву.

Поред легалног стања и општег кретања на Космету постојала је и скривена стварност која је била наставак његове историје. Становништво Космета наставило је даље да међусобно буде пређутно нетрпљиво, подељено (са различитим интензитетом прикривања), на албанско и неалбанско. Иако су Албанци били заступљени у свим сверама власти, од државних, преко аутономних до обласне, њихово незадовољство није јењавало. Разлог су тражили у настојању власти да реши постојеће проблеме везане за враћање исељеног током рата неалбанског становништва на њихова огњишта, одузимање насилно запоседнуте земље и додељивање ранијим корисницима или новим колонистима као и масовно суђења балистима и сепаратистима.

Истовремено, Албанија помогнута СССР-ом наставила је своју непријатељску пропаганду о стварању „Велике Албаније“. Дала уточиште пребеглим балистима, омогућавалаим да се организују терористичке акције на Космету против власти ДФЈ и неалбанског становништва. Овде би требало навести да је свим тим негативним утицајима доприносила тврдо укорењена традиција племенско - исламског начина живота, који је у супротности тада савременим законским прописа о уређењу друштвеног живота у Југославији (напр. улога племенског старешине - његова неприкоснована реч, положај жене, Куран негира права и слободе човека по Декларацији УН).

Уследила је лепеза сепаратистичког понашања косметских Албанаца као одговор на неприхватање нове државе Југославије и новог уређења Космета.Репресија је била одговор на овакав начин изражавања незадовољства, а истовремено и потврда моћи новоформиране оегане управљање који су се оштро супроставиле сепаратизму. Нова власт је одговорила репресијом: „Велики број Албанаца - који су давали отпор... отишао је на робију, а било је појава и зверских премлаћивања и мучења. Наравно о тој „црној страни“ сазнаваће се тек после удара на југословенску политику, након познатог Брионског пленума 1966. године и удаљавања Александра Ранковића.“[216] Ови негативни чиниоци утицали су да велика улагања у изградњу и организацију привреде не дају очекиване резултате.

Масовни непријатељски став косметских Албанаца се прикривао, али он није прекинут 1945. годином, упркос настојањима да се успостави јединство народа и народности. Сви ови елементи били су у функцију сепарације од Србије односно Југославије, која је као циљ албанских сепаратиста присутна вековима и има корене у косметској историји.

Посматрајући послератном период од 1945. до1953. године, закључак да је наставак оружаних сукоба из рата почетна фаза албанског тероризма на на територији Космета.

[216]. Исто, стр.606.

По проглашењу власти ФНРЈ, постаје пригушен у поређењу са разбукталим злочиначким акцијама током Другог светског рата, али не и искорењен.

Од тог времена почиње да се међу косметским Албанцима рађа идеја да су они не национална мањина већ *паралелни народ*, усвајају понашање *јавне привредне политичке апстиненције* и почињу са уобличавањем свог сецесионизма кроз прве наговештаје организовања покрета *политичке алтернативе* и почетком идеја о стварању псеудоинституција - паралелне државе.[217]

[217]. Термини су из истраживања аутора: Милош Кнежевић.: Геополитичка стварност Косова и Метохије, у зборнику: Косово и Метохија: изазови и одговори, изд. Институт за геополитичке студије, Београд, 1997. стр.29-30.

Трећи део

III. ПЕРИОД 1953. ДО 1966. ЗЛОУПОТРЕБА АУТОНОМНЕ ПОКРАЈИНЕ ЗА РАЗВИЈАЊЕ СЕПАРАТИСТИЧКИХ ТЕЖЊИ

3.1. Узроци и основе политичког насиља на Космету у том периоду

3.1.1 . Друштвени, политички, економски и културни мозаик Космета у периоду 1953.-1963. године

Генерални оквир уређења области Косова и Метохије у временском периоду од 1953. до 1966. године смештен је у опште југословенско развијање прокламованих, социјалистичких, југословенских начела: братства и јединства, међусобног узајмног националног поверења, увођења и изградње самоуправног социјализма. Комунистичка партија Југославије прогласила се креатором елитним носиоцеим тих начела. Развој целовитог југословенског друштва био је условљен привредним развојем. Савез комуниста Југославије у свом партијском програму наглашава потребу привредног развоја посебно најнеразвијених делова земље, јер у супротном „равноправности би, међутим, била само формална ако социјалистичка заједница не би водила рачуна о томе да су они, због специфичних историјских услова, заостали у свом привредном развоју. Неопходна потреба складног привредног развитка целе земље и неопходан услов братства и јединства народа Југославије јесте да се политичка и правна равноправност народа Југославије постепено допуни и економском равноправношћу. Из тих разлога битан елеменат економске политике мора бити стална брига о убрзавању привредног развитка заосталих реона.“[218]

До 1963. године, у речнику права и политике фигурирао је израз национална мањина, а од Савезног устава из 1963. године - народност. Тадашње руководство сматрало је да је то адекватнији израз.[219] Став о равноправности националних мањина/народности имао је континуитет од АВНОЈ-а у Јајцу 1943. године па надаље.

Други савезни устав Југославије и његове републичке и аутономне компоненте донете су 1963. године:

- Устав СФРЈ: 07. 04. 1963. године; Устав Србије: 09. 04. 1963. године; Статут Косова и Метохије : 10.04. 1963. године и Статут Војводине: 12.04. 1963. године.

Конститутивним актима потврђује се и конституише социјалистичко самоуправљање као нови основни принцип и категорија политичког и друштвено-економског система Југославије. Самоуправљање је замишљено да се остварује кроз слободан удружени рад друштвеним средствима за рад. Донета је Повеља самоуправања која је била у функцији деетатизације путем стварања радног народа, увођења самоуправљања

[218]. Програм Савез комуниста Југославије, Београд, 1958. стр. 193.
[219]. Устав СФРЈ из 1963. глава III, одељак 6. уређује положај народности (до тада националне мањине) и дужности аутономних покрајина према уређењеу и остваривању права народности (члана 84-86).

радних људи. Јосип Броз Тито објашњавао је да „полазна тачка у Уставу треба да буде човек, као произвођач и управљач.“[220]

Устав уводи новине, а то су и друштвено - политичке организације као социолошко - правне категорије од федерације до општине. Федерација је истовремено државна и друштвено-политичка организација, односно заједница република, радних људи и грађана. Категорија аутономије још је увек слабије развијена. Републикама је препуштено њено формирање и то као друштвено-политичке заједнице на геополитичким подручјима посебног националног састава (чл.111). Потврђује се уређење Косова и Метохије као аутономне покрајине у оквиру СР Србије.

Права и обавеза Покрајине утврђују се и остварују у оквиру СР Србије. Њене надлежности су да се стара о развоју привреде, друштвених делатности, самоуправљања, социјалистичких-друштвених односа на својој територији. Односи и комуникација међу органима власти свих нивоа одвијају се на принципу сарадње, консултације, узајамног информисања кроз примену принципа једнакости. Ипак ови начелно прокламовани ставови изнети у Уставу у даљем нормирању и пракси република - покрајина били су ослабљени због задржаног степена централизма и хијарархијског односа. Неки стучњаци из ових области као што су: Иван Мелвингер, Александар Фира, Миливој Ковачевић указивали су на недостатке уставних и законских решења односно да су она више централизована у републикама а покрајине да зависне од њихових одлука и да су извори прихода покрајина замагљени. На пример наводили су своје анализе:

- „Начелно ставови које Републичко извршно веће доноси у оквиру свог делокруга обавезни су и за политичко-извршне органе аутономне покрајине.
- Смернице које издаје Републичко извршно веће обавезне су и за органе управе аутономне покрајине.
- Упутства републичких органа, које они издају у оквиру овлашћења из закона, обавезна су и за органе управе аутономне покрајине.[221]

Устав СФРЈ и Устав СР Србије из 1963. године стално су били мета критике и незадовољства, како самих Албанца тако и теоретичара и стручњака из Србије и целе Југославије. Овакви критички ставови уклапали су се у стратегију развоја социјалистичког самоуправног југословенског друштва чији је крајњи циљ био деетатизација.

У периоду 1953-1966. године улагало се у бржи привредно-економски развој Космета нарочито у област индустријализације. Да подсетимо, у периоду Краљевине Југославије на Космету је радио рудник лигнита „Трепча“ и неколико мањих рудника, млинова, пилана, циглана и електрана, савремени путеви нису постојали, 4/5 становништва било је на селу а исто толико је било неписмених.[222] У послератном периоду, све до 1966. а и даље, привреда Космета се убрзано развија и у њу се улажу знатна средства.

---

[220]. Дневни лист Борба од 29-30.11.1960.
[221]. Устав Републике Србије из 1963. члан 134. ставови: 2, 3, 4
[222]. Из: Развој Југославије 1947-1981, изд. Савезни завод за статистику, Београд, 1982.

Посебно треба нагласити развој рударске привреде, текстилне индустрије (текстилни комбинати: „Косовка“ у Приштини, „Емин Дураку“ у Ђаковици, текстилни комбинат у Гњилану), индустрија грађевинског материјала, индустрија неметала, дрвна индустрија. Електроиндустрија и металски комплекс запошљавају неколико хиљада радника. Развија се друштвени сектор пољопривреде, улаже се у изградњу хидромелирационих система и прерађивачке пољопривредне индустрије.

Табела 6: Упоредна табела удела индустрије у укупном дохотку 1947. године и 1961. године показује стални пораст:

подручја	удео индустрије у укупном дох.	
	1947. године	1961. године
Југославија	24,9	41,2
Босна и Хрецег	21,0	44,5
Црна Гора	9,5	39,9
Хрватска	30,6	43,6
Македонија	19,7	34,3
Словенија	36,6	50,3
Србија	19,4	35,2
Уже под.Србије	18,5	36,4
Војводина	18,5	30,3
Косово и Метохија	21,4	38,9

Извор: Обрада аутор[223]

Као што се из табеле види, Косово и Метохија су се развијали индустријски брже и снажније у односу на целу Србију а понаособ у односу на Војводину и део Србије без покрајина.

Како се индустрија развијала тако се све више запошљавало становништво које се пре тога бавило углавном пољопривредом. Број пољопривредног становништва се смањивао, што илуструје следећа табела:

Табела 7: Удео пољопривредног становништва у укупном становништву

подручја	удео пољопривредног становништва у укупном становништва	
	1947	1961
Југославија	70,4	49,4
Босна и Хрецеговина	77,3	50,1
Црна Гора	75,9	43,7
Хрватска	66,0	51,1
Македонија	71,0	20,9
Словенија	48,9	24,7
Србија	56,0	24,7
Уже под.Србије	51,6	
Војбодина	51,6	
Косово и Метохија	83,8	64,0

Извор: Обрада аутор[224]

Подручје Косово и Метохија имало је највише сеоског становништва у односу на друга подручја Југославије у периоду од двадесетшест година после Другог светског рата,

[223]. Радошин Рајовић.: Аутономија Косова - историјско-правна студија,1985. стр.260.
[224]. Радошин Рајовић.: Аутономија Косова - историјско-правна студија,1985. стр.260.

али се смањило скоро за 20% до 1961. године што је била просечна тенденција смањења у осталим наведеним подручјима.[225]

Упоредо са отварањем радних места, расте и број писменог, образованог становништва на Косову и Метохији. То се одражавало на повећање броја писмненог, образованог и стручног албанског становништва. У послератном периоду до 1966. године број основних школа повећао се за два пута, број ученика преко пет пута. Број Албанаца - ученика повећао се за пет пута, а у односу на период Краљевине Југославије за 10 пута. После рата пет година су функционисале језички одвојене школе: српске, албанске, турске. Од 1953. године уводи се јединствени територијални принцип рада школа које унутар имају одељења на српскохрватском, албанском и турском језику. Сматрало се да то зближава ученике и наставнике различитих националности. Десет година после рата отварају се на Космету прве више школе, а неколико година касније формирају се први факултети са Универзитетом у Приштини. Образовани кадрови сада су се могли регрутовати и из редова Албанаца.

3.1.2. статус Косова и Метохије у оквиру Србије и Југославије [226]

Косово је од XII века саставни део средњовековне српске државе Немањића. Битка која се одиграла 1389. године на овом простору, у традицији српског народа симбол је отпора туђинске власти настојања, да се очувају национални и верски интерес. Сећање на овај истројиски догађај у коме су настрадала оба владара, а Србија изгубила самосталност временом је прерасло у прави култ. Војном победом Турске над Србијом, Косово је постало саставни део Турске. Тако је остало све до балканских ратова, када га је српска војска ослободила и вратила у састав Краљевине Србије (1912). Краљевина Србија је, ушавши 1918. у састав Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца, престала да постоји као самостална држава, поставши саставни део унитарне заједничке југословенске државе.

У Другом светском рату, после капитулације Краљевине Југославије (априла 1941), дошло је до окупације, комадања, припајања њене територије другим државама или стварања марионетских држава. Са првим успесима народноослободилачке борбе, ослобађањем од окупатора ослобођене територије, дошло је до изградње нове организације власти, најпре локалне (народноослободилачки одбори), а потом и централне (конституисањем АВНОЈ-а као највишег органа државне власти, новембра 1943). Нову организацију власти карактеришу федерализација земље на етничком начелу (етнички федерализам) и организација централне власти на начелу примата представничког тела (начело јединства власти).

У тој новој организацији власти старе државе посебан положај добијају две територијалне јединице које су биле саставни део Краљевине Србије у време стварања Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца - Војводина и Косово и Метохија. Иако су те две територијалне јединице постале аутономије тек пред крај народног ослободилачког рата (1945), елементи и наговештаји њихове будуће аутономије појавили су се пре

[225]. Подаци су узети из студије: Радошин Рајовић.: Аутономија Косова - историјско-правна студија,1985. стр.260.
[226]. Албанци на Косову свој статус нису везивали за људска и грађанска права, него само за територију. (примедба аутора)

Другог светског рата, у политици КПЈ (Комунистичке партије), водећој политичкој снази у стварању нове организације власти у току Другог светског рата, према тзв. националном питању.

Организациона мрежа КПЈ за тадашњу Краљевину Југославију је обухватала и ПК КПЈ за Војводину и Обласни комитет КПЈ за Косово и Метохију. У току Другог светског рата, у време пре и у току стварања централне организације власти, створен је октобра 1942. године Главни народноослободилачки одбор за Војводину, док је Обласни народноослободилачки одбор Косова и Метохије основан крајем 1943. и почетком 1944. године на првој обласној конференцији (заседању) Народноослободилачког одбора за Косово и Метохију.

Ново привремено уређење централне државне власти (ДФЈ) успостављено је одлукама донешеним на Другом заседању АВНОЈ-а, на основу којих се Југославија конституише на начелу суверености (самоопредељења) југословенских народа, па се у том циљу „изграђује и изградиће се“ на федералном начелу, „које ће обезбедити пуну равноправност Срба, Хрвата, Словенаца, Македонаца и Црногораца, односно народа Србије, Хрватске, Словеније, Македоније, Црне Горе и Босне и Херцеговине“. У том оснивачком акту федералне Југославије (друге Југославије) изричито стоји да ће у циљу остваривања суверености југословенских народа Југославија бити федерална држава, конституисана од шест федералних јединица. Њоме је успостављена федерална структура до тада унитарне државе Југославије (прва Југославија). У њој је даље речено (тачка 4. Одлуке о изградњи Југославије на федеративном принципу) да ће припадници других народа, који живе у Југославији, а у Одлуци нису наведени (нејугословенски народи) имати положај националних мањина, а да ће „националним мањинама обезбедити сва национална права.“

Док југословенски народи имају право на самоопредељење, националним мањинама се признају сва национална права (искључујући право на самоопредељење). И пошто две, већ конституисане аутономне јединице, Војводина и Косово и Метохија, нису биле федералне јединице које творе федералну Југославију, оне су се сопственим одлукама, које је потврдио централни државни орган (АВНОЈ, односно његово Председништво) „прикључиле“ федералној јединици Србији што је, иначе, потпуно неодговарајућа реч, јер су обе већ биле „укључене“ у јединствену територију Краљевине Србије у време када је ова, заједно са Државом Словенаца, Хрвата и Срба аустроугарских Југословена), створила заједничку државу, Краљевину Срба, Хрвата и Словенаца (од 1929. године Краљевину Југославију), у којој нису имале својство посебних територијалних јединица. Поменуте одлуке имају за конституисање аутономних јединица само политички значај, значај једне политичке изјаве (жеље) да се задржи аутономни статус, овакав приговор се може и занемарити. На основу те две одлуке тих територијалних јединица, Председништво Народне скупштине Србије донело је 1. односно 3. септембра 1945. године Закон о Аутономној Косовско - метохијској области и Закон о установљењу Аутономне Покрајине Војводине. Тек тада је Косово и Метохија (Војводина је то била и раније, док је била у саставу Аустро-Угарске) од географског (област у сливу Ситнице, између Шара и Рогозне) први пут постало политичко-административна јединица (целина) територијалне поделе федералне јединице Србије (НР Србије). Та два закона, као и касније донесени Устав ФНРЈ од 1946. године и Устав

НР Србије од 1947. године, имају правно конститутивни значај за конституисање аутономних јединица у Србији. У федералној Југославији и касније, све време њеног постојања, аутономне јединице постојале су само у Србији, и то оне две исте установљене 1945. године.

Аутономија Косова и Метохије (Косова) прошла је три периода. Први обухвата раздобље 1946-1968, други 1968-1990, трећи 1990-1999. У првом периоду Косово и Метохија имају положај јединице регионалне децентрализације стандардног типа у оквиру Републике Србије, у другом, поред овог, сада знатно развијенијег својства, добијају и својство конститутивног елемента југословенске федерације, док се у трећем постепено (после Устава СР Југославије од 1992) губи друго својство, а прво се редукује на класичну меру регионалне аутономије каква постоји у земљама са развијеном регионалном децентрализацијом (Италија и Шпанија). После 1999. године Косово губи аутономију и долази под протекторат Уједињених нација.

У првом периоду Косово и Метохија, за разлику од Војводине, која има статус аутономне покрајине, има статус аутономне области (до 1963), што подразумева нешто мањи степен аутономних права. Према Уставу ФНРЈ од 1946. године, његов аутономни делокруг се одређује Уставом НР Србије, а његов највиши општи правни акт, статут, потврђује Народна скупштина Србије. Његови органи (представничко тело, извршни и управни органи) одређени су Уставом ФНРЈ и Уставом НР Србије. Уставни закон од 1953. године је нешто повисио аутономију Косова и Метохије (предвидео је да самостално доноси свој статут), премда је задржао решење Устава ФНРЈ од 1946. године, да се његов аутономни делокруг („самоуправна права“) одређује републичким уставом. Уставом Србије се прописују и основи организације и надлежности органа власти Аутономне Косовско-метохијске области, па се зато чини сасвим утемељеном тврдња највећег ауторитета у науци уставног права тога времена, проф. Јована Ђорђевића, да је републички устав „конкретни правни основ аутономних јединица и основни закон о њиховом статусу и организацији“, а да је статут „само допунски устав“ те аутономне области. Још даље је у том везивању Косова и Метохије за републички устав и за републичку уставност отишао Устав СФРЈ од 1963. године, који је први пут изједначио положај обе аутономне јединице (после 18 година од њиховог настанка) и исто их назвао („аутономне покрајине“). Тај устав био је јединствен и по томе што је конституисање аутономних јединица поставио као отворен процес, предвидевши да свака република „може на подручјима од посебног националног састава или на подручјима с другим особеностима, на основу воље становништва тих подручја, уставом образовати аутономне покрајине“, с тим што образовање, односно укидање аутономне покрајине ступа на снагу кад се потврди у Уставу Југославије. Према том уставу, територију аутономне покрајине утврђује република својим законом, а њиме је још укинута судска аутономија аутономној покрајини Војводини (Косово и Метохија је као аутономна област није ни имало), док је Устав СР Србије од 1963. године предвидео да Врховни суд Србије има одељења у Новом Саду и Приштини, која за територију аутономних покрајина врше послове из надлежности Врховног суда Србије, а да покрајинског јавног тужиоца поставља јавни тужилац Србије.

Други период у развоју аутономије Косова и Метохије отпочиње 1968. године амандманима на Устав СФРЈ и Устав СР Србије и траје колико и први период (нешто

више од двадесетдве године). Аутономна покрајина је тада постала „социјалистичка аутономна покрајина“, а Косово и Метохија је постало „Косово“. У уставном амандману од 1968. године, у којем је одређена структура југословенске федерације (VII), први пут се као елемент те структуре спомињу и аутономне покрајине, које су у саставу Републике Србије, једне од шест федералних јединица. Та одредба послужила је уставним амандманима о покрајина“, а Косово и Метохија је постало „Косово“. У уставном амандману од 1968. године, у којем је одређена структура југословенске федерације (VII), први пут се као елемент те структуре спомињу и аутономне покрајине, које су у саставу Републике Србије, једне од шест федералних јединица. Та одредба послужила је уставним амандманима од 1971. године и Уставу СФРЈ од 1974. године као основ за укључивање две аутономне покрајине у састав и одлучивање федералних органа, тј. за добијање својства „конститутивног (сачињавајућег) елемента југословенске федерације“. Аутономија Косова и Метохије тада је значајно била оснажена (као и Војводине). Први пут се аутономни делокруг Косова утврђује његовим сопственим актом, уставним законом, у складу са начелима Устава Југославије и Уставом Србије, док федерација штити његова Уставом утврђена права и дужности. Још је утврђено да се територија Косова не може мењати без сагласности његове скупштине. Косово добија и правосудну аутономију, оличену у врховном суду и другим правосудним органима, с тим што његов врховни суд врши за територију Косова права и дужности Врховног суда Србије. Уставним законом Косова може се, у складу са Уставом Србије, одредити да тај врховни суд Косова оцењује сагласност прописа Косова са уставним законом и другим законима Косова, што је зачетак уставног судства на Косову. Косову се први пут даје право да преко своје скупштине и извршног већа покреће пред Уставним судом Југославије поступак за оцењивање уставности и законитости.

Суштински ће Косово бити изједначено са републикама, иако је све време у саставу једне од њих, Републике Србије, уставним амандманима од 1971. године и Уставом СФРЈ од 1974. године. Два су основна обележја ових аката у вези са уставним положајем Косова. Прво је потискивање надлежности Србије на простор изван покрајина, тј. Косова и Војводине. Друго је заокруживање државности покрајина, Косова и Војводине, покрајинским законодавством и методом рада покрајинских органа. Косово је добило исте функције власти као и Србија (република), имало је исту номенклатуру правних аката као и Србија, и исте органе као и Србија, а у федерацији је имало посебну делегацију, исто као и Србија (мању по броју чланова од Србије, али једнаког гласа као и делегација Србије). Ипак, Косово није имало у целини исте надлежности као и Србија, а наиме није имало оне надлежности за које је Уставом Србије било предвиђено да их у интересу Републике као целине врши Србија, што је и суштинска разлика између Србије као Републике и Косова као покрајине. Формална разлика је да је Србија имала својство државе, а Косово аутономне заједнице. Косово је добило право на властити устав и, с тим правом у вези, посебан уставни суд.

Највећи апсурд оваквог положаја Косова је што Србија није могла променити свој властити устав без сагласности Косова (његове скупштине) и што су на територији Косова његови закони били правило, а изузетак су били закони Србије. Такви закони Србије, са важношћу на целој њеној територији, укључивши и обе покрајине, могли су се доносити само у областима наведеним у Уставу Србије (при чему су те области биле

одређене „каучук појмовима“, што је отежавало доношење таквих закона). Иначе, највећи број закона Србије важио је на територији Србије без покрајина („ужа Србија“). Апсурд је и што је Косово у југословенској федерацији представљено непосредно и што у вршењу надлежности федералних органа учествује непосредно, а не преко Србије у чијем је саставу. Тиме се „прескаче“ република, у чијем је саставу покрајина и директно се стиже у федерацију, као да је покрајина ентитет независан од Републике Србије.

У федералним органима најважније надлежности федерације обављале су се једногласношћу представника република и покрајина у њима („консензусом“). На тај начин је Србија у федерацији представљена само подручјем на којем нису биле покрајине („ван територије покрајина“). Србија се тако све више идентификовала са ужим подручјем и све мање се правила разлика између ње и аутономних покрајина, чиме је извршена декомпозиција Србије. Србија је постала мање од републике (федералне јединице), а Косово (и Војводина) много више од аутономне јединице. У ствари, у односу између Србије и њених покрајина пресликана су решења из Устава Југославије, тако да је теже било променити Устав Србије, која није била федерација, него устав било које федерације у свету. На тај начин, Косово је постало корпус сепаратум у оквиру Србије, оно је било нека врста републике у републици (статус инстату).

Све је то значило удаљавање од првобитног смисла аутономије у време када је она била успостављена. Тај смисао састојао се у изражавању специфичности аутономног подручја, а не у заокруживању његове државности. А да се касније хтело ово друго види се и по томе што су у Србији, у многим областима постојала три потпуно идентична закона (један републички и два покрајинска). То је доводило до правне подељености Србије. У њој се све потпуније заокружују три посебна законодавна система, због чега је све теже третирати је као јединствено правно подручје. Доведен је у питање и интегритет и хомогеност привредног простора Републике Србије као целине и отворен је процес постојања више неповезаних подручја унутар Србије. Отворило се питање не само да ли Србија као држава (уставна дефиниција републике) постоји на целој својој територији, него да ли уопште постоји као држава. А с обзиром на изражене тенденције слабљења јединства Србије као целине и на све изразитије диференцирање три одвојена подручја у њој, слабо или само формално међусобно повезана, отворило се тиме и питање да ли српски народ, равноправно са другим народима Југославије, остварује своје историјско право на националну државу у оквиру југословенске федерације, у чијој је основи право југословенских народа на национално самоопредељење. Ради ублажавања апсурда и свих ових аномалија, а у оквиру уставне концепције покрајине од 1974. године (указана двострукост бића покрајине - аутономни статус остварује у Србији, а непосредно се везује за федерацију), уследили су уставни амандмани од 1989. године (IX- XLIX), а потом је, ради њиховог потпуног уклањања донесен Устав Републике Србије 1990. године, којим отпочиње трећи период у развоју аутономије на Косову и Метохији.

Пошто главни циљ уставних амандмана није био да се редефинише положај покрајине (Косова) у уставном уређењу Србије, него да се створе правне претпоставке за нови систем привређивања, од укупно 41 уставних амандмана, колико их је донесено 1989.

године, свега се њих пет дотичу уставног положаја покрајине. Уставне и политичке борбе вођене су и сублимисане уставном амандману XLVII, у којем је отклоњен уставноправни вето покрајине на промену Устава Србије. Србија је тако, као и осталих пет република, најзад постала (после 15 година), у границама Устава Југославије, вршилац уставотворне власти.

Тим уставним амандманима ни у чему није био повређен Устав Југославије, што је Уставни суд Југославије и констатовао 1990. године. Покрајине су биле предмет оцене уставности тог суда, тј. да ли су у супротности с Уставом Југославије или нису (Уставни суд је био мишљења да су у три одредбе, које немају за предмет положај покрајине, уставни амандмани Србије били у супротности с Уставом СФРЈ). Због тога је крајње произвољна и намењена, искључиво политичкој употреби, тврдња о укидању аутономиј покрајине, посебно Косова, уставним амандманима од 1989. године. Та и у свету успешно пласирана фама о „укидању аутономије Косова“ 1989. године, била је главни разлог израженог незадовољства албанског становништва на Косову.

Политичке вође Албанаца увек су стављале знак једнакости између аутономије Косова и националних права Албанаца, за њих је косовско питање било увек исто што и албанско питање. Албанци на Косову свој статус нису везивали за људска и грађанска права, него само за територију, за степен аутономије Косова од Србије. Њихово схватање је да ће људска и грађанска права Албанаца бити потпуно остварена тек кад Косово буде независна албанска држава (флоскула о „грађанима Косова“ и о „народу Косова“ само је мимикрија тог основног схватања). Отуда њихово упорно инсистирање, упркос важећем федералном уставу, да Косово има по том уставу својство федералне јединице у оквиру Југославије, а не аутономне јединице у оквиру Србије и да Албанци имају својство народа у Југославији, а не народности (националне мањине), јер су само тако, како се показало, у повољним спољним условима, могли остварити своје право на самоопредељење, које се код њих увек редуковало на просту сецесију. Отуда је у освит сецесије четири републике од федералне Југославије, крња скупштина Косова, састављена од 111 Албанаца донела 1990. године Уставну декларацију о Косову као самосталној и равноправној јединици у оквиру федерације (конфедерације) Југославије као равноправног субјекта са осталим јединицама у федерацији (конфедерацији), којом је извршена једнострана промена уставног бића аутономне покрајине Косово. Та декларација је била предмет оцене уставности Уставног суда Југославије. У одлуци („Службени лист СФРЈ“, бр. 37/91) којом је ту декларацију поништио Уставни суд Југославије дао је следеће образложење: „Уставни суд сматра да није у складу са Уставом СФРЈ да се албанска народност на Косову проглашава народом Југославије, јер, по Уставу СФРЈ, Албанци на Косову су народност и као народност не могу користити право на самоопредељење и проглашавати САП Косово федералном јединицом као што су то републике, будући да, по Уставу СФРЈ, право на самоопредељење имају само народи Југославије, а не и народности“. На основу ове својеврсне „Декларације независности“, крња албанска скупштина донела је у Качанику Устав Републике Косова („Качанички устав“), у чијој преамбули стоји да „Албански народ Републике Косово у пуној сагласности са начелима демократије и равноправности, на основу права на самоопредељење до отцепљења, јамчи сва људска и грађанска права свим грађанима.“ И из ове одредбе јасно произлази да се „Република Косово“ схвата као држава Албанаца, албанског народа.

Оба ова акта одметничке скупштине косовских Албанаца, којима је Србија требала да буде стављена пред свршен чин, донесени су пре него што је донесен Устав Републике Србије из 1990. године. Као реакција на њих, уследио је Закон о престанку рада Скупштине САП Косово и Извршног већа Скупштине САП Косово до даљег, а убрзо потом и Закон о престанку рада Председништва САП Косово.

Устав Републике Србије од 1990. године свео је аутономију Косова и Метохије у разумне оквире. Та аутономија је институционална погодност грађана на том подручју да самостално одлучују о својим посебностима, у оквиру свог аутономног делокруга и преко својих органа. Аутономни делокруг је утврђен у Уставу (члан 109), у којем су само назначени органи аутономне покрајине (скупштина, извршно веће и органи управе, док ће потпуне прописе о њима садржати статут, као највиши правни акт аутономне покрајине којим се на основу Устава (не и закона) утврђују надлежности аутономне покрајине, избор, организација и рад њених органа и друга питања од интереса за аутономну покрајину. Статут доноси скупштина покрајине, уз претходну сагласност Народне скупштине. Територија аутономне покрајине утврђује се законом. У вези с положајем покрајине у федерацији важиле су и даље одредбе Устава СФРЈ од 1974. године, пошто је реч о материји федералног устава, све док је та федерација постојала (до 1992). Дакле, Косово и Метохија је према Уставу Србије од 1990. године, аутономна јединица у оквиру државе Србије, а не супарничка држава Србији, која би само формално била у њеном саставу док се не стекну спољни и унутрашњи услови за једнострану сецесију.

3.*1.3 . Дешавања у Србији и Југославији у (том) периоду која су погодовала опстајању сепаратизма косметских Албанаца*

У овом периоду долази до констатације да су се формирале негативне струје национализма којима је касније додата и формулација „шовинизам“. Јосип Броз Тито, председник Југославије и СКЈ-е дао је 1964. године званичне формулације негативних појава: “Ако не желимо да нам се јаве озбиљне тешкоће на нашем путу, ми морамо отвореним очима да гледамо на још постојеће проблеме националних односа. Морамо, у првом реду, схватити да у нашим данашњим условима бирократско - централистички и бирократско - плуралистички национализам није ништа мање опасан и контрареволуционаран од „класичног буржоаског национализма.“[227]

Година 1966. обележава се као година у којој је дошло до обрачуна између присталица „самоуправног социјализма и привредних реформи“ и присталица “одбране српске нације од њеног ниподашавања и негирања.“ Званично објашњење оваквог стања дао је за јавност Владимир Бакарић у листу „Политика“ од 24. марта 1966. године: „...када бисмо говорили о појави национализма као појаве код нас, могли бисмо рећи да се у послератном нашем периоду, можда тамо од 1952. године, полагано јавља и расте, премда врло постепено и споро. Његов јачи пораст пада, отприлике у 1962. или 1963. години, а постаје гласан у 1964. години, непосредно пред Осми конгрес... Мислим да су обадве појаве, то јест, припрема за нови корак у револуцији и појаве национализма израз исте ситуације, ситуације да су стари, дотадашњи системи и стара дотадашња

[227]. VIII Конгрес СКЈ, Београд,1964. стр.49.

структура друштва, постали неактуелни, да је друштво - наравно у смислу социјализма - постало понешто стагнатно, па чак и понешто назадујуће, а за јединство народа важни су моменти прогреса и јасна перспектива. Међутим, када се појаве моменати стагнације. Неизбежно се појављују и дезинтеграциони процеси. Тако се код нас појавио национализам... Моје је мишљење да је основица у развоју социјалистичких односау Југославији који је из извесних разлога био понешто успорен и тамо где требало реагирати... Међутим, нисмо ишли на то, нисмо дали да сенаметне дискусија као да се ради о односима међу нацијама, него смо увек говорили који тај социјализам вуку напред. Зато смо о неким питањима шутјели и радили, на нека питања нисмо реагирали, јер бисмо додавали уље на ватру, а та ватра је - ако ријешимо питања узрока - сама по себи ограничена. Органи власти на свим нивоима активно учествују у осуди појаве национализма и шовинизма уједно се залажући за афирмацију и равноправност националности - националих мањина са нацијама у Југославији, а нарочито у Србији односно на Космету. Да ли је то био, у целини узев, негативни национализам и шовинизам или јача одбрана српског „национа“ од његовог минимизирања и настајања посебно у области Космета? То истраживања су предмет посебне студије. Констатовано је да су припадници албанске националности угњетавани од стране српских националиста и шовиниста и стављени у неравноправан, подређујући положај. Таквом стању, како је званично објављивано, посебно су доприносиле активности Службе државне безбедности Србије чије је деловање окарактерисано као бирократско-ценралистичке и хегемонистичке деформације. Тако назване деформације рада СДБ Србије имале су најтеже последице на Космету.[228]

Отворени сукоби између „бирократско-централистичких тенденција“ и њихових „бирократско - догматских носиоца“[229]и носиоца „реформи и самоуправног социјализма“ окончан је на IV пленум, ЦК СКЈ, 01. јула 1963. године познатим под називом „Брионски пленум.“ Српски званични ауторитети (политички, научни, интелектуалци, јавне личности.... они које је југословенска, српска и косметска власт прихватила) осуђивали су и објашњавали појаву српског национализма, шовинизма, хегемонизма, бирократског централизма...“ О тим питањима, међутим, није постојало јединство у врху СКЈ и државном руководству, где се осећао прикривен отпор мерама реформе тако и даљој изградњи и јачању самоуправних социјалистичких односа, као и променама у југословенској федерацији. Тај отпор се у првој половини 1966. године претворио у отворени сукоб, да би 01. јула 1966. године добио расплет на Четвртом пленуму Централног комитета СКЈ („Брионски пленум“) поразом бирократско-централистичких тенденција и њихових бирократско-догматских носилаца (Александар Ранковић, Светислав Стефановић и др.). Пораз наведених тенденција и снага дао је нов импулс, како даљем развоју самоуправљања, тако и разрешавању проблема међунационалних односа.“[230]

СК Србије дао је закључке резултата обрачуна са неистомишљеницима (углавном су то били Срби) на VI седници ЦК СК Србије августа 1966. године: „Дискриминација и безакоња која су чинили неки делови Службе државне безбедности, нарочито према

[228]. Види: Радошин Рајовић.: Аутономија Косова - историјско-правна студија,1985. поглавље: Реформа Федерације (1968-1974) и положај аутономних јединица, стр.284.
[229]. Исто, стр.284.
[230]. Бранко Петрановић.: Историја Југославије 1918-1970, Београд, 1980. стр.572.

шиптарској народности, представљају драстичан вид шовинистичке праксе, која је у потпуној супротности са Програмом СКЈ и уставом СФРЈ и која је умањила велике резултате досадашњих напора комуниста и радних људи Републике да се обезбеди свестран и равноправан социјалистички развој народности. Комунисти Србије морају чинити непрекидне напоре за јачање свега што у друштвеној пракси храбри и помаже остваривању политике равноправне сарадње свих народа и народности у нашој Републици.“[231]

Овоме треба додати званичне констатације да се Косово и Метохија слабо привредно развијају у односу на остале делове Југославије. „Ако се упореди најразвијенији део Југославије Словенија, са њеним најнеразвијеним делом Косовом и Метохијом, види се да је 1964. године национални доходак по глави становника у Словенији износио 7.188 динара а на Косову и Метохији само 730 динара, што је за десет пута мање!“[232] Примећује се да се нису вршила поређења са Србијом у целини, већ у делу Србије без Војводине! Иако се констатује да је највиши прираштај становника косметских Албанаца у Југославији ипак се израчунавају проценти да је радничка запосленост у односу на укупан број становништва најнижа и занемарује се да је највећа стопа сеоског становништва сконцентрисана на Косову и Метохији.[233] Уједно се наводи да је: “Средином 60-тих година у Покрајини био запослен тек сваки 17-ти Албанац, сваки седми Турчин, сваки четврти Србин, сваки трећи Црногорац итд. У исто време заступљеност Албанаца у органима у покрајини - с обзиром на састав становништва - није одговарајући, а заступљеност Албанаца у органима Републике и федерације - била је тада скоро симболична. У неким службама, као што је Служба државне безбедности, дипломатија, Армија, било је такође веома мало Албанаца.[234] Поново се манипулише са бројем становништва и њиховим процентима, занемарујући проценат радно способног и квалификованог албанског становништва. Код упоређивања, кад је у питању негативно упоређивање онда се наводе подаци за Србију и евентуално Црну Гору, а када су позитивна упоређења она се односе на Словенију и Косово и Метохију. Да ли је то била намерна манипулација статистичким подацима које се користе у савладавању пробуђеног и нараслог српског национализма или је то показатељ неискуства и недовољне вештине у вођењу државе?

Званични разлози да се приступи афирмацији албанске народности били су следећи: „.. проблем се односио на бржу *друштвену и националну еманципацији и афирмацију албанске народности и на јачању равноправности* припрадника свих националности у Покрајини. У питању је било пре свега запошљавање и кадровска заступљеност Албанаца, затим питање употребе албанског језика али и питање промене статуса Покрајине у оквиру федеративне структуре Југославије.“[235]

Душан Биланџић је објашњавао злоупотребе положаја националист: „Националисти“ 'мањих' нација прихватили су такав „ослобађајући“ процес од унитаризма који су изједначавали са великосрпским хегемонизмом, а неки националисти у Србији прихватили су ток сепарирања уверени да би, ослобођени власти федералне структуре у

[231]. Активности СК Србије после IV седнице ЦК СКЈ, Београд, 1966.
[232]. Бјелогрлић Душан.: Двадесет година економског развоја Југославије, Београд,1973. стр.100.
[233]. Хадри-Пејановић.: Аутономна покрајина Косово и Метохија, Београд,1968. стр.12.
[234]. Биланџић Душан.: Хисторија Социјалистичке Федеративне Републике Југославије- главни процеси, Загреб, 1978. стр. 333.
[235]. Радошин Рајовић.: Аутономија Косова-историјско-правна студија,1985, стр. 286.

којој држе једно од 6+2 места, снагом своје специфичне тежине и економске моћи, оставаривали доминатан положај на јединственом југословенском тржишту. То је било праћено све јачим сукобима којим су почели угрожавати еволутивни процес изградње самоуправне, федеративне, несврстане Југославије.“[236] „Закључак о окончању сукоба“ изнео је концизно Радошин Рајовић: „Процес промена у политичком систему, а међу њима и у федеративној структури Југославије, најављен је већ на Осмом конгресу СКЈ, 1964. године тај процес је био стимулисан реформама у области привредног система и економске политике 1966. године уклонио је препреке за преиспитивање односа у југословенској федерацији и за њену реформу у правцу јачања позиције републике аутономна покрајина. То омогућава процес адекватнијег националног идентификовања и свестраног националног исказивања народа и народности.“[237]

Догађаји који следе показаће све заблуде таквих ставова, закључака и прогноза будућег развоја, посебно код српских званичних ауторитета (политичара, научника, јавних радника).

3.2. Врсте и форме политичког насиља на Космету у периоду од 1953 до 1966. године

У периоду од 1953. до 1966. године било је смањено испољавање физичког насиља косметских Албанаца према власти и становништву друге националности, али незадовољство је и даље трајло и испољавало се у прикривеним формама.

После рата, 1945. године, код становника остало је доста оружја које се од стране власти прикупљало. У акцији прикупљања ратног оружја косметски Албанци минимално су се одазвали, тако да се тог оружја задржало посебно у великом броју код сељака Албанаца. Средином 50-тих година XX века, нарочито 1955.-1956. године Служба државне безбдености на Косову и Метохији прикупљала је оружје које није предавано добровољно. Отпор овом процесу довело је до примене силе и сходно томе изазвао незадовољство и протесте косметских Албанаца. Њихови делегати и представници у органима власти организовали су јавне и службене протесте становништва.

Призренски процес који се одржава јула 1956. године оптужује десет Албанаца за дело „шпијунаже и деловање против народа и државе“ а у корист НР Албаније. Оптуженима Албанцима се придружује и пет албанских функционера, чланова КПЈ. Овај процес до данас није у потпуности расветљен за јавност.[238] У каснијим годинама, неколико пута

---

[236]. Биланџић Душан.: Хисторија Социјалистичке Федеративне Републике Југославије - главни процеси, Загреб, 1978. стр. 443.
[237]. Радошин Рајовић.: Аутономија Косова - историјско-правна студија,1985. стр. 290-291.
[238]. Године 1956. године у Призрену је организован процес десеторици Албанаца који су били повезани са албанском обавештајном службом (Сигурими). Процес је више од 30 година био табу тема. До процеса је дошло у време нормализације односа са социјалистичким земљама, коју Албанија Енвера Хоџе од првог дана није пратила са расположењем. Органи УДБ-е су успели да на Косову и Метохији 1956. открију неколико албанских диверзанских група, који су 1950. и 1951. године убациване у Југославију. Будимир Гајић (начелник СУП Призрен из времена Призренског процеса): „Када говоримо о Призренском процесу и уопште о контрарелолуцији на Косову, треба имати на уму много ранији период - доба Резолуције Информбироа, јер се дотле нису рашчистили односи националиста и фашистичких организација.Треба знати и да је на Косову за време окупације Југославија била држава, да су они добили државност, били власт, имали судство, војску, своју организацију. То је била та Велика Албанија., чија се традиција и сада помиње у овој контрареволуцији. Извор: Љиљана Булатовић.: Ламент над Косовом, Београд, 2003. стр. 61.

се користи за обрачун против „српских националних струја“- нарочито у процесу против Александра Ранковића и проглашава се монтираним.[239]

Крајем 50-тих година прошлог века Адем Демаћи ствара политичку организацију „Антиревизионистички револуционарни покрет“ који прераста у „Национални покрет за припрајање Косова и Метохије Албанији.“ Чланови ове организације били су већина просветни радници и школарци. Демаћи бива неколико пута хапшен, али по изласку из затвора изнова се активира као вођа организације која делује тајно. Откривају га 1963. године са њима је 300 чланова међу којима 35 комуниста. Истовремено појављује се тајна организација „Марксистичка албанска партија“ коју води професор етнологије Кадри Халими. Њени чланови су у јавности ангажовани као косовски политичари и чланови судова на Космету. Члановима ове организације током целе 1964. године је суђено. Хапшење и суђење албанским сепаратистима, погодовало је мишљењу да је на Косову и Метохији заведена јака полицијска и војна контрола и стварало се незадовољство код албанског становништва. Албански сепаратисти су то користили у пропагандне сврхе са квалификацијом да се над косметским Албанцима врше репресалије и „зулуми полиције и власти.“

Незадовољство косметских Албанаца испољавало се углавном у ненасилним формама на свим нивоима. Овоме су погодовала настојања социјалистичке југославенске власти и југославенских интектуалаца да траже нове облике друштвеног уређења који би задовољили критеријум равноправности свих народа и народности (националних мањина) у Југославији. Званична политика Југославије и Србије имала је два истовремена правца деловања: а) изградња самоупавног социјализма са основама у равноправности народа и народности и братству и јединству; б) констатација о постојању јаких разорних снага национализма и шовинизма и потреби њиховог уништавања. Пароле српских националиста биле су злосутне: „На Косову за нас нема живота“, „Ништа се не мења“, „Косово је изгубљено“... [240]

Данас анализирајући свесрдно ангажовање шиптарских политичара и званичника у сламању „српског национализма и шовинизма“ 60-тих година XX века увиђа се да су облици и форме њиховог сепаратистичког деловања добили нове могућности испољавања у крилу званичне југословенске и српске политике. Вели Дева - председник Покрајинског комитета СКС је 1968. године дао оцену резултата активности IV пленума ЦК СКЈ: „Непобитна је чињеница да је Четврти пленум ЦК Савеза комуниста огромно добио на угледу у очима најширих маса, посебно у очима грађана албанске народности.

---

[239]. Рајко Видачић - у време Призренског процеса био начелник Службе безбедбоности САП Косова и Метохије: „Прво, на Призренском процесу осуђено је девет лица за које се несумљиво утврдило да су радили за страну шпијунажу, тј за Албанску обавештајну службу. Пресуде су изречене на основу релевантних доказа, а потврдио је Врховни суд Србије. Осуђена лица су углавном признала свој рад са страном шпијунажом.“
Друго, неки од ових осуђених шпијуна у истрази и на суд су помињали да је албански диверзант Сутки Хоџа, бивиши капетан полиције, доносио нека писма из Албаније неколицини косовских руководилаца.
Треће, нема говора да је Удба монтирала овај процес, да би компромитовала те косовске руководиоце. Зашто би то радила тек 1956. године, када није 1948. када су многи руководиоци и комунисти пали по линији Информбироа, а тада се, на пример, за Фадиљ Хоџу и Имер Пуљу знало да су били у преписци са Енвером Хоџом.Тада није ништа предузето, све зато да би се сачували ови косовски руководиоци од јавне бламаже.
Четврто, интересантно је да они који тврде да је Призренски процес монтирала Удба, а пре свих Фадиљ Хоџа, никада нису изразили ни најмању сумњу да је то могла да конструише Албанска обавештајна служба Сигурими Извор: Љиљана Булатовић.: Ламент над Косовом, Београд, 2003. стр. 69.
[240]. Радошин Рајовић.: Аутономија Косова - историјско-правна студија,1985. стр. 322.

Друштвени процеси су настали после Четвртог пленума на линији демократизације друштвеног живота, унапређења националних односа преобразаја Савеза комуниста - у суштини представљају део реформе у ширем смислу. Није случајно што су став и понашање према Четвртом пленуму постали, у суштини, један од основних критеријума у нашем друштвеном и политичком животу и што су присутни у нашим односима уопште....Читава активност на решавању тих проблема и читава ангажованост Савеза комуниста створила је један широк ентузијазам код маса, посебно код албанских.

То је снажно утицало на ближе и јаче окупљање маса око Савеза комуниста, на јачање њиховог поверења према Савезу комуниста и према нашем самоуправном друштву. Све је то пропраћено појачаном иницијативом и активношћу... У суштини, створено је једно стање које је пуно ентузијазма и полета, које по много чему подсећа на једно национално буђење, са свим оним елементима прогресивности које у тим тренуцима и кретањима национално буђење носи.“ [241]

Незадовољство Албанаца на Космету испољавало се код упоређивања са степеном напредовања и друштвено-економског развоја са осталим деловима Југославије посебно са Словенијом. При томе се занемаривала чињеница негативног друштвено-економског наслеђа и историје тог региона која огледају у следећем:
1) општем сиромаштву,
2) културној заосталости, која је била на нивоу племенског и обичајног начина живота у породици и друштву. Исламска религија наметала је узоре и етику живљења Албанаца. Иако у социјалистичкој Југославији прикривен, ислам је остао кључна интегративна снага која окупља Албанце. Својим обавезујућим кодексом понашања у друштвеном, приватном, породичном и индивидуалним животу појединца, породице и групе одваја их од суживота са осталим становништвом Југославије. Албански комунисти углавном су се јавно одрекли тог кодекса понашања и ислама, а прикривено су му се покоравали. И то је пут да се идеје албанског сепаратизма одрже на Косову и Метохији.
3) масовано полуписмености, слобом укључивању женске популације у јавни живот и радне односе (углавном у градовима) и
4) перманентном великом порасту албанског у односу на остало становништво (на чему инсистира ислам). То је стварало велику статистичку бројку албанског становништва, коју је чинила малолетничка популација. Радно способно становништво бројчано се минимално увећавало у односу на послератно из 1948. године. Са овим статистичким бројкама се и манипулисало.

Оваква заосталост укомпонована са исламским учењем и искључивошћу била је подлога за одржавање захтева за албанским сепаратизмом на Космету. Пошто је истовремено реаговала српска национална свест која је имала могућнос; физичког обрачуна са сепаратистима долази до прилагођавања ситуације у промени врсти и форми испољавања албанског сепаратизма:

1. сепаратизам се не испољава јавно,

[241]. Излагање Вели Деве на II седница ЦК СК Србије, 05.12.1968. године

2. јача на следећим агрументу га:угњетеност албанске националне мањине од стране српских великонационалиста,предности Срба при одабиру кадрова и минимализирању албанског језика
3. удружују се са званичним југословенским и српским критикама и осудама спрског национализма и шовинизма,
4. користе насталу ситуацију да заузму што више кључних позиција на Косову и Метохији,
5. истичу захтеве за увођење албанског језика у јавном комуницирању као званичног,
6. траже право јавног истицања заставе и осталих националних симбола,
7. захтевају промену назива „национална мањина“ у „националност.“

Реч „националност“ је званично објашњавана као виши степен равноправности од „националне мањине“ и готово се изједначава са појмом „нација.“Није познато да се појам „националност“ игде у свету користи. То је погодовало косметским Албанцима да јавно, без страха и уз јавну подршку, указују на свој неравноправни положај у односу на косметске Србе и у Републици Србији. Њихови су ставови наилазили на одобравање и разумевање. Истовремено, српски народ почиње да губи основна људска права. Појединци Срби прогањани су (нарочито радници Државне безбедности Србије који су били присталице Александра Ранковића) од због званичне политике засноване на еуфорију осуде „српског национализма“, шовинизма и бирократског централизма.“

Ово је моменат када се албански сепаратизам у прикривеној форми придружује насиљу власти и заједно врши притисак и принуду над неистомишљеницима - углавном припрадницима српског народа. На Косову и Метохији, 1966. године уједињено јавно су деловали Албанци и представници и присталице власти на користећи силу. Сила је средство владавине, а насиље је начин или метод владавине којим владајући остварује свој утицај на усмеравање кретања у друштвеној заједници или у некој области друштвеног живота.[242]

Основу за могућност успостављања принуде чине метеријални и комуникацијски односи зависности између субјекта и објекта принуде. Принуда представља облик насиља када се директно или индиректно употребљава сила да би се остварили одређени интереси и воље субјеката који се споразумном и договорном комуникацијом не могу остварити са другим субјектом (који има супротне интересе) или је њихово остваривање несигурно у неком делеком будућем времену. Принуда се испољава кроз стање и радњу. Радња принуде описана је у претходној реченици. Стање „принуде“ представља актуелизовани моменат остварења интереса и интенција субјекта принуде путем стварне или намераване употребе силе која је, уствари, и довела до тога да је објект насиља против своје воље привољен на вршење или невршење одговарајућих радњи које воде реализацији интереса и интенцији оног који га принуђује.[243]
„Притисак се јавља као облик насиља онда када се рачуна са интересом онога на кога се притисак врши да очува своје идентитетне ресурсе моћи, у смислу очувања онога што има или онога што јесте, по цену одговарајући уступака који воде остварењу притиска

[242]. Драган Симеуновић.: Политичко насиље, Београд, 1989. стр.11.
[243]. Исто, стр. 88.

онога ко врши притисак, а да се још увек битно не нарушава укупни интегритет (моћи) онога на кога се притисак врши.“[244]

Претња силом је облик индиректног насиља „са циљем реализације одговарајућих интереса кроз изазивање страха од повреда физичког интегритета и нарушавање идентитета“[245] као и територијалног интегритета појединца, групе, друштвене или државне организације. Сходно томе оно је присутно на интерпесоналном и интеринституционалном нивоу. Претња силом врши се у оквиру спровођења легалног или илегалног индиректног насиља и углавном се доживљава као психичко насиље. Латентно исељавање Срба и Црногораца са Косова и Метохије у другој половини XX века било је услед претње силом као и директних акција насиља коју су испољавали косметски Албанци према својим сународницима друге националности.

Кроз систематски психолошки притисак, уз снажну подршку бирократије, на бруталан начин је сламано национално биће. Под терором, од писања претећих писама, преко отвореног насиља на животе, српски и црногорски житељи нагло се исељавају. Тако је на пример, 1957. године у подујевској пахорији било 1.000 српских домова, а 1977. остало их је мање од 300. Жалбе и молбе да се српски живаљ заштити остали су без одјека, па је исељавање или тачније прогон људи настављен. Срби су били присиљени да напусте село Ново Чикатово, где су се у њихове куће одмах уселили Албанци. Црква је до темеља срушена, а црквену земљу запосео је Албанац Душ Демаку. Потпуно су опуштена бројна села. Само за две деценије са Косова се иселило више од 2500.000 Срба.[246]

Неприхватљива је теза једног броја албанских писаца, као на пример, Синана Хасанија, да је исељавање Срба са Косова и Метохије било економске природе. Емпиријска истраживања наводе на супротне закључке. Косово су под притиском морали најпре да напусте најбољи стручњаци, Срби интелектуалци, што је изазвало тешке поремећаје у здравству, администрацији и производњи. У том периоду 606 насеља у Покрајини остало је без српског и црногорског живља.[247]

Унапред са овом акцијом одвијао се процес уништавања културне баштине неалбанског живља. Рушене су цркве, преоравана гробља и пљачкана манастирска добра. У манастиру Дечани, историјском споменику од непроцењиве вредности, подметнут је пожар. Свети архијерејски синод Српске православне цркве упућивао је бројне жалбе највишим органима у земљи још од 1946. године. Не само да није пружена заштита од стране покрајинске власти, него је терор појачан. Уследило је хапшење многих свештеника, а у Ђаковици је струшена црква 1950. године. Било је то осмо по реду рушење српских светиња само у том срезу. Како је известио судија Јосип Глигоријевић, црква у Ђаковици рушена је „на један разбојнички и варварски начин.“[248]

---

[244]. Исто, стр. 88-89.
[245]. Исто, стр. 89.
[246]. Зејнел Зејнели: Стара идеја- нови методи, Политика, Београд, 21.12.1988, стр.23 (Смиља Аврамов: Геноцид у Југославији 1941-1945,1991, Игам, Београд II књига, стр. 250).
[247]. Марјана Кубуровић: На прсте једне руке, Интервју, Београд, 09.12.1988. стр. 45.
[248]. Епархија Рашко-призренска: Задужбина Косова, Призрен-Београд, 1987. стр. 804 (Смиља Аврамов: Геноцид у Југославији 1941-1945,1991, Игам, Београд II књига, стр. 250).

Да ли је ту било испољавања репресије? Одговор би могао да буде потврдан. Репресија у блажем степену испољавања била је тада оправдавајућа и потврђивана теоријом реалсоцијализма: „теоретичари реалног социјализма“, су (пре) познати по томе што у крајњој линији увек (про) налазе оправдање за све врсте репресије у социјалистичком друштву уколико оне као средство налазе своју формалну оправданост у циљу без обзира на њихову одређеност, односно неодређеност њоме.[249]

У бурним дешавањима 1966. године у Србији, косметски Албанци су преко својих представника и делегата вршили притисак на власт и политичке органе да се удовољи њиховим захтевима у замену за послушну сарадњу у осуди и прогону српског национализма.

[249]. Исто, стр. 139.

Четврти део

4. ПЕРИОД 1966. ДО 1979. ПОЛИТИЧКИ ПРИТИСАК АЛБАНСКЕ ЕЛИТЕ НА СКЈ И ИНСТИТУЦИЈЕ СФРЈ

Послератна дешавања у СФР Југославији, друштвено-политичка, социјална, економска и културна, уклопљена у задатак развоја социјализма, посебно његовог самоуправног карактера, изнедрила су, у шестој деценији XX века, проблем екстремног национализма. Он се формирао и масовно испољавао у Хрватској и Србији. Представљао је критику и претњу званичној политици развој социјалистичке самоуправне Југославије а тиме и носиоцима - представницима власти и моћ у земљи.

Крајем 50-тих година у Југославији долази до постепеног отварања у спољној политици (у то време расформирао се Инфорбиро и Гулаг у СССР-у), у унутрашњим друштвеним односима престаје се са строгим контролисањем, јавна реч престаје да буде строго контролисана. У име очувања нове, младе државе, затварају се логори за политичке затворенике (познати су нам случајеви на Голом Отоку), отварајући се према Западу отварамо дуго затомљене разговоре и размишљања о нашој прошлости, успостављамо контакте са нашом миграцијом и емиграцијом.

Поред хуманих принципа братства и јединства југословенских народа и народности, појављују се претња националног порекла, питање положаја сопствене нације/националне мањине у односу на друге нације или нације/националне мањине у Југославији. То је показивало да осећај националне припадности није био избрисан из свести Југословена.

Неискуство и необразованост били су главни елементи који су помогли да екстремни национализам добије подршку владајуће струтуре и велики број присталица. У Србији национализам се везивао за великосрпски национализам, српски шовинизам, српски бирократско-централистички национализам, Велику Србију итд. Главно име које је било окривљено од стране дела југословенске власти као његов носилац је био прослављени партизан и шеф Српске државне безбедности: Александар Ранковић.[250]

Ранковићев пад иницирао је сукоб између реформатора и конзервативца, који су оспорили децентрализацију и економске реформе, и омогучио је да се преговара о ономе о чему се до тада ћутало. На IV пленуму Центалног комитета Савеза комуниста Југославије у септембру 1966. године, албански комунистички челници (Вели Дева,

---

[250]. На четвртом пленуму ЦК СКЈ на Брионима 1966. дисквалификовано је дотадашње понашање службе држане безбедности и њеног руководилаца Александра Ранковића, али је том осуђена и ткз „унитаристичка“ оријентација у националној полицији. Међу многим гресовима ове службе наводи се посебно терор над Албанцима на Косову и Метохији, а то је уједно требало да буде драстичан пример једне великодржавне, унитаристичке и опет великосрпске политике, коју је према оцени Брионског пленума, спроводио Александар Ранковић, Извор: Богдановић Д.: Књига о Косову, НИРО, Књижевне новине, Београд, 1999. стр. 304.
Атмосфера веома тешке репресије притискала је Косово током првих двадесет година социјалистичког режима.- и то не само над албанским становништвом, иако се Титов министар унутрашњих послова Александар Ранковић увек повезује с том репресивном фазом, заједно са својом застрашујућом тајном полицијом УДБ-ом (Управа за државну безбедност). Ранковић је био једини Србин у малој екипи веома блиских Титових сарадника, и „рехабилитоване“ су га пост мортем српске националистичке струје, тако да је његова сахрана 1983. била прилика за један од првих националистичких протеста. У стварности је овај Титов суперполицајац гвозденом руком контролисао читаву федерацију, чувајући се исказивања било каквог национализма. Његова смена 1966. године, означила је веома јасно омекшавање режима.- Žan-Arno Derens: Kosovska zamka, Edicija Hesperia, Beograd, str. 61.

Али Шукрија, Кољ Широка итд) указали су на претерану полицијску репесију на Космету.

Тако је 1956. године током једне кампање одузимање приватног оружја, не мање од 30.000 људи прошло кроз државне безбедносне службе.[251] Мање репресивни став и толеранција према афирмацији албанског идентитета били су, уосталом, оспоравани и унутар партије. Након албанских студенских протеста из 1968. године, писац Добрица Ћосић, члан Центалног комитета, напустио је партију да би указао на „попустљивост“ према „албанском национализму.“

Истовремено, несхваћен од главних носиоца власти, екстремни национализам косметских Албанаца нашао је облике испољавања који су се легално укомпоновао у званичне осуде „велико - српског национализма.“ После елиминисања носиоца српског национализма, косметски Албанаци су наставили са својим националистичким идејама и акцијама али сада се супроставила званична власт.

Косово и Војводина су истовремено постали савезни ентитети с пуним правним легитимитетом и имали су надлежност једнаке надлежности осталих шест федералних јединица.[252] АП Косово делегирао је и слао своје представнике у Савезну скупштину, али их такође бирала за Скупштину Србије, тако да је имало политички утицај на живот своје матичне републике, док она није имала никаво право да се меша у унутрашње послове Косова. Срби су након свега узалуд покушавала да укаже на то да је Устав некохерентан и дискриминаторски према Србији, док су Албанци и даље били незадовољни тиме што нису добили пуноправни статус Републике.

По југословенском Уставу, статус републике у саставу федерације подразумевао је право на отцепљење. Из тог разлога Београд није дозвољавао да се формално додели такав статус Космету. Југословенско уставно право почивало је на начелу суверенитета шест република и „конститутивних народа“ федерације.[253] Суштинска разлика између „народа“ и „народности“ није почивала на бројчаним критеријумима (Албанаца је у Југославији било много више него Црногораца, па чак и Словенаца или Македонаца). Правна категорија „мањине“ претпостављала је постојање спољне референтне државе, што је био случај са Италијанима у Истри, Мађарима у Војводини, Румунима у Србији и Албанцима, који су, дакле, били, „мањина“, независно од њиховог појединачног квантитивног значаја. Конститутивни народи су такав статус уживали у свим републикама у којима су живели (Хрвати су конститивни народ и у Хрватској и у Босни Херцеговини, а Срби у пет или шест република у којима су живели). Албанци су били народност или „национална мањина“ у различитим република у којима су живели: у Србији, Македонији и Црној Гори. У том смислу имали су колективна права у области лингвистике, образовања и културе, али нису имали политички суверенитет својствен „конститутивним народима“. У социјалистичкој Југославији појам „мањине“ није био квантитативни, већ правни и уставни.

---

[251]. Yves Tomic, La Serbie du prince Miloš a Milošević, Bruxelles, P.I.E.Peter Lang, 2003.
[252]. Словенија, Хрватска, Босна и Херцеговина, Србија, Црна Гора и Македонија.
[253]. Године 1991. када је Хрватска стицала независност, уставна расправа се односила на опозицију између права - признатог - на отцепљење Хрватске и права српског народа који живи у Хрватској да се том отцепљењу супростави.

Приклањање идеји националних држава у Југославији отворило је пут расправама о политичком проширењу и јачању аутономије Косова, његовом бржем економском развоју и остваривању националне равноправности албанске народности буђењем националне свести, националном афирмацијом, јер се веровало да је време „ограничене равноправности“ Албанаца и да аутономију треба испунити новим друштвено-економским садржајем у складу с кретањима афирмације република, ван којих је остала покрајина, чија је физиономија „крња или хибридна“. Стога су представници с Косова захтевали да се измени статус њихове делегације у Већу народа, да се питање заступљености појединих народа и народности у телима Савезне скупштине не решава само у оквирима квоте Србије, да се прошири материјална база Косова, прошире нормативна права и овлашћења Покрајинске скупштине, доношењем самосталних нормативних аката (закона), да се испитају прописи који стварају препреке увођењу двојезичне наставе на факултетима у Приштини, да се да већа самосталност у вршењу судске функције, да покрајинска скупштина предлаже судије Уставног суда Републике, а преко републичке скупштине Уставног суда Југославије, омогућавањем културне размене с Албанијом и јединствене политике националног живота Албанаца у Југославији, пошто живе у три републике. То је подразумевало преиспитивање Статута који је превише „скучен“, а на другој страни преиспитивање односа аутономије, републике и федерације. При том се уверавало да покретање ових питања нема разлог за бојазан отцепљења од Србије и Југославије.[254]

4.1. Друштвено-економски, политички и културни оквири Косова и Метохије у периоду од 1966. до 1979. године

По анализи Радошин Рајовића,[255] крајем шесте деценије XX века косовско - метохијски проблеми су двојаки:

а) проблеми везани за економски развој; б) проблеми који су се јавили због напора да се брже друштвено и национално еманципује и афирмише албанска народност у оквиру истовременог јачања равноправности свих националности.

а) Проблеми везани за економски развој - Косово и Метохија су ушли у програм убрзаног развоја и инвестирања за неразвијене делове Југославије као што су Босна и Херцеговина, Црна Гора и Македонија. Програм је почео да се реализује после 1956. године. „У периоду 1946-1979. године, друштвени производ Покрајине повећан је за 6,1 пута, а од тога се преко три четвртине остварује у друштвеном сектору привреде. Само у индустрији друштвени производ је повећан за 14,6 пута... учешће индустрије у структури производње повећава се на 38,7 % у 1969. године, а учешће пољопривреде у истом периоду смањено је са 58,9% на 20,9%. Укупна индустријска производња повећана је у истом периоду за 18 пута, пољопривредна за око 3 пута, а на друштвеним газдинствима чак за преко 6 пута.“[256]На Космету програм је дао позитивне резултате који, су кад су се упоређивали са најразвијеним деловима Југославије, као што је

[254]. Види: Стенограм о разговору делегације Косова с маршалом Титом и Едвардом Кардељем, фебруара 1967, у: Б.Петрановић, М. Зечевић, Југословенски федерализам-идеје и стварност, II, Београд 1987, 395-399.
[255]. Радошин Рајовић.: Аутономија Косова - историјско-правна студија, изд „Економик“, Београд, 1985.
[256]. Радошин Рајовић.: Аутономија Косова - историјско-правна студија, изд „Економик“, Београд, 1985. стр. 312.

Словенија, дали негативан статистички резултат развоја (статистичка упоређења друштвеног производа, национални доходак по глави становника, стопа запослености).

У истраживању занемарена је чињеница да је највиши природни прираштај становништва у Југославији, управо код Албанаца и то управо оних који су у периоду адолесценције, када у добу троше и не приходују - нису још радно способан.

б) Ови проблеми могли би да се дефинишу кроз постављање захтева Албанаца и исказивање назадовољстава: 1) превасходно у кадровској заступљености. Излаз се покушао наћи у популарисању вишег степена образовања. Отвара се велики број образованих институција: школа, радничких универзитета и центара на којима се настава држала на албанском језику. Тако се добија велики број образованих Албанаца, који говоре само албански, одлазе са села, а привреда, фабрике и друштвени сектор не могу све да их запосле. То је довело до привредне кризе, концентрације незапослености на Косову и Метохији, нарочито међу албанским становништвом; 2) недовољној употреби албанског језика и 3) статусом и положајем Косова и Метохије у оквиру федеративне струкуре Југославије.

Након оснивања Приштинског универзитета 1969. године, читаве чете људи с дипломома наћи се без запослења. Док је на вишим школама на Космету током школске године 1958-1959. студирало тек 158 студента, школске године 1975-1976. години у покрајини је било 255 студената на 10.000 становника страјих од 15. година, док их је на савезном нивоу било 179, у Хрватској 141, а у Словенији 138.[257]Највећи број студената студирао је на Филозофском факултету, иако Косово није било у стању да обезбеди посао за стотине филозофа и социолога, који су стицали диплому сваке године. У исто време је у индустрији, а нарочито у сектору рударства, видљиво недостајало инжењера и техничара, тако да су стручњаци те врсте морали да долазе из других република. Осим тога, Срби са Косова, који су углавном студирали у Србији, били су боље обучени за ту врсту занимања него Албанци. То одсуство албанских кадрова подсећало је на некакву ситуацију „колонијалног“ типа, али је, такође било и резултат погрешне орјентације Приштинског универзитета.

Почев од 1981. године политичке и универзитетске власти постале су свесне тог проблема и покушавале су да ограниче број студената на групама за друштвене науке како би се увећао број стручно оспособљених кадрова. То је било, пре свега, политичко питање: тај унивезитетски пролетеријат“ био је маса на демонстрацијама из 1981. године, а мешавина албанског национализма и друштвених фрустрација начинила је од студенске популације у Приштини бомбу која је могла да експлодира у сваком тренутку.

На многа важна и руководећа места, пре свега у политици и државној управи, али и у привреди и култури Покрајине, масовно су постављени албански кадрови, склони националистичком декларисању. На Универзитету у Приштини предавали су професори тиранског универзитета, оптерећени стаљинистичком и великоалбанском идеологијом. Користе се уџбеници и друга литература из Албаније, а њихов садржај не

[257]. Denisa Kostovica, Kosovo. The politics of identity and space, London, Routledge, 2005, p.42

пролазе контролу, нити добијају одобрење од Министарства просвете Републике Србије. На гостовањима културно-уметничких друштва и спортских клубава из Албаније, јавно су манифестоване великоалбанске идеје и територијалне претензије, уз истицање парола подршке суседној Албанији и јединсву свих Албанаца, и омаловажавање Југославије, Србије, Срба и Црногораца. На све то није било одговарајућег политичког, безбедносног и кривичног правног реаговања.[258]

4.2. Врсте и форме испољавања политичког насиља косметских Албанаца у периоду од 1966. до 1980. године

У периоду између доношења два устава, од 1963. до 1974. године косметски Албанци су испољавали захтеве за већом самосталношћу на два паралелна колосека која су обједињена дали помаке у остваривању њихових сепаратистичких тежњи:

1. званична борба на политичком плану албанских политичара,
2. јавна испољавања масовних незадовољства.

4.2.1. Званична борба на политичком плану албанских политичара

Политичко руководство Покрајине Косова и Метохије образлагало је да Космету припадају једнака права и обавезе која имају републике у федерацији што произилази из:
- оригинерног права (природног и обичајног права као и из историјско-културних корена и њиховог континуитета),
- права народа и народности на самоуправљање,

Приоритети обнове и развоја Југославија, почев од 1945. године, били су социјални и економски прогрес уклопљен у изградњу социјалистичког једнопратијског система. Таква стратегија развоја социјалистичке Југославије подразумевала је да се политичке тактике у савлађивању новонасталих проблема повинују принципима: равноправности, једнакости, братства и јединства, самосталности, радничког самоуправљања.

Политичко руководство Косова и Метохије континуирано је заступало став, који је у овом периоду гласнији, масовнији, да ће се лакше решавати проблеми целокупног развоја Покрајине ако она буде имала:
- што већу самосталност у односу на Републику Србију,
- могућност за уграђивање у републичких елемената покрајински систем, који би довели до равноправности у односу са осталим републикама Југославије, односно
- уређења Покрајине као државне целине у склопу југословенске федерације.

Ови захтеви налазили су упоришта у политици радничког самоуправљања и равноправности народа и народности, а посебно периоду од 1967. до 1968. године „Та мишљења, истина, изражавана су најчешће на затвореним састанцима и у разговорима са најодговорнијим људима у федерацији, али и кроз рад Комисије Покрајинске

[258]. Илић, П.: О контитнуитету сецесионистичког деловања албанских националиста на Косову и Метохији (1945-1999), у: Косово и Метохија- прошлост и садашњост, Зборник САНУ, Београд, 2007.

скупштине за питања Статута АПКМ.“[259]Тада је још увек било простора и време да Србија учини све да заштити своје интересе на целокупној својој територији мирнијим и безболнијим начинима, посебно да обрати пажљу, покаже опрезност према захтевима косметских Албанаца. Истовремено се намеће питање да ли је Србија била у позицији и имала могућности да заштити своје интересе од албанских сепаратистичких интереса на Косову и Метохији. Случај са Александром Ранковићем (тадашњим првим српским политичарем, човеком од највећег Титовог поверења) и његовим српским истомишљеницима доказ о групном и немилосрдном гушењу, побуне настојању да се заштити угрожени спрски интерес. У процесу реформе од неистомишљенка Титова власт користила је:

- српске политичаре, који нису имали развијену националну и државотворну свест или је нису показивали (у питању је било неискуство, државничко и политичко необразовање, наивност или сервилност и лични каријеризам),
- незадовољне косметске Албанаце које су успешно заступали албански политичари, интелигенција и јавни радници и полазећи у сусрет да њиховом захтевима формирали јаку спрегу власти и побуњеника.

Тако на пример, Аслан Фазлија и Фадиљ Хоџа, политичари на положајима у власти, покретали су дискусије са захтевима за уставним променама. Као заступници социјалистичке федерације и радничког самоуправљања сматрали су да треба извршити конститутивне промене и прилогођавања у циљу остваривања југословенског социјалистичког прогреса. Упориште су тражили, између осталог, у одлукама II и III заседања АВНОЈ-а и прокламованом принципу права народа на самоопредељење до права на отцепљење. Ове одлуке су косметски Албанци сврстали у изворно право и на њих се позивали. Аслан Фазлију износи објашњења и предлоге на седници за међунационалне и међурепубличке односе Комисије ЦК СКЈ 1967. године: „пошто су исти фактори који су довели до стварања федералних јединица - довели и до стварања аутономних јединица то би и степен права република и аутономних покрајина требало да буде једнак... да преношење права и дужности федерације на републике треба да буде праћено и преношењем права и дужности републике - на аутономне покрајине.“[260] Истовремено, он нуди варијанте решења: директно везивање АП Косово и Метохије за федерацију, успостављање федеративне републике Србије са више федералних република и давање већих и самосталнијих права и обавеза АП Косова и Метохије унутар СР Србије.

Косметско руководство било је сагласно да би Косово и Метохија „република“ другачије решавало ово или оно питање „што је произвело закључак да односи у Србији“ нису решени како треба.[261]Већ идуће године, 1968. Фадиљ Хоџа у интервјуу за косметски дневни лист „Рилиндију“[262](дневни лист који масовно читају Албанци) објашњава: „Имајући у виду то да су аутономне јединице у новој Југославији засноване на бази одлука другог и трећег заседања АВНОЈ-а, на принципу самоопредељења који укључује и право на отцепљење као и то да садашњи степен друштвеног развитка и

[259]. Душан Биланџић.: Двадесет година економског развоја Југославије, Београд, 1973. стр. 333.
[260]. Радошин Рајовић.: Аутономија Косова - историјско-правна студија, изд „Економик“, Београд, 1985. стр. 287.
[261]. Из стенограма седнице Комисије ЦК СКЈ за међунационалне и републичке односе, 20.02.1967, Архив ЦК СКЈ, III/144, str. 66
[262]. Рилиндија, 24.04.1968.

самоуправних друштвених односа захтева да се у нашем уставном систему, у Уставу СФРЈ, на адекватан начин изрази суштина аутономних јединица као ширих друштвених заједница, наша размишљања и тражења решења у погледу проширења и обогаћења друштвене садржине аутономије произилазе из самог бића аутономне покрајине и њених изворних права.“

Албански политичари били су потпомогнути гласним, јавним, од власти млако оспораваним дискусијама и полемикама које су водили интелигенција и културни радници Косова и Метохије 1968. Овим јавним дискусијама и захтевима једино су се супростављали српски националисти (овде је реч „националиста“ употребљена у позитивном смислу) и југословенски оријентисани интелектуалци. Они су на затвореним седницама СКЈ упозоравали о опасностима појаве албанског сепаратизма. Почетком 1968. године, на затвореној седници СК СКС историчар Јоца Марјановић и књижевник Добрица Ћосић указивали су на погубне последице политике која повлађује албанском сепартистичком национализу за будућност албанске националне мањине на Косову и Метохији, Србији и Југославији. Јоца Марјановић је истицао да се због атмосфере несигурности и страха исељавају Срби и Црногорци (већина су интелктуалци) са Косова и Метохије.[263]Добрица Ћосић је упозоравао да су појава „осећања повређеног националног и историјског достојанства и некакав свеопшти гнев, обузели врло широке слојеве српског народа“, што производи „једно анахроно, назадно, примитивно српство и србовање“ и истовремено „забрињавајуће антисрпско расположење“, да се „не види у одговарајућим размерама шовинистичко расположење и националистичка психоза у шиптарској националности, неоправдано се потцењују иредентистичка и сепаратистичка расположења и тежње у извесним слојевима шиптарске националности.... ништа се критички не говори о политици Покрајинског комитета Косова и Метохије... Има се утисак да Покрајински комитет није придао одговарајући значај борби против албанског шовинизма и иридентизма, или је то често сводио на политичку фразеологију вербалне симетрије према српском шовинизму...“, сагледава се „тежња да се самоуправна права националности реализују као права на успостављање државности и косовског суверенитета.“[264] Ове речи упозорења схваћене су дисидентским и говорници се проглашавају дисидентима уз благонаклону и активну сагласност албанских руководилаца.

То ће произвести јачање самопоуздања и националне свести косовских Албанаца оптерећених комплексом „маргиналне присутности“ унутар југословенске федерације и незадовољством оствареним атрибутима аутономности. Подстицање бурне расправе о побољшању положаја Албанаца, бржем развоју Косова, резултат је раскол унутар СКЈ. Уследили су следећи захтеви:

1. право на употребу националне заставе и других симбола албанске народности, које би требало да „нађу своје место у Уставу СФРЈ и да буду формулисана у духу љењинистичко - националног програма КПЈ“ (А. Кадри), с обзиром на то

[263]. Речи историчара Јоце Марјановића.: „Наши другови Албанци, после онако жестоке и оправдане осуде националистичког дивљања на Косову и Метохији од стране овог Централног комитета и целе јавности, сада изгледа да су више забављени правима за аутономну покрајину и националним симболима и обележијима, него појавом да се због тешке националне атмосфере са Косова и Метохије повлачи део старосједелачког српског и црногорског живља, нарочито интелигенције.“ из књиге Миодрага Маровића.: Балкански џокер - Албанија и Албанци, изд. ЈП Културни центар Бар, Бар, 1995. стр. 617.
[264]. Исто, стр. 618.

да су ту „ствари сасвим јасне, без обзира на присуство и одсуство суседа и несуседа и ту нема компромиса“ (Д. Рожаја).

Залагање за право Албанаца на самоопредељење, на основу кога би се покрајина конституисала као република, праћена су снажним аплаузима и дуготрајним изразима одобравања „као захтеви огромне већине становништва“ (Ф.Агани), изражени плебисцитарно. Супротна гледишта, оспоравања, захтевања да народ Косова да о томе своје мишљење (Р. Шаља), нису дали на одобравање самоопредељења као „питање фактичке ситуације“(Г. Зајми), био је необорив аргумент.

Реалан политички контекст није занемариван, па су предлагана решења, која су се у датом тренутку чинила реалним, јер су одлучујући политички чиниоци захтев за републиком оценили нереалним, пошто је „реализација наших жеља и захтева јединомогућа уз подршку прогресивних снага народа и осталих народа Југославије“(М. Краснићи). Ако се због политичког опортунитета, а не због принципијелности не може говорити о федералној јединици, „због чега не усмерити пажњу на аутономију која ће по садржају бити блиска федералној јединици?“ (Г. Зајми), тако „да једном ногом крочимо у федерацију, а другом смо овамо. Ми то не треба да кријемо“(С. Пуповци).[265]

Заступници права покрајине на самоопредељење предлагали су да се у уставним променама Југославија дефинише као заједница равноправних народа и народности, где би Веће народа било састављено од једног броја посланика, а аутономне покрајине набројане као саставне федералне јединице, да се статус покрајине зове Устав, да се формира Уставни суд Покрајине, да Покрајина добије назив - социјалистичка аутономна покрајина, да има право истицања националних симбола и обележавања националних празника, посвећујући посебну пажњу правима и надлежности Покрајине која треба да регулише Савезни и Републички устав, упорно бранећи тезе о самоопредељењу у републици. Али схватајући да „нико ни у Србији, ни у Југославији није спреман да прихвати“ (Ф. Хоџа) то што они предлажу, у тренутку када је требало заузети дефинитиван став о спорним питањима, јасно им је речено: „Немојте да ми сметате ... (Ф. Хоџа). Ја сам тврдо уверен да се то прихватити неће, сад сам ја у великој муци, јер сутра је у Савезној (комисији) дискусија. И да знате, без сагласности Србије, Савез ништа неће прихватити.[266] Договор о аутономији између руководства Србије и Косова постигнут је 4. новембра 1968. тиме што су Косовци одустали од једног броја посланика у Већу народа, набрајању покрајина као федерална јединица, промена назива, статута и устава Покрајине, сагласношћу с променом назива „Социјалистичка аутономна покајина.“[267]

---

[265]. М. Мишовић, Ко то тражи Републику, Косово 1945-1985, Народна књига, Београд, 1987. Неки српски функционери били су спремни да прихвате овакве захтеве Албанаца. Дража Марковић говори о Д.Радосављевићу, М.Минићу, К.С. Патроногић, који су показивали спремност да Косово постане Република, Види: Д. Марковић, Живот и политика 1967-1987, Рад, Београд 1987, стр. 64-68,79.

[266]. Фадиљ Хоџа (председник Покрајинске уставне комисије) на седници Комисије 15.10.1968. на којој је разматран Нацрт амандмана на Устав СР Србије и Предлог за допуну основа за промену неких одредаба Устава СФРЈ, Види: М. Мишовић, Ко је тражио републику... 201. У вези са слободно израженом вољом становништва, Фадиљ је рекао да је Покрајина партијски настала, зако што је политички врх одлучио да се припоји Србији, а да се народу објасни да тако треба. „Тада није било оваквих дискусија, него се знало што је директива и људи су, неко теже, неко лакше прихватали ту директиву“. Наравно, Хоџа није говорио о побуни Албанаца и њеном војном гушењу крајем 1944. и почетком 1945. године.

[267]. Захтеве Албанаца Д. Марковић оценио је као мењање карактера аутономије, давањем елемената државности и државног суверенитета. „А то се не може. То представља ограничену мере преко које се не може“, што се односи и на теоретска питања о

Оваква компромисна решења нису задовољила ни једну страну. Албанци су своје незадовољство јавно исказали у масовним демонстрација (1968) широм Косова, јасно подржавши захтеве о самоопредељењу и „Косову Републици“, тражећи уједињење подељеног албанског народа, отцепљење и нови устав. Кличућу Енвер Хоџи, у форми генерацијског бунта, албански студенти, промовишу „модериније“методе интензивирајући већ постојуће тензије ,[268] у непомирљивост сукоба интереса Албанаца и Срба, основни је мотив у њиховом настојању да наруше интегритет Југославије.

У другој половини 1968. године вођене су јавне трибине Социјалистичког савеза на Косову и Метохији (Ђаковици, Пећи и Приштини) о стању у Покрајини. Дискусије су објављиване у дневном листу „Рилиндија“ (препород) на албанском језику. Овај лист 19.08.1968. године, доноси седам тачака захтева у чијој основи је захтева за испуњавањем права на самоопредеделење „које је остварено још у току народноослободилачке борбе.“ Тражено је да се воде јавне расправе, а на затвореним састанцима у уским „бирократским круговима“, којима ће присуствовати представници Федерације и СК СКЈ „да виде стварно расположење народа.“ На скупу у Ђаковици проблем је дефинисан овако: „Реч је о томе да Косово и Метохија треба да буде субјект директно везан за Федерацију и да има све атрибуте и овлашћења федералне јединице као што имају и оне територијалне јединице са статусом Републике... Покрајина се треба конституисати као социјалистичка република која би се звала: Социјалистичка република Косово.“[269] Овоме треба додати понашање албанских професора Приштинског универзитета који су негирали да су националисти и сепартисти: „Да смо националисти, односно сепаратисти, ми не бисмо ни разговарали о заједничкој држави и уставу, него бисмо тражили отцепљење. Указивали су да се ради о поштовању и реализацији људских права која су дата Македонцима који живе у „три суседне државе, или управо у то време Муслиманима у Босни.“Ту групу су представљали угледни Албанци, јавни радници који су своју јавну репутацију стекли у послератној Југославији: др Хајредин Хоџа, др Дервиш Рожај - ректор Приштинског универзитета, др Али Хадри, др Газимед Зајми, проф Фахми Агани - директор Албанолошког института, Муслим Мулићи, Даут Нимани, Сурија Пупувци, Разик Шаља - јавни тужилац, Рамадан Вранићи - пресдесник Врховног суда у Приштини, многи писци, уметници, новинари албанске националне мањине.[270]

Са временске дистанце, сагледава јасно је бројне јавне дискусије косметских Албанаца имале сепаратистичку потку. Јавна политичка сцена омогућила им је да идеју о

праву на самоопредељење националних мањина и одређену СФРЈ као државну заједницу народа и народности, јер државе су у Европи националне творевине, па СФРЈ „може бити држава Срба, Хрвата, Словенаца, Македонаца и Црногораца“.Националне мањине су равноправне с народима Југославије. Д. Марковић сматра да треба разумети другове с Космета. „ Они трпе разне притиске и приморани су да о њима воде рачуна,“ али мора се водити рачуна и о расположењу код Срба. Не знам да и овим што је учињено није пређена граница толерантности“. То што је договорено и усаглашено мора се бранити, даље од тога „немогуће је“. Д. Марковић, нав.дело. стр.92-93.

[268]. П. Марковић, Служба државне безбедности и албанске демонстрације на Косову 1968. године, један документ. Историја 20. века, год XVII, бр-1-2/1999, 170. Тито је миниминизирао значај албанских демонстрација, са образложењем да је то „мањи део омладине и студената, који су разбијали излоге, као што то чине на Западу, или готово у свим земљама. Мало ко нема таквих случајева.“ Титов интервју, Политика, 1. децембар 1968. Вероватно је Тито знао праву природу демонстрација, али повезивајући их са европским студенским покретом, који је захватио и југословенске универзитете, хтео је да смири духове, предузимањем извесних идеја уз елиминисанацију његових протагониста. Види: Н. Попов, Друштвени сукови - изазов социологије, ЦФДТ, Београд, 1983, 11-17, „Јунски сукоб 1968“, 167-234, и „Друштвени сукоби 1968-1972“.

[269]. Исто, стр. 623.

[270]. Исто, стр.623-624.

самосталности, која је у себи носила идеју сепаратизма јавно обликују, прокламују и лакше индоктринирају албанску народност без последица, неодобравања и кажњавања.

Ово би се могло назвати *легално*, *јавно испољавање политчког притиска у остваривању елемената сепаратизма, односно издвајање из Републике Србије. Путем политичког притиска косметски Албанци су успели да остваре економске позиције у Покрајини која им је дала и политичку моћ.*[271]

4.2.2 Јавна испољавања масовних незадовољстава

Албански сепаратисти који су имали континуитет свог деловања, али до 1968. године прикривен и ослабљен, удружили су се са званичним захтевима косметских Албанца који су ишли у правцу осмостаљивања и издвајања. Њихово деловање и даље остаје прикривено али појачано, у сперзи са косметском политиком захтева за самосталнијим положајем Покрајине и недовољном пажњом федералних власти. Како су се интереси самосталности и сепаратизма Косова и Метохије поклапали и преплитали тако су се и њихови носиоци, легални и илегални, интензивирали комуникацију и ојачали сарадњу.

Демонстрације и нереди поновљени су масовно 1971. и 1979. године.

Отпор према српским националистима који су окривљени за гушење права и слобода албанске националне мањине био је повод да албанско становништво на Косову и Метохији буде организовано и започне прве масовне демонстрације 1968. године.

Начин испољавања захтева, организација, масовни одазиви и учешће у демострацијама показују да су биле дуго припремане и да су поново разбуктале сепаратистичке тежње косметских Албанаца. Ови догађаји као и они који су следили указују да сепаратистичке тежње косметских Албанаца нису никада ни престајале и да представљају историјски континуитет. У зависности од историјске или социјалне ситуације, јавно или илегално деловање, са мањег или већег интензитетом су побуне, континуирано се осећао притисак сепаратисти. Посредно или непосредно, проналазили помагаче међу Србима.

Прве масовне демонстрације косметских Албанаца у социјалистичкој Југославији почеле су 27. марта 1968. године у Приштини, у неколико градова Косова и Метохије и западне Македоније. Таласом демонстрација заваћени су Урошевац, Пећ, Призрен, Дреница. У Приштини демонстрације су биле интензивне и насилне тако да на улице излази полиција, а убрзо прискочила јој је у помоћ и војска. Најбројнији учесници су били албански студенти и средњошколци - млада, неискусна, запаљива маса понесена националним емоцијама. Захтеви демонстраната су били:

а) у сфери запошљавања тражено је да се примењује процентуална заступљеност народа и народности у АП Косову и Метохији. Пошто је албанска национална мањина

[271]. Изведена из економске политичка моћ представља могућност да се формалним и неформалним утицајем у сфери политичке моћи утиче на кључне токове развија, а која је најчешће испољена кроз односе подређености и надређености, при чему степен утицаја обично стоји у пропорционалном односу са степеном моћи. Драган Симеуновић.: Политичко насиље, Радничка штампа, 1989. стр.6.

(националност) била најбројнија, удовољавање овом захтеву значило је оступање од принципа радничког самоуправљања, које је водило рачуна првенствено о стручности запослених. Задовољавање њихових захтева значило би увођење организације рада по пропорционалној националној заступљености становништва, а то би имало за последицу фаворизацију нестручних припадника албанске националности у сфери рада. На тај начин производни, економски, привредни интереси били би подређени албанским националним интересима са прикривеним сепаратистичким тежњама;

б) политички захтеви осцирилали су од формални, као што је истицање албанске заставе до суштинских да Косово и Метохија буде република. У говорној и писаној комуникацији косметски Албанци почели су масовно да користе албански језик и АП Косово и Метохију називали су само Косово, избегавајући назив Метохија. На тај начин наметну су званично лингвистичко обележје ове области албанским именом - Косово, а избацујући српски назив Метохија. У објашњавању својих захтева наглашавали су да се то не коси са српским традиционалним и историјским наслеђем јер име Косово и за Србе има историјско значење. Метохија, поново подвлачимо, је назив који потиче од речи „метох“ и означава црквено, православно имање. Доказ је да велики проценат Косовско-метохијске области припада вековима имањима православне цркве и посредно је српско земљиште. Брисање имена Метохија из употребе један је од начина прекида са историјским, традиционалним, културним, обичајним и територијалним континуитетом Србе на овим просторима.

Користећи национални кључ (зацртан и одобрен текућим уставним амандманима) у решавању кадровских питања добијамо измењену структуру односно доминацију албанске заступљености. Албански представници „постају пресудни фактор на свим местима где се одлучује и одакле се фактички управља. Тиме је отворен нов процес у односима и распоређивању друштвених и националних снага у Покрајини.... Поменути процес националног структуирања друштвеног механизма у Покрајини, после иредентистичких акција 1968. године, попримио је иредентистичку садржину и значења. Тада је сазрела још нејасна идеја о стварања националног јединства и формирање албанске државе.“[272] Наша истраживачка студија, која је пред вама, има задатак да докаже да сепаратистичка албанска свест није ни престала да постоји, већ има свој вишеструки континуитет. Смело тврдимо да, би се када би се отвориле српске и југословенске архиве, нашли подаци и анализе који то доказују. И поред употребе погрешног израза иридентизам уместо исправног израз сепаратизам, овакав став Милије Ковачевића је потврда да званичних података није било. Настајање јаког српског националног отпора названог (шовинизам, бирократски, национални централизам ...) показује да је српска национална свест остала пасивна, без осећаја да препозна опасност која води ка самоуништењу.

Иако су сепаратистички захтеви косметских Албанаца наишли на осуду званичне власти[273] ипак се изашло у сусрет њиховим захтевима на тај начин разорен је српски

[272]. Милија Ковачевић.: Албанска иредента на Косову и исељавање српског и црногорског становништва, час, НИН, 04.12.1983.

[273]. Јосип Броз Тито, председник СФРЈ и СКЈ 1969. године изнео је анализу и оцену дешавања на Косову и Метохији: „У последње вријеме дошло је до познатих националистичких диверзија од стране једног малог дијела албанске народности (масовне демонстрације у неколико косметских градова, подупиране јавним изјавама албанских политичара, јавних радника и интелигенције не представљају „малог дела албанске народности“- примедба аутора). Циљеви организатора тих диверзија нису били стварни интереси албанске народности већ подривање наше заједнице и њеног угледа у свијету и угрожавање интегритета наше земље

национални замах ретких појединаца који вероватно јесте у себи имао негативне, екстремне националистичке тежње. Српско становништво и друге националне мањине после 1968. године поново осећају егзистенцијалну несигурност. Истовремено, Албанци им нуде повољне цене за откуп њихових имања. Бројни Срби почињу са продајом својих имања косметским Албанцима и исељавају се са Косова и Метохије. Овај чин представља *ненасилан притисак* чије остварење је омогућено претходно *насилним притисцима који указују на угрожавање егзистенције.* Сматра се да је крајем 60-тих година Покрајину напустило око 400 стручњака српске и црногорске националности,[274]што је омогућавало већу мајоризацију Албанаца у привреди, политици и култури. Миломир Степић[275]констатује: „Привлачна повлашћивања материјалног и другог карактера и сецесионистичка пропаганда, довели су до нагле популационе експлозије шиптарског муслиманског становништва, које се увећало као никад раније у историји, доприносећи упоредо са другим мерама планираног исељавања Срба и досељавања Албанаца, вештачкој и наметнутој мајоризацији у корист Шиптара. Овај деструктивни *социјални инжењеринг* извођен је од новопроизведених антисрпских косметских политичких лидера, и уз активну помоћ југословенског врха који се у 70- им годинама свуда у Југославији окренуо националистичкој политици и постепеном разбијању југословенске државе, уз настојање да у највећој мери штети и ослаби Србију и српски народ изнутра и споља.“ Да ли овој концизној оцени треба шта додати?

Истовремено Албанци врше „асимилирање Турака и њихово статистичко претварање у Албанце, на основу исте вероисповести.“[276] Истраживања показују да су вршили и асимилацију односно албанизацију српског становништва у целом послератном периоду о чему ће бити више речи у осталим поглављима ове студије.

Косметски Албанци користе насилне методе притиска: жестоке демонстрације, показивање насилне нетрпљивости према Србима и другим националним мањинама. Ове њихове акције могу се квалификовати[277] као облици и методе политичког насиља, у литератури дефинише појмовима претње и сила.

(каснији догађаји су показали да су то били циљеви албанске националне мањине на Косову и Метохији-примедба аутора)...Са тим непријатељима одлучно су се обрачунали комунисти и радни људи албанске народности. Интегритет наше земље социјалистичке заједнице самоупрправљача, не може се нико довести у питање, па ни реакција ни иридентисти на Косову (Тито користи само назив Косово а не двојезичан - Косово и Метохија, што је потврда да многимм захтевима косметских Албанаца званична власт је излазила у сусрет. Зашто?- прим аутора). Исто, као што ни разни шовинисти и реакционари других националисти не могу довести у питање пуну равноправности и слободу албанске народности. Судбина Албанаца у Југославији тесно је повезана са судбином свих народа наше социјалистичке заједнице (овом реченицом лоцира се проблем и незадовољство косметских Албанаца и проблеми Косова и Метохије у југословенске оквире, избегава се локација унутар Србије односн првенствено као српски проблем). Обавеза је наше заједнице да у сваком подледу омогући бржи развитка Косовске аутономне покрајине.“ Девети конгрес Савеза комуниста Југославије, Београд, 1969. стр. 86.

[274]. Миодраг Маровић.: Балакнски џокер -Албанија и Албанци, изд. ЈП Културни центар Бар, 1995. стр. 627.

[275]. Миломир Степић.: Косово и Метохија - политчке, географске и геополитичке перспективе, изд. Знамен, Београд, ГП Нови дани, Београд, 2000. стр110, фус.165.

[276]. Исто.

[277]. Сила је средство остваривања и одржавања моћи, а насиље је начин исказивања и спровођења моћи када субјект моћи свој утицај поседује силом у комуникацији са објектом моћи. - Драган Симњуновић.: Политичко насиље, Радничка штампа, 1989. стр. 6.

4.3. Последице захтева и активности косметских Албанаца у периоду од 1966. до 1979. године

До новог Устава долазило се амандманима којима се настоје решити све сложенији и контраверзнији међунацинални, међурепублички и покрајински односи. Тадашње руководство Југославије било је свесно рађања тих антагонизма и сматрало је да ће их превазићи ако и даље иду у процес преношења функција власти од федерације на републике и покрајине и осамостаљивања покрајина са елементима независности у правима и обавезама од републичке надређености. Од 1968. године процес осамостаљивања покрајина и република у односу на федерацију и покрајина у односу на Републику Србију регулисао се уставним амандманима који су доношени до 1974. године односно до доношења новог Устава СФРЈ. Удвољавајање захтевима косметских Албанаца и њихово потврђивање конститутивним актима међу њима створило да њихова сепаратистичка настојања у односу на Србију имају легитимитет.

Амадмани VII-XIX из 1986. године реформисали су федерацију и дали јој други садржај и форму. Што се тиче покрајина, оне су остале у саставу Републике Србије али су постале и конститутивни елемент и активни субјект федерације. Федерација је постала надлежна у заштити уставних права покрајине. Аутономне покрајине постају социјалистичке аутономне покрајине одговорне равноправно са републикама за развој федерације и за сопствени развој. „Покрајина има своја оригиналана права и дужности и у складу са њима законодавна овлашћења која потпуно самостално и аутономно врши... има правосудну и финансијску аутономију... организује народну одбрану и државну безбедност... има своју делегацију у Већу народа Савезне скупштине, која је равноправна са осталим делегацијам.[278] Двојни назив Косово и Метохија мења у једноименични назив - Косово. Аутор Р. Рајовић и М. Лутовац у својим истраживањима нашли су да су промену назива косметске области „захтевали и Албанци и Срби и Црногорици. Албанци су овакав назив прихватили, опет из традиционалних разлога, због тога што је Косово (по Косовском вилајету), а Срби и Црногорци су, наводно, овај назив прихватили опет из традиционалних разлога...[279]односно Косово представља „највећи симбол њихове борбене историје.“[280]

Већ раније измењен назив националне мањине у народност сада означава њихову равноправност са народима Југославије у оквиру федерације. Не дају се могућности оснивања нових покрајина, али ни могућности укидања постојећих покрајина, прецизирају се и разграничавају извори прихода друштвено-политичких организација. Не прецизира се да „...аутономне покрајине имају сва права и дужности“ у оквиру права и дужности аутономне покрајине“, већ утврђују оригинерна права и дужности аутономне покрајине, која ова својим уставним законом даље разрађује, али у складу са начелима савезног и републичког устава. Покрајина, у ствари, врши сва права и дужности републике, сем оних која су од интереса за републику као целина и као таква припадају републици.[281] Савез комуниста Југславије је прилагођен новонасталим реформама и односима федерација-република - покрајина. Федеративна организација

---

[278]. Радошин Рајовић.: Аутономија Косова-историјско-правна студија, изд. „Економика“, Београд, 1985. стр. 295.
[279]. Радошин Рајовић.: Аутономија Косова-историјско-правна студија, изд. „Економика“, Београд, 1985. стр. 293.
[280]. М.Лутовац.: Географски и политичко-географски значај Покрајине Косова Србији, час. Глас САНУ, CCLXXXII, Одељење природно- метематичких наука. књ.2
[281]. Радошин Рајовић.: Аутономија Косова-историјско-правна студија, изд. „Економика“, Београд, 1985. стр.294.

СКЈ донела је негативне појаве непоштовања принципа демократског централизма на коме је почивало његово функционисање посебно на линији СК републике односно покрајине - СК Југославије, а уместо тог принципа све се више прелазило на принцип сагласности односно једногласности (консензуса), што је доносило компромисна решења, нарушавало јединство СКЈ и радничке класе и водило претварању Савеза комуниста у лабав савез републичких и покрајинских организација и омогућавало фракционаштво и смањење његове ефикасности као револуционарне снаге.[282]

Последице ових уставних реформи нису водиле ка планираној изградњи деетатистичког, самоуправног, радничког социјализма. У пракси децентрализација и деетазација нису успешно замењене новим интегративним елементима као што је самоуправљање како је било планирано (изгледа да је то била утопија) већ је изнедрила осам полтичких центара која су имала етатистичка обележја. Ови републички и покрајински центри се затварају и разводњавају федералну интеграцију јер федеративне одлуке зависе од њихових одлука што је водило конфронтацији међу републикама и покрајима, посебно између Републике Србије и покрајина. Основни спорови и конфронтације су настале око начина коришћења прикупљених средстава а услед неравномерне развијености република и покрајина. Настале кризе у функционисању федерације, политичко руководство Југославије одлучило је да реши 1970-1973. године на два начина:

- обрачуном са „националистичким, либералистичким и технократским деформацијама у СР Хрватској, СР Србији, СР Словенији, СР Македонији.“[283]
- увођењем „уставних реформи“[284] које су омогућени доношење уставних амадмана од 1967-1974. године.

Устав СФРЈ из 1974. године, дефинисао је нови тип федерације у којој је равноправна спрега деловања, права и дужности: радних људи, народи и народности Југославије. Овај акт заснивао се на прецизном успостављању релацију међу формираним органим власти и то:

а) споразумевању и договарању република и покрајина,
б) равноправном учешћу република и покрајина,
ц) равноправној одговорности република и покрајина.

Ови конститутивни субјекти федерације одговорни су за сопствени развој као и за развој федерације у целини (даљи догађаји показаће да се развијао само један тас на федералној ваги а то је сопствени развој). Устав уводи новине у области удруженог рада и у области скупштинског система - делегатски систем као и уставе покрајина. „Социјалистичка Аутономна Покрајина Косово је 1974. године први пут добила устав, којим самостално уређује друштвено - економске односе и политички систем... У том смислу, покрајине потпуно самостално организују органе Покрајине, утврђују њихова права и дужности и међусобне односе.“[285]

---

[282]. Радошин Рајовић.: Аутономија Косова-историјско-правна студија, изд „Економика“, Београд, 1985. стр.297-298. То су били закључци изнети на XIII и XIV седници ЦК СКЈ јуна и октобра 1984. године .
[283]. Исто, стр. 299.
[284] Радошин Рајовић.: Аутономија Косова-историјско-правна студија, изд. „Економика“, Београд, 1985. стр. 309.
[285]. Радошин Рајовић.: Аутономија Косова-историјско-правна студија, изд. „Економика“, Београд, 1985. стр. 309.

Пети део

V. ПЕРИОД 1979. - 1989. ЗЛОУПОТРЕБА УСТАВА СФРЈ ИЗ 1974. ГОДИНЕ

У осмој деценији XX века, Социјалистичка Федеративна Република Југославија почела је да се распада. СФРЈ је била симбол једног проспритета и ауторитета у целом света: створила и била вођа покрета независних земља Трећег света, једна од оснивача светске Организације Уједињених Народа, потписница оснивачке Повеље ОУН, један од чланица Конференције за европску безбедност и сарадњу. Интернационализовала је право на радничко самоуправљање које је утицало на нормирања права на радничку партиципацију у капиталистичком свету који је у трећој генерацији људских права увела право на самоуправљање). Тражила и примењивала нове облике унутрашњег државног уређења. Парламентарном систему дала је иновацију кроз једнопаратијски делегатски систем, увођењем плурализма делегатског система. Налазила је нове облике активног социјалног живљења за широке народне масе. Њени пасоши су без визе важили у највећем броју земаља света. После тешких година и деценија развоја изборила се да буде радо виђена у свим међународним контактима и њено угрожавање изнутра, започиње у последње две деценије. Њен председник још од 1945. године, Јосип Броз Тито умро је 4. маја 1980. године. Земљом управља колективно руководсто које је представљало исто тако иновацију у политичкој пракси у свету.

У свим тим новим конструкцијама у унутрашњем уређењу земље исувише је било идеализма који је неспојив са комплексом људских врлина и мана тако да у пракси многа решења остала утопистичка и довела до слабљење интегративних спона међу републикама, а унутар Србије: између република и покрајина. Ово је деценијама када слобости југословенског социјалистичког самоуправног система излазе на површину, налазе плодно тле и спремност код бројих представника народа (политичара, јавних радника, интелиенције...) да прихвате те слабости и прикажу их као позитивне вредности. Овоме у прилогу ишлао је и распад и обрушавање социјалистичких земаља Источне Европе и Совјетског Савеза. То је била дуго прижељкивана али нова - неискуствена ситуација за капиталистичке земље нарочито „Западног лагера.“

Ово су били оквири у којима се нашла Србија са својим покрајинама осамдесетих година двадесетог века.

5.1. Друштвено-економски и културни оквири Косова и Метохије у периоду од 1979. -1989. године

Од 1971. године, тржишне принципе замењују елементи споразумевања и договарања, који су, на основу амандмана и затим Устава из 1974. године инагурисани усвајњем системских закона. Њима је до краја 1976. године (доношењем Закона о удруженом раду) заокружен систем тзв. договорене економије.

Тежња да се правним актима пропишу обрасци понашања и одлучивања, да се практично „укалупи“ цео привредни и друштвени живот у одговрајуће норме,

допринела је гушењу слободе предузећа, којом се (знатним делом с правом) Југославија до тада поносила.

Изградњом привредног и друштвеног система на основама амандмана, касније и Устава, фомално је започео процес изградње „националних“ економија република (и покрајина, као тзв. *конститутивних елемената федерације*), чиме је de facto привођен крају процес разградње Југославије и елиминисања јединственог тржишта, које је замењивано, мање или више, затвореним тржиштима република и покрајина.

Привредна криза у Југославији постала је видљива 1979. године. Разлоге за настајућу кризу већина аналитичара налази у постављању погрешних концепција развоја. Политичко руководство земље имало је карактеристике: етатистичког понашања, бирократског волунтаризма, аутархије и самодовољности. Проблеми и даљи развој решавани су се у затвореним срединама и ужим круговима, што изазива незадовољство међу становништвом, посебно у недовољно економски развијеним срединама. Сепаратисти на Косова и Метохији, нашли су плдно тло за своје политичке циљеве остварујући их кроз аутократичност миркросредине.

5.1.1. однос према Призренској лиги

Године 1978. на Косову и Метохији је прослављена стота годишњица Прве призренске лиге.[286] Та прослава је трајала током целе године и доживљавана је на Косову и Метохији као слава највишем историјском чину у историји Албанаца. Овај догађај се помиње на овом месту, стога што је реч о покрету чији програм и данас представља платформу албанског националистичко - сецисионистичког покрета, и од значај је разматрати политичке импликације те прославе.

Нису потребни велики напори па да се поуздано констатује да је данашњи сецесионистички великоалбаски покрет, изданак покрета који је настао стварањем Прве призренске лиге, а да је његова политичка платформа утемељена на аспирацијама њеног програма. Стога се мора констатовати да је политичка и емоционална пажња којом је прослављена 100-годишњица настанка тога покрета, веома рељефан доказ, размера до којих је сецесионистички великоалбански покрет имао јавну политичку подршку, тј колико су му олокшавани услови за политичко деловање.

Уз то, цела прослава на манифестационом и радном нивоу остварена је у најнепосредној сарадњи са Албанијом. Све је изведено по јединственом програму чији су се делови реализовали у Тирани, Призрену и Приштини, а без икаковог утицаја органа СФРЈ и СР Србије. Ни једно њихово тело, нити је консултовано, нити је било ангажовано, за било којим сегментом у овом подухвату. И то је један од доказа до ког је степена доспела злоупотреба аутономне позиције с једне стране, а са друге стране колико је националистички романтизам био значајан чинилац владајуће политике на

[286]. Документи лиге откривају суштину покрета. Седнице су одржаване у призренској џамији, а посебно обележје статута (каратнаме) био је ислам. У свим члановима статута нигде се изричито не помињу Албанци и Албанија, већ се сасвим уопштено говори о „нацији и домовини“, „земљи“, „нашем крају“, „балканској земљи“, „на Балкану“ и слично. Политички субјект Савеза (Лиге) једноставно су Муслимани. У члану 6. говори се о потреби Савеза с „нашим мученичким земљама и припадницима исте вере на Балкану, а у последњем члану 7. напуштање савеза квалификује се као отпадања „од ислама.“ Уосталом, том скупу су присуствовали и муслимански велепоследници из Рашке, па чак и, из Босне и Херцеговине (Славко Терзић, Војска, од 22.03-2000.)

Косову. Злоупотребљавајући аутономну позицију, одговорне снаге на Косову су дозволиле да се у систему образовања сви битни аспекти Призренске лиге истичу на тај начин снаже великоалбански национални дух, занемарујући неалбанске народе. Није спорно да је програм Призренске лиге - уједињење свих територија на којима су насељени Албанци, а да у тај план укључује и територије Косова и Метохију.

Таква аспирација не би била историјска и етнички спорна да није игнорисала чињеницу да су на тим просторима живеле и друге етничке групације. Њих је Призренска лига грубо искључивала из своје приче и игнорисала све што је ту чинило њихову историјску прошлост. Та околности у којима се изменила структура становништва у корист албанског.

Данашњи следбеници идеје Прве призренске лиге такође игноришу све околности које говоре о томе да је још у време њеног настанка албанска нација била веома далеко од свог конституисања у европском смислу, па су у име нација, која, ће то тек постати, говорили припадници искључиво беговског слоја. Албански народ, у то време још није имао развијену политичку свест о важности и правној снази Призренске лиге. Он је осећао да није слободан, да му је живот под Турском тежак (назависно од бројних привилегаја које су исламизирани Албанци имали у односу на неалбански живаљ) и да од се таквог треба ослободити. Није могао кориговати она места у програму лиге која су била опасна по судбину неалбанског становништва на Косову и Метохији у случају победе лиге и до доласка новог господара.[287] О приликама у којима се тада налазила национала свест Албанаца и о стању те свести врло индикативно говори и ово место из књиге „Србија и Албанија“ коју је Димитрије Туцовића објавио 1. децембра 1914. године. Говорећи о стању Албанаца у то време он каже: „Арбанаси су без сумње једини народ Европе код кога још увек живи племенска организација, први облик људске заједнице уопште. За оно ко, ствари историјски посматра, довољно је само то па да за њега не буде више никакве сумње да овде имамо посла са народом који од свих народа на Балкану стоји на најнижем ступњу развитка, и кога од осталог културног света раздвајају читави векови најбржег напретка и великих друштвених преображаја.“[288] Ова оцена Димитрија Туцовића писана је три и по деценије после стварање Призренске лиге, и она нам јасно показује да су вође албанског покрета немају чврсте аргументе који би ишли у прилог тврдњи да су Албанци у Југославији доживели пад у економском, образовном и привредном смислу.

У многим догађајима Призренска лига показивала је експанзионистичке циљеве, који у континуитету преко једног века, делују разарајући на међунационалне односе на Косову и Метохији. Програм Призренске лиге је тако постало темљени, духовни и политчки генератор реакционарног великоалбанског сецесионистичког покрета.

Ако се имају у виду ове околности, онда је логичан закључак да су наша идеологија, политичка и научна пракса биле недовољно обазриве према наслеђу лиге у оном њеном делу који је експанзионистички. Недостатак критичног освратања и одсуство

[287]. Док се Призренска лига тако игнорисала односила према положају неалбанског становништва под Турском, дотле су прваци Крушевачке републике (1903.), Никола Карев и други ушли у историју као велики интернационалисти. Јер, у свом Прогласу, а у име нове републике, они позивају у заједничку борбу против турских зулумчара све - и Бугаре и Србе, па и саме Турке који су спремни да живе у сложи са њиме (прим. аутора).
[288]. Д.Туцовић.: Србија и Арбаније, стр. 43.

предузимања мера у новој Југославији, њене идеје буду слављене и да доспеју у систему обазовања и васпитања на Косову и Метохији, да деценијама живе као надахнуће и производе нежељне ефекте, и буде најснажнији покретач сецесионистичког покрета.

5.2 Форме и врсте политичког насиља косметских Албанаца у периоду од 1979. - до 1989. године

Демонстрације и друге врсте исказивања незадовољства (постојећим стањем) у догађајима из 1968, 1971 и 1979. године била су најава још масовнијих сепаратистичких акција Албанаца на Космету у 1981. години. У марту 1981. године[289] долази до јавних исказивања незадовољства кроз насилне демонстрације Албанаца. Врше се атаци на православне манистире, односно 16. марта 1981. године подметнут је пожар у конаку Пећке патријашије.[290]

Следеће су биле већ идућег месеца, након априла. Оганизатори и вође били су великоалбански националисти и сепаратисти а најбројнију масу демонстраната чинили су албански студенти. Мартовске и априлске демонстрације косметских Албанаца те године назване су и „студенске демонстрације.“ Већину демонстраната чине млади школовани људи, будући интелектуалци, чиме су показивали да њихови захтеви нису примитивни, да нису заведени и да знају шта раде и на чему институирају. Почео је нови вид политичке борбе. Фронтално су се сукобили милиција и демонстранти. Погинуло је девет демонстраната, два милиционара, рањено је 57 демонстрана. Милиција је пуцала у Вучитрну и у Урошевцу. Војска је заједно са милицијом интервенисала 01. априла 1981. године, када су биле најмасовније демонстрације албанских сепаратиста са захтевима за „републику Косово.“ У Југословенској народној армији проглашено је ванредно стање од 2 до 8. априла те године. После тог датума није више интервенисала. Главне пароле албанских демонстраната (незадовољника и сепаратиста) биле су јавне и гласне: „Експлотација Косова“, „Етнички чисто Косово“ (мисли се на етничко чисто албанско Косово - прим. аут), „Косово - република“ (албанска-прим. аут).

У овом периоду искристалисан је за јавност сепаратистички концепт: федерација /конфедерација Србије и Југославије у којој је федерална или конфедерална јединица „Република Косово“; „Косово као протекторат“; „Независне државе Косово.“

---

[289]. 11. марта 1981.: 200 студента је захтевало бољу исхрану у мензама и побољшање услова живота у студенским домовима. Веома брзо су захтеви политичке природе о статусу Албанаца заменили ове чисто категоријске захтеве. Након две недеље мира, одржане су нове демонстрације у Призрену 25. и у Приштини 26. марта. Студенти су заузели студенске домове. Домонстрације су постале насилне. Дневник Rilindija известио је да је 45 студената повређено, а 21 је ухапшен. Тај покрет је брзо изгубио карактер студенских демонстрација и постао је свеопшта побуна која се 1. и 2. априла раширила по читавом Косову. Радници и рудари су се придружили студентима. Често су мала деца стављена на чело поверки. Демонстрације у Митровици, Врчитрну, Урошевцу одржане су 3. априла, а затим и у готово свим градовима на Косову. Талас демонстрација проширио се и изван Косова, међу Албанцима у Југославији: деминстрације су одржане и у Тетову, у Македонији (Žan-Arno Derens , Косовска замка, Београд, 2009, стр. 74)

[290]. Владика Атанасије Јевтић у књизи „Страдање Срба на Косову и Метохији од 1941. до 1990“ наводи да се о томе првих месеци није смело ни причати јавно, а камоли писати."Све је заташкавано и скривено ' као државна тајна“ мада је та тајна већ у читавом свету била јавна реч је о познатој албнској сепаратистичкој агресији у марту и априлу 1981. године (која је замљгљивана политичком терминологијом: „демонстрације“, „контрареволуција“ и слично). Од прве побуне 1981. која је новембра 1988 и фебруара 1989. имала своју репризу, над косовско-метохијским Србима почео је јавно да се спроводи геноцид биолошки, економски и културни, пише владика Атанасије.

Овим захтевима претходила је акција која је имала сепаратистичка обележја кроз пропаганду и паролу: „Сви албанци на окуп.“ Ова пропаганда утицала је на јаче организационо окупљање косметских Албанаца и њихово затварање према осталим становницима Косова и Метохије. Визије и планови албанских сепаратиста биле су везане за постепено освајање независности: стварање косовске републике унутар југословенске федерације која би обухватила територије са већинским албанским становништвом унутар Србије, касније Југославије, да би крајњи циљ био сепарација од Србије и Југославије и стварање нове државе Косово.

Насилне демонстрације косметских Албанаца биле су део политичког и терористичког насиља на Косову и Метохији, у којима је учествовало преко 25.000 особа. У пролећним албанским насиљима извршено је 350 терористичких активности. Том приликом је разбијено 270 излога,140 прозора, уништено 90 српских и црногорских аутомобила. Од чланова терористичких албанских организација на Косову и Метохији тада је одузето: 38 пушака, 2 аутомат, 101 пиштољ, 5 ручних бомби, 4 кг експлозива, 3 кг барута, 40 детонатора, 30 метара штапина.

Од Албанаца, за који се претпостављало да су активни учесници догађаја или да су припадници албанских терористичких организација одузето је: 315 пушка, 18 аутомата, 2.225 пиштоља, 81 ручна бомба, 128 кг експлозива, више од 20.000 разноврсних метака.[291] Само овај кратак илустративни преглед одузетог оружја од албанских сепаратиста указује да је велики број обичног албанског станвништва Косова и Метохије био активан, организован и наоружан у сврху насилних терористичких деловања на косметској територији.

У периоду од 1981. до 1988. године забележено је: 2.977 пожара, 22 експлозије, 301 хаварија. Нанеле су велике материјалне штете, 77 ПТТ линија је оштећено, 10.294 метара ПТТ жица је пресечено.

У току две године, од 1986. до 1988. године, над неалбанским становништвом на Косову и Метохији почињена су следећа насиља, која су окарактерисана као кривична дела: 2 покушаја убиства, 4 силовања, 9 покушаја силовања, 130 напада на особе, 89 насиља којима се угрожавају слободе и права грађана, 10 насиља из неријатељских побуда, 29 кривична дела изазивања националне мржње, раздора и нетпрељивости.

У истом том периоду од 1986. до 1988. године, вршени су напади, провокације Југословенске народне армије - ЈНА[292] стациониране на Косову и Метохији: 13 терористичких напада на припраднике ЈНА, 8 напада на стражаре у војним објектима, 10 провоцирања припадника стражарске службе на дужности.[293]

---

[291]. Радослав Гаћиновић.: Савремени тероризам, изд. Графомарк, Београд, 1998. стр.115, фуснота 107.

[292]. Процес илегалног организовања терористичких група у овом периоду проширен је и на ЈНА. Број терористичких аката албанског сепаратистичког покрета према припадницима ЈНА у периоду од 1981. до 1988. године већи је за 22 пута у односу на претходну осмогодишњи период. У времену од 1981. до 1988. године у ЈНА је откривени 241 илегална група са 1435 припадника ЈНА албанске националности који су се спремале за најтеже облике насиља против сопствене државе - Извор: Документи 7. седнице ЦК СКЈ). Политички индоктринирани припадници албанске националне мањине одлазили су на одслужење војног рока у ЈНА са посебним задацима. Међу таквим је био у Азиз Кељименди из општине Призрен, који је у гарнизону Параћин 03.09.1987. године убио рафалима из аутоматског оружја 4 војника док су спавали, а петорицу тешко ранио. Органи војне безбедности су у другој половини осамдесетих година извели већи број операција, који су спречиле операционализацију албанских терористичких замисли и планова. Ове операције војна безбедност је спровела под шифром „Златар“.

[293]. Исто.

У току следеће две године, од маја 1988. до маја 1990. године поднете су кривичне пријаве: против 18 лица због њиховог обавештајног деловања, 238 кривичних пријава против лица која су учествовала у унутрашњем тероризму, 2.920 кривичних пријава, упозорено је 1.018 лица.[294]

Према писању дневног листа „Борба“[295] од 1981. године до децембра 1988. године забележено је да је 4.825 лица јавно непријатељски иступало на Косову и Метохији 3.478 Албанаца, 752 Срба, 110 Црногораца. У том периоду било је 500 растурања пропагадног материјала у облику памфлета 6379 примерака, који су имали непријатељске садржаје против Србије, Југославије и нелабанског становништва на Косову и Метохији. Парола „Косово- република“ била је исписана 14.725 пута.

У периоду од 1981. године до 1989. године кажњавани су они косметски Албанци који су деловали насилним испољавањем албанског национализма и сепаратизма: Осуђено је 1.220 особа, прекршајно кажњено 3.068 особа.[296]

Овако масовно, демонстративно и насилно исказивање незадовољства и захтева за осмостаљивањем до отцепљења косметских Албанаца и Косова и Метохије ван Србије био је изненађујући фактор за југословенску власт (бар су тако јавно изјављивали). Сматрамо, да би се показло, када би се прегледале војне, полицијске и службе безбедности архиве, да су се догађаји могли предвидети. Демонстрације косметских Албанаца су оцењене као контрареволуционарне, сепаратистички израз великоалбанског национализма. Тада су извршена хапшења вођа албанских сепаратиста и иридентиста као што је Јакуп Краснићи. Сматра се да су се тада почеле јавно испољавати сепаратистичке терористичке организације на Косову и Метохији које су се касније званично објединиле у УЧК (ОВК). Постављало се основно питање: „Како се то могло догодити да после 40 године револуционарних промена и социјалистичке изградње дође до ових и оваквих контрареволуционарних активности код припадника албанске народности у Југославији“?[297]

На основу анализа настале ситуације на Космету дошло се до следећих званичних закључака: Савез комуниста Косова и Метохије није оспособљен у 60-тим и 70-тим годинама тог периода за „идејно-политичку активност у сложеним приликама“;[298] Политичко руководство ушло је у самодовољни, затворени круг који је елиминисао ширину, јавност и демократизацију рада. То је омогућило да се брзо развију бирократски и формалистички методи рада у сферама јавног живота и рада (у друштвено-политичким организацијама: Савез комуниста, Социјалистички савез радног народа, Савез синдиката, Савез социјалистичке омладине; у области рада у радним организацијама). Незнање, немарност, каријеризмам и сепаратизам доводе до лоше процене (који је почео да захвата цео југословенски простор) политичко - безбедносне ситуације у Покрајине која погодује настанку и продору национализма у

---

[294]. Ови подаци су изети у часопису Бебедност и друштвена самозаштита, бр.3/1999, стр.18-20, према: Радослав Гаћиновић.: Савремени тероризам, изд. Графомарк, Београд, 1998. стр.115, фуснота 107.
[295]. Од 16. фебруара 1989. године.
[296]. Исто.
[297]. Радошин Рајовић.: Аутономија Косова, изд. „Економика“, Београд, 1985. стр. 316.
[298]. Политичка платформа за акцију СКЈ у развоју социјалистичког самоуправљања, братства и јединства на Косову, ЦК СКЈ, 17.11.1981, стр.9-10.

све поре друштва друштва, „у организацију Савеза комуниста и његова руководтства, многољудност, жестина, садржина и временско понављење и трајност демонстрација косметских Албанаца указали су да су оне дуго и темељно припремане. У томе су учествовале организоване групе и појединици унутар и ван земље.“[299]

Најбројнији, најбучнији и најжешћи су били студенти и средњошколци албанске националности. Основно питање које се јавно постављало било је: „Како је могло доћи до тога да омладина - којој је свакако на срцу искрена жудња за слободом и спремност да ствара и да се бори за бољу будућност и за хумане односе међу људима - буде опседнута рушилачком националистичком мржњом, предрасудама и заблудама? Како је могло доћи до тога да та омладина буде против самоуправног социјализма, против уставног уређења Југославије“?[300]

Тек после дешавања 1981. године, званично су објављени ставови и мишљења челника југословенске политике о понашању албанске омладине на Косову и Метохији још пре четири године, тачније 1977. године. У разговору са руководством Космета 08. јуна 1977. године, Едвард Кардељ, најближи сарадник председника Јосипа Броза Тита упозорава: Национализам је, нажалост, нагризао свест једног дела младих људи албанске народности, као и других на Косову, у идеолошком, политичком, психолошком, културном и емотивном смислу. Биће потребно много времена да би се у овим младим људида указало на заблуде, да је интерес народа коме припадају да распирују мржњу и стварају непријатеље. Генерација младих Албанаца на Косову мало зна о горкој предисторији, о мрачном фашистичком карактеру иредентизма и национализма, о жртвама које су поднете у револуцији, за братство и јединство, за социјализам. Непријатељ је покушао да грубо негира те светле странице у односима народа и народности тога простора. Разорно дејство националистичке еуфорије на Косову наметнуло је низ нових питања и проблема и изазвало неспоразуме и појаве неповерења међу народима и народностима.“[301] Питања су се постављала у уским круговима да би се тек после демонстрација косметских Албанаца 1981. године она обелоданила и постала јавна? У одговорима *занемаривала се чињеница вековног континуитета албанског сепаратизма и тежња за самосталношћу, албанском државом „Косово“ или бар присиједињеном Косову Албанији.*

Држава Албанија отворено је подржавала сепаратистичка незадовољства и демонстрације косметских Албанаца као и албанска политичка емиграција. Став југословенске владе био је да деловање косметских Албанаца против Југославије, Србије и социјалистичког самоуправљања основно упориште има унутар државе а посебно унутар, самог Косова и Метохије и да има тежину контрареволуције.[302] Сада се јасно искристалисао *национализам,* који је скривено тињао на целокупној територији Југославије и чије присталице су биле и чланови Савез комуниста Југославије. Тако је

[299]. Политичка платформа за акцију СКЈ у развоју социјалистичког самоуправљања, братства и јединства на Косову, ЦК СКЈ, 17.11.1981, стр.9-10.
[300]. Радошин Рајовић.: Аутономија Косова, изд. „Економика“, Београд, 1985. стр.318.
[301]. Дневни лист: Комунист, 3 јул 1981.
[302]. Те оцене изнете у у материјалима на 11. седници ЦК СКЈ, 20.12.1983. Материјал је штампан под називом: Задаци СК у даљем остваривању Политичке платформе за акцију СКЈ у развоју социјалистичког самоуправљања, братства и јединства и заједништва на Косову, Београд 1984. стр.27.

на Косову и Метохији нашао вековно плодно тло. Албанског-шиптарски и српски национализма налазиће присталице међу вођама косметских комуниста.

За немиле догађаје демонстрација на Косову и Метохији нашао се кривац који је погодовао разбуктавању албанског сепаратизма: „Наша је велика обавеза да се врши доследна критичка анализа политичке оријентације и политичких грешака које су се дешавале на Косову...највећа је одговорност за створено стање на руководству Косова. Одговорност је и на руководствима Савеза комуниста Србије и Југославије што нису брже уочавала, што нису раније и одлучније предузимала мере поводом збивања на Косову“.[303] То је био општи закључак СКЈ. Већ поменуте анализе Е. Кардеља 1977. године указивале су на неискорењен национализам, али и овај политичар и теоретичар као пример именује српски национализам на Косову и Метохији који ће произвести реакције других национализма: „...рецимо, ту су негативне традиције дубоко усађене у српском народу...“[304] Из овога закључујемо да су два главна кривца брзо дефинисана и јавно именована:

* *политичка руководства (Савез комунистса* Косова и Метохије, Савеза комуниста Србије и Савеза комуниста Југославије), и
**неговање традиције, снажан дух национализма и појаве шовинизма код Срба.*

На овим просторима оваквим ставовима омогућен је масовни развој сепаратизма код косметских Албанаца - како су тврдили званични ауторитети (институције и појединци). Ове анализе и закључци су се показали површним, иако је аргументација тачна али недовољна и представља само додатне елементе за ескалацију.

У југословенској стварности истовремено су егзистирале супротности:
- *национална афирмација* - национализам, иредентизам, сепаратизам;
- *развијање самоуравне аутономије* - затварање и сепаратизам*;*
- *друштвени, привредни и културни развој упућивао је на:* а) отварање, сарадњу и тражење помоћи од развијених република и покрајине; б) изгађивање политике и праксе ослонца на сопствене снаге и њиховог развоја, ц) изграђивање веза и равноправности народа и националних мањина у Југославији; д) развој и функционисање етатистичких метода у функционисању државе.

Ових супротности односно супростављених тенденција били су свесни и у СКЈ што су и изнели у *Политичкој платформи за акцију СКЈ у развоју социјалистичког самоуправљања, братства и јединства на Косову*, коју је издао Централни комитет СКЈ 17.11.1981. године. Њихова процена била је да је стицај негативних околности да су руководства Косова и Метохије за новим средствима (чак путем са ширењем и исказивањем масовног незадовољства косметских Албанаца) и захтеви националиста и иридентиста (чије деловање је ишло стварању затворености Косова и Метохије од Србије и Југославије). Треба скренути пажњу да квалификација “сепаратизам и сепаратиста“ још увек није у званичној терминологији, већ су „иридентизам и национализам.Синоними за исту појаву. „Национална афирмација народних мањина у

[303]. Политичке платформе за акцију СКЈ у развоју социјалистичког самоуправљања, братства и јединства на Косово, ЦК СКЈ, 17.11.1981. стр.13.
[304]. Дневни лист: Комунист, 3. јул.1981. стр.13.

Југославији довела је до фаворизације албанске националне мањине на Космету односно до „албанизацији“ Косова и Метохије. Ишло се за културном и социјално - психолошком „хомогенизацијом“ свих Албанаца по сваку цену. Почела су са историјским, већ познатим, циљевима „чисто албанско Косово“ без обзира на то што на њему, поред Албанаца, живе још и Срби, Црногорци, Муслимани, Турци и други. Занемаривало се тешко историјско наслеђе које оптерећује свест припадника свих народа и народности на Косову и Метохији, разлике у степену опште развијености међу становништвом, у језику, обичајима и навикама. Томе је посебно погодовала средином шездесетих година прошлог века већ остварена превласт Албанаца у кадровској политици Косова и Метохије, која се испоставила у њиховој пропрционалној већој заступљеност.

Демонстрације косметских Албанаца 1981. године називане су званично контрареволуцијом, а захтеви (који су били истицани и раније нарочито уочљиви 1968. године) „Албанци на окуп“, „Косово - република“, „Хоћемо републику, милом или силом“ окарактерисани и ириндентистичким и сепаратистичким. Масовност ових демонстрација по анализи Централног комитета Савеза комуниста Србије били су последица деловања великоалбанског национализма деценијама уназад: „Великоалбански национализам од стварања нове Југославије са мањим или већим интензитетом и отвореношћу, стално је деловао и стварао своје организације.“[305] У стварању великоалбанског национализма подршку је давало и учествовало руководство владајуће партије Албаније-Партија рада Албанија.[306]

После ових масовних демонстрација руководства Србије и Југославије водила су јавне расправе и анализе како се дошло до таквог стања на Косову и Метохији. Тада су се присетили својих другова који су деценију уназад указивали на оваква могућа дешавања: „Истина, поједини комунисти из редова свих националности, а међу њима и неки чланови политичког руководства Покрајине, указивали су на опортунизам и попустљивост политичког руководства пред националистичким притисцима, нарочито у периоду 1968/71. године, али су брзо били ућуткани и одтсрањивани из руководства.“[307]

ЦК СКЈ у документу „Политичка платформа за акцију СКЈ у развоју социјалистичког самоуправљања, братства и јединства и заједништва на Косову“ даје своје схватање захтева косметских Албанаца за Косовом републиком:

- да се на основама етатистичке својине и стаљинистичке диктатуре, створи организовано, бирократско-етатистичко упоришре;
- да се успостави таква државна творевина која би искључиво на „чистој етничкој основи“ окупила све Албанце у Југославији;
- да се оформи таква етатистичка творевина чија би друштвена суштина била супротна тековинима социјалистичке револуције, достигнућима социјалистичке самоупавне демократије у Југославији, одлукама АВНОЈ-а и принципима уставног поретка СФРЈ;

[305]. Узроци и последице контрареволуционарне акције на Косову, 14 седница ЦК, Србије 06.05.1981.г. Беогоград , стр. 22.
[306]. Радошин Рајовић.: Аутономија Косова-историјско-правна студија, изд. „Економика“, Београд, 1985. стр. 317.
[307]. Радошин Рајовић.: Аутономија Косова-историјско-правна студија, изд. „Економика“, Београд, 1985. стр. 322.

- да се оствари државна творевина која би отворила врата страном мешању у унутрашње ствари независне Југославије, која би доводила у питање државне границе, интегритет, самосталну и несврстану СФРЈ.[308]

Последице конрареволуционарних дешавања на Косову и Метохији су се исказивале у масовном исељавању Срба и Црногораца што показује следећа табела[309]

Табела 8: Преглед попис становништва 1981. године

Година	**1948**	**1961**	**1971**	**1981**
Укупно	772.820	963.988	1,243.693	1,584.558
Албанаца и Турака	68,8	67,1	73,7	77,4
Срба	23.6	23,6	18,3	13,2
Црногораца	3,9	3,9	2,5	1,7
Остали	4,1	5,4	5,5	9,2

Извор: Обрада аутора.

Резултати пописа становништва 1981. године показали су да на Косову и Метохији има 1.439 насеља, а да у 900 насеља нема српског и црногорског становништва.[310]

Узроци исељавања Срба и Црногораца су константни али је све јачи интензитет-Могу се дефинисати на следећим чињеницама, које су све очитије:

- општа политичка клима стварала је несигурност,
- директни и индиректни притисак албанских сепаратиста.

„Мора се узети у обзир чињеница да је у катастрофалном српско-црногорском егзодусном таласу у периоду 1961.-1981. године исељено 42,2 одсто свих косметских Срба, а 66,3 одсто свих Црногораца Покрајина.“[311]

Притисци су били толико сурови да су претили одузимањем живота и паљењем имовине што је у појединим случајевима и реализовано. Индиректним притисцима спроводи је метод *етничке дистанце* кроз затворену културну, верску и језичку хомогенизацију. Албанаца је доследно спроводили у свим друштвеним и приватним комуникацијама према осталим народима и националним мањинама.

Истовремено треба нагласти да су користили све погодности као држављани Србије и Југославије, нису се одрицали југословенског пасоша (који је био најтраженији на црном тржишту јер за већину земаља света није била потребна виза) као ни бенифиција која добија најнеразвијенија покрајина и региона у Србији и Југославији.

Поред масовног, присилног исељавања Срба и Црногораца са Косова и Метохије појављује се и демографска експлозија косметских Албанаца, односно Албанаца, уопште у Србију. Народна Република Албаније је и даље помагала косметски

[308]. Политичке платформе за акцију СКЈ у развоју социјалистичког самоуправљања, братства и јединства на Косову, ЦК СКЈ, 17.11.1981. стр.13.
[309]. Радошин Рајовић.: Аутономија Косова-историјско-правна студија, изд. „Економика“, Београд, 1985. стр. 324.
[310]. Безбедност, час. МУП-а Србије, бр. 5/98, стр. 606.
[311]. Слободан Мишовић.: Демографска слика и територијално одређивање Косова и Метохије после другог светског рада, час, Војно дело, бр.2/99, стр. 89.

сепаратизам. У овој деценији, обавештајне службе Албаније су обучавале емигранте са Космета за терористичке активности против Југославије, нарочито Србије. Терористички напади вршени су у иностранству на југословенска дипломатско-конзуларна и привредна представништва. У тим нападима било је жртава и материјалне штете. Албански терористи на пример извршили су напад у просторије југословенске амбасаде у Бриселу, у Белгији августа 1981. и јула 1990. године. Белгијске власти нису „предузимале одговарајуће мере против албанских терориста.“[312]

Кад се сумирају догађаји 60-тих и 70-тих година закључује се да су албански сецесионисти на Косову и Метохији наступили *прикривено сецесионистички* што показују јавно изражена незадовољства 1966, 1968. године и ангажовања у доношењу амандмана и Устава 1974.„Тада је практично, у оквиру Србије и Југославије створена друга албанска држава.“[313]

Уназад гледано од тог времена, односно од Другог светског рата имамо постепени протекционизам и албанизацију Косова и Метохије. Истовремено супротно томе „демографску девастацију Срба и Црногораца“[314] кроз: забрану повратка 14.000 српско - црногорских породица протераних за време рата, насупрот томе дозвола албанским емигрантима да се доселе на Космет и дају им се сва грађанска права (неки од тих албанских емиграната постали су „политички, културни и привредни функционери у социјалистичкој Југославији.“[315]

Такви услови живљења у Покрајини условили су да у периоду од 1961-1981. године из Покрајине емигрира 112.631 Срба и Црногораца, доселили се 25.158 Албанаца и муслимана, а истовремено наталитет у Покрајини има високу стопу (14,4-18,9 промила) који повећавају углавном Албанци.

У односу на опште стање у руководству Србије и Југославије, посебно у Савезу комуниста и њиховом односу према сепаратистичком деловању косметских Албанаца притисци на Србе и Црногорце да се иселе су били перфиднији и јачи. Дневни лист “*Комунист*“ , од 30.03.1984. године, објављује чланик: „А исељавање још траје...“ у коме износи да су притисци сепаратиста латентни и стварају општу атмосферу страха у области Космета. *Комунст* јавности даје на увид ставове и сазнања ЦК СКЈ (седница је одржана 20.12.1983. године) о стању на Космету и раду албанских сепаратиста: „А притисци су сада рафинираније, скривенији, али се и сада иде на стварање атмосфере страха, узнемирености, неповерења и неспокојства: од директних напада на имовину, угрожавања сигурности, до игнорисања у јавној комуникацији уопште... Због свега овога, изградња реалног осећања сигурности, не само за Србе, Црногорце, Муслимане

[312]. Тероризам на Косову и Метохији и Албанија - бела књига, Савезно министарство иностраних послова СРЈ, Београд,1998. стр.187.
[313]. Слободан Мишовић.: Демографска слика и територијално одређивање Косова и Метохије после другог светског рада, час, Војно дело, бр.2/99, стр. 88.
[314]. Слободан Мишовић.: Демографска слика и територијално одређивање Косова и Метохије после другог светског рада, час, Војно дело, бр.2/99, стр. 88.
[315]. Слободан Мишовић.: Демографска слика и територијално одређивање Косова и Метохије после другог светског рада, час, Војно дело, бр.2/99, стр. 88.

већи и за Турке, Роме и друге, речју - за све остале, остаје једина права оријентација у решавању овог тешког и осетљивог питања.“[316]

Скупштина СФРЈ јавно објављује, септембра 1984. године, да се у периоду од 1981. до 1984. године са Косова и Метохије одселило више од 20.000 Срба и Црногораца.[317] Односно у периоду од 1981. до 1989. године како пише дневни лист „Политика“[318] са Косова и Метохије иселило се више од 50.000 Срба и Црногораца. Следећих година сви органи власти и политичких институција у Србији и Југославији дошли су до заједничких закључака да је стање у српској покрајини Косово и Метохија алармантно, тешко и да тражи ефикасна решења. Српска власт ухапсила је и осудила због субверзивног деловања неке од вођа сепаратиста као што су Јакупа Краснићи 1981. и 1982. године и Азема Суља („Велики ујка“) 1982. године.

Албански сепаратисти крајем осмадесетих година XX века обавештавају и јавно пропагирају формирање јединствене наоружане организације чија би функција била ослобађање албанског Косова од српског ропства. Неколико година касније званично се оглашава УЧК (Ослободилачка војска Косова - ОВК).

Резултате анализе узрока таквог стања у Покрајини, југословенска власт званично објавјује и констатује: *јако постојање сепаратистичких албанских организација и појединаца унутар покрајине и ван ње, који истовремено делују у иностранству и из иностранства према Космету.*

Сепаратисти делују на косметско албанско становништво интегришући их у своје организације и акције, нарочито код стварања широко организованог, латентног, прикривеног притиска на неалбанско становништво, наводећи их на присилно или привидно добровољно исељавање.

Истовремено, они успешно идеолошки делују међу косметским албанским становништвом окупљајући их око идеје „Косово припрада само Албанцима“ и територијалног одвајања (издвајања) Косова из територије Србије. Већ су се у ранијим годинама изборили да се брише званично име Метохија, које у себи носи обележје српске историје, традиције и православне црквене територије.

Сепаратисти су деловали и кроз активности великоалбанских националиста, посебно користећи њихову илегалну и субверзивну пропаганду. Као *главни кривац обележена је недоследност и недовршеност у изграђивању југословенског самоуправног социјализма.*

Указано је на одговорност државног и политичког руководства покрајинског, републичког и федералног нивоа. Оптужена су за политички опортунизам, за запостављање развијања области образовања, науке, културе и информисања путем којих би се утицало на јачање социјалистичке и самоуправне друштвене свести. Насупрот томе отворен је односно остављен простор за деловање антисоцијалистичких,

---

[316]. Задаци СК у даљем остваривању Политичке платформе за акцију СКЈ у развоју социјалистичког самоуправљања, братства и јединства и заједништва на Косову, материјал са 11 седнице ЦК СКЈ- 20.12.1983. Београд, стр. 21.
[317]. Информативни билтен Скупштине СФРЈ, бр.386, октобар 1984.
[318]. Политика од 15. марта 1998. године .

антисамоуправних и сепаратистичких идеја „па чак и легалној индоктринацији омладине са позиција национализма и иридентизма.“[319]

Шездесетих, седамдесетих и почетком осамдесетих година двадесетог века у свету у порасту су антисоцијалистичке и антикомунистичке снаге, што се одржава у Југославији, посебно у њеном најровитијем делу - Космету. Њима се придружује, историјски констатно, снажно непријатељско деловање из НСР Албаније.

Уставно уређење Србије је било недоречено што се одражавало на њено јединствено функционисање као државне целине и самоуправне друштвено-политичке заједнице. Остваривање јединства и заједништва у Србији посебно у покрајини Косово и Метохија било је онемогућавано. Насупрот томе лансиралале су се тезе: „Слаба Србија - јако Косово“; „снажна Србија - мања аутономности Косова“; „Слаба Србија - јака Југославија“ које су стварале конфузију, непријатељства и страх.

Расподела надлежности између Републике Србије и њених покрајина била је негативна за функционисање Републике. Овде треба посветити пажњу јавном увођењу појма „ужа Србија“ који означава територију Републике ван аутономних покрајина (члан 297, 299 и 300. Устава СР Србије).

Реализација самоуправног споразумевања и друштвеног договарања подразумевала је у теоријским и политичким тумачењима да се демократским путем долази до договора-споразума „што подразумева могућност долажења до изражаја демократског плурализма самоуправних интереса али и демократске синтезе тих интереса.“[320]У пракси овако замишљено функционисање демократије очигледно је било без одговарајућих механизама који омогућавајој остваривање те идеје.

У овом периоду и даље се јасно не дефинише терористичка сепартистичка активност косметских Албанаца, још увек се користе еуфемизми који замагљују могућности реалног сагледавања стања. И даље се користе квалификације иридентизам и контрареволуција. Не уочава се или бар јавност није јасно обавештена да је у овом периоду албански сепартизам користио тероризам као основни облик насиља над неалбанским становништвом.

Са постојањем устваних одредаба из 1974. године и њиховом применом у пракси Аутономна Покрајина Косово скоро паралелно егзистира и функционише са Републиком Србијом. АП Косово имала је федеративна уставна одређења која су јој омогућавала да ствара двовлашће са својим матицом Србијом. То се огледало у спровођењу законодавне, судске и извршене власти, односно скупштина Србије је доведена у такву позицију да није могла да усвоји ниједан закон без сагласности скупштине Војводине. Нови Устав Србије доноси се 1989. године и њиме се укидају елементи државности АП Косова.

[319]. Радошин Рајовић.: Аутономија Косова-историјско-правна студија, изд. „Економика“, Београд, 1985. стр. 339.
[320]. Радошин Рајовић.: Аутономија Косова-историјско-правна студија, изд. „Економика“, Београд, 1985. стр. 331.

Доношење нових амандмана Устава Србије 23. марта 1989. године,[321] изазвало је жестоко, негативно реаговање косметских Албанаца. Тај дан демонстрације почињу у Урошевцу и шире се на: Приштину, Митровицу, Гњилане, Липљане, Вучитрн и Подујево. Демонстрације трају данима, 27. марта 1989. године, на улицама Гњилана излази 100 хиљада Албанаца да демонстрира. Јаке су и насилне демонстрације у околини Дечана и самим Дечанима 28. марта. У том региону лоцирани су центри побуне у селима Душаново и Жур. Долази до сукоба демонстраната и милиције. Демонстранти су пуцали у милицију и гађали је каменицама. Тада је погођен милицијски хеликоптер, уништено доста милицијских возила, аутобуса и аутомобила. У жестоким сукобима у самим Дечанима погинуло је четворо демонстраната, а повређено 10 демонстраната и 14 милиционера. Сутрадан у Пећи долази до јачих сукоба демонстраната и милиције у којим је било погинулих и повређених на обе стране: погинула су два милиционера и 28 демонстраната. У том сукобу је повређено 11 милиционера (два су тешко рањена), девет је лакше повређено,

Ово је била најава трагичних догађаја и сукоба за српски народ. Социјалистичка Федеративна Република Југославија ишла је ка свом распаду. У овом периоду организовано и плански, међусобно повезан и обједињен, делује унутрашњи тероризам на Косову и Метохији. Психолошки терор спроводио се над неалбанским становништвом али исто тако и над албанским косметским становништвом који се двоумио или одупирао сепаратизму.

Имао је двојаку сврху, која је историјски непромењена. Окупљање Албанце око идеје сепаратизам и стварање атмосфере страха и несигурности у константно дугом периоду што резултира исељавањем неалбанског становништва са Косова и Метохије.

Ове методе комбинују се са акцијама насиља у којима су особе, обележене као непријатељи, повређивале или убијане а њихова имовина уништавана. Под удар сепаратиста долази и Албанци - неистомишљеници као и њихове пордице и имовина. Терористички напади су групни или појединачни, а масовно насилно понашање има облике насилних демонстрација које трају неколико дана. Сепартистички планови косметских албанаца у овом периоду покушавају да се остварују кроз унутрашњи тероризам, који је повезан са међународним тероризмом.

5.3. Права и обавеза у спречавању насиља (решавање албанског националног питања)

Прва основна одредница решавања албанског националног питања у Републици Србији односи се на висок ниво и широк обухват уставом утврђене територијалне, политичке и

[321]. Последње уставне промене у СФРЈ уследиле су амандманима на Устав СФРЈ 1981. и 1988. и на Устав Србије 1989. („Службени лист СФРЈ“, број 38,1981; број 70, 1988. и „Службени гласник СРС“, број 11, 1989). Ови амандмани, судећи по њихом тексту, нису променили ништа суштински, а њихов већи број односи се на остваривање уставног положаја СР Србије и САП. Међутим, како наводи Б.Крстић, „суштинска промена се јасније види из излагања председника Комисије за уставна питања у којем се истиче да „да остваривање концепције југословенске федерације (....) претпоставља потпуно и доследно остваривање уставног положаја СР Србије као државе и самоуправне демократске заједнице и остваривање уставног положаја аутономних покрајина као аутономних самосталних заједница у саставу СР Србије.“ (Б. Крстић, Косово између истојиског и етничког права, Београд, 1994, стр.34-37). Након измена савезног устава извршене су 1989. и измене Устава Србије, на које су сагласност дале и скупштине аутономних покрајина, 28. септембра 1990. донет је нови Устав, („Службени гласник РС“, број 1, 1990), којим се покрајине утврђују као облик територијалне аутономне а назив покрајина враћа у Косово и Метохија. Овим уставом Србија је, ба тај начин, повратила државност на целој својој територији.

културне аутономије Косово и Метохије као Аутономне покрајине у саставу Републике Србије.[322] Она је укључивала и висок ниво односа Косова и Метохије са другим републикама и учешћа представника те Покрајине у органима Федерације, као прописаност и заштићеност мањинских и људских права и слобода грађана у Републици. Друга основна одредница односи се на злоупотребу стеченог нивоа и ширине аутономије, укључујући и злоупотребу слободе односа са Албанијом и стечених мањинских и људских права у сепаратистичке сврхе, од стране албанске политичке елите, њених представника на различитим нивоима власти у Покрајини, Републици и Федерацији, а посебно од албанских екстремиста и националиста. Грешке државе Србије и бивше Југославије у решавању албанског националног питања су бројне, од олаког „превиђења“ размаха албанског национализма и сепаратизма, преко забране повратка исељеника, толерисања злоупотребе финансијске помоћи и подстицаја економском и социјалном развоју Покрајине, до неадекватног сузбијања албанског тероризма.

Србија је својим уставом и законом утврдила права и слободе, обавезе и одговорност својих грађана према највишим стандардима заштите људских права и права националних мањина. Прихватила је такође и у потпуности поштовала циљеве и принципе Повеље Уједињених нација и друге међународне документе који се односе на поштовање људских, мањинских и других права својих грађана, укључујући и уздржавање од примене силе у решавању оружаних сукоба и других конфликата и уздржавање од крупнијих промена етничких структура становништва на било којем делу своје територије. У парламентарној процедури Србије увек се могла и сада се може иницирати расправа о свим питањима, укључујући и питање промене њеног уставног уређења.

Космет је у другој Југославији имамо статус аутономне области у саставу Србије. Намера нових власти је да тако промовишу своју политику према националном питањуи да подстакне свестрани национални, економски и културни развој Албанаца у југословенској федерацији. Истовремено, нове власти су тим решењем тражиле да смање опасност од „великосрпског хегемонизма“, због чега се, поред осталог, у периоду од 1945. до 1961. године на Космету појављују нове, до тада непостојеће етничке групе, као што су Југословени и Муслимани. Убрзо након што је Закључцима Извршног комитета ЦК СКЈ о националним мањининама, од 02. марта 1959. године, партијским организацијам Југославије налажено, да одмах предузму све распложиве мере ради афирмације националних мањина, Албанаци на Косову и Метохији су добили своју Академију наука, Универзитет са наставом на албанском језику, Радио-телевизију и више електронских и штампаних медија, такође на албанском језику.

Уз непосредну помоћ Универзитета у Беогаду, први факултети на Космету отворени су 1960/61. године у Приштини, а почетком 1970. године конституисан је званично иУниверзитет у Приштини. Научно друштво Косова и Метохије у Приштини основано је 1975. године, а након неколико година прерасло је у Академију науке и уметности Косова. То је био редак, ако не и јединствени случај у Европи, да национална мањина има своју Академију науке. Подаци и о броју студената на Косову и Метохији, у односу

[322]. Детаљиније о овом питању у докторској дислтацији Обрада Стевановића, Београд, 2008, глава 2.

на друге већи и економски развијеније републике југословенске федерације довољно говори о односу Србије према Албанцима као њеним држављанима. Према подацима о броју становништва по попису из 1981. године и броју студената школске 1987/88. годину,[323] у Србији без покрајина један студент је био уписан на 109,191 становника, док је на Космету уписано око три пута више студенета, односно један студент на 37.857 грађана.[324]

Све до бојкота 1990. године, државни универзитет у Приштини био је већи од Универзитета у Тирани и на њему је студирало више Албанца него на било ком другом универзитету у свету. Државне школе, болнице и обданишта на албанском језику, без прекида су били отворени за велики број Албанаца широм Покрајине. Албанци су чинили велику већину међу запосленим у привреди и јавним службама. Двојезичност је функционисала у судовима и јавним службама. Албанци су редовно примали државне пензије, користили државно здравствено осигурање, бесплатне лекове, негу болесника, дечје установе. Евентуални проблеми у вези са остваривањем тих права никада нису били део политике, већ изузеци од правила или резултат наметнутог бојкота самих Албанаца.

Политичка афирмација националних мањина огледа се кроз подизање нивоа аутономије Покрајине. Скора сва политичка, судска и извршна власт на Космету прешла је у руке албанске мањине, нарочито након 1966. и 1974. године. Полазећи од новог статуса покрајине у саставу Федерације, утврђеног Уставом из 1974. године, политичка елита косметских Албанаца, посебно до 1980. године, слободно и јавно успоставља непосредне везе, како са државним и политичким руководствима других југословенских република и југословенске федерације, тако и са руководствима суседне Републике Албаније. Без противљења Републике и Федерације политичко руководство Космета успоставља у то време монопол на одржавање југословенско-албанских односа који се, скоро искључиво, одвијају као „косовско-албански“. Непосредне везе са Албанијом, успотављају се посебно у областима културе, науке, спорта и туризма, а реализују се кроз различите врсте контаката и посета Космету научника, професора, уметника, културно-уметничких и спортских друштава и клубова из Албаније.[325] У то време граница са Албанијом практично и није постојала.

Тврдње екстремних Албанаца да су Албанци на Космету Уставом из 1990. године изгубили аутономију и да су тим уставом ограничена њихова људска права, апсолутно су неосноване. Тим Уставом укинута је само државност покрајине и успостављено државно јединство Републике Србије, а аутономија Косова у оквиру Србије и људска права Албанаца у Србији тиме нису ни на који начин органичена нити укунута. Њихова

---

[323]. Миловановић, Б.: Универзитет у Приштини у мрежи великоалбанске стратегије, Београд, 1990, стр. 23,39.

[324]. Повољнији однос броја студента и броја грађана у односу на Космет, тада су имали Црна Гора (1:7,349), Словенија (1:27694) и Војводина (1:32.462), а неповољнији, поред Србије имале су Македонија (1:39.500), БиХ (1:47364) и Хрватска (1:57040)- Извор: Терзић, С.: Косово и Метохија у 20. веку - политичке, идеолошке, демографске и цивилизацијске координате, Историјски институт САНУ, рукопис, Београд, 2005.

[325]. Према непотпуним подацима у наведеном периоду, 237 професора и наставника из Албаније држало је предавања на Универзитету у Приштини и другим школма на Космету, а 62 професора и учитеља из ове српске покрајине боравили су у Албанији; 183 научна истраживача са Универзитета у Приштини усавршавали су студије у Албанији, а 62 из Албаније у Приштини. Више од 20% свих уџбеника, који су коришћени у школама на Космету били су из Албаније. Извор: Терзић, С.: Косово и Метохија у 20. веку-политичке, идеолошке, демокрафске и цивилизацијске координате, Историјски институт САНУ, рукопис, Београд, 2005, са позивом на: Jans Reuter, Das Kosovo-Problem in Kontext der jugosloawisch-albanischen Beziehungen (in): Albanien im Umbruch, Munchen 1990, p. 88).

прописаност и гарантовање њиховог остваривања, према највишим стнадардима међународног права доказиви су самим одредбама Устава Србије из 1990. године,[326] који су албански екстремисти сматрали најрестрикивнијим.

Свему се може додати и чињеница да је значајан број Албанца све време кризе на Космету, а и данас, сем незнатних изузетака, мирно и безбедно живио у свим деловима Србије, ван Косова и Метохије. Албанци са Космета су се у градовима централне Србије (Београду, Врању, Нишу) рађали, школовали, користили свој језик и учествовали у власт на највишим нивоима. Они и данас без дискриминације живе или слободно долазе у центалну Србију, користе путне исправе Републике Србије и друга права у складу са законима Србије. Свој однос према грађанима Косова и Метохије Република Србија данас најбоље показује и чињеницом да из свог буџета уредно отплаћује све међународне дугове Косова и Метохије. Репбулика Србија ни данас не спречава Албанце са Космета да учествују на избора општинске, покрајинске и републичке органе власти. Упркос свему томе Србија је била и сада је суочена са тероризомом албанских екстремиста, који је подржан од појединих држава и међународних организација и усмерен на отцепљење Космета од Републике Србије.

[326]. „Службени гласник“ Републике Србије, број 1/90.

Шести део

VI. ПЕРИОД 1989. ДО 2003. ОБЛИЦИ И САДРЖИНЕ АЛБАНСКОГ ТЕРОРИЗМА ОД ПРОМЕНЕ УСТАВА ДО ДАНАС

У периоду 1989. - 2003. године, сеператизам косметских Алабанаца исказивао се кроз терористичке активности и међународно политичко анагажовање. Овоме је погодовао неповољан међународни положај Србије и СФР Југославије почев од 1992. године. Сепаратизам косметских Албанаца поистовећује се са тероризмом. Деловање косметских сепаратиста је насилно, уперено против цивила - неалбанског становништва на Косову и Метохији, нарочито против већинског неалбанског косметског становништва - Срба. У том периоду директно долази до конфронтације албанског сепаратизма и српске политике на Косову и Метохији. Ако је раније можда, било, простора за налажење решења које би задовољило интересе Срба и Албанаца на Косову и Метохији, у овом периоду долази до искључивих, непромирљивих захтева Албанаца који кратко и јасно гласе: „Косово-република косметских Албанаца.“

Албански сепаратизам у овом периоду подржавли су део међународне заједнице, нарочито из северозападног дела света и исламски фундаменталисти, а остали део међународне заједнице или је давао неефикасне осуде или се није изјашњавао. Важан фактор у међународној игри јесте прокламација угрожености људских права и слобода косметских Албанаца и њихова заштита у комбинацији са осудом и санкација према Југославији, посебно Србији и њеном народу који „подржава режим Слободана Милошевића.“

Сепаратисти, користећи методе оружаног тероризма, настојали су да постигну циљеве, које државе покушавају да постигну ратним сукобима, осамостаљивање или припајање одређене територије матици. За разлику од ратних, војних, оружаних сукоба у којима се морају поштовати међународна правила ратовања, а основно је ненападање и заштита цивила, тероризам углавном напада и врши притисак на њих. Премда покушавају да сепаратистичко насиље тумаче као ослободилачки рат, масовни егзодус косметског цивилног становништва класификује их у тероризам. Косметски сепаратисти терористичким методама реализовали су етничко чишћење неалбанског становништва са Косова и Метохије.

НАТО бомбардобање СР Југославије (кодно име Операција Савезничка сила (енгл. Operation Allied Force) или у САД операција племенитог наковања (енгл. Operation Noble Anvil),[327] у Србији познато као Милосрдни анђео или НАТО агресија, била је завршна фаза рата на Косову и Метохији, који је трајо од 24. марта до 10. јуна 1999. године. То је било друго по реду војно уплитање НАТО-а, након бомбардовања Републике Српске у операцији Намерна сила 1995., а и највећи војни сукоб на простору Србије и Црне Горе од времена Другог светског рата.

Интервенција НАТО-а је извршена без одобрења Савета безбедности због оптужбе да српске снаге безбедности врше етничко чишћење косовских Албанаца. Непосредни

[327]. Bonnen, Preben (2003).Towarda a common Europen securty security and defence policy: the ways and means of making it a reality. Lit Verlag Berlin-Hamburg-Münster. ISBN 9783825867119.

повод за акцију била су дешавања у Рачку[328] и одбијања југословенске делегације да потпише споразум из Рамбујеа.

НАТО је 24. марта 1999. године око 20 часова почео ваздушне нападе на војне циљеве у СРЈ да би се касније удари проширили и на привредне и цивилне објекте. У нападима који су без прекида трајали 78 дана тешко су оштећени инфраструктура, привредни објекти, школе, здравствене установе, медијске куће, споменици културе, цркве и манастири. Процене штете коју је имала СРЈ крећу се од 30 до 100 милирајди долара. Коначан број жртава званично није саопштен, а процене званичних државних органа се крећи између 1.200 и 2.500 погинулих а рањених је око 5.000. Током рата са Косова и Метохије је избегло неколико стотина хиљада Албанаца. Напади су суспендовани 10 јуна, након потписивања војно-техничког споразума о повлачењу снага безбедности. Истог дана у Савету безбедности је усвојена Резолуција 1244 по којој СР Југославија (Србија) задржава суверентитет над Косовом и Метохијом, али оно постаје међународни протркторат под управом Кфор-а и Унмика.

После НАТО бомбардовања СР Југославије (24. марта до 10 јуна 1999.), Косово и Метохију су запоселе војне снаге Кфор-а под командом НАТО пакта.[329] Од доласка међународне мисије (Кфор-а, под командом НАТО пакта и УМНИК, цивилна мисија под управом ОУН) две трећине неалбанског живља, тј између 230.000 и 250.000 расељено је са Косова и Метохије. Од оне трећине неалбанског, који је остало на Косову и Метохији, трећина их живи у енклавама, које су заправо гето за неалбански живаљ. Њима нису доступне институције здравства и образовања, јер не могу слободно да се крећу ван своје енклава.

---

[328]. Име Рачак је обишло свет само за неколико часова. У сутобу 16. јануара 1999. године, српске снаге су починиле , масакар у том селу у центру Косова, неколико километра удаљеном од места Штимље. Одмах је почело да се прича о најгорем масакру од почетка сукоба са ОВК, о „злочину против човечности“, и све то пре него што је сачињен било какав детаљан извештај о том догађају. Неки новинари, који су имали среће да се нађу на месту догађаја у петак 15. јануара, изразили су сумњу у такав сценарио. На шта се своде чињенице. Ослободилачка војска Косова је испровоцирала српске снаге, које су се одлучиле за претерано жесток противудар. Дана 08. јануара, ОВК је из веома добро припремљене заседе убила тројицу полицајаца, у једном селу који се налази веома близу Штимља, који су држале српске снаге, али и веома близу герилских база у планини. Још два полицајца су убијена неколико дана касније. Полиција је кренула у акцију одмазде. Одмах евакуисала село Рачак, али су у њену остали припадници ОВК. У петак 15. јануара дошло је до жестоких сукоба полиције и герилаца из ОВК, који су вероватно имали подршку наоружаних албанских цивила, који су одлучили да остану у свом селу и да га бране. Српске снаге су убили све браниоце Рачка, укупно 51 особу, чија су тела премештена у ноћи између петка и суботе, највероватније по налогу ОВК, и у циљу појачавања мрчане нарави овог злочина. Готово све жртве биле су одрасли мушкарци. Најмрачније тачке у овој афери тичу се улоге Вилијема Вокера и америчких обавештајних служби. Те службе су прислушкивале комуникацију српских снага безбедности и просто је немогуће да нису биле обавештене о припремама за напад. Да ли су оне подстакел ОВК на провокацију? Зашто је ОВК, коју су вероватно обавештавали њени амерички ментори, одлучили да не евакуише село? Јасно је да се неке тајне службе чврсто решиле да наведу српске снаге да начине грешку, како би то искористиле до максимума. Афера Рачак има и своју Питију, у лику судског паталога, Финкиње Хелене Ранте, постављене на чело групе међународних специјалиста кога је Београд овластио да прегледају тела жртава неколико недеља након масакра. У среду 17. марта, Хелена Ранта је одржала конференцију за штампу у седишту ОЕБС-А У Приштини. Добро се чувала било каквих коначних закључака: тако су ране на телима, нарочито одсецање глава, могле да буду последица мучења, али су могле бити и нанете и *post mortem,*што ће рећи да их је можда нанела и сама ОВК како би назначила морбидну црту читавог овог сценарија. Не може се искључити, али ни доказати, да су тела премештена. Вилијем Вокер, који је био на тој конференцији за штампу, могао је да ликује. Било је довољно да Хелена Ранта не искључи могућност злочина против човечности да би се покренула паклена нашина коју је припремио НАТО. Недељу дана касније прве бомбе су пале на Југославију. Коначан извештај Хелене Ренре објављен је тек 2005. године, али није донео јасне и коначне одговоре на многа питања која се и даље постављају. (Жан-Арно Серенс, Косовска замка, Београд, 2009, стр.101.).

[329]. Резолуцијом Савета безбедности 1244 из 1999. Мисија безбедносног присуства обавезна је да обезбеди мир и сигурност за све становнике Косова и Метохије. Резолуција је усвојена са 14 гласова за и једним уздржаним гласом (Кина). Главни штаб КФОР-а налази се у Приштини. КФОР сачињава 5 мултинационалних бригада подељених у 5 сектора: Велика Британија, центар (Приштина), Француска, север (Косовска Митровица), Немачка, југ (Призрен), Италија, запад (Пећ), САД, Исток (Гњилане).

6.1. Међународно-политички положај Југославије и Србије и стање на Косову и Метохији

Конституисањем првих држава и народа, развијали су се и међународни односи, као својеврстан облик друштвених односа. Међународни односи су, по својој суштини и по облику испољавања, политичке природе. Кроз међународне односе, територијална друштва, политички организована у државе, регулишу опстанак и функционисање својих организација, насталих на широком простору Земљине кугле. У зависности од пространства и локације, природних услова и друштвених чинилаца, дошло је до различитих дистрибуције богаства и до великих разлика у степену развоја појединих држава и народа. Зато се за неке земље каже да су високо развијене, неке средње, а за велики број да су неразвијене и сиромашне. Степен развијености је у непосредној вези са феноменом моћи, који се најчешће манифестује преко различитих облика силе.[330]

Као што је већ речено моћ је вишезначан и противречан појам. Ако се моћ третира са аспекта стваралаштва, онда је реч о друштвеној моћи, а ако се разматра као владавина, доминација, експлоатација, онда је то политичка моћ (одржавање моћи у условима нејднакости уз помоћ силе). Немали број теоретичара сматра да је моћ способност стварања и разарања, што је у сагласности са претходним ставом. Такође, поуздано се тврди да је политичка моћ у корелацији са друштвеном моћи, да је у квалитативном и квантитативном смислу, са њом, пропорционална. Политичка моћ је изведена из економске моћи и стога утуче на кључне токове развоја друштва и држава у оквиру међународне заједнице.

Југословенска криза[331] у периоду 1991.-2000. године, представља својеврстан пример у светским размерама за илустрацију доминантне војно-политичке доктрине сукоба ниског интензитета у пост-хладноратовском периоду. Реализација резултата десетогодишњег системског спровођења „стратегија ниског интензитета“ према СФРЈ започета је 1991. године, рушењем Берлинског зида, распадом СССР-а и ВУ. Последице ових догађаја потресле су светску политичку сцену, што је њу битно променило, особито инфраструктуру и однос снага. Тај процес је већ трусно подручје Балкана, чији је епицентар простор је бивше СФРЈ, најснажније одразо.

Историјско и географски посматрано непобитна је да Србија у демографском и просторном смислу представљаја најзначајнији чинилац на Балкану. Територија изворних српских земаља је не само квантитативно највећа, него је и по свом геополитичком положају најзначајнија. Јован Цвијић је то почетком прошлог века (1907. године) непогрешиво препознао и констатовао: „*...ми смо истина врло мала држава али знатан народ, од Беча до Цариграда нема већег народа од нашега. Има начина да се то и у светској политици узме више ценити. Србија би, и због свога положаја,могла и данас бити најважнији фактор на Балкану. Свет треба да зна и да*

---

[331]. Према Смиљи Аврамов: „листа чинилаца који су проузроковали кризу у Југославији, а потом сецесију и грађански рат, јесте дугачка: поједини чиниоци сежу дубоку у историју, други су новијег датума. Али свака фаза кризе није била изоловани, унутрашњи феномен, него део или рефлекс превирања на међународном плану кроз спој микропроцеса на унутрашњем плану и микропроцеса у међународној заједници.“(Аврамов, С, Гонодицд у Југославији 1941-1945, 1991.... , Београд, 2008.).

се увери, да Србија може да оперише с много већом целином, но што је њена територија. Од Србије могу да пођу највеће територијалне трансформације" (Цвијић J., 1987). С обзиром на круцијални глобални, евроазијски и регионални геоекономски, геополитички и геостратегијски значај који Балкан има за све велике силе које су се историјски смењивале у хијерархијским порецима моћи. Оне су, вођене сопственим циљевима, настојале су да српски фактор држе под контролом, не дозвољавајући му да се политички-територијално конституише у својим правим историјско-географским и етно-просторним габаритима, те да тако постане релативно аутономан и респектабилан субјект на југоистоку Европе на коме се укрштају и конфронтирају разнородне сфере утицаја и интереса.

Сходно томе, формирајући специфичну „симбиозу интереса" са српским суседима и њиховим великодржавним амбицијама, претенденти на контролу Балкана настојали су да што више утичу на демографске промене српског народа,сужавање простора на којима су вековима живели.

Просторна свеобухватност јесте једна од главних особина процеса расељавања српског народа са Балкана:[332]

На *западу* и *северозападу* он је усмерен на компактне српске области: Банија, Кордун, Лика и Далмација, укључујући крајње територијалне домете и издвојена српска „острва" (Бела Крајина, Жумберак, Горски Котар и Капела).

На *северу* су на удару биле физичко-географски „отворене," равничарске, панонске српске земље, у првом реду Славонија и Барања, али у одређеној геополитичкој констелацији то је сурово спровођено и у Срему, Бачкој и Банату.

Процеси расељавања на *источном* делу српских земаља такође имају историјски континуитет, а нису престали ни успостављањем тзв. природне, баријерне, релативно стабилне и већ прилично дуготрајне границе са Бугарском (делимично и Румунијом).

Највећи демографски и територијални извори десрбизовања Балкана остварени су на *југу*, у областима немерљиво важним за српско историјско памћење, духовну вертикалу, културно-цивилизацијски континуитет, државотворну традицију, економски развој и геополитички положај- у Македонији и Старој Србији, у Црној Гори и Дубровнику.

Расељавање српског народа дакле, није процес који се реализује из једног или два, већ из свих смерова. Њиме нису угрожене само периферне области и широки погранични појасеви српских земаља него и саме централне територије Србије, како историјске (Рашка област, Косово и Метохија, јужни део Старе Србије), тако и савремене (Шумадија, Београд...).

Расрбљивање односно расељавање није једнозначан процес. Његову суштину, а нарочито конкретизацију карактерише *вишедимензионалност:*

[332]. Степић, М.: У вртлогу балканизације, Службени лист СРЈ, Институт за геополитичке струје, Београд, 2001.

- У *демографском* смислу ретко се остварује кроз парцијалне популационе процесе, већ по правилу синхронизованим деловањем масовног ратног физичког уништавања цивила и војника, ниског природног прираштаја, принудних миграција, те посредно или непосредно губљење присилног верског, језичког и националног идентитета.

- Употребом *културно-цивилизацијског* велики део српског народа на подрују Балкана живео је под доминацијом различитих императора, чија је моћ временом опада или јачала и био изложен верским и култолошким притисцима.На овом простору додирују се, прожимају и сукобљавају источноправославни, западно католички и оријентално-исламски утицај што је видљиво у начину живота постојећих народа, Било је тешко сачувати своје обичаје у изворном облику, те се оштре границе временом брисале..

- Примени *пропагандних средстава* у расељавању Балкана увек је придаван велики значај, а српска интелектуална и политичка елита томе или није посвећивали довољну пажњу или јесу који на прави начин парирали. Дезинформисање и манипулисање о Србима и српским земљама је свеобухватно, од порекла на Балкану, аутентичног просторног размештаја, територијалног опсега и зоналних граница српског етничког и историјског простора, до преднемањићких и немањићких државотворних традиција, духовне верикале, ослободилачких прегнућа, трагичности сеоба, аутохтоности и етно-просторне присутности и данас у периферним српским зонама, па чак и вишемилионских војних и цивилних жртава у ратовима. [333]

- *Геополитички* аспекти расељавања Балкана јесу веома комплексни. Читаво српско питање суштински се своди на геополитичко питање.[334] Важан глобални и евроазијски геополитички значај и константни „геополитички магнетизам“ Балкана увек је инспирисао велике силе да у том простору никако не дозволе формирање релативно простране, етнички компактне, политички стабилне, економски просперитетне, војно снажне, по својим географским предиспозицијама и геополитичком положају важне независне државе, која би претендовала да у међународним односима достигне позицију субјекта способног за повлачење самосталних потеза.

Безбедност Југославије, односно Србије угрожавали су многи спољни субјекти непосредним ангажовањем (државе, савез држава и заједница, међународне и невладине организације и фондације) и посредно кроз подржавање екстремистичко-терористичких и сепратистичких снага у Југославији. Разноврсни су мотиви који су покретали спољне и унутрашње субјекте да систематски спроводе неоружану агресију против СРЈ уз сталну претњу да ће своје циљеве покушати да остваре и обнављањем оружане агресије.

---

[333]. Релативизује се готово све, чиме се изазива стална колективна сумња, несигурност и страх од нових манипулација, чак и онда када се ради и о лако доказивој истини. Посредно или непосредно, у пропагандно расрбљивање укључени су политика, дипломатија, наука, култура, просвета, а нарочито страни и домаћи штампани и електронски медији, и то свесно (због интереса) или несвесно (због незнања). Медијска моћ као део тзв. недодирљиве или меке моћи (*„soft power”*) дошла је до изражаја током ратова у пост-југословенском простору током последње деценије 20. века, али је континуирано и геополитички циљано припремана деценијама раније. (примедба аутора рада).

[334]. О геополитичкој вишедимензионалности овог феномена видети у научној монографији Српско питање –геополитичко питање (Степић М., 2004).

Свестране економске санкције имају озбиљно дејство на живот и здравље становништва. Јасно је да се ради о намерном наношењу штете невиним људима, па се такво понашање може дефинисати као „неморални акт“ и упоредити са терористичком мером.[335] Овакав вид колективне казне није спојив са начелом индивидуалне одговорности. Појам колеткивне кривице који се намеће једном народу или држави, последица је пресуде једне или више земаља, озваничене одлукама Савета безбедности УН под патронатом, најчешће, једне велике светске силе, која је спремна да компромитује улогу УН у савременом свету, зарад сопствених интереса.

Извесно је да је покретачима увођења санкције према Србији циљ није правично решавање проблема,[336] већ настојање да се Србија и српски народ што више изнури и ослаби, како би се лакше могла наметнути сопствена решења, односно „наметнула сопствена воља.“ Механизам санкција погодио је све категорије становништва, а грађани Србије су се нашли унекој врсти „модерног логора.“[337]

Учинак санкција био је погубан: допринеле су руинирању привреде, паду природног прираштаја становништва, порасту стопе смртности, деградацији интелектуланих делатности, губљењу морала, одласком младих људи из земље.

Наглашена је одговорност власти Србије и СРЈ поводом акција њихових легитимних органа према терористичко-сецесионистичким снагама на Косову и Метохији, поджаване су „реформске“ снаге у земљи и подстицани политички сукоб на релацији Београд-Приштина. Актуелна власт Србије и СРЈ је оптуживана за ауторитарност и државну репресију, за доношење закона којима се „гуши аутономија универзитета и слобода медија“, сугерисано је грађанству да је „некооперативна позиција званичног Београда“ основни кривац за пад животног стандарда и опште нестабилно стање у земљи. Настојало се да се становништво доводе у ситуацију да „сумња у све и свакога“, да изражава неповерење и пружа пасивни отпор свом државном руководству, да се покрене на демонстрације, штрајкове, изражавање грађанске непослушности, да одбија извршавање својих обавеза у одбрани земље. Истовремено је спровођено систематско застрашивање, уз настојање да се становништво демотивише за одбрану. Акције су усмерене ка деморалисању стновништва, ка сламању његове воље за борбом или отпором и, према потреби погодности „пожељног“ одређивања према неком, најчешће политичком питању или проблему. Магловитим обећањима и реализацијом политике „штапа и шаргарепе“ настојало се да се изазове расцеп у свим сферама друштвеног живота у СР Југославији. Брижљиво је и вођена брига о ефектима дејстава таквих порука како и јавност у Србији и те јавности креатори ове тактике.

У нашој јавности и јавности савезника створена је одбојност према Србији, посебно према српском народу. У Србији манипулисано је информацијама о „стању људских и етничких права“, о стварном карактеру захтева шиптарских политичких партија и њихове продужене руке-терористичке организације на Косову и Метохији. Избегава се јасна осуда терористичких акција ОВК која своје уточиште налази у знатном делу

---

[335]. Hans Kehler, Етнички аспект санкције у међународном праву, Међународна политика бр. 1036/95. Београд. 1995.
[336]. у конкретном случају - рат у Босни и Херцеговини
[337]. Економске санкције биле су праћене и блокадом у таквим областима живота као што су наука, култура, забава, спорт Детаљније. Зоран Аврамовић.: Да ли ће неправда санкција икада бити осуђена, лист „Политика“, Београд.14. април 1998. године,

популације косметских Албанаца, оптужује се српска страна за „прекомерену употребу силе“ и, по угледу на начин решавања кризе у бившој БиХ, систематски се реализује „процес стварања оправданих аргумената“ за евентуалну употребу силе у решавању кризе на Косову и Метохији.

После распада Југославије, 1991. године, српско-албански сукоб на Косову и Метохији изгубио је, привремено, своју титоистичку димензију, он је поново постао унутрашње питање Србије. Самопроглашена „Република Косова“ тежи да оствари интернационализацију косовског питања и укључи се у оквир тражења глобалног решења за етничке сукобе на простору бивше Југославије. Ауторитарни вођа Србије Слободан Милошевић и ауторитарни лидер етничких Албанаца, Ибрахим Ругова, својим екстремним позицијама практично су помагали један другоме у одржавању напетости, која је Милошевићу обезбеђивала гласове косовских Срба, а Ругови остављала простор за остваривање крајњег циља- независног Косова.

Право на самоопредељење, на које се, одбијајући сваку могућност да остану у саставу Србије, позивају етнички Албанци није према међународном праву, предвиђено за националне мањине без обзира на то колико је њихов проценат у укупном становништву једне земље. Важни ограничавајући чиниоци евентуалне измене граница, као општег начела, јесу хронична нестабилност Македоније, са снажном албанском мањином (процентуално бројном у укупном становништву од процента етничких Албанаца у СРЈ), и изненадно урушавање државе у Албанији, до недавно потенцијалним стратешким партнером НАТО-а на јужном Балкану. Политика активног супростављања вољи међународне заједнице, вођена из идеолошких, а не аутентично националних разлога, довела је међутим СРЈ у незавидан положај „реметилачког чиниоца“ на Балкану, који у дужем периоду, треба додатно ослабити како би се спречило да у будућности предузима сличне подухвате.

Интернационализација питања Косова и Метохије због сређивања статуса етничких Албанаца указује не само на погрешну државну политику него и на одсуство стратешке визије и разумевања новог геополитичког распореда којим је Балкану, трагментозованом на мале државе, намењена обнова у виду једне шире царинске уније. Иако је читавом свету кристално јасно да Албанци на Косову и Метохији, западној Македонији, дуже време одсликано и у Црној Гори, спроводе организовани и добро осмишљени терор над становништвом, актуелном политичком влашћу у Србији и СРЈ- Међународним факторима није у интересу да то признају, већ напротив настоје својим политичким деловањем да по сваку цену одрже и продубе кризу на овом делу Балкана.[338]

У том смислу може се посматрати и развој ОВК, од мале терористичке организације у почетку, до организоване која је, са завршетком агресије на СРЈ, прерасла, од многих земаља, а пре свега од САД, у војну формацију на Космету коју су признале многе земље, а пре свега САД. Косово и Метохија се по четврти пут за последњих

[338]. Насупрот терористичкој организацији ОВК, Унија независних студената и независних синдиката косовких Албанаца, по америчком моделу требају да афирмише дозирање кризе ниског интензитета и добром пропагандом интернационализацију проблем Косова и Метохије.

двадесетпет година налази на мети политике западног дела међународне заједнице да га одвоји од Србије.

Први пут је такав циљ био декларисан после албанских сепаратистичких демонстрација 1981. године, када је Србији сугерисано да прихвати Косово као седму републику у тадашњој федерацији. Други пут је тај циљ био поновљен уочи сецесије Словеније и Хрватске, када је вршен притисак да се косметским Албанцима призна право на самоопредељење, које је признавано осталим народима односно републикама у СФРЈ. Трећи пут је, уочи и за време војне агресије на СРЈ, отворена подршка албанском сепаратистичком тероризму дефинисана као главни ратни циљ САД и других водећих земаља НАТО-а према Србији. Такав циљ није напуштен ни после окончања агресије, већ се наставио, само у другом руху, под привременом администрацијом ОУН на Космету. Космет се поново налази у центру пажње истих политичких снага које су се у досадашњем периоду оглашавале као савезници или спонзори сепаратизма косметских Албанаца. Под видом нужности решавања коначног статуса Космета, Србија и њена јавност су изложени синхронизованој политичкој и лобистичкој офанзиви за давање независности Космету. Притисци из разних праваца западног дела међународне заједнице све смелије и опомињу Србији да би јој противљење независности донело само главобољу и штету. Уједињено делују САД, ЕУ и НАТО, али „диригентску палицу“ држе САД, чији се стратегијски интереси у односу на Србију и Балкану подударају са обећањем датом Албанцима, уочи, за време и после агресије, да ће им помоћи да се отцепе од Србије.

Колико је циљ отцепљења Космета као албанизоване територије битан за албанске лидере и западне стратеге показује њихово бескомпромисно супротстављање свим идејама, предлозима и пројектима о подели Покрајине и територијалној аутономији косметских Срба. Док се косметским Албанце галантно даје привилегија право на спољно самоопередељење, Србима у Хрватској је оспорено и најминималније право на унутрашње самоопредељење, а Србима и Хрватима у Босни и Херцеговини и Албанцима у Македонији се не само негира, него и забрањује на то. Принцип непромењивости тзв. авнојевских граница, које су саме западне силе биле прогласиле и наметнуле на почетку југословенске кризе, када је у питању Србија, релативизује се. То је евентуалан доказ о раскораку са политиком пријатељства и савезништва у коју хоће да је увере.

Због све отвореније подршке трајном одвајању Космета од Србије, водећи западни политичари у изјавама и понудама за интеграцију Србије у ЕУ и Партнерство за мир пажљиво и доследно избегавају помињање територијалне целовитости Србије, чиме недвосмислено стављају до знања да очекују да она, као резултат коначног статуса Космета, постане мања него што је. Блиска перспектива интегрисања са ЕУ се користи за одвраћање пажње јавности, а политичке елите Србије од све бржег осамостаљивања Косова и истицања предности које ће Србија, ослобођена терета Космета, имати у свом даљем развоју најачи је аргуменат..

Србија је једини кандидат за чланство у ЕУ од које се као услов очекује и тражи да се дезинтегрише да би могла да се интегрише у Европску унију. Политика двоструког аршина, која је према Србији и СРЈ била отворено примењивана од почетка

југословенске кризе, отворено се најављује и у вези са будућношћу Косова. Повеља ОУН, резолуција 1244, Париска повеља КЕБС-а и други обавезујући међународни политички документи и правни инструменти се игноришу и на тлу Нове Европе планира се територијално комадање једне од њених најстаријих држава. Оно што се дозвољва националној мањини Албанаца да на тлу Србије остварују нову албанску државу, не допушта се Србима у Босни, Курдима у Турској, Албанцима у Македонији, Русима у балтичким државама, Украјини и Предњестровљу у Молдавији, Јерменима у Нагорно Карабаху у Азербејдзану, Абхазима и Осетима у Грузији, Касмиру у Индији и Пакистану, Мађарима у Румунији и Словачкој, Чеченима у Русији, Баскијцима и Каталонцима у Шпанији, Корзиканцима у Француској, Шкотланђанима у Великој Британији, итд. Верује се да ће се изоловањем таквог преседана само на Србију и њеним херметичком затварањем у односу на спољни свет, избећи погубне последице домино ефекта на друге мултиетничке државе.

Сценарио награђивања политичког тероризма потврђује да агресија НАТО на СРЈ није била мотивисана хуманитарним разлозима, као што је провидно тврђено, већ отвореном подршком албанском сепаратизму, због чега је Космет, на крају агресије, насилно отргнут од Србије и систематски удаљаван од њеног уставноправног поретка.

Као што су биле главни заговорник и реализатор агресије на СРЈ, САД су остале одлучујући фактор на Космету у целом периоду после успостављања прелазне администрације ОУН. Сви досадашњи администратори, од Кушнера до Петерсена, само су извршавали политичку вољу и стратегијске циљеве САД у том кључном делу Балкана. Зато је погрешна пракса наших власти и чист губитак драгоценог времена да о суштинским проблемима на Космету и његовој будућности разговарају са другоразредним партнерима, а не директно са САД.

6.2. Историјски корени и узроци настанка развоја албанских националних, сепаратистичких, екстремистичких и терористичких идеја

Историјски корени албанског тероризма на Косову и Метохији могу се тражити: 1. у историјском развоју и последицама српско-албанских односа и сукоба; 2. у албанским националним идејама и покретима насталим проистеклим из њих; 3. у улози и утицају политичких организација, покрета Албанаца и њихових лидера на настанак терористичких група и организација; 4. у спрези организованог криминала и албанског екстремизма. Значајна улога у том смислу може се приписати и геополитичким интересима великих сила на простору Космета, непринципијелном односу појединих држава и међународних организација према питањима узрока и сузбијања албанског тероризма, као и подстицању, помагању, охрабривању и коришћењу албанског тероризма, ради остваривања одређених циљева у међународним односима. Извесно је, међутим, да су узроци албанског тероризма претежно субјективне, а не објективне природе и треба их тражити и у нелегитимним политичким циљевима његових носиоца и у покушају остваривања легитимних политичких циљева тероризмом као нелегитимним средством.

Насиље албанских терориста на Косову и Метохоји има дугу традицију и упориште у својеврсној мешавини различитих геополитичких (територијалних,

етносепаратистичких), националистичких (фашизоидних), идеолошких (стаљинистичких) и верских елемента и интереса, који на одређени начин представају његове узорке, мотиве, односно побуде или идеолошке основе. Тако хетерогеној мешавини елемената албанског тероризма свакако треба додати његову симбиозу са организованим криминалом. Коришћење албанског тероризма, као средства оружане побуне и герилске борбе, довело је (у смислу међународног права), најпре до немеђународног, а затим и до међународног оружаног сукоба, односно агресије НАТО на СРЈ током 1999. године. ОВК и НАТО су били основно средство за остваривање политичких циљева. Тим циљевима служили су се националисти, етносепаратисти, верски фундаменталисти и криминалци албанских мафијашких кланова.

Националистичко - сецесионистичке идеје развијале су се и спроводиле, зависно од ситуације у Југославији и међународних околности. Кроз мешавину идеја марксистичке мисли и национализма, у прво време остварује се кроз функционисање друштвено-политичког система, а у каснијим фазама кроз стварање фантомске „Републике Косово“ у границама бивше СФРЈ. Бројне илегалне сепаратистичко-националне организације Албанаца на Косову и Метохији, шириле су идеје о неопходности стварања „Републике Косово“, на више начина. Најзаступљенији међу њима су достављење писаних материјала и предавања по кућама месног становништва. Васпитно - образовани систем[339] био истоветан као и у суседној СР Албанији, те се омладина развијала у духу неке будуће јединствене „Велике Албаније.“ Индокринација омладине у школама и на факултетима се заснивала на програмима из суседне Албаније. Националистичко - сепаратистичка политика, коју су водили албански кадрови имао је свој циљ, промену или тачније уништење основних вредности постојећег друштвено-политичког система.

Најпогоднија структура за утемљење сепаратистичких циљева је била омладина, а метод развијања осећања јединство свих Албанаца. Пред „пансловенском опасношћу“, стварала се визија будуће нове федералне јединице. Задојена национализмом и сепаратизмом, албанска омладина се неометано развијала у духу нове самосталне друштвено - политичке заједнице, не сносећи санкције због тога. Њиховој еуфорији знатно су допринели: информативно - пропрагандна активност из Републике Албаније, културно - просветна „сарадња“ две држава, размена универзитетских професора, једносмерни увоз уџбеника.

На даљи ток у подстицању и развоју национализма, сепаратизма и сецесионизма утицала је политичка емиграција Албанаца привремено запослених у западно-европским земљама. Као битна компонента у вођењу разбијачке политике бивше СФРЈ, значајну улогу игра екстремна емиграција, која је плански радила на развијању и обнављању шиптарске организације кроз некад добровољну, а у већини случајева присилну мобилазацију својих сународника привремено запоследних у иностранству. У обједињавању бројних група и организација, најважнију улогу је одиграла албанска обавештајна служба, а њено деловање испољило се и на субвезивно-терористичка акте

[339]. Паралелним системом образовања руководио је Савез наставника Албанаца „Наим Фрашери“ (Lidhja e Arsimatrëve Shqiparë, LASH), „трансмисиони ремен“, који је био под непосредном контролом ЛДК (LDK). Финансирање тог система било је највећа ставка у трошковању Централног финансијског савета Косова (Këshilli Quendror për Financim e Kosovës, KQEK) и Фонда за управљање Републиком Косова (Fondi e Qeverisë së Republikës e Kosoves, KQ). Ове две установе биле су наизменично задужене за прикупљање средстава од косовских Албанаца и дијаспоре. Извор: Јефтић Ђ: Битка за Косово, после шест векова, Приштина, 1998. стр.218

према грађанима и материјалним добрима бивше СРФЈ. Главни центри у обједињавању албанских емигратских организација били су у већим градовима западне Европе и САД, где је и стециште највећих нарко-босова и подземља албанске мафије.

Упоредо са ескалацијом кризе у Југославији и њеном окружењу, појачавала се и активност албанске емиграције, на информативно - пропагандном, субверзивно - терористичком и обавештајном плану. У прилог су им ишли и објективно повољни услови у земљи као што су: потцењивање опасности од албанског национализма и сепаратизма, недовољна оспособљеност снага безбедности за антитерористичке активности, благонаклоњен став неких политичких партија и странака, слободно деловање дневних листова и часописа, који су неометано ширили идеју „Републике Албаније“ на простору Југославије.

Идејну платформу албанског национализма и сепаратизма поджава и партијско руководство СК. Масовним окупљањем својих чланова албанске популације поспешиће агресивни приступ апсолутитистичком аутономаштву и његовој глорифицикајући уз помоћ страних ментора.

Албанске политичке партије не задовољавају се само концептом највишег степена аутономије, коју су већ имале Уставом СФРЈ из 1974. године, већ стварањем нове „Републике Косова“ и то не у склопу СРЈ, већ обједињене са суседном државом Републиком Албанијом. Албанске политичке партије у својим аргументима полазе од етничке супериорности, занемарујући културну баштину и историју Срба на овом простору. Турски списи из XIV и XV века су историјска грађа која потврђује да у том периоду на простору Косова и Метохије није било Албанаца, а да су се као номадски сточари населили после одласка Срба 1690. године. Са етничком супериорношћу, политичке партије Албанаца полазе од идеје да они нису на простору Косова и Метохије етничка мањина, већ народ коме је потребно дозволити да створи своју „Републику Косова“, најпре у оквиру СРЈ, а затим да се на референдуму после три године изјасне да ли су за опстанак у оквиру Југославије или за њено издвајање.

Албански националисти и сепаратисти су деценијама, настојећи да створе фантомску великоалбанску творевину, радили углавном на успостављању илегалних политичких партија, организација и група, а у протекле четри године то чине и јавно, уз вешту медијску манипулацију да се проблем интернационализује, како би неке западноевропске земље и САД помогле да се независност Косова и Метохије реализује.

Усмереност стратегијског циља насиље албанских екстремиста против државе Србије неспорна је у свим историјским фазама и без потребе посебног доказивања. Стратегијски циљеви терориста ОВК били су суверенитет и територијални интегритет, независност, уставни поредак, права и слободе грађана, као остале виталне функције Србије. Због преовлађујуће сепаратистичке мотивације тог тероризма, територијални интегритет Србије и СРЈ представљао је тежишни објект напада албанских екстремиста.

Под изговором борбе за људска права, они су се у ствари, супротно унурашњем и међународном праву, борили за територије са циљем детериторијализације и

десуверенизације Србије. При томе су полазили од принципа етничке већине на делу државне територије, који је супротан и међународном праву и интересима међународне заједнице.

6.2.1.Облици деловања албанских терориста

У свом деловању терористи често примењују различите комбинације стратегија и тактика, зависно од околности у којима делују и циљева којима теже. Разврставају се у три групе и то: *1) политичке; 2) економске; и 3) војне.*

Националистичко - сепаратистички циљеви албанских екстремиста на Косову и Метохији, усмерени на стварању друге албанске државе на делу територије Републике Србије, противно унутрашњем и међународном праву, егзистирају у дугом историјском периоду, а стратегије и форме деловања ради њиховог постизања континуирано се мењају зависно од друштвено историјских и политичких прилика у земљи и свету. У остваривању својих сепаратистичких циљева, деловање албанских екстремних криминално - терористичких снага на Космету, уз подршку њихових политичких паравана и међународних фактора, само у последње три деценије кретало се од национално - романтичарског величања припадности свом народу, преко злостављања, телесног повређивања и убијања, до прогона са Косова и Метохије више десетина хиљада недужних грађана, уз уништавање и разарање њихове имовине, верских и историјских објекта и споменика културе.

6.2.1.1.Политичке стратегије

Ради остваривања својих сепаратистичких циљевима, албански екстремисти на Косову и Метохији претежно се служе ваниституционалним методама политичке борбе, које пред светским јавним мнењем, срачунато приказују као „борбу за људска права“. Једно од обележја те борбе је и неизменично или комбиновано коришћење насилних и ненасилних метода. Оружани и бомбашки напади, отмице, антентати и други насилни облици борбе скоро увек се комбинују са широким спектром различитих облика ненасилног деловања. Поред гандијевских облика: грађенске непослушности, одбијања извршавања грађанских обавеза и ненасилних грађанских протеста, јављају се и нови видови овог отпора који се испољавају кроз бојкот рада у државним органима, јавним службама, коришћења бирачког и других политичких и грађанских права Албанаца, као и стварање паралелних структура власти „Републике Косово.“ Таквом стратегијом деловања албански сепаратизам, еволуирао је крајем XX века од појединачних ненасилних инцидената, преко насилних облика протеста (демонстрације и грађански немири/нереди), до организованих оружаних облика супростављања власти Републике Србије, уз снажно ослањање на традицију оружаног насиља и на моћне чиниоце међународне заједнице.

Облици испољавања огледају се кроз: *демонстрације, штрајкове рудара и друге специфичне облике протеста бојкот, парадржавно организовање, интернационализација албанског питања и хомогенизација Албанаца,*

а) Демонстрације

Као основне врсте колективног, односно масовног насилног политичког протеста могу се одредити насилне демонстрације, нереди, побуна и устанак. Сасвим јасну и општу границу између тих појмова немогуће је прецизно повући због њихових прелазних својстава и семантичког преклапања њиховог значења.[340]У свакој форми политичког протеста садржани су елементи упозорења и најаве отпора, односно принуде и насиља. Чак и ненасилни политички протест, ма колико добро планиран, организован и контролисан, може услед промене услова извођења да надрасте оквире планиране ненасилности. Најчешћи пример за то је сукоб демонстраната са полицијом упркос томе што ни једна од стране није планирала употребу силе, сем у крајњем случају.

Форме у којима се могу испољити немири су врло разноврсне, а једна од најчешћих су *демонстрације,* којима претходе договорени скупови или зборови. Њихова одлика је упознавање јавности у организованом, планском и циљном масовном изражавању несагласности са одређеним политичким стањем, збивањем и процесима, одлукама и решењима. Као основа груписања у демонстрацијама, обично се исказује солидарност у колективном реаговању и сагласност са мишљењем акционог језгра које планира припреме и види демонстрације.

Масавне, политички мотивисане демонстрације албанских екстремиста представљале су један од често коришћених облика изазивања масовних, често насилних немира, са циљем једнонационалног политичког груписања Албанаца и њихове злоупотребе за остваривање сепаратистичких циљева. Елементи планирања протеста и демонстрација на Космету, 1968, 1981, од 1988., 1990. године као и током 1997/98. године, јасно указују на њихове политичке мотиве, али и на коришћење демонстрација као алибија за планирано коришћење терористичких насилних средстава. Упоредни подаци о учесталости и распрострањености демонстрација и терористичких акција показују висок ниво њихове међусобне корелације. Њихова распрострањеност, координираност, једновременост и синхронизованост на широком простору Космета, јасно говоре о томе да су оне биле у функцији илустрације приказивања поступности и демократичности политичког деловања. Тиме је прикриван стварни циљ терориста, провоцирање полиције за примени силу, којом би се правдало теророристичко насиље које би уследило.

За период, од 1988. до 1990. године карактеристични су специфични облици протеста албанских екстремиста који су често били насилни и који су изазивали гнев и страх код неалбанског становништва. Расправа о амандманима на Устав СР Србије у јесен 1988. године и неслагања у партијским форумима били су својеврсна увертира за новембарске демонстрације Албанаца, којима су као повод послужила њихова неслагања са ставовима ЦК СКЈ о утвђивању одговорности чланова тадашњег партијског руководства Покрајине. Међутим, циљ је био везан искључиво за уставне промене, а намера демонстрација била је да не дозволе промене устава из 1974. године којима је практично легализована државност покрајине. Десетине хиљада младих људи, стараца и жена, по киши и снегу, долазили су и скандирали Уставу из 1974. године,

[340]. Опширније у: Симеуновић, Д.: Политичко насиље, Радничко штампа, Београд, 1989, стр.112-125.

Титу, Партији, па и Југославији, а чуле су се и пароле „Косово Република.“ Била је то после 1981. године најмасовнија албанска политичка акција, која је допринела даљој чврстој хомогенизацији Албанаца на етничкој основи.

Петодневне демонстрације које су започеле 17. и трајале до 21. новембра 1988. године, биле су унапред добро припремљене и кренуле су из Старог Трга, највећег Трепчиног рудника, познатог и по својим предратним штрајкачким традицијама.[341]Поред расправе о амандманима на Устав Србије, демонстрацијама је претходло покретање неколико крупних питања чије су разрешење тражили Срби и Црногорци на Косову и Метохији. Једно од њих било је и званично покренута иницијатива о проглашењу нелегитмном Резолуције Бујанске конференције Обласног народно-ослободилачког одбора за Космет из 1943. године, у којој се изражава наводна жеља становништва Косова и Метохије да се после ослобађења ти простори Србије прикључе Албанији. Друго било везано за одговорност Кађуше Јашари и Азем Власија, за стање на Косову и Метохији[342]и Илијаза Куртешија, због учешћа у продаји српских имања у Дечанима.

Демонстрације албанских студената које су одржане почетком фебруара, полиција је растурила 02.02.1998. године, након чега је ОВК већ 04. 02. позвала све војно способне Албанце да јој се придруже. Под мотом „НАТО - не на граници са Косовом, већ на Косову и Метохији“, албански демонстранити су 10. јуна 1998. године обуставили двомесечне протесне скупове.

На дан одржавања седнице ПК СК Косова, 17. новембра 1988. године, на којој се доносила одлука о одговорности наведених партијских руководилаца, рудари из Старог трга кренули су из Митровице за Приштину у Спорски центар „Бора и Рамиз“. На улицама Приштине манифестовали су супростављању било каввим променама у руководству Партије, уз јасно истицање и узвикивање парола „Не дамо Устав“, „Живео Устав из 74“, „Живео друг Тито“, „Живела Партија.“ Наредног дана у Приштини је демонстрирало око 100.000 људи носећи и узвикујући пароле: „Устав- Република“, „Косово-Република.“[343]

На дан одржавања седнице Скупштине Косова 23. марта 1989. године, на којој се иначе разматрао предлог за промену Устава Републике Србије, око 200 албанских жена кренуло је из Урошевца за Приштину. Исте вечери и албански студенти су се придружили демонстрацијама, које су се до 27. марта (дан пре усвајања амандмана на Устав Србије, проширили на више других места у Покрајини. Иако је повод демонстрација био промена Устава из 1974. године на њима су се чуле и пароле којима се потврђивао други значајнији циљ. Уједињење („Unitet“) и „Косово Република“, указивала на циљ демонстрација, а насиље демонстраната средство којим се тај циљ жели остварити.[344]

---

[341]. Рудари Старог трга, углавном Срби су 30 јула 1941. минирајући жичару, којом се превозила руда за немачку војску, означили су почетак оружаног отпора фашизму на Космету. Извор: Јевтић, Ђ.: Битка за Косово, шест векова после 1, Нови свет, Приштина-Београд, 1998, стр.83

[342]. Јевтић, Ђ.: Битка за Косово, шест векова после 1, Нови свет, Приштина-Београд, 1998, стр.83-84.

[343]. Исто, стр. 84-85.

[344]. Исто, стр. 138,140 и 141.

Током јануара 1990. године демонстранти испољавају посебан вандализам, упадањем у српске станове, постављањем барикада на путевима, заустављањем превртањем аутомобила, каменовањем аутобуса и возова из централе Србије, пресретањем и задржавањем случајних пролазника. Очигледно по диктату, млади Албанци, па чак и деца све чешће добацивањем и пљувањем провоцирају полицајце и нападају их каменицама и другим предметима, тестирајући њихово стрпљење и користећи сваку реакцију полиције за доказивање „српског терора.“ Временом, каменице и друге предмете демонстранти замењују оружјем из које, се чешће чују пуцњи.[345]

Пуштање Власија на слободу 24. априла 1990. године[346]поново изазива демонстрације. Након сазнања за пресуду око 200 демонстраната одмах се нашло на улицама и упутило се ка центру Косовске Митровице, узвикајући пароле „Азем, Азем“ и провоцирајући полицију паролама „Четници“, „Цигани“ и „Убице.“[347]

Демонстрације албанских националиста и сепаратиста, чак и када су биле ненасилне, изазивале су страх и панику код осталих етничких група на Косову и Метохији, што је једно од битних обележја тероризма и јасно указује на њихову позадину. Њих су водиле групе које су само декларативно промовисале ослободилачке циљеве и које су себе називале демократским и ослободилачким називима, у намери да се представе као ослободилачко-демократски покрет. Ненасилним деловањем у том периоду они су само замагљивали сецесионистичке циљеве и сопствени терористички карактер. Манипулишући учесницима демонстрација злоупотребили су их у веома различитим и оригиналним начинима деловања. Неки од њих су: „једнонационално тровање,“[348] масовно „мирење крвно завађених породица“, одавање поште погинулим демонстрантима уз паљење свећа, лупање у шерпе и штајк рудара у подземним ревирима рудника у Трепче. У таквом деловању терориста није изостало ни укључивање деце у насилне активности, као што су барикадирање путева и каменовање превозних средстава. Демонстрације су скоро увек узроковале узнемиравање неалбанског становштва и често су биле повод да Срби организују страже у својим

---

[345]. Јевтић,Ђ.: Битка за Косово, шест векова после 2, НовиСвет, Приштина-Београд, 1998. стр.33, 49.

[346]. Саслушање оптужених сведока почели су 30. октобра 1989. године. Пред судом, која је саопштена 24. априла 1990. године, Власи и остали оптужени су ослобођени оптужбе. Власи у наредном периоду ипак није постао албански лидер - Јевтић, Ђ.: Исто, стр.280-281).

[347]. Исто, стр 251-253, 280-281.

[348]. Крајем марта и почетком априла 1990. године, разболело се на стотине албанских ђака, углавном у Подујеву и Приштини, али је та „епидемија“ погодила и Митровицу и Вучитрн. У болницама је завладала најстрашнија паника. Лекари су врло брзо изјавили да постоји могућност масовног тровања. Дана 22. марта окупило се 200 ђачких родитеља и наставника албанске националности и одлучило да не шаљу децу у школу све док власти не објасне о чему се ради. Ова афера се нашла у новинским насловима у читавој Југославији. Врло брзо су подвучени неки њени изненађујући аспекти: како, дакле, делује тај „етнички селективни“ отров, будући да се разболели само ученици албанске националности? Српска штампа наговештава да су родитељи Албанци сами отровали своју децу. Разни душебрижници додају да је једна болест од које пате албанска деца „тровање национализомом“ Извештај Секретаријата за здравље Републике Србије заснован на анализама крви који је у мају извршила Војнамедицинска академија из Београда, закључује да није било тровање. Деца су оздравила, али симптоми су били заиста стварни тако да хипотеза о симулацији није долазила у обзир. Највероватнијом се чини хипотеза о колективној хистерији, изазваној екстремним стресом у којем је живело Косово.То је закључила већина посматрача из Уједињених нација који су изучавали овој случај. Постоје неколико, додуше ретких сличних примера у историји. Ова прича се, уосталом, временски поклапа са првим заливским ратом, и сви медији су много говорили о томе како режим Садама Хусеина спроводи репресију и користи гас и отворе против Курда и Шита. Можда је албанско јавно мњење „пројектовало“ овај примерна сопствену ситуацију. О чему год да је реч, ова афера је додатно продубила јаз између Срба и Албанаца на Космету. Срби су говорили о измишљотини или о екстрмно прљавој пропраганди (родитељи сами отровали своју децу да би привукли пажњу светске јавности на Косову), а Албанци су били уверени да је режим просто и једноставно отровао њихову децу. Догодиле су се и друге сличне афере. Политика експрес је 27. јуна 1990. објавила чланак у којем се тврди да Албанци припремају тровање, „али овога пута стварно“, српске деце,(Julie A. Mertus, Kosovo, How myths and truths, op.cit.p.187.sq). Сличне гласине су колале и по албанској заједници, тврдећи да лекари српске националности стерилишу албанску децу у болницама. Наравно, ништа није доказано, али ове гласине и афере показују у каквој су прсихози живели сви житељи Косова. (примедба аутора).

селима. То је евентуални етнички сукоб и улазак у војну стратегију чинило све извеснијим.

б) Штрајкови рудара и други специфични облици портеста

Иако је интензитет зимских демонстрација 1988/89 значајно опао, тензије нису престајале. После смене 11 чланова ПК СК Косова, на седници од 07. јануара, већ 02. фебруара 1989. године, уследио је дводневни „спонтани штрајк“ (од 02. до 03. фебруара) око 400 рудара Албанаца из Старог Трга, којем су се убрзо придружили и радници фабрика „Принтекс“ у Призрену и „Рамиз Садику“ у Пећи, радници текстилног комбината у Гњилану, као и рудари рудника Голеш код Липљана, Кишница и Ново Брдо код Приштине.[349] Након краћег затишја, долази до трећег, седмодневног штрајка рудара (од 20. до 27. фебруара 1989. године) у штрајкачком епицентру Старом тргу. У рударске јаме 20. фебруара сишло је наводно око 200 рудара Албанца, који су отпочели штрајк глађу у на дубину од око 600 метара, одбијајући да изађу до испуњења „политичких захтева“ и дозвољавајући приступ у јаме само поверљивим Албанцима.

Штајак рударапроширио се и све су чешћи следе једнонационални штрајкови подршке у више фабрика. Штрајкаче подржавају и многи други радници, грађани и студенти на масовним скуповима широм Космета, уз подршку која стиже и од политичких руководилаца и јавних радника из Хрватске и Словеније. „Апел Скупштини Србије и југословенској јавности“, са потписом 215 албанских интелектуалаца, који траже да се не мењају уставна решења из 1974. године, запалио је Косово и Метохију, а штајкачима су се прикључили и студенти који су се забарикадирали у Спортској хали „25. мај“ у Приштини. Истовремено заустављају се важне машине у предузећима које не би смеле да стану. У Трепчиној топионици олова и рафинерији заустављене су високе пећи.[350]

Извештавајући о подземном штрајку у руднику Стари Трг (20. до 27. фебруара 1989. године), Радио и ТВ Приштина на албанском језику „упозоравају“ на „трагедију“ у Руднику. Рилиндија објављује репортажу о „јауцима, свуда присутној смрти и о нечувеној нехуманости.“ Појављује се и чувена вест да у руднику има преко две тоне експлозива, и на њој се гради застрашујућа процена да би рудари могли искористити тај експлозив за самоуништавање и разарање рудника.[351] Око 300 албанских студента одлази у Покрајински завод за трансфузију крви за рударе. Шире се вести „да су рудари дали бесу и да су спремни да умру у руднику.“ У многим колективима скупља се помоћ за њих. Из часа у час повећава се број „оболелих рудара.“ У импровизовану амбуланту стижу лекари, медицинско особље и кревети, а оболелих је све више. Такав развој ситуације увећава узнемирење и страх неалбанског становништва, које предосећа екстремистичку еуфорију.

Након полицијске интевенције у руднику Стари Трг (27. фебруара 1989. године) и изласка рудара из јама у којима су штрајковали седам дана, новинари, којима није био дозвољен приступ штрајкачима и јавност тада схватају да је посреди својеврсна монтирана фарса, подвала и манипулација албанских екстремиста рударима. То је,

---

[349]. Јевтић, Ђ.: Битка за Косово, шест векова после 1, Нови свет, Приштина, 1998. године, стр. 251-253, 280-281.
[350]. Исто, стр. 98-99.
[351]. Јефтић, Ђ.: Битка за Косово шест векова после 1, Нови свет, Приштина, 1998, стр.101, 110.

после изласка рудара и силаска специјалне комисије у јаме, заиста и потврђено. Испоставило се да се у руднику налазило само неколико стотина рудара, који су се у тој представи тајно смењивали излазећи неопажено из рудника и лажно тражећи „лекарску помоћ.“ У међувремену они су се у јамама одмарали и јели јужно воће, пристигло чак из Словеније.[352]

Фебруарски бучни и деликатни подземни штрајк 1989. године, Трепчини рудари су заменили мартовским политичким ћутањем. Рудари су долазили на посао, нису улазили у јаме, седели су у мензи и ћутали. Ћутањем су одржавали напетост и неизвесност, која је прерасла у потпуно подвајање радника по националној основи. Док су у мензи ћитали, неки од њих су се све чешће оглашавали у иностраним медијима.[353] Три дана пре почетка суђења Азему Власију, 27. октобра 1989. године, 72 од укупно 198 рудара Старог Трга нису желела да напусте рударска окна, намеравајући да понове фебруарски сценарио барикадирања под земљом, као посебан вид протеста против заказаног суђења. Неколико сати пре почетка суђења, рано ујутру, специјална јединица полиције извела је рударе из јама.

Током 1990. године, косметска алтернатива креирала је и друге, врло специфичне облике протеста. Један од њих састојао се у свакодневном „одавању поште“ палим жртвама у немирима. Тај вид протеста организовао је такозвани Координациони одбор „Декларације - за демократију против насиља.“ Његов сценарио састојао се у томе, да се сваког дана у исто време (14 сати) огласе сирене, прекине производња у свим предузећима и посао у свим установима, и да се ауто сиренама и једноминутним стајањем и ћутањем затечених на улицама означи колективна жалост. Током фебруара сцене предвиђене тим сценаријем доминирале су косметским градовима, у којима су класичне насилне демонстрације и полицијске интервенције замењене масовним сценама одавања поште погинулима. Нешто касније те манифестације проширене су новим „изумом“. Албанци су тих дана неколико вечери заредом гасили светла у својим домовима и у мараку **палили свеће** на прозорима својих кућа и станова у знак жалости за жртвама нереда. Масовно гашење светла и паљење свећа нији мимоишло ни неке државне установе међу којима је посебно карактеристична Гинеколошка и друге клинике Медицинског факултета у Приштини. Следиле су сцене, лупања у шерпе и друге металне предмете на терасама станова, што је изазивало гнев и страх код Срба.[354]

У пролеће 1990. године, појавио се још један специфичан облик масовног протеста Албанаца, који је имао за циљ потпуно анимирање и хомогенизацију Албанаца на националној основи. На иницијативу „Парламента младих“ покренута је акција за искорењивање крвне освете, коју су предводили угледни албански интелектуалци, на челу са професором албанске фолклористике и народне књижевности Антоном Четом. Ништа у тој акцији не би било чудно да је „умир крви“ обављен по традиционалним албанским обичајима. Уместо „у одајама мушкараца“, тај обичај је тада обављен на ливадама и пропланцима, у присуству и жена и девојака и уз њихове сузе и речи заклетве да се зло звано крвна освета неће више вратити у њихове поросторе.[355]

---

[352]. Исто, стр. 98-99.
[353]. Јефтић, А.: Страдања Срба на КиМ од 1941. до 1990. Јединство, Приштина, 1990. стр. 1011.
[354]. Исто, стр.45,46,49.
[355]. У селу Горња Лука код Дечана помирењу чак 124 породица присуствовало је према службеним подацима око 130.000 људи. Албанска штампа је ту бројку надувала на пола милиона присутних. Скуп је проглашен за „велику скупштину помирења“ и означен

Масовна хистерија наводног „једнонационалног тровања“ средњошколаца на Косову и Метохији почела је током поподнева 22. марта 1990. године, у време наставе у Средњошколским центрима „8 новембар“ и “Ђуро Ђаковић“ у Подујеву. Као по неком сценарију, почела је једновремена „представа"“ хитног превожења „отрованих“ ђака стотинама аутомбила, таксија, комбија, приватних кола која су се великом брзином кретала ка Приштини, са укљученим светлима и сиренама. Успут, а посебно при проласку кроз Приштину, подизањем два прста у знак слова „V“, поздрављала их је маса од више хиљада Албанаца постројених у шпалир поред пута. Истовремено је у Подујеву по улицама почео масовни протест више хиљада Албанаца, који су одмах затим отпочели прави „лов“ на Србе наводне „троваче.“ Скоро идентичне активности дешавале су се и у Урошевцу, Липљану, Гњилану и Ђаковици.

в) Бојкот и парадржавно организозовање

Као посебну врсту политичке стратегије, албански екстремисти су, пре есклације насилних аката, „успешно“ промовисали стратегију политичког и радног бојкота и непризнавања Устава, закона, државних органа и јавних институција југословенске и српске државе на Косову и Метохији. Као непосредни повод за бојкот, албанске политчке и екстремистичке организације, на челу са ДСК, искористиле су Одлуку Скупштине Србије, од 05. јула 1990. године, којом је суспрендована Покрајинска скупштина и њено извршно Веће. Том одлуком Скупштина Србије, Република је преузела покрајинске функције у заштити виталних интереса, институција и предузећа угрожених усвајањем „Уличне Декларације о независности Косова“, од 02. јула исте године. Следећи политику Ругове и других умеренијих националиста, заступника „гандијевских“ метода борбе и оптужујући власти Србије за гушење права Албанаца на Космету, прваци албанских политичких странака позвали су сународнике да не признају легитимимитет Србије и да отпочну са бојкотом њених институција и мера у Покрајини.

Поштујући такву политику и притисак „алтернативе“, велики број Албанаца опточео је са бојкомом рада и напуштањем радних места, најпре у полицији и војсци, затим у школским и здравственим установама, а касније у и другим државним органима, институцијама и јавним предузећима Србије. Одбијајући да користе своје неотуђиво уставно право на одлучивање о избору представника локалне, покрајинске, републичке и савезне власти, легалним демократским путем, значајан број Албанаца определио се за бојкот, како парламентарних и председничких избора у Србији и Југославији, тако и покрајинских и локалних избора на Космету. Бојкотовање првих вишестраначких избора у Србији децембра 1990. године, образложено је тиме, да се они не могу сматрати легалним и прихватљивим, након „насилог распуштања Скупштине Косова.“[356] Бојкот учешћа Албанаца у државном попису становништва у Србији из априла 1991. године, образложен је наводним протестом против увођења привремених

„новом станицом историје Албанаца.“ Место Горња Лука изабрано је због тога што је било познато као албанско „историјско место“ одакле су Албанци 1903. године позвани на оружје и дали бесу за ослободилачки рат против Отоманске империје. Место скупа је у новије време проглашено националним парком.(примедба аутора).

[356]. Према тадашњим изборним законима, територији Космета у српском парламенту припадало је 34 посланика места, од којих би Албанцима највероватније припадало од 25 до 30 посланичких места. .(примедба аутора).

мереа у Покрајински завод за статистику, због чега је наводно 120 Албанаца напустило ту институцију.[357]

Циљ бојкота био је да се скретањем пажње међународним фактора на наводно укидање аутономије Космета и на Албанце као жртве кршења људских права, испровоцира интернационализација проблема и помоћ међународне заједнице у његовом решавању. Наравно, питања људских права и „укидање аутомоније“, употребљени су као изговор за прикривање суштинских циљева терориста који су се односили на територије, насилну сецесију и припајање Албанији „свих албанских земаља.“У бојкоту коришћења сопствених грађанских и етничких права екстремисти су подржани и од значајног броја грађана, пре свега косметских Албанаца, којима је подржавање и прихватање бојкота, а тиме и сепаратизма и тероризма наметнуто. Притисцима, претњом, уценама и присилом албанских екстремиста и њихових политичких паравана, ствара се осећај страха од освете уколико би се на било који начин неко супроставио.

Очигледан бојкот рада у државним органима Србије, албански екстремисти су пред страном јавношћу успешно представили као насилно протеривање Албанаца из власти и полиције, привидно стварајући утисак о њиховој обесправљености и налазећи разлог за примену оружаног насиља као последњег средства и начина наводне легитимне борбе за слободу. Одбијајући све распложиве легалне и реалне политичке механизме за освајање власти, тражили су повод да лакше стигну, уз страну помоћ до свог циља.

Паралелно са спровођењем стратегије бојкота, носиоци албанског сепаратизма, покренули су синхронизоване активности за илегално проглашење „Косова Републике,“ за избор њених органа и формирање нелегалних парадржавних институција. У томе се нарочито истицао Демократски савез Косова (ДСК), на челу са оснивачем Ибрахимом Руговом, који је био прва најмосовнија и најутицајнија албанска политичка партија на Косову и Метохији. Окретање концепту „независне државе“, у околностима све отворенијег изражавања сепаратистичких тежњи у Словенији, Хрватској а потом и у Босни и Херцеговини и Македонији, требало је да се легализује у легалној Скупштини САП Косова. У општој политичкој кризи у Југославији, упоредо са захтевима појединих република за сецесијом од Југославије, албански делегати тадашњој Скупштине Покрајине усвојили су 02. јула 1990. године, „Декларацију о независности.“ Након неуспелог покушаја да то учине у сали покрајинске Скупштине, „Декларација“ је усвојена на платоу испред скупштинског дома у Приштини, због чега је касније названа „Уличном декларацијом.“

Два месеца касније, 07. септембра 1990. године, у Качанику, 111 Албанца, бивших делагата распуштене Скупштина САП Косова, одржали су нову илегалну седницу Скупштине „Републике Косова“, на којој су усвојили и прогласили „Устав Републике Косова“, познатији под називом „Качанички устав.“ Наведеном Уставном декларацијом и наведеним Уставом, било је предвиђено да се Албанци из статуса народност - национална мањина, унапреде у націју, народ, а да Срби, Црногорци, Муслимани и Хрвати уместо стстуса націје-народ, добију статус „припадници осталих народа и националних мањина.“ Према тим документима косовска скупштина и њени извршни

[357]. Јевтић,Ђ.: Битка за Косово, после шест векова 2, Нови свет, Приштина-Бгд,1998, стр.217-218.

органи, поступали би само по уставу СФРЈ, што је подразумевало анулирање амандмана на Устав Србије од 28. марта 1989. године.

Са истим циљем, током 1991. године, у организацији истих политичких партија одржан је илегални референдум, на којем је већина етничких Албанаца гласала за независност Косова и Метохије. У медијима је пласирана информација да је илегална Скупштина Косова донела одлуку о одржавању референдума у периоду од 26. до 30. септембра, при чему се Албанцима препоручивало да се са „да“ или „не“ изјасне о томе да ли прихватају резолуцију о Републици Косово као сувереној и независној држави са правом конститутивног учешћа у савезу држава суверених република у Југославији.[358] Према неким изворима референдум је одржан 18. октора 1991. године,[359] а лист Зери је након наводног спроведеног реферндума тврдио да је после Литваније, Лестоније, Естоније, Словеније, Хрватске, Мекедоније, Косово најновија држава у Европи.

На сличан начин, сагласно „Качаничком уставу“, 24. маја 1992. године организовани су илегални албански избори за „парламент и председника“ самопрокламоване „Републике Косово.“[360] Како се и очекивало једини кандидат за председника на тим изворима био је Ибрахим Ругова, који је изабран за председника са око 99,5 % гласова изашлих гласача. Изабрани посланици „косовског парламента“, сем једног Муслимана, били су Албанци и сви осам једног били су из редова ДСК. Након избора председника и конституисања Скупштине, а у намери да пред светским мњењем декларишу Косово и Метохију као независну територијално - политичку целину, са елементима државности у оквиру Југославије, Скупштина “Републике Косова“ формира илегалну Владу, на челу са Бујаром Букошијем, албанским азилантом у Немачкој.

Под плаштом ненасилог грађанског отпора, политичко руководство ДСК успоставља систем паралелних и илегалних органа извршне и локалне власти на Косову и Метохији.[361] У оквиру илегалне „Владе Републике Косова,“ образују се парадржавна министарства и институције за одбрану, безбедност, образовање, здравствену заштиту, привреду и финансије. У оквиру њих, образује се војни и полицијски органи, школе и универзитет, здравствене установе, образује се привредна комора, и друге институције у различитим областима. Истовремено, на подручјима „под њиховом контролом“ организују се локални, паралелни и илегални цивилни и војни „органи власти.“ Од њиховог оснивања, они усмеравају своје активности не само против „српске

[358]. Јевтић,Ђ.: Битка за Косово, после шест векова 2, Нови свет, Приштина-Бгд,1998, стр.233-235.
[359]. Јовановић, Ж.: Косовско огледало, Београдски форум за свет равноправних, Београд, 2006, стр.39.
[360]. Јевтић.Ђ.: Исто, стр 223-235.
[361]. Упркос репресији која никад није слабила током деведесетих, упркос унутрашњим сукобима и перманентним проблемима с корупцијом, „паралелно друштво“ које су успоставили Албанци успева да функционише у читавом том периоду. Иако је известан број наставио да ради у државном сектору, практично ниједно албанско дете није школовано изван паралелног система. Пример Косова представља екстреман и јединствен случај кохабитације унутар једне државе- Србије - друштва које се организује против те државе и поред ње. Везе Срба и Албанаца додатно се проређују, пошто ове две заједнице имају све мање разлога да се уопште срећу, будући да су све ређи некада заједнички простори, попут радног. У односу на политичке циљеве који је себи поставио ЛДК (ДСК), укупан биланс је ипак скроман. Албанци су, без сумње, доказали способност да обезбеде функционисање паралелног система, или и „званични“ систем је наставио да функционише. Албанци нису успели да паралишу Косово. Милошевићев режим је дакле, успео да покаже још једну ствар: чак и без Албанаца, Косов функционише. Државне службе испуњавају своје задатке, школе школују ученике српске и других мањиниских националности (Бошњаке, Роме идр). У рудницима у Трепчи производња је опустављена, али упркос тешком контексту међународних санкција уведених Југославији, термоелектране из Облића и даље производе електричну енегију. Поред тога, кључни стратешки циљ - интернационализовање косовског питања - није остварен. Неке мисије Европске уније, Уједињених нација или Савета Европе дошле су на Косово, указујући на кршење људских права, али су погледи и даље остали упрени у Босну и Херцеговину, и нико није хтео превише рано да се бави „замрзнутим“ косовским досијеом. (Жан-Арно Деренс, Косовска замка, Београд, 2009, стр.85).

окупаторске државе,“ већ и против недужних грађана укључујући и Албанце, који се не слажу са њиховом политиком и методама. У илегалне органе ушли су екстремни Албанци, како из редова албанских политичких партија, тако и редова албанских криминалних кланова.

Паралено са парадржавним организовањем, албански лидери на Космету су упорно бојкотовали и сваки покушај Владе Србије да са њима отвори процес разговора ради решавања свих спорних питања мирним путем и демократским средствима. Резултат ограниченог домета постигнут је једино договорм о школству из септембра 1996. године, након чега је бојкот постојао све јачи. Иако албански лидери на челу са Ибрахимом Руговом ни речју нису осудили албански тероризам, власти Србије су упорно покушавале да са њима наставе процес разговора. Албански лидери су међутим бојкотовали све позиве на разговоре са делегацијом Владе Србије, која је до пролећа 1998. године чак 13 пута долазила у Приштину у намеру да процес разговора отвори. Тек након тајнихизбора за илегални косовски парламент, одржаних 28. марта 1998. године, Гелбард (Gelbard) је подстакао албанске лидере, да створе тим за разговоре са српском страном.

Током маја 1998. године, након што је референдумом у Србији одбијено спољно мешање у косметску кризу, Холбрук(Holbrooke) је ипак обезедио пристанак Ругове на разговоре са председником СРЈ Слободаном Милошевићем. До разговора је дошло 15. маја 1998. године у Београду и њима су са албанске стране присуствовали Ибрахим Ругова, Фехми Агани, Махмут Бакали, Пајазит Нуши и Ветон Сурои. На новом састанку у Приштини у просторијама ДСК 22. маја 1998. године, српску делагацију предводе Ратко Марковић и Никола Шаиновић, а албанску Бакали, Нуши и Бајруш Кељименди. Разговори се завршавају без резултата, а 28. маја Ругова, Букоши, Агани и Сурои бораве у Вашингтону и 29. маја разговарају са Клинтоном (Clinton).[362] На тим разговорима, косметски албански лидери јасно изражавају негативни став о разговорима са представницима Владе Србије, када Ругова тражи разумевање Вашингтона за њихово опредељење да се „зауставе разговори са српском страном, јер би ти контакти иритирали албанско становништво“, што Олбрајтова (Albright) с разумевањем прихвата.[363]

г) Интернационализација албанског питања и хомогенизација Албанаца

Свесни чињенице, да сопственим снагама и методама не могу постићи отцепљење Космета од Србије, албански националисти и екстремисти су, током последње две деценије прошлог века, предузели низ координираних мера и активности, са циљем да албанско питање у Југославији интернационализују. Све оне биле су усмерене на то, да међународно јавно мњење прихвати „демократске одлуке и резолуције албанске већине са окупираних простора“, као правно утемељене и морално оправдане. Хомогенизација Албанаца у Југославији на етносепаратистичкој основи такође је била у функцији лакшег придобијања подршке међународне заједнице, у остваривању сепаратистичких циљева.

[362]. Јевтић,Ђ.: Битка за Косово, после шест векова 2, Нови свет, Приштина-Бгд, 1998, стр.325.
[363]. Стијевић, З.: Космет- моје сведочење, издање аутора, Београд, 2007.стр.90.

Током осмадесетих година прошлог века на интернационализацији косметског питања интензивно раде „Народни покрет за републику Косова (НПК) и друге илегалне политичке партије екстремних Албанаца, који организују велики број антијугословенских демонстрација у западним земљама. Поред тога, оне илегално штампају и растурају летке, памфлете и друге пропагандне брошуре, а међународним институцијама и истакнутим појединцима упућују меморандуме и петиције, тражећи од њих подршку у решавању косметског проблема. Путем таквих активности, шире се лажне вести о убиствима, затварањима, учењу, „једнонационалном тровању“ и нехуманом поступању државних органа према припадницима албанске националне мањине. Пропагира се наводна угроженост и кршење права и слобода Албанаца у Србији. Поред НПК и сличних организација у иностранству, посебно значајну улогу у томе имале су бројне организације „албанске алтернативе“ на Космету, које се нагло оснивају почетком деведесетих година прошлог века.

У томе предњаче Друштво књежевника Косова (ДКК), које је основано 11. фебруара 1989. године и илегална Влада „Републке Косова“, изабрана маја 1992. године. Одмах по оснивању ДКК постаје један од главних пропагандно-сепаратистичких пункова. У свом првом саопштењу, са потписаом председника Ибрахима Ругове, ДКК захтева да се не усвоје амандмани на Устав СР Србије из 1989. године.[364]Председник илегалне Владе, Бујар Букоши, октобра 1992. године, предаје председницима САД и ОУН „Повељу слободе,“ са десетак захтева. Представивши крајње злонамерно и тенденциозно положај Албанаца као понижавајући са Космета, он од САД и ОУН отворено тражи да интервенишу у унутрашње прилике СРЈ. Уз укидање „ванредног стања“ и „отврање“ школа, Универзитета, информативних и културних установа, Букоши је затражио и успостављање забрањене зоне летања изнад Космета, наоружавање Албанаца, уз истовремено стављање оружја Војске Југославије и полиције Србије под међународну контролу, као и отврање приштинског аеродрома за међународне летове, преко којег би Албанцима пристизала помоћ.[365]

Албанска хомогенизација има своје корене у традицији јаке племенске солидарности. Од Призренске лиге 1878. године, она је стално подгревана жељом за свенационалним уједињењем, а врхунац је достигла крајем осамдесетих и почетком деведесетих година прошлог века. Пресудан утицај на њен интензитет имала је смишљено вођена пропаганда, потпириван шовинизам према Србима и српској власти као вечитом албанском прорачунатом и лукавом пропагандом, Срби су представљени као геноцидни и етноцидни тамничари албанског народа.[366] Бројни Албанци, чак и они који нису склони насиљу. Екстремном реториком, отваране су ране прошлости, демонизована је и дехуманизована Србија и српски народ, злоупотребљаване су жртве сукоба и стварана кризна атмосфера. Тиме је, истовремено „оправдано и легитимизовано насиље“ и подстицан екстремни етнонационалистички потенцијал неопходан за ескалацију насиља.

На хомогенизацију Албанаца против Србије средином прошлог века, додатно су утицала два легитимна, али проблематична потеза српских власти на Косову и

[364]. Јевтић,Ђ.: Исто, стр.93.
[365]. Лакетић, М.: Букошијев мозаика захтева, Политика, 25.10.1992. стр.10.
[366]. Јевтић,Ђ.: Битка за Косово, после шест векова 2, Нови свет, Приштина-Бгд,1998, стр.285.

Метохији. Први је велика кампања југословенске полиције током 1955/56. године, са циљем одузимања оружја у илегалном поседу, у којој је одузето око 26.000 комада различитих врста оружја. Други је повратак Срба и Црногорца на Космет, прогнаних са тих простора током турске власти до1912. године.[367] У том периоду, индоктринација Албанаца се претежно спроводила кроз наставне програме, поезију, књижевност, позориште, свечаности и на друге начине. Каратерише је некритичко величање албанског народа, његове историје, културе и државе, без реалног упоришта у историјским чињеницама. Описаним деловањем, уз наметнути систем терористичке принуде и етничке индокртинације сународника, албански екстреминисти су успоставили и високи степен етничко - територијалне, културене и социјалне самоизолације и хомогенизације албанске популације на Космету.

Посебан подстицај хомогенизације албанског становништва у подршци албанском сепаратизму и остваривању његових великоалбанских циљева на Космету дала је појава организованог деловања такозване „албанске алтернативе“ и њеног све већег уплива у политичке токове почетком 1990. године. Уз подршку „албанске алтернативе“, екстремисти су отпочели са применом крајње оргиналних пропагандно-психолошких и других метода и облика деловања, које су све више хомогенизовале албанско становништво. У ширем арсеналу таквог деловања, посебно су карактеристични претходно објашњени облици, као што су: „једнонационално тровање албанских ђака“, „мирење крвно завађених породица“ на масовним политичким јавним местима и фингирани штрајк рудара Трепче у подземним јамама рудника, као и друге манифестације, попут једновременог паљењем свећа погинулим демонстрантима и вишенећног лупања у металне предмете са балкона зграда. Исти циљ имало је и ширење разних добро смишљених дезинформација и гласина које су дизале тензију и распиривавле међунационалну мржњу. Поред лажних најава „дана Д“, и „црног петка, једна од карактеристика гласина била је и она о вакцинама које наводно изазивају стерилитет, што је имало великог одраз на избегавање вакцинације албанске деце против парализе.[368]

Бојкот сопствених политичких и грађанских права, као и државних, политичких и јавних институција Србије од стране Албанаца, реализован је у великој мери под притиском екстремиста. Илегални избори и парадржавно организовање Албанаца - с једне стране, интернационализација албанског питања, самоизолација, хомогенизација и индоктринација Албанаца - с друге стране, и тероризам ОВК, којем су предходиле насилне демонстрације и који је узроковао симулирану избегличку кризу, односно „хуманитарну катастрофу“, с треће стране, чине кључне факторе јединствене унутаршње политичке стратегије албанских терориста на Космету крајем XX века.

Поједини од наведених елемената политичке стратегије били су у функцију замагљивања стварних субјективних узрока албанског тероризма, а неки од њих су имали за циљ провоцирање српских власти на употребу прекомерне силе. Сви су истовремено били и сада су у функцији слабљења и разарања демократских вредности, институција, процеса и владавине закона у Србији, али и у служби провоцирања, подстицања и ширења међуетничке мржње, неповрења, раздора, сукоба и насиља у

[367]. Симић, П.: Распето Косово, Новости-Народна кеига, Београд, 2006. стр.9-11.
[368]. Јевтић, Ђ.: Битка за Косово, после шест векова 2, Нови свет, Приштина-Бгд,1998, стр.154,155, 282, 283..

косовско метохијској мултиетничкој заједници. Пораст нивоа етнички мотовисане мржње према православним комшијама, постао је очигледан током лета 1990. године, када су албански комбајнери прешли традиционалну границу комшијске солидарности, одбијајући да жању жито на имањима Срба и Црногораца на Космету.

Као део политичке стратегије, албански екстремисти су користили слабости постојеће државе које су се огледале на високом нивоу толеранције нових југословенских власти према албанском екстремизму до 1990. године, и наглашеном ослањању власти на војнополицијске мере после 1990. године. Висок стандард коришћење људских и мањинских права које је власт у Србије омогућиле Албанцима, екстремисти су злоупотребљавали. У домену њиховог деловања је цивилно становништо, а најсуровији виду односи се на децу, ученике, студенте.

6.2.1.2. Економске стратегије

Коришћњем економских стратегија, терористичке групе и организације прибављају материјална и финансијска средства за сопствене потребе, с једне стране, наносе директну или индеректну штету економији нападнуте државе, с друге стране. Прекидање саобраћаја на путевима, „опорезивање“ и пљачкање возача и путника, отимање возила и терета, уцене и изнуде против великих корпорација, саботаже нафтовода, тровање водовода, подметање бомби у туристичким центима и објектима и други слични акти представљају само неке од тактика економске стратегије терориста. Оваквим видом деловања, осим прибављања противправне имовинске користи, терористи ограничавају слободу кретања људи и средстава, стварају осећај страха и несигурност, ремете трговачке односе и угрожавају економске интересе власника имовине. Истовремено смањују се владини приходе од пореза, повећавају њени трошкови за ватрогасне, полицијске, судске и здравствене установе, чиме се значајно ремете друштвени и политички токови, подрива нападнута влада, а придобија се и жељени међународни публицитет.[369]

Директна штета на имовину од терористичког напада може бити драматична, економски катастрофална и често се не може израчунати. Мање драматични али хитни трошкови односе се на накнаде по основу осигурања за убијене, повређене и престрашене и они се најчешће исплаћују из државне благајне. Свакако, непроцењива цена је цена изгубљеног људског живота. Економска штета од тероризма увећава се и низом индиректних трошкова Владе и привредних субјеката.[370]

Као посебан и актуелан доказ да су албанским терористи користили економску стратегију, може се навести саопштење ОВК од 20.02. 2007. године, којим она преузима одговорност за бомбашки напад изведен претходног дана у Приштини, у којем су уништена три возила УНМИК-а. Истичући у први план да је напад извршен као чин освете за убиство двојице и рањавање више од 80 демонстраната у демонстрацијама, припадници „расформиране“, али у Косовски заштитни корпус трансформисане ОВК, названи Самоопредељење, упозоравају да ће се „осветити за сваку неправду која буде

[369]. Harmon, Sh.: Teroriyam danas, Gloden Marketing, Zagreb, 2002, str.82,83,84; Wilkinson, P.: Terorizam protiv demokracije, Gloden Marketing, Zagreb, 2002, str.230.
[370]. Harmon, Sh.: Teroriyam danas, Gloden Marketing, Zagreb, 2002, str.50 и 80.

учињена народу“ и додају: „Ове експлозије су имале за циљ уништавање возила УНМИК-а, а не људске жртве.“[371]

6.2.1.3 Војне стратегије

Терористи су склони коришћењу војне стретегије из два основна разлога. С једне стране, они се често идентификују са војницима, а са друге стране, сваки тероризам као директан изазов влади нападнуте државе, слаби углед њених војних и безбедносних снага. Један од посебних облика војне стратегије терориста је провоцирање владиних снага безбедности на непримерену реакцију, односно на употребу прекомерене силе у сузбијању тероризма.

Деловање терориста ОВК илустрација је ове специфичности у циљу подршке делотворној интернационализацији сопственог „етничког питања. „Стратегија провоцирање српских снага безбедности на употребу прекомерене силе, по принципу „што горе то боље“ била је доминатна. Као њену илистрацију може се навести одговор Маљокуа на питање српског новинара (1990.), да ли је он за Милошевића или за Драшковића? „Ја сам рекао да смо ми за радикалније - за Драшковића, јер је он у то време имао јасну платформу, да ни једног Албнаца не треба оставити на Косову. Што сте ви радикалнији, ми ћемо бити сложенији“.[372] Та стратегија ОВК је била многима јасна. Убиства, отмице и претње требале су да изазову „неумерену“ реакцију државних снага, како би се међународни фактор непосредно умешао и стао на страну албанских екстремних тежњи.[373]

Следећи стратегију правоцирања српских снага безбедности, албанске терористичке групе су све до почетка 1998. године изводиле појединачне терористичке нападе, након којих су бежали са места догађаја, одбацивали оружје, пресвлачили се и утапали у цивиле. Применом тактике „бацање камена у воду“, терористи ОВК су половном 1998. године, интензивирали терористичке нападе на полицијаце, а касније и на војнике у намери да испровоцирају „пренаглашено ангажовање“ снага безбедности уз употребу прекомерене или непропорционалне силе. Евентуално испровоцирану „српску репресију над цивилима“ или само утисак о њој, користили су као узор, за иначе планирану, иницирану и симулирану избегличку кризу, односно „хуманитарну кататрофу“. Њихов одјек ширио се међу Албанцима у Србији, Албанији и у другим крајевима Балкана, али и у најмоћнијим земљама Европе и САД. Створени утисак о „избегличкој кризи“ касније је послужио као основ за подизање и правдање дипломатских, економских, политичких и војних акција против Србије и СРЈ, укључујући и војно ангажовање НАТО у агресији на СРЈ.[374]

Од пролећа 1998. године, терористичке групе ОВК показују извесна обележја руралне гериле, тежећи да одређену територију држе под својом контролом и покушавајући да остану на месту терористичког напада у намери да пруже ограничене отпор снагама безбедности Србије. Од тада, терористи ОВК отпочињу са злоупотребом насиља за

[371]. Полтика, 21.02.2007. године, стрна 1 и 7.
[372]. Зогај, А: Сведочење о путу Слободе, Зери, Приштина, 2000, стр.32.
[373]. Лекић, М.: Мој рат против рата, Службени гласник, Београд, 2007, стр.28.
[374]. Јовановић, Ж.: Косовско огледало, Београдски форму за свет равноправних, Београд, 2006, стр.43 и 44.

нападе на полицију, а затим и цивила као живог штита или амбијента за сопствено скривање након терористичког напада. Бирајући место, време, објекат и начин напада и примењујући различите иновације и лукавства, они оружане нападе изводе изненада, из заседе, нападајући полицајце и војнике најчешће на комуникацијама и прилазима насељеним местима, уз коришћење аутоматског оружја, ручних бомби и ракетних бацача. Након напада, по принципу „угризи и бежи“, терористи се повлаче на ободе насељених места настављајући са провокативним нападима. Након полицијске акције, која би обично уследила уз подршку војске, терористи, уз ограничен отпор који траје од неколико сати до неколико дана, најчешће поступају на један од два начина.

Први је примењиван претежно током 1998. године и огледао се у томе да се терористи након краткотрајног отпора полицији организовано повлаче из насеља са униформом, оружјем и опремом, остављајући грађане у њима. При уласку у насеље полиција не налази терористе, већ само грађане, због чега се и она убрзо затим повлачи из насеља. Након повлачења полиције, терористи се враћају у село користећи изазвано стање страха међу мештанима, врбују нове чланове претњом, „новим акцијама полиције које ће бити још репресивније“ и нуђењем прикључења ОВК као „разумног избора“ у заштити од претеће полицијске репресије.[375] Таквим поступањем терориста ствара се привид да циљ полицијске интервенције нису били терористи, већ сама насеља и цивили у њима, посебно када полиција и у изолованим случајевима непотребно примени силу. Други начин поступања терористи ОВК је учесталије примењиван током 1999. године, посебно у време НАТО агресије. Он се огледао у томе, што су по претходно извршеним припремама локалног становништва, након органиченог отпора уласку полиције у села терористи скидали униформу, одбацивали оружје и мешали се са цивилима, које су као живи штит покретали из њихових кућа ради сопствене заштите. Терористи су то њихово напуштање домова дефинисали као прогоне и принудна расељавања, са циљем фабриковања хуманитарне катастрофе и слабења поверења грађана у државу. О томе говори низ извора, укључујући и сведочење посматрача ЕУ из састава Косовске верификационе мисије.

а) Тероризам као стратегија инсукреција[376]

Коришћењем војне стратегије, терористи као крајњи циљ имају пуко уништавање. Војне битке доносе искуство, привлаче нове чланове, развијају логистичку инфраструктуру, а њима се прибављају оружје и финансијска средства. Покушавају да тероризам споје са герилском борбом, а преко тога да своју терористичку организацију претворе у прву националну војну снагу. Жеља за таквом трансформацијом базира на маоистичком обрацу трајног герилског рата од насиља ниског интензитета и опрација редовних војски.[377]

Главна карактеристика савремених етничких инсурекција огледа се у раширеној употреби тероризма од стране побуњеника, који се међутим скоро увек и с разлогом примењује, па и легитимизује самим циљевима конкретног вида инсурекције. Иако не

[375]. Франц Јозеф Хуч.: Из сведочења према Хашким трибуналом.
[376]. Инсурекција: од латинске речи insurgere, insurrectio-„буна, побуна, устанак, дизање народ на оружје“ (Вујаклија М.: Лексикон страних речи израза, „Просвета“, стр.359,1975.
[377]. Harmon, Sh.: Teroriyam danas, Gloden Marketing, Zagreb, 2002, str.50 и 80.

настају као искључиво терористичке групе, већина побуњеничких организација своју активност отпочиње терористичким методама, а тек касније показују занимање за прибављање људстава и наоружања за ширу инсурекцију. С друге стране, терористичка дела не воде нужно у ширу инсурекцију, јер активност већине групе које користе тероризам остаје на нивоу појединачних, обично нередовних подметања бомби, атентата или узимања талаца. Само мањина терористичких кампања успева да прерасте у ширу инсурекцију, што пре свега зависи: 1) од способности придобијања вође јавне подршке у већем делу популације; 2) од степена репресивне реакције власти, која доводи до повећања јавне подршке инсурекцији; 3) од постојања способних за подстицање и одржавање шире инсурекције; и 4) од доступности довољних количина оружја, опреме и финансијска средстава.[378]

О коришћењу војне стратегије у деловању терориста ОВК сведоче бројне чињенице. Лимберто Дини у италијанском парламенту 21. јануара 1999. године наглашава да је „циљ ОВК да дође до војне окупације. Стога ће наставити да изазивају сукобе, убијају српске војнике и борбе из паравојних снага. Извештај потврђује да је последњих месеци убијено више српских него албанских бораца.“[379] Коришћење војне стратегије потврђује и Маљоку, када истиче: „Наша логика је била војна, да Србији објавимо рат, када она буде у најтежој ситуацији у Босни, зато смо се трудили да не будемо далеко од ситуације.“[380] Према доктирни свих војск света, непријатељ се напада на туђој, а не на својој територији. Наш доктрина била је да се непријатељ нападне на територији Босне, али да то утиче „да Косово оде у Дејтон, као страна у конфликту.“ Вође западних демократија су реаговале тек када су се зачуле прве пушке са Косовске стране. То је оживело слику Босне.“[381]

б) Терористички акти

У периоду од 1991. до 1995. године, албански терористи изводе терористичке нападе спорадично у појединачним случајевима. Њихов број се креће од 6 напада (изведених током 1994.), преко 8 (1993.), 11 (1991. и 1995.), до 12 напада (изведених током 1992. године). Осетнији пораст броја и интензитета терористичких напада бележи се 1996. и 1997. године, а њихово енормно повећање, током 1998. и 1999. године, прераста у отворену оружану побуну, герилског типа. У 1996. години албански терористи су извели 31. а у 1997. години 55 терористичка напада, да би се током 1998. године, тај број повећао на 2391 терористички акт, што је за 17,8 пута више него у свих 7 претходних година. У 1999. години, број насилних терористичких аката се додатно и нагло повећао на 5492, да би током 2000. године пао на 1208 и током 2001. на 320. Након тога њихов број се поново благо повећава, тако да 2002. године износи 405, 2003. године 506 терористичких акта.[382]

И поред изостанка озбиљних доказа о постојању других објективних узорка насиља албанских екстремиста, као што су социјална, политичка и економска ускраћеност и осујећеност Албанаца и њихова верска и етничка дискриминација, статистика

[378]. Wilkinson, P.: Terorizam protiv demokracije, Gloden Marketing, Zagreb, 2002, str 17-18, 33-34.
[379]. Лекић, М.: Мој рат против рата, Службени гласник, Београд, 2007, стр.30.
[380]. Зогај, А.: Сведочење о путу Слободе, Зери, Приштина, 2000, стр. 46-47.
[381]. Зогај,А.: Исто, стр.52.
[382]. Статистички подаци из базе МУП РС.

упоредних података показује да је више терористичких напада и њихових последица било по завршетку НАТО агресије на СРЈ и повлачења безбедносних снага са Космета, него у истом периоду пре тога, укључујући и период агресије (табеле и графикон 9 и 11). Као један од очигледних доказа за то, а „Српска окупирана власт на Косову“ није узрок „ослободилачке оружане борбе Албанаца“ може се навести и ескалација насиље над Србима десет година након успостављања власти УН на Космету. У току 1998. и 1999. године на Косову и Метохији је извршено укупно 7883 терористичка напада, од чега у првих шест месеци 1998. године 632 или 8%, а у другој половини исте године 1759 или 22% напада. У првој половини 1999. године извршено је 1211 или 15%, а након обуставе НАТО агресије у другој половини 1999. године, 4281 или око 55% терористичка напада (табела 9 и графикон 9).

Табела 9: Преглед терористичких акта извршених током 1998. и 1999. године

Период	01.01-25.06.98.	26.06.-31.12.99.	01.01.-10.06.99.	11.06.-31.12.99.	Укупно
Број акта	632	1759	1211	4281	7883

Извор: Обрада аутора

Графикон 9: Преглед терористичких акта извршених током 1998. и 1999.

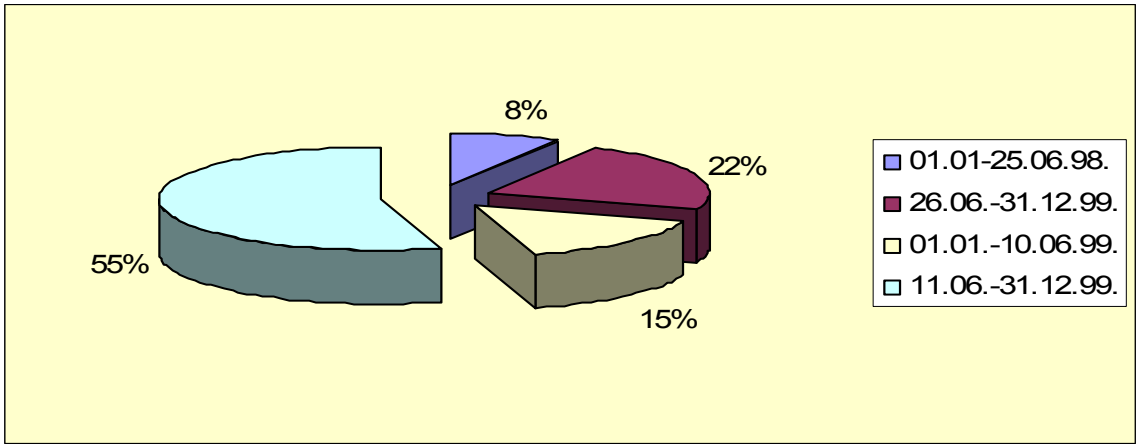

У трогодишњем периоду од 1998. до 2000. године извршено је укупно 8911 терористичка напада, од чега у првих осамнаест месеци (до 10.06.1999.) 3602 или 40%, а у других осамнаест месеци по завршетку агресије 5309 или 60% терористичких напада. (табела 10 и графикон 10). Још већа диспропрција у односу терористичких напада пре и после завршетка агресије НАТО запажа се упоредним поређењем података за 1999. годину. Од укупно 5492 терористичких напада, за шест месеци до завршетка агресије извршено је 1211 или 22%, а за наредних шест месеци чак 4281 или 78% напада (табела 11 и графикон 11).

Табела 10: Преглед терористичких аката извршених на КиМ, од 1998. до 2000.г.

Период	01.01.98-10.06.99	11.06.99-31.12.2000.	укупно
Број аката	3602	5309	8911

Извор: Обрада аутора

Графикон 10: Преглед терористичких аката извршених на КиМ, од 1998. до 2000.г.

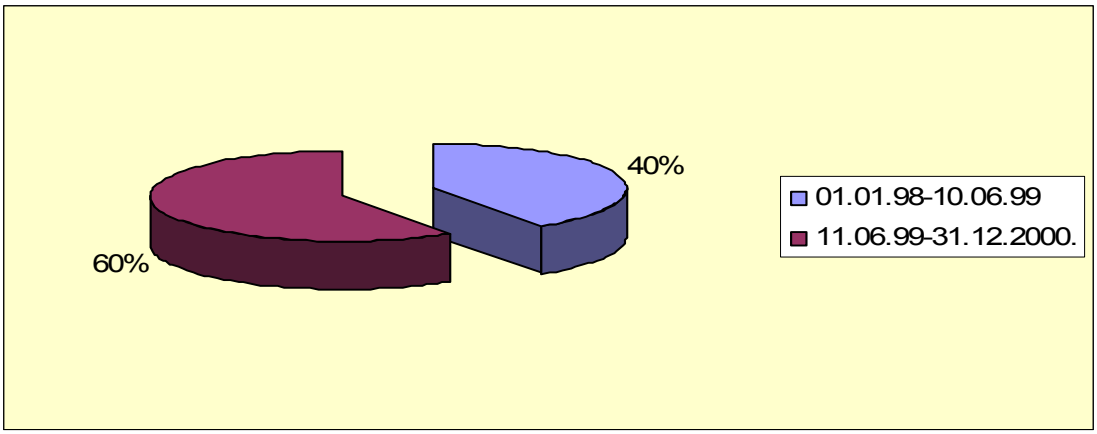

Табела 11: Предлед терористичких аката извршених током 1999. године

Период	01.01. до 10.06.99.	11.06. до 31.12.99.	Укупно
Број акта	1211	4281	5492

Извор: Обрада аутор

Графикон 11: Предлед терористичких аката извршених током 1999. год.

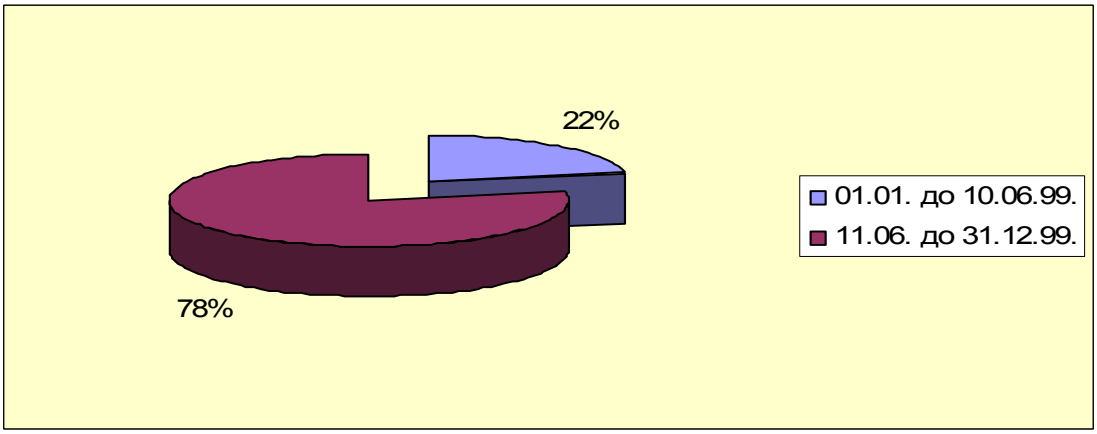

Упркос томе, што већина становништва у демократским државма сматра изабрану власт легитимном и одговорном и сарађује са њом у спровођењу закона и у области демократије, тероризам често успева да пољуља њен углед код значајног броја грађана. Иако је у савременој Европи тешко замислива ситуација у којој би нека терориристичка група уништила легално изабрану демократску власт и заменила је протерористичким режимом, недовољно развијена демократија се, посебно у малим земљама може прогласити аутократијом и тиранијом и искористити за правдање тероризма и за подршку терорстима, који су се определили за демократска средства борбе замене

пушком и бомбом. Развој догађаја на Космету очигледно је пример такве подршке тероризму.

Предуслови за ескалацију тероризма током 1998. године, стварају се убацивањем великих количина наоружања, минско-експлозивних средстава и муниције преко границе са Албанијом и Македонијом. Повољни услови за то настају распадом албанске војске и пљачком њених магацина током 1997. године, чиме се способност криминалних и терористичких група да изврше терористички напад брзо повећава. Све до 1998. године Ибрахим Ругова тврди да ОВК представља уобразиљу српске пропаганде, чак и онда кад ОВК својим саопштењем од 4. децембра 1997. године, преузима одговорност за већи број напада, укључујући и обарање тренажног авиона ЈАТ-а, недалеко од Приштине и када месец дана касније, 4 јануара 1998. године саопштава, да је отпочела оружану борбу за уједињење Космета са Албанијом.[383]

У том периоду ОВК користи бројне облике непосредног терористичког деловања, од појединачних аката усмерених против грађана, војника и полицајаца, преко групних аката и герилских дејстава усмерених на градове, војне и полцијске јединице, све до копнене подршке ваздушно - копненој агресији НАТО. Најзначајнији облици њиховог непосредног насилног деловања, могу се разврстати у неколико група, међу којима су најзначајније 1) насилна контрола територије саобраћајница 2) заустављање, пресретање и контрола учесника у саобраћају 3) отмице (киднаповања), узимање и држање талаца 4) бомбашки и други оружани напади, подметање експлозивних направа, ради убијања и телесног повређивања људи 5) силовање, физичко и психичко мучење, злостављање 6) протеривање грађана из њихових кућа, насеља и законитих боравишта, односно повређивање неповредивости њиховог стана, куће и приватне имовине.

Све учесталијим оружаним нападима и постављењем разних препрека и барикада, противтенковских и противпешадијских мина, на друмским и железничким комуникацијама, терористи ОВК су половином 1998. године, делимично успели у покушају да *блокирају* најзначајније комуникације у друмском и железничком саобраћају на Космету. Блокадом путева Приштина - Пећ (уз блокаду мешовитог насеља Кијево), Пећ - Призрен, Призрен - Приштина и Ораховац - Лапушник, као и железничких праваца од Приштине према Пећи и Призрену, терористи ОВК су ставили под ограничену контролу значајан део теже проходног, претежно планинског простора Дренице ометајући тиме саобраћај у великом делу Покрајине. Оружани напади на учеснике у саобраћају и на саобраћајна средства, на привремено блокираним комуникацијама и запоседнутом простору, постали су половином 1998. године скоро свакодневна активност терористичких група ОВК. Они су увек укључивали убиства, отмице, злостављања и пљачкања припадника полиције, војске и грађана, а некада и нападе на возове, па и на хеликоптере полиције и војске.

*Отмице (*киднаповања, илегална хапшења) су укључивале и узимање и држање талаца, као и држање отетих лица у илегалним затворима и логорима. Илегална заточења су поред ограничења слободе кретања, често укључивала и окрутно и нечовечно

[383]. Јовановић, Ж.: Косовско огледало, Београдски форум за свет равноправних, Београд,2006, стр. 45.

поступање, мучење и злостављање људи, као и њихово присиљавање на живот у нехуманим условима. Они су често били подвргавани тортури, злостављању и најтежим облицима мучења, док су жене често силоване. О томе сведоче обдукциони налази пронађених лешева, исповести преживелих који су побегли из заточеништва и изјаве терориста учесника у злочинима. Наслни упад терориста у Ораховцу и киднаповање више десетина људи из околних места у лето 1998. године отмица, мучење, убијање и спаљивање цивила у Клечки страдање отетих цивила у каналу Радоњићког језера, као и масакрирање отетог капетана Срађана Перовића у Лођи код Пећи најдрастичнији су примери сувровости и доказ терористичког карактера, односно неморалност и насиља припадника ОВК.

Оружани напади су посебно укључивали изнанадне нападе из заседе, отварањем ватре из разноврсног оружја и бацањем бомби и других експлозивних направа, убацивањем и подметањем бомби и других експлозивних направа на јавна места, у јавне и приватне објекте, као и оружаним упадима у станове, куће и дворишта жртава. Као пример типичног оружаног напада, може се навести један од најтежих злочина који су албански терористи извршили 14.12.1998. године, нападом аутоматским оружјем на кафић „Панда“ у Пећи. У том нападу погинуло је 6 младића српске и црногорске националности, од којих су четворица били малоленици, два младића су задобила тешке, а један лакше телесно повређен.[384] Неки од оружаних терористичких напада имали су елементе атентата или политичког убиства. Напади на насеља, градове, као и друге врсте оружаних дејстава герилског типа, па и копнена подршка ОВК ваздушној агреси НАТО, такође се могу уврстити у овај облик терористичког деловања.

Подметање експлозивних, запаљивих и других опасних направа и супстанци, укључивали су и диверзије, саботаже и друге врсте разарања и уништавања објеката и имовине, као и палење кућа и других приватних јавних и верских објеката. Најчешћи облици таквог деловања терориста ОВК били су постављање нагазних мина на комуникацијама, прилазима насељеним местима и на другим погодним местима, на којима се очекује пролазак потенцијалних жртава. Теледириговано активирање ауто бомбе којим је 16. 01.1997. године тешко повређен ректор Приштинског универзитета, доктор Радивоје Паповић,[385] такође је имало елементе кривичног дела покушаја атентата или политичког убиства. Аутобомба је тада била постављена на најужем делу пута, којим ректор уобичајено и свакодневно пролазио аутомобилом, тако да су он и његов возач Никола Лалић самим чудом остали живи. Одговорност за атентат преузела је ОВК, а њен члан Хаит Хасани је осуђен за овај напад на 22 године затвора, али је касније из политчких разлога пуштен из затвора.

У *нападима на цивиле,* једнако свирепи и немилосрдни били су као према Србима и Црногорцима тако и према својим сународницима, према женама, деци и старим особама. Понашајући се као криминалне банде, упадали су им у куће, претили им смрћу, пожарима и на други начин причињавали им штету на пољопривредним усевима и другој имовини, застрашивали, уцењивали и отимали чланове њихових породица.

[384]. У време наведеног случаја, аутор рада је била у Пећи, и цео случај јој је познат.
[385]. Др Радивоје Паповић је био Ректор Универзитета у Приштини у периоду 1991-1998 и 2004-2006.

Жртве су немилосрдно физички и психички злостављани, силовали и убијали на свиреп и безобзиран начин, у њиховим кућама, у двориштима, на њивама, у возилима, али и у избегличким насељима и школама, често пред члановима њихових породица или пред мештанима села. Главни тужилац Хашког трибунала, Карла дел Понте (Carla del Ponte,)[386] потврдила је почетком 2008. године, још увек недоказане сумње српских органа безбедности о томе, да су албански терористи током и после оружаних сукоба на Космету трговали људским органима киднапованих Срба у Албанији, оптужујући UNMIK[387] због несарадње у расветљавању тих сумњи.

Албански терористи су такође нападали и грађане албанске националне припадности, који су се противили насилним методама терориста или су показивали лојалност Републици Србији. У ноћи између 22. и 23. 08. 1998. године, на путу Призрен - Сува Река, аутоматским оружјем убили су претходно везаних руку и са повезом на очима Љатифу Кољили и њену деветнаестогодишњу ћерку Рушу. Дана 14. 04. 1998. године у селу Будисавци код Клине терористи су тукли и злостављали Ука Рамадана и његову сугругу Зоју, коју су затим силовали пред супругом, само због тога што је Рамаданов отац Незај гласао на изборима за председника Србије одржаним претходне године.[388]

в) Обавештајна, противобавештајна и пропагандна делатност

Поред основних облика терористичког деловања, терористи ОВК су посебну пажњу посвећивали и обавештајној, противобавештајној и информативно - пропрагадној делатности, која функционише уз иностранну обавештајну обуку и подршку, као и ангажовање појединих албанских припадника бивше службе државне безбедности и полиције Косова и Метохије. Прикупљени и обрађени обавештајни подаци од изузетног су значаја за планирање, организовање и извођење терористичких акција, али и за стварање политичких, војних економских и дипломатских стратегија.

Уз иностранну обавештајну обуку и подршку, и уз анагажовање појединих албанских припадника бивше службе државне безбедности и полиције Косова и Метохије, албански сепартисти су успели да успоставе јаку и разгранту обавештајно-безбедносну мрежу информатора и „позиција“ у скоро свим насељњним местима и у различитим структурама грађана и власти на Косову и Метохији. Тежиште прикупљања

---

[386]. У књизи Карле дел Понте (Carla del Ponte) бивша главна тужитељка Трибунала у Хагу за суђење ратним злочинцима на простору некадашње Југославије, први пут је јавно проговорила о стравичним злочинима - киднаповању људи, вађењу и продаји њихових органа. Током летњих месеци 1999., наводи Дел Понтеова, „косовски Албанци транспортовали су камионима преко границе Косова, ка северу Албаније, 300 киднапованих лица. Најпре су их затварали у шупе и друга склоништа, на локалитету градића Кукса и Тропоје. Према изворима новинара који су идентификовани као албански Косовари, поједини заробљеници, млађи и у бољој физичкој кондицији, храњени су, посећивани од лекара, и никада нису били шибани. Пресељени су потом у затворе у Бурел и смештени и једну бараку, унутар једне „жуте куће“, двадесетак километра јужно од града. Једна просторија унутар те куће, према информацијама новинара, оспособљена је као оперативна сала, овде су хирурзи вадили органе затвореницима. Затим су ови органи „превезени преко аеродрома близу Тиране у хирушке клинике у иностранству и пресађивани пацијентима који су то плаћали“.- Carla del Ponte (con la collaborazione di Chuck Sudetic): La Caccia.Io e i crimiali di guerra, Milano, 2008, pp.290-291 (Аврамов Смиља, Геноцид у Југославији 1941-1945, 1991..., Београд, 2008, II књига, стр. 263).

[387]. Након неколико месеци истражитељи Трибунала и Унмик посетили су „жуту кућу“, која је у међувремену префарбана у бело, али идентификована само као локација у којој су убијена киднапована лица. У њиховој пратњи налазио се и албански тужилац. „На лицу места истражитељи су нашли комаде газе, један искоришћен шприц, две пластичне флаше за инфузију, окореле од блата и празне флашице лекова, од којих је једна била од „miorilassante“, који се обично користи за хирушке интервенције. На зидовима једне просторије у кући видели су трагови крви. Албански тужилац, обраћајући се присутнима, изјавио је.“ Овде нема гробова Срба. Али ако су доводили Србе преко границе Косова, и овде их убијали, добро су урадили. Carla del Ponte (con la collaborazione di Chuck Sudetic): La Caccia.Io e i crimiali di guerra, Milano, 2008, pp.290-291. (Аврамов Смиља, Геноцид у Југославији 1941-1945, 1991..., Београд, 2008, II књига, стр. 264).

[388]. У време наведених дешавања аутор радила на Косову и Метохији, па су јој случајеви познати.

обавештајних податка ОВК огледа се кроз непосредно осматрање и надгледање комуникација и простора; уграђивање агената у српске снаге безбедности, врбовање бивших припадника војске и полиције и прислушкивање њихових радио и других веза; ослањање на стране владе и представнике њихових обавештајних и других служби,[389]као и на припаднике међународних мисија и на особље ангажовано у њима. Могућности за прикупљање обавештајних података о полицији и војсци биле су велике због њихових јавних активности у простору и због природе полицијског посла, односно зобг потребе полиције да комуницира са грађанима и потребе грађана да комуницирају са полицијом ради остваривања својих грађанских права.

Преко тако изграђене мреже, терористи ОВК су прикупљали важне податке о припадницима, покретима и активностима војске и полиције Србије, о Албанцима лојалним Србији које су третирали као издајнике, али и о особама погодним за убиство, врбовање, или спонзорисање, затим о местима и повољном времену за напад, путевима извлачења после напада, локацијама сигурних кућа. Прикупљене и обрађене обавештајне податке, сагласно својим способностима и могућностима, терористи су користили: у изради анализа, билтена, студија и процена; при доношењу одлука и изради планова; при избору објекта, места и времена терористичког напада. На тај начин, они су избегавали терористичке акције „на слепо“ и јачали мере сопствене заштите од антитерористичких акција.

Противобавештајна делатност је за терористе често важна колико и обавештајна јер тајним организацијама, какве су терористичке прете, многе опасности пре свега од државних снага безбедности, чије је најбоље оружје успешно компромитовање терористичких група. Својим противобавештајним радом, терористи ОВК су прикупили податке о изворима опасности, и своје припаднике обучавали да потенцијалне опасности избегавају, како њихове активности и организацију не би компромитовале снаге безбедности, које често укључују и прикивене агенте покајнике.

По узору на противобавештајно деловање ИРА-е и Абу Нидала, терористи ОВК су користили тактику ликвидације својих чланова, али и грађана, због сумње да су сарађивали са снагама безбедности Србије и СРЈ. Са истим циљем, терористи ОВК су у свом деловању користили и познати противобавештајни елемент, заснован на организационом концепту „отпор без вођства“, односно „фантомских ћелија“.[390]

Пропагандна делатност[391] са позиције албанског екстремизма и сепаратизма ширена је на принципима замене теза и пласираним вестима: о систематском кршењу права албанске националне мањине у СРЈ и о ВЈ и полицији Србије као окупаторским снагама на Косову и Метохији; о угрожености Албанаца и кривици СРЈ и Србије за разбијање СФРЈ; о „свеообухватном терору“ над мањинама и о „одбијању СРЈ и Србије да се демократизују“. Три посебна важна циља такве пропраганде албанских терориста, била

[389]. Као што су терористи ПЛО користили податке Источног блока о циљевима у Западној Европи, тако и друге терористичке организације теже да користе обавештајне податке појединих држава ради остваривања својих и њихових циљева, због чега показују велики интерес за владине политичке представнике. На исти начин су поступили и терористи ОВК, посебно и после НАТО агресије на СРЈ. Извор: Hormon, Sh..: Teriruiyam danas, Gloden Marketing, Zagreb, 2002, str 127-132;

[390]. Hormon, Sh..: Teriruiyam danas, Gloden Marketing, Zagreb, 2002, str 127-132;

[391]. Пропаданда: „Организована делатност ширења научних, идеолошких, политичких, привредних, религиозних и других идеја, мишљења, знања и ставова. Пропагандом у рату зарађене стране настоје да своје ратно ангажовање прикажу и оправданим сопственом народу и војсци и другим народима, а да ослабе непријатељеве снаге“ (Војни лексикон,ВИЗ, Београд, 1981, стр.456).

су: 1) јачање морала њихових чланова и симпатизера, придобијање нових чланова и убеђивање сународника да прихвате њихове циљеве и средства 2) сламање морала и воље народа за одбраном слободе, независности и националног идентитета, изазивање сукоба и раскола у народу и промене свести код припадника снага безбедности и 3) подстицање неповерења и отпора према органима државне власти и изнуђивање уступака од њих.

За спровођење пропагандне делатности, руководећи кругови ОВК су доминантно користили средства масовних медија, албанске лобије и улоге професионалних пропрагадних агенција.[392] Коришћење тих средстава има снажан утицај на најважније факторе у међународној заједници, укључујући и ОУН, ЕУ, НАТО, ОЕБС или САД, од којих се очекивало доношење кључних одлука у вези са стањем на Космету. Неки од најважнијих носилаца терористичке пропаганде на Космету били су Информативни центар ДСК у Приштини и његове експозитуре у западним земљама, сателитска ТВ, дописништво Радио Тиране из Приштине, као и поједини дневни и ревијални листови, од којих су посебно значајни: „Bujku“, „Zeri“, „Glas Kosova“ и „Republlika.“[393]

6.2.3 српско-албански односи и решавање албанског националног питања

Кроз дугу историју, време и власти на Космету су се мењали, док су конфликти и прогони Срба текли непрекидно. Кризе су често решаване краткорочним прекидима сукоба или снижавањем нивоа тензија, чиме су проблеми и конфликтни потенцијали само привремено конзервирани до наредне експлозије.[394] Неке мере Србије и Срба, иако неопходне у датом историјског тренутку, показале су се касније штетне по спрске националне интересе Сеобе Срба су истовремено биле спасоносни бег од геноцида, али и препуштање територија екстремним Албанцима. На питање, да ли је патријарх Арсеније Чарнојевић, упркос најбољој намери, изабрао право решење масовним покретом српског народ са Косова, још увек није дат свеообухватан историјски одговор.

На Берлинском конгресу 1878. године, Србија је успела само делимично да осигура своје ратне тековине, након чега је народ на Космету био подвргнут осветничком терору, који је добио значајну подршку кроз деловање Призренске лиге. У покушају да заштити српске староседеоце од прогона, Србија је убрзо затим отворила своје конзулате у градовима под турском влашћу, најпре у Скопљу и Солуну (1887.), а затим и у Битољу и Приштини (1889.). Пацификацијом Космета у периодима српско-црногорске и српско-југославенске власти (1912.-1915.,1918.-1941.) обуздавана је насилничка експанизија екстреног дела већинског албанског етно корпуса, али није нарушена његова унутрашња стабилност. У окупационим периодима (1915.-1918.,1941.-1944.), током албанско-српско-југослаовенске власти (1944-1989.) а посебно после ескалације насиља албанских екстремиста и НАТО агресије на Србију

---

[392]. Џејмс Харф, сувласник америчке фирме за пропаганду под називом „Ruder and Finn“ изјавио је у интервјуу француској станици ТВ 2 (26.10.1995. године): „Ми смо пуних 18 месеци радили за Републику Хрватску, Републику БиХ и парламентарну опзицију на Косову. За то време смо забележили читав низ успеха, који су нам обезбедили сјајан имиџ међународног квалитета... Ми смо професионалци, имали смо задатак и извршили смо га: Нисмо плаћени да моралишемо.“ Извор: Политика, 2002. стр.6.

[393]. У илегалној брошури „Ћлиримі (Ослобођење) из децембра 1996. који је издавао НПОК, наводи се: Акције ОВК постигле су два позитивна ефекта-колико толико подигле су борбени морал код албанског народа, а токође су уплашиле и натерале српску полицију да се веома мало крећу ноћу.“www.vreme.rs/arhiva/dokumenti.

[394]. Јовановић, Ж.: Косововско огледало, Београдски форум за свет равноправних, Беогеад, 2006, стр. 14.

(1998-2003), албански етнички корпус је добио снажну подршку у етнонационалистичкој и територијалној хомогенизацији усмереној на сецесији и стварању „независне републике Косово“, као друге албанске државе на Балкану и то на територији Републике Србије.

Историјска несмотреност, заблуде и неадекватно решавање спорних питања довели су до тога да српски народ у једном делу своје републике буде сведен на мањину без мањинских права а процена његове заступљености у етничкој структури буде рапидно смањена.[395]

Табела 12: По подацима пописа становништва после другог светског рата

Број Срба од укупног броја становника у - процентима						
Године	1948	1953	1961	1971	1981	1991
КиМ	23,6	23,5	23,5	18,4	13,2	9,9

Извор:Обрада аутора[396]

Распад СФРЈ почетком 90-тих година XX века, косметски Албанци су дочекали као могућност за остваривање тзв. великоалбанских тежњи. Мини побуном (22.-31.01.1990.) желели су да терористичким дејствима тестирају реакцију Републике Србије. У том периоду од 1347 учесника побуне 18 је погинуло, 54 је рањено, а 887 лица, је ухапшено , док је 41 полицајац МУП-а Србије рањен.[397]

На Косову и Метохији суочени смо са две асиметричне концепције:

- српском - геополитичком и
- албанском - демополитичком

Код Албанаца присутан је снажан осећај за вредност које има територија, што их инстиктивно нагони да освајају простор. Овакво њихово понашање са разлогом др. Душан Јањић назива експанзивном демополитичким. Срби, пак, показују спремност да се интегришу у ширу заједницу, а на тај начин омогућавају постепено губљење простора и дезинтеграцију.[398]Албанци геополитичке циљеве постижу демополитичким средствима, док Срби нервозно делују због убрзаног демографског опадања.

Незадовољство Србије уставним положајем Космета прерасло је у отворену кризу иницирану албанским демонстрацијама на Косову (1981.) у којим је успостављен захтев албанског националистичког покрета за изградњом „Републике Косово“.Ово је још потврда континуиране привржености идеји уједињења свих албанских крајева у „Велику Албанију.“ На ову димензију албанског покрета, поститовска комунистичка елита захваћена процесом етнификације не обраћа довољну пажњу и захтев „Косово - Република“, означава као „иредентизам“ и „контрареволуција“, .Изостала је осмишљена реакција са јасно постављеним циљем и скривљеном последицом. Територијални интегритет Србије био је угрожен, а томе говори чињеница да се од

[395]. Сапасовска М.: Демократска виталност српског народа, Геополитичка стварност Срба, Институт за геополитичке студије, Београд, 1997. стр. 433-451.
[396]. Подаци су коришћени из Републичког завода за статистику Републике Србије, www.stat.gov/arhiva.
[397]. По подацима МУП РС, www.mup.gov.rs
[398]. Косово и Метохије, Изазови и одговори, Београд, стр. 56.

1968. године, под окриљем званичне албанске власти на Косову развијао националистички (популистички) покрет чији су корени сезали у ближу или даљу историју антагонистичких српско-албанских односа њихове сложености који превазилази формалне оквире односа двају Устава и не могу се на то свести, пошто су захтеви албанског покрета настали много пре Устава из 1974. године.

Друштвени живот кретао се правцем сегментације и паралелизма, чији се корени заоштравају како на старој вишевековној сегментацији која постоји између Срба и Албанаца, тако и на неким новим елементима: сиве економије, паралелне државе, оштре подељености јавног мнења, паралелног школства. Додамо ли овоме религију, обичајно право, слика паралелизма постаје јаснија. Та слика је у знаку сукоба који има много обележја интеретничког, пошто су његови актери и њихови постпуци „етнификовани.“

Тако је Космет постало раскршће конфронтације, на коме се свест о националном идентитету гради наспрам један другог. „Ако Албанац подигне два прста, Србин је подигао и трећи; ако су први одабрали демократију, за друге је успостављање демократије на Косову било равно губитку Косова; ако се први ослобађао традиционализма, фолклоризма и наслеђених предрасуда, други је тонуо у митове, у обнављање српске војничке славе и освету Косова.“Тиме се учвршћује осећање различитости и одељености не само у стварном друштвеном животу који је пун контроверзи, већ и у интерпретацијама различитих сегмената српско-албанских односа, почев од економских, демографских, до етничких и „историјских“ права, око статуса Срба и Албанаца и контроле територије Косова. Недовољно је научно осветљено али свакако је занимљиво да те интерпретације подсећају на огледала и њихове одразе, у колективној свести сваког од ова два народа памћења и селективно историје Стиче се утисак да Срби и Албанци живе у оном времену „у којем имају монопол на жртву.“

Апсолутизацијом сопствене жртве кривица за све сопствене недаће и поразе, без остатка тражи се у другом. Други су криви за геноцид и колонизацију, „експлоатацију“, „прогон“, “окупацију“, и „разарање“ националног бића. Косово је „нераскидиво“ везано за њихову судбину и постаје „судбинско“ питање опстанка нације и њеног јединства. Албанци тврде да су многе стране земље и режими имали интерес да албански народ као компактну целину на Балкану држе подељену и разједињену на свим пољима, тако да је албански народ у великом броју противно својој вољи остао ван матичне државе Албаније, чиме је раскомадана албанска етничка целовитост. Она је сматрају, постала „трагичнија политичко-територијалном поделом албанског етничког простора у оквиру Југославије“ (друге) и деловањем комунистичког система.

„Теоријом завере“ препознатљива је матрица популизма коју илуструје интерпретација „огледало и одраза“ у аргументацији Албанаца која је врло слична аргументацији Срба. За те „завере“ потпуно се по дефиницији окривљују други. Српски режим, политичке партије, културне и научне институције, каже Хавиз Исљами,“непрестано оптужује друге народе за етничко чишћење и кривична дела геноцида, за дела чији су они сами починиоци. Идеја о етничком чишћењу није нова и не припада ником другом до самим српским владајућим круговима.“ С друге стране, као што смо истакли, српска политичка и научна елита говори о „геноциду на Косову, дивљој мржњи албанских

расиста“ и „етничком чишћењу.“ На тај начин расправе о (две) привилегованости Албанаца и Срба кулминирале су се у време косовске кризе и добијле оштрину која је била обрнуто пропорционална рационалној научно утемељеној аргументацији, што се уклапало у опште југословенски тренд расправе о дискриминацији нација и „губитништву.“

После уставних промена из 1974. године, Албанци свакако нису у подређеном положају, како су истицали њихови представници. Не само што је двојезичност услов за рад у јавним службама, већ 80 процената расположивих радних места добијају Албанци, што одговара њиховој бројној заступљености у становништву Косова, а у расподели функција заводи се „национални кључ.“Отвара се процес тзв. албанизације Косова, односно успоставља се модел њихове доминације, који у условима заосталости, недостатка политичке културе, медиокритетске косовске бирократије, административне мајоризације није пропустио шансу „за реваншизам према Србима, или за игнорисање њихових специфичних интереса.“ Албанска доминација погађа Србе и Црногорце који се налазе у мањинском положају иако су били већинска група са становишта правног третмана. Тиме је на Косову постављено питање заштите већине од мањине. Српска популација изложена је дискриминације од неформалне, преко институционалне, до идеолошке. Она се манифестује у развијању психозе страха и несигурности, кроз осећај угрожености на улици, школи, превозу. Посебно се осећа у неравноправном третману у запошљавању и постпуцима пред државним органима. Резултат је евидентан и најсликовитије о њему сведочи број исељавених Срба са Космета.

Циљ албанског сепаратистичко националног покрета о етнички чистом Косову остваривао се насилним протеривањем Срба са Косова, уз овај процес пратила су убиства, пљачке, скрнављење српских гробова, силовање српских жена, за које Албанци нису кажњавани јер су имали заштиту у редовима представника своје власти.

Исељавање Срба и Црногораца са Косова проузроковало је вишеструке и компликоване последице, не само на промену етничке структуре, већ, и на хомогенизацију обе етничке групе која је условљена националном идеологијом. Проблем исељавања није никада био независтан од латентних политичких циљева. Разлози за исељавање су дефинисани као егзодус српског народа под притиском „дивље мржње албанских расиста“ сепаратистичког покрета, мада не треба занемарити ни друге разлоге (економске, културне), као и општу тенденцију миграција у Југославији, која је ишла у правцу „сакупљања“ етничких група према матичним републикама и њиховим територијалним центрима.“

Албански аналитичари инсистирају на томе, да „исељавање“ Срба са Косова после 1966. године, није уследило због притиска Албанаца на њих, како је истицала српско-југословенска комунистичка власт након 1981. године, него услед губитка привилегија које су до тада уживали и неспремности да прихвате равноправност Албанаца, разлоге виде и у несигурности неких Срба из државног и полицијског апарата, након нечасних због злодела и неправди које су починили према Албанцима у периоду владавине Ранковића. Наводе као разлоге и бољу економску ситуацију у Србији и огромну зараду од продаје непокретне имовине на Косову, породичне и личне, с обзиром на то да је огроман број одсељених био колонизационог порекла (први и други колонизациони

вал). Притом истичу да су „репресија партијске“ и „полицијске државе“, као и егзистенцијални разлози, као њен продукт репресије натерали велики број Албанаца у плиму бекства.“

Чињеница је, међутим, да је успостављањем нове доминације на Косову и Метохији започела дискриминација која је утицала на исељавање и етничко освајање простора као екстрем који ће у надолазећим збивањима постати нешто уобичајено. Зато је исељавање као најдраматичнији сегмент српско-албанских контраверзних односа постало иницијатор јачања српског национализма, који поприма обележја тзв. одбрамбеног национализма, пошто је на Косову угрожен српски национални интерес, могућношћу да се претвори у „етнички чист“ регион и да се одвоји од Србије. Покрајине се доживљавају као „слабљење Србије“ а подршка децентрализацији или федерализацији Србије као подршка албанском и другим мањинским сепаратизмима у „распарчавању“ Србије, који је циљ могућност разбијања Југославије,

То је актуелизовало отварање „српског националног питања“, тако да је Косово уграђено у тзв. витални национални интерес Срба, и проглашено главним извором „српске трагедије.“ Отуда је питање статуса Републике Србије постало првоpазредно политичко питање на попришту међурепубличких и покрајинских сучељавања. Отварањем уставне кризе, на њему се пропадало или опстајало. Космет је постало „југословенски“ проблем, а Југославија је „косовизирана.“ Србија у почетку настоји да га реши кроз политичке расправе о уставним променама, док албанска политичка елита настоји да уз помоћ војвођанске и ослањање на друге националне елите, као и на међународну јавност да спречи промене свог уставног статуса.

Политизација косовског проблема да ће његове интерпретације и дефиниције: најчешће се сусрећемо са термином „нормална миграција“ и „возови српског национализма“ у словеначким медијима, „развлашћивање и терор“ у албанским медијима, а „геноцид“ у српским. Ове различите формулације у Србији јачају осећање угрожености и потребу за организовањем на етничкој основи „рањеног лава,“ како би се разбила двострука блокада „антисрпске коалиције.“

Етнонационализам је на делу и на једној и на другој страни. И српска и албанска национална елита се такмиче која ће лицитирати „више“, односно екстремније, националне циљеве. Ни једна ни друга не размишљају о изградњи мостова поверења међу припадницима два народа који су историјски упућена један на други. Нема дијалога. Један и други народ живи све теже, у материјалној беди, духовном ништавилу. Сенка политичке репресије и „својих“ и „туђих“ се надвила над грађанима Косова и Србије.

И један и други народ погодило је проклетство високо постављених националних циљева. За идеологе српског етнонационализма Косово је „колевка српства“ и „унутрашње питање Србије.“У пролеће 1998. године српске власти, су на иницијативу председника СРЈ, организовале референдум чији је циљ био да „народ“ одбаци „страно мешање“ добиле су очекивани одговор не, а представници међународне заједнице су свакодневно на разговорима и у Београду и у Приштини. Под изговором одбацивања страног мешања не стоји брига за суверенитет државе, која иначе нема пуно

међународно признање, нити за достојанство грађана. Шта режим мисли о грађанима показао је изборном крађом 1996. године, на коју су грађани одговорили упорним тромесечним свакодневним демонстрацијама. Реч је заправо о арогантном примитивизму једне политичке клике, која сматра да у свом „дворишту“ може да чини што хоће, да исказује ничим ограничену самовољу, а да „нико нема права да се меша“.

Српски етнонационални идеолози тврде да је за српство православна вера суштинска компонента (одбацујући тако велики број атеиста као лоше Србе), па су данас православни манастири на Косову светиње више у национално-политичком, него у религиозном смислу речи. Враћање у митску прошлост и позивање на историјска права у служби савремених политичких интереса је контрапродуктивно. Извршена је инструментализација и православне цркве и културног наслеђа за остварење лоше постављених политичких циљева, а државни терор је постао средство у остварења тих циљева. Пећку партијаршију, једно од културних места православља и најзначајнијих споменика српске културе, су кроз векове чували и Албанци и Срби - заједно. Зар то не би могао да буде путоказ у решавању савремених конфликата. Идеолози албанског етнонационализма су одабрали друкачији приступ, али им циљеви нису ништа мање високо постављени. Пошто Албанци исповедају различите вере, прогласили су да религијска припадност није битна за албанску націју. Као основни, а често и једини циљ, истакли су „независну (албанску) државу Косово.“ Реални однос албанских и српских снага није такав да би овај циљ могао бити једноставно остварен. Тражио би веома много људских остварење тог циља. За сада изгледа да многи Албанци сматрају да јесте, мада се све више окрећу разним међународним чиниоцима тражећи помоћ. С обзиром на доктрину о непромењивости државних граница у Европи, после искуства са сломом система „реалног социјализма“, нема изгледа да ће та помоћ бити пружена у обиму неопходном за реализацију тако високо постављеног циља. Она, наравно, неће сасвим ни изостати, али ће обавезати албанску политичку елиту на Косову да смањи своје амбиције. Тако пред том елитом стоји период мукотрпног погађања и са србијанским политичким представницима и са представницима међународне заједнице.

Статистички подаци о етногенези и о промени етничке структуре становништва на Косову и Метохији из претходно означених извора, који су изражени процентурално уз одговарајућу апстракцију[399] (Табела 13 и графикон 13), потврђује тренд раста броја Албанаца и пад Срба и других православаца на територији Косова и Метохије, који се може квалификовати демографском експлозијом албанског етноса, незабележеном на геопростору Европе, па и света. Они показују да је од XV до краја XIX века албански етнос са само око 2% доспео до 50% учешћа у становништву, а од тада, за само 100 година посатао је апсолутно већински етнос са преко 90 % учешћа у укупном броју становништва Покрајине. У истом периоду српски и црногорски етнос је са 97 % учешћа од средине XV века пао на око 50%. Крајем XIX века а за наредних 100 година на свега 5'7 % учешћа у становништву Косова и Метохије.

Само неколико деценија током XX века, српска и албанска популација на Косову и Метохији имале су уравнотежен однос привлижно две трећине према једној. Према

[399]. У попису није учествовала албанска национална заједница, па је Центар за демогрфаска истраживања извршио стручну процену и резултати те процене унете су у овај рад.

пописима од 1931. до 1961. године српско становништво се кретало између 27,3% и 27,5, а албанско између 60,1 или 67,1%.[400]

У периоду од 1945. до 1961. године евидентиран пораст учешћа Албанаца у укупном броју становништва за 11,58%, а Срба само за 5,19%. Након тог периода, само за двадесет година од 1961. и 1981. године када се у централну Србију и друге крајеве са Косова и Метохије иселиле се око 115.000 (по неким подацима чак 200.000) Срба и Црногораца, албанско становништво се скоро удвостручило. Промену етничке структуре следила је и промена власничке структуре на земљишту. Срби су између 1962. и 1991. године на подручју око ¼ Покрајине продали Албанцима 2.715 јединица некретина (земљишних парцела и кућа), а Албанци Србима само 140.[401]

Претходне чињенице јасно указује и на то да се садашња структура становништва на Косову и Метохији не може никако узимати као доказ о постојању такзваног „историјског Косова“, како „албанске земље“, наводно окупиране од Србије, што би се евентуално могло узети као објективни узорак албанског тероризма. Напротив,бројчана и демографска експанзија и предоминација албанског етноса на Косову и Метохији, односно његова албанизација (десрбизација, десловенизација), представља до сада најтежу последицу дуготрајног континуираног насилног деловања албанских екстремиста, против Србије на том делу њене територије. Такве етничке промене на Космету, настале су као резултат насилног потискивање (исељавања, етничког чишћења) и исламизовање (албанизација) Срба и другог православног и католичког живља (Словена и други неалбанци), али и насилном насељавању Космета Албанаца, из њихових историјских станишта у Албанији и њихових експлозивном природном прираштају на Балкану.

Табела бр. 13 Кретање становништва на Косову и Метохији од 1945. до 2003. године.

Год.	**1455**	**1871**	**1899**	**1921**	**1931**	**1948**	**1953**	**1961**	**1971**	**1981**	**1991**	**2003**
Албанци	2%	32%	48%	71%	60%	64%	65%	67%	74%	77%	82%	90%
Срби	97%	64%	44%	21%	27%	27%	27%	27%	21%	15%	11%	6%
Остали	1%	4%	8%	8%	13%	9%	8%	6%	5%	8%	7%	4%

Извор: Обрада аутора

[400]. Симптоматично је поређење пописаног становништва мађарске и албанске етничке припадности, према којима је мађарска мањинска заједница у Србији 1931. године била бројнија од албанске, а према попису из 1948. године те две мањинске заједнице нису се битно бројно разликовале. – предба аутора

[401]. Крстић, Б.: Узроци сукоба, помирења права, Либер пресс, Београд, 2001. стр.17.

Графикон бр. 13 Кретање становништва на Косову и Метохији од 1945. до 2003. године.

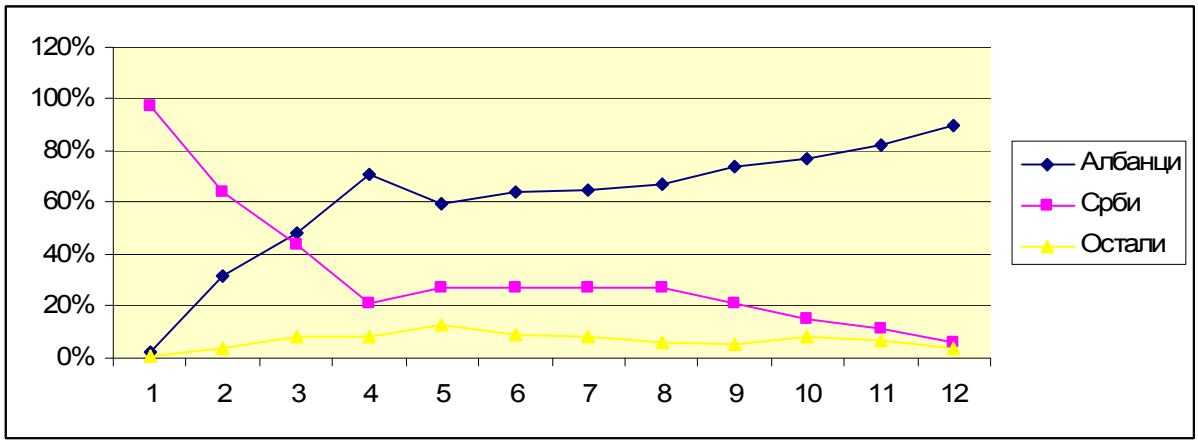

Иако претходно анализиране чињенице довољно говоре саме за себе, значајно је предвидети пројекцију развоја становништва у Републици у наредних неколико деценија. Уколико би се тренд промене етничке структуре у Србији у претходном веку и почетком овог века наставио, Крстић[402] предвиђа пројекцију развоја становништва, према којој би Албанци чинили 40% а Срби и остали 60% становништва (Табела бр.14 и графикон бр.14). Поређењем графикона бр.13 и графикона бр.14, очигледна је сличност кретања становништва на Косову и Метохији у периоду 1450. до 1880. са пројектованим кретањем становништва у Покрајини у периоду од 1920. до 2050. године. Из тог поређења може се извући закључак о перспективама структуре становништва у Републици у наредних пола века, наравно уколико Косова до тада остане у саставу Србије.

Табела бр.14 Пројекција развоја становништва у Србији од 2051. године

Година	Укупно	Срби/Црног	%	Албанци	%
1931	5.795.724	5.440.207	93,9	355.317	6,1
1961	7.642.227	6.972.455	91,2	669.772	8,8
1981	9.313.677	7.010.645	86,0	1.303.032	14
1991	9.781.475	7.117.122	82,9	1.674.353	17,1
2001	10.220.000	8.080.000	79,1	2.140.000	20.9
2011	10.498.000	7.838.000	74,1	2.660.000	25,3
2021	10.817.000	7.687.000	71,1	3.130.000	28,9
2031	10.718.000	6.148.000	66,7	3.570.000	33,3
2041	10.698.000	6.718.000	63,1	3.950.000	36,9
2051	10.535.000	6.265.000	59,5	4.270.000	40,5

Извор: Обрада аутора

[402]. Крстић, Б.: Косово пред судом историје, издање аутора, Београд, 2000, стр.180).

Графикон бр.14

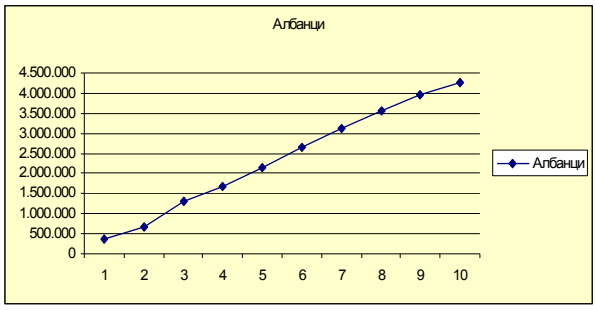

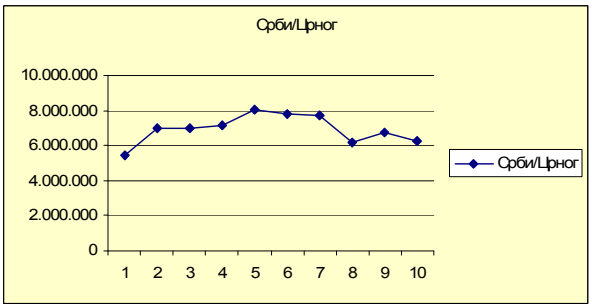

Иако је у науци уобичајено да се повећани наталитет објашњава социјалним и културним посебностима, за Албанце на Космету питање експлозије биолошке репродукције било је уздигнуто на ниво исламске верске дужности, због чега је наталитет разним метода подстицан и коришћен као инструмент сепаратизма.[403] Иако демографска експолозија албанског етноса после Другог светског рата, никада није разматрана са геополитичког становишта, неки аутори указују на постојање озбиљних индикација да је у том периоду међу екстремним Албанцима настала идеја о демографској експанзији и њиховој предоминацији путем популационе политике. Етничка предоминација Албанаца, коришћен је као аргумент у објашњењу њихове потребе за ширењем нових етнички „чистих“ албанских територија. За подстицање процеса демограске експлозије коришћена су и финансијска средства фонда федерације за неразвијена подручја и кредити Међународне банке за обнову и развој, што су косметске власти правдале подршком непрекосновеном праву људи на биолошку репродукцији.[404]

Иако предоминација Албанаца над Србима на Космету није примарно узрокована високим природним прираштајем албанског становништва, командант КФОР-а, француски генерал Гзавије де Марнак подсетио је јавност да старе идеје о томе још увек нису заборављене. Он је током расправе о Космету, 28. новембра 2007. године у Вашингтону, посредством видео линка из Приштине изјавио да ће „тензије између косовски Срба и Албанаца доживети биолошки крај“. Изјаву је појаснио тврдњом, да је „просечна старост Албанаца 28, а Срба 54 годин, због чега ће један од два народа једноставно нестати. Упркос томе што је његова изјава чињенично врло блиска истини, она је очигледно расистички обојена, а не говори ништа о узроцима таквог стања. У њој се намерно прећуткује чињеница, да разлика у просећној стварности становништва Космета није производ само разлике у стопи наталитета српског и албанског народа, већ пре свега у вишевековном етничком чишћењу Срба са Космета. Такође се занемарује постојање страха на том простору, изазвано албанским тероризмом крајем прошлог века, којим се још увек спречава повратак исељених а даље подстиче исељавање преосталих Срба.

[403]. Јовановић, Ж.: Косовско огледало, Београдски форум за свет равноправних, Београд, 2006, стр.29
[404] . Петковић,В.:Косовска Србија, Колеком, Београд, 1997. стр.32-33.

6.2.4 услови, узроци настанка и ескалација тероризма на Косову и Метохији

Постојање разноврсних облика тероризма који имају специфична обележја, захтева уважавање разноврсних критеријума да би се ваљано идентификовале и формулисале његове општеважеће карактеристике тероризма треба имати у виду следеће чињенице.

Тероризам представља подмукло и изненадно насиље превасходно над цивилним становништвом, његови идејни творци и извршиоци се не придржавају правило о вођењу рата. За Б. Јенкинс-а „тероризам је сурогат рата.“ Он сматра да тероризам као средство ратовања, посебно подобан у данашње време као вид започињање оружаног сукоба и да неминовно доноси расправу о њему или осуду светског јавног мњења. Услужби тероризма се стављају покрети, организације,по чак и државе тако да учинак буде делотворан, а да се дело тешко може приписати ономе ко га је починио.

Основна обележја тероризма албанских екстремиста су: противзаконитост, неморалност, колективност, окрутност, фанатизовност, ирационалност, ултимативност, непредвидљивост, тајанственост и трагична отвореност. Карактерише их међусобна повезаност и вишеструка и испреплетена.

Физичко насиља које албански терористи на Косову и Метохији примењују над српским и другим неалбанским становништвом треба да изазове негативне последице по државно и друштвено уређење (да разбије њему територијалну целокупност, да нелегитимним и ванпарламентарним начинима промени главне уставне одредбе о правима, слободама и дужностима), унутрашњу и спољну безбедности (да истисне суверенитет државе са Космета и да га пренесе у надлежности албанских сепаратиста или неке друге земље).

Досадашња истраживања показују да се албански тероризам (као тероризам у свету) развија храњењем организованог криминала и политичким насиљем. Успостављајући везу са криминалним структурама, албански терористи су оснажили своју политичку позицију. Према једној студији Владе Републике Србије из 2003. године изнет је податак да је половина од готово 900 милиона марака које су стезале на Космет од 1992. до 1999. године стечена од трговине наркотицима.
Терористи изводе акт насиља на непосредну жртву на што окрутнији начин да би изазовао максималан страх код припадника народа нападнуте жртве, са погубним последицама на психу људи. ОВК је 22.05.1998. године у селу Велико Крушево у општини Клина упала у кући Стојана Лазаревића, и убила његовог петнаестогодишњег сина Далибора, наочиглед мајке и сестре.[405]

Пресудан утицај на носиоце албанског тероризма имали су исламски фанатици, који су умешно искористили прилику да остваре своје циљеве на Косову и Метохији. Повезаност албанских терориста са терористичким организацијама „Ал Каида“, чији је вођа Осама Бин Ладен условила је да се радикализује албански тероризам. Верска загриженост албанских терориста усмерена је ка отимању српске територије и насиљу према Албанцима муслиманима који одбијају да их следе.

[405]. У том периоду у време наведног догађај аутор се налазила на том простору.

Све активности терориста спроводе се у највећој тајности, да би се заштитили од обавештајно - безбедносних служби. Нарочиту помоћ добијају од обавештајне службе Албаније, као и од других обавештајних служби западно - европских земља.

У последњој деценији XX века, опструкција српске државе достигла је степен потпуне деструкције и то уз масовну примену свих облика терористичког деловања: убистава, диверзија, саботажа, застрашивања свих, а пре свега Срба, атентата и отмица, прогона, уништавања имовине и културно историјских споменика, стварање свести о бесперспективности опстанка неалбанског живља на том простору. Поставља се питање зашто је управо на крају XX века достигнут тако висок степен деструкције српске државе, односно шта је то омогућило. Навешћемо само неколико узрока:

а) У последњој деценији XX века Србији су вољом спољних чинилаца били наметнути неки други приоритети који су је принудили да на неодређено време одложи решавање проблема Косова и функционисање државе на том простору. Агресија против српског народа који је живео ван Србије, изазвала је реакцију њихове матице па су Србији наметнуте међународна изолација и санкције, што је резултирало општим сиромашењем и слабљењем Србије у сваком погледу.

б) Функционисање локалне самоуправе на Косову и Метохији било је крајње неефикасно, што је омогућило албанском сепаратистичком тероризму да на Косову и Метохији инсталира паралелну државну администрацију. Радило се, практично, о парадржави.

в) Косовски проблем био је инструментализован у дневно политичке сврхе и то у борби за власт између политичких странака у српској политичкој јавности. У Косовско метохијски проблем посматран је на неадекватан начин и маркиран као демократско питање, иако је од почетка било јасно да се ради о виталном државном и геополитичком питању. Разуме се оно јесте било и демократско али само у оној мери у којој би демократски односи мање или више погодовали да се то питање као изразито геополитичко успешније реши. Да проблем Косово и Метохија, тачније изразите нелојалности албанског сепаратистичког покрета у односу на српску државу није никада било демократско него геополитичко питање, може се видети данас, када је тадашња опозиција дошла на власт у Србији. Ништа се није променило, може се рећи да је данас након промена режима у Србији Космет даље од Србије више него што икада и био.

Албански национал - сепаратистички покрет на Косову и Метохији од почетка служио се тероризмом и терором као средством за остваривање политичких циљева, а то је отцепљење Космета, односно стварање „Велике Албаније.“ Албански тероризам који је континуирано присутан на овом подручју а посебно од 1991. године, ескалирао је 1998. и 1999. године, испољиво се кроз сурове облике убиства, отмица, злостављања цивила, као и кроз интензивне терористичке нападе на објекте и припаднике МУП-а и Војске.

Основна страрегија албанских сепаратиста засниваом се на изнуривању, покушајима да преовлађујуће неоружане делатности и систематски тероризам добију максималну

подршку појединих субјекта међународне заједнице, који ће овакво стање оценити као неподношљиво, уз тврдњу да угрожава мир у региону, ултимативно захтевати од Републике Србије да прихвати спољно посредовање.

Стратегија албанских екстремиста обликована је шезедесетих година XX века, а њихов циљ је разбијање територијалног интегритета Србије, односно одвајања Косова и Метохије од СРЈ. Наведени циљ требало је да се оствари кроз три етапе: У првој етапи основале би се сепаратистичке организације, у другој фази вршило би се омасовљање „покрета“, а трећој фази предузимале би се оружане акције. Због процене да су исцпљена политичка средства борба за отцепљене и да су се створили повољни услови, активирана је трећа фаза.[406] Од другог. јули 1990. године, сматра се почетаком свеобухватног агресивног деловања албанског тероризма. Тада су албански екстренисти, иначе посланици у Скупштини САП Косова, илегално усвојили противуставни акт „Декларацију о независности Косова.“ Од тада албански екстремисти и терористи су спроводили усклађене политичке, верске, пропагандне, финансијске, образоване, обавештајно-безбедносне, криминалне и терористичке активности.

6.3. Циљеви албанског тероризма на Косову и Метохији

Географски и геостратегијски положај Космета, тешко да се могу сматрати непосредним и објективним унутрашњим узроцима албанског тероризма, иако они свакако представљају услове у којима је он настао, развијо се и ескалирао у сукоб ширих размера.

Много већи, несумњиво кључни, циљ албанских сепаратиста јесте веровање да могу да остваре уједињавање Албанаца у једну државу, коју означавају као „Велика Албанија.“ Ради постизања тог крајњег циља, поменуто веровање сепаратиста трансформисано је у агресивно деловање које има сва обележја стратегије, чија се суштина огледа у покушају разбијања територијалног интегритета СРЈ, Македоније и Грчке ради стварања велике Албаније.

Бројне чињенице у поступцима албанских сепаратиста са Косова и Метохије казују о њиховим проценама да крајњи циљ могу да постигну стратегијом „корак по корак“, реализацијом разноврсних општих, посебних и појединачних циљева. У том погледу идентификовани су следећи карактеристични циљеви:

- Етничко чишћење Косова и Метохије од неалбанског становништва, превенствено од Срба и Црногорца,
- Манипулисање статистичким подацима, стварање утиска у јавности да Албанци чине 90 % становништва Космета, АП Косово и Метохију назвати „Република Косово“,
- Обезбеђивање функционисања илегалних (паравојних) органа власти републике Косова,
- Инсистирати се да Косово и Метохија изађу из састава Републике Србије,

[406]. Тероризам на Косову и Метохију, Бела књига, СМИП СРЈ, Београд, 1998. стр. 184.

- Демилитаризацију АП Косово и Метохије, односно повлачење војске и полиције,
- Притисак на Србију и СРЈ да омогући међународну цивилну управу и војни протекторат над АП Косовом и Метохијом,
- Оружана побуна против Србије и СРЈ као услове за извршење спољне интервенције,
- Принуда СРЈ да преговара са сепаратистима о будућности Косова и Метохије уз иностранo посредовање и стварање независног и неутралног Косова и Метохије.

Привидно позната стратегија коју албански сепаратисти примењују против Србије и СРЈ ради реализације крајњег циља, у суштини презасићена је замкама најмање двоструке намене - да заварају и систематски изненађују СРЈ, с једне стране и непристрасне (државе и међународне организације) посматраче, са друге стране.

Циљеви албанских сепаратиста јесу верски и политички. Усмерени су на постизање прецизно дефинисаног циља-разбијање Србије и СРЈ, односно отцепљење Косова и Метохије од матичне државе. Многе чињенице, међутим, указују на то да џихад (свети рат) представља извориште и суштину њиховим побуда.

Верско обележје стратегије албанских сепаратиста потврђено је на прослави (10.06.1996. године у Скопљу) 118. годишњице Призренске лиге. Учесници скупа су се заклели да ће се свим могућим средствима борити да остваре њене идеје. Будући да се у документима спомињу муслимани, а не Албанци, очигледно је доследно уважавање џихада као стратегије албанских сепаратиста. Имајући то у виду, разумљиво је због чега је ОВК исламистичко-терористичка организација. Наиме, главна и стална мета напада албанских терориста јесу хришћани - Срби и Црногорци.

Анализа облика и метода деловања албанских сепаратиста указује на то да њихова стратегија представља смишљен и лукав спој елемената посебне стратегије изнуривања. Они покушавају да преовлађујућим неоружаним делатностима и систематским тероризмом добију максималну подршку појединих субјеката међународне заједнице.

У томе успели 1998. и 1999. године, па је дошло до агресије на СРЈ од стране НАТО под изговорм отклањања хуманитарне катастрофе на Косову и Метохији. Упоређењем општих чињеница и ставова о терористичкој агресији са стратегијом коју примењују албански сепаратисти ради остваривања својих циљева, евидентно је да они, по налогу и уз подршку појединих држава, изводе класичну терористичку агресију против СРЈ. Насилно сепаратистичко деловање уклапало се у општи садржај тероризма, а негов механизам најсликовитије је приказан шемом аналитичар Милана Мијалковског.[407]

[407]. Мијалковски, М.: Злочини и заблуде албанских сепаратиста, изд. НИЦ Војска, Посебно издање, Београд, 1999. стр.36.

Непосредни извршилац насиље	директно насиље	→ →	непосредна жртва насиља	п о с л е д и ц е

Када се ови општи елементи тероризма примене на активности косметских сепаратиста видимо да се поклапају:

извршиоци насиља		насиље: индиректно, директно	жртве насиља		жртве насиља
непосредни	посредни		непосредне	посредне	

Основни елементи терористичке активности јесу:

- носиоци - генерално (поједине државе), посредно (албански терористи),
- непосредни извршиоци насиља (терористичка организација ОВК), чији су мотиви политички и верски, а очекивани исходи разбијање територијалног интегритет Србије и СРЈ, успостављање исламске албанске државе на Косову и Метохији коју ће се временом присајединити отоманској исламској великој Албанији,
- објекти (вредности) напада - све виталне вредности СРЈ (суверенитет, независност, уставно уређење, слобода и права грађана, територијална целокупност), тежишно и приоритетно субјекти и снаге одбране (војска и полиција), и грађани српске, црногорске и албанске националности,
- тероризам (оружано насиље) - кључни садржај агресије и неоружани облици (обавештајно-безбедоносни, индоктринарни-џихадовски, политички, информативно - пропагадни, демографски, економски и организациони) у функцији вишеструке директне или индиректне подршке тероризму.

Прихватљиво одређење агресије албанских сепаратиста против СРЈ јесте да су то планске, осмишљене и солидно усклађене неоружане и оружане офанзивне делатности, које треба да резултирају разбијањем територијалног интегритета СРЈ, односно издвајањем Косова и Метохије из Србије и СРЈ.

Албански сепаратисти, руковођени проценом да са расположивим терористичким контингентом (око 10.000 наоружаних терориста) нису у стању да добију ниједну битку у директном сукобу са саставима ВЈ и МУП-а Србије, да аналогно томе немају никакав изглед за остваривање својих циљева, примењују стратегију и татктику, која им омогућава да максимално избегну директан оружани сукоб ширег обима са нашом војском и полицијом. Они не показују намеру да воде било оружану битку, али покушавајућу да уз подршку иностраних ментора искључе основни одбрамбени потенцијал Србије и СРЈ и да га истовремено компромитују, будући да оружане нападе на делове његове целине изводе претежно изненадно и прилично успешно,. дакле, замишљају да ће оружаним насиљем (тероризмом) против виталних вредности Србије и СРЈ, свеобухватно подржаним неоружаним субверзивним делатностима, уз снажну инострану подршку успети да изнуде неприхватљиве уступке од Србије и СРЈ у вези са будућим статусом Косова и Метохије.

Албански сепаратисти и терористи, без обзира на јачину, организованост, опремљеност наоружањем, задојеност национализом и верском мржњом, имају мале изгледе да успешно изведу агресију против СРЈ уколико немају подршку посредних извршилаца насиља. Десетак политичких албанских странака на Косову и Метохији, у чијим програмима се заговара разбијање територијалног интегритета Србије и СРЈ (стварање „независног Косова“) ванпарламентарним и насилним методама[408] представља главни замајац терористичке агресије против Србије и СРЈ. Својом делатношћу странке имају превасходни циљ да међународној заједници покажу како су на Косову и Метохији угрожена људска и национална права и да се оне залажу за мирну опцију, а супротно томе предузимају свеобухватне побуњеничке активности уз спољну помоћ. Ангажовањем терористичких легија воде оружану побуну ради отцепљења Косова и Метохије од Србије и СРЈ. Будући да лидери неких странака успевају да обезбеде иностранну подршку за насилно остваривање пројектованог сепаратистичког циља, поједине државе се такође појављују као саучесници у терористичким активностима. У тексту са информацијама из Женеве, констатује се да ОВК здушно помажу косметски Албанци-емигранти у Швајцарској и Немачкој, али се нагласак ставља на чињеницу да главнина новца за финансирање потиче од препродаје дроге.

Политички циљ националиста из државних и политичких структура Албаније и национал-сепаратиста са Косова и Метохије је, као и увек кроз историју, истоветан - етнички чиста „Велика Албанија.“ При томе Косово и Метохија чини средиште тежњи свих Албанаца за формирање такве фантомске државе и полазна је тачка за деловање свим средствима у правцу остваривања тог циља.

Улога Косова и Метохије у великоалбанском концепту синтеза је више интереса од којих су се неки исказали као најважнији. Најзначајнији и стратешки разлог због чега је задобијање власти на Косову и Метохији кључно за остваривање „Велике Албаније“ је што се ова област налази у центру замишљене политичке и државне целине. Без контроле над њом Албанци који живе у Македонији су одсечени. Други разлог је изразито висок проценат албанског становништва у овој области. То је, иначе, и једини основ на коме сепаратисти и терористи базирају своје захтеве за отецепљење од Србије и Југославије.

Косовско-метохијски сепаратисти и терористи и велико-албански екстремисти дочекали су нови распоред политичких снага у свету као прилику за остварење свог вековног сна будући да су скоро етнички очистили ову територије ради присједињења Албанији. Као и у свим претходним историјским периодима, за остваривање сопствених циљева користе стратегијске и хегемонистичке интересе великих сила, у овом најновијем случају НАТО-а, који жели да контролише све путеве који воде од Европе ка Блиском Истоку, односно копнене путеве ка стратешким сировинама (нафта).

---

[408]. У програму Парламентарне партије Косова, који је допуњен 28.12.1996. године, после учлањења Адема Демаћија (у претходној Југославији осуђиван је на вишегодишњу казну затвора због терористичког деловања), између осталог, каже се: „Шиптари су део једног народа чија половина грешком и даље робује неправди над којим стоји један организовани терор који уништава наше људско и национално достојанство“, а у одељку о начину, методама и средствима деловања за реализацију ослободилачких циљева, записано је: „За поробљени народ који тежи слободи ниједан начин борбе није забрањен.“ Извор: Интервију Адема Демачија, дневном листу Данас, 2010. стр.4-5.

Иде им на руку и заинтересованост дела исламских држава да од Косова и Метохије направе катализатор исламизма, односно да на овим просторима добију још један поуздан и чврст исламски ослонац (поред Босне и Херцеговине) у оквиру познате концепције стварања „Зелене трансверзале“, односно исламског моста који води од Турске ка средњој и западној Европи. Тероризам, као средство за остваривање циља, албански сепаратисти изабрали су из два основна разлога. Пре свега јер рушење државе Србије и Југославије нису успели да остваре кроз политички процес и ненасилно пошто је њихова концепција постепеног задобијања потпуне независности политичким притисцима и уценама спречена променама Устава Србије и Косова и Метохије извршеним 1989. године. Затим јер је то једини начин да се дестабилизује ситуација на Косову и Метохији и изазову реакције легалних органа власти како би се то искористило за манипулације у међународној јавности срачунате на изазивање интернационализације проблема и његово решавање ван институција легалне државе, рачунајући на помоћ и подршку дела међународне заједнице.

У остваривању овог циља албански сепаратисти на Косову и Метохији и Албанија рачунали су на пуну подршку својих нових ментора (НАТО) и њихов већ опробани рецепт (у Словенији, Хрватској и Босни и Херцеговини) рушења суверених држава-агресијом против одређене државе уз коришћење локалних терориста, спољне политичке притиске и уцене, логистичку и финансијску помоћ из иностранства и плаћеника из трећег света. Експанзија тероризма на Косову и Метохији у току 1998. године, резултат је одлуке да се са борбе политичким средстава пређе на оружану.

Треба истаћи да су терористи тзв. „ОВК“ по први пут после завршетка Другог светског рата, формирали логоре за заточена лица широм Косова и Метохије (Јуник, Глођане, Србица, Липовица и друга места) и примењивали у убијању најбруталније методе карактеристичне за фашизам (крематоријум Клечка за спаљивање Срба и Црногораца, стратишта за убијање Доњи Ратиш, Волујак и друга).

6.3.1. етничко чишћење Срба –„распбљавање“ Косова и Метохије

Опште је место да је пракса масовног пресељења становништва стални пратилац готово свих ратних сукоба у XX. веку. Статистички подаци указују да је у XX веку било „више од 100 ратова, у којима је погинуло више од 20 милиона људи, а који су узроковали 17 милиона избеглица, 20 милиона расељених лица и масовне сеобе народа унутар националних граница и ван њих“.[409] Са друге стране, историјска искуство учи, да је етничко чишћење стални пратилац свих облика кршења међународног ратног и хуманитарног права.

Етничко чишћење, као појава која је иманентна оружаним сукобима, унутрашњим и међународним, дуго није било предмет бављења теорије и праксе. Крај XX века, и ратови који су обележили крај века, поново су указали на потребу бављења појмовима као што су геноцид и етничко чишћење.[410]

---

[409]. Гали 1995, 95.

[410]. Врло брзо, наведеним појмовима почели су да се баве, како међународни кривични судови за бившу СФРЈ (МКСЈ), и Руанду (МКСР), Међународни суд правде, тако и органи ОУН-а, у виду Генералне скупштине и Савета безбедности. Извор: сајт Хашког трибунала.

Етничко чишћење је, као термин, по први пут појмовно разматрано на међународном скупу „Антрополози против етничког чишћења“, одржаном 30. јула 1993. године у Оксфорду.[411]Наведени скуп је значајан зато што је појави приступљено интердисциплинарно. Том приликом је указано да етничко чишћење води порекло из теорија о расној и етничкој чистоти, као и да је хладноратовска борба за сировине заснивана у доброј мери на етничкој припадности супротстављених група, те да етничка припадност представља поуздано средство за дневно политичку употребу, ради остваривања, пре свега, економских интереса. Таквим схватањима следиле су теоријске поставке да етничко чишћење представља израз долазећег доба глобализације, те да се етничко чишћење из доба национализма добро укоренило и у доба глобализације, као и да се трагови геноцида могу потражити од национализма до западњачког модернизма.[412]

Генерална скупштина УН је разматрала питање узрока масовног егзодуса становништва.[413] Питање етничког чишћења унутар УН, јавило се поводом кризе у бившој СФРЈ. По први пут се питање насилне промене етничког састава становништва у органима УН, поводом кризе у бившој СФРЈ, покренуло Резолуцијом Савета безбедности бр. 752 од 15. маја 1992. године. Касније се, у већем броју резолуција посвећених кризи у бившој СФРЈ, помиње пракса „насилног протеривања и депортације становништва“, са тим што се термин „етничко чишћење“, по први пут помиње у Резолуцији бр. 717 од 12. августа 1992. године.[414] Са друге стране, у Резолуцији Генералне Скупштине УН бр. 47/121, врши се поистовећивање етничког чишћења и геноцида, наводећи „стравичну политику етничког чишћења које представља облик геноцида.“[415]

Имајући у виду превасходно политички карактер органа УН, како Генералне скупштине, тако и Савета безбедности, јавила се потреба да се термин етничко чишћење стави у правне оквире. Из тих разлога је, резолуцијом 780 од 06. 10. 1992. године, Савет безбедности УН формирао комисију са наведеним задатаком. Комисија експерата УН је јануара 1993. године предала извештај СБ, у коме се „етничко чишћење“ дефинише на следећи начин: *„Учинити једну област етнички хомогеном, коришћењем силе или застрашивања да би се из те области протерала одређена лица или групе из тог подручја.”*[416]

Поступајући по захтеву Савета безбедности, Комисија експерата је покушала, да путем појмовног дефинисања етничког чишћења, одреди и правну квалификацију дела. Тако се у извештају наводи, „да се у пракси етничког чишћења стичу елементи злочина против човечности и ратног злочина.“[417] Имајући у виду одредбе Конвенције о спречавању и кажњавању злочина геноцида, може се поставити питање, да ли се, и када, етничко чишћење може сматрати радњом геноцида, или геноцидом самим по себи. Резолуцијом Генералне скупштине УН, од 11. децембра 1946. године, тачком 2.

---

[411]. Аврамов, 2008, 272.
[412]. Conversi 2006, 309.
[413]. Резолуција СБ бр. 35/196 од 15.12.1980. године, Резолуција Генералне Скупштине УН, бр. 37/123 од 16. 12. 1982.
[414]. На појаву „етничког чишћења“ указује се и Резолуцијама СБ бр. 780 од 6. октобра 1992., Резолуцијом бр. 787 од 16 новембра 1992., Резолуција бр. 819 од 17. априла 1993., Резолуција бр. 824, од 6. маја 1993.; Резолуција бр. 827, од 25. маја 1993.; Резолуција бр. 836 од 3. јуна 1993.; Резолуција бр. 859 од 24. августа 1993.
[415]. Ibid.
[416]. Dok. UN S /25274.
[417]. Гатман и Риф 1999, 65.

изричито је дефинисан злочин геноцида као: *„ускраћивање права на опстанак целим људским групама, као што је хомицид ускраћивање права на живот појединим људским бићима; такво ускраћивање права на опстанак потреса људску савест, наноси велике губитке човечанству, које је услед тога лишено културних и других доприноса ових људских група и противи се моралним законима, као и духу и циљевима УН.“*

Рафаел Лемкин (Raphael Lemkin)(1944), творац речи геноцид, даје дефиницију геноцида и истиче: *„Под геноцидом подразумевамо уништење етничке групе (...) уопште узев, геноцид не мора да значи уништавање нације, осим у случајевима када се реализује масовним убијањем свих припадника нације. Та реч пре треба да означи усклађен план различитих активности, које су усмерене да униште основне темеље живота националне групе, са циљем да се уништи и сама група. Циљеви таквог плана били би: дезинтеграција политичких и друштвених институција, културе, језика, националних осећања, религије и економског постојања националних група и уништење личне безбедности, слободе, здравља, достојанства, па чак и живота појединаца који припадају таквим групама.“*

Етничко чишћење, схваћено као уклањање припадника других заједница или колективитета са одређене територије, није појава новијег датума. Историјско искуство учи да је сваки рат праћен и масовним пресељењем становништва. Масовна пресељења становништва су позната још од библијских времена, до античке Грчке и старог Рима. Период Средњег века посебно је богат примерима масовног пресељења становништва. У XX веку, милиони људи су услед оружаних сукоба напустили своје домове. Значајни примери су примери протеривања Грка из Турске, Турака из Грчке, Срба из НДХ, Јевреја из нацистичке Немачке и окупиране Европе, протеривање Немаца из послератне Чехословачке, Срба из Хрватске.

Карин Бејкер (Becker 2006) дефинише геноцид као *„систематско уништење расне, политичке или културне групе“, док етничко чишћење дефинише знатно шире, као „уклањање нежељене групе из друштва, употребом геноцида или присилним пресељењем“ или да „етничко чишћење може укључити смрт или измештање или комбинацију, када је популација означена за уклањање из неке области.*

Кривични закон РС[418] посебно регулише кривично дело геноцид у оквиру главе - Кривична дела против човечности и других добара заштићених међународним правом. Дефиниција геноцида је усвојена из Конвенције. Дело етничко чишћење је у кривичном закону Србије у члану 371. сврстано у злочин против човечности, где је радња извршења дела дефинисана као „прунудно пресељавање.“ Такође се указује да се радња етничког чишћења, у Кривичном закону Србије може пронаћи и у члану 372. у оквиру дела ратни злочин против цивилног становништва. У оквиру овог дела етничко чишћење се јавља као „наређивање расељавања или пресељавања“, док се у ставу 4. истог члана под ратни злочин подведено и „пресељење делова свог цивилног становништва на окупирану територију.“

[418] „Службени гласник РС“, бр. 85/2005,

Простор јужне покрајине Србије, са 1.300 цркава и манастира, под званичним именом Косово (с Метохијом која је од 1968. године вољом косовских Албанаца избачена из званичне, а затим и свакодневне политичке комуникације) у српском језику је симболички најважнија реч којом се после имена Божијег, имена Светога Саве (оснивача Српске православне цркве у XIII веку), означава једновремено и национални и културну баштину читавог српског народа. Косовско предање настајало је, постепено, у вековима под османлиском влашћу, а светост овог мита чува као средиште Пећка патријаршија (1557.-1766.). Временом, ширило се народно предање, и историјско сазнање са националном свешћу и израсло постепено у стуб модерног етничког идентитета.

Косовски завет (по коме се пуна слобода стиче тек по коначном ослобођењу Косова) постала је политичка крилатица на којој се градила савремена национална идеологија. Доба националног романтизма у XIX веку, чији је најзначајнији представник владика Петра II Петровића Његоша, поново је постало акуално управо по његовој констатцији да је реч Косово била, уз име Божије, најчешће спомињана реч у свакодневном говору, као доказ да жива прошлост својом сенком наткрива свакодневицу. Историја нас учи да тегобно наслеђе често одређује политичке приоритете садашњости.

Етничко чишћење које су спроводили косметски Албанци на Косову и Метохији је вид остваривања сепаратизма, одвајања ове области од Србије као и реваншизам за историјске периоде када су је Срби већински насељавали. Већ је у ранијим поглављивима изнето да су се кроз историју, на географском подручју Косова и Метохије смењивали периоди превласти Срба или Албаница. Ти периоди носили су карактеристику међусобне нетрпељивости, свака од стране сматрала је да има права првенства и превласти над том облашћу и да за супрстављену страну нема места у преговорима о заједничком животу. Период социјализма у Србији и Југославији карактеристичан је по спремности српске власти да се успоставе услови за заједнички живот па су вршени уступци од уставних до локалних решења, који су афирмисали албанско становништво. Показало се, међутим, да је штета нанета осталом косметском становништву, нарочито косметским Србима и Црногорацима који су конститутиван народа.

Последња кретања становништва Космета деведесетих година била су условљена терористичким сецесионизмом косметских Албанаца. Период од 1989. до 2003. године обрађен је статистички кроз два међупериода који показују кретање становништва у тој Покрајини:

а) међупописни период 1981.- 1991. године,
б) период процене становништва 1991.- 1995.[419] Албанско становништво је попис 1991. године игнорисало и нису се на њега одазвали, а коначни резултати због тога се заснивају на проценама.

[419]. Слободан Мишовић.: Демографска слика и територијално одређивање Косова и Метохије после другог светског рада, час, Војно дело, бр.2/99, стр.77.

Табеларни (15) приказ процене броја становника за период 1991.-1995. године. [420]
а) укупан број становника :

геопростор	1991. год	1995. год
СР Југославија	10.408.699	10.546.983
Србија	9.792.264	9.911.878
Косово и Метохија	1.967.675	2.155.020

б) процена пораста становништва у бројкама и процентима у периоду 1991-1995.:

геопростор	1991-1995
СР Југославија	138.284 - 1,33%
Србија	119.614 - 1,22 %
Косово и Метохија	147.345 - 7,49%

в) процентуално учешће раста становништва Косова и Метохије у период
од 1945.- 1995. у односу на Југославију и Србију:

територија	1945.-1995.
% у односу на Србију	+ 513,93%
% у односу на Југославију	+ 463,16 %

г) процентуално учешће раста становника Косова и Метохије у укупном
становништву Србије и Југославије у периоду 1991-1995.:

територија	1991.-1995.
% у односу на Србију	+ 21,34 %
% у односу на Југославију	+ 20,05 %

Национална структуру становништва Косова и Метохије у две последње деценије двадесетог века мењала се у корист косметског албанског становништва што илуструју следећа табела 16:

национална припадност	1981. године број	%	1991. године број	%
Срби	209.498	13,14	195.301	9.93
Албанци	1.226.736	76,96	1.607.690	81,71
Муслимани	58.562	3.67	57.408	2,92
Црногорци	27.028	1,70	20.045	1,02
Хрвати	8.717	0,55	8.161	0,41
Роми	34.126	2,14	42.806	2,18
Турци	12.513	0,78	10.838	0,55
Југословени	2.676	0,17	3.070	0,16
остали	13.222	0,83	22.356	1,14
непознато	1.373	0,09	-	
укупно	1,594.451	100,00	1,967.675	100,00

Табела националне структуре косметског становништва за период 1981-1991. године .[421]
извор: Обрада аутора

Ако се ови табеларни подаци упореде са ранијим пописом становништва из 1981. године констатује се стални пораст албанског становништва, а стално смањење становништва националних структура: српске, црногорске, хрватске и турске, у чему предњачи српско становништво.

Ове промене у националној структури косметског становништва настале су услед:

[420]. Слободан Мишовић.: Демографска слика и територијално одређивање Косова и Метохије после другог светског рада, час, Војно дело, бр.2/99, стр.78.
[421]. Табела урађена на основу пописа становништва Савезног завода за статистику Југославије.

а) досељавања Албанаца и констатно високок природног прираштаја косметских Албанаца што је утицало на доминаност њихове бројности у укупном становништву. На то указује податак да албанска деца и омладина чине више од половине њиховог националног састава „Демографска експлозија, односно висока биолошка репродукција шиптарског етноса на Косову и Метохији, релативно највећа у Европи и један од највећих у свету, јесте биолошко-демографски чинилац који последњих деценија има највећи значај за убрзање бројчане предоминације шиптарске над српско-црногорском популацијом.“ [422]

б) стално исељавање Срба, Црногораца и Турака услед несношљивих услова суживота са косметским Албанаца, као и могућност продаје имовине и имања косметским Албанаца по повољним ценама и исељавања у централне делове Србије, Црне Горе или Турске. „ОВК“ је, приказавши се свету и становништву као војни победник и главни савезник НАТО-а, показала своје право лице. Уместо обећане кохабитације и толеранције, организовала је, уз етничко чишћење Срба, систематско етничко чишћење и других етничких група, пре свега Цигана, а затим и муслиманских Словена. Чак је и неколико десетина преосталих косовских Хрвата морало бити евакуисано у Хрватску пред албанском одмаздом. Да се ради о планском протеривању читавих етничких група јасно показује систематско уништавање културног наслеђа Срба: пре свега манастира и цркава да би се легитимисала нова реалност: Косово само за Албанце. Албанско политичко вођство, упркос вербалним залагањима за толеранцију и демократију, показало се, на делу, у великом раскораку са прокламованим политичким циљевима, настављајући политику етничке искључивости из доба титоизма. Прихватајући сличну политичку матрицу оној, коју је на Косову користио Милошевић, ОВК је уместо да изгуби, добила већи кредибилитет у сопственом народу, док су, уз ретке изузетке, изостале и осуде и одговарајуће мере уперене против прогона Срба цивила.

6.3.2 разбијање Републике Србије као суверене државе

Нов подстицај албанском национал-сепаратистичком и терористичком покрету започео је крајем 80-тих и почетком 90-тих година. Широка аутономија која је уживала Покрајина, у себи је садржавала елементе федералног и конфедералног статуса (директно представљена у федерацији). Иако је интегрални део Србије. Могла је самостално да доноси одлуке о скоро свим питањима без консултације са матичном републиком и без могућности да их матична република оспори (апсолутна судска, извршна и сва друга власт итд.). Све ове погодности нису биле довољне, јер је као и сада циљ албанских сепаратиста на Косову и Метохији била апсолутна власт и независност. У процесу насилног разбијања предходне Југославије, албанским сепаратистима покровитељи су била политичка руководства република претходне Југославије које су извршиле сецесију (Словенија, Хрватска, Босна и Херцеговина и Македонија).

У пролеће 1990. године, на чело косовских Албанаца, долази новооснована партија Демократски савез Косова и Ибрахим Ругова. Радикално мења постојећу стратегију. За

[422]. Слободан Мишовић.: Демографска слика и територијално одређивање Косова и Метохије после другог светског рада, час, Војно дело, бр.2/99, стр.88-89.

свега неколико месеци, Ругова успева да изврши масовну демобилизацију својих сународника и да их приволи да напусте стратегију интифаде и прихвате гандијевски метод мирног отпора. Отпочевши масовни бојкот институција српске државе, Албанци почињу да стварају паралелни систем етнички „чистих“ албанских институција у просвети, медијима, култури, здравству, економији и пре свега политичким институцијама власти. То укључује: организовање избора, успостављање парламента и формирање владе, који делују полуилегално, на Косову и у западноевропским држава-вама.

У почетку национал-сепаратисти покушавају да до остваривања својих циљева дођу подстицањем масовних демонстрација Албанаца, инсценираним штрајковима (рудара, радника јавних служби), саботажама са основном паролом „Косово - Република.“ Прва етапа у програму великоалбанских националиста имала је задатак да Косово добије статус републике што би омогућило каснију сецесију по моделу који су већ примениле Словенија, Хрватска, БиХ и Македонија. Противуставно и илегално изгласавање „Косово-републику“ (тзв. качанички устав) донето је уз прикривену подршку и помоћ нових старатеља - појединих кругова међународне заједнице, истих оних који су подржали разбијање предходне Југославије. Намера је јасна - стварање паралелних државних структура које треба да уз помоћ благонаклоних страних сила омогуће интернационализацију питања Косова и Метохије у циљу стицања међународног политичког легитимитета и отварања процеса одвајања од Србије и Југославије.

Радикализовање тј. оживљавање тероризма као средства за остваривање политичких циљева албанских сепаратиста на Косову и Метохији регистровано је 1992. године, под окриљем Демократског савеза Косова. Утврђено је да су припадници самозваног „министарства одбране и генералштаба републике Косово“ радили по инструкцијама и наредбама челника ДСК Антона Коље и тадашњег министра одбране стране државе - Албаније, генерала Сафета Зуљаљија. Истовремено, националистички политички лидер и вођа Демократске партије Албаније Сали Бериша, започиње са пружањем логистичких услуга терористима са Косова и Метохије, везано за њихову обуку у центрима у северној Албанији. Избор Салија Берише на место председника Републике 1992. године и почеци дезинтеграције државне организације Албаније (крах пирамидалне штедње крајем 1996. године, пљачка оружја из магацина албанске армије, колапс система безбедности-полиције) подстакли су даље снажење подршке албанском тероризму и сепаратизму на Косову и Метохији. Није случајно што се у то време терористичка „Ослободилачка војска Косова“ први пут јавно огласила. Упоредо са тим процесима, Албанија даје и пуну политичку подршку сепаратистима и терористима на Косову и Метохији признавањем легитимитета илегалне „Републике Косова“ и омогућавањем рада „дипломатског“ представништва те непостојеће државне творевине у Албанији. Албанија је једина држава која је признала нелегалне акте и виртуалну државу Косово на територији друге суверене државе насупрот свим међународним документима и принципима. У истом периоду шири се терористичка организација албанских сепаратиста па се поред првобитно основаних центара у Тирани и Елбасану, формирају и други, а преко Јадрана, из Италије, успоставља се канал за пребацивање терориста.

У припреми и вођењу антитерористичке одбране СР Југославија и Србија почињене су грешке чије су последице биле неотклоњиве. Те грешке су:

1. Државна граница је била недовољно заштићена. Илегални увоз оружја текао је 10-ак година, а исто толико и убацивање из Албаније наоружаних терориста. Све је то кулминирало крајем 1997. године када је дошло до потпуног урушавања албанске државе у Албанији и почетком 1998. године. Влада је била неодлучна да прошири гранични појас са 100 метара на 5 километара, како је то учинила 1998. године. Систем обезбеђења државне границе и заштите територије и њене безбедносне контроле био је крајње неефикасан. Државни органи (војни и полицијски) за сво то време нису успели да прекину илегално наоружавање и паравојно организовање албанских терориста, није откривен ни заплењен ни један масовни контигент оружја, није ухапшени нико од челника албанске терористичке организације нити било ко од одговорних полицијских, политичких и војних функционера чија је обавеза била контрола и заштита државне територије.

2. Потпуно је било изгубљено упориште у албанској популацији, без чега није било могуће успоставити политичку и безбедносну контролу територије.

3. Пристајање на споразум са Холбруком[423] о обустављању антитерористичке операције и то онда када је њу требало само довршити био је потпуни стратегијски промашај. Разуме се, да је то учињено из потпуно јасних и разумљивих разлога под диктом Запада, и уз претњу војном интервенцијом. Са ове временске дистанце поставља се питање да ли се смело пристати на оваков понуђени компромис.

4. СР Југославија у оквиру својих безбедносних и војних снага није располагала одговарајућим антитерористичким формацијама, нити снагама за брзе интервенције, па је била принуђена да антитерористичке организације води са релативно класичним полицијским и војним снагама. Те снаге су биле оспособљене за вођење насилних војних и полицијских операција, али за антитерористичке операције типа тзв. хируршких интервенција, што је иначе био наш стратешких план, те снаге нису биле способне. На спољном плану то је имало изразите негативне последице. Спољни свет, у условима снажних лобија за албанску ствар није био спреман да прихвати масовне и дуготрајне антитерористичке операције које су као такве подразумевале цивилна разарања и губитке.

Терористичка ОВК практично је послужила за остваривање два стратегијска циља НАТО-а:

1. Створила је политичко-стратегијске и медијске предуслове за НАТО агресију. Њу је НАТО промовисао у легитимни и ослободилачки покрет који се наводно бори за ослобођење свог народа од српске репресије. Представљена као неравноправна, инфериорна страна у сукобу коју војно треба подржати, НАТО је кренуо у оружану

[423]. Ричард Холбрук је у разговорима са представницима СРЈ био је специјални изасланик САД. Извор: сајт Министарства иностраних послава СРЈ, 1999.

агресију[424] да би таквог, наводно предоминантног војног противника, који примењује прекомерну силу драстрично казнио.

2. ОВК је сво време свог терористичког деловања у ствари била први стратегијски ешалон НАТО агресије и фактички његов предњи одред у агресији на СР Југославију. Управо је ОВК извршила први копнени удар (припремну битку) и то пре војне интервенције НАТО. Током агресије НАТО-а, ОВК је била његов копнени ешалон који је водио копнени ваздушно-копнене битке на Косову и Метохије.

„Протеривање Србије“ са територије „њиховог Космета“ терористи тзв. „ОВК“ покушавају да остваре масовним терористичким нападима на припаднике Министарства унутрашњих послова. Од укупно 1885 терористичких напада, извршених током 1998. год, на припаднике и објекте органа безбедности изведено је 1129. Убијено је 115 полицијаца, а 403 је теже или лакше рањено. Такође, 15 је киднаповано (3 убијена, 3 пуштена а судбина за њих 9 није позната). У току исте те године терористи на Косову и Метохији извршили су бројне терористичке акте против цивила. Том приликом су **убили:** 46 цивила српске и црногорске националности; 77 цивила албанске националности, лојалних држави Србији и Југославији; 5 цивила Рома; 14 цивила различите националности, носиоце јавних функција или запослених у јавним службама. **теже или лакше ранили:** 158 лица, од чега: 74 цивила српске и црногорске националности; 72 цивила албанске националности; 3 цивила, припадника националне заједнице Горанаца и 9 цивила осталих нациналности, **киднаповали:** укупно 293 цивила, од чега 173 цивила српске и црногорске националности (13 убијено, 2 побегло из заточеништва, 68 пуштено на слободу, за 90 судбина неизвесна); 101 припадника албанске националности (16 убијено, 8 побегло из заточеништва, 34 ослобођено, за 43 је судбина неизвесна); 14 Рома (2 убијена, за 5 судбина непозната, 7 пуштено на слободу); 2 Египчана (судбина непозната); 1 држављанин СРЈ из БЈРМ (ослобођен); 2 цивила осталих националности (судбина непозната). Албански терористи тзв. „ОВК“ током 1998. године 708 пута су покушали су да пређу државну границу (504 у СРЈ, 204 из СРЈ) ради обуке и наоружавања у Албанији. Том приликом учињено је 125 граничних инцидената од чега 100 оружаних напада неколико хиљада терориста на југословенске граничаре. У структури убијених (715), рањених (366) и ухваћених (93) терориста идентификовани су припадници албанске националне мањине на Косову и Метохији, држављани Албаније, исламски фундаменталисти и муџахедини са Блиског Истока и из Азије (велики број повезаних са Осамом Бин Ладеном) и плаћеници из европских држава (укључујући државе настале на простору бивше Југославије). На извршавању задатака обезбеђења државне границе и спречавања упада терориста погинуло је 36 а

[424]. Деветнаест земаља НАТО отпочело је 24. марта 1999. ваздушне ударе на Србију и Црну Гору. У наредним данима одвијала се синхронизована акција авијације НАТО и њихових компених савезника ОВК. Војни и политички кругови НАТО у опису агресије користили су теорију о „праведном рату“, комбинујући то са технолошким жаргоном о „колатералној штети.“ Стање на терену пружало је дијаметралну супротну слику. Према америчким изворима, током 78 дана бомбардовања, са висине од преко 10.000 метара, НАТО је извршио 58.000 кружних летова над Србијом и Црном Гором. На 112 места, претежно Косово и југ Србије, избачене су бомбе са осиромашеним уранијумом који имају двоструко дејство: изазивају канцерозну радијацију и хемијско тровање (The Times, January 15, 2001, p.4). Тачан број оболели и умрлих од рака на Косову и Метохији још се прикрива. Али италијанска команда је саопштила да је, од тридесет њених војника који су служили на Косову. Дванаест умрло од рака, пет од леукемије, а остали болују од болести зрачења. (The CCPA - Monitor, Ottawa, July-August, 2001). За време тромесечнох бомбардовања од марта до јуна 1999. бачено је на Србију, укључујући и Косово 1.800 класер бомбе, које су садржавале 300.000 субмуницију. Према америчким изворима, остало је неескплодираних, највише на Косову, између 15.000 и 90.000 (Op.cit,p.95) - детаљније видити: Аврамов, С, Геноцид у Југославији 1941-1945, 1991.., Београд, књига, стр. 258260).

рањено 105 припадника Војске Југославије.[425] Ваља напоменути да је терористима приликом илегалних прелазака из Албаније у већини случајева пружана ватрена подршка припадника албанске армије.

6.3.3 стварање „републике Косово“ и њено припајање „Великој Албанији“

У научној јавности, није било дубље анализе историјских и идејних корена велико албанског националног пројекта, која би помогла да се савремена збивања у Југоисточној Европи лакше разумеју и објасне.[426]Питање настанка великоалбанске идеје спада у ред незаобилазних питања у свим студијама које се баве албанском историјом. Велико државни пројекат „Велике Албаније“, са идејом водиљом „сви Албанци у једној држави“, везује се за организацију под називом „Лига - Савез за одбрану права арбанашког народа“, познатију као „Арбанашка“, „Албанска“ или „Прва призренска лига“, коју је уочи Берлинског конгреса, 10. јуна 1878. године у Призрену, основао Централни револуционарни комитет за одбрану националних права Албанаца.

Пројекат Прве призренске лиге се у основи може посматрати из три угла. Са једне стране она представља резултат реакције Турске на све веће опасности од њеног и у исламизованој „Великој Албанији“, тражила заштиту од све теже заустављених ослободилачких покрета српског и других хришћанских народа. С друге стране, оснивање Лиге, охрабрила је и Аустрија, која се противила територијалном проширивању Србије и Црне Горе, због чега је изичито захтевала да Турски вилајети (Скадарски, Косовски, Битољски и Јањински) и даље остану у оквиру Турске царевине, како би Албанци добили аутономију и били војно усмерени против Србије и Црне Горе.[427] Са треће стране пројект Велике Албаније, представља последњи пример националног романтизма XX века, који је тежио да по сваку цену створи не само независну већ и етничку чисту Велику Албанију.

Неспорно је ипак да албанска великодржавна идеја није настала као аутетнични израз албанског националног покрета, нити су настанак лиге и њен политички програм били израз изворних ослободилачких напора Албанаца. Сасвим је јасно да су они више били творевина великих сила аутохотног албанског ослободилачког покрета.[428]Пројекат „Велике Албаније“, настао је у суштини као резултат балканске политике супростављања великих сила ослободилачким покретима велике већине балканских народа, у време када су велике силе донеле одлуку да се Турска мора повући са највећег дела окупираног Балкана. Сагласно томе, главни циљеви Призренске лиге били су да српске, грчке и црногорске територије у тренутку распада Турске империје, не припадну матичним државама, већ да се вишевековна окупација од Турака прогласи за „статус кво“, те да се оне укључе у новостворену државу „Велику Албанију.“ Формирана на тим основама Призренска лига је задовољава и омогућила остварење више циљева својих покровитеља, него Албанаца, који су њеним оснивањем фактички постали инструмент остварења геополитичких интереса и Турске и Аустроугарске, али

[425]. Подаци су коришћени из архиве МУП-а РС.
[426]. Борозан, Ђ.: Велика Албанија 1939-1945: порijекло, идеје, пракса, Београд, 1995. стр.570.
[427]. Гаћиновић Р.: Отимање Косова и Метохије, Новинско-издавачки центар, „Војска“, Београд, 2004.
[428]. О сложеном односу великих сила према албанском фактору и манипулисању идеје Велике Албаније: Храбак, Б: Први извештај дипломата великих сила о Призренској лиги, Balcanica IX, Belgrade 1978, str.235-289; Славко Димевски, „Призренска лига“ според извештаите на странските конзули, Гласник института за национална историја, 3, Скопје,1975, стр.101-123.

и осталих моћних еврпоских држава (Велике Британије, Немачке, Италије, Русије, Фрнацуске).

Формирање Призрнске лиге, представља кључни моменат у конституисању албанске националне идеологије. Тада је први пут јасно формулисан концепт „Велике Албаније," који до данашњих дана представља идеолошку основу дугогодишњег деловања албанских националиста, чији се програм у основи заснива на шовинистичкој идеји албанског националистичког експанионизма и панисламизма. Стварање „Велике Албаније" на програму Прве призренске лиге, подразумевало је етно-простор, војностратегијско и политичко - територијално обликовање и међународно правно верификовање нове албанске државе која би укључивала све просторе Балкана насељене Албанцима. Тај концепт, Албанци на Космету су снажно подржавали и следили га, користећи сва расположива средства укључујући насиље и злочине против свих који су се противили његовој реализацији.

Идеја о отцепљењу Космета од Србије и Југославије и његовом сједињењу са Албанијом као конкретизација великоалбанске идеје, била је и остала преокупација албанских сепаратиста, од настанка Албаније до данашњих дана. Деловање лидера косметских Албанаца на тој основи није се ни крило. Током Другог светског рата, са окупацијом делова Космета од стране окупаторске италијанске власти започето је и систематско спровођење великоалбанског политичког и културног програма у свим сферама живота. Незнатан број српске деце која су похађала школе под инталијанском окупацијом била су принуђена да уче на албанском језику. Након завршетка рата, на првој страни буквара за ученике првог разреда основне школе на Космету, налазила се слика Енвера Хоџе са паролом „Наша домовина је Албанија."

Платформа за решавање албанског националног питања, коју је усвојила Албанска академија наука у Тирани, 20. октобра 1998. године, последњи је званични писани документ о циљевима и начину реализације великоалбанске националне идеје и представља најновију стратегију албанских екстремиста о фазном решавању албанског националног питања у Србији, Македонији, Црној Гори и Грчкој. У том документу, у вези са актуелном ситуацијом на Космету, поред осталог се истиче: „У последње време нереди на Косову су попримили драматичне размере због српског полицијског терора". Тврдоглавост Београда да не призна косовским Албанцима свеопшта права створила је ризик од избијања сукоба изнад њених граница - на Балканском полуоствру, а можда и шире. „Констатујући да је Република Србија „изгубила право на основу којег је оправдавала свој суверенитет над Покрајином Косова", Албанска академија наука закључује (више од пет месеци пре НАТО агресије на Србију и Југославију) да је „једино могуће решење /.../ брза интервенција међународног фактора, која би приморала Београд да призна Републику Косово одвојену од Србије, остављајући право њеном народу да успостави статус републике."[429]

На основу анализираних чињеница: у организацији, циљевима и насилном деловању албанских ексремиста и националиста на Космету, укључујући посебно организацију, састав и деловање ОВК, може се препознати мешавина различитних идеологија, пре

[429]. Platforme per gjidhien e ceshtjes kombetare shqiptare, Tirane 1998., str 43.

свега стаљинизма, фашизма и верског-религигиозног фундаментализма исламске опредељености. Елементи стаљинистичке идеологије Еневера Хоџе и Сали Берише препознатљиви су по њиховом насиљу над својим сународницима, а елементи фашизма по насиљу према другим етничким заједницама, заснованом на традицији балиста, качака и СС дивизије „Скендербег“ из Другог светског рата. Елементи верског фундаментализма у њиховом деловању били успешно маскирани национализмом. У првој фази ескалације насиља после Другог светског рата (1969.-1988.) албански екстремисти су деловали под окриљем „марксистичко - лењинистичких“ група, сматрајући да је борба за национално ослобођење у јединству националних и класних интереса и циљева.

Иако се терористичка активност албанских сепаратиста на Косову и Метохији у екстремном оружаном облику масовно испољила почетком 1998. године (напади на органе безбедности у селима Лужане и Ликошане у фебруару), корени такве делатности сежу далеко у прошлост, при чему је стратешки циљ остао исти - формирање „Велике Албаније“ као етнички чисте и изразито националне државе свих Албанаца.

Албански тероризам на Косову и Метохији јавио се као последица политичког концепта протеривања силом и претњама неалбанског становништва, у првом реду Срба и Црногораца, ради задобијања већине у националној структури становнишва, са циљем да то буде основа на којој ће се градити захтеви за политичку контролу те територије и њено припајање замишљеној „Великој Албанији“, која би требало да у себе укључи и делове територија и других суседних држава - Македоније и Грчке.

Вођство албанског сепаратистичког покрета добро је проценило да је Србија 90-тих година XX века била ослабљена, да ће тешко успети да се одупре најезди тог сепаратизма ако он добије подршку Запада и да је то шанса да оствари своје сепаратистичке намере, јер им се таква шанса тешко може поново указати. Уз помоћ страних агенција и уопште страног фактора свих нивоа, разрађен је и примењен целовити стратешки концепт који је имао више упоришних тачака:

- Медијску и међународну политичку промоција албанских, наводно легитимних права на отцепљење. Посебну улогу у том смислу одиграле су бројне невладине и тзв. експертске организације и институције међу њима се посебно истакао Центар за превентивно деловање Савета за иностране односе САД.

- Невладине и експертске организације, креаторе политике влада САД, држава Запада и исламског света, који лобирају за албанску независност и предимензионирају истину о албанским етничким правима и њиховој угрожености од наводне српске репресије. У тим својим наступањима настојали су и углавном успевали да делегитимишу напоре Југославије и Србије да очувају своја суверена права на делу своје територије. Промовисали су решења која су предвиђала најпре истеривања Србије са Космета а потом и потпуно отцепљење тог дела Србије, што је практично на делу данас;

- Обимне припреме организацијске, финансијске, материјално-техничке, политичке, за албанску оружану побуну на Космету:

- Успостављена „Косово Република“, као паралелне државе и донешене одлуке о формирању паравојне организације ОВК и параполицијских снага;

- Формирање владе у Егзилу (влада Бујара Букошија) и фондова за финансирање рата, односно, албанске сепаратистичке побуне на Космету. Централни фонд био је у Швајцарској, а тим поводом и у ту сврху шиптарска дијаспора се чврсто повезала и деловала на широком простору од Албаније преко Европе до Америке.

Конституисање Министарство одбране у Тирани, које је надгледало све припреме за активирање албанског сепаратистичког тероризма од почетка до краја рата на Космету и под својим надзором држало све шиптарске терористичке активности.

У глабалном процесу жаришта Балкана, као и разбијања и комадања СРЈ, економском и просторном дезинтеграцијом СРЈ и Србије и приликом агресије на СРЈ иницирани су али и потиснути етнички проблеми. Политичка криза на Косову и Метохији, представља мотив, повод и изговор за деловање актера новог светског поретка, да овој простор постане епицентар политичких, економских и оружаних дешавања.

Посебно пажњу посвећујемо следећим чиниоцима који утичу на важност Косова и Метохије као моћног центра:

- Изузетан значај територије и простора Космета, сагледава се у његовом геополитчком и геостратешком положају. Војном, географском и економско-правном погледу, заузима централни балкански простора где се укрштању значајни путеви и вековна сусретања Истока и Запада. Са аспекта духовног, културног представља врсту српске „макро тврђаве“ на Балкану, коју је хемогенистички силама било тешко, али веома важно освојити;
- У конвергенцији са таквим значењем, евентуални трајни губитак ове „свете српске земље“ имао би катастрофалне последице за егзистенцију и опстанак српског народа и државе. Значајно би се угрозио државни суверенитет, који представља примарни услов опстанка и преживљавања целокупног српског националног бића јер без државног конституисања народа (нације) не постоји могућност одбране њихових кључних вредности и интереса; [430]
- Геополитичке последице евентуалног изузимања Косова и Метохије из суверенитета и територије целовитости Србије (на било који начин „у једном потезу“ или „корак по корак“) биле би још значајније. Арбанси би од Срба преузели сав квалитет тог простора и он би уместо српске постао арбанашка (албанска) геополитичка „тврђава“ Балкана, и то не само у демографском смислу, већ у културно-цивилизацијском, војно-стратегијском, економском;
- Простор Косова је, у новој геостратешкој концепцији америчке администрације, означен као кључна стратешка тачка од виталног националног интереса САД, што

[430]. Шта би значило губитак Косова за српски народ добро је експлицирао Миломир Степић у својој књизи: Косово и Метохија, политичко-геофрафске и геополитичке перспективе. Он тврди: „Губитак дела државне територије најчешће истовремено значи губитак престонице (главни град), културно-цивилизацијских репера (у духовном и материјалном смислу) религијских жаришта, демографских потенцијала, кључних природних ресурса и економске базе, што води запоседовању целокупне државе и њеној пропасти. Континитет државе најчешће је директно повезан са сталним очувањем њеног историјског средишта унутар државног простора, иако се централне територије и престонице могу померати, зависно од савремених захтева, формирати нове.“

је иначе и председник Бил Клинтон јавно изнео 28.02.1999. године у Сан Франциску, говорећи на скуп о америчкој спољној политици;

- Космет представља прву-почетну геостратешку тачку у процесу светске доминације, хегемонизма, полигон ка постепеном освајању света и успостављања светске моћи;
- Космет представља повод и изговор за економску дестабилизацију целог Балканског региона, али и Источне Европе, а потом и за успостављање политичке контроле од стране западних фактора;
- Косово представља кључну „одскочну даску“ Запада за даље ширење и продор на Исток;
- Политичка контрола и деструкција започетих европских интеграционих токова и дестабилизација Европске заједнице, као главног мега-конкурента у процесу успостављања светске доминације;
- Ангажовање војног сектора чија је сврха испробавања новог оружја, а потом његов извоз и продаја, као и потрошња старог, нагомиланог оружја;
- Искоришћивање огромних привредних ресурса и економских потенцијала Космета.
- Косово представља добар пример да се покаже целој светској заједници које „газда у кући“ (у свету), ко може да спасе већ нарушени политички престиж и кредибилитет западних актера у процесу успостављања новог светског покрета;
- Постојање латентног кризног жаришта у држави о којој је плански већ изграђен негативни имиџ у свету и која је под дугорочним економским притиском међународне заједнице економски изнурена и знатно ослабљена;
- Постојање јаког сепаратистичког и терористичког покрета, који је, такође, последњих година активан и подржаван од међународне заједнице;
- Конципирање и реализација пословних интереса западних корпорација на Косову и Метохији, после агресије НАТО алијансе, у смислу отварања процеса „новог пословног уговарања“ или неког „новог рата за уговоре“ на Косову и Метохији;[431]
- Територија Косова представља већ уходану и добру подлогу за „криминализацију“ целог Балканског региона. После подршке терористичке организације ОВК инсталирања НАТО снага на Косову, агресије на СРЈ долази процес стварање једне марионетске владе Косова сачињене од терориста, чији је циљ да се на Косову створи „мафијашка држава“.

Балкан је посебно занимљиво и значајн за деловање исламског фундаментализма јер се на његовом подручју укрштају многобројни цивилизацијски кругови хришћанске, западно - европске и исламске цивилизације. Радикална исламска заједница настоји да границе своје цивилизације помера све више на запад на уштрб, православне и западне цивилизације.

[431]. О процесу продора Западног капитала на Косову и њихове међусобне конкуренције око деобе овог значајног колача вредног најмање 6 милијарди долара, (13. јуна 1999.) је писао „Брасилски свет.“ У тексту под називом „Нови рат за уговоре“ описује се ова борба хијена, Америчких и других Западних компанија. Идући толико далеко о свом цинизму и безобразлуку неки пословни кругови су изнели став да постоји, у тој борби, проста математичка операција-оно што смо ми разорили и уништили припрада нама, свакоме пропрционално припада онолико колико је разрушио. Тако се Министарство трговине УСА изложени многобројним таксимилима, телефонским позивима и агресивним посетама, заступника америчких компанија које се боре за свој удео у реконструкцији Косова. Америчке корпорације захтевају од председника Клинтона да испољи чврстину и одлучности у одбрани америчких пословних интереса на разрушеном Балкану. Америчке компаније је обузела нервоза због спорости председника Клинтона „да се отараси Милошевића“ и ослободи још 45 милијарди долара за улагање капитала у Србију, који су њихове бомбе разориле. Енглеска Конфедерација грађевинара су 5000 чланова већ се налази на Косову.

Пошто је Космет, Балкан у малом, он постаје кључно средишње подручје овог сукоба различитих цивилизација и померања граница посебно после распада бивше СФРЈ. Једна од последица овог процеса је стварање прве муслиманске државе у Европи на тлу Босне и Херцеговине. Јак утицај фундаметалистичке и исламске заједнице знатно се осећа у оквиру албанске и македонске државе.

6.4. Терористичке снаге албанских екстремиста (ОВК, ФАРК, АНА)

Носилаци албанског тероризма показују јединство у мотивисаности и упорности да дођу до свог политичког циља, а своју активност имају снажну подршку грађана. Овај фактор је значајан да би деловање екстремисти добили на снази и ефикасности. Екстремисти различитих политичких опредељења, страни држављани и недржавни спонзорску и танснационални плаћеники нашли су се у саставе албанских терористичких организација (ОВК, ФАРК, ОВПБМ, ОНА, АНА), настале су на великоалбанској националној идеји и на традицији више албанских национал-политичких и милитантних организација основних посебно после формирања Прве призренске лиге 1878., признања Албаније за независну државу 1912. године, после Првог, Друго светског рата и крајем XX века.

До појаве ОВК, средином деведесетих година прошлог века, на Космету и у инострнству делују многе екстремистичке групе и организације Албанаца под различитим називима, углавном са седиштем у иностранству. Њихов број се значајније увећава од шесдесетих година прошлог века, када велики број Албанаца напушта Србију и емигрира у земље западне Европе. Од мартовско - априлских демонстрација 1981. па до 1989. године, службе безбедности су открилe преко 100 илегалних организација и група, које су на Космету деловале са позиције албанског национализма и сецесионизма. Већина од њих ослања се на албанску политичку емиграцију, посебно у земљама западне Европе, која их је постицала на терористичке акције, ради поткопавања ауторитета постојеће власти у земљи и „револуционисања“ дела албанског становништва. Већина касније основних легалних политичких партија Албанаца у Србији подржавале је сепаратистичке циљеве екстремних Албанаца, толеришући или помажући насилне облике њихове борбе ради остваривања тих циљева.

Као најзначајније организације и групе косметских Албанаца које су деловале са позиција албанског национализма, у литератури се најчешће истичу: Марксистичко лењинистичка група Косова, Комунистичко - марксистичка - лењинистичка партија Албанаца у Југославији, Покрет за Републику Косово, Национални комитет, Национални покрет за ослобођење Косова (НПОК), Слободно Косово, Савез Косовара, Легалитет, Трећа призренска лига, Народни фронт, Хрватско - албански савез, Фронт националног ослобођења Косова, Партија борбе Косова и Покрет за албанску социјалистичку републику у Југославији. Све оне су најчешће означаване као шовинистичке, иредентистичке, сепаратистичке или сецесионистичке. Како су деловале илегално, често су мењале имена чиме су се штитиле од откривања њиховог правог идентитета, руководства и чланства.[432]

[432]. Рауфер, Х.: Албанска мафија, Форум за безбедност и демократију, Београд, 2005, стр.132.

6.4.1. параполитичко, парадржавно, паравојно параполицијско и криминално-клановско организовање Албанаца

Зачетник идеје савременог тероризма на Космету и претеча ОВК, била је сепаратистичко-терористичка организација Народни покрет за Републику (Livizja popullore per Republiken e Kosovoes-NPRK), која је касније променила назив у Народни покрет Косово (НПК). Оранизацију НПРК/НПК је основала албанска служба безбедности „Сигурими“ 17. фебруара 1982. године у Штутгарту у Немачкој[433] и њој су махом приступили екстремни Албанци избегли у Швајцарску и Немачку после демонстрација и немира на Косову и Метохији у марту 1981. године. НПРК је формиран обједињавањем четири најпознатије илегалне организације албанских екстремиста, и то: 1) Оранизација марксиста и лењиниста Косова (ОМЛК), 2) Национално - ослободилачког покрета Косова и осталих области насељених Албанаца у Југославији (LNCKVSHJ-НОПК), 3) Партије Албанаца за социјалистичку републику у Југославији (PKMLSHJ - ПАСРЈ) и 4) Црвеног народног фронта (ФКВ). НПРК је успоставио добро укорењену мрежу широм Европе са ћелијама у Француској (Париз), Белгији (Брисел), Немачкој (Франкфурт) и Шведској (Штокхолм), а посебно је био активан у позивању и подстицању косметских Албанаца на оружану борбу.[434]

Све означене илегалне организације деловале су у континуитету са бројним сличним организацијама, чији је идејни творац шесдесетих година прошлог века био Адем Демаћи, с тим што се НПРК/НПК често истовремено профилише и као следбеник фашистичке организације „Бели Комбтар“ и као следбеник лењинистичко - стаљинистичко - марксистичке идеологије Албанске патрије рада (АПР) Енвера Хоџе. На платформи те идеологије, Демаћи инсистира на илегланом деловању, формирању челија са три до пет чланова, које „треба да постану искре великог пламена револуције, који треба да уследи.“ Крајњи циљ борбе екстремистичких група средином седамдесетих година прошлог века дефинисан је као „уједињење домовине, као вековне аспирације албанског народа“ и требало је да се оствари кроз три задатка: национално просвећивање маса, социјално ослобађање и уједињење са матицом Албанијом. Ипак, улога претече НПРК имала је ОМЛК, коју су 1976. године формирали Хидајет Хисени, Кадри Зека, Гани Суља, Јусф Грвала и други екстремисти марксистичко лењинистичке опредељености.

Поједине од наведних организација имала су своје огранке, и у тадашњој ЈНА, у којој је у периоду од 1981. до 1987. године откривено чак 216 илегалних организационих група, са 1.435 припадника албанске народности, који су деловали са позиција албанског национализма и сепаратизма. Наим Мањоку, бивши официр ЈНА детаљно описује илегално самоорганизовање албанских ученика и студената у војним школама и академијама, на национално депаратистичкој основи и на принципу неформалне хијерархије, уз звање и подстицање високих официра ЈНА Албанаца. Посебне заслуге у том смислу, преписују се генералу Ремизу Абдуљију, начелнику Војно техничког школског центра у Загребу, који је у интерној службеној комуникацији наступао са позиција НПОК-а. „Имао је смелост Рамиз Абдуњи, један албански генерал, наш шеф да демонстрације не назове контрареволуцијом, да не осуди албанске студенте...“,

[433]. Стијовић, З.: Космет- моје сведочење, издање аутор, Београд, 2007, стр. 60.
[434]. Рауфер, Х.: Албанска мафија, Форум за безбедност и демократију, Београд, 2005, стр.132.

објашњава Маљоку реаговање Абдуљија на демонстрације из 1981. године.[435] „На војној академији у Загребу, Том Бериша и Рамиз Абдуљи су створили структуру, пирамиду, субординацију унутар албанских кадета. Они су на албанске кадете пренели дух национализма.“[436] Џафер Шатри је од 1982. године руководио „Покретом за Републиком Косово“, који је издавао брошуру „Љирија“, која се илегално растурала међу учесницима и студентима војних школа и академија.[437] Особа од које сам примао илегалну пошту представила ми се именом Бесник Косова,... ни данас не знам ... ко је он.“[438]

Поред Народног покрета Косова (НПК), Демократски савез Косова (ДСК) на челу са Ибрахимом Руговом био је најутицајнија и водећа политичка странка етничких Албанаца на Косову и Метохији. Преовлађујућом заслугом ДСК дошло је до усвајања илегалне „Декларације о независности“ (2. јула 1990. године), илегалног „Устава“ (7. септембра 1990. године) и до чак одржавања илегалног референдума о проглашењу „Независне Републике Косова (18. октобра 1991. године). На илегалним изборима за председника и друге органе власти илегалне „Републике Косова“ (24. маја 1992. године), формирани су илегални парадржавни органи „Републике Косово“, који су од политичких станака поступно преузимали из своје „надлежности“, укључујући посебно функцију одбране и безбедности, односно војске и полиције. „Влада Републике Косова“ на челу са Бујаром Букошијем, оснива током 1992. године „Министарство одбране“ и „Генералштаб војске Републике Косова“, са седиштем у Албанији, са првим задатком да припреми план формирања „оружаних снага Републике Косова“, односно „Албанске војске на Косову.“[439]

У складу са припремљеним планом, у оквиру илегалних органа локалне власти, формирани су штабови као носиоци организовања, обуке и наоружавања албанских екстремиста, утврђени су и организација, наоружање и униформа, уведена су војна правила, ознаке и друга етикеција и протоколи оружаних снага „Републике Косова.“ Након тога, организоване су тајне мобилизације, наоружавање и обука албанског становништва у руковању оружјем уз истовремене покушаје обједињавања и усмеравања деловања постојећих паравојних група. Та делатност је практично прекинута 1994. године откривањем и хапшењем чланова врха илегалног „Министарства одбране“ и „Министарства унутрашњих послова Републике Косова.“ Истрага је касније показала да су од половине 1990. године, око организовања „Албанске војске“ на Космету блиско сарађивали Демократски савез Косова и Министарство одбране Албаније, уз непосредну учешће министра одбране Албаније Сафета Жуљаљија и потпредседника ДСК Антона Кољаја.[440]

Почетак деведесетих година на Косову и Метохији обележен је и још једним догађајем од изузетног, можда и кључног значаја за стварање потенцијала за ескалацију

---

[435] . Зогај, А.: Сведочење о путу слободе (дијалог са Наим Маљокуом), Зери, Приштина, 2000. стр. 10-11.
[436] . Исто, стр.15.
[437]. Исто, стр.22,23.
[438]. Исто, стр. 17.
[439]. Планом „Министарства одбране“ било је предвиђено да оружане снаге броје око 40.000 људи, разврстаних у 2 корпуса и 11 бригада (200 чета и 100 водова). За њихово опремање, планирана је набавка 26.250 пушака, 2.250 пушкомитраљеза, 5.500 пиштоља, 10.450 аутомата, 850 минобацача и 182.750 ручних бомби. Извор: Мијаковски, М: Модели заштите ВЈ од тероризма, докторски рад, ВА ВЈ, Београд, 1999, стр. 62.
[440]. Јевтић,Ђ.: Битка за Косово, шест векова после 2, Нови свет, Приштина-Београд, 1998, стр. 253.

терористичког насиља који ће убрзо уследити. Одлуком Савезне владе тадашње Југославије о амнестији политичких затвореника, на Косово и Метохију, директно из затвора стигла је и овацијама дочекана група Албанаца истакнутих чланова НПРК, међу којима је најпознатији био Адем Демаћи. Одмах по изласку из затвора, амнестирани политички осуђеници су се окупили и утврдили смернице за даљи рад, које су између осталог укључивале: одржавање међусобних веза илегалним „каналима“, укључивање у рад и утицај на деловање новоформираних албанских странака и партија, и као задржавање старих циљева и метода деловања уз њихово актуелизовање и прилагођавање глобалним променама, односно уз ослањање на нови тренд глобалних вредности: демократију, људска права и слободе.

Улога Адема Демаћија посебно долази до изражаја, после Дејтонских преговора и споразума о решавању кризе у Босни и Херцеговини. Опаску Рудолфа Перине, помоћника државног секретара САД, који је делегацији косметских Албанаца између осталог рекао: „У Дејтону су се нашли народи који су се борили у рату. Ви се нисте борили и зато нисте позвани“, Адем Демаћи је брзо и доследно то схватио као позив за рат. Јавно је затражио „да се пређе на дела“, јер је „време приче завршено.“ Од тада, Адем Демаћи и његови истомишљеници предузимају водећу улогу у сепаратистичком покрету, а политички утицај Ругове почиње нагло да опада. Већ 1997. године, у разговору са америчким дипломатом Ричардом Мајлсом, Адем Демаћи изјављује да је ОВК „последица државног терора и неадекватног деловања албанских политичара, који инсистирају на мировним решењима“, додајући и то да је „ова организација резултат успореност деловања међународних фактора.“[441]

а) Настанак и развој ОВК

Етносепаратистичке терористичке организације, најчешће настају из националних покрета, а као пример за ту тврдњу, такође се наводи Баскијска ЕТА. Педесетих година прошлог века, ЕТА је основана као огранак националне политичке партије. Састављена од младих незадовољних националиста, који су желели регионалну аутономију. ЕТА се у почетку није служила насиљем, али када је Франко покушао да угуши тај покрет и 1968. године започео терористичку кампању, њена милитантнија фракција ЕТА-м одвојила се 1974. године и као војно крило ЕТА извршила преко 600 убистава у периоду од 1968. до 1996. године.[442]Као типичан пример савремене етносепаратистичке терористичке организације, баскијска ЕТА је свакако послужила као узор и у настанку и развоју албанских терористичких група и организација на Косову и Метохији.

Заступници насилиних метода у решавању политичког проблема, под окриљем појединих илегалних политичких организација Албанаца, још од седамдесетих година прошлог века показују интерес и спремност за планирање, организовање и извођење терористичких напада и за илегално убацивање оружја на Косово и Метохију. Осмадесетих година прошлог века, на Косову и Метохији делује велики број мањих, углавном илегалних и насиљу склоних група и организација. Њима се током деведесетих година прикључују илегалне и легалне организације косметских Албанаца, који покушавају да формирају паравојне групе, као своја војна крила. У тим

[441]. Стијовић, З.: Космет - моје сведочење, издање аутора, Београд, 2007, стр. 46, 102.
[442]. Vajt, Dz. R.: Terorizam, Aleksandrija Presss, Beograd, 2004., стр. 230.

покушајима предњаче Демократски савез Косова (ДСК) и Народни покрет за Републику Косово (НПРК/НПК).

На идеји и традицији насилне борбе екстремних Албанаца за остваривање политичких циљева, у последњој деценији XX века, настале су кључне албанске паравојне - милитантне и терористичке формације. Према поузданим изворима, у пролеће 1993. године, НПРК/НПК ствара „Ослободилачку војску Косова - ОВК“[443] (*Ushrise Clirimtare e Kosoves* - UCKA, KLA), као своју паравојну организацију на Косову и Метохији,[444] са терористичком структуром и „ратним циљевима.“ Њени организациони зачеци препознају се у спајању и прерастању локалних криминално - клановских и етнонационалистичких група - банди[445] у паравојне насилничке саставе (месне стрже, тројке, водове, чете),[446] организоване на територијалном принципу. Временом се у те саставе укључују и албански емигранти повратници - лажни азиланти из западноевропских земаља, војни дезертери из бивше ЈНА, али и страни плаћеници.

У селу Зајс, код Кичева у Македонији, на конститутивном састанку НПК одржаном априла 1993. године, донета је одлука о војном организовању и припремама за рат на просторима на којима живе Албанци. Августа исте године у Дреници, на конференцији Општег савета НПК, донета је одлука о здруживању најужег руководства, формирању оружаног језгра и отпочињању са оружаним нападима на полицију, цивилно неалбанског становништво и Албанце лојалне Републици Србији. Сматра се да је тада фактички формирана ОВК, а њеним снагама руководили су Хашим Тачи, Џеват

---

[443]. Различите политичке групације налазе се у корену ОВК. Развој ове гериле почињу од главног догађаја у новијој историји Косова, то јесте од демонстрација из 1981. и жестоке репресије која је уследила. Албански демонстранит званично су захтевали да Косово добије статус републике у саставу Југославије, а не некакву сецесију. У ствари је увелико обрађивала националкомунистичка пропраганда албанског стаљинистичког разима. Након 1981., активистичке мреже су створене у егзилу (Christophe Chiclet, „Mysterieuse UC“ in Kosovo; le piege, Paris, L'Harmattan, 2000.). У фебруару 1982. активисти четри марксистичко-лењинистичке групице окупили су се у Ада Пазару, кварту турског града Самирне, и основали Покрет за албанску републику у Југоалвији (LRSH), који је веома брзо располагао органцима. У Швајцарској и неким тајним мрежама у унутрашњсти самог Космета. Тај покрет је 1985. променио име и постао Покрет за народну републику Косова (LRPPK), наглашавајући свој индепендистички и енверистички дискурс. Управо од тог тренутка је ова група почела да припрема оружану борбу. (Paulin Kola, The search for greater Albania, op.cit.p. 319.) Покрет је 1987. покушао да киднапује југословенског конзула у Штутарту да би преговао о ослобођењу Адема Демаћија. Групом је углавном управљао Џавид Халити, косовац пореклом из Пећи, који је био у блиским везама „ Сигуримијем“, тајном полицијом стаљинистичке Албаније. Група је имала центар за обуку у Албанији: официри албанске војске били су инструктори у том центру, уз бласлов Рамиза Алије, наследника Енвера Хоџе, који је био на челу Партије рада Албаније и државе. Међутим, већину активиста овог покрета који су покушали да уђу на Косово ухапсила је полиција. Руководство ЛРПК је 1991. у Швајцарској основало организацију за логистичку подршку, задужену да системски прикупља новац од дијаспоре. „Модел“ односа са дијаспором, дужином да плати како би показала свој патриотски ангажман, готово је истоветан моделу који је развила Радничка партија Курдистана (ПКК). У покету је, међутим, дошло до цепања, те су од њега одвојили активисти који су били веома привржени марксизму-лењинизму, често пореклом из околине Подујева, на истоку Косова, или из Прешевске долине, који су желели да изазову рат у Србији. Ова група је основала Национални покрет за ослобођење Косово (LKČK). Процењује се да је између 1989. и 1989. готово 12.000 косовски Албанаца ухапшено због наводне припадности LRSHJ/LKČK. Ове групе су биле повезане са албанском дијаспором, и то више у Швајцарској него у Немачку, и имале су веома мало утицаја на самом Косову. Након укидање аутономије Косова 1991. LRPK је успео да одржи свој „други генерални састанак“ у селу Ујмир, у које се том приликом дошли људи под оружје. Хипотеза о оружаној борби пробија се у први план код акивисра, који су биле веома критични према политици умерености коју заговра Ибрахим Ругове. Током „трећег генералног састанка“ који је тајно организован у Тирани две године касније, 1993, група је поново променила име и постала Народни покрет Косова (LRK). Овај покрет је био иницијатор стварања ОВК, до којег је дошло 1993. Иако звнично није била „оружани огранак“ LRK. Међу првим заповедницима ОВК били су Захир Пајазити, Луан Харадинај, Адем Јашари, кје су убиле српске снаге. Прва запажена акција ОВК одиграла се 22. априла 1996. Претходне вечери је српски снапериста убио Арменда Дација, студента из Приштине. У знак одмазде изведени су координисани напади у Дечанима, Пећи, Штимљу и Митровици. Убијена су петорица Срба, а четворица рањена, од којих тројица полицајаца. ОВК 25. априла је преузела одговорност за те операције. (даталније у : Жан-Арно Деренс, Косовска замка, Београд, 2009, стр.87-94).

[444]. Рауфер, Х.: Албанска мафија, Форум за безбедност и демократију, Београд, 2005, стр.132.

[445]. Банда: по међународном праву: нерегуларна група формирана или убачена на територији суверене државе, ради вршења терористичких акта, убиства, насиља, саботажа, дивезија и слично.. (Војни лексикон, ВИЗ, Београд, 1981, стр.50).

[446]. Мијалковски, М.: Модели заштите од ВЈ од тероризма, докторски рад, ВА ВЈ, Београд, 1999., стр. 61.

Халити, Кадри Весељи и Азем Суља.[447] Оснивањем ОВК, започиње најкритичнија фаза косметске кризе, у којој албански сецесионисти започињу пут отворене терористичке борбе за насилно отцепљење Космета.

Војнообавештајни и полицијски извори такође потврђују да се као прва најава идеје о стварању ОВК помиње промоција амблема те организације током 1992/93. године у Македонији. Први коминике ОВК је издала 1994. године, када је преузела одговрност за напад из заседе 09. новембра те године на Љутви Ајазија, руководиоца Државне безбедности Србије. Након тога, ОВК се све учесталије оглашава преузимањем одговрности за конкретне терористичке нападе. Саопштењем број 13 ОВК преузима одговорност за оружане нападе на Полицијско одељење у Рзнићу и на избегличко насиље под заштитом УНИЦР-а у Јунику током јуна 1995.године. У фебруару 1996. године ОВК преузима одговорност за војну операцијуу областима Шаља и Бајгора.

Након једновремених синхранизованих оружаних напада на ширем простору Космета из априла 1996. године, у саопштењу број 19 констатује се, „успешно изведене герилске акције ОВК“, а у саопштењима број 21, 22 и 23 из августа исте године ОВК преузима пуну одговорност „за успешно изведене акције и убиства колаборационисте.“

Период од 1996. до 1997. године узима се као кључни период израстања ОВК у озбиљну терористичку организацију, способну за шире и свеобухватније акције против безбедносних снага Србије. Тај период, пресудан је за обједињавање различитих и наоружаних, пре свега криминалних група косметских Албанаца, које су тежиле да се инкопрорирају у једну паравојну организацију. ОВК у том периоду има подршку око 15-20% албанске популације на Космету, а број активних терориста процењује се на око 800-1200. У јануару 1997. године ОВК се оглашава преузимањем одговорности за бомбашки напад у којем је тешко рањен ректор приштинског универзитета Радивоје Паповића. Саопштењем бр. 36 из септембра 1997. године, та организација преузима одговорност за кординиране истовремене нападе на ширем подручју Космета, а у саопштењу број 41, и одговорност за бомбашке нападе изведене 16. децембра 1997. године, на зграду суда и полицијске станице у Куманову и Прилепу у Македонији.[448] Прво јавно појављивање наоружаних и маскираних припадника ОВК у војничким униформама са ознакама ОВК, организовано је по моделу ИРА-е, на војничкој сахрани погинулог терористе, учитеља Хаљита Гецаја 28. новембра 1997. године, у селу Лауша општина Србица.

У сведочењу пред Хашким трибуналом, један од првих и утицајних припадника ОВК Сулејман Селими - Султан потврдио је чињеницу, да је једну од првих наоружаних група на подручју Дренице током 1991. године предводио познати екстремиста из Доњег Преказа код Србице Адем Јашари, чије је насилно деловање регистровано од 1991. године. Његова група је бројила 10-15 припадника углавном његових ближих и даљих рођака,[449] склоних насиличком понашању и криминалу, а осим Дренице, деловала је и на другим подручјима. Јашаријевој групи, прикључио се и сам Селими,

---

[447]. Стијовић, З.: Космет- моје сведочење, издање аутора, Београд, 2007, стр. 59,100, 101.
[448]. Рауфер, Х..: Албанска мафија, Форум за безбедност и демократију, Београд, 2005, стр.132.
[449]. Поред Адема Јашарија деничку групу су 1998. године чинили и: Хашим Тачи, Сами Љуштраку, Рецеп Селими, Сулејмани Сими, Бесим Рама, Авни Нури и више других чланова из Доњег Преказа, Лауше, Овчарева и Броћне у општини Србица.

без посебне процедуре наводно, са циљем „да помогне људима које прогања српска полиција.“Носио је униформу али је остао у свом селу, ван којег није деловао, све до 1997. године, до када су албански екстремисти деловали као појединици или у малим групама, без формалне организације и руководстава. Крајем 1997. године појединци се самоорганизују у групе, које током 1998. године постепено прерастају у организацију под називом ОВК.

Упркос томе, до полицијске интервенције у Доњем Преказу (05. марта 1998. године), ОВК није јавно позната, не обједињује све насилне групе у јединствену организацију и нема главног команданта. У том тренутку поред дреничке групе на територији Космета делују само још две озбиљне криминално насилне групе лапска, на челу са Рустем Мустафом и дечанска (Дукађини) на челу са Рамушем Харадинајем.[450] Селими оснива паравојну јединицу „Шкоза“, а истовремено неки од екстремиста оснивају друге, међусобно независне јединице (Шкоза 1, Шкоза 2. Алфа, Сандокан и још неке). Сличне групе настају и у другим подручјима, али њихови стварни команданти нису јавно познати. Од тада, број присталица наоружаних група повећава се на неколико стотина, пре свега под утицајем албанских лидера који се залажу за одцепљење Космета од Србије, али и због терора који спроводе екстремне групе према „индиферентним“ појединицима из албанске популације.

Све до пролећа 1998. године ОВК је представљала збир различитих терористичких група које су повезане само хоризонтално без чврсте вертикалне хијерахије и субординације. У том периоду, терористичке групе ОВК, делимично делују независно једна од друге изводећи појединачне терористичке нападе, након којих њихови припадници беже са места догађаја, одбацују оружје, пресвлаче се и утапају у цивиле. Поједине од тих група показују, међутим извесна обележја руралне гериле, тежећи да одређену микротериторију држе под својом контролом и покушавајући да остану на месту терористичког напада у намери да пруже ограничене отпор снагама безбедности Србије. Тиме ОВК показује тенденцију да своје припаднике, осим као „жртве српског терора“ и „борце за слободу“ прикаже и као герилу, а њено деловање као оружану побуну ослободилачког типа.

Џон Кросланд (John Krosland) британски војни аташе у Београду до 1996. године сведочећи пред Хашким трибуналом изјавио је[451] „Почетком 1998. године ОВК је бројала не више од 300 до 400 људи.“ Процењује се да је ОВК у марту 1998. године бројала највише 1.500 лоше организованих наоружаних лица, пре свега у области Дренице, који су међутим имали способност за постављање заседа уз могућност брзог

[450]. Ramus (Hiljmija) Haradinaj, роден 3. јула 1968. у селу Глодане, општина Децани. Против њега је поднето 108 кривичних пријава због основане сумње да је извршио кривична дела тероризма удруживања ради непријатељске делатности, као и због убиства цивила. Емигрирао је у Швајцарску 1989, а потом се у Француској пријавио у Легију странаца. Године 1996. завршио је диверзантско-терористичку обуку. У Албанији учествовао у стварању логистичких база у Куксу и Тропоји, одакле је са групом сарадника континуирано убацивао оружје на Косово и Метохију. Средином 1997. илегално је ушао у земљу и заједно са браћом Даутом и Шкељзеном организовао терористичке нападе на полицијско одељење у селу Рзнић, општина Децани, и селу Поношевац, општина Ђаковица, као и на избегличка насеља у Јунику и Бабалоћу. Почетком 1998. у Глођанима је формирао диверзантско-терористицку групу. У априлу 1998. група терориста које је предводио формирала је у Глођанима штаб ОВК за Метохију. Формирана је и специјална јединица Црни орлови, која је киднаповала и на бруталан начин убила више десетина српских цивила, а један број лешева је пронађен у Радоњићком језеру и сеоским бунарима у општини Дечани. После формирања КЗК именован је за заменика команданта - Албански тероризам и организовани криминал на Косову и Метохији, Влада Републике Србије, Београд, септембар 2003, 165-168.

[451]. Документа Хашког трибунала PO183967 и Транскрипт сведочења од 10. и 15. јуна 2002.

повлачења. У априлу 1998. године ОВК се описује као скупина од неколико стотина наоружаних герилаца, са главним седиштем у Швајцарској.[452] Од 05. марта 1998. године, када је у антитерористичкој операцији у Доњем Преказу код Србице погинуо Адем Јашари и више његових ближих и даљих рођака, ОВК постаје све доминантнија и све утицајнија паравојна организација на Космету. Адем Јашари након смрти постаје национални симбол „албанске борбе за слободу“, прилив „добровољаца“ у редове ОВК нагло расте, а утицај политичких партија на албанску популацију нагло опада. Упадом у Ораховац у лето 1998. године ОВК изводи прву обимнију и озбиљнију оружану акцију.

Током летње антитерористичке операције српских снага безбедности у периоду од августа до септембра 1998. године, ОВК је скоро потпуно разбијена, а највећи део њених припадника побегао је у Албанију. Период од октобра 1998. до марта 1999. године, представља период реорганизовања и поновног консолидовања ОВК под окриљем Косовске верификационе мисије ОЕБС-а. Према албанским пропагандним изворима, у јануару 1999. године, ОВК располаже са 30 хиљада људи, од којих организовано мобилне јединице броје од 6 до хиљада припадника. У другим албанским изворима наводи да највећу бројност ОВК достиже током НАТО агресије на Србију, када се процењује да броји око 20.000 припадника. Маљоку истиче: „Током конференције у Рамбујеу ми смо имали 17.600 војника, али ми нисмо имали под контрлом цело Косово“[453] Реалнији страни извори међутим наводе да ОВК током интервенције НАТО располаже само са око 4.000 „герилац способних за борбу.“[454]

По доласку међународних снага на Космету, јуна 1999. године, извршена је формална дезинтеграција и демилитаризација ОВК, али ова организација ни до данас није прекинула своје терористичко деловање. Крајем 1999. и почетком 2000. године, најмање 5000 припадника ОВК и других наоружаних паравојних формација екстремних Албанаца, трансформише се, под окриљем Међународних снага у припаднике Косовског заштитног корпуса (КЗК), а делимично и у Косовску полицијски службу (КПС). Таквом трансформацијом фактички је задржано и сачувано оперативно и организационо језгро ОВК, на челу са командантом КЗК Агимом Чекуом. О томе најбоље сведочи чињеница да је зонска структура КЗК скоро идентична зонској структури ОВК и да су чак 5 до 7 команданта оперативних зона ОВК, распоређени на дужности команданта скоро исте територијалне - зонске надлежности у КЗК. Сличне дужности као и у ОВК, у КЗК припале су Рустем Мустафа, Рахман Рами, Сами Љуштаку, Рамушу Шукри Буји. Гим Остреми заменио је Тахира Синанија, док је Шукри Буја преузео надлежност и над зоном Ахмета Исуфија, спајањем шесте и седме зоне.[455]

Део активних припадника ОВК преусмерио се тада и на политички план кроз ангажовање у странкама Демократске партије Косова (ДПК) на челу са Хашим Тачијем и Алијансе за будућност Косова (ААК), на челу са Рамушом Харадинајем. Преостали припадници ОВК и других наоружаних паравојних формација кроз разна удружења

[452]. Рауфер, Х.: Албанска мафија, Форум за безбедност и демократију, Београд, 2005, стр.133.
[453]. Зогај, А.: Сведочење о путу слободе (дијалог са Наим Маљокуом), Зери, Приштина, 2000. стр. 101.
[454]. Рауфер, Х.: Албанска мафија, Форум за безбедност и демократију, Београд, 2005, стр.134.
[455]. Албански тероризам и организовани криминал на Косову и Метохији, Влада РС, Београд, 2003, стр. 10,17, 22.

остају активни и примењују затворени и тајни интерни систем руковођења и комуницирања, у којем главна власт и даље припада лидерима ОВК, односно КЗК. Упркос неспорној надлежности и одговорности да испуњењем међународно преузетих обавеза, разоружају припаднике ОВК и да створе безбедно окружење за све грађане Космета, међународне снаге тиме практично омогућавају припадницима ОВК, да са новим положајима у КЗК, КПС, редовним структурама власти и невладиним организацијама задрже и легитимизују потпуну власт на Космету.

Ослањајући се тако на легалне косовске институције у чији састав су ушли, припадници ОВК су наставили своју терористичко криминалну делатност на Косову и Метохији, делујући преко наоружаних група под тајном контролом Хашима Тачија, Рамуша Харадинаја, Фатмира Хумолија, Рустема Мустафе и неких од официра КЗК. Циљ деловања тих група био је довршетак етничког чишћења Срба, ликвидација потенцијалних сведока пред Хашким трибуналом,[456]елиминисање политичких противника углавном из ДСК и ФАРК, али и Македоније.

б) Остале терористичке организације

Планом илегалног „Министарства одбране“ и „Владе Републике Косова“, током 1992. године утврђена је организацијско - формацијска структура, наоружање и униформа, формирани су локални штабови, усвојена су војна правила, ознаке, и протоколи утврђени носиоци организовања, обуке и наоружавања „Оружаних снага Републике Косова“. На та правила се касније ослонила и ОВК и промовисала их као основу свог организовања. О томе сводоче низ спискова, наредби, потврда, организационих шема, легитимација и дозвола, са одговрајућим заглављима, печатима, називима јединица и подручјима њихове надлежности и одговорности, заплењених у антитерористичким акцијама на Космету. Међутим, како је раније истакнуто ОВК није настала под окриљем ДС нити „Министарства одбране Републике Косова,“ а након привих успеха у нападима на полицију, она се снажно противи појави нових паравојних група доживајући их као конкуренцију.

Поред ОВК, на Космету су образоване и деловале и друге мање познате наоружане паравојне организације и терористичке групе Албанаца. Најпознатија међу њима била је паравојна организација ФАРК (Оружане снаге Републике Косова -*„Forcam e Armatosure me republikese Kosoves“ или „Formacionem usharake me Republikes Kosovoes“)*. Као елемент паралелних органа власти, крајем 1997. године или почетком 1998. године, ту организацију образује Букошијева илегална „Влада Републике Косово“, у егзилу, у време кризе и несугласица у односима између те владе и ОВК и између Букошија и Тачија. Иако вербално подржава ОВК, Букоши одбија да Тачију преда благајну илегалне владе и разочаран у ОВК, постиче оснивање и оснива ФАРК као ривалску паравојну организацију. Са намером да образује професионално језгро будуће војске Косова, снаге организује Ахмет Краснићи, министар одбране Букошијеве владе, са ослонцем на сепаратистички опредељен официрски кадар бивше ЈНА и на камп за обуку у Тропоји.[457]

---

[456]. Убијени су Азем Мусај и Садри Реџај, а нападнути су и Иљир Бериша из Јањева, Реџеп Кељменди из Пећи и Садрија Маљоку из Обилића.(Стијовић,З.: Космет. моје сведочење, издање аутора, Београд, 2007, стр.101).
[457]. Рауфер, Х.: Албанска мафија, Форум за безбедност и демократију, Београд, 2005, стр.135.

Истовремено, у инострнству се групишу и друге различите категорије албанских дисидената у намери да образује паравојне групе које би се прикључиле ОВК или би се појавиле као конкуренти и супарници тој организацији. У тим активностима предњаче НПК и неколико групација бивших официра ЈНА у Словенији, Хрварској и Босни и Херцеговини.

Иако су имали исте циљеве и сличне везе са организованим криминалом и албанском мафијом, ФАРК и ОВК су се ипак међусобно разликовале по неколико битних елемената. Док је ОВК заговарала бруталну терористичку силу и деловала тежишно са простора Косова и Метохије и Албаније, ФАРК је био заговорник класичне војне организације и класичних војних облика борбе и тежишно деловао из иностранства, без озбиљније контроле територије Косова и Метохије. Упркос мањем бројном стању, ФАРК је био војнички боље организован, располагао је стабилнијим изворима финансирања и био је боље опремљен савременим наоружањем. Док је ФАРК био у хијерахијском односу са „Председником и Владом Републике Косова“, ОВК се јавно дистанцирала од политике Руговиног ДСК и Букошијеве Владе у егзилу.

Упркос наведеним разликама и супарништву, и упркос томе што је оснивање ФАРК-а у суштини био контраодговор Ибрахима Ругове на појаву ОВК и Хашима Тачија, ОВК је прихватила одређени ниво сарадње са том супарничком паравојном организацијом, која је у интересу заједничких циљева делимично финансирала бројнију и у простору заступљенију ОВК. Због немогућности да преузети новац од ФАРК врати, ОВК је дозволила да ФАРК уђе на Косово и Метохију, али иницијатива о партнерском деловању ипак није заживела на прави начин. Имплементирање у Метохији ФРАК органичава деловање на јединицу пуковника Тахира Земаја, који с групом од 22 албанска официра бивше ЈНА (Рустем Бериша, Шабан Драгај и Агим Рамадани) са око 100 војника, јула 1998. године илегално долази из Албаније у Јуник, где га у својој зони одговорности прихвата локални команандт ОВК Рамуш Харадинај. Одмах по доласку и успостављању базе у школи у селу Папрађане код Дечана, ФАРК и ОВК размењују оптужбе за трговину наркотицима. Крајем августа исте године, у борби за положај команданта зоне, долази до међусобног сукоба између Харадинаја и Земаја, који почетком септембра исте године привремно решавају Хашим Тачи, Рецеп Селими, Љах Брахимај и Беслим Зурапи, дајући подршку Харадинају. Убрзо затим у пролеће 1999. године ФАРК се распада и претапа у ОВК након чега се Земај повлачи у Албанију.[458]

Карактеристична је промена односа ДСК према ОВК и ФАРК у функцији његовог политичког паравана. ФАРК је основан под окриљем ДСК, док је ОВК основан као алтернатива за политику ДСК. Временом је ДСК све више прихватио ОВК кроз чињеницу да је та организација све укорењенија у народу, док је ФАРК све више губио на подршци ДСК-а и народа, постајући чак и жртва ОВК. Тек када је НПК 4. децембра 1997. године јавно позвао Албанце на мобилизацију у ОВК, ДСК је изјавом њеног потпредседника Фехми Аганија први пут јавно и званично „признао“ ОВК.[459] Илегална „Скупштина Републике Косово“ објавила је декларацију којом признаје ОВК тек 22 јула 1998. године. Четири месеца касније, када се 17. новембра 1998. године, у селу

[458]. Рауфер, Х.: Албанска мафија, Форум за безбедност и демократију, Београд, 2005, стр.135. Зурапи, Б.: Изјава сведока 1, Хашки трибунал, 06.07.2006., Хаг, стр.9 ,: Зогај, А: Сведочење о путу слободе, Зери, Приштина, 2000, стр. 61.
[459]. Стијовић, З.: Космет - моје сведочење, издање аутора, Београд, 2007, стр. 101.

Драгобиљу, Кристофер Хил (Christopher Hill), амбасадор САД у Скопљу, сусрео са Хашимом Тачијем, Јакупом Краснићијем и Рамом Бујом, руководство ОВК је свакако не и случајно, заузело став да не прихвата Ругову за председника „репбулике Косова“ нити Владу Бујара Букошија.“[460] Од тада непријатељства између ОВК и ФАРК расту све до отворених сукоба са смртним последицама, који се настављају све до данас. У тим сукобима погинулих, чињенице указују да су у тим убиствима учествовали појединци блиски Букошевој влади,[461]који се нису слагали са концептом и методама деловања ФАРК, због чега су временом прешли на страну ОВК, учествујући чак у њеном формирању и обликовању.

Колико је било јасно да ОВК није под контролом Руговиног ДСК и Букошијеве владе, толико се чинило јасним да је она настала под окриљем Националног покрета Косова (НПК). Неки извори међутим указују на то да је ОВК настала независно и од НПК и да су те две организације имале конкурентски однос, у којем је временом преовладала ОВК, која је паравојне групе НПК инкорпорирала у свој састав, заједно са групама бивших официра ЈНА и организацијаом ФАРК. Позивајући се на везе са лидерима НПК (Рамиз Ладровци, Џавит Хаљити,[462] Ибрахим Кељименди и Фехми Ладровци), преко којих је остваривао дозиране контакте са руководством ОВК, којем је, како сам каже, био ближи по својим ставовима, Маљоку потврђује да НПК није имао контролу над ОВК и да је између њих постојао антагонизам. „У НПК су мислили да су јачи од ОВК“, истиче Маљоку, наглашавајући да припадници ОВК нису имали поверење, нити су показивали спремност да официре бивше ЈНА прихвате у свој састав, због тога што су они припадили војци правословане државе.[463]

Маљоку такође истиче да је врх ОВК деловао независно и од Букошија и његових органа. „Букоши се држи уздржано према ОВК и не излази у сусрет у обезбеђивању новца за ОВК“. „Он никада није хтео да разговора са Рафимом Адемијем и Агимом Чекуом, тврдећи да за ОВК нема новца у црним фондовима.“ О односу ДСК и ОВК, Ветон Сурои у својој изјави за тужилаштво Хашког трибунала од 27. јула 2001. године, истиче: „Агани је био једини човек из ДСК кога је ОВК поштовала, иако је био уз Ругову.“[464] И поред тога што је настала независност од ДСК и као милитантна алтернатива за ДСК од којег се дискретно дистанцирала, ОВК је ипак фактички представљала војно - оружано крило ДСК. Паралелно са тим, ОВК је чинила напоре да профилише своје унутрашње политичко крило, које је временом постајало утицајније од ДСК и које су међународни фактори прихватили као кључног политичког представника Албанаца на Косову и Метохији, односно као легитимног субјекта у разговорима о проблемима у Покрајини.

---

[460]. Исто, стр. 92-93.

[461]. Као организатор или саучесник у убиству Краснићија и Земаја најчешће се помиње Џавит Хаљити, потпредседник Букошијеве Владе у егзилу и један од оснивача ОВК. (Албански тероризам и организовани криминал на Косову и Метохији, Бела књига, Влада РС, Београд, 2003, стр.5).

[462]. Оснивач ФАРК Ахмет Краснићи је убијен 1997. године у Тирани, подаци указују да је организатор убиства Џавит Хаљити, актуелни потпредседник Владе Косова, иначе један од оснивача ОВК и кључна личност у стварању њене логистике. Присталице Ибрахима Ругове и ДСК преписују и убиство Тахира Земаја, другог команданта ФАРК, који је ликвидиран почетком јануара 2003. (Албански тероризам и организовани криминал на Косову и Метохији, Бела књига, Влада РС, Београд, 2003, стр.5).

[463]. Зогај, А.: Сведочење о путу слободе, зери, Приштина, 2000, стр.56-66.

[464]. Документи Хашког трибунала број 03036394-03036406, стр.12.

Упркос неспорној улози НПК у идејном профилисању, обједињавању, организовању и обуци криминално терористичких група, које су касније ушле у састав ОВК и у њиховом подстицању на вршење терористичких аката, ОВК никада није прихватила статус органка или војног крила било које политичке партије, па ни НПК. Може се чак рећи да су многе политичке партије неосновано себи приписивале улогу оснивача ОВК, иако су касније у одређеном смислу постале параван ОВК. ДСК и НПК су у једном периоду покушале да централизују и потчине већ формиране терористичке групе ОВК и да тако њихов успех препишу себи, без реалног основа и стварних заслуга. Појачаним интензитетом насилних аката, отмица припадника војске и полиције ОВК је, између осталог, имала за циљ да принуди Владу Србије да прихвати ОВК, а не ДСК као преговарачку страну и партнера у разговорима.

У новонасталим околностима, током 2000. и 2001. године, под непосредним утицајем и по моделу ОВК, на југу Србије је формирана такозвана Ослободилачка војска Прешева, Бујановца и Медвеђе (ОВПБМ), а у Западној Македоније Ослободилачка народна армија (ОНА). Те организације су формиране са циљем да по моделу деловања ОВК, покрену оружане кампање на својим подручјима, уз коришћење територије Косова и Метохије као уточиште или базе за обуку, опремање и склањање терориста и за планирање и кординацију извођења терористичких операција. У регрутовању, обуци, опремању и тајном пребацивању чланова ОВПБМ и ОНА у кризна подручја, учествовали су и појединци из састава КЗК. Након демилитиризације ОВПБМ, неки њени припадници су се повукли на територију Косова и Метохије и у Гњилану образовали Ослободилачку војску источног Косова (ОВИК), са циљем да територију општина Прешево, Бујановац и Медвђа припоје Косову и Метохији.[465]

Осим претходно наведене формуле трансформације ОВК у политичке странке и у институције привремених и прелазних органа власти на Косову и Метохији, један од посебно важних облика замагљивања терористичке прошлости и будућности ОВК, био је успостављање нове етносепаратистичке и терористичке организације под називом Албанска национална армија (*Armata Kombetore Shiptare*). Ова терористичка организација, као организација свих албанских терористичких организација на Балкану, настала је крајем 1999.године на паналбанској националној идеји и на искуствима организовања, финансирања и деловања ОВК, са циљем да се на истим етносепаратистичким циљевима обједине све наоружане групе Албанаца у Србији, Македонији, Црној Гори и Грчкој.

У организованом погледу АНА је војно крило шире политичке групација Фронт за национално уједињење Албанаца (ФНУА), чији је оснивач Револуционарна партија Албанаца из Тиране. У оквиру ФНУА делују још и информативна служба под називом Албанска национална безбедност (АНБ) и Албански национални фонд (АНФ), као централно финансијско тело. АНА је организована у дивизије по територијалном принципу. За Косово и Метохију и југ Србије коју албански екстремисти називају Дарданија, формирана је дивизија „Адем Јашари“, са седиштем у Гњилане, док у западној Македонији, односно Илириди делује дивизија „Скендербег“ са седиштем у Дебару и Тетову. Дивизија „Малесија“ одговарна је за истоимено подручје у Црној

[465]. Албански тероризам и организовани криминал на КиМ, Влада РС, Београд, 2003, стр. 14-16.

Гори, са седиштем у Улцињу, док је дивизија „Чамурија“ задужена за подручје истоимене области у северној Грчкој.[466]

Чланови терористичке организације АНА су бивши припадници ОВК, укључујући и стране држављане и радикалне исламисте. Команданти АНА-е су практично бивши команданти у ОВК и садашњи команданти у КЗК, што је само један од бројних доказа да ОВК никада није престала са својим активностима, већ је те активности само појачала, али под другим именом и статусом својих чланова. Косовски заштитни корпус (КЗК) је тако образован као легална алтернатива за разоружање и распуштање ОВК и као кључна кадровска база за АНА-у.

Према томе АНА је организована по истом моделу као ОВК користи идентичне методе деловања, канале за допремање оружја, па чак и исте банковне рачуне, наравно хуманитарне фондове у иностранству, преко којих обезбеђује значајна средства за своје активности.

На територији Косова и Метохије, АНА организује провокације и нападе у циљу подстицања исељавања Срба и обесхрабривања њиховог организованог повратка. У догледно време, по већ примењеном сценарију на југ Србије и у Македонији, ова организација планира ширење оружаних сукоба на територији Црне Горе, али и северне Грчке, са крајњим циљем заокруживања територија, за које сматрају да им историјски припадају.[467]

Појављивање припадника АНА у сеоским срединама подсећа на иступања чланова ОВК, током 1996. и 1997. године, када су, методама застрашивања, а касније и ликвидацијама, присиљавали албанско становништво да им се масовније прикључи. Тако су, марта 2003. године припадници АНА извршили типичну криминалну егзикуцију, када су убили Адема Ахметија из села Преказе, општина Србица, а затим извршили напад на породицу Рамиза Фејзаја, из села Радовац, општина Пећ, који је тешко рањен.Овој акцији предходило је писмено упозорење Фејзају да мора да буде лојалан „националној ствари“ и прекине све контакте са Србима.[468]

Ривалитет који постоји између ФАРК, кроз формације професионалних војника и хетерогене, криминализоване групације ОВК, односно сада АНА, разлог је значајног броја тхз политичких убистава. При томе, највећи број жртава ових напада су истакнути чланови ДСК.[469]

---

[466]. Исто. стр.17.
[467]. Албански тероризам и организовани криминал на Косову и Метохији, Влада РС, Београд, 2003, стр.19.
[468]. Исто, стр. 20.
[469]. ОВК је располагала износом од 1,2 милиона ДЕМ, намењених ликвидацији активиста ДСК, чланова Владе КР, команданата ФАРК. За ове акције била је задужена група „Орлови“, која је била у директној вези са ШИК. Поред Ахмета Исуфија и Тахира Земаја који су били на челу ФАРК, убијени су Енвер Маљоку, шеф Информативног центра ДСК у Прештини, Фехми Агани, потпредседник ДСК Џемаиљ Мустафа, саветник Ибрахима Ругове за информисање, Бесим Дујаку, члан Руговиног обезбеђења, Сали Чекај, председник органа ДСК за Немачку, као и већи број угледних чланова у мањим местима - Албански тероризам и организовани криминал на Косову и Метохији, Влада РС, Београд, 2003, стр.22.

Територијална организованост АНА по дивизијама

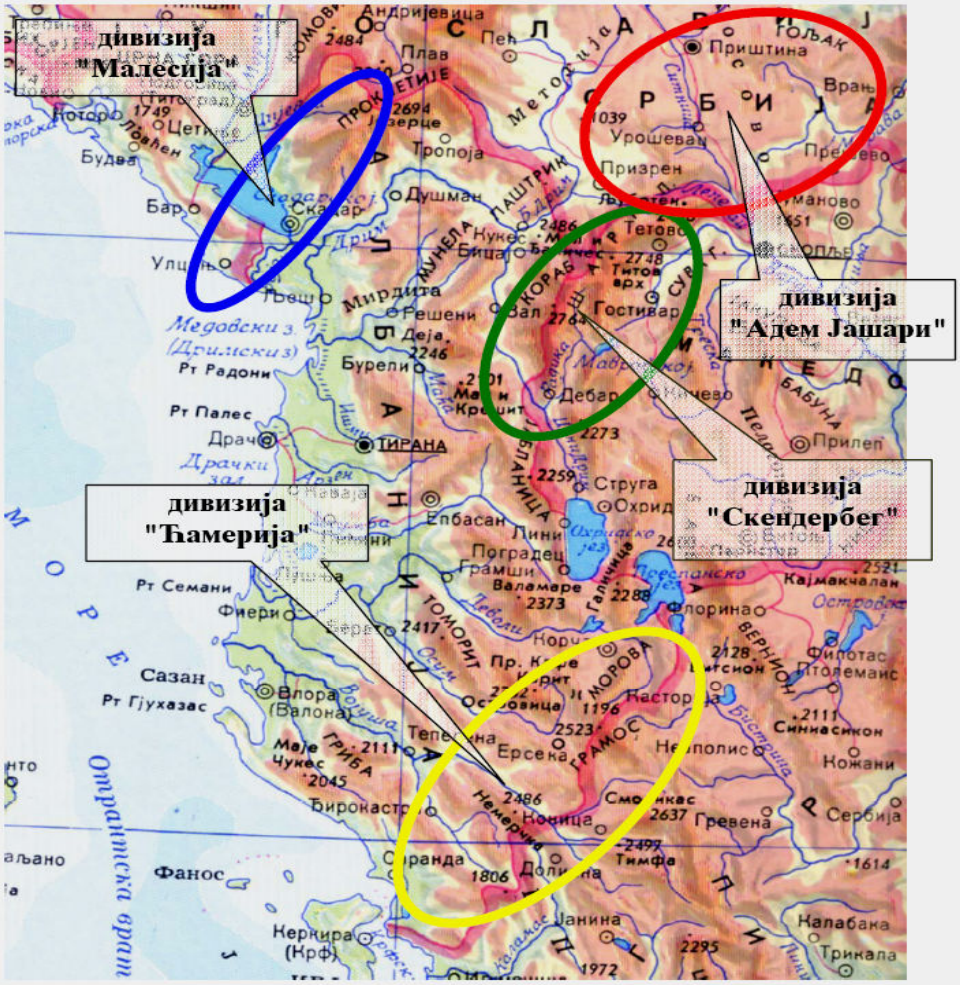

Легенда:

- Штаб дивизије "Скендербег" за област Илирида (западна Македонија) налази се у Дебру и Тетову;
- Штаб дивизије "Адем Јашари" за област Дарданија (југ Србије) налази се у Гњилану и Косовској Каменици, а за КиМ у Призрену и Приштини;
- Штаб дивизије "Малесија" за област Малесија (Црна Гора) налази се у Улцињу, а директно је повезан са штабом у Скадру;
- Штаб дивизије "Ђамерија" за област Ђамерија (јужна Албанија).

Мапа 5.

Мапа бр. 1: Територијална организованост АНА по дивизијама
Извор: Албански тероризам и организовани криминал на Косову и Метохији, Бела књига, Влада РС,

в) финансирања албанског тероризма

Финансијска помоћ и оружје могу пристизати из иностранства на различите начине (поклони, законито и незаконито пословање, уцене, изнуде), али је међународни организовани криминал још увек основно средство за прибављање и пренос оружја до терористичких група. Финансирање албанског сепаратизма и албански терориста на Космету, и њихова војна, политичка и материјална подршка ослањају се на три основна извора. Први је кријумчарање, односно илегална трговина наркотицима, оружјем и људима, други су донације богатих Албанаца, принудни порези, изнуде, уцене и отмице, а трећи донације специјалних иностраних фондова.

Средства *наркомафије* односно средства прибављена илегалном трговином наркотицима, оружјем и људима, први су и најиздашнији извор финансирања ОВК. Поуздани извори из националних и међународних служби за борбу против кријумчарења наркотика, потврђују да је албанска нарко - мафијашка мрежа током последње деценије XX века, преузела примат на многим путевима и тржиштима опојних дрога у свету. Према подацима Интепола, током 1998. године је због кријумчарења опојних дрога лишено слободе 135 припадника албанске националне заједнице са Косова и Метохије. Од њих је одузето укупно 224 килограма хероина, 9.069 килограма кокаина и 3100 килограма хашиша. У Лозани је 1998. године, вођен судски процес против Мусе Рифата, због кријумчарења 465 килограма хероина у вредности од 15 милиона швајцарских франака. У јуну исте године шпанска полиција је ухапсила 60 косметских Албанаца због кријумчарења дроге, а убрзо затим у августу, аустријска полиција запленила три шлепера са две тоне марихуане у вредности од 80 милиона шилинга, која је допремљења из Албаније. Само на територији Србије, у периоду од 1995. до 1998. године, од око 200 лица албанске националне припадности са Косова и Метохије одузето је око 90 килограма хероина и кокаина.[470]

Према једном извештају Интерпола из новембра 1999. године „...Албанци са Космета држе највећи део тржишта дроге у Швајцарској, Аустрији, Немачкој, Мађарској, Чешкој, Норвешкој, Шведској, Пољској и Бугарској.“ Албанци такође значајно имају учешће у трговини наркотицима у САД и Канади. Према књизи Жака Варжеса (Jarques Varžesa), Принц Доброшки, ноторни трговац дроге, ухапшен у Прагу 1999. године изјавио је чешкој полицији да „ради за ОВК“, а септембра 1998. године, два косметска Албанца код којих је пронађено 6 килограма хероина изјавили су миланском судији да „продају хероин да би купили оружје косовским борцима.“[471]

„Финансирање герилског рата на Косову и Метохији отвара бројна питања и на пробу ставља „етичност“ спољне политике. Треба ли Западу да даје подршку герилској организацији која изгледа да се једним делом издржава и од новца зарађеног од криминала.“[472] Франк Ћиљуфо (Frank Ćiljufo), из Програма глобалног организованог злочина (Globalaized Organised Crime Program), у сведочењу пред Правним комитетом Предсавничког дома Конгреса САД (House of Representatives Judicial Committee), 13.

[470]. Доказни предмети Хашког трибунала, мај-јун 2005. ТАБ 108, стр.22-24.
[471]. Јовановић, Ж..: Косовско огледало, Београдски форум за свет равноправних, Београд, 2006, стр.53.
[472]. Misel Cosudovski, Косовоски „борци за слободу“ финасира оргаиизовани криминал,www.tenc.net

децембра 2000. године, изјавио је: „Оно што је било широко скривено од очију јавности била је чињеница да је ОВК део својих фондова добијала од продаје наркотика.“[473]

Албанија и Космет се налазе на средини „Балканског пута“ који повезује „златни полумесец“ Авганистана и Пакистана са тржиштем наркотика у Европи. Вредност тог пута се процењује на око 400 милијарди долара годишње, односно на око 80% хероина намењеног Европи.

Легенда:

хероин

марихуана

кокаин

Мапа бр. 2: Путеви дроге преко Косова и Метохије
Извор: Албански тероризам и организовани криминал на Косову и Метохији, Бела књига, Влада РС

[473]. Јовановић, Ж.: Косовско огледало, Београдски форум за свет равноправних, Београд, 2006, стр. 47.

Новинар The New York Times [474]истиче да су швајцарске власти регистровале Албанце који воде главну реч у мрежи наркомафије и међународне илегалне трговине оружјем.[475] Према неким подацима, албанска нарко-мафија контролоше и преко 80% трговине људима и проституцијом у Великој Британији. Као једна од најјачих у Европи, кријумчарећи истовремено и наркотике, и оружје, и муницију и људе, она обезбеђује око 45% финансисијских средстава за потребе ОВК, што јасно указује на албанску варијатну симбиозе организованог криминала и тероризма.[476]

Други извор чине добровољни прилози - *донације* богатих албанских пословних људи у иностранству и такозвани револуционарни илегални и *принудни порези*. Новац из тих извора прикупљен је у иностранству посредством фондова са седиштем у Западној Европи, које су основали илегална „Влада Републике Косова“ и НПК. Најпознатији од њих био је фонд „Домовина зове“, који је наменски за потребе финансирања ОВК основао НПК током 1992/93. године у Швајцарској. Адресе и жиро рачуне бројних експозитура тог фонда, које су се налазиле у Швајцарској, Немачкој, Аустрији, Данаској, Белгији, Норвешкој, Француској, САД, Аустралији и Албанији. („Дарданија банака“ у Тирани),[477] редовно је објављивао НПК у свом листу „Zeri e Kosoves.“ Према неким подацима, скоро сви фондови који су се пунили прилозима косметске дијаспоре у Европи, били су од 1992. године под контролом председника илегалне Владе Бујара Букошија.[478] Средствима прикупљеним преко Фонда „Домовина зове,“[479] махом су располагали челници НПК као оснивачи Фонда а касније и челници ОВК.

Богатији Албанци су били у обавези да донирају најмање 1000 немачких марака или швајцарских франака годишње, а као пример Албанаца у дијаспори са највећим донацијама, истиче се Беџит Пецони, контроверзни бизнисмен међународног ранга. Поред добровољних донација које су Албанци давали за терористичке организације, вршила се и присилна наплата ратног пореза од свих пунолетних Албанаца. Тај насилни систем донација и пореза наметнут је свим албанским појединцима, породицама и предузећима на Косову и Метохији, о чему сведоче бројне признанице и спискови предузећа у више полицијских предмета. Сваки пунолетан Албанац, како на Космету, тако и у иностранству, био је дужан да за „општу ствар“ приложи свој новчани износ од 3-5% месечне зараде. У вези са тим, новинар Њујорк тајмса[480] наводи да ОВК финансијски поможе око 700.000 пунолетних албанских емигранта у

---

474. Дневни лист Политика од 12. маја 1997. године, са позивом на извештај Танјуга, Београд, 1997.

475. Исти извор истиче, да се делом прихода те активности финансира ОВК, илегална влада и „информативни центар Републике Косово“, па и поједини лобисти из америчког Конгреса. Извор: Петковић, В. М.: Колевка Србије, Калеком, Београд, 1997. стр.68.

476. Леонид Ивашов и Франц Јозеф Хуч.: Из сведочења пред Хашки трибуналом.(Рауфер, Х.: Албанска мафија, Форум за безбедност и демократију, Београд, 2005, стр.135).

477. Рауфер, Х: Албанска мафија, Форум за безбедност и демократију, Београд, 2005, стр. 134.

478. Доказни предмети Хашког трибунала, мај-јун 2005. ТАБ 108, стр.22-24, Рауфер, Х.: Албанска мафија, Форум за безбедност и демократију, Београд, 2005, стр.135.

479.Улога руководећег језгра LPD у Швајцарској била је кључна за финансирање ОВК, којим је углавном руководио фонд „Отаџбина зове“ (Velindja thërret) посредник читавог низа банкових рачуна. Швајцарска полиција је 23. јула 1998. покренула опсажну операцију, која је завршена хапшењем неколико челника тог фонда и замржавање неких рачуна. Главни део средстава за герилу долазио је од добровољних прилога дијаспоре, али се у оквиру те дијаспоре водила жестока политичка битка, пошто ју је требало убедити да првенствено даје новчане прилоге за оружану борбу, а не више за структуре „Републике Косова.“ Поред тога, везе ОВК са разним шверцерским ланцима, а нарочито са шверцом дроге, сигурне су и доказане. Неколико ланцима, а нарочито са шверцом дроге албанске националности, а који оперишу у Европи и САД, дали су новчане прилоге. Поврх тога, мреже ОВК су успоставиле контролу над зонама од посебног стратешког значаја, као што је север Албаније или пограничне зоне са Македонијом, области у којима одавно оперишу трговци дрогом, којима је ОВК могла да разреже „порез“.(Жан- Арно Деренс, Косовска змака, Београд, 2009, стр. 91).

480. Дневни лист Политика од 12 маја 1997., са позивом на извештај Танјуга, Београд, 1997.

иностранству (посебно у Немачкој и Швајцарској, Италији, Белгији, Турској, САД, Канади,..), који под уценама и притисцима одвајају око 3% својих прихода, у виду обавезне таксе, за финансирање „Владе“ у Приштини.[481]

У прилогу тврдњи о класничном рекетирању сународника од стране ОВК, као посебно илустративни доказ може се навести писмо упутило ОВК богатијем Албанцу Ћериму 11.08.1998. године, које је пронађено у полицијској акцији у месту Лесковац код Призрена 03.09. исте године. У том писму се поред осталог наводи: ... „имате обавезу и наређење од Штаба ОВК, да наше јединице помогнете са 5.000 немачких марака, а два дана нам је потребно ваше возило „Пасат караван“. Возило паркирајте на паркинг фабрике „Фамипа“, у петак 14.08. у 19.00 сата, а новац оставите испод гумене патоснице возача. Треба да знате да сте под пратњом три наша човека. Превара вас може скупо коштати. У случају да писмо предате српским органима ликвидираћемо Вас за три дана. Не прихватамо никакво оправдање.“ У другом писму исте групе ОВК се наводи: „Како Ћерима нисмо нашли, обраћамо се Вама друже Шемси.... Оставите у Вашем возилу 5.000 марака и Ваш пиштољ. Ми из ОВК смо укључени у отмице, злостављања и нестанке неколико лица. Зато се немојте изненадити и немојте доћи у ситуацији да будете ликвидирани! На крају месеца доћи ћемо да попричамо око ослобађање једне куће за рањенике.[482]

Као начин да учествују у финансирању ОВК, а да при том позитивно послују без губитака, многи привредни субјекти на Косову и Метохији, чији су власници Албанци, различитим малверзацијама избегавали су плаћања пореза, доприноса и других финансијских обавезе према држави.[483]Такав начин прикупљања финансијских средстава у сопственој етничкој заједници, уобичајена је метода терористичких организација.[484]

Трећи извор чинили су *донације* из појединих арапских земаља, из којих се финансира и Ал Каида, у првом реду из Саудијске Арабије. У сведочењу Ралфа Мутцкеа, из Секције Интерпола за криминал (Interol s Criminal Intelligence Division) у Првом комитету америчког Конкреса, 13. децембра 2000. године, истиче се: „Амерички Државни Секретаријат је ОВК сматрао терористичком организацијом, с обзиром да она финансира своје активности новцем од међународне трговине дрогом и зајмовима од стране исламских земаља и појединаца, међу којима је и Осама бин Ладен.“[485] Размену дроге за најмодерније оружје намењено терорстичким активностима на Косову и Метохију регистровале су и аустријска и италијанска полиција.[486]

Према једној од анализа немачке Савезне обавештајне службе БНД тврди се да је за функционисање ОВК било потребно око милијарду долара годишње. У складу са тим наведен је податак да се тржишта албнске нарко - мафије за потребе ОВК годишње одваја око 900 милиона долара годишње. Револуционарни намети, однсно прилози

---

481. Петковић, В. М.: Колевка Србије, Калеком, Београд, 1997. стр.68; Јовановић, Ж.: Косовско огледало, Београдски форум за свет равноправних, Београд, 2006, стр. 53-54.
482. Доказни предмети Хашког трибунала, мај-јун 2005. ТАБ 138, док 1-346/98 и 2-346/98.
483. Доказни предмети Хашког трибунала, мај-јун 2005. ТАБ 108, стр.22-24.
484. Шире: James Adams, The Finan-cingof Terror, New York: Simon&Schuster, 1986. (Wilkinson, P.: Тероризам против демократије, Голден Маркетинг, Загреб, 2002, стр. 89-90).
485. Јовановић, Ж.: Косовско огледало, Београдски форум за свет равноправних, Београд, 2006, стр. 58.
486. Доказни предмети Хашког трибунала, мај-јун 2005. ТАБ 108, стр. 24.

косметске дијаспоре у Европи, више су личили на чист криминални рекет, који је било скоро немогуће избећи. Таквим прикупљањем финансијских прилога, годишње се сакупљало око 10 милиона немачких марака.[487] Иса Мустафа, „министар за економију и финансије Републике Косова“ у егзилу изјавио је у јуну 1995. године да је прикупљено 7,5 милиона марака у Немачкој, Швајцарској, Аустрији, Норвешкој, Финској, Шведској, Холандији, Словенији, Хрварској и Албанији.“ Према неким другим изворима преко илегалних фондова на Косово и Метохију годишње је убацивано од 150 до 400 милиона америчких долара за потребе ОВК.[488]

Од тако стечених финансијских средстава, у последње две деценије двадесетог века финансирана је и куповина непокретности од лица српске националности, ради њиховог исељавања. Претежни део тако прикупљених средстава током деведесетих коришћен је за успостављање и рад кампова за обуку регрута и страних плаћеника, као и за набавку оружја, муниције, минско-експлозивних средстава, униформи, телекомуникационе и друге војне и терористичке опреме на илегалном тржишту оружја и војне опреме у ближем и даљем окружењу.[489] Значајан део тако прикупљених средстава коришћен је и за информативно пропагандне и обавештајно безбедносне активности и за лобирање утицајних група у владајућим круговима западних земаља за интересе ОВК, посебно у САД и Европи. Албанска емиграција у Швајцерској и неким другим земљама, посебно бивши водећи припадници ОВК и НПК финансирају и данас терористичке активности, лобирање и пропагирање независности Косова и Метохије.[490]

6.4.2. организациона структура терористичких снага

а) Легалне сепаратистичке организације [491]

Мозаик легалних сепаратистичких организација на Космету сачињавају:

- Демократски савез Косова - ДСК, вођа др Ибрахим Ругова, Проф др Фехми Агани води политичку стратегију странке, Хидајет Хисани задужен је за политичку организацију странке, представља везу са владом у егзилу и обједињава паралелне институције „Републике Косова.“

- Владу у егзилу води Бујар Букоши. Ова влада повезује албанску емиграцију, албанску мафију и обавештајне кругове.[492] Сепаратистички порез убира влада у егзилу и даје званичну иформацију да он годишње износи од 150 до 200 милиона марака. Букошијева влада има око 25.000 до 30.000 људи под оружјем, организује их у тзв полицију и војску и повезана је са терористичким организацијама Космета КАО, УЧК, НПОКИ итд..., које имају више хиљада припадника.

---

[487]. Рауфер, Х..: Албанска мафија, Форум за безбедност и демократију, Београд, 2005, стр. 135.
[488]. Албански тероризам и организовани криминал на КиМ, Влада РС, Београд, 2003, стр.39.
[489]. Докази предмети Хашког трибунала, мај-јун 2005. ТАБ 108, стр. 24.
[490]. Јовановић, Ж.: Косовско огледало, Београдски форум за свет равноправних, Београд, 2006, стр. 41,42,52.
[491]. Изнети подаци преузети су из реферата Томислава Кресовић.: Концеп шиптарске сепаратистичке стратегије, из зборника радова: Косово и Метохија - изазови и одговори, изд Институт за геополитичке студије, Београд, 1997. стр.179-192.
[492]. Од почетка свог постојања албански сепаратистички покрет ослањао се на деловање своје мафије, која је последњих деценија пустила дубоке корене, не само у Европи него и у Амераци. Примењен је универзални модел функционисања тероризма у свету, који по правилу фанинасира уз мафијашке послове шверца, оружја људи и акцизне робр. Избор: Марко Лопушина.: Албанска мафија - Балканска смрт, Легенда, 2004. стр. 12.

- Парламентарна партија Косова - ППК, председник Адем Демаћи. Његово заменик је Бајрам Косуми. Радикална политика ове партије привукла је организацију УНИКОМБ која пропагира политички и национални тероризам.

- Синдикална организација Хајрулаху Горанија по њиховим тврдњама има око 300.000 чланова.

- Појединци са ауторитетом међу сепартистима су: академик Рецеп Ћосја, академик Марк Краснићи, Азем Власи, Ветон Сурои - уредник часописа „Коха“, филозоф Шкељзен Малић и политичар Махмут Бакали. Ови појединици имају одређене позиције на Западу. Тако су анализе и сугестије Махмута Бакалија, специјалног саветника Ибрахима Ругове уважаване у дипломатским круовима Велике Британије и САД.

- Сепаратизам косметских Албанаца издашно помажу утицајни богаташи: Бурхан Каваја, Азиз Абраши, банкарски експерт Риза Сапунџија, Ремзи Кољгеци један од власника „Монтекс банком“ у Приштини.

- Лобирањем у моћним међународним круговима: републиканац Боб Дол лобира у круговима америчког сената и конгреса, од 1992. године повремено се изнајмљује вашингтонска фирма „Ruder&Fin.“ Главни новац за лобирање потиче од сепаратистичког пореза и албанске мафије. Њиме се купује наклоност појединих политичара и допломата у САД, ЕУ (Немачкој, Француској, Италији).

Сматра се да су три кључне личности у политчким круговима косметских Албанаца: Ибрахим Ругова, Адем Демаћи - као најрадикалнији, Фехми Агани који окупља интелегенцију (историчаре, демографе, картографе, економисте, политикологе). „Док је трајало исељавање Срба са Космета, од 1945. године, стасале су чак три генерације сепаратистичке организације. То су пре свега људи који су рођени непосредно после Другог светског рата (Ругова, Малићи), који су били носиоци и активисти сепаратизма 1968 и 1971. године, да би кулминација своје деланости доживели 1981. године. Друга генерација рођена 1970 године. То су били омладинци који су те године бацали каменице на припаднике полиције Републике Србије. Последња генерација рођена је почетком осамдесетих година и она је сада на сцени. Они користе исламистичке методе интифаде.“[493]

б) Организација и структура ОВК

По изјави Бислима Зупрапија[494] датој тужилашту Хашког трибунала, чланови Главног штаб - Генералштаба ОВК нису били познати, нити је Штаб имао стално седиште, све до почетком 1998. године, када се пребацује из Немачке на север Албаније. Након тога Главни штаб ОВК успоставља командно место у селу Горњи Преказ, општина Србица,

[493]. Исто, стр.188-189.

[494]. Бислим Зурапи: рођен 1962. године, на Косову и Метохији, подофицир и официр бивше ЈНА из које је дезертирао 1992. године. Приступио Армији БиХ у којој је био командант бригаде у одбрани Сарајева коју је напустио 1995. године у чину потпуковника. У Холандији, где је емигрирао 1995. године, упознао је Фехмију Ладровција и Џемаил Фетахуа, под чијим утицајем је отишао у Албанију, где је упознао Рамуша Харадинај, након чега је ангажован на обуци терориста, најпре у Тирани, а касније на Косову и Метохији. (Зурапи, Б.: Изјава сведока 2, Хашки трибунал, 06.07.2006., Хаг, стр. 5-6).

чиме се стварају услови за његово прекогранично деловање. Тек тада преузима, конкретну одговорност за организацију и усмеравање терористичке активности ОВК на простору Косова и Метохије, а његови чланови повремено одржавају састанке са представницима терористичких група, најчешће у Дреници, на којима координирају све активности око обучавања и опремања терориста. Децембра 1998. године део Главног штаба ОВК, на челу са Јакуп Краснићијем илегално се пребацује из Албаније у села Драгобиље и Пагарушу у општини Ораховац и преузима оперативно командовање терористичким акцијама ОВК. Од тада, седиште Главног штаба се повремено мењало, тако да је у неким периодима током 1999. године било и у селима Бериша и Клечка у општини Липљан.

Крајем маја 1998. године, Главни штаб спаја самообразоване групе у Дреничкој зони, образујући бригаде, чиме отпочиње организовање ОВК по бригадама различитог састава и бројног стања. Јула исте године, чланови Главног штаба, на челу са Јакупом Краснићијем, замеником главнокомандујућег и портпаролом ОВК, одржали су састанак у кући Љах Брахимја у Јабланици коме су присуствовали и Љах Брахимај, Рецеп Селими, Хашим Тачи, Рамуш Харадинај и Бислим Зурапи. Од тада, по одлуци Главног штаба, на челу оперативних зона и бригада распоређени су прваци криминалних кланова, а касније и школовани официри бивше ЈНА. Приликом пријема нових регрута, од тада се у ОВК полагала заклетва. Сулејман Селими постаје командант Дреничке оперативне зоне ОВК, са седиштем у селу Ликовац, а новообразоване бригаде ОВК делују без значајних међусобне координације у 7 оперативних зона,[495] и то: „Лаб“, „Шаља“, „Дреница“, „Дукађин“, „Паштрик“, „Неродимље“ и „Карадак.“

Све до краја 1998. године, команданти оперативних зона су у многим случајевима имали већу моћ од Генералштаба. Зурапи тим поводом истиче: „ОВК је била више герилска него редовна војска.“ „Припадници ОВК су носили најчешће маскирне униформе иако су некада деловали и без њих, док су појединци, посебно из логистичких служби носили одећу сличну униформи. Сви су носили исте ознаке ОВК, али нико од руководиоца није носио ознаке чинова. Специјализоване јединице, попут бригаде за брзо дејство, понекад су носиле црне униформе.“ „За контакте са међународним организацијама укључујући и ОЕБС углавном су били задужени команданти зона и њихови одсеци за политичка питања.“[496] Главни штаб ОВК[497] је у свом саставу имао војну и политичку (цивилну, логистичку) компоненту. Свака оперативна зона ОВК имала је свој Зонски штаб, који је у свом саставу, аналогно Главном штабу, имао војну и политичку компоненту, а слична аналогија је постојала и на нивоу локалних штабова ОВК.

---

[495]. Зурапи, Б.: Изјава сведока 2, Хашки трибунал, 06.07.2006., Хаг, стр. 5-6.

[496]. Исто.стр.4-6, 11-12.

[497]. Главни штаб ОВК чинили су: Главнокомадујући до марта 1999. године Азем Суља (Azem Sula), а од мјаа 1999. године Сулејман Селими (Sulejman Selimi); заменик главнокомадујућег за операције Сокол Башкота (Sokol Bashota); а за политичка питања Јакуп Краснићи (Jakup Krasniqi); начелник Генералштаба од новембра 1998. године, Бислим Зурапи (Bislim Zurapi); а од априла 1999. године Агим Чеку (Agim Čeku); начелник Одсека за логистичка питања Џавид Халити (Xhavit Haliti), начелник Одсека за војне операције до јуна 1998. године, Рецеп Селими (Rexhep Selimi), а од тада до новембра 1998. Бислим Зурапи (Bislim Zurapi); начелнник обавештајне службе Кадри Весели, начелник за оперативна питања од априла 1999. године Сали Бериша ; начелник за информације, који је касније прерастао у одсек за политичка питања Хашим Тачи (Hashim Thaci), начелник Одсека за кадровска питања Адем Грабовци (Adem Grabovac), начелник за финансијска питања Љах Брахимај (Lah Brahimaj), начелник за цивилну управу Рам Буја (Ram Buja), начелник за полицијска питања Фатмир Лимај (Fatmir Limaj), начелник за радио везу Мус Јашари (Mus Jashari), генерални инспектор од јуна 1998. године Рецеп Селими (Rexhep Selimi), начелник Војног суда Сокол Башкота (Sokol Bashota); као и Раиф Гаши (Raif Gashi), Џемаил Фетахзу (Xhemail Fetahu) и Илир Коњушевци (Ilir Konjushevci) које су били задужени запојединa логистичка питања. Извор: Зарапи, Б.: Изјава сведока 2, Хашки трибунал, 06.07.2006. Хаг, стр.3.

Политички делови штабова ОВК обављали су велики број задатака широког спектра, међу којима су најзначајнији: 1) евидентирање војно способних Албанаца, превозних средстава, смештајних капацитета и других података значајних за војно организовање ОВК; 2) регрутовање и селекција Албанаца и њихово упућивање у кампове за војно-терористичку обуку; 3) разрада система узбуњивања и мобилизације припадника ОВК; 4) прикупљање обавештајно безбедносних података, осматрање и јављање о покретима и активностима снага безбедности Србије; 5) информативно пропагандне активности; 6) фортификацијско уређење насеља и територије; 7) организовање снабдевања ОВК наоружањем и војном опремом, њихово снабдевање храном, водом и лековима, лечење рањених, избор и уређење објеката за базе, кампове, болнице, затворе и складишта. У надлежности политичких делова штабова ОВК посебан значај се придавао обавештајној, противобавештајној и пропагандној делатности.

Војни делови штабова били су задужени за руковођње оперативним саставом ОВК и одговрали су за њихово организовање, наоружавање и обучавање, али и за планирање, организовање и извођење терористичких активности на територији под њиховом контролом. Свака оперативна зона имала је одређен број територијалних јединица, односно бригада, састављених од батаљона бројног стања од 150 до 300 људи, у чијем саставу су биле чете и самостални водови, бројног стања од 30 до 50 људи. Поред тога, под командом зонског штаба деловале су и маневарске-интервентне јединице, односно „специјалне јединице“ и „органи безбедности,“ најчешће под називом „војна полиција.“[498]

Специјалне интервентне терористичке јединице, различитог бројног састава, биле су намењене за извођење офанзивних напада на припаднике војске и полиције у својим зонама одговорности, као и за пружање помоћи угроженим - „нападнутим насељима“ и јединицама ОВК. Биле су обично опремљене теренским возилима, са уграђеним противавионским митраљезима, бестрзајним топовима, минобацачима и противоколопним ракетним бацачима. Њиховим припадницима били су старости од 20 до 40 година, углавном осуђивани због криминалног и екстремистичког деловања, али и агенти страних обавештајих служби. Углавном су носили црне униформе, били су добро обучени и опремљени. Јединице војне полиције, јачине од одељења до вода, биле су задужене за унутрашњу контролу територије, обезбеђење команди и штабова, хапшење, привођење, саслушавања и истраге. И територијалне и маневарске јединице, ослањале су се на јединствени систем позадинског обезбеђења (набавке и дистрибуције наоружања, муниције, одеће, хране, санитетског збињавања), које је било у надлежности логистичких јединица ОВК.

Оперативна зона „Лаб“ покривала је веће делове територије општина Подујево и Приштина, Косово Поље и Обилић, са седиштем у Брадашу и Горњој Лапаштици. Командант зоне био је Рустем Мустафа-Реми, а заменик Кадри Кастрати. У оперативној зони Лаб деловале су 151 бригада „Захир Пајазити“ под командом Ибиши Нуредина, затим 152. бригада „Шабан Шаља“ под командом Шабани Идриза, 153. бригада под командом Фатмир Хумолија и 154. бригада.

[498]. Зурапи, Б.: Изјава сведока 2, Хашки трибунал, 06.07.2006., Хаг, стр. 11-12.

Оперативна зона „Шаља“ била је одговорна за делове територије општина Косовска Митровица, Вучитрн и Подујева, али и за општину Лепосавић, Звечан и Зубин Поток. Имала је седиште на Бајгори, њен командант био је Рахман Рама, а заменик команданта Менсур Касуми. У оперативној зони Шаља деловале су 141., 142. и 144. бригада. Територије општине Глоговац и Србица и делови територије општина Малишево, Клина, Вучитрн, Облић и Косовоска Митровица, припадале су *оперативној зони „Дреница“* са седиштем у селу Луковац. До марта 1999. године, командант зоне био је Сулејман Селими, а његов заменик Сами Љуштраку, који је тада постао командант, а на место заменика постављен је Шабан Шаља. У саставу Дреничке оперативне зоне биле су 4 бригаде ОВК, и то: 111. бригада са седиштем у Ликовцу (Лапаштици) - командант Јахир Дермаку, 112. са седиштем у Руднику (Лауши) - командант Реџа, 113. са седиштем у Лапушнику (Овчареву) и 114. са седиштем у Градици (Шипољу, Новом Пољанцу) - командант Фехми Ладровци. У саставу ове оперативне зоне налазио се и „женски борбени вод ОВК“, који је половином 1998. године бројао 19 припадница узраста од 14 до 21 године. Бригаде су деловале у ширем подручју планине Чаклавице - „Дреничка кичма“, али нису биле добро организоване, обучене и опрмљене, због чега делови 113. бригаде нису могли да се супротставе акцији полицији 9. маја 1998. године у клисурама Лапушник.[499] Територија општина Ђаковице и Дечане и делови територије општина Пећ, Исток и Клина, припадале су *оперативној зони „Дукађин“* са седиштем у селу Јабланица и Глођане. У овој оперативној зони деловало је 7 бригада (од 131 до 137), а командант зоне до прве половине 1998. године био Љах Брахимај, а од тада Рамуш Харадинај, док је заменик команданта био Назми Брахимај.[500] Командант зоне Рамуш Харадинај је имао честе несугласице са Главним штабом и није се увек подређивао његовом ауторитету. Команданти подзона у зони Дукађин били су: Дритон Зенели за Јабланицу, Даут Харадинај за Глођсне, Малић Ндрецај за Прилеп, Шемсудин Чеку (бивши официр ЈНА) за Рзнић и Азиз Хисени за Белу Реку. У истој зони под командом Рамуша Харадинаја налазила се и јединица за брза дејства јачине 20 до 30 боље обучених и опремљених поједница „Црни орлови“, са седиштем у Рзнићу, којом је командовао Идриз Баљај звани „Тогер.“[501]

Оперативна зона „Паштрик“ обухватала је територије општине Призрен, Ораховац, Сува Река, Малишево и Драгаш, са деловима општине Липљан и имала је седиште у селу Бериша. Команданти зоне били су Мус Јашари - до новембра 1998, Екрем Реџај - до марта 1999. године, а затим Тахир Синани, док су заменици команданта у истим периодима били Екрем Реџи, Сулејман Колаку и Садик Халитај. У оперативној зони Паштрик деловало је 8 бригада (121. до 128.). Са 121. бригадом „Агим Ћељај-Џољи“ командовао је Шаљај Хаљиљи, а она је настала из раније оперативне јединице „Челик“ којом је командовао Фатмир Лимај из Бање код Малишева. Седиште 121. бригаде било је у селу Клечка у општини Липљан, у којем се налазио и један од сабирних центара за обуку и упућивање регрута у јединице ОВК. И истом селу је пронађена и кречана у којој је спаљено више лица, након њиховог киднаповања и мучења. У рејону Драгобиље-Међере - Острозуб деловала је 122, у простору између Ораховца и Суве Реке 123. бригада ОВК.

---

[499]. Из изјаве Селејмана Селимија, у сведочењу пред Хашким трибуналом.
[500]. Зурапи, Б.: Изјава сведока 2, Хашки трибунал, 06.07.2006., Хаг, стр. 5.
[501]. Зурапи, Б.: Изјава сведока 2, Хашки трибунал, 06.07.2006., Хаг, стр. 5.

Оперативну зону „Неродимље“, са седиштем у селу Језерце у општини Урошевац, чинила је територија општине Штимље и делови територије Урошевца, Качаника, Липљан и Штрпце. Зоном је комадовао Шукри Буја, из села Бојнице, који се претходних 10 година налазио у Швајцарској, а његов заменик био је Имри Илази. У саставу оперативне зоне Неродимље биле су 161., 162. и 163 бригада ОВК, а ван његовог састава, био је вод војне полиције са седиштем у селу Клечка, задужен за обављање послова унутрашње контроле територије, обезбеђења, хапштења, привођења и саслушавања припадника ОВК и грађана. Батаљони из састава бригада били су смештени и у селима Крајмировце (Карпузи Ен - Кинез), Седларе (Наим Шамоли), Вршевце (браћа Вунићи), Мирена (Авни Синани) и Вариговце. Делови јединице којом је командовао Наим Шамоли напали су у марту 1999. године између Вршевца и Липовице полицијску контролу из Липљана, у којој је 14 полицајаца задобило тешке телесне повреде, уз велику материјалну штету. Оперативну зону „Карадак“, са седиштем у селу Злаш, са Ахмет Исуфијем и Шемси Сулом на челу, чинили су делови територије општина Приштина, Ново Брдо, Косовска Каменица, Гњилане и Витина. У овој оперативној зони деловали су 171., 172. и 173. бригада ОВК. Доласком Агима Чекуа на чело ГШ ОВК, територијалним прекомандовањем оперативних зона, ова зона је укинута.

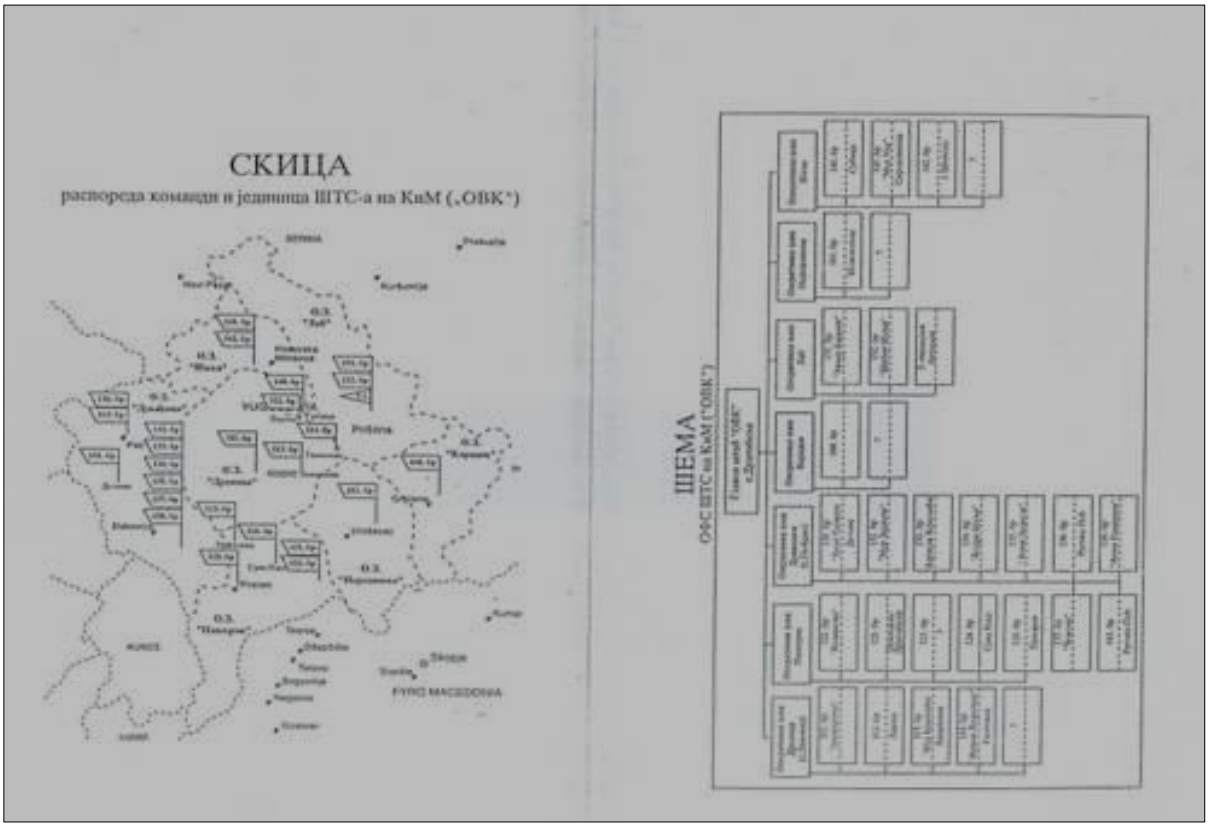

Шема бр. 1 : Струкутра и зона одговорности ОВК
Извор: Гавро Перезић: Рамбује или рат, НИЦ,Београд, 2000

в) Терористичка природа ОВК и ФАРК

Ма колико били снажни интереси да се истина о терористичком карактеру ОВК прикрије, чињенице о томе, нису се могле сасвим игнорисати. Федерација америчких научника (Federation of American Scintists-FAS),[502] са седиштем у Вашингтону, објавила је 1998. године извештај у којем је ОВК сврстана међу 113 најпознатијих терористичких организација у свету. Џон Пајк (John Pike), шеф одсека за безбедност FAS изјавио је да је његова организација израдила комплетну анализу, детаљно истражујући начин деловања и структуру ОВК и да је утврдила чињенице због којих је ОВК сврстана међу терористичке организације. Пре свега, FAS истиче да се тактика ОВК састоји у нападима на органе безбедности, и то из заседе додајући да су чланови ОВК видно опседнути идејом отцепљења Космета од Србије и организовани у ћелије од три до пет чланова, што је карактеристично за терористичке организације.[503]

Анализе резолуције СБ УН усвојених пре агресије НАТО на СРЈ, такође указују на закључак да је и СБ сматрао да је на Космету дошло до терористичке побуне и да је ОВК у њима иако не поименице, индиректно јасно квалификована као терористичка организација. То се најбоље види из резолуције 1160, 1199 и 1203 из 1998. године.

У уводу резолуције 1160 јасно је изречена осуда „...свих аката тероризма од стране КЛА (Kosovo liberation Army - ОВК) или било које друге групе или појединца, и сваке спољне подршке терористичкој активности на Косову, укључујући финансирање, наоружавање и обуке.“ „У параграфу 2 исте резолуције, упућен је недвосмислен позив руководству косовских Албанаца да „...осуде све терористичке акције“ , и наглашено да „...сви елементи албанске заједнице на Косову треба да остварују своје циљеве једино политичким средствима.“[504]

У резолуцији број 1199, Савета безбедности УН понавља осуду тероризма као средства за „...остваривање политичких циљева било које групе или појединца“, и осуђује „....сваку спољну подршку таквој[505] активности на Косову, укључујући снабдевање оружјем и обуку за терористичке активности, уз изражавање забриностисти због извештаја о непрекидном кршењу забрана уведених претходном Резолуцијом 1160... „У праграфу 6 исте резолуције, поново се инсистира на томе да руководство косовских Албанаца „...осуди све терористичке акције и подвлачи да сви елементи у заједници косовских Албанаца треба да остварују своје циљеве једино мирољубивим средствима.“ У праграфу 11 Савета безбедности захтева се од свих држава чланица да „...спрече прикупљање новчаних средстава на њиховој територији, која се користи за кршење резолуције 1160.“ Исте ставове СБ понавља и у резолуцији 1203.

Чињенице о терористичком карактеру ОВК нису заобишле ни амреичке званичнике. Специјални изасланик за Балкна, амбасадор Роберт Гелбард (Robert Gelbard) на конференцији за новинаре 23.02.1998. године, поред осталог изјављује: Дубоко смо

---

[502]. Федерација америчких научника је уз Државни секретаријат (State Department) једина организација у САД која се озбиљно бави проучавањем и класификовањем терористичких организација у свету. (Јовановић, Ж: Косовско огледало, Београдски форум за свет равноправних, Београд, 2006, стр.46).
[503]. Јовановић, Ж.: Косовско огледало, Београдски форум за свет равноправних, Београд, 2006, стр.46.
[504]. Исто, стр, 47.
[505]. Јовановић, Ж.: Косовско огледало, Београдски форум за свет равноправних, Београд, 2006, стр.48.

узнемирени и енергично осуђујемо неприхватљиво насиље које спроводе терористичке групе на Косову. ОВК је, без икакве сумње терористичка група.[506] Не прихватам никакво оправдање. Радећи годинама на проблемима терориста, ја добро умем да препознам и дефинишем једну терористичку групу, одбацујући сваку реторику и задржавајући само чињенице. Дакле, активности те групе говоре саме за себе. „Позвао је све демократе албанске лидере да „осуде тероризам и тиме покажу на којој су страни.“[507] Нешто касније у комисији за међународне односе у Председничкој комори Гелбард (Gelbard) изјављује: „ОВК је починила терористичке акте, али је влада САД законски не посматра као терористичку организацију.“[508] У априлу исте године, лондонски „Дејли телеграф“[509] цитира другог америчког представника, амбасадора Кристофора Хила (Christopher Hill), који је рекао „да је оштар критичар ОВК због њене наводне иноволвираности у трговини дрогом.“[510]

На разговорима са делегацијом косметских Албанаца, маја 1998. године у Вашингтону, Олбрајтова, између осталог наглашава: „Ми имамо тачне информације о томе, да су људи за које ви кажете да бране своје куће, завршили разноврсне обуке у Албанији и убијали невине људе на Косову. Ви знате да се такве активности зову тероризам, а тероризам осуђује и САД.“[511] Џон Кросланд (John Krosland) британски војни аташе у Београду до 1996. године сведочећи пред Хашким трибуналом изјавио је[512] „Ја не желим да спорим да је постојао проблем тероризма на Космету“, „Неоспорно је постојала опасност од тероризма ОВК за државу Југославију.“„Тамо је постојао инхерентан проблем тероризма.“[513]

Руски генерал Леонид Иванишов, на сведочењу у Хашком трибуналу изјавио је да је ОВК илегална војна организација која је изводила терориристичке активности, потврђујући ту чињеницу ставовима Контакт групе из 1998. године, која ОВК званично назива терористичком организацијом, али њихове насилне акте не дефинише терористичким. Новинар америчког „Њујорк тајмса“, описује интервјуисаног припадника „Ослободилачке војске Косова“,[514] као „једног од највећих терориста у Југославији“, додајући да ОВК улаже велики напор да постане главни играч у крвавој балканској арени и да „амерички званичници ипак схватају ту организацију озбиљно и верују да она има потенцијал да озбиљно уздрма српску контролу над Косовом.“[515] У сведочењу Ralfa Mutckea, из Секције Интерпола за криминал (Interpol s Criminal Intelligence Division) у Првом комитету америчког Конгреса, 13. децембра 2000. године, истиче се: „Амерички Државни Секретаријат је ОВК сматрао терористичком организацијом“, а на сведочењу у Хашком трибуналу енглески дипломата Еждаун (Ashdown) изјавио је: „Не поричем да је ОВК терористичка организација. Никада нисам оправдавао мучење, боли и убиства невиних Срба, која је починила та организација.“[516]

---

[506]. Франс прес од 23.02.1998. године.
[507]. Јовановић, Ж..: Косовско огледало, Београдски форум за свет равноправних, Београд, 2006, стр.59.
[508]. Реуфер, Х..: Албанска мафија, Форум за безбедност и демократију, Београд,2005, стр.132.
[509]. Philip Smucker and Tim Butcher.: Shifting Stance over KLA Has Batrayed Albanians, Daily Telegraph, London, 06. april 1999.
[510]. Амбасадор Cristopher Hill, амерички дипломата у Тирани, амбасадор у Скопљу, главни амерички преговарач у Рамбујеу, 2005. године смерички преговорач о проблему нуклеарних постројења Северне Кореје (Јовановић,Ж.: Исто, стр.59).
[511]. Стијовић, З.: Космет- моје сведочење, издање аутора, Београд, 2007, стр.88-89.
[512]. Документ Хашког трибунала PO183967-PO183976 и Траскрипт сведочења од 10. и 15 јула 2002.
[513]. Документ Хашког трибунала PO183967.
[514]. Дневни лист Политика од 12. маја 1997, са позивом на извештај Танјуга, Београд, 1997.
[515]. Петковић,В.М.: Колевка Србије, Калеком, Београд, 1997, стр.68.
[516].Доказни предмети Хашког трибунала, сведочење Обрада Стевановића, мај-јун, 2005. ТАБ 140, стр.27-28.

Иако су се албанске екстремистичке организације на Косову и Метохији скоро увек служиле насиљем као једним од битних средстава своје борбе, о квалификацијама тог насиља до данас нема уједачених гледишта. Упркос бројним доказима о терористичком карактеру ОВК прва квалификација појавних облика албанског тероризма често је у дефинисању добијала називе који умањују тежини стварног стања и ти појмови: демонстрације, контрареволуција, етнички сукоб су замена теза за назив школског примера тероризма. Носиоци и сопонзори албанског тероризма у први план истичу тврдњу, да је ОВК ослободилачка и герилска, али не и терористичка организација. Да би се прикрила битна разлика између тероризма и законитог рата, односно између терориста и војске многе терористичке групе и организације давале су себи називе војних формација. Сам назив тих организација међутим ништа не говоре о карактеру њиховог насиља, а типичан пример такве мимикрије јесте и назив ОВК, који сам по себи није од значаја за квалификовање статуса ОВК (као војске, теророристичке организације или стране у сукобу). У вези са тим, значајно је запазити кључну разлику између законитог ослободилачкиг рата, који се најчешће води по одређеним правилима и тероризам који је намерно уперен против лица која нису у борби, због чега је тероризам сличан ратном злочину.

За овај рад важно је запазити и то, да се чак ни преовлађујући ослбодилачки карактер, односно промовисани ослбодилачки циљеви неке организације, нити њен „ослободилачки“ назив па чак ни стстус стране у сукобу, не могу узимати као доказ којима се искључује њено терористичко деловање. Полазећи од тога, за овај рад је од посебне важности одговор на питање, да ли се ОВК служила тероризмом, независно од субјетивног мишљења појединца о њеном карактеру, од њеног назива, да ли се она може квалификовати терористичком организацијом и од тога да ли јој се може преписати статус стране у сукобу или не. Како теророристичка организација може деловати и нетерористичким средствима и методама (ненасилне демонстрације на пример), тако се и ослободилачке организације у мањој или већој мери могу користити тероризмом као основним или као помоћним средством. Такође, није редак случај да теророристичка организација временом еволуира у војску, побуњенике, па и у страну у сукобу, сагласно међународном праву.

Терористи ОВК су чинили напоре да фактички покажу како су они заиста војска. Насиља под својом контролом организовали су за кружну одбрану. Зграде земљорадничке задруге, школе, куће и друге објекте са већим смештајним капацитетом претварали су у касарне за припаднике маневарских једининица и у осматрачке и друге „службе“, а боравили у својим кућама. Рад маневарских јединица у касарнама и у камповима за обуку од устајања до повечерја, био је регулисан по војним правилима и дневним распоредом рада. Све то наравно није био последица неког хијерархијског наређења или плана, већ више последица искуства појединих локалних командира и команданата, који су деловали самостално на основу широко прихваћених идеја и стратегија насилног отпора, а касније и као последица преношења искуства из јединице у јединицу.

Проширивањем простора и облика деловања, нападањем и пресретањем цивила, терористичке групе ОВК су имале циљ да створе утисак о „контроли“ дела територије Космета, што је један од битних доказа способности сваке војске. У својој изјави датој

тужилаштву Хашког трибунала 25. и 26. маја 1999. године,[517] Џон Кросланд (John Krosland), међутим истиче: „Проценио сам да снаге ОВК вероватно држе око 50% територије на Косову. Тврдње такве врсте, колико год биле стварне, биле су и плод медија. ОВК је држала три или четри главна приступна пута и предпостављало се да је сва територија унутар тих параметра под њиховом контролом.“ „Они су буквално седели дуж тог пута у полажајима који су били прилично слабо брањени. То нису били полажаји који су имали озбиљну одбрану“.

На исти начин, они су тежили да покажу да међу косовским организацијама постоји милитано „војно крило“, односно „војска“ као претећа опасност уколико се не попусти њиховим максималистичким захтевима за отцепљење Косова. Заробљавањем 8 војника почетком јанура 1999. године у Шаљи и преговори око њиховог ослобађања у Драгобиљу и Дреници требало је да покажу да ОВК има субординацију на целој територији Покрајине. Маљоку у вези са тим истиче: „Ми смо се пред међународним факторима легитимисали као регуларна војна структура, која има субординацију, јер су се преговори о ослобађању војника које је једна бригада заробила у Шаљи, одвијали у ГШ у Драгобиљу.“ Нешто касније Маљоку је наведену тврдњу довео у сумњу, истакавши: „Именовањем Сулејмана Селимија за команданта Главног штаба извршили су команданти оперативних зона, мислећи да ОВК и током преговора у Рамбујеу треба да има свог команданта.“[518]

Назив ОВК је тако био у функцији пропагандно терминолошког профилисања једне криминално терористичке организације у „војску“ и то „ослободилачку.“ Не један од пронађених докумената ОВК не указује на постојање званичног оснивачког акта, нити акта о њеној унутрашњој организацијско-формацијској структури. Најраније половином 1998. године ОВК има незваничан документ „Привремене одредбе о унутрашњој организацији у Војсци“,[519] који више говори о међусобним односима и понашању у ОВК него о њеној организацији. Може се сасвим сигурно рећи да је фактичко терористичко организовање и деловање, увек било испред формалних организационих активности, којем су више имале за циљ да постојећу терористичку праксу уобличе у војне прописе, правила и организацију.

Упркос претходно анализираној структури и чињеницама, наоружани појединци и групе ОВК, које су на Космету изводиле оружане и друге насилне акте, никада нису стекли пуно значење појма „Војска“, нити „страна у сукобу“, независно од тога што себе називају „ОВК“, и што су међународно признати као страна у сукобу. Сам назив ОВК наравно не значи ништа, јер ни једна терористичка група себе не назива терористичком, већ скоро увек ослободилачком организацијом или војском. Припадници ОВК никада нису имали званично јасно и јавно дефинисану организацију и руководство. Никада нису имали озбиљно униформу, ознаке, наоружање су слободно носили само у контакту са грађанима које су терорисали, ван борбеног контакта са полицијом или војском и само изузетно и краткотрајно у конкатку са њима. Они такође никада нису поштовали међународно ратно и хуманитарно право, злоупотребљавајући

517. Документа Хашког трибунала PO20183967- PO183976 и транскрипт сведочења од 10. и 15. јула.2002.
518. Зогај, А.: Сведочење о путу слободе, Зери, Приштина, 2000,стр. 95,96.
519. Документи Хашког трибунала, KO52-9715-ко52-9740-BCST.doc/ljz).

људска права, медије, хуманитарне и друге међународне организације. Најчешће жртве њихови напада су били грађани-цивили па тек затим полицајци[520] и војници.

Сведочећи пред Хашким трибуналом Џон Кросланд (John Krosland) је изјавио:[521] „У Малишеву сам 1. јула 1998. године видео око 150 униформисаних особа, укључујући и 2 жене у црном. Сви су били под пуним наоружањем, ...међутим њихове јединице нису имале силе што се тиче наоружања, а поготово нису имале артиљерије.“ О организационом и материјалном стању ОВК непоседно пред и у току преговора у Рамбујеу, Маљоку каже: „ОВК је отишла у Рамбује као регуларна војска, али са дефанзивом обзиром да нисмо имали муницију. Већина оперативних зона имала је само по један борбрни комплет по војнику. Из оперативне зоне Дукађин стигао је извештај да њихови снајперисти имају само два метка 12,7 мм.

6.4.3 Резултати емпиријских истраживања

Социо-економски и демограски профил припадника терористичке организације ОВК [522]
Податке за истраживање су извршиле међународне организације и институције и то следеће: IMO, ICRS и KFOR-а, а добијени резултати представљају званичне студије, анализе и процене, које је обрадила и презентовала јавности Данијела Славнић.[523] Оне су приступиле овом проблему са нешто другачијим основама, те су се упустиле у овај процес теретирајући ОВК као некакав вид *гериле* а не *терористичке организације*. Па ипак, јавно наступајући са таквих позиција које су недвосмислне биле производ политике, данас видимо да су продужетак или наставак те исте ОВК прогласили терористичком организацијом АНА. Међутим, анализирајући поменуте материјале, нисам могла а да не приметим да су над ОВК извшили класичан вид профилирања, као што би то било у случају и било које друге терористичке организације.

Профилирање терористичких организација је неизоставни део процесу њиховог сузбијања. Излишно је говорити о томе да је познавање и проучавање терористичких организације већ 50 % пређеног пута ка њеном неутралисању. У сложеном стању односа на Косову и Метохији данас, формирањем КЗК (Косовског заштитног корпуса) и КПС (Косовске полицијске службе), трансформацијом ОВК која је наступала због њеног *„званичног укидања (демобилизације)“* и формирање њених нових ћелија које данас називамо АНА, ОНА или ФНУА а које проучавамо у домену тероризма. Разлог томе јесте да један те исти профил људи и начин њиховог организовања и деловања, и после толико година представља непремостиву препреку у циљу сузбијања терористичких акција.

Период посматране појаве (старости података): 1999-2001. године. Подаци се односе искључиво на Ослободилачку Војску Косова (ОВК).

---

[520]. Према члану 43.3 Првог допунског протокола уз Женевске конвенције полиција је implicite цивилна служба, све док се у складу са законом не укључи у оружане снаге, тако да се сви напади из заседе на полицију у обављању редовних послова, до проглашења ратног стања могу сматрати нападима на цивиле.
[521]. Документ Хашког трибунала PO183967-PO183976 и Траскрипт сведочења од 10. и 15 јула 2002.
[522]. Истраживање извела Данијела Славнић, аутор рада је сарађивала на истраживању које је изведено у 2002, а обрађивао се период од 1999- 2001, искључиво припаднике ОВК, Београд, децембра, 2003.
[523]. саветница у Тужилаштву за ратне злочине.

Програм ресоцијализације: IMO и ICRS
Демобилизација и ресоцијализација припадника ОВК изведен је од стране:
- IOM: International Organization for Migration
- KFOR (НАТО) Kosovo Force
- ICRS: Information Counseling and Referral Service
- UNMIK: United Nations Mission in Kosovo

Процес демобилизације се одвијаво у 4 фазе, почевши од 12.07.1999. закључно са 30.11.1999. године. Током 4 фазе - ICRS је регистроваа укупно 25.723 припаднике ОВК.

У двомесечном периоду (јул - август 1999. године) односно фазе 1 и 2 било је отворено 49 зборних места и 7 канцеларија - IOM-а у већим градовима Косова и Метохије, за потребе демобилизације ОВК.

Фаза демобилизације 1 и 2

Зборно место	Сектор КФОР-а	Датум	Пријављен припадник ОВК у фази 1	Датум 01/08/99	Пријављен припадника ОВК у фази 2	Укупан број припадника ОВК
Гребне	САД	23.07.99	**0**		**37**	**37**
Качаник 1	САД	23.07.99	**0**	01.08.99	**0**	**0**
Малишево ГШ	САД	23.07.99	**48**	01.08.99	**88**	**136**
Гњилане 1	САД	23.07.99	**20**	01.08.99	**0**	**20**
Фираја	САД	23.07.99	**0**	01.08.99	**52**	**52**
У рошевац 1	САД	23.07.99	**337**	01.08.99	**0**	**337**
Дубрава 1	САД	23.07.99	**0**	01.08.99	**56**	**56**
Неродимље	САД	23.07.99	**0**	01.08.99	**303**	**303**
Србица	ФРА	24.07.99	**0**	02.08.99	**195**	**195**
Вучитрн	ФРА	24.07.99	**2**	02.08.99	**229**	**331**
Цецилија	ФРА	24.07.99	**123**	02.08.99	**0**	**123**
Слаковце	ФРА	24.07.99	**0**	02.08.99	**0**	**0**
Добра Лука	ФРА	24.07.99	**0**	02.08.99	**15**	**15**
Рудник	ФРА	24.07.99	**0**	02.08.99	**0**	**0**
Раставица	ИТАЛ	25.07.99	**0**	03.08.99	**0**	**0**
Мирош	ИТАЛ	25.07.99	**31**	03.08.99	**807**	**838**
Доњи Ратиш	ИТАЛ	25.07.99	**27**	03.08.99	**0**	**27**
Рашић	ИТАЛ	25.07.99	**57**	03.08.99	**268**	**328**
Врело	ИТАЛ	25.07.99	**123**	03.08.99	**185**	**308**
Рогово	ИТАЛ	25.07.99	**54**	03.08.99	**69**	**123**

Зборно место	Сектор КФОР-а	Датум	Пријављен припадник ОВК у фази 1	Датум	Пријављен припадника ОВК у фази 2	Укупан број припадника ОВК
Приштина ГШ1	УК	26.07.99	**48**	04.08.99	**0**	**48**
Глоговац	УК	26.07.99	**79**	04.08.99	**0**	**79**
Коморане	УК	26.07.99	**169**	04.08.99	**196**	**365**
Доња Градина	УК	26.07.99	**4**	04.08.99	**47**	**51**
Мучичане	УК	26.07.99	**123**	04.08.99	**95**	**218**
Петрово	УК	26.07.99	**45**	04.08.99	**128**	**173**
Блинаја	УК	26.07.99	**0**	04.08.99	**39**	**39**
Липљан	УК	26.07.99	**0**	04.08.99	**32**	**32**
Закут	УК	27.07.99	**306**	05.08.99	**137**	**443**
Батлава	УК	27.07.99	**71**	05.08.99	**134**	**205**
Приштина ГШ2	УК	27.07.99	**0**	05.08.99	**5**	**5**

Приштина 1	УК	27.07.99	**106**	05.08.99	**424**	**530**
Приштина 2	УК	27.07.99	**170**	05.08.99	**69**	**239**
Приштина 3	УК	27.07.99	**30**	05.08.99	**0**	**30**
Приштина 4	УК	27.07.99	**56**	05.08.99	**55**	**11**
Коштрице	ГЕР	28.07.99	**126**	05.08.99	**0**	**126**
Самодража1	ГЕР	28.07.99	**179**	05.08.99	**0**	**179**
Сува Река	ГЕР	28.07.99	**108**	06.08.99	**278**	**386**
Студеничане	ГЕР	28.07.99	**129**	06.08.99	**0**	**129**
Духељ	ГЕР	28.07.99	**0**	06.08.99	**180**	**180**
Призрен 1	ГЕР	29.07.99	**196**	06.08.99	**0**	**196**
Љубижда	ГЕР	29.07.99	**0**	06.08.99	**0**	**0**
Нашец	ГЕР	30.07.99	**207**	06.08.99	**0**	**207**
Жур	ГЕР	30.07.99	**0**	06.08.99	**0**	**0**
Малишево 1	ГЕР	31.07.99	**36**	06.08.99	**0**	**36**
Ратковац	ГЕР	31.07.99	**0**	06.08.99	**0**	**0**
Дреновац	ГЕР	31-07.99	**0**	06.08.99	**182**	**182**
Корише	ГЕР	31.07.99	**94**	06.08.99	**0**	**94**
Ораховац 1	ГЕР	31.07.99	**0**	06.08.99	**0**	**0**
Зочиште 1	ГЕР	31.07.99	**0**	06.08.99	**0**	**0**
Малишево 2	ГЕР	31.07.99	**104**	06.08.99	**0**	**104**
Самодража2	ГЕР	31.07.99	**212**	06.08.99	**0**	**212**
Зочиште 2	ГЕР	31.07.99	**280**	06.08.99	**0**	**280**
Ораховац 2	ГЕР	31.07.99	**0**	06.08.99	**0**	**0**

Зборно место	**Сектор КФОР-а**	**Датум**	**Пријављен припадник ОВК у фази 1**	**Датум**	**Пријављен припадника ОВК у фази 2**	**Укупан број припадника ОВК**
Дубрава 2	САД	31.07.99	**0**	07.08.99	**60**	**60**
Призрен 2	САД	31.07.99	**0**	07.08.99	**331**	**331**
Урошевац 2	САД	31.07.99	**0**	07.08.99	**276**	**276**
Гњилане 2	САД	31.07.99	**0**	07.08.99	**90**	**90**
Качаник 2	САД	31.07.99	**0**	07.08.99	**177**	**177**
Приштина додатно				16.08.99	**43**	**43**

Извор:Обрада Данијела Славнић и аутор.

Од 26 јула 1999. године до 31. августа 1999. године (прве две фазе), регистровано је укупно 9082 припадника ОВК. Од тога је по секторима КФОР-а регистровано:[524]

1. Британски сектор : 2611
2. Немачки сектор : 2311
3. Амерички сектор : 1875
4. Италијански сектор : 1621
5. Француски сектор : 664

Зборна места у којима је евидентиран укупно највећи број ОВК:

- Приштина : 1006
- Мироч : 838
- Урошевац : 613

[524]. Програм ресоцијализације који је рађен од стране **IMO-а и ICRS –а** , имао је за циљ да:

- евидентира све припаднике ОВК оне који су се тако изјашњавали),
- формира базу података и да се евидентираним лицима издају посебне легитимације,
- да се путем анкета сакупе све релевантни подаци на основу којих ће се изградити групни и појединачни профил,
- да се изврши процена материјалне штете лица и социјални статус лица како би им одредила врста и количина помоћи.
- Да се групно и појединачно израде и изврше програми запошљавања или изврши даље ангажовање лица на полицијским или војним пословима, или административним пословима за потребе мисије.

- Призрен : 527
- Закут : 443

Зборна места у којима је евидентирано појединачно највећи број припадника ОВК:

- Мироч : 838
- Приштина (1) : 530
- Закут : 443
- Сува Река : 386
- Коморане : 365
- Урошевац : 337

Полна и старосна структура ОВК

Највећа старосна групација која чини састав ОВК је од 20-39 година старости. Жене су заступљене са нешто више од 3%, а највећи део женских пеипадника ОВК је у старосној групи од 20-35 година.

Старост	Укупно		Мушкарци	Жене
	25.723	(100%)	24.866 (96.67%)	857 (3.33%)
14-17	387	(1.50%)	348	39
18-19	2.229	(8.67%)	2.071	158
20-24	7.696	(29.92%)	7.394	302
25-29	5.823	(22.64%)	5.658	165
30-39	6.585	(25.60%)	6.441	144
40-49	2.444	(9.50%)	2.400	44
50-59	492	(1.91 %)	487	5
60-64	40	(0.16%)	40	0
Н/А	27	(0.10%)	27	0

Извор:Обрада Данијела Славнић и аутор.

Компаративни приказ

Старост	Мушкарци	Жене
14-17	1.40%	4.45 %
18-19	8.33 %	18.44 %
20-24	29.74%	35.24%
25-29	22.75%	19.25%
30-39	25.90%	16.80%
40-49	9.65%	5.13%
50-59	1.96%	0.58%
60-64	0.16%	0.00%
Н/А	0.11%	0.00%

Године приступања ОВК[525]

На питање када су ступили у ОВК, 25.723 испитаника је одговорило следеће:

	Пре 1998	У првој поливни 1998	У другој половини 1998	Прво тромесечке 1999	Након марта 1999	Укупан број
Мушкарци	9.117	5.234	5.011	4.011	1.085	24.866
Жене	209	100	255	229	61	857

[525]. Према анкети највећи број жена је ступио у ОВК у другој половини 1998. године а затим у првом тромесечју 1999, док је највећи број мушкараца према анкети ступио у ОВК пре 1998. године а затим у првој поливини 1998. години. Интересантан је показатељ да се најмање испитаника прикључио ОВК након марта 1999. године.

Време проведено у ОВК - без прекида (на укупном броју испитаника = 25.723)

- пре 1998. године : 2% испитаника,
- током 1998. године : 58 % испитаника,
- током 1999. године : 40% испитаника.

Брачно стање припадника ОВК [526]

Старост	Укупно	Нису у браку	У браку	Разведени бракови	Смрт брачног друга	Остало	Н/а
Тотал	**25.723**	**11.193**	**12.059**	**68**	**35**	**6**	**2362**
14-17	385	324	7	0	1	0	53
18-19	2.228	1.924	68	3	1	0	232
20-24	7.693	5.753	1.069	7	3	4	857
25-29	5.825	2.443	2.814	18	6	2	542
30-39	6.587	662	5.400	28	14	0	483
40-49	2.447	71	2.200	10	5	0	161
50-59	492	11	448	2	2	0	29
60-64	40	1	36	0	3	0	0
Н/А	26	4	17	0	0	0	5

Извор: Обрада Данијела Славнић и аутор.

Број деце и ужих чланова породице припадника ОВК

Од укупног броја 25.723 испитаника је изјавило да издржава нешто више од 200. 000 људи. Од 35.424 деце, а остало су ужи чланови породице који су на издржавање од стране припадника ОВК. Ове цифре су значиле за ИМО и ИЦРС да пројектом ресоцијализације у ствари треба да покрију око 14% од укупне популације АП Косова и Метохије (заједно са припадницима ОВК). Н/А 26.022 или 81.1% припадника ОВК је на мало децу, а у свим старосним категоријама припадници ОВК са децом су били већина (мин. позитивна већина од 50% чак и у старосној групи 14-17 година). Највећи број деце је старости од 0-10. Просечан број чланова уже породице које издржава један припадник ОВК је 8.04.

Место рођење и пребивалиште припадника ОВК [527]

Већина регистрованих припадника ОВК долази из следећих места (места рођења):

- Ђаковица,
- Ораховац,
- Србица,
- Сува Река,
- Призрен,
- Подујево,
- Глоговоац

Према месту рођења, највише припадника ОВК долази из:

[526]. Скоро 47% испитаника је у брачној заједници. Ова чињеница је узета као позитивна околност од стране ISRS (Information Counseling and Referral Service) као позитиван фактор интеграције (ресоцијализације). У браку има највише припадника ОВК у старсној груацији од 30- 39 година старости а затим следи старосна групација од 25-29 година. Развода има јако мало, свега 0,5 5 узимајући у обзир да се по овим питањима није изјаснило 9.2 % испитаника.

[527]. Од укупног броја испитаника 25.723 само је 1.05% изјавило да живи ван АП КиМ: у ужој Србији, Албанији и БЈР Македонији. Анализа је показала да чак 84.66 % припадника ОВК је живело и боравило у подручјима одакле су пореклом (место рођења), те да 84,57% њих има идентично место рођења и место боравка. У 7о% случајева су позитивно одговорили на питање да ли желе да се врате у место одакле долазе. Посебно је на ово питање одреаговала група из Гњилана, која је у 89% позитивно одговрила.

- Ђаковице (7.4%)
- Србице (7.2%)
- Суве Реке (7.0%)

Стамбено питање припадника ОВК

Садашње пребивалиште	Укупно	Планира да се врати на стару одресу	Не жели да се врати на стару адресу
Укупно	25.723	17.961	7.762
Поседују сопствену кућу или стан	17.534	12.056	5.478
Живи у туђем стану или кући	4.896	3.483	1.413
Н/А	3.293	2.422	871

Извор:Обрада Данијела Славнић и аутор.

Од 70% припадника ОВК се изјаснило у позитивном смислу за повратак из кога долазе или на стару адресу. Нешто више од 78% је изјавило да су им куће/ станови делимично или ттотално уништени. С тим у вези је 45% припадника ОВК категоричко тврдило да су им куће или станови били уништени током сукоба. Према подацима ИОМ[528] и ИЦРС[529], највећи број уништине имовине припадника ОВК је у следећим општинама:

- Ораховац 10.6%
- Србица 8.9%
- Сува Река 8.1%
- Приштина 7.6%
- Глоговац 7.2%
- Ђаковица 6.0%
- Подујево 5.9%
- Вучитрн 5.3%
- Пећ 4.6%

Образовани профил припадника ОВК

Од укупног броја испитаника припадника ОВК, 18 % је изјавило да има Универзитетско образовање, од чега је само 6% дипломирало на неком од Факултета, Средњошколско образовање има 55% испитаника припадника ОВК а 25% није имају ниже образовање. Од 6 % припадника ОВК који су дипломирали на Универзитету, тај број се односи на:

- Правни фактултет : 112 припадника ОВК
- Војна Академија : 126 припадника ОВК
- ВШ УП : 3 припадника ОВК
- Педагошки Факултет : 211 припадника ОВК
- Економски Факултет : 158 припадника ОВК

Знање страних језика припадника ОВК

528. International Organization for Migration.
529. Information Counseling and Referral Service .

Од броја испитаних : (25.723) припадника ОВК:

- немачки језик : 3.617 или 14 %
- енглески језик : 3.294 или 13 %
- француски језик : 778 или 3 %
- италијански језик : 665 или 3%
- остале језике / испод : 2 %: Швески, Шпански, Норвешки, Пољски
- велика већина припадника ОВК говори Српски језик.[530]

Чинови, позиције и година приступања у ОВК

Позиција при ОВК	Тотал	%	Приступили пре 1998 у ОВК	Приступили ОВК у 1998	Приступили ОВК у 1999	Н/А
Укупно	**25.723**	**100**	**411**	**14.660**	**9.506**	**1.146**
Официри	1.629	6.33	64	1.140	357	68
Подофицири	1.920	7.46	95	1.377	346	102
Војници	19.381	75.35	205	10.518	7.944	714
Остало	2.793	10.86	47	1.625	859	262

Извор:Обрада Данијела Славнић и аутор.

Из табеле су видљиви показатељи да 47.75 % командног (официрског) кадра је са завршеном средњом школом а 20.59 % је дипломирало на неким од Универзитета. Остало се односе на оне који нису завршили факултете или више школе и у најмањем проценту на оне који имају ниже образовање. Из наведеног се може закључити да је кадар ОВК образован и да своје знање користи за промовисање својих интереса, стратегијско планирање и развој КиМ у циљу независности.

Радни сектор пре ступања у ОВК

Нешто више од 30% од укупног броја припадника ОВК је изјавило да нису били запослени пре приступања ОВК. Остали су изјавили следеће:

Занимање пре ступање у ОВК	**Број припадника**	**%**
МУП: полицајци,инспектори ...итд	**217**	**2.7**
ВЈ:Официри,подофицири, војник по уговору ..итд	**161**	**2.0**
Студенти	**1.718**	**21.3**
Агрономи и пољопривредници	**801**	**9.2**
Професори	**105**	**1.3**
Возачи	**468**	**5.8**
Продавци	**512**	**6.3**
Механичари	**297**	**3.7**
Адвокати	**33**	**0.4**

Извор:Обрада Данијела Славнић и аутор.

Из табеле се види да су доминатну улогу имали студенти, што нас доводи до закључка да су млади следбеници и присталице отпора и да не бирају средства да остваре своје снове после дугогодишње индоктринације. По цену свог живота или живота породице.

Радни сектор након демобилизације

[530]. Анкета показује завидно знање страних језика и спремност припадника ОВК да се боре и на пољу медијског рата и дају објашњење новонастале ситуацијае страним медијима у интересу победе на свим пољима. Чињенице показују да већина припадника говори и Српски језик, што им даје предност у шпијунским активностима.

У процесу регистрације при ИЦРС и ИОМ, чак 32.1% припадника ОВК, или 8.254 није изразило жељу да ради при полицијско-војном сектору, те је највећи број њих интегрисан при КЗК или КПС.

Највећа интересовања владала су за следеће области:

- Војна: 32.1%, односно 8.254 припадника ОВК
- Остало (недефинисано): 13.2%, односно 3.400 припадника ОВК
- Грађевина: 10.1%, односно 2.589 припадника ОВК
- Трговина : 8.9% , односно 2.286 припадника ОВК
- Транспорт : 6.3 % , односно 1.618 припадника ОВК

Од укупног броја оних који нису у јавном сектору након демобилизације, преко 40% њих има приватан бизнис од кога се издржава. На питање да ли жели да ради у полицији, 54.7 % испитаника је одговорило позитивно, а од тога је 38% припадника ОВК са средњом школом. Чак је 42.7% испитаника одговорило да би желело да ради у цивилној администрацији, од њих од 35% је оних са средњом школом.

Истраживање споведено у периоду од 1998. до 2001. године путем акнете и интервијуа[531]

Резултати интервјуа узетог 20.005.2001. године

Тема разговора са НН се односи на питања илегалног промета психоактивних дрога на Косову и Метохије припадника ОВК. На питање постављено испитанику зашто је прихватио овај интервју, дао је децидиран одговор: „На ваш позив сам се одазвао зато што хоћу и желим да јавно кажем шта радим и због чега то чиним.“

Испитаник је на постављена питања дао следеће одговоре:

Питање	Одговор
1. Да ли знаш шта је дрога?	Да, свакако да знам шта је дрога, знам да она може да буде корисна и штетна, али ја о њој мислим као средству које је мени и мојој браћи потреба за остваривање наших циљева.
2. Да ли знаш да је дрога штетна и да тако трујете и своју децу?	Познато ми је да утиче на здравље човека, али ми не размишљамо о здрављу, већ о продаји, а то је начин да се дође лако до новца.
3. На који начин долазите до дроге?	На то питање мало је тешко да се одговори, јер то не ради један човек већ то раде много људи, то јесте организација.
	Да, знам да је забрањено, али када су неке ствари

[531]. Истраживање аутор је извршила у периоду од 1999. до 2001. године у затворима Дубрава (Исток) и Забела (Пожаревац).

4. Да ли знате да је растурање дроге законом забрањено?	у питању, и када се већ нађеш на том путу повратка више нема. За продају дроге ја сам два пута осуђен. Први пут сам ослобођен јер није било доказа, други пут сам добио 5 година затвора. По изласку из затвора сам се прикључио ОВК, тако да сам поново ангажован на дистрибуцији дроге и наркотика.
5. Да ли је тајна којим се каналима дрога допрема на Косову и Метохији ?	Знате, све велике набавке дроге (хероин, хашиш) и продаја се врше у иностранству претежно у Швајцарској, Немачкој и Белгији, и дрога која се допрема на Косово и Метохију се углавном задржава само у транзиту, и она иде даље ка Западу, док се овде заржава мала количина. Да, знам, наша браћа се налазе свуда и баве се разним криминалним радњама.
6. Да ли знате да шиптарска наркомафија данас у свету предстља велику опасност?	Да би вам било мало јасније, морам да вам објасним две ствари: прво, да се у иностранству у свим крајевима света налази велики број Шиптара и то чак из сваке куће 2-4 члана, друго, и та родбинска веза је јака, тако је временом извршено повезивање, створен је капитал, и тако почиње да се тргује, мало-помало, осваја се део по део, тамо где је тешко ишло, лед се пробијао парама а и коришћена су и друга средства. Међутим продајом дроге, створена су огромна средства која су коришћена за куповину оружја и опреме за ОВК.
7. Колико је присутан наркотероризам на Косову и Метохији?	Знате, када је у питању борба за остварење циљева, а ти циљеви су стварање своје државе, онда се средства не бирају.
8. На крају нашег разговора само још једно питање како се данас одвија трговина у присуству међународних снага ?	Много лакше, вршимо транзит дроге, а такође лакше допремамо оружје и опрему.

Испитаник је одбио да одговори на следећа постављена питања:

1. Да ли је Хашим Тачи један од главних наркодилера?
2. Да ли је тачно да је све више шиптарске деце који постају зависници дроге?
3. Ко су вође албанске мафије данас?
4. Као припадник ОВК, да ли си учествовао у терористичким акцијама?

Резултат овог интервјуа је био да путем добијених одговора само потврдимо сазнања да је албанска наркомафија агресивна, и да су њени чланови свесни да уколико не обаве свој део посла, биће жртвовани, али то за њих није ништа.

Резултати интервјуа узетог 20.05.2001. године

Тема разговора са НН лицем се односи на питање организованог укључивања у илегални промет дроге у селу Велики Трновац код Бујановца.

На питање зашто је прихватио овај интервју, испитаник дао је следећи одговор: „Желим да вам помогнем у вашем истраживању како би дошли до закључака и траженог одговора на тему коју истражујете.“

Испитаник је на постављена питања дао следеће одговоре:

Питање	Одговор
1. Налазимо се у селу Трновци крај Бујановца, у свету је познато као највећи дистрибутивни центар дроге и оружја, колико се упознати са тим и да ли је то тачно?	Овде где се налазите је мало село, али капитал се овде мери на тоне, ја не знам да смо центар, али знам да се дрога свих врста продаје, као и најсавременије оружје, али морам напоменути да се она овде налази само у транзиту, а њен пут је негде на Западу.
2. Да ли је цело село укључено у дистрибуцију дрога или само одређена група људи у вашем селу?	Пошто сте дошли у наше село, можете да видите да је село добро повезано са комуникацијама. За овај ризични посао је требало све дорбо организовати како у иностранству, тако и овде, једноставно то, па онда сами закључите.
3. Ко највише има користи од новчаних средстава продајом дрога, и колико од тога добија ваше село?	На то ваше питање је тешко дати одговор, већ сам Вам објаснио да наши фисови (породични кланови) и браћа у иностранству обављају све велике послове уговарају, организују, а ми смо ту да ту робу усмеравамо ка циљу. Средства се наменски користе, за набавку оружја за ОВК, потом се финансира влада Републике Косово. У сваком случају свако добије свој део.
4. Да ли знате да је дрога штетна и да се уништавају младе генарације и да ли у вашем селу већ има око 50 зависника и пре пар месеци умро је ваш суграђани од превелике дозе хероина?	Свакако да знам, иначе сам просветни радник, без обзира на штетност деца мисле да је то добро. Међутим, дрога има и добру страну код нас, тако да приликом наших акција ми користимо дрогу, јер тада смо јачи. Не, ми не уништавамо младе већ им

	уливамо наду и снагу да се боре и да немају страх . Знате, ризик је велики, ми смо свесни тог ризика и добар део младих људи дође у искушење.
5. Да ли припадаш наркомафији или наркодилерима?	Ово ваше питање је доста провокативно, а одговор би могао да буде и једно и друго, да сам продавао дрогу - јесам, да см због тога био осуђиван и то стоји, да и данас тај посао радим и то је истина.
6. Да ли су мештани вашег села припадници ОВК и да ли су били ангажовани на Косову и Метохији ?	Да, било је пар момака који су отишли у Малишево и прикључили се ОВК.
7. Да ли сматрате да је ОВК терористичка организација и да се продајом дроге купује оружје?	Албанац сам, и увек сам уз свој народ, ако ОВК води народ за добро, и циљ је своја држава, онда не мислим да је терористичка. На тај други део питања не могу да вам одговорим.
8. Доласком КФОР-а на Косово и Метохију, чули смо да се продаје марихуана много више него раније, а знамо да је ваше село центар хероина да ли ту има истине ?	Тачно је да се овде претежно продаје хероин, али у последње време може да се нађе и кокаин, хашиш и марихуана . Има истине да се одавде свакодневно одређена количина марихуане шаље на Косову и Метохији, а претежно су користинци припадници КФОР-а, као и остали млади људи на Косово и Метохију.

Пошто се о селу Велики Трновац све зна, циљ нам је био да наш саговорник буде са тог простора, да би се потврдила сазнања која постоје. Од нашег саговорника смо сазнали да се сви послови раде у великој тајности када погледате село у току дана немате осећај да се ту завршавају „велики“ послови. Али када падне ноћ, сви послови се обављају кратко, брзо и ефикасно.

Истраживањем путем анкете (случајни узорак), циљ нам је био да дођемо до мишљења и ставова припадника албанске националне мањине који се налазе на издржавању затворске казне због кривичног дела тероризма, кријумчарења дрога и постигли смо следеће резултате:

Резултати спроведене анкете

У реализацији емпиријских истраживања а у складу са одобреним пројектом докторске тезе, спроведено је анкетирање три групе затвореника, и то:

1. У затвору Дубрава у Истоку, испитана је група од 411 затвореника, јануара 1999. године.

2. У затвору Забела у Пожаревацу испитана је група од 274 затвореника, маја 2000. године.
3. У затвору Забела у Пожаревцу испитана је група од 73 затвореника, маја 2001. године.

У типизираној анкети, поред основних података о структури испитаника, биле су још две групе питања:

- прва: о припадности испитаника организацији ОВК и разлозима кажњавања, и
- друга: о активностима испитаника у илегалном промету психоактивних дрога.

Анкета бр. 1: У затвору Дубрава у Истоку

1.1. Структура узорка (испитаника)

Табела бр. 17: Структура према школској спреми, месту пребивалишта и држављанства

Испитаника (узорак)	Школска спрема								Место пребивали.				Држављанство			
	О.Ш.		Средња		Виша		Висока		Град		Село		Има		Нема	
	Бр	%	Бр	%	Бр	%	Бр	%	Бр	%	Бр	%	Бр	%	Бр	%
411	165	40	197	48	14	2	37	9	214	52	197	47	403	98	8	2

Испитаника (узорак)	Познавање српског језика						Статус у затвору					
	Зна		Слабо		Не зна		Притвор		Осуђен		Оптужен	
	Бр	%	Бр	%	Бр	%	Бр	%	Бр	%	Бр	%
411	234	57	124	30	53	13	193	47	70	17	148	36

Извор: Обрада аутора.

Мушкараца је заступљено са 99, 27 %, а жена са 0,26 %. Из табеле произилази да највећи број испитаника има средњу стручну спрему, тј 48 %, међутим треба истаћи да у групацији са вишом и високом спремом има три магистра. Индикативан је податак да међу наведеном категоријом испитаника нема лица која нису школована. Такође, из табеле бр. 17 се види да доминирају испитаници са градског подручја.

1.2. Припадност ОВК

1. Приступило ОВК

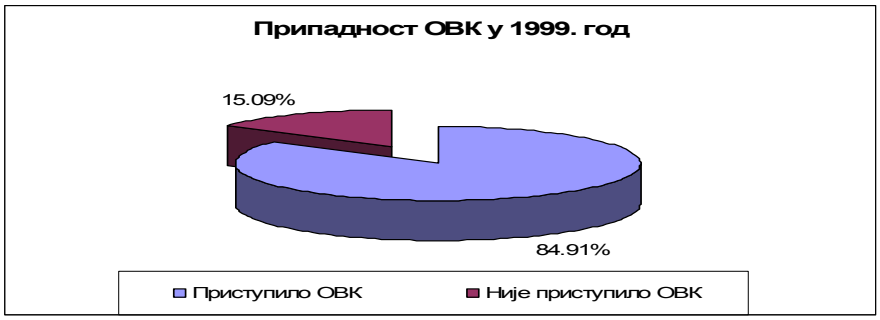

2.Разлози ккажњавања[532]

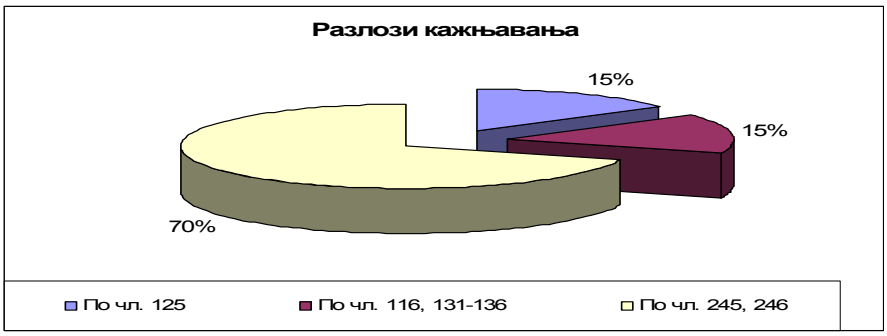

На издржавању казне испитаници су у затвору, у већини случајева на основу члана 131-136 КЗ СРЈ.

1.3 Активности у илегалном промету дрога

Табела бр. 18: Активности у илегалном промету дроге

Испитаника (узорак)	Учесници у илег.промету				Мотив (активан део)				Нису учес.у илег промету дроге	%
	активан	%	Пасиван	%	За кос.реп	%	Личне пот	%		
411	62	15	29	7	7	17	21	5	320	78

Извор: Обрада аутора.

Испитаници су се изјаснили да је главни циљ њиховог деловања борба за независно Косово, продаја дроге је у интересу тероризма, сепаратистичког покрета на Космету. Без обзира, што се 78 % изјаснило да нема везе са дрогом, већ да су припадници ОВК, потврдно су одговорили да подржавају њихову борбу за остваривање истих циљева.

Анкета бр. 2 У затвору Забела у Пожаревцу

1.1. Структура узорка (испитаника)

Табела бр. 19: Структура према школској спреми, месту пребивалишта и држављанства

Испитаника (узорак)	Школска спрема								Место пребивали.				Држављанство			
	О.Ш.		Средња		Виша		Висока		Град		Село		Има		Нема	
	Бр	%	Бр	%	Бр	%	Бр	%	Бр	%	Бр	%	Бр	%	Бр	%
73	57	78	12	16	4	5			12	16	61	84	63	86	10	14

Испитаника (узорак)	Познавање српског језика						Статус у затвору					
	Зна		Слабо		Не зна		Притвор		Осуђен		Оптужен	
	Бр	%	Бр	%	Бр	%	Бр	%	Бр	%	Бр	%
73	29	40	29	20	15	37	27	37	25	34	21	29

Извор: Обрада аутора.

[532]. Члана 125 КЗ СРЈ- кривично дело за тероризам,

- чланови 116, 131-136 КЗ СРЈ- кривично дело за удруживање територијалне целине, учествовање у непријатељској делатности, позивање на насилну промену уставног уређења, изазивање националне, расне, верске мржње, повреда територијалне суверености.
- члан 245и 246 КЗ СРЈ - кривична дела за неовлашћена производња и стављање у промет опојних дрога.

По основу школске спреме, доминира основна школа и то са 73%, што указује да се ради о лицима са ниским степеном образовања, са којима може лако да се манипулише, ради остваривања жељених циљева. Такође, евидентно је овде напоменути да 30 испитаника нема југословенско држављанство.

1.2. Припадност ОВК

1.Приступило ОВК

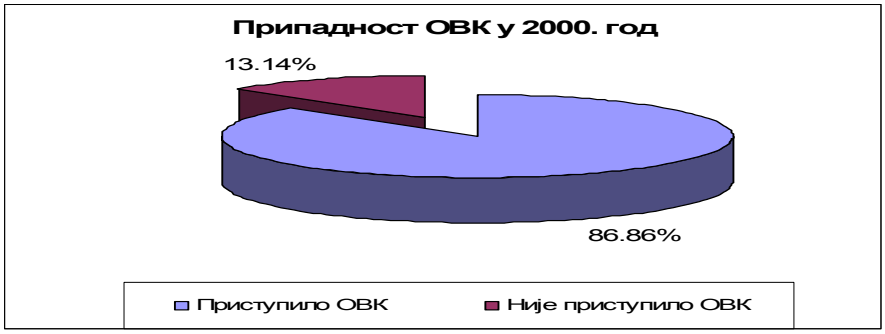

2. Разлози кажњавања

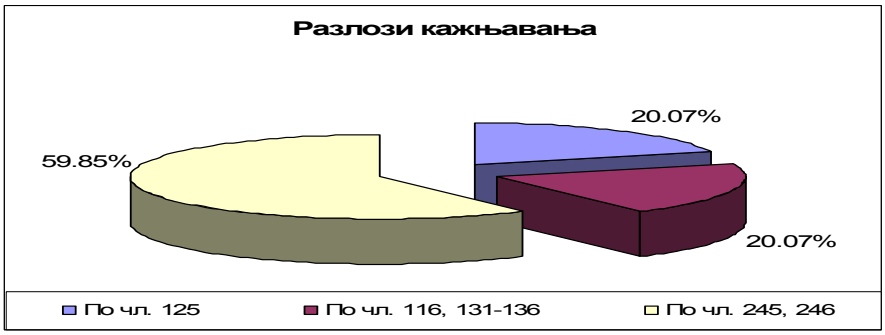

1.3 Активности у илегалном промету дрога

Табела бр. 20: Активности у илегалном промету дроге

Испитаника (узорак)	Учесници у илег.промету				Мотив (активан део)				Нису учес.у илег промету дроге	%
	актив	%	Пасив	%	За кос.реп	%	Личне пот	%		
274	54	20			44	81	10	19	220	80

Извор: Обрада аутора.

На постављено питање, испитаници су увек идентични у својим одговорима, мали проценат испитаника се изјаснио да се бави продајом дроге за личне потребе. Међутим међу испитаницима постоји узајамна блискост, што потврђује тезу о породичној повезаности однос „фисова“ (племенска повезаност).

Анкета бр. 3. У затвору Забела у Пожаревцу

1.1. Структура узорка (испитаника)

Табела бр. 21: Структура према школској спреми, месту пребивалишта и држављанства

Испитаника (узорак)	Школска спрема								Место пребивали.				Држављанство			
	О.Ш.		Средња		Виша		Висока		Град		Село		Има		Нема	
	Бр	%	Бр	%	Бр	%	Бр	%	Бр	%	Бр	%	Бр	%	Бр	%
73	57	78	12	16	4	5			12	16	61	84	63	86	10	14

Испитаника (узорак)	Познавање српског језика						Статус у затвору					
	Зна		Слабо		Не зна		Притвор		Осуђен		Оптужен	
	Бр	%	Бр	%	Бр	%	Бр	%	Бр	%	Бр	%
73	29	40	29	20	15	37	27	37	25	34	21	29

Извор: Обрада аутора.

1.2. Припадност ОВК

1. Приступило ОВК

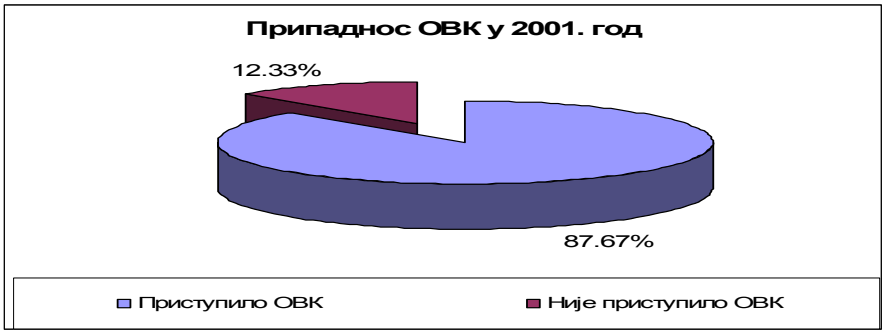

2. Разлози кажњавања

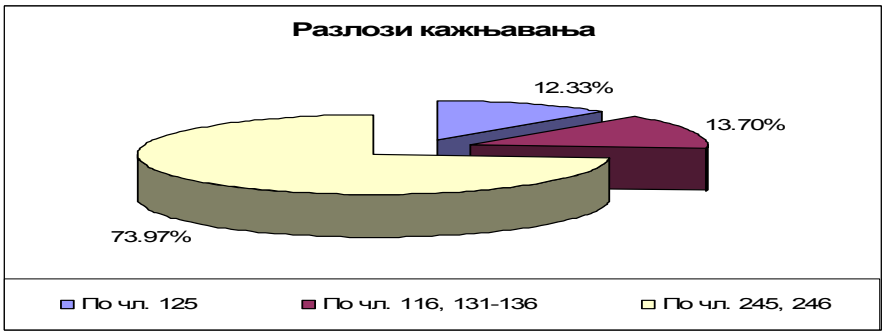

1.3 Активности у илегалном промету дрога

Табела бр. 22: Активности у илегалном промету дроге

Испитаника (узорак)	Учесници у илег.промету				Мотив (активан део)				Нису учес.у илег промету дроге	%
	актив	%	Пасив	%	За кос.реп	%	Личне пот	%		
73	54	74	6	8	51	70	9	12	13	18

На основу добијених података и постављеног питања шта ће радити по изласку из затвора може се закључити следеће: Отпуст код ове категорије испитаника може се повезати са тежином њихових кривичних дела тероризма: криви су, што су, од 1992. - до почетка 1997. године формирали терористичко удружење под називом ОВК,

ступили у чланство, предузимали организоване и координиране акте насиља инспирисане политичким мотивима и управљене на угрожавање уређења и безбедности СРЈ са крајњим циљем да се отцепи Косово од Републике Србије, Југославије, и формира засебна држава Република Косово, приступили су наоружању, поседовали разне експлозиве, напад на објекте ВЈ и МУП-а извршили више напада на грађане српске и црногорске националности на лојалне грађане Албанце.

Привременим изласком из затвора, ова категорија испитаника, може се повезати и са њиховим ригидним, тешко променљивим ставовима у вези кривичних дела, о чему сводоче и подаци наведене анкете, где су испитаници за ова кривична дела дефинисали свој однос према свом будућем понашању.

Од анкетираних лица, већина (приближно 85%) се изјаснило да ће се по истеку казне заступати исто мишљење о делу и идентичне политичке ставове. Одговоре 15% испитаника од укупног броја анкетираних који су изјавили да ће изменити своје ставове, треба прихватити са резервом, јер претпостављамо да су мотивисани добијањем одређених погодности.

64.4. попуна и обучавање терористичких снага, насилно регрутовање и придобијање грађана

а) Регрутовање

Следбеници терористичких организација су регрутовани из редова домаћих илегалних организација и албанске емиграције у иностранству, која већ деценијама делују на Косову[533]и у земљама Запада.[534] При том, главнину припадника ОВК чинили су млади Албанци[535] који се спремно одазивају на традиционални зов оружане побуне.[536] Надаље, ОВК је била ојачана и косовским Албанцима-повратницима којима су поједине Западне земље масовно одрицале гостопримство и право на политички азил.[537]

---

[533]. Године 1950. основан је Национални демократски покрет Шиптара, а 1964. године Револуционарни покрет за уједињене Шиптара, на чијем се челу налазио Адем Демаћи. Почетком 80-их, непосредно, пре и у току масовних демонстрација, основане су и друге илегалне сепаратистичке организације: Покрет за национално ослобођење Косова, Позив на слободу и Фронт националног ослобођewa Косова. Током 80-их организоване су и друге илегалне организације на Косову: Марксисти-лењинисти Косова, Комитет Косова за заштиту права Албанаца у СФРЈ, Партија борбе Косова и друге (ИК, 1993: 62).

[534]. Албанска емиграција у иностранству била је подељена на две струје: а) монархистичко-балистичку која је деловала са позиција „деснице“ и углавном окупљала присталице албанског краља Ахмета Зогуа, односно његовог сина Лека Зогуа. Овој струји припадале су групе и удружења послератне емиграције Албанаца пореклом из Југославије, а најпознатије су: Призренска лига, Бали Комбетари (Национални фронт), Легалитети, Савез Косовара, Албанска демократска лига и друге; б) марксистичко-лењинистичку, односно енверистичку струју, која се налазила под утицајем Партије рада Албаније. Најзначајније организације струје „левице“ биле су: Црвени народни фронт, Покрет за албанску социјалистичку републику у Југославији, Народни покрет за републику Косово, Марксисти-лењинисти Косова и др. Падом режима Енвера Хоџе, почетком 90-их, утицај овог крила опада, премда је и даље присутан. Подаци су наведени на основу извода из војног часописа *Народна армија* који су објављивани у дневном листу *Борба*, 3-4. фебруар 1990, стр. 15; 5. фебруар 1990, стр. 9; 6. фебруар 1990. стр 12; 7. фебруар 1990. стр 13.

[535]. Уосталом, према демографским подацима, 52 процента косовских Албанаца није имало више од 19 година док се просечна старост на Косову кретала око 24 године (Ислами, 1994: 30, 32).

[536]. Албанска младеж одгајана је у традиционалном ратничком духу који подразумева „виолентност, јунаштво, непокорност, спремност да се жртвује за националну слободу и националне идеале, заклињање типа „сви ћемо изгинути за слободу и правду' и сл“. (Малићи, 1994: 221).

[537]. У току 1997. године између СР Југославије и Немачке потписан је споразум о репатријацији око 130.000 косовских Албанаца у СР Југославију, пошто им је Немачка колективно ускратила политички азил.

Упркос томе што иницијални састави албанских терористичких организација нису имали репутацију којом би привукли нове чланове, једна од њих а посебно ОВК је, за релативно кратко време, успела да постигне значајну масовност. Разлог томе је, првенствено, опредељеност водећих личности албанске заједнице за отцепљење Космета од Србије, који, с обзиром на наглашене патријархалне односе, имају одлучујући утицај на своје сународнике. Готово идентичне ефекте имао је и терор, спроведен од локалних терористичких штабова над „индиферентним“ делом албанске популације. Организујући ткз тројке, екстремисти су посећивали угледне породице (фис) и претили им ликвидацијом појединих чланова уколико не буду дале своје представнике за јединице ОВК.

Албански екстремисти, међутим су прибегавали методу присилне мобилизације која је током 1998. и 1999. године практикована широм Косова и Метохије, али и међу емигрантима и радницима на привременом раду у иностранству. Америчка дипломатска мисија (КДОМ) обавестила је 21. децембра 1998. године Вашингтон, „да ОВК малтретира или отима сваког Албанца који дође у полицију... ОВК прети да ће убити сељане и запалити им куће уколико се не придруже ОВК. Становници неколико албанских села из околине Штимља због оваквих притиска и претњи ОВК, планирају да се иселе...“[538]

На списковима присилно мобилисаних припадника ОВК налазила су се и деца млађа од 15 година, што поред чињенице да су деца албанске народности на Косову и Метохији од 1981. до 1988. године извршила преко 900 каменовања возова, махом из политичких побуда, показује ниво злоупотребе деце у политичке сврхе.[539] Присилан циљ такве мобилизације свакако је било попуњавање терористички састава, а други појачавање страха, ради лакшег владања масама. Принудно мобилисаним грађанима, терористи су одузимали личне карте, путне исправе, возачке дозволе, здравствене књижице и друга идентификациона документа, чиме су им ограничавали слободу кретања, ван логора за обуке и ужих простора. Мобилисане сународнике наоружавали су и војнички опремали, присиљавали их на обуку и ангажовали их у извођењу терористичких акција.

Поред присилне мобилизације, терористи ОВК су често присиљавали своје сународнике на плаћање пореза и донација, на физичке радове (израда заклона, ровова, саобраћајница, бункера, барикада и других фортификацијских објеката за дејство и заштиту), на илегално преношење оружја преко граница, на незаконито набављање, држање и ношење оружја и држање сеоских стража. Уверени да полиција неће намерно угрозити цивиле, терористи су упорно користили насиље за нападе на полицију, а затим цивиле (жене, децу и старце) као живи штит приликом сукоба са полицијом или као амбијент за безбедно скривање и евакуацију након терористичких напада.[540] Цивиле су измештали или протеривали из својих кућа или насеља, ради фингирања хуманитарне катастрофе. Терористичке тројке су посећивале угледене Албанце, предводнике фисова или власнике предузећа и од њих такође претњом смрћу изнуђивали новац, возила, грађевинске и друге машине и средства која су користили за терористичке потребе ОВК. Неке чињенице указују и на то, да су појединци из

538. Стијовић, З.: Космет моје сведочење, издање аутора, Боеград, 2007, стр.76.
539. Симеуновић, Д.: Политичко насиље, Радничка штампа, Београд, 1989, стр. 24.
540. Доказни предмети Хашког трибунала, мај-јун 2005, ТАБ 142, одељак III А.

албанске популације својевољно или присилно прибављали и лажна лекарска уверења са психијатријским дијагнозама, како би као неурачунљиви могли да убију, пљачкају, краду, а да не одговарају.[541]

Сународници који су се таквој присили супростављали, а често и чланови њихових породица били су изложени немислосрдном злостављању терориста. Само због тога што нису подржавали „ослободилачку борбу албанског народа“, цивили су нападани и киднаповани, држани у затворима и убијани, а њихови лешеви су уклањани и касније сахрањивани у наводне масовне гробнице, уз приписивање и убистава и гробница српским снагама. У једној белешци локалног штаба ОВК, пронађеној у антитерористичкој акцији у месту Лесковац код Призрена 03.09.1998. године, наводи се следеће: „Малић Шаља је био одређен да узме наоружање. Његов отац Сулејман није му дозволио и он је данас узет на испитивање заједно са сином.“[542] О таквом поступању терориста према својим сународницима сведоче и пронађени спискови регрутованих и мобилисаних терориста, спискови за ликвидацију оних који не подржавају ОВК, као и случајеви колективне предаје или одбацивања насилно примљеног оружја од стране мештана појединих насеља пре, у току или после антитерористичких акција.[543] Танјуг је 08. 05. 2005. године пренео делове рецензије књиге „Посматрач“, аутора Волфанга Кауфмана (Wolfgand Kaufman), посматрача ЕУ на Косову и Метохији поред НАТО бомбардовања Србије 1999. године, која је објављена у немачким листовима „Zidojče cajtung“, а у којој се потврђује сва суровост поступања терориста ОВК према сународницима који нису били спремни на сарадњу са ОВК.[544]Иако се припадници ОВК могу разврстати по тројном критеријуму ћелија ЕТА-е, они се ипак јасније разврставају на „политички, „цивилни“ и „војни“ део. Цивилном делу ОВК припадали су политички руководиоци, регрутовани претежно из редова бивших политичких осуђеника и заговорника међунационалне мреже и тероризма као средства за постизање политичких циљева. Они су били идејни творци терористичких стратегија, програма, планова и носиоца активности на учвршћивању уверења у заједници, да је то што терористи чине исправно и законито. Политички део ОВК на свим нивоима, чинила је широка мрежа активних и пасивних подржавалаца тероризма, који су извршавали различите обавештајно-безбедносне, информативно пропагандне и логистичке задатке (осматрачи, извиђачи, курири, јатаци, донатори, пропагатори, симпатизери и други помагачи)[545] за потребе војног дела ОВК. Они су се слободно кретали у простору, а услов да постану повереници локалних и виших штабова ОВК, осим потпуне оданости сепаратистичком покрету, био је и да нису компромитовани код полиције.

---

[541]. Сведочење мајке Милинчић из Самодреже, Документарни програм РТС, документарна емсија „Трезор“, производња 1999-2003.
[542]. Доказни предмети Хашког трибунала, мај-јун 2005, ТАБ 138, док.3-346/98.
[543]. Исто, ТАБ 138, док. бр. 31,31, 34-346/98.
[544]. Према тој рецензији Кауфман истиче: „Припадници ОВК ни од чега нису презали, а према албанском сеоском становништву поступали су изузетно сурово. „Млади Албанци су регрутовани драстичним методама у атмосфери генералног страха у којој се нико није усуђивао да критикује ОВК, припадници ОВК су хладнокрвно убијали чланове породица сеоских првака и на тај начин отварали могућност да из села нападају полицију. Добро је чувана тајна да је ОВК плански убијала Албанце и да је само на западу Космета албанска милиција ликвидирала најмање 200 сународника“. Поред Албанаца који нису сарађивали, на мети ОВК су били и они Албанци који су на било који начин показивали лојалност Републици Србији и они који су били запослени у државним органима и јавним предузећима Србије. Уколико Срби потроше 30 минута за паљење куће једног старца, за коју је он да би је изградио потрошио 40 година, није ли онда природно да он своје синове да за ову ствар“. Извор: Према тексту Јана Перлез, објављен у Њујорк тајмсу“, 10. октобра 1998. (Зогај, А.: Исто, стр. 134).
[545]. Harmon, Sh: Terorizam danas, Golden Marketing, Zagreb, 2002, str.118.

Војни део ОВК, у почетку, чинили су локални албански екстремисти, претежно из руралних подручја, криминалних и емигрантских структура, добровољно и самоиницијативно укључени у сопствене, међусобно независне, наоружане и криминалне групе-банде, јачине три, пет или највише девет чланова, који су користили конспиративна имена. Временом су се у те саставе укључивали и бивши политички осуђеници, емигранти, повратници из западноевропских земаља - лажни азиланти, војни и полицијски дезертери, односно бивши припадници војних и полицијски структура, који су учествовали у оружаним сукобима у Хрватској и у Босни и Хрецеговини или су напустили рад у државним органима бивше Југославије и Србије, међу њима било је и присилних ратника, страни плаћеника и лажних бораца за људска права. Сви они су укључивани у саставе ОВК, најчешће након регрутације, обуке и војничког опремања на Косову и Метохији или у иностранству.

Првој категорији војног дела ОВК припадају руководиоци терористичких група, који су похађали различите обуке у иностранству или бивши средње и високо рангирани припадници војске Југославије и полиције Србије. Они су планирани, усклађивали, надгледали и усмеравали извршење конкретних терористичких аката и спроводили репресивне мере према непослушним терористима и сународницима. Другој категорији припадају професионалци, углавном „борци“ са различитих ратишта, који се тероризмом баве у виду професије или заната, ради стицања славе и материјалне користи. Они су углавном индивидуалци који терористичке акције извршавају самостално или у мањим групама, углавном „тројкама“, користећи завидно теоријско и практично искуство и способност извршавања сложенијих задатака. Били су лоцирани у базама ван Косова и Метохије, одакле су само по потреби убацивани на ту територију ради конкретних задатака. Поседовали су фалсификована документа и најмодерније наоружање и опрему, а поред извођења конкретних терористичких аката, ангажовани су и као инструктори у појединим камповима за обуку нових регрута.Трећа и најмосовнија категорија припадника ОВК су редовни припадници терористичких група, од којих је највећи број укључен у ОВК током 1997. и током 1998. године. Прву подгрупу ове групе чине терористи непосредни извршиоци аката насиља, углавном Албанаца, који су свесно и добровољно прошли одговарајућу терористичку обуку и доборовољно се укључили у ОВК и верујући у терористичку идеологију на којој је основана та организација, прихватили њен програм, циљеве и начин њиховог постизања циља. Опремљени су лаким стрељачким оружјем старије углавном кинеске или домаће производње.

Непоседни извршиоци терористичких аката били су припадници терористичких група ОВК - као појединци или терористичке групе и јединице ОВК - као колективитети. Појединце, непосредне извршиоце терористичких аката могуће је разврстати и по њиховој спремности и опредељености да изврше конкретни напад. Најмалобројнија, али и најопаснија категорија обухватила је оне терористе који су били спремни да изврше терористички напад независно од тога, да ли ће одговорити у складу са законом и од тога, да ли ће их нападнута жртва, бранећи се, убити или ранити.

б) Обучавање

Многe терористичке групе су своје активности почеле упућивањем активиста на терористичку обуку у логоре, школе и кампове, који још увек постоје на различитим локацијаме широм света. Из њих и данас излазе жене и мушкарци који, су прошли обуку насилних вештина, физичку обуку, основну медицинску обуку, обуку у фалсификовању документа, обавештајно - безбедносну и политичку обуку. У оквиру обуке насилних вештина, терористи се оспособљавају за борбу, руковање ватреним и хладним оружјем, постављање бомби и експлозивних направа, па чак и за управљање авионом.

Први облици тајне војне дивезантско - терористичке и обавештајне обуке косметских Албанца организовани су у Албанији већ од 1993. године, након што је Албанија, априла 1992. године званично признала илегалну владу „Републике Косова“ и након што је у Тирани са радом отпочело званично преставништво самозване „Републике.“ Полазници обуке регрутовани су на Космету по препоруци председника локалних органака ДСК, којима су се након повратка са обуке јављали на распоред, затим одлазили кући и као „спавачи чекали знак да се укључе у активности за које су обучавани.“[546] Та обука је била појединачна или групна и углавном је била скромна. Инструктори обуке углавном су били официри албанске војске. Током обуке, и полазници и инструктори користили су тајна имена.

Дивезантско - терористичка обука је реализвана у касарнама албанске војске, а полазници су обучавани у борбеним особинама и својствима, расклапању, склапању и руковању аутоматским и полуаутоматским оружјем, борбама и ручним бацачима, у подешавању нишана, ставовима за гађању и бацању бомби, у осматрању, извиђању и запоседању објеката, у борилачким вештинама и борби прса у прса са бајонетом на пушци, а присуствовали су и предавањима о политичкој ситуацији на Космету. Полазници *обавештајне обуке* учили су шта је информација и какав је значај информације, шта је сарадник и сарадничка мрежа, како се одржава контакт са сарадником и саставља легенда за обавештајни рад, како се врши избор сарадника и која је њихова улога и функција, како се долази до информације како и коме она доставља, и како се треба понашати уколико буду ухапшени од српских безбедносних снага.[547]

Са организацијом терористичке обуке ОВК отпочиње тек од 1998. године. Специјални кампови и логори за обуку, у почетку су се налазили у близини Тиране, Елбасана и Драча, касније у северној Албанији (Тропоја, Бајрам Цури, Крума, Кукс, Пескопеја). Кампови и логори исте намене постојали су такође и у Западној Македонији (у селима око Тетова), на самом Космету (Дреница, Јабланица, Клечка, Малишево, Глођане и Шаља), али и у другим државама, као што су Турска, Немачка, САД.[548] У тим камповима, као први инструктори обуке ангажовани су стани плаћеници углавном пензионисани или активни официри војске и полиције из Албаније, арапских земаља и република бивше Југославије, али и из Турске, САД, Велике Британије и Немачке.[549] Током 1998. и 1999. године у Албанији је присутан велики број исламских

[546]. Стијовић, З.: Космет . моје сведочење, издање аутора, Боеград, 2007, стр.48.
[547]. Исто, стр. 49-50.
[548]. Јовановић, Ж..: Косовоско огледало, Београдски форум за свет равноправних, Београд, 2006, стр. 34,35,58.
[549]. Исто, стр. 41-42.

међународних терористичких организација, чији припадници обучавају и опремају терористе ОВК. За те намене, америчка агенција МПРИ ангажовала је официре из редова муџахедина, који су претходно били ангажовани у БиХ.[550]

На учешће страних и искусних војних инструктора за обуку припаданика ОВК, указује квалитет изградње уређености и инжињеријског обезбеђења њихових положаја и фортификацијских објеката за заштиту и ватрено дејство, начин постављања минско-експлозивних средстава, распоред оруђа за подршку, заседних и снајперских положаја, барикада и ватрених тачака за контролу простора ватром и спречавање прилаза одређеним просторима. Већина барикада на прилазима насељима добро је повезано по правцу и дубину, брањена је унакрсном ватром, ојачана минско - експлозивним средствима и срачуната на дефанзивна дејства ради заштите простора под контролом терориста, што такође указује да су терористи ОВК имали искусне познаваоце војне вештине за организацију одбране територије и за обуку терористичких група.

Умештност не малог броја страних војних инструктора, у обуку терориста ОВК на Косову и Метохији, пре свега из Албаније, али и из других република бивше Југославије, несумњиво се може доказивати и другим чињеницама. Наиме, опште познато је да се млади Албанци, нису одазивали војном позиву и да у војсци није службовао значајан број официра или подофицира албанске националне припадности. И поред тога, припадници ОВК су показали завидан ниво знања и умешности у руковању пешадијским оружјем, минобацачима, ручним бацачима, бестрзајним топовима и минско - експлозивним средствима. Поред тога, у заплењеним материјалима ОВК, често су се налазили стручно уређени подсетници за извођење војне наставе, скице и балистичке табле, дневне заповести. Такође, коришћење најсавремених средстава, оптоелектронских уређаја, средстава везе, сателистких телефона, топографских карата НАТО производње, најсавременијег санитетског материјала доказ је да су западне земље и поједине хуманитарне организације отворено и непосредно помагале, опремале и финансирале албанске терористе, следећи свој економски, војни или други интерес на Косову и Метохији. Интервјуисани припадник ОВК[551] истиче да његови саборци имају доста борбеног искуства из Босне, где су, са Албанцима из Македоније допринели „победи муслиманске браће у рату против Срба у Босни.[552] А у незаштићеним радио везама које су користили руководиоци ОВК, неретко су се могла чути наречја српског језика, од управо лица која су се представљала као некадашњи припадници оружаних формација Хрватске и Босне. На основу тога и заплењених документа, података добијених радом са ухапшеним терористима и података прикупљених на други начин, вештину извођења отпора легитимним мерама полиције и војске, може се закључити да је ОВК временом од терориста појединаца, преко терористичко криминалних група тежила да прерасте у војнички уређене структуре различите величине и саставе.

Лондонски „Sunday Times“, од 29. новембра 1998. године, констатује: Док су британске SAS, специјалне снаге у базама на северу Албаније обучавале ОВК, војни иструктори из Турске и Авганистана, финансирани од стране „исламског џихада“,

---

550. Франц Јозеф Хуч, у сведочењу пред Хашким трибуналом, белешке Обрада Стевановића, припадника МУП РС.
551. Дневни лист Политика од 12. маја 1997. са позивом на извештај Танјуга, Београд, 1997.
552. Петковић, В. М.: Колевка Србије - Калеком, Београд, 1997, стр. 68.

обучавали су ОВК за герилска и диверзантске акције. Times затим истиче: „Верује се да је Бин Ладен лично посетио Албанију, у којој је већ 1994. године успоставио своју базу. Он је био само један од бројних исламских фундаменталистичких лидера, који су упућивали јединице да се боре на Косову.

Амерички MPRI агенција, регрутовала је плаћенике и слала их у различите земље широм света. Њихови инструктори пружали су сталну помоћ ОВК, тако што су у логорима за обуку терориста у Тропоји и Кукешу обучавали припаднике ОВК за ратовање у Србији, посебно у време Рамбујеа, када је дошло до највећег одлива регрута из Македоније и Албаније.[553] Генерали хрватске војске, Рахим Адеми и Агим Чеку (одговорни за масакр у Медачком џепу), ангажовани су на Космету преко исте агенције, чији су инструктори обучавали и 100 до 200 арапских муџахедина који су се нашли на Космету.[554] Према љубљанском „Делу“, официри и подофицири словеначке војске албанске националне припадности, такође су били укључени у обуку албанских терориста, па чак и у извођење њихових терористичких акција на Космету.[555]

6.4.5. наоружавање и опремање терориста

ОВК је користила различите врсте оружја, муниције, минскоексплозивних средстава и војне опреме најразличитијег порекла. Томе је посебно погодовала вековна традиција илегалног набављања, држања и коришћења ватреног оружја код значајног броја Албанаца, и подршка Албаније таквој дугогодишњој пракси. Од 1993. године повећава се интензитет илегалног уношења оружја из Албаније на територију Космета.

Кључни извор масовног наоружавања косметских терориста била је пљачка војних и полицијских магацина оружја и војне опреме у Албанији, после слома албанске власти током 1997. године.[556]

Наоружање и терористичка опрема за потребе ОВК, стизали су на Космет директно из Албаније и Македоније, али и из других европских земаља, посебно из Источне Немачке и Швајцарске, али и из САД. Оружје је кријумчарено путевима „црног тржишта“ преко Албаније и Македоније, али и преко Црне Горе и Србије. Најважнији коридори илегалног транспорта из Албаније, водили су преко планиских пограничних беспућа Паштрика, Морине и Ђеравице, затим преко Ђаковице и Дечана до Глођана, преко Витине и Качаника, односно преко „слоновског стопала“ (изглед границе на карти). Повезивањем терористичких упоришта на Косову и Метохији са терористичким базама у Албанији и Македонији, стварају се повољнији услови за регрутовање, обуку и опремање терориста ОВК и за трансфер људи, оружја и опреме преко границе у дубини територије Космета.

Паралелно са убацивањем наоружања и опреме, из Албаније су се на Косову и Метохију убацивали и чланови Главног штаба ОВК, инструктори за терористичку обуку, страни плаћеници и терористи након завршетка терористичке обуке у

---

553. Леонид Ивашов.: на сведочењу пред Хашким трибуналом, белешке Обрада Стевановића, припадника МУП РС.
554. Франц Јозеф Хуч, у сведочењу пред Хашким трибуналом, белешке Обрада Стевановића, припадника МУП РС.
555. Јовановић, Ж.: Косовоско огледало, Београдски форум за свет равноправних, Београд, 2006, стр. 43.
556. У то време, из полицијских и војних магацина у Албанији, украдено је и није пронађено и враћено око 650.000 комада оружја, 20.000 тона експлозива и око 1,5 милијарди метака.

терористичким камповима. Ради заштите коридора за убацивање наоружања и терориста из Албаније, терористи уређују полажаје и објекте за ватрено дејство и заштиту, граде или одржавају споредне путеве, стварају залихе хране, горива, лекова и санитетске опреме, уређују објекте за смештај рањених и интерно расељених лица. Убацивањем великих количина наоружања, миниско - експлозивних средстава и муниције на Космету, способност албанских криминалистичких и терористичких група да изврше терористички напад брзо се повећавала, чиме су створени предуслови за ескалацију тероризма.

Само у току 1998. године, албанско-југословенску границу, албански терористи су покушали да пређу или су је прешли 708 пута, а у преко сто случајева забележени су оружани напади на граничне јединице ВЈ. О ризичности преласка српско-албанске границе Маљоку наводи: „Нико, осим оних који су пробали, није знао какав је ризик прећи границу, и то за 600 метака“[557] О количини оружја у поседу терориста и грађана на Косову и Метохији, говоре бројне чињенице. Само током августа и септембра 1998. године припадници албанске националне заједнице из 93 насељена места на Космету, доборовољно су предали полицији 5.940 пушака, полуаутоматских и аутоматских пушака, пушкомитраљеза и митраљеза, са 877.294 метака различитих метака, 3.826 бомби, 159 ручних бацача, 34 минобацача, 18 бестрзајних топова, 15 ручних ракетних бацача и 13 пиштоља и револвера.[558] У једном ширем периоду од 01.01.1998. до 20.06.1999. године, пронађено на Космету је у илегалном поседу и одузето 8.320 митраљеза, пушкомитраљеза, 360 пиштоља, 1045 минобацача, ручних бацача и бестрзајних топова, 4224 комада мина, граната, бомби и сличних минскоесплозивних средстава и 723.631 комад различитог калибра и намене.[559]

Бислим Зурипи у својој изјави датој истражитељима Хашког трибунала истиче да је у наоружању и опреми ОВК доминирало лако оружје албанске војске, као што су: полуаутаматске и аутоматске пушке типа Калашњиков, кинеске, албанске и југословенске производње, калибра 7,62 мм (око 70-80% наоружања ОВК); лаки митаљези - пушкомитраљези калибра 7,62 и 7,9 мм; тешки противавионски митраљези руске и америчке производње калибра 12,7 и 14,5 мм; противавионски топови калибра 20 мм; ручни бацачи противоклопних ракета вишеракетни и једноракетни употребе калибра 90 мм; бестрзајни противоклопни топови калибра 82 мм; минибацачи калибра 60, 80 и 120 мм; ручне бомбе офанзивне и дефанзивне намене; као и противтенковске и противпешадијске нагазне мине. Руководство ОВК је располагао личним уређајима за радио везе релативно малог домета и мањим бројем мобилних телефона.[560] Током 1999. године јединице ОВК су располагале чак и са софистицираним оружјем, савременим средствима за комуникацију, уређајима за ноћно осматрање и гађање и друго модерном опремом америчке, швајцарске, немачке, италијанске и друге западноевропске производње. Униформе за потреба ОВК набављане су из различитих извора, укључујући и званичне НАТО моделе униформи, често и са одговарајућим ознакама националних војски.

---

557. Зогај, А.: Сведочење о путу слободе, Зери, Приштина, 2000, стр.100.
558. Доказни предмети хашког трибунала, мај-јун 2005. ТАБ142.
559. Исто, ТАБ 134-137 И 142.
560. Зурапи, Б.: Изјаве сведока1, Хашки трибунал, Хаг,22/25.11.2005, стр.10-12.

У антитерористичким акцијама војске и полиције на Космету током 1998. и 1999. године пронађени су примерци снајперских пушака „Сиг Саур“, швајцарске производње, немачке снајперске пушке ССГ9, америчке пушке М-16, немачки противоклопни системи „Амбруст“, амерички противавионски митраљез калибра 12,7 мм, затим америчка снајперска пушка „Црна стрела“, истог калибра и сателитски телефон.[561] Према сведочењу Франц Јозефа Хуча(Franz Josef Roared) пред хашким трибуналом, после инцидента у Рачку било је уочљиво снабдевање ОВК са „стингерима“, ноћним уређајима и санитетском опремом, након чега је била уочљива и офанзива ОВК кроз заседе и нападе на села, у којима су терористи имали и заштићене везе између команданта.[562] У време агресије на СРЈ терористи су располагали најсавременијим сателитским телефонима којима су одржавали стални контакт са НАТО.

У антитерористичким операцијама пронађене су залихе хране, лекова, савремене санитетске опреме и материјале намењене исхрани и санитетском збрињавању терориста, који потичу из НАТО пакта, као и помоћи међународних хуманитарних организација. У селу Крушевац код Пећи поред велике количине лекова и санитетског материјала пронађени су и рендген апарат и хирушки сто са прибором у вредности од око 500.000 немачких марака.[563]

Џон Кросланд (John Krosland) британски војни аташе у Београду до 1996. године, сведочећи пред Хашки трибуналом, изјавио је[564] „Иако на почетку године ОВК није била добро опремљена, крајем 1998. године „постало је јасно да су успели да унесу много модерније лако наоружање, укључујући и нове пушке, мање количине противоклопних граната, као и боље униформе“. Једним делом, терористи ОВК су набављи оружје на црном тржишту бивших југословенских република, укључујући и Србију, али и крађом из војних и полцијских магацина, као и отимањем од војника, полицајаца и грађана на илегалним пунковима, или након терористичких напада. О начинима за набавку оружја непосредно пре Рамујеа Маљоку истиче: „Имали смо три канала за снабдевање оружјем: Из Босне, из Бугарске али и из Србије. То оружје је било скупо у односу на оно из Албаније. Од Срба смо могли да купимо 3000 аутоматских пушака за цену од 1.300 немачких марака.“ „Ми смо имали сигурну везу, да са готовим новцем преуземо 15.000 униформи из фабрике Врање, али новац није стигао.[565]

6.4.6. улога политичких организација

Почетак 1990. године на Косову и Метохији, био је у знаку политичког плурализма, легалног организовања и деловања једнонационалних албанских партија као и странака као и њиховог све већег уплива у политичке токове, у послове, интернационализације „албанског питања“ и у пропагандно - психолошку активност везану за интересе албанских екстреминста. Најпре је почетком године у просторијама Друштва књижевника Косова у Приштини основана подружница Удружења за југословенску демократску иницијативу (УЈДИ), којој је приступило око осамдесет, махом албанских

[561]. Доказни предмети хашког трибунала, мај-јун 2005. ТАБ 108, стр.25-26.
[562]. Франц Јозеф Хуч, у сведочењу пред Хашким трибуналом, белешке Обрада Стевановића, припадника МУП РС.
[563]. Доказни предмети хашког трибунала, мај-јун 2005. ТАБ 108, стр.25-26.
[564]. Документ Хашког трибунала РО183967-РО18397 и Транскрипт сведочења од 10. и 15 јула 2002.
[565]. Зогај, А.: Сведочење о путу слободе, Зери, Приштина, 2000, стр.100.

интелектуалаца. За председника је изабран новинар Ветон Сурои, а у руководство су ушли Шкељзен Малићи, Мухамед Кулаши, али и Драго Ђурић и Миленко Каран, који су убрзо иступили из подружнице, увидевши заблуду у погледу њених циљева.[566] Ругова је одбио да уђе у руководство Удружења, вероватно већ тада опредељен да оснује сопствену партију, што је убрзо затим и учинио, оснивањем Демократског савеза Косова. У истом периоду основан је и Одбор за заштиту права и слобода, чији је први председник био Идриз Ајети, које се одмах обрушио на ванредне мере државних органа на Косову и Метохију.

Након оснивања подружница УЈДИ на Косову и Метохију се током 1990. године појавило на десетина разних опозиционих политичких странака и других албанских удружења и алтернатива. Свака од новооснованих организација или партија специјализовала се за одређена подручја друштвеног деловања. Одбор за људска права усмерио се на оптужбе и нападе на органе власти, нарочито на полицију. Демократски савез Косова је био нека врста сурогата Социјалистичког савезу и Савеза Комуниста. Из ДСК је настао и једнонационални „Парламент младих“, као алтернатива Савезу социјалистичке омладине, као и „Удружење (албанских) жена.“ Као алтернатива Савезу синдиката, формирана је „Унија независних синидака“, на челу са Хајрулахом Горанијем, а као алтернатива Црвеном крсту Србије, основано је и хуманитарно удружење „Мајка Тереза“, које је, међутим, пружила помоћ само Албанија.[567]

Свака од новоформираних организација „албанске алтернативе“, нудила је своје опције за „трајно решење проблема Косова“, приказујући себе представником „окупираног Косова“, и само вербално се залажући за мирно решавање тог проблема. Унтрашања структура тих организација имала је два основна елемента: јавни (политички, цивилни) и тајни (војни терористички, криминални). Њихови програми су предвиђали одвајање Косова и Метохије од Србије свим средствима, укључујући пре свега насиље, због чега су се припремале за оружану побуну, када се за то стекну повољни услови. Упркос идеолошким и организационим разликама и различитим могућностима, већина тих организација јавно је подстицала ексремисте на тероризам и побуну, делујући и у функцији политичких крила или политичких паравана паравојних груга и организација.

Албански мафијашки предводници[568] су често и политички лидери или водеће личности у политичким круговима формираним на Косову и Метохији. Очигледан пример наведеног су терористи и криминалаци Хашим Тачи лидер Демократске партије Косова (ДПК) и Рамуш Харадинај лидер Алијансе за будућност Косова (АБК).

Поуздани и проверени оперативно-безбедносни подаци и анализе криминалних, политичких и породичних веза појединих криминалних група, јасно указује на то, да организовани криминал на Косову и Метохији има све елементе мафије.[569] Њихове

---

566. Јевтић, Ђ.: Битка за Косово, шест векова после 2, Приштина-Београд,1998, стр. 11-13.
567. Исто.стр.54-58.
568. Извор: http://www.artel.co.ju./sr/izbor/jugoslavija, Београд 2003, Основи стратегије албанског сепаратистичког покрета.
569.Мафија: Трајно, географски орјентисано и хијератхијски структуирано друштво, засновано на крвним или пордичним-клановским везама и на обичајном закону ћутања и освета за кршење тог закона и за издају. За разлику од мафије, класичној криминалној банди се приступа на основу криминалних афинитета и способности, независно од клановских веза, карактеристичних за мафију (Рауфер, Х..: Исто, стр.17-24).

основе карактеристике и данас су: 1) клановска[570] или породична оријентисаност и хијерархијска структуирност; 2) јака везаност за територију и стриктна подела и контрола територије; 3) флексибилност у брзом договорарању са другим локалним организацијама и појединцима из другим земаља; 4) јаке тајне везе са локалним политичким представницима и важним државним службеницима; 5) могућности развоја комплексних операција у свим областима интереса, коришћењем јаких и утврђених заједница у западним земљама и савремених технологија; 6) јака унутрашња дисциплина и непоштовање јавних закона, заснована на омери-заверу ћутања и крвној освети због непоштовања обичајних и клановских правила, и 7) поликриминална активност (недозвољена трговина дрогом, оружјем, возилима, цигаретама, корупција, фалсификати, као трговина људима, отмице, изнуде и плаћена убиства).[571]

Косметски Албанци имају развијен осећај колективног идентитета, који је заснован припадности групи. Тај елемент повезао је организовани криминал са паналбанским идејама, политиком, војним активностим и тероризмом. Заједнички организациони елементи тероризма и организованог криминала на Космету и данас су: поштовање принципа територијалне поделе, и уважавање интересних сфера утицаја појединих кланова. Сходно томе, базично чланство наведених група и већина њихових криминалних делатности на Космету, заснива се на крвној повезаности породичних кланова-фисова или братства, односно ширих породица, доминатно заступљених на одређеној територији, која је под њиховом контролом.[572]

Територијална клановска подела албанског друштва утицала је на то да се очува његова традиционална хијерарија, затвореност и унутрашња дисциплина, применом обичајног „Кануна“ (закона) Леке Дукађини, односно клановског кодекса части, који се заснива на „беси“.[573] И којим се обезбеђује безусловна послушност фисова. Однос у оквиру мафијашке породице одликује се строга унутрашња дисциплина, која се постиже системом кажњавања за свако одступање од интерних правила, тако да страх гарантује беспоговорну лојалност клану, при чему се позитивни законски прописи третирају као секундарни, односно небитни и необавезујући. Основно правило свих кланова је „Канун“, односно крвна освета у случају издаје која представља чест мотив убистава између Албанаца.[574] Елементи закона Леке Дукађинија, укључени су и у заклетву припадника ОВК, чији завршни део гласи: „ ...Уколико прекршим ову заклетву, нека будем кажњен најтежом законском војном казном, а уколико починим издају, нека потече моја крв. Заклињем се.“[575]

---

570. Фис-клан: Етимолошки - зрна или биљке израсле из истих зрна. У шерим смислу: Породица, као релативно затворена социјална, али и економска и војна јединица у којој појединац не представља ништа изван шире породице. Већина криминалних активности на Космету, врши се унутар кланова (фисова), који контролишу одређене делове територије. Скуп фисова чине мафијашу лозу, чији је представник обично близак политичким структурама.(Рауфер, Х.: Исто, стр.127).

571. Рауфер, Х.: Албанска мафија, Форум за безбедност и демократија, Београд, 2005, стр.17, 24.

572. Албански тероризам и организовани криминал на Косову и Метохији, Влада Р.Србије, Београд, 2003, стр.8.

573. Канун (писани закон) Леке Дукађини утврђује обичаје и правила друштвеног живота (поштовање, лојалност, верност, беса, закон ћутања), заснован на традицији части и оквире крвне освете. На санази је код Албанаца од Средњег века, а посебно се поштују на север Албаније и у криминалним клановима. Основа кануна је скоро мистично поштовање бесе. Беса (дата реч, часна реч) је неповредива и онај који су прекрши, кажњава се смрћу, смрћу члана породице или доживотним кућним притвором. Освете које су поравнане Кануном од јуна 1997. до јуна 1999. године у Албанији имале су за последици 1800 убијених и око 3500 рањених људи (за које се зна) (Рауфер, Х.: Исто, стр.127).

574. Албански тероризам и организовани криминал на Косову и Метохији, Влада Р.Србије, Београд, 2003, стр. 9, 24.

575. Документ Хашког трибунала КО52-9715-КО52-9740-BCST.doc/ljz).

Значајан фактор успешног функционисања везе тероризма и организованог криминала на Косову и Метохији, била је криминализована и исполитизована албанска дијаспора, окупљена око различитих организација и удружења у иностранству. Исти значај имале су и чврсте везе криминалних кланова са тог подручја са сличним криминалним групама из других европских држава, пре свега из Турске, Албаније и Бугарске, преко којих пролазе главни правци кријумчарења.

О блиским односима тероризма и организованог криминала на Космету говоре и њихови организациони елементи. Главне косметске криминалне групе позициониране су тако, да су се зоне ОВК поклапале. Поред тога, на челу једних и других скоро увек се налазе иста лица. У области Дукађини деловали су криминалини кланови и породице: Весели, Бериша и Укесмаили, затим Хајрадинај из Глођана, Лука Кељименди и Мурићи из Пећи, Ахмети из Дечана, Елшани из Витомирице, Цурај из Истока, Мусај из Стреоца, Лата, Бабалија и Воши из Ђаковице, као и банда Ципат/Пинцио из Ђаковице и Црни орао из Рзнића. Дреничку криминалну групу чиниле су породице и кланови Јашари и Љуштраку из Преказа, Гецај из Србице, Тачи из Броћне, Халити из Новог Села, Селими и Суља из Овчарева, Агуши из Клине и Ладровци из Гладног Села. Клан „Око соколово“ покрива зону Паштрик и чине га кланови и породице: Крузију, Колаку, Гаши, Баша, Хазроли, Елшани, Кадоли, Баралиу, Шаља и Синани из Призрена, као и Сарамати из Драгаша.

Зону Неродимља и Карадака контролисали су кланови и породице: Буја из Липљана, Жарку из Качаника, Сума из Ђенерал Јанковића, „Црни Соко“ из Витине, Весели и Бајрами из Косовске Каменице. Породице Џемаили, Хасани, Шаћири и Хабиби, деловали су на истоку Косова и Метохоје уз административну линију са јужним делом централне Србије. Територију Лаба контролишу криминални кланови Жогули, Кадрију, Ибиши, Гаши и Реми, док је концентрација криминалних кланова и породица највећа у Приштини и њу чине кланови Мустафа, Реми, Келменди, Лука, Халити, Рамадани, Шабанај, Марај, Маљоку и Гецај-Селими. Из наведене шеме поделе територије уочљиво је да неки најмоћнији кланови: контролишту и по више од једне зоне, као што су породице Лука, Реми, Гецај и Селеми.[576] Подударност зона одговорности ОВК са интересним територијалним зонама деловања организованог криминала указује на то, да је ОВК израсла из организационих криминалних група и да се након доласка међународних снага на Косову и Метохији поново претопила у те групе.

Везе тероризма и организованог криминала, постале су видљивије после обуставе НАТО бомбардовања Србије и повлачења српске војске и полиције са Косова и Метохије, када су се на том простору, поред снага међународног безбедносног (KFOR) и цивилног (UNMIK), нашле и многе хуманитарне и друге организације. Повратак великог броја Албанаца, који су током бомбардовања напустили Покрајину, продужено деловање терориста и рањивост косовских Срба, Црногораца, Муслимана, Горанаца и Рома, који су у паници и страху напуштали Покрајину, условили су ангажовање широког спектра таквих организација. Пораст организованог криминала конвергирао је ка тим растућим економско финансијским ресурсима које је међународна заједница усмерила на Космету.[577]

---

[576]. Посебана документација Обрада Стевановића, припадника МУП РС, стр. Н/13-24.
[577]. Исто, стр. Н/13-24.

Потврђујући да су албански криминалци имали кључну улогу у организованом криминалу у многим земљама Европе, нарочито у вези са трговином наркотицима, представници Савета Европе су, у свом извештају из 2000. године, констатовали да је организовани криминал на Косову и Метохији повезан са бивишим припадницима ОВК и криминалцима из северене Албаније. Према налазима европских званичника, поред описаних криманалних активности, на Косову и Метохији су заступљени и трговина људима, изнуде, притисци на представнике полцијских и правосудних органа, као и насиље на националној основи, при чему је етничко чишћење схваћено као уносан бизнис.[578]

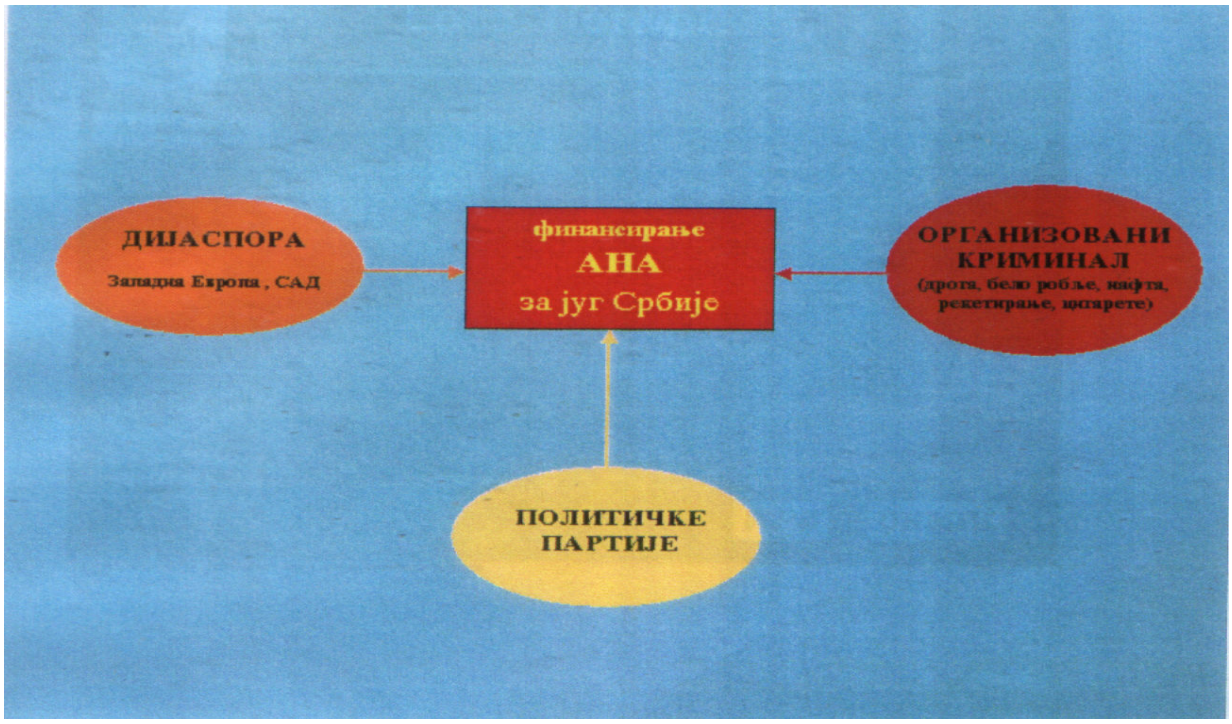

Шема бр. 2: Спрега политичких организација са терористичким организацијама.
Извор: Албански тероризам и организовани криминал на Косову и Метохији, Влада РС, Београд, 2003.

Моћне државе су на различите начине ангажовале своје финансијске ресурсе у овом региону: банке, фондови, лобији и транснационалне предузетнике. Финансијски улагачи појављују се државе чланице НАТО и УН, Међународни монетарни фонд, Светска банка и Светска трговинска организација. Средства су обезбеђивана и преко америчко албанских лобија и америчких конгресмена (Џозефа Диогардија (Joseph Diogardija), Алфонса Д Амата (Alfonso D Amato), Боб Дола (Bob Dole), Том Лантоша (Tom Lantos) и Гилмора (Gilmore)). Посебно активни су били фондови Џорџа Сороша (George Soros), и албанске емиграције („Домовина зове“ и „Америчко-албанска лига“), које су помагали и богати албански предузетници (Беџит Пацоли, Сали Нимани), исламске и друге невладине организације. Приливом великих количина новца на Косову и Метохији створени су неопходни услови за успешан рад међународних

[578]. Од 28 убистава, почињених у јануару 2000. године, 25% је у вези са организованим криминалом, а веома забрињава чињеница да је међу извршиоцима криминалних радњи, укључући и преступе на етничкој основи, све већи број малолетних лица. Наведени подаци дати су у извештају Савета Европе о ситуацији на Косову и Метохији, за период од јануара до априла 2000. године. Исте тврдње изнео је и Макс Еделбахер, шеф бечког Бироа за безбедност, након посете територији Косова и Метохије, априла 2000. године (Албански тероризам и организовани криминал на Косову и Метогију, Влада РС, Београд, 2003, стр.23.

организација, али спој кризних услова и таквог прилива новца није прошао без негативних пропратних ефеката. У таквој ситуацији створен је амбијент за „кризну економију“ у којој су организоване криминалне и терористичке групе и њихови лидери добили повољну прилику за уносан посао, што је довело до експанизије криминалног деловања и криминалних профита.[579]

Основни интереси и циљеви организованог криминала на Косову и Метохији своде се на контролу свих легалних и криминалних робних и финансијских токова и путева, затим на контролу финансирања и расподеле хуманитарне помоћи, али и на контролу локалних институција, инвестиција, приватизације, финансисијских фондова и лобија. Таквом контролом, стратегијски ниво организованог криминала манипулише и преусмерава енорме количине капитала у криминалне токове. Део тих средстава преусмерава се у приватизацију, али и у кријумчарење наркотика, оружја, у проституцију, па и у подршку ентнотерористичким групама на Космету и у окружењу. У остваривању тих интереса и циљева као мото и подтекст увек се користила парола „Независно Косово“, односно „Велика Албанија.“[580]

Илегални путеви прекограничног и интерног кријумчарења ослањају се на каратеристике рефеља и насељености пограничних простора уз државну границу Србије са Албанијом и Македонијом и уз административну границу Косова и Метохије са Црном Гором и југом централне Србије, идентични су путеви на које се ослањала ОВК. Криминална контрола локалних институција поштовала је територијалну поделу зона утицаја између кључних лидера Хајрединаја и Тачија. Обојица су користила исте или сличне криминалне процедуре преко локалних криминалних банди, инфилтрираних елемената локалне институције и преко политичара и политичких партија под криминалном контролом. У преовлађујућем броју случајева, кључни објекти криминалног утицаја били су: јединице и појединци запослени у општинској управи; руководеће позиције у важним финансијским, индустријским и другим привредним субјектима (ради контроле прихода и привилегованог положаја у процесу приватизације); локалне финасијске институције, повезане са страним банкама, фондовима и инвеститорима; легалне структуре КЗК и КПС и илегалне структуре засноване на елементима бивше ОВК, које имају способност за укључење у КЗК и КПС и локалне криминалне банде које сарађују на финансирању терористичких активности, односно политичког и етничког застрашивањем насиљем.[581]

Јасне и непрекидне везе албанског тероризма и организованог криминала успостављене су и одржавају се на Косову и Метохији, како би се у симбиотичком односу остварила „независност Косова“, као политички циљ, а истовремено и легализовале криминалне активности и стечено богатство. Такву међусобну повезаност, носиоци тероризма и организованог криминала, реципрочно својој политичкој и економској снази и утицаја, користе за притиске на становништво и на политичке субјекте, присиљавајући их на сарадњу и уступке. Тиме се у јавности стиче утисак о потпуној хомогености албанског националног корпуса и о његовом јединственом залагању за исти циљ.[582] На примерима

[579]. Исто, стр. Н/4-6.
[580]. Посебана документација Обрада Стевановића, припадника МУП РС, стр. Н/11-12.
[581]. Исто, стр. Н/11-12.
[582]. Албански тероризам и организовани криминал на КиМ, Влада Р. Србије, Београд, 2003, стр.7.

Рамуша Хајрединаја и Хашима Тачија могу се разумети суштина и ефекти симбиозе организованог криминала и тероризма на Косову и Метохији. На шта се може такође разумети и трансформација криминалних група и њихових лидера у терористе, затим у политичке партије, па у привремене органе покрајинске власти.

Као млади чланови две међусобно независне, а делимично и супарничке криминалне групе, у две различите географске области, Рамуш Харадинај и Хашим Тачи су за релативно кратко време постали и озлоглашени и славни. Њихова криминална и терористичка хипотека пала је у сенку након њиховог неочекиваног лансирања и учешћа у преговорима у Рамбујеу 1998. године, када су такође неочекивано постали познати и на домаћој и на међународној сцени. Они су се тада са нивоа окорелих терориста уздигли на ниво патриота, а касније и на ниво новорођених политичара.

Образовањем легалних политичких партија (ПДК и ААК), које све до данас егзистријају на политичку сцену Косава и Метохије, они су тако залажући свој стечени угледе озаконили, претходно ванзаконско деловање. Најбољи доказ за то јесте чињеница да је Рамуш Харадинај скоро истовремено постао и премијер Косова и Метохије и хашки оптуженик за ратне злочине на Косову и Метохији. Хашим Тачи је за сада кључна полуга по свим питањима на Косову и Метохији, а време ће показати када ће његов злочиначки досије бити активиран. Упоредо са трансформацијом лидера, трансформирао се и сам организовани криминал на Косову и Метохији, тако што се од класичног криминалног бандитског деловања уздигао на ниво криминала „белих оковратника“, односно криманала „машне и ташне.“

Према подацима KFOR-а, посебне заслуге за такву трнасформацију и метеорски успон Харадинеја и Тачија, заслужни су чланови албанског „тријумви рата“, Џавит Халити-„Зека“ са Космета, Фатос Нана из Албаније и Арбен Џафери из Македоније. Упркос сличном путу трансформације од криминалаца до „угледних“ политичара, моћ и утицај Тачија и Храдинаја на Космету су различити. Хашим Тачи има ширу криминалну мрежу и контролу локалних криминалних организација, које имају увид у већи део Косова и Метохије, односно простор Приштине - Глоговац - Србица - Клина - Ораховац - Призрен. Рамуш Харадинај има јаче упориште у групама официра ОВК и финансијску подршку породице Лука из Пећи, што му је омогућило да озакони позиције својих људи у КЗК и да контролише криминалне групе у простору Пећ - Дечане - Ђаковица. И Тачи и Харадинај имају подршку именованог „тријумви рата“, а преко своја упоришта остварује утицај у легалним међународним и косметским стуктурама (KFOR,UNMIK, КПС, судови, царина).[583]

Међусобни однос организованог криминала и тероризма уз подршку политичког фактора успостављен је тако да су једни користили друге као незаобилазно оруђе у остваривању примарних циљева. Организовани криминал је од терориста добио неопходну заштиту оружаних формација, а терористи су са друге стране стицали материјалну и финансијску корист од криминала за лично богаћење и за финансирање терористичких активности. На тај начин утврђиване су позиције лидера једних и

[583]. Посебана документација Обрада Стевановића, припадника МУП РС, стр.Н/8-9.

других структура и ојачан њихов утицај на цело становништво и независне политичке субјекте, који су тако присиљавани на сарадњу и уступке.

Организовани криминал се тако изборио за статус „влада у сенци“, којој су доступни скоро сви финансијски токови и све финансијске институције у региону. Таквом стању погодовало је одржавање стања међуетничког конфликта, као „идеолошко националистичког алибија“, који је системски коришћен за манипулације народом, односно за замагљивање тиранских и милитантно криминалних обележја водећих лидера, фиктивно рециклираних у високе функционере КЗК и КПС, затим у лидере легалних политичких партија и на крају у највише представнике покрајинских власти на Косову и Метохији, са скоро апсолутним имунитетом од сваке одговорности за дела из блиске прошлости. Исти погодујући утицај на такво стање имало је и прихватање неспорних криминалаца и терориста ОВК за легитимне представнике албанског народа Косова и Метохије и у вези са тим за саговорнике међународне заједнице.[584]

Специфичан, али делимично прикривен ривалски однос ОВК према Руговином ДСК пре и током НАТО агресије на Србију, заоштрен је након обуставе агресије. Присталице Тачијевог ПДК и Харадинајевог ААК, увек су имале одбојан однос према „рационалном“ приступу ДСК, чије су припаднике оптуживали за „издајнике ослобођења Косова.“ Иако су све косметске партије Албанаца заговарале независност Космета и упркос томе што је неспоран значај ДСК за интеграцију напора албанске заједнице на путу за независност и што је на изборима постигао највећи успех, Ругова није био довољно моћан да промени изборне резултате. Није могао да преузме контролу над органима локалне самоуправе који су били веома наклоњени према самоуспостављеном, некомпетентном и корумпираном систему локалне власти ПДК и ААК. Због сопствених криминалних интереса, сегмент друштва није показао занимање да се на Косову и Метохији успоставе стручне јавне институције, посебно не под контролом ДСК.[585] Све то, уз апсолутну надмоћ припадника ОВК, односно чланова потпуно нестане са политичке сцене. Судбину тежу од судбине ДСК поделио је и ФАРК, чији су представници на Косову и Метохији живели у сталном страху од ексремних група ОВК.

Полазећи од тога, може се слободно рећи да у последњем историјском сукобу на Косову и Метохији нема правог победника. Тамо нису победили ни политика ни дипломатија, ни Срби ни Албанци, ни међународна заједница ни Србија. Невероватно али тачно, нису победили чак ни ДСК, нити ПДК, нити ААК, па ни терористи ОВК. Сви су губитници, осим мафије. Она је једини добитник и победник, која сада покушава да стварањем своје мафијашке државе на Балкану легализује сопствено насиље, злочине и што је још важније свој мафијашки профит.

584. Посебана документација Обрада Стевановића, припадника МУП РС, стр.Н/29.
585. Исто, стр. Н/27-28.

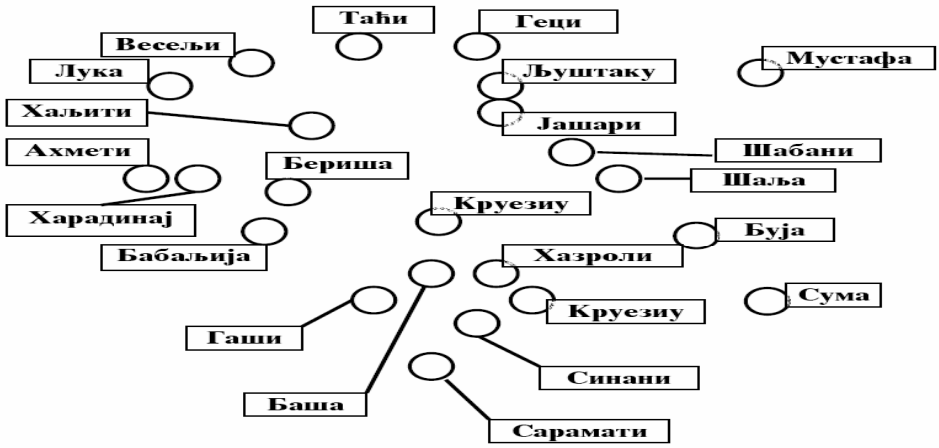

Мапа бр. 3: Повезаност клановске криминалне организације на Косову и Метохији.
Избор: Албански тероризам и организовани кеиминал на Косову и Метохији, Влада Р. Србије, Београд, 2003.

Упркос чињеници да је између кланова извршена прецизна подела територије, у којој свака породица контролише одређену област и криминалну делатност на том подручју, међу појединим клановима постоји ривалитет, који је последица политичких неслагања или настојања група да остваре што већу власт на одређеном простору. Понекад су ти сукоби толико снажни да попримају облике крвне освете, што нам показује случај кланова Мусај и Харадинај. Овај сукоб, настао услед различите политичке опредељености, као и покушај клана Мусај да од клана Харадинај преузме контролу над трговином оружјем и дрогом, резултирао је убиством Синана Мусаја, а убрзо затим, рањавањем Рамуша Харадинаја.[586] Бруталност у обрачунима супростављених мафијашких кланова потврђује и ликвидација чланова породице Кељменди у Пећи, од стране припадника клана Луке. Том приликом је убијена и једна жена, што до сада није била уобичајена појава у сукобима међу албанским групама, укључујући и крвну освету.

6.5. Спољни чиниоци политичког насиља (тероризам) на Косову и Метохији

Као и сваки други, и албански тероризам би био много мање битан проблем на Балкану, да није имао подршку одређеног броја страних држава, односно чинилаца међународне заједнице. На умешаност појединих земаља и организација у креирање догађаја на Косову и Метохији указују и сведочења ухапшених терориста, који су војну обуку пахађали у иностранству, рачуни бројних грађана у иностраним банкама у којима се налазе подаци о уплатама одређених износа у фондове из којих је

[586]. Чланови породице Мусај из Стреоца, општина Дечани, били су припадници ФАРК - Албански тероризам и организовани кеиминал на Косову и Метохији, Влада Р. Србије, Београд, 2003, стр.27.

финансирала ОВК, као и сведочења представника страних држава и организација, новинара и других званичника, који су били очевици и учесници појединих догађаја. Албански екстремисти су постигли први успех када су, у првој фази, свој проблем дигли на висок ниво листе америчких приоритета и када су, у другој фази, успели да САД и НАТО буду на њиховој страни, против Југославије и Србије. Та чињеница, свакако представља и кључ успеха албанских терориста, али и кључни разлог неуспеха српске политике и дипломатије на Косову и Метохији у последњој деценије XX века.

Албански екстреминисти су се кроз дугу историју увек ослањали на велике силе и њихове организације у покушајима да остваре своју великоалбанску идеју. Истовремено, велике силе су се такође увек ослањале на албански фактор у остваривању својих циљева на том делу Балкана. У дугом низу година све до пред крај XIX века, Албанци све своје циљеве остварују уз снажну подршку Турске царевине. Крајем XIX и почетком XX века, пресудан утицај на политичко понашање Албанаца, од Турске преузима Аустро-Угарска. Током Другог светског рата Албанцима снажну подршку пружају окупационе власти фашистичке Италије и Немачке, а након завршетка рата, уз благонаклон однос југословенских власти они се снажно ослањају на стаљинистички режим у Албанији. Крајем прошлог и почетком овог века албански екстремисти имали су нескривену помоћ великих сила укључујући пре свега САД и неке друге земље западне Европе, окупљене око НАТО, на чију помоћ и даље рачунају, у остваривању својих сецесионистичких циљева.

Упркос дубоким разликама између историјских епоха и туђинских власти које су трајале и мењале се на просторима Косова и Метохије, у дугом историјском периоду, у односу према том делу Балкана препознатљива је подударност политике великих сила. Скоро да није било разлике у политици односа према том простору између Турске, Аустроугарске, фашистичке Италија и Немачке, Стаљинистичког СССР, Мао Це Тунг-ове Кине, до западних сила окупљених око САД и НАТО-а с краја XX и почетка XXI века. Препознатљива је и данас сличност власти UNMIK-а и KFOR-а на Косову и Метохији са турском влашћу до 1912. године и влашћу фашистичке Италије, Немачке и Бугарске у периоду од 1941. до 1944. године, на том делу српске територије. Чак и када су вербално били (и сада су) против насиља и етничких прогона Срба, те власти су толерисале или подржавале (и сада толеришу или подржавају) такве процесе, па и злочине против Срба, за које је ретко ко икада одговарао.

ОВК је у својим сепаратистичко терористичким активностима, уживала снажну дипломатско обавештајну, логистичку и другу помоћ из иностранства, чак и од најутицајних земаља као што су САД, Немачка, Велика Британија. Распадом бивше СФРЈ, разбијен је и компромитован њен целокупни систем одбране и безбедности, што је страним обавештајним службама широм отворило врата за њихово успешно деловање на том простору. У томе су свакако предњачиле немачка BND, америчка CIA и британски MI6, као и албанске службе безбедности. Бројни су примери сарадње албанских екстремиста са обавештајним круговима тих земаља. Америчка CIA је била у директној вези са илегалном „Владом Косова“ са седиштем у Женеви. САД су преко активности CIA у Албанији, интензивно помагале ОВК у њеним антијугословенским активностима. Пре свега на обавештајно-политичком, организационом и логистичком

плану, укључујући и организовање канала за њено наоружавање преко Ирана, Турске, БиХ и Хрватске.

Немачка обавештајна служба BND је средином деведесетих година, готово, отворено помагала албанске екстремисте, обезбеђујући оружје и кампове и организујући обуку будућих терориста и припадника ОВК и ФАРК. Улогу немачке обавештајне службе (од фебруара 1996. године) у обучавању и опремању албанских терориста, с циљем да се „цементира утицај на балканском простору“, открива и енглески недељник „Juproian“ од 22.09.1998. године. Према том извору, један од центара немачке обавештајне службе BND формиран је у Тирани, ради сарадње са обавештајном службом Албаније. Две службе су поред осталог сарађивале у регрутовању и избору командног кадра и у формирању командне структуре ОВК, у обезбеђивању обавештајне подршке терористима на улазним тачкама у Италији (Трст и Бари) и у осигурању њиховог пребацивања у Албанију. „Jupopien“ завршава текст наводом да се центар за финансирање обуке терориста ОВК налази у самој Немачкој.

Блиску сарадњу Немачке и Албаније, против интереса Србије, потврдио је и министар иностраних послова немачке Клаус Кинкел (Klaus Kinkel) за време посете Тирани 08.02.1998. године. Том приликом он наглашава како се не сме дозволити „да мањина од дест процената становништва (Космета) малтретира деведесет посто већинског становништва.“[587] Према извештају енглеског недељника и часописа „Konkret“ (3/99), терористима ОВК је уз немачку подршку, испручено преко Албаније најмодерније оружје и опрема у вредности од више милиона марака, а немачка обавештајна служба је јавно признала да је у Берлину и Франкфурту организовала обуку албанских терориста и транспорт оружја за ОВК.[588]

Познати канадски филозоф и аналитичар Мајкл Косудовски (Michael Kosudovski), истиче са је систем америчке подршке тероризму на Космету био је сличан тајним операцијама ЦИА у Централној Америци, Хаитију и Авганистану, где су „борци за слободу“ били финансирани новцем из трговине дрогом. „Косовски борци за слободу финансирани од организованог криминала.[589] Као што је рециклирани прљави новац коришћен за финансирање разних побуњеничких група и герилских покрета, укључујући никарагаванске и авганистичке муџахедине. Косудовски такође наводи да су Вашингтон и Бон још у раним деведесетих годинама прошлог века удружили снаге ради успостављања одговарајућих сфера утицаја на Балкану и да су на основу тога њихове обавештајне службе CIA и BND сарађивале у тајним операцијама као што су формирање, финансирање и наоружавање ОВК. Задатак старања и финансирања ОВК у почетку је дат Немачкој, док је CIA касније укључена у обуку и опремању ОВК.

Према тврдњи британских војних извора, међутим задатак око наоружавања и обуке припадника ОВК поверен је у 1998. године америчкој одбрамбеној обавештајној агенцији DIA и британској тајној служби MI-6, али и британским и америчким приватним безбедносним компанијама.[590] Један од најконкретнијих облика америчке

587. Јовановић, Ж.: Косовоско огледало, Београдски форум за свет равноправних, Београд, 2006, стр. 43.
588. Јовановић, Ж.: Косовоско огледало, Београдски форум за свет равноправних, Београд, 2006, стр. 42.
589. Исто, стр.42.
590. The Scotsman, Glasgow, 1999. (Јовановић, Ж.: Исто, стр. 42).

инфилтрације на подручју Космета, било је отварање Америчког информативног центра у Приштини, у кући извесног Ругове на Драгодану 6. јуна 1996. године. Током свечаног отварања тог центра, један од присутних америчких дипломата рекао да „Американци неће заборавити Албанце“ и понудио „услуге“ удружења пензионисаних-резервних припадника америчких оружаних снага „Militari Professional Resusces Incorporated“ (MPRI), према сценарију примењеном у Хрватској и Босни,[591] а немачки министар иностраних послова и некадашњи шеф обавештајне службе BND Клаус Кинкел (Klaus Kinkel), инсистирао је на специјалном статусу „Косова и Метохије.“

На предлог Комитета за људска права ГС УН је 13.12.1997. године усвојила резолуцију о људским правима на Косову, којом се изражава „дубока забринутост због свих облика кршења људских права на Косову, због репесије и дискриминације над албанским становништвом“, а влада СРЈ се позива да предузме неопходне мере да би се одмах прекинуло са кршењем људских права косовских Албанаца. Сличну реторику користи и Контакт група (САД, Велика Британија, Француска, Немачка, Италија, Русија), која једнако осуђује и једну и другу страну у сукобу, чиме практично изједначава законити[592] борбу против тероризма и сам тероризам. У закључцима из Лондона од 09. марта 1998. године, Контакт група осуђује „прекомерно насиље“ српске полиције, али и „тероризам ОВК“ и позива обе стране на дијалог. Исто чини и Савет безбедности УН, који Резолуцијом број 1160 од 31. марта 1998. године, осуђује „прекомерену употребу силе“ државних органа, забрањује извоз оружја у Југославију, „укључујући и Косово“, а осуђује и „сваки терористички чин“ који почини ОВК или било која друга група уз подршку споља.

Мај 1998. године био је један од кључних момената за даљи развој догађаја на Космету. У Вашингтону је примљена делегација косметских Албанаца (Ругова, Букоши, Агани) на разговоре са Клинтоном (Clinton)[593] и Олбрајтовом (Albright).[594] Порука Била Клинтона (Bill Clinton) да „запад неће дозволити да се понови Босна“ имала је пресудан значај за политику косметских Албанаца у наредном периоду. САД су тада обећале помоћ у случају даље „примене силе“ од стране српских власти и „насиља над Албанцима.“ Током разговора Олбрајтова (Madeleine Albright) је нагласила „Природно је, на жалост, да се губи живот у оваквим ситуацијама, али да бисте реализовале своје циљеве, биће то тешко без великог крвопролића“, закључивши свој разговор речима: „Већ сутра, у кругу мојих најближих сарадника, урадићу све могуће да вам се помогне и обећавам вам да ћете убрзо видети и резултате.“[595] По повратку делегације косметских Албанаца из Вашингтона, ОВК је интензивирала терористичке активности, које су довеле до убрзане ескалације тероризма на ширем простору Космета.

Јавне манифестације сарадње САД и ОВК, почињу половином 1998. године, познатим сусретом и разговор америчког изасланика Ричарда Холбрука (Richard Holbrooke) са командантима ОВК 24. јуна 1998. године у Јунику, код Дечана, а касније и у Драгобиљу, Давосу, Лондону, Рамбујеу и Паризу. Посебан значај за односе САД и ОВК имали су разговори између представника ОВК и CIA октобра 1998. године у Женеви,

[591]. Милошеви, М. и др.: Неки аспекти савременог тероризма, Смисао, број 4-5, Београд, 1998. стр.86.
[592]. Стијовић, З.: Космет - моје сведочење, издање аутора, Београд, 2007, стр. 87.
[593]. Бил Клинтон, председик САД,, завреме бомбардовања Србије- примедба аутора.
[594] Државни скеретар за иностране послове САД.
[595]. Исто, стр.88-90.

као и разговори између Кристофера Хила (Christopher Hill), амбасадора САД у Скопљу, са Хашимом Тачијем, Јакупом Краснићијем и Рамом Бујом, представницима Главног штаб ОВК, који су одржани 17. новембра 1998. године, у селу Драгобиљу, општина Ораховац основни разлог ти разговора била је одлука Хила (Hill) и Холбрука (Holbrooke) да се ОВК „поступно уведе у преговоре“, као суштински кључни фактор за успех процеса на Космету. Упркос томе што је ЦИА показала посебан интерес за ОВК, тек након сазнања за блиске контакте између албанских служби безбедности и огранка Ал каиде у Албанији, ОВК је заслугом САД постала кључни ректор сукоба на Космету.[596]

У намери да САД преузме контролу над ОВК, Хил (Hill) је ради демонстрације одлучујућег америчког утицаја на ОВК обезбедио да се на краћи рок затворе банковни рачун ОВК у Швајцарској, Немачкој и САД.[597] Почеком 1998. године, НАТО се све више укључује у решавање косметског проблема, отвореном претњом војном интервенцијом против СРЈ. Савет НАТО већ 04. фебруара 1998. године, у Бриселу оцењује да Космет није само унутрашње питање СРЈ, већ и питање међународне заједнице. Европски парламент, одмах затим 12. фебруара усвоја резолуцију којом позива ОЕБС, НАТО и ЕУ да припреме и пошаљу на Космет „Снаге за превентивно распоређивање“. Министри одбране 16 чланица НАТО и шефови дипломатије Контакт групе (изузев Русије) запретили су војном интервенцијом, уколико се до 15. јуна не обустави насиље на Косову. НАТО већ 15. јуна организује маневре војних ваздухопловних снага изнад Албаније и Македоније. Убрзо затим, 17. јуна 1998. године, НАТО највљује „највећи могући притисак“ на СРЈ, а од 17-21. августа организује копнене, ваздушне и поморске војне маневре у Албанији.

Уместо за Ругову, који се углавном залаже за мирно решење, представници САД тада у ОВК проналазе одлучније и утицајније савезнике, што ОВК користи и постаје војно и пропагандно све успешнија. „До Рима допиру гласови о слању оружја и војних инструктора за обуку албанских паравојних снага“, чији представници „имају контакте на највишем нивоу, ... са Холбруком (Holbrooke) и Гелбардом (Gelbard).“[598] Таквом међународном подршком, која је укључивала и фабриковане извештаје на штету Србије, ОВК је заштићена од распада, што је, у корелацији са интересима и предузетим мерама међународне заједнице, пре свега ЕУ и НАТО, резултирало новом ескалацијом тероризма. Исте околности међутим, узрокавале су и неслогу међу албанским политичким и оружаним групама, што је успорило политичке и друге преговоре о решавању кризе.[599] Средином новембра 1998. године, НАТО је у свом саопштењу оценио да се ситуација на Космету погоршава и да није отклоњена „хуманитарна катастрофа“, а парламентарна скупштина НАТО је 13. новембра изгласала резолуцију о томе да НАТО-у није потребан мандат ОУН или ОЕБС да би предузела војне акције „изван зоне одговорности Алијансе.“

Крајем 1998. и почетком 1999. године, док су инструктори НАТО у Албаније спремали контигент од око 5.000 терориста, као први ешелон за планирану копнену агресију на

[596]. Исто, стр.76.
[597]. Исто, стр.92.
[598] Лекић, М.: Мај рат против рата, Службени гласник, Београд, 2007, стр.24-25.
[599]. Исто, стр.26-28.

СРЈ, Верификациона мисија ОЕБС је радила на консолидацији ОВК. САД су у том периоду предузеле низ мера да спасу ОВК од уништења, да је ојачају и да јој издејствују статус преговарачке стране у решавању косметског проблема. Иако су у марту 1998. године, Резолуцијом СБ дефинисани као терористи, припадници ОВК све отворенije сарађују са представницима САД чак и у време отмице групе југословенских војника (јануара 1999. године Верификациона комисија), која представља типичан терористички акт. На такав начин, Мисија ОЕБС за верификацију, коришћена је, несагласно свом манданту, као кишобран ОВК.[600] У исто време, члан америчког конгреса демократа Јемес Трафиканте (Traficant Jemes), био је занесени заговорник и гласноговорник ОВК у Америчком Конгресу и у медијима током прве половине 1999. године, тражећи да Америка наоружа ОВК и да призна независност замерајући чак и Албанији на сувишној уздржаности у захтевима за независност Космета.[601]

Због процене да ОВК нема способностност за остваривање коначног циља, НАТО трага за „уверљивим поводом за легитимно непосредно ангажовање на територију Косова и Метохије“. Очекивани „повод“ за агресију на СРЈ проналази шеф посматрачке мисије Вилијем Воккер, инсценирањем приче о „масакру цивила“ у селу Рачак код Штимља, након полицијске антитерористичке акције у којој је 15.01.1999. године погинуло око 50 лица. Након тог догађаја притисци на Србију постају све јачи. 29.01.1999. године Контакт група у Лондону ултимативно налаже СРЈ да отпочене преговоре са албанским терористима. Први део преговора од 06. до 23. фебруара у Рамбујеу код Париза завршава се безуспешно, због инсистирања међународних посредника на потписивање споразума који је између осталог предвиђао и окупацију СРЈ. Други део преговора отпочиње 15. марта исте године, а његов садржај се ни по чему не разликује од првог дела. Преговори, који то фактички и нису били, безуспешно су окончани 19. марта, након што је алабанска делагација потписала, а српска одбила да потпише ултимативни „Споразум из Рамбујеа.“

Управо након Тачијевог потписа „Споразума“, 18. марта 1999. године, контакт америчких званичника са командантима ОВК достићи ће врхунац на разговорима Медлин Олбрајт (Madeleine Albright) и Весли Кларка (Wesley Clark) са Хашимом Тачијем у Паризу. Тим контаком, сарадња и партнерство САД и НАТО са ОВК подигнути су на стратешки ниво. Очекивани неуспех преговора у Рамбујеу, отворио је врата раније планираној агресији НАТО на Србију и СРЈ, која је без одлуке Савета безбедности УН отпочела 24. марта 1999. године. Ваздушним нападима у којима су учествовале ваздухопловне снаге десет земаља (САД, Велике Британије, Француске, Немачке, Шпаније, Холандије, Белгије, Канаде, Турске и Италије), НАТО је безобзирно нарушио суверенитет СРЈ и брутално угрозио живот њених грађана, грубо повређујући одредбе Повоље ОУН о миру и многе друге акте међународног права. Бомбардовање је намело огромну материјалну штету тешким разарањем виталних објеката, као што су мостови, пруге, електропривредни и петрохемијски објекти и постројења, насеља, здравствене, образоване и дечије установе и споменици културе.

[600]. Јовановић, Ж.: Косовско огледало, Београдски форум за свет равноправних, Београд, 2006, стр.60.
[601]. Рауфер, Х..: Албанска мафија, Формум за безбедност и демократију, Београд, 2005, стр. 60.

Као повод за почетак кампање ваздушних напада НАТО, искоришћен је наводни „масакр“ у Рачку, а кључни изговор за агресију пронађен је у „неопходности хуманитарне заштите косметских Албанаца.“Да ће „бомбардовање Србије уследити ради предупређивања хуманитарне катастрофе,“ тадашњи председник САД Бил Клинтон (Bill Clinton) и главнокомандујући НАТО-а у Европи амерички генерал Весли Кларк (Wesley Clark),, најавили су почетком марта 1999. године.[602] Иако је стварна хуманитарна катастрофа у ствари настала тек после почетка бомбардовања, Хавијар Солана (Javier Solana) је тада изјавио да су „напади НАТО снага покренути да би се спречила хуманитарна катастрофа на Косову.“ Бил Клинтон (Bill Clinton) је у телевизијској поруци рекао да су оружане снаге САД заједно са савезницима, покренуле војне ударе против војних циљева на простору Југославије с циљем да се демонстрира озбиљност НАТО у супротстављању репресији и застрашивању Србије и Југославије,“ а све ради прекидања наводног угрожавања живота цивила на Космету.[603]

У време када је НАТО опточео бомбардовање СРЈ и Србије, партнерство администрације САД и НАТО са ОВК били је несумљиво. Франк Ћиљуфо (Frank Ćiljufo) је у поменутом транскрипту америчког Конгреса из децембра 2000. године изјавио: „Насупрот чињеницама које су илустровале терористички карактер ОВК и њених активности, према којима свака држава има право и обавезу да преузиме све расположиве мере сузбијања, САД су половином 1998. године јавно стале на страну ОВК, постале њен заштитник, а са почетком агресије НАТО и њен савезник“.[604] Чињеница, да је НАТО нескривено стао на страну албанских терориста на Космету, била је значајнија од саме агресије. Њу је већ 25. марта 1999. године потврдио лондонски „Times“, који је позивајући се на изворе обавештајних служби НАТО изнео да је само у 1998. године албанска наркомафија послала сепаратистима и терористима на Космету око 900 милиона немачких марака, које је прибавила у земљама НАТО. „Тајм“ је тада британској влади поставио неугодно питање о моралности њене спољне политике: „Да ли су сеператизам и тероризам Албанаца на Космету у функцији албанске наркомафије или је мафија у функцији сепаратизма и тероризма и у којој је функцији, с тим у вези НАТО?“[605]

ОВК је за време агресије била у функцији обавештајне и пешадијске подршке НАТО авијацији. Прикупљањем и достављањем обавештајних података о циљевима за бомбардовање, борбеном распореду југословенских снага одбране, ефектима бомбардовања и другим чињеницама, било је од посебног значаја за НАТО. За такву улогу ОВК је претходно опремљена савременим средствима комуникација, наоружањем и другом опремом. О идентичности интереса и циљева тадашње америчке администрације и терористичке ОВК говори и изјава утицајног америчког сенатора Џозефа Либермана (Joseph Lieberman) из априла 1999. године, у којој он истиче да се „САД и ОВК боре за исте вредности и принципе. Борити се за ОВК значи борити се за људска права и америчке вредности.“[606]

---

602. Стијовић, З.: Космет - моје сведочење, издање аутора, Београд, 2007, стр. 94.
603. Мијалкосвки, М.: Модели заштите ВЈ од тероризма, докторски рад, ВА ВЈ, Београд 1999, стр.97.
604. Јовановић, Ж..: Косовско огледало, Београдски форум за свет равноправних, Београд, 2006, стр.66.
605. Мијалкосвки, М.: Модели заштите ВЈ од тероризма, докторски рад, ВА ВЈ, Београд 1999, стр.93 - 94.
606. Вашинтон пост, 28. април 1999. (Јовановић, Ж.: стр.141-142).

Кумановским споразумом од 09.06.1999. године, рат је престао. Са Космета су сагласно Резолуцију СБУН 1244 повучене српске и југословенске снаге безбедности, а на Космету су дошле међународне безбедносне и цивилне снаге (KFOR и UNMIK). Страдање Срба и других неалбанаца није заустављено. KFOR је одмах по доласку на Косово и Метохију јуна 1999. године, учинио видљивом и препознатљивом своју наклоњеност према терористима ОВК. Јединице KFOR-а тада нису предузеле одговорност за безбедност Срба, што је био основни део њиховог мандата утврђеног Кумановским споразумом, нити су у том смислу показале непристрасност, што је пресудно утицало на ескалацију насиља и даље подстицање српског егзодуса са Космета.

Осим наведених, постоје и други бројни докази о савезничком деловању НАТО и ОВК против СРЈ и о одговорности држава чланица УН, ЕУ и НАТО за трагичан развој догађаја и последице оружаних сукоба на Космету. Поводом албанског бојкота рада у државним органима и бојкота савезних и локалних избора у СРЈ 1996. године, ни једна од наведених држава и међународних организација, није се озбиљно огласила охрабривањем Албанаца да одустане од бојкота. У званичним саопштењима западних земаља и у документима међународних организација, била је лако уочљива изразита несразмера између веома честих осуда наведене „прекомерне употребе силе“ одстране српских снага безбедности у односу на крајње спорадичан број осуда насилних аката албанских терориста. Утицајем појединих држава на УН, Савет безбедности је током 1998. године усвојио четри резолуције,[607] које су у већој или мањој мери биле против интереса Србије.

Највећа еколошка ревија левице у САД Monther Jones, из јануара-фебруара 2000. године истиче: „У конфликту на Косову САД су подржавале ОВК. После одласка Милошевића, бивши борци за слободу, без ичијег супростављања, трансформисали су Покрајину у главну базу глобалне трговине наркотицима.“[608]Пред Хашким трибуналом, сведок одбране бившег председника Србије Слободана Милошевића, генерал Божидар Делић је обелоданио аудио-видео снимак о тајном разговору бившег британског политичара Педи Еждауна (Paddy Eždaun) са представницима ОВК на Космету. На обелодавањеном снимку јасно се види да је Еждаун 28. септембра 1998. године у име премијера Тони Блера (Tony Blair) изражавао безрезервну подршку ОВК. Да би се и војно укључили у решавање косметског проблема, САД, Британија и НАТО су терористичкој ОВК претходно изградили статус „стране у сукобу,“ на што је јасно указано у Дејтону, када је речено да се могу разматрати само проблеми „зараћених страна“, односно страна у сукобу. То је био сигнал албанским екстремистима да уђу у сукоб како би стекли статус стране у сукобу и тако постали предмет разматрања међународне заједнице.

О неморалности понашања администрације САД, уверљиво говоре поједини сведоци оптужбе и неки документи обелодањени пред Хашким трибуналом. Они потврђују тезу да су САД припремале независност Космета много пре преговора у Рамбујеу и НАТО бомбардовања СРЈ. Према тим изворима, већ у априлу 1998. године постигнут је договор највиших званичника САД, да се власт у Србији на челу са Слободаном

[607]. Резолуције број 1160 од 03.03, број 1199 од 14.09., број 1203 од 31.10. и број 1207 од 17.11.1998.
[608]. Рауфер, Х..: Албанска мафија, Формум за безбедност и демократију, Београд, 2005. године, стр. 87.

Милошевићем руши бомбардовањем Србије и подршком ОВК, упркос њеном терористичком карактеру, о којем се знало све. ОВК је према истим изворима добијала оружје и финансијску подршку од САД и Енглеске. Када је један од наведених званичника крајем 1998. године поднео реалан извештај о стању на Косову и Метохији, упозоравајући на злочине ОВК и на чињеницу да српске снаге поштују договор о прекиду ватре, уз предлог да се финансирање ОВК заустави, био је критикован од стране највиших званичника. Предлог је протумачен као ометање планиране мисије НАТО, уз образложење да на основу таквих извештаја, свет не може прихватити планирано бобмардовање Србије и уклањање Слободана Милошевића, уз истовремено подржавање ОВК, за коју се знало да је терористичка. „Престаните да причате о томе, знате шта смо одлучили да урадимо“, гласило је прекорно наређење високог америчког званичника. Према тим изворима, један амерички званичник је крајем 1998. године, боравећи на Космету и у Црној Цори саопштио одлуку о бомбардовању Србије. На питање: „Да ли сте и даље при тој одлуци“, црногорски званичник високог ранга добио је одлучан одговор: „Да, за 14 недеља.“ Од тада до 24. марта 1999. године прошло је тачно 14 недеља.[609]

6.5.1. Геополитички и геостратегијски циљеви и интереси великих сила

Сукоби на простору Косова и Метохије често су коришћени за успостављање контроле над тим простором али и за успостављање или нарушавање регионалне равнотеже моћи између великих сила. Они су вођени ради остваривања сопствених или угрожавања противничких геополитичких интереса, попут приступа нафти, гасу, другим сировинама, поморским комуникацијама као стратешки уским грлима. Косово и Метохија су били главно балканско поприште битака и војних концентрација, од Косовског боја 1389. године, преко турских, аустроугарских, италијанских, немачких и бугарских освајања, до НАТО агресије на Србију 1999. године. Политика и деловање великих сила на Балкану, односно на српским етничким просторима чешће је била део проблема него део решења, а тако је и данас.

За схватање геополитичких прилика на Балкану крајем XIX века, карактеристична је анализа „Источног питања“, чија се суштина, упркос различтим значењима током времена, може свести на завршну фазу процеса укидања турске власти на Балкану, уз поделу наследства Отоманске империје између балканских држава, сагласно интересима великих сила. „Источна криза“[610] је почела устанком српског народа против турске власти у Невесињу 1875. године, који је у рату против Турске увукао Србију и Црну Гору (1876.), а касније и Русију (1877). У намери да у рату поврати територије око Ниша и да продре према Косову, Србија није успела. Након пораза код Ђуниса била је принуђена да уз поседовање Русије, због војничке, материјалне и дипломатске неприпремљености закључи двомесечно примирје са Турском.

Супарници Русије у сукобу са Турском за време „источне кризе“, били су Аустро-Угарска, ради доминације у Босни и Хецеговини, Немачка због подршке Аустро-

[609]. Фила, Т.: Бомбе за независност, дневни лист Новости, Београд, 11.04.2007. године.

[610]. Велика источна криза (1875-1878): Дипломатски назив за ратне сукобе великих сила на Балкану и за друге ратове и устанке против империје, од устанка у Херцеговини јула 1878. преко рата Србије и Црне Горе против Турске 1876. године, мањих устанака у Бугарској и Македонији, до руско-турског рата 1877. године, који су окончани потписивањем уговора на Берлинском конгресу 13. јула 1878. године.

Угарској и Велика Британија, ради заштите интереса на Суецком каналу. Устанак српског народа у Хецеговини против Турске 1875. године, послужио је царској руској влади као повод да се уз помоћ Србије и Црне Горе, војно обрачуна са Турском заузимањем мореуза Босфор и Дарданели и коначним протеривањем Турске са Балкана. Аустро-Угарска, је међутим, од Русије тражила да у случају победе над Туском не заузме Истанбул и мореузе, да не ствара велику јужнословенску државу на Балкану и да за неутралан став у том рату Аустроугарска добије Босну и Херцеговину, што је Русија нерадо прихватила. Са друге стране, Немачка је подстицала Русију у рат против Турске, како би заштитила инересе Аустро-Угарске у Босни.

Улазак Русије у рат са Турском, Србија је искористила за наставак рата против турске војске, у којем је водећи више борби уз значајне губитке (око 5.410 људи) ослободила области Ниша, Пирота, Врања, Лесковца и Прокупља. Иако тиме рат са Турском није био завршен, јер је Русија била принуђена да се уздржи од заузимања Истанбула поштујући споразум са Аустро-Угарском и избегавајући могући конфликт са британском флотом у мореузима, успеси Русије и Србије, приморали су Турску на примирје. Санстефанским уговором о миру са Турском, потписаним у марту 1878. године, Србија, Црна Гора и Румунија, које су до тада биле у вазалном односу према султану, добиле су потпуну независност, а створена је нова држава Кнежевина Бугарска, номинално у вазалном односу према султану. Стварањем велике Бугарске, која би обухватила скоро половину Балкана и која би се могла приближити Турској, противиле су се Аустро-Угарска и Велика Британија, захтевајући ревизију Санстефанског уговора.

Када се том захтеву Аустро - Угарске и Велике Британије придружила Немачка, Русија је остала изолована и невољно прихватила ревизију Санстефанског уговора, до које је дошло на Берлинском конгресу највиших преставника Немачке, Аустро-Угарске, Фрнцуске, Енглеске, Италије, Русије и Турске, који је заседао од 13. јуна до 13. јула 1878. године. Закључивањем Берлинског уговора утврђен је територијални распоред балканских држава и њихов статус у односу на Турску. Тиме су Румунија, Србија и Црна Гора, које су да тада признавале султанов суверенитет, добиле статус пуне независности, независност Кнежевине Србије призната је у новим границама, које су укључивале и четри новоослобођена округа: Нишки, Пиротски, Врањски и Топлички. Македонија, Косово и Метохија и Рашка област су под турском влашћу, али нису имали данашњи територијални и национални идентитет. Под утицајем одлука Берлинског конгреса односно после признавања самосталности Србије и Црне Горе, међу Албанцима долази до буђења националне свести и захтева да у будућности добију независну државу, због чега група Албанаца, племенских поглавара у јуну 1878. године оснива Албанску лигу (Прву призренску лигу), са циљем уједињења албанских територија и стварање Велике Албаније, која би поред садашње Албаније укључивала и територије западне Македоније, Косова и Метохије, југоисточне Црне Горе и северозападне Грчке.

После анексионе кризе 1908. године, настављајући са давањем политичке и материјалне подршке српском ослободилачком покрету за истискивање Аустро-Угарске из Босне и Херцеговине, Србија је почела припреме за ослобађање Македоније, Космета и Рашке области од Турске власти. Током 1911. године, Турска је убрзано пада у немоћ, управо

када су народи под њеном влашћи на прагу револуције. Уз покровитељство Русије, тада се формира Балкански савез за Први балкански рат, офанзивно усмерен против Турске и Црна Гора, а циљ рата био је национално ослобађање хришћанских народа на Балкану од турске власти, као и проширење територија балканских држава на ослобођене територије.

Рат је почео октобра 1912. године, и убрзо је био обележен успесима српске војске у Кумановској битци и њеним брзим продорима преко Рашке области, Косова и Метохије где се спојила са Црногорском војском и преко северне Албаније избила на Јадран. Аустро - Угарске је показала отворено противљење и од Србије захтевала да повуче своју војску са обала Јандранског мора, а од Црне Горе да прекине опасду Скадра, истовремено планирајући стварање самосталне албанске државе на Блакану, као природне препреке изласку Србије на море. Док је рат још трајао и док у њему Албанци учествују на страни Турске, на инсистирање Аустро-угарске, Италије и других западних сила, на конференцији амбасадора европских земаља у Валони 28. новембра 1912. године, Албанија формално постаје самостална држава, али још увек под врховном султановом влашћу. Кемал-бег постаје први председник привремене Владе Албаније, која доноси одлуку о прекиду веза са Цариградом, након чега Албанију као државу признају Аустроугарска и Италија.

Одлуком Лондонске конфернеције амбасадора великих сила, од 29. јула 1913. године, утврђене су државне границе новоосноване албанске државе, укључујући и границе са тадашњим краљевинама Србијом и Црном Гором. Коначно Букурештанским уговором о миру од 10. августа 1913. године, којим је завршен Други балкански рат, Србија је добила и повратила своје историјске и до тада неослобођене територије северне Рашке, Вардарске Македоније Косова и јужног дела Метохије, а Црна Гора Беране, Бијело Поље, Пљевља, Рожаје, Плав, Гусињ, северозападни део Метохије, Тузи и део Скадарског језера. Завршетком балканских ратова, завршава се и вековна борба балканских народа за ослобођење од турске власти.

Окупацијом Балакна 1941. године, фашистичке силе комадају Косово и Метохију на италијанску, немачку и бугарску окупациону зону. Декретом из јуна/јула 1941. године фашистичка Италија је прогласила прикључење Албанији „свог“ дела окупационог Космета, западне Македоније, делова Црне Горе и Чамурије у Грчкој. Тим фашистички декретом, Албанији је прикључена цела Метохија, већи део западне Македоније са Тетовом, Гостиваром, Кичевом, Дебром, Струком и Светим Наумом. Косовска Митровица је са Трепчом припадала Немачкој окупационој зони, а делови Гњилана, Урошевачког среза, северно од Пасјана, Качаника, Витина и Сиримићка жупа, новоствореној Великој Бугарској. Бечким споразумон од 24. априла априла 1941. године утврђена је демаркациона линија између Велике Бугарске и Велике Албаније.

Промене до којих је дошло завршетком хладног рата, укучујући и пад комунистичких државних уређења у Источној Европи и бившем Совјетском Савезу, подстакле су велики број етничких група на етничку хомогенизацију и потврђивање свог етничког идентитета. Супростављање наметнутом статусу, потпаљивањем различитих сепаратистичких тежњи и ривалства путем претње насиљем и коришћења насиља, правдају се различитим разлозима. У том контексту најчешће се користи неспорна

чињеница, да су у деветнаестом и почетком двадесетог века границе више држава скоро произвољно повлачиле дипломате великих сила, без икаквих поштовања етничких и племенске хомогености. Разлог те врсте у наставку и егзистирању албанског тероризма на Космету лако је препознати у чињеници, да више од половина Албанаца живе ван Албаније, претежно у 4 суседне државе.

Дагађајима с краја XX века, политичко-историјски и геополитички процес на Космету, виђен је у периодима најжешће Источне кризе (1876-1878), балканским ратовима (1912-1913) и Првом светском рату (1914-1918) а неки њени елементи препознају се и у другим процесима разарања Краљевине Југославије током Другог светског рата (1941-1945).[611]На такав историјски развој догађаја значајан утицај имали су интереси и територијалне претензије најмоћнијих светских сила од Турске, преко Аустроугарске, Немачке и Италије до Америке и савремених западноевропских сила, чије је учешће у разбијању Југославије и Србије неспорно и још увек траје, независно од промена власти и њеног дистанцирања од комунизма. Ради остваривања таквих интереса, САД и друге велике силе се нису уздржавале од подршке албанском тероризму, при чему су кршиле норме међународног права и злоупотребљавале или игнорисале улогу најзначајних међународних организација (ОУН, ЕУ).

У свом сведочењу пред Хашким трибуналом, руски генерал Леонид Ивашов, обелоданио је део Анализе руског Генералштаба под називом „Балкан данас и сутра," који потврђује постојање Плана за разбијање СРЈ широких размера, који је 1997. године припремио национални савет за безбедност САД, са циљем да се против Србије и СРЈ поведе психолошко пропагадни рат, односно операција која би укључивала и дискредитовање њиховог војног и политичког руковоства. Према ставу наведене Анализе, основ за тај План био је Правило о информативно психолошком ратовању САД под ознаком ФМ 33.5.[612]

Јавност је упозната и са тајним планом СІЕ под називом „Корени" (ROOTS), којим је америчка амнистрација испланирала „разбијање Југославије", као последње балканске земље која се супростставља НАТО-у, односно „империјалним претензијама САД и СР Немачке", а коју је због тога, уз подршку Немачке, требало војно и етнички дестабилизовати.[613] Такав однос великих сила према Србији и тадашњој Југославији у критичном периоду косметске кризе, имао је крајње повољан утицај на размах албанског тероризма и крајње негативан утицај на ефекте антитерористичких мера на Космету.

На примеру разбијања Југославије, очигледно се може препознати стратегија двојних стандарда САД и њених савезника у међународним односима. Једино том стретегијом се може објаснити образац по коме се Југославија могла делити на више држава, али не и Босна и Херцеговина и Хрватска. Према истом образцу, одвајњем Космета може се делити Србија, али се не може делити Космет. С друге стране, подстицањем разбијања суверених држава и уплититања у односе других држава и њихових грађана, сагласно својим глобалним интересима, Америка је постала револуционарна, и у свом маниру

[611]. Радовановић, М.: Косово и Метохија, Национални интерес, број 1/2006, Институт за политичке студије, Београд, 2006, стр.11.
[612] . Ивашов, Л.: Изјава пред Хашким трибуналом, белешке Обрада Стевановића, припадника МУП РС.
[613]. Белешке Обрада Стевановића, припадника МУП РС.

тежи да промени статус кво, не поштујући међународно право нити ОУН. Таквом понашању САД и Русија се сада противи, иако се може рећи раније управо Русија чешће тражила промену статус кво у револуционарном маниру.

6.5.2. Носиоци спољне подршке политичком насиљу

Када је албанским терористима постало јасно да сопственим снагама не могу постићи отцепљење Космета, они су се окренули стратегији интернационализације тог питања. Истовремено, поједини субјекти међународне заједнице, пре свих поједине чланице НАТО, препознали су у косметском проблему и у албанском тероризму прилику за остваривање својих геополитичких и геостратегијских интереса, односно циљева. Један од примарних циљева те врсте, свакао је био размештање међународних војних и цивилних снага на Косово и Метохију, ради боље војнобезбедносне контроле тог и ширег геопростора, што је доказивао низом докумената, укључујући посебно ултиматум из Рамбујеа. Праве намере САД биле су размештање сопствених војних снага под окриљем НАТО на Космету, како би се обједињавањем контроле на ширим геопростору југоисточне Европе створили услови за одговарајуће консолидовање и стратешко позиционирање јужног крила НАТО у Европи.

Понашањем земаља чланица НАТО пре, у току и после агресије, јасно показује да су унутрашњи циљеви албанског тероризма фактички искоришћени у фунцију спољних циљева, оличених у запоседању геостратегијски значајног простора. То је међутим учињено под изговором заштите „угожених људских права Албанаца“, односно спречавања „хуманитарне катастрофе“ и „демократизације београдског режима.“ За остваривање таквог циља, албански тероризам је само употребљен, као средство изазавања кризе (посебно симулирањем хуманитарне катастрофе), у којој је чак и незаконити агресију НАТО, на суверену и независну државу, требало учинити међународно правно прихватљивом. Заиста је тешко на други начин објаснити чињеницу да је 19 најачих земаља света стало на страну терориста против суверене државе, која је тада била најозбиљније суочена са тероризмом, као једном од најозбиљнијих претњи савременог човечанства.

На развој хуманитарне кризе у једној земљи, постоје три могућности деловања других земаља: да делује тако да криза ескалира у катастрофу, да ништа не раде или да покушају да ублаже катастрофу.[614] Управо ситуација на Косову и Метохију представља пример прве могућности на делу. Како праве катастрофе није било требало ју је створити. Снагама НАТО-у био је неопходан догађај у којем ће његове снаге деловати плодотворно и спрече гоноцид у години обележавања 50 година свог постојања. Постоји и низ других доказа да циљ НАТО на Косову и Метохији није било хуманитарне природе и да су САД и НАТО деловали по принципу устремљивања на злочине одабраних непријатеља и гледање кроз прсте на злочине одбраних пријатеља.[615]

[614]. Нови милитаристички хуманизам, Филип Вишњић, Београд, 2000, стр.61.
[615]. Исто, стр. 50,51.

Све до јануара 1999. године, највећи број убиства починила је ОВК, када је нападала уз подршку и савете СІЕ, покушавајући да изазове оштру реакцију Србије, како би навела западне „хуманитарце“ да се одлуче за бомбардовање, у чиме је и успела.[616] Неспорно је да је „велика ваздушна кампања“ била предузета пре него што је „протеривање избеглица почело“[617] и да је „прогон Албанаца постао много жешћи после бомбардовања, које је почело 24. марта, Када је Клинтон (Clinton) објавио да је циљ НАТО да спречи хуманитарну катастрофу.[618] Жртве међу српским цивилима на Косову и Метохији у прве три недеље рата, биле су веће него све жртве на обе стране у три месеца која су претходила рату. И поред тога, жртве у та три месеца узета су као доказ за хуманитарну катастрофу, коју је наводно требало зауставити. Из свега се логично намеће апсурдан и неодржив закључак, „да је НАТО морао да бомбардује Србију да би спречио етничко чишћење, које је било резултат његовог бомбардовања.“

Током последње деценије XX века иностранa подршка албанском тероризму била је с почетка прикривена, да би током 1998. и 1999. године постала потпуно отворена, чиме су антитерористичке мере Србије значајно неутралисане, а албански тероризам, уз иностранну подршку, од појединачног нарастао до масовног на широком простору Косова и Метохије. Влада фантомске „Републике Косова“ све време од свог оснивања (1992), као и многе легалне и илегалне организације Албанаца у дијаспори, деловале су из иностранства. Њени самозвани лидери, живели су и несметано и деловали у Немачкој, Швајцарској, Белгији и Турској, где су имали представништва из којих су организовали убирање финансијске помоћи из разних извора и лобирали у корист отцепљења Космета од Србије. Адем Демаћи, тадашњи председник Парламентарне партије Косова, изјавио је за софијски лист „Труд“, да ће Албанци у борби за независност подржати многе државе. „Нас ће подржати Албанија као држава, а иза Албаније стаће Америка, Италија, Аустрија, Немачка.“[619] Иако ни савезници ни противници у међународним односима нису трајне категорије, Демаћи је с разлогом, списку старих противника Србије и савезника албанских националиста додао Америку, а изоставио Турску.

Као и увек Албанци су лобирали између најмоћнијих сила света, како би коначно остварили стратешку жељу за свенационалним уједињењем. На другој страни, на Албанце су рачунали и Немачка и Аустрија и Италија, али и САД, као највећа светска сила, која је покренула ново прекрајање интересних сфера. Полазећи од тих интереса, водеће чланице НАТО, крајем прошлог века, злоупотребом ОУН, ОЕБС и других међународних и „невладних“ организација, бомбардовале су Републику Србију 78 дана. На одлуку о агресији није утицала ни неспорна историјска чињеница, да су у преломним догађајима европске историје, укључујући и Балканске ратове, Први и Други светски рат, државе српског народа, скоро увек и упркос огромном страдању, биле у савезништву са државама које су се бориле против освајања и поробљавања туђих територија.

---

616. Чомски, Н.: Политика, 07. мај 2206.
617. Нови милитаристички хуманизам, Филип Вишњић, Београд, 2000, стр.21.
618 .Schmemann, S.: „From president, Victory Speech And a Warning“ NYT, 11.06.1999. (Чомски, Н.: Исто, с.100).
619. Терзић, С.: Косово и Метохија у 20 веку - политичке, идеолошке, демографске цивилизацијске координате, Историјски институт САНУ, рукопис, Београд, 2005.

Значајне државе међународне заједнице пружиле су тако јавно дипломатску, политичку и војну подршку насиљу албанских етносепаратиста и терориста. Она је припремљена од стране обавештајних служби многих земаља, пре свега Албаније, САД, Енглеске и Немачке. Скоро ниједна држава света, укључујући и Русију и Кину, није се усудила да Србији пружи конкретну војну помоћ, а ретке су биле државе које су се усудиле да барем вербално осуде агресију на суверену државу, чланицу УН.

Албанија и земље окружења: Албнија од Берлинског конгреса (1878. године) покушава да шовинистички пројекат „Велике Албаније“ оствари уз помоћ најмоћнијих чинилаца међународне заједнице, што чини и сада и што ће чинити у будућности. Антијугословенске активности из Албаније нису престајале од настанка те државе до данас. Албанаске тајне службе радиле су на обједињавању разнородне албанске политичке емиграције на Западу, поститичући и подржавајући илегалне и насилне активности екстремних албанских националиста на Космету.[620] Званична Тирана и њени дипломатски представници у Југославији и другим земљама наступили су са тезом о наводно неравноправном полажају Албанаца у Југославију, распирујући њихово незадовољство и шовинизам према Србима и Црногорцима.

Залагање Југославенске владе на мирвној конференцији у Паризу 1946. године у одбрани права Албаније на свој територијални интегритет, Албанија је поштовала, само до Резолуције Информбироа (ИБ) 1948. године. Избијањем сукоба између КПЈ и ИБ, јуна 1948. године југословенски/српско-албанско односи се нагло погоршавају. Придружењем општој осуди Југославије од стране источноеврпоских земаља на челу са СССР, започиње фанатична непријатељска камања Албаније против Југославије, која и поред више промена своје политичке оријентације, траје до данас. Иако КП Албаније није била чланица ИБ, она се одмах сврставала у најжешће нападаче КПЈ и ФНРЈ. То је довело до прекида међупартијских, а затим и привредних, културних и других односа, до затварања државне границе од стране Албаније и до бројних граничних оружаних провокација, убацивања шпијунских и диверзантских група из Албаније у Југославију и, коначно, до прекида дипломатских односа Југославије и Албаније 1950. године.

Груба антијугословенска кампања званичне Тиране, показала је да националистичка застрањивања КП Албаније из времена Другог светског рата нису била ни случајна ни пролазна појава (преговори са балистима у Муки, 1943. године и конференција у Бујану 1943/44.).[621] Идеологија стаљинизма у Тирани, претворила се у иделогију мржње према Србима. Верска хетерогеност и наглашен племенски идентитет Албанаца били су стални извор унутрашњих међуетничких сукоба, који су угрожавали пре свега неалбанске народе, како у Албанији, тако и у суседним државама и који су албанску државу чинили изразито нестабилном. Такво стање у Албанији и понашање Албаније у вези с тим, битно је утицало на југословенске српско - албанске односе, охрабривало је албанске националисте на Космету и распиривало сепаратистичке тенденција међу Албанцима у Југославији. После 1960. године, Албанија се разишла са СССР и земљама Варшавског уговора и започела сарадњу са Кином.

---

[620]. Хасани, С.: Шовинистичке и сепаратистичке организације на Косову и њихова повезаност са иностраним центрима, у зборнику Косово -прошлост и садашњост, стр.210-218.

[621]. Албански комунисти су у договору са балистима, 1-2 августа 1943. године у Муки, основали заједнички „Одбор националног спаса“, прихвативши идеју „етничке Албаније“, коју је укључен и Космет. На Конференцији Обласног НОО-а за Космет, одржаној у албанском селу Бујану (31.121943-02.01.1944.), проглашено је уједињење Космета са Албанијом.

Упркос изјавама да се Албанија никада није мешала у унутрашње односе Југославије и да према њој није показивала територијалне претензије, неприкосновани лидер Албанца на Балкану и председник Албаније Енвер Хоџа је то отворено чинио у више наврата. Износећи алузије на уставну организацију Југославије и на потребу обједињавања Албанаца у њој у једну републику, он је у свом предизборном говору од 08.11.1978. године, јавно указивао на то: да Албанци у Југославији, како по величини „њихове територије“, тако и по броју становника чине више него две југословенске републике заједно; да су они јединствен народ који је смишљено „разбацан“ у две републике и једну аутономну покрајину; као и да Албанци у Југославији немају уставна права. На Конгресу Албанске партије рада 1981. године, нападајући Југославију због одлуке Другог заседања АВНОЈ-а, Енвер Хоџа је у свом реферату тврдио, да Албанци живе разједињено на простору три тадашње републике Југославије. Наглашавајући потребу промене статуса Космета на политичком и територијалном плану, чак је наговестио и постојање плана, према којем би се у три фазе створила нова геополитичка ситуација на том делу Балкана.[622] Када је априла 1985. године Енвер Хоџа умро, за председника Албаније изабран је Рамиз Алија, један од најближих Хоџиних сарадника, чије је мото био „демократија и слобода су фиктивни појмови и имају циљ да заведу и обману масе.“[623]

Примери отвореног ангажовања Албаније на подршци насиљу албанских екстремиста су такође бројни. Када су албански сепаратисти 18.10.1991. године прогласили „Независну републику Косово“ Албанија је била једина земља која је већ априла 1992. године, одлукама званичних органа (Председник, Народна Скупштина и Влада) признала ту илегалну творевину као „независну и суверену државу“ и прихватила отварање њеног званичног представништва у Тирани. Након тога, Тирана је илегалној влади „Републике Косова“, на челу са Бујаром Букошијем, понудила сву потребну помоћ. Један од првих конкретних облика те помоћи био је организовање тајне војне дивезантско - терористичке и обавештајне обуке косметских Албанаца у Албанији. Током деведесетих година прошлог века, у односима Албаније према Космету предњачио је председник Албаније Сали Бериша, који је дипломатску мрежу Албаније одмах и у потпуности ставио у функцију промовисања Букошија и Ругове.

Након што је Букоши, крајем 1992. године, „Повељом слободе“, интернационализовао косметско питање, Сали Бериша, се јавно залаже за војну интервенцију међународне заједнице у Југославији, односно за бомбардовање војних институција и међународне заједнице у Југославији, односно за бомбардовање војних институција и потенцијала у њој, чак и отворено претећи да ће се и Албанија умештати у ратне сукобе на Космету.[624] Након тога само у току 1992. и 1993. године, Космет је посетило 70 различитих иностраних делегација и представника дипломатско-конзуларних мисија. Са нередима и распадом државног система Албаније 1997. године, Сали Бериша, као председник Републике Албаније, подстиче и помаже масовоно пребацивање наоружања и војне опреме из опљачаних војних магацина у Албанији на Космет, што значајно подстиче есклацију тероризма. Као политичар пореклом са севера Албаније, он пружа

[622]. Петковић, З.: Колевка Србије - Клеком, Београд, 1997, стр.41.
[623].Стијевић, З.: Космет моје сведочење, издање аутора, Београд, 2007, стр.35.
[624]. Демарш СМИП-а албанској амбасади у Београду, Политика, 2.12.1992, стр.3; Стијовић, З.: Космет - моје сведочење,издање аутора, Београд, 2007, стр.12,47.

гостопримство терористима и за њих обезбеђује логистику и обуку, а према неким изворима, служи и као веза са фондовима за финансирање терориста из Саудијске Арабије и других арапских земаља и одржава везе са неким екстремно фундаменталистичким групама. Честе везе представника НПК и ОВК са Сали Беришом и другим највишим руководиоцима Албаније (Башким Фина, Краљ Зогу, Шећир Вукаја), потврђује и Маљоку, наглашавајући да се лично у Тирани срео и са Хаљит Краснићијем, представником ОВК у Албанији.[625]

Албански премијер Фатос Нано је у интервју грчком листу „Katimerini“ од 08.02.1998. године истиче да „међународни фактори не сматрају Косово унутрашњем питањем СРЈ, а после полицијске антитерористичке акције у Горњем Преказу, портпарол Министарства иностраних послова Албаније Сокол Ђоко, изјавио је 02.03.1998. године, да Албанија покушава да привуче пажњу међународне јавности како би се извршио притисак на Београд, док не буде прекасно да се спречи и избијање рата на Косову.[626] Министар одбране Албаније изјавио је 05.03. исте године, да је „албанска војска спремна да мобилише резервисте ако то буде захтевала ситуација на Косову и да ће албанска војска припремити тактику и предузети мере како би била спремна у случају заоштравања ситуације“.[627] Министар иностраних послова Албаније Паскал Миљо позвао је Француску, САД и Европу да интервенишу у „косовској кризи како би се избегао нови рат на Балкану“.[628] Пандељи Мајко затражио је 28.03.1998. године присуство трупа НАТО-а у Албанији јер се једино на тај начин може постићи мир у региону.[629] Премијер Албаније Фатос Нано изјавио је 05.04.1998. године да је за „Косово једина будућност формирање треће савезне републике у саставу СРЈ“[630] Парламент Албаније је 17. априла 1998. године изгласо „Резолуцију о Косову“, којом је захтевао упућивање трупа НАТО да би се „избегло проширивање конфликта, што би представљало гаранцију против репресије српског режима над албанским становништвом на Косову.“[631]

После споразума Милошевић -Холбрук (Holbrooke) и доласка Мисије ОЕБС на Космет, октобра 1998. године, Албанија је, уместо да пресече канале снабдевања терориста, наставила са несмањеним темпом њихову обуку и снабдевање оружјем, помажећи још јаче њихову терористичку активност. Подржавајући ОВК и „Републику Косово“, Парламент Албаније, је 28. децембра 1998. године усвојио декларацију у којој се између осталог каже: „Провакативна политика Београда на граници са Републиком Албанијом тежи проширивању сукоба на све албанске просторе. Албански парламент „...захтева снажну подршку од албанске владе и државе косовској браћи, у циљу одолевања ванредним ситуацијама у којима се они налазе и у њиховим напорима да сами одлучују о будућности Косова.“[632]

Крајем 1998. године, Дан Евертс (Dan Everts), у то време шеф посматрачке Мисије ОЕБС-а у Албанији, изјављује: „Герилци ОВК се активно спремају за рат користећи

[625]. Зогај, А.: Сведочење о путу слободе, Зери, Приштина, 2000, стр.57-60.
[626]. Наша борба, 03.03.1998. стр.3.
[627]. Мијалковски, М.: Модели заштите ВЈ од тероризма, докторски рад,ВА ВЈ, Београд 1999, стр. 88-89.
[628]. Наша борба, 05.03.1998. стр.4.
[629]. Политика, 29.03.1998. стр.2.
[630]. Наша борба, 06.04.1998. стр.4.
[631]. Вечерење новости, 18.04.1998., стр.3.
[632]. Јовановић, Ж.: Косовско огледало, Београдски форум за свет равноправних, Београд, 2006, стр.34, 58.

северну Албанију као ослонац за своју сепаратистистичку кампању у Албанији. У изјави од 2. децембра 1998. године, Дан Евертс (Dan Everts) истиче да у Тропоји постоји отворена пијаца оружја, да се наоружани терористи ОВК шетају јавно, а конвоји мазги натоварених оружјем и муницијом припремљених за слање на Космет се не крију.[633]„Север Албаније је ослонац за рат и ОВК је веома активан на том простору“, пренео је „Rojters“, 21. децембра 1998. године. Министар иностраних послова Италије Ламберто Дини, у италијанском парламенту 21. јануара 1999. године упозорава на могућу улогу Албаније „у омогућавању наставка дотурања оружја и људства из те земље на Косово, али и о подстицању косовских Албанца да заузму заједничке ставове о неотпочну преговоре са Србима“.[634] У активној подршци албанским терористима, поред Албаније, учествовале су и државе бивше Југославије и многе друге државе Западне Европе, Америке и Блиског Истока. Подршку „ослободилачкој борби Албанаца за Косово“ пружала су различита удружења, државни орган и поједини лидери из Хрватске, Словеније и Босне и Херцеговине. Маљоку потврђује честе везе албанских политичких екстремиста са словеничким руководством, наглашавајући да је под заштитом Јанеза Јанше издаван, штампан и растуран илегални лист „Алтернатива“, са републиком „Косова Република, а да је он сам био члан Одбора за заштиту људских права и слобода, а за друштво „Мићени“ обезбеђивао је пословне просторије у Љубљани.[635]

У вези са својим активностима у Хрватској, Маљоку истиче: „Албанске јединице у Хрватској формирали смо у средњој полицијској школи од војника који су дезетирали, али и од албанских добровољаца. Нама је било јасно да су Хрвати заинтересовани да отворимо „Јужни фронт“, али наши циљеви да узмемо учешће у борбама у Хрватској су били сасвим другачији. Формирајући и припремајући албанске бригаде у Хрватској, ми смо сматрали да се припремамо за нашу борбу на Косову, када Србија, упадне дубоко у рат у Босни. У Хрватској сам обучавао војнике, а касније сам се вратио у Словенију. У Госпићу је нашом десетином командовао Фехми Ладровци са својом супругом. Командовао је на албанском, певали су „химну застави“ и ратовали су са националном заставом. Имали смо и наше амблеме на албанском који су били на рамену.“[636] Бислим Зурапи је дао историјски допринос у одбрани Сарајева због чега су он и многи албански официри одликовани од Алије Изетбеговића. Зурапи је касније ратовао у централној Босни и напредовао до положаја команданта дивизије у Армији БиХ. У Босни су касније стигли са својим јединицама и Рахим Адеми, у регион Јајца и Агим Чеку у регион Дрвара, који су руководили завршним операцијама у Босни. Свенационалном скупу Албанаца у Љубљани 1990. године присуствовала је Мелиха Салихбеговић, једна од ухапшених из групе Алије Изетбеговића. Рецеп Ћосја је завршио свој говор: „Једино решење за проблем Косова је Косово Република.“[637]

Поред подршке значајних фактора међународне заједнице, терористи ОВК су имали и подршку исламских терористичких организација, који су своја упоришта на Балкану створили током рата у Босни и Херцеговини. О томе Хармон истиче: „Једна источноевропска земља попут Босне постала је домаћин за чак 2.000 муџахедина са

[633]. Reuters, 2. децембар 1998.
[634]. Лекић, М.: Мој рат против рата, Службени гласник, Београд 2007, стр.29.
[635]. Зогај, А.: Сведочење о путу слободе, Зери, Приштина, 2000, стр.28,39,57,58,60.
[636]. Исто, стр.46 - 48.
[637]. Исто, стр.31, 53.

међународним терористичким искуством, од којих су неки обучавани у Авганистану, а неке су у самој Босни увежбавали стручњаци либанског Хазболаха. Већину њих је за рат у Босни вероватно организовао и платио Техеран, а иранске пошиљке оружја ишле су преко аеродрома у Загребу. Авганистански муџахедини нису тако само учествовали у традиционалном рату између Хрвата, Срба и Муслимана, већ су се бавили и тероризмом. Они су бацили бомбе на људе који су чекали у реду за хлеб у мају 1992. године, убили су телевизијског продуцента АВС-а Давида Каплана(David Kaplan) у августу 1992. године, затим британског миротворца 1994. године, као и заменика шефа босанске обавештајне агенције.“ Након завршетка рата, већина станих муслимана напустила је бојиште, а неки су се помешали са локалним становништвом и остали у Босни као [638] „спавачи.“

Током деведесетих година прошлог века, Осама бин Ладен и Ал Каида имали су значајна упоришта у Албанији, која им је служила одскочна даска, најпре за операције у Босни, а затим и на Космету. Шеф албанске службе безбедности Фатос Класи потврдио је боравак Осаме бин Ладина, и учешће Ал Каиде у слању својих припадника и инструктора у борбу на Космету. Аутори Ендрју Хигинс (Andrew Higgins) и Кристофер Купер (Christopher Cooper) у својој анализи објављеној у „Wall Street Journal,“ 21. новембра 2001. године, наводе да су исламски фанатици почели да пристижу у Албанију одмах по колапсу комунистичког режима 1992. године и да је ћелија Ал Каиде у Тирани 1998. године бројила 20 чланова, коју су америчке власти сматрале најопаснијим огранком у Европи.[639]Таква улога Албаније постала је стварност, након што су Осама бин Ладин и ирански чувари револуције потписали договор о коришћењу Албаније и Косова за извођање будућих атентата у Европи.[640]Током 1998. године, „Албанија је била позната као сигурно склониште за радиклане исламисте из других земаља. Бин Ладенове присталице су до тада на Космету, у Македонији и Албанији регрутовали око 6.000 Албанаца спремних за борбу за интересе радикалног ислама.

Према сазнањима са којима је располагао СМИП, крајем деведесетих година прошлог века успостављен је посебан канал за долазак терориста и идеолога исламског фанатизма из појединих исламских земаља у Албанији ради повезивања са ОВК и пребацивања на Космет. У том контексту, поред терористичке мреже Осаме бин Ладена помиње се и исламска терористичка мрежа на челу са египатским шеиком Омаром Абделом Рахманом. Везе терориста ОВК са терористичким групама из појединих исламских земаља, посебно са Талибанима и Ал Каидом, нису биле тајне ни за обавештајне службе САД, Велике Британије, Немачке, ни Русије, а потврђују их и обавештајни подаци чак и исламских земаља. Ирански амбасадор у Русији, иако је порекао учешће Ирана, потврдио је учешће Талибана и Ал Каиде на Космету. Терористи Ал Каиде и CIA, који су ангажовани у БиХ, деловали су и на Космету из северне Албаније.

Присуство радикално исламског фактора на територији Косова и Метохије потврђено је и доказаним учешћем муџахедина у оружаним сукобама на страни ОВК, као и кроз

[638]. Harmon, Sh.: Terorizam danas Golden Marketing Zagreb, 2002, стр.157.
[639].Јовановић, Ж.: Косовско огледало, Београдски форум за свет равноправних, Београд, 2006, стр.34, 58.
[640]. Лорета Наполеони: Нова економија терора, НИН, 01.09.2005.

деловање разних исламских хуманитарних организација на том подручју. Један Јорданац, исламски плаћеник, „командант Хатаб“, после Авганистана и Чеченије, нашао се на Космету као плаћеник...[641] Џон Кросланд (John Krosland) британски војни аташе у Београду до 1996. године сведочећи, пред Хашким трибуналом изјавио је,[642] да је у Малишеву видео једну особу са Блиског Истока која је сарађивала са терористима ОВК. „Ја сам лично јула 1998. године видео једног потенцијалног терористу са Блиског истока, када ме је у Малишеву задржала ОВК.“ Муџахедини из Авганистана, Чеченије, Египта, Судана и других исламских земаља убацивани су на подручје Космета из сабирних центара у Албанији, Македонији и Муслиманско-хрватској федерацији.[643]

На подручју Дренице, у саставу ОВК, од маја до краја јула 1998. године, деловала је комбинована муџаринска јединица „Абу Бекир Садик“, у чијем саставу су се борили страни држављани из Саудијске Арбије, Египта, Албаније, Енглеске, Ирске, Шкотске, Македоније и Босне и Херцеговине. Јединицом је командовао Екрем Авдија из Косовске Митровице, а финансирале су је организације „Исламски балкански центар“ и „Активна исламска омладина“ из Зенице у Босни и Херцеговини. „Брат Ајмана ал Завахрија, лидера једне египатске џихадске организације и војни командант Осма бин Ладена, Мухамед ал Завахри, командовао је једном елитном јединицом ОВК за време сукоба на Косову.“[644] Са циљем непосредне војне, финансијске и техничке помоћи терористима ОВК, на Космету су, под видом хуманитарног рада, деловале и друге исламске организације. Најпознатије међу њима су: „Ал Харамаин“, „Саудијска задружна помоћ за Косово,“ „Свети фонд помоћи“ и др.[645]

6.5.2.1. албанска дијаспора - некад и сад, њена организација и утицај у земљама емиграције

Реч дијаспора (расуто семе) грчког је порекла и означава припаднике једног народа који живе одвојено од матице, али су њен део. Првобитно се односила на Грке који су оснивали колоније широм Средоземља. У изворном значењу, дијаспора представља интегрални део матичног народа, његовог духовног, економског, друштвеног и политичког бића. Учешће дијаспоре у политичком животу земље (домаћина), ради остварења одређених циљева матичног народа, је веома важно и често постаје важније од учешћа у политичком животу Матице. Када разматрамо проблем наше земље (Косово и Метохија) имамо пример албанске дијаспоре, стациониране широм света. На њеном примеру можемо сагледати модел ефикасног деловања дијаспоре као средства остварења националних тежњи матичног народа.[646]

Захваљујући емиграцији из Југославије за време Тита, и током осамдесетих и деведесетих, кад је, према неким подацима, око 300.000 младих људи напустило Косово, Албанци су изградили јаку мрежу и „над земљом“ и у подземљу. Швајцарска

---

641. Милошевић, М.и др.: Неки аспекти савременог тероризма, Смисао, бр. 4-5, с.86, Београд, 1998, (Yonah Alexander, The Terorist Network, “Defense and Diplomacy“, No9, September 1989, p.36-41).
642. Документи Хашког трибунала PO183967-po183976 и Транскрипт сведочења од 10. и 15. јула 2002.
643. Јовановић, Ж..: Косовско огледало, Београдски форум за свет равноправних, Београд, 2006, стр 34, 35,57.
644. Исто.
645. Албански тероризам и организовани криминал на КиМ, Влада РС, Београд, 2003, стр. 42-44.
646. Крајем 1981. године после побуне на Косову, албанска дијаспора је привукла пажњу светске јавности, својим деловање у САД и то пољу инвестирања у лобистички рад, усмеравању медија и успостављању блиских односа са појединим америчким конгресменима (примедба аутора рада).

важи за њихов финансијски центар, док је у Немачкој било седиште сада већ заборављене косовске владе у егзилу, под председниковањем Бујара Букошија.

У Швајцарској империју је изградио Беџет Пацоли, предузимач који се убраја у елиту најбогатијих људи у Европи, пријатељ Бориса Јељцина и некадашња мета Карле дел Понт (Carla del Ponte)[647] због финансијских малверзација с Кремљом. Сви Албанци на раду у иностранству сем новца који одвајају за своје породице морају и да одвоје проценат зарађеног новца за финансирање оружаних акција, што је нарочито било изражено током 1998. и 1999. године. С друге стране, много више новца стизало је и стиже од трговине наркотицима, првенствено хероином. Верује се да Албанци с Косова контролишу тржиште дрогом у западној Европи, у чему им помаже клановска организованост.

Комитет косовских Албанаца који прикупља новац за „побуњенике“ на Косову саставио је листу минималних прилога који се очекују од Албанаца из дијаспоре. Листа је објављена на албанском језику „Kosova Sot“ и одређује тачне износе за сваку земљу Европе и Северне Америке у којој живе припадници албанске националности. За оне који живе у Швајцарској одређен је прилог на нивоу изнад 1.000 швајцарских франака, Албанци у Немачкој треба да одвоје најмање 1.000 марака, а они у САД, Канади и Аустралији треба да помогну „Ослободилачку војску Косова“ са по 1.000 долара. Албанци који живе у Француској, Аустрији и другим земљама са нижим животним стандардом треба да приложе за ОВК по 700 немачких марака, а компаније са Космета које раде у иностранству треба да дају по 3.000 швајцарских франака. У многим земљама припадници ОВК су отворили банковне рачуне под називом „Отаџбина зове“.[648]

Преко хуманитарних фондова албански мафијашки кланови „перу“ новац прикупљен нелегалним активностима. Према сазнањима Интерпола ОВК и друге албанске групе користе лажну мрежу рачуна компанија, како би прослеђивале новчана средства. Немачка је 1998. године замрзла два банкарска рачуна који су припадали организацији „Уједињење Косова“, пошто је откривено да је један Албанац са Косова и Метохије, осуђен за трговину дрогом, на њега депоновао неколико стотина хиљада долара. Због повезаности овог фонда са шверцом оружја на Космет, владе појединих земаља током 1998. године забраниле су његов рад. Албанци су у дијаспори, путем овог фонда, кроз доброљовне прилоге, нелегалног пореза на доходак и зараду од продате дроге, пребацивали годишње на Космет од 150 до 400 милиона долара. Један од главних организатора прикупљања новчаних средстава је Бујари Букоши, косовски премијер у егзили деведесетих година. Преузимајући три одсто прихода косовских Албанаца у иностранству, он је прикупио у оквиру „Фонда Владе Републике Косова“ око 300 милиона немачких марака у периоду између 1991. и 1999. године.

О финасирању ОВК писао је француски недељник „Poen“ од 15. јула 1999. године у коме је објављено како се финансира ова терористичка организација. То потврђује изјава Бардхила Махмутија, једног од вођа ОВК, који наводи да су паре прикупљене од

[647]. Главни тужилац Хашког Трибунала у време бомбардована СРЈ(примедба аутора)-
[648]. Према писању листу Политика, од 18.11.1998. и према изјавама Албанаца који раде и живе у наведеним земљама дати аутору при изради рада 1998. и 2002.

запослених Албанаца у Швајцарској (који обавезно месечно дају прилоге) и од криминалаца коришћене од краја 1998. и 1999. године само за куповину оружја. Лист наводи да су до јесени 1999. године две највеће заједнице косметских Албанаца у западној Европи, заједнице у Швајцарској и Немачкој финансирале Демократски савез Косова Ибрахима Ругове у висини од три одсто зараде. То обезбеђује око 40% буџета сепаратистичке владе у Приштини. Када је ОВК преузела власт на Косову на челу са новим албанским лидером Хашимо Тачијем, кога је САД снажно подржавала, албанска дијаспора се окренула према ОВК.[649]

У настојању да прикупи што више финансијских средстава од албанске дијаспоре „Фронт за национално уједињење Албанаца“ - ФНУА је у већем броју западно-европских градова основала филијале „Албанског националног фонда“, што указује и на амбицију да се формира албанска банка, која би омогућила да се капитал албанске мафије уведе у легалне токове. Прикупљање новца и трансакција се одвија на реалацији Тирана - Дебар - Приштина. Из дијаспоре се новац слива на рачуне Даута Зурија у Бечу, фирме „Краван“ у Тирани, власништво саудијског бизнисмена Јашина Кадија. Средства из Саудијске Арабије за фирму „Караван“ перу се преко грађевинских фирми „Мак Албанија“ и „Цемент Албанија“ чији је власник Абдул Латиф Сала. Новац се затим у Тирани, уплаћује у банци „Дарданија“ власништво Бујра Букошија. Преношење новца на Космет обављао је Исмет Круези, кога су припадници КФОР-а ухапсили 2002. године, а његове активности су биле повезане са исламском невладином организацијом „Јета“, коју финанасира Исламска банка за развој у Тирани.[650]

Најпознатија организација албанске емиграције у западној Европи која финансира КЗК и албански лоби је тзв. „Пријатељи зову“ (Friends of Kosovo Protecition Coprs - FKPC). Ова организација је финансијска средства прикупљала нелегалном трговином и другим криминалним активностима. После обелодањивања појединих криминалних радњи, UNMIK је забранио њен рад. И поред тога „ФКПЦ“ је званично регистрована у Њујорку као невладина организација.[651] Прикупљањем новца путем пореза од Албанаца, бави се и организација „Ваша домовина зове“ (Vendlinija). Ова организација, поред КЗК финансира и албанско-терористичке снаге на југу Србије.

„Догађаје на југу Србије финансирају и подржавају групе из дијаспоре“, тврди британски историчар Миранда Викерс (Miranda Vickers), објашњавајући да не стоји недавна теза британских медија како планом за уједињење Албанаца руководи Сали Бериша, некадашњи први човек Албаније. „Косовска дијаспора, која је углавном десничарска, може да уважава Беришу због његове улоге у збацивању комуниста с власти пре девет година, али и они признају да су се његови моћ и утицај смањили, не само у Албанији већ и у међународној заједници.“

Из САД новац за финансирање и стварање „Велике Албаније“, долази од Албанаца власника продавница, ресторана, пицерија, грађевинских фирми као и богатијих појединаца дародаваца. Сав прикупљени новац слива се у формиране фондове а у САД

---

649. Марко Лапушина, Албанска мафија, Легенда, Чачак, 2004, стр. 41.
650. Влада Републике Србије, Албански тероризам и организовани криминал на Косову и Метохији (Бела књига), Београд, 2003. стр.20.
651. Званична канцаларија ФКПЦ је у Швајцарској.Извор: www.tan.cnc.

најјачи фонд је „Фонд Националне Слободе“ на чијем челу се налази Мухарем Добровољни. Ради се о активном агитатору за прикупљање добровољаца који из САД одлазе да се боре у редове терориста на југу Србије и у Македонији.[652] Овакви фондови су формирани и у Европи а шеф свих фондова у Европи је Мустафа Џафери из места Зајец у Македонији, који је тренутно настањен у Цириху. Предпоставља се да је највећи део новца за ове фондове обезбеђен путем трговине опојним наркотицима о чему су највише писали експерти Америчке федерације научника (FAS) и Америчког института за стратегијска истраживања.[653]

Јасно је да дијаспора косовских Албанаца на финансирање политичких и војних акција има најбитнију улогу. Албанске организације у западној Европи, пре свега у Швајцарској, Немачкој и Аустрији, основа су сваког битнијег потеза на подручјима насељеним Албанцима.

6.5.2.2. албанске политичке организације у иностранству

Демонстрације од 1989. до 1990. године резултовале су великим политичким и друштвеним комешањем међу политичком елитом Албанаца. Албански универзитетски и интелектуални кругови су оснивач нових политичких покрета на Косово и Метохију. Савез социолога и психолога, а нарочито Друштво књижевника Косова, су идејни творци Демократског савеза Косова (Lidhja demokratike e Kosoves), основан је 23. децембра 1989. године. У почетку био је замшљен као један велики фронт који ће окупити све расејане албанске покрете како у земљи тако и у иностранству. Термин лига (lidhja) одабрана је као асоцирала на Призренску лигу из 1878. година. ДСК (LDK регистрована је као политичка партија Албанаца у Југославији, а њени органци су оформљени у Прешевској долини и Црној Гори. Касније су се осамосталили, како би се сачувало име лиге, попут Демократског савеза Црне Горе и Демократског савез Прешевске долине. У децембру 1989. године, у Приштини је основан Одбор за заштиту људских права и слобода. Председник у првом периоду био је академик Идриз Ајети, а затим Адем Демаћи. Било је то још једно удружење настало са истим циљем.

Албански интелектуалци католичке вероисповести одиграли су изузетну улогу у лобирању и стварању „независног Косова“ у свету. Тако је социолог Антон Цета, покренуо иницијативу за кампању породица заваћених због крвне освете.[654] Ова кампања је успела да привремено искорени готово све случајеве крвене освете до 1999.године али након тога се крвна освета вратила у пуној снази. Католици су такође одиглали кључну улогу и у оснивању удружења „Мајка Тереза“, којим је у почетку председавао свештеник дон Луш Ђерђи. Овај угледни свешетник формио „паралелни“ албански здравствени систем управљао центрима за негу и клиникама. Његово декласирање о брзи и заштити албанског фасцинирао спечифично расположење у

---

652. Артел-Геополитика, Београд 12.07.2002. Основе стратегије албанског сепаратистичког покрета и његовог лобија остваривању независности Косова и Метохије.

653. Изјава Председника удружења за међународне стратешке студије у Вашингтону и главног уредника публикација „Difens end forin afers“ Грегорија Коплија- Интервју за „Новости“ 18.01.2005. године - текст Дубравке Савић „Исламисти желе и Црну Гору.“

654. Крвна освета се, наиме, традиционално спроводи у Албанији и неким деловима Косвова и Метохије. Та врста освете предвиђена је у зборнику обичајног права Канун Леке Дукађинија, и то онда када пропадну све врсте посредовања и преговарања. Крвна освета се обично одввија по правилу која предвиђа тај Канун, који покушава да ограничи насиље и да га стави у некакве оквире.

параламентарном друштву. А то удружење је постало природни партнер међународних хуманитарних невладних организација.

У том периоду студенски покрет јаче показује спремност на све облике борбе од вербалних испада до конкретних али појединачне оружане сукобе. Ново руководство Независног савеза студената Албанског универзитета у Приштини (UPSUP), у које су спадали и Бујар Дуголји и Аљбин Курти, најнепосредније је указало на одсуство резултата политике „активног ненасилног оптора.“ ДСК, предлаже да се она земени „активним ненасиљем.“ Студенти су поново кренули путем организовања демонстрација, које су Албанци били заборавили због веома честе полицијске примене мера. Окупили су се три пута у октобру и новембру 1997. године, иако је ДСК тражио „одлагање“ тих демонстрација. Тако је тај студенски покрет омогућио Косову да изађе из „политичке апатије“, у коју је уронило неколико година раније. Али од тог тренутка главну улогу ће преузети герила.[655]

Током деведесетих година, ДСК је више био „фронт“ него партија, будући да су у њему били сакупљени сви сектори и сензибилитети албанског друштва. Тако је на „тајним“изборима 1992. године,партија Ибрахима Ругове добила 99,5% гласова. У оквиру парламента „Републике Косова“, вишепарламентизам је углавном обезбедио сам ДСК тако што је уступио места неким савезничким организацијама, као што је Демохришћанска партија Косова или партијом које представљају етничке мањине (Турке, Роме, Бошњаке итд). Неколико места, било је планирано за српску заједницу. Једину праву опозицију представљала је Парламентарна партија, којом је најпре управљао новинар Ветон Сурои, а затим Бајрам Косуми. Под вођством снажних личности, попут Адема Демаћија, Парламентарна странка је заједно с још неким институцијама, као што је Савет за одбрану људских права и слобода (KMLDN) служила као „мост“ између паралелног друштва које је успоставила ДСК и активистичких кругова из илегале и дајаспоре. Ту улогу је 1998. године играо ЛБД (LBD) писца Рецепа Ћосје, који је много радикалнији од Парламентарне партије.

По окончању НАТО агресије на Србију и СР Југославији, није било тешко замислити да ће се читава политичка сцена Косова преобликовати око ОВК. Опстанак структура и углед његовог челника Ибрахима Ругове, спречиле су изградњу тог новог монизма. Из ОВК су настале две партију. Партија демократског прогреса Косова (PPDK), основана је 15. октобра 1999. године, а неколико месеци касније променила име у Демократска партија Косова (PDK). Ова партија углавном окупља кадрове из бивше гериле, међу којима су и многи активнисти који су се вратили из иностранства. Тако се и ЛПК из илегале утопио у ААК, с изузетком једног броја активиста који је остао и одржавао пламен старе патрије. Друге групице, као што је LKČK, удружиле су се и основале Алијансу за будућност Косова (ААК), око бившег команданта Рамуша Харадинаја. Странка Рецепа Ћосје ЛБД је нестала, а њени кадрови су прешли у редове ПДК, ААК или су се повукли из политичког живота.

На разним изборима организованим од 2000. године, однос снага између три главне партије у суштини је остао непромењен. Веома мало ствари суштински раздваја ПДК и

[655]. Жан. Арно Деренс.: Косовска замка, Београд, 2009, стр. 87.

ААК, који имају исту политичку културу, исту историју и исти циљ - независност Косова. Док је PDK очувао „бољшевичку“ културу партије и води монолитну политику, ААК је знао боље да искористи своју позицију мале партије од чијих гласова зависи опстанак владајуће већине. Упркос томе, немогуће је разликовати политичке програме различитих партија. Све захтевају потпуну независност Косова и остају без идеје и става када се покрену нека друга питања, као што су социјални проблеми и којем би типу друштва требало да припада то независно Косово.

Разлике између ПДК, ААК и ДСК углавном се заснивају на различитим историјама тих организација. Партија ДСК је очувала значајну мрежу локалних кадрова, често старијих и део је наслеђа и континуитета борбе која је вођена током деведесетих година. Партије ПДК и ААК имају чврста омеђена упоришта. Ова територијална подела изборних упоришта одговара и зонама криминалног утицаја. Босови ААК из области Пећи такође су веома умешани у разне врсте шверца који се развија са суседном Црном Гором (гориво, дрога, а нарочито цигарете), док је ПДК учврстио своје положаје у Дреници и почео да шири свој утицај на друге градове, нарочито на Приштину и то преко „бивиших бораца“ који у Приштину долазе да живе или отварају радње.[656]

Национални албанско амерички састав NAAC-National Albanaian- Americane Councul је удружење или заједница Албанаца у САД и Американаца албанског порекла. Ово удружење је отворило званично канцеларију у Вашингтону 01. октобра 1996. године. Реч је о независној, непрофитабилној и етнички уређеној организацији, која се посветила унапређењу албанскоамеричких односа. На челу NAAC-а од 30. октобра 1998. године је адвокат Илир Зерка, рођен 1965. године у Крушеву (Македонија), који је 1968. године са родитељима емигрирао у САД. Диплому правника стекао је у САД. Ожењен је Амариканком Линдом Кини, која ради у државној администрацији. Током 1996. године Зерка је водио успешну кампању за поновни избор Била Клинтона (Bill Clinton) у 15 кључних градова САД, а често је и био главни говорник на етничким ТВ и радио станицама. Зерка је контактирао Вилијама Вокера (William Walker) 08. 01. 1999. године, да се информише о раду Косовске верификационе комисије. Више пута се обратио са захтевом алијанси НАТО да заустави српске снаге на Косову, а 17. јануара 1999. године лично се обратио америчком председнику са захтевом да што пре почне бомбардовање територија СРЈ. Илир Зерка је од 1996. године главни организатор и предводник свих демонстрација у САД.[657]

Поред политичких партија које су активне у иностранству и на Косову и Метохији, активне су и разне међународне невладине организације и невладине организације које су настале на Косову и Метохији.[658] Регистровано 25 хуманитарних организација, за

656. Жан-Арно Деренс, Косовска замка, Београд, 2009, стр.192.
657. Војска, 25. 02. 1999, стр. 8 и 9.
658. Амерички обавештајни извори упозоравали су на могућност да у региону Балкана испољи „колумбијски синдром“, односно да албанска мафија постане довољно моћна и преузме контролу над једним или више области у којима преовлађује албанско становништво. У то време је констатовано да је, на политичком плану, такав ефекат већ постигнут, усмеравањем профита стеченог нарко-тероризма у локалне владе и политичке партије. Тада владајућа Демократска партија Албанац (ДПА) осумњичења је да толерише и директно профитира од трговине наркотицима, те да финансира сецесионистичке политичке партије и друге групације на Космету и у Македонији. За умешаност у коришћењу „опраног“ новца стреченог кроз бављење нарко-тероризмом, биле су осумњичене и македонска Партија демократског просперитета (ПДП) и друге албанске партије у тој држави, попут ултранационалистичке Националне демократске партије (НДП), али и албанске партије са КиМ. - Албански тероризам и организовани криминал на Косову и Метохији, Влада РС, Београд, 2003. стр.14.

неке је доказано да се баве обавештајним радом, допремањем наоружања и прањем новца од дроге и наоружања.[659]

6.5.2.3. међународне организације, савези и државе

Постоје бројни докази о постојању повезаности албанских екстремиста са радикалним исламистичким организацијама. Оснаживању терористичке ОВК, у периоду од 1992-1997. године допринело је „Исламистички оружани покрет“, који је у априлу 1995. године на Народној арапској исламској конференцији (PAIS) у Картуму формирао нове команде за вођење џихада на Балкану. Одлучено је, да се центар у Карачију бави организовањем „исламских ратника“ у Албанији укључујући и Космет, а да узданица PAIS-а буде исламистичка - терористичка мрежа „Ал Каиде“ на челу са Осамом бин Ладеном.

Албанске терористичке организације подржава и помаже „Светска исламска лига“, или на арапском „Ребита“, која је формирана у Меки децембара 1962. године. Основано деловање концентрише на успостављање веза између постојећих муслиманских заједница у свету, а главни циљ ове организације је јединство свих муслимана у свету. Највећи део финансијских средстава Рабита добија од земаља Персијског залива - извозница нафте.

Октобра 1998. године одржана је 18. исламска конференција у Пакистану на којој је албански сепаратизам на Космету окарактерисан као џихад, чиме се читав муслимански свет позива на борбу свим средствима „за слободу на окупираним муслиманским територијама. Такође и терористичка организација Осаме бин Ладена, позивајући се на џихад, најавила је терористичке нападе против „неверника“ односно Велике Британије, САД, Француске, Израела, Русије, Индије и Србије.

Више хиљада косметских Аланаца завршило је војно-терористичку обуку у Албанију, а финансирала их је и обучавала „Ал Каиде“ и други радикални исламисти. Бин Ладин је посетио Албанију 1994. године, наводно ради организовања хуманитарне акције за помоћ сиромашним Албаницима. О повезаности ОВК са Осамом бин Ладеном говори и Сенатор Пат Робертс (Pat Roberts) председник Комисије за безбедност Сената САД. Он

---

[659]. Хуманитарна организација „КЕР“ бавила се обавештајним радом, снимали су објекте и наоружавали ОВК. Аустралијанац мајор Стив Прет (осуђен на 12 година за шпијунажу), његов колега Питер Волес (осуђен на 4 године) и помагач из Југославије Бранко Јелен (осуђен на 6 година). Похапшени 31. марта 1999.године;

- Католичка хуманитарна организација „КАРИТАС“ у континуитету је снабдевала ОВК наоружањем италијански Карабињери у Анкони налазе у шлеперима ове организације 30 тона разног наоружања намењеног терористима са Косова и Метохије;
- Швајцарска хуманитарна организација упутила је своје означене контејнере за Косово и Метохију, на броду који је контролисан у луци Драч 1999. године. Исти су били пуни наоружања, заплењено је пола тоне муниције и 200.000 швајцарских франака;
- Црвени крст Лисабона крајем јуна 1999. године (по писању њихове штампе) интензивно превози наоружање за Косово и Метохију;
- Хуманитарне организације „Mersi international“, и „International islamik rilif organization“ оформљене су посредством Ал Каиде са основним циљем довођење муџехадина на зарађена подручја и прање новца од дроге и наоружања.(Извор „Магазин“ Београд, 2003. број 81), по тврђењу грчких власти које поседују списак организација, хуманитарне организације Ал Каиде директно су везане за „АРАПСКО ИСЛАМСКУ БАНКУ“ у Тирани где и терористи са Косова и Метохије имају свој рачун. Банка је првобитно финансирана из Саудијске Арабије као параван Бин Ладенове Ал Каиде међу којима по писању листа „To Vima“ посебну важност имају четири. „Kifal refjudzi centar“ из Бостона са интензивном активношћу у Хрватској и БиХ, као и „mersi international“, чији су чланови из организације Бин Ладена а делују на Косову и Метохији, затим „international islamik rilif organization“ веома активна на КиМ и хуманитарна агенција „Katara” која је параван „Ал Каиде“ на Балкану). Опширније на сајту http://www.ekonomist.co.ju/magazin (Гаћиновић, Д.: Београд 2002. „Насиље у Југославији - Муџахедини фашисоидни трнснационални терористи” стр. 342).

је изјавио да САД поседује доказе о повезаности ОВК са Осамом бин Ладеном као и о укључености припадника ОВК у илегалну трговину дрогом.[660]

Стејт департмет је 1998. године ставио ОВК на листу терористичких организација, констатујући да се њене операције финансирају новцем из међународне трговине херионом и позајмицма исламских земаља и појединаца, међу којима је и Бин Ладен. Према наводима стручњака из Интерпола, друга веза са Бин Ладеном је чињеница да је Мухамед ал Завахири, брат др Ајмана ал Завахирија, лидера организације „Египатски џихад“ и идеолога Ал Каиде, предводио елитну јединицу ОВК за време сукоба на Космету.

Један од доказа повезаности албанских терористичких група и Осама бин Ладина су и саопштења која је Ибрахим Ругова доставио редакцији руске агенције Итар-Тасс, 25. септембра и 17. новембра 2001. године, у којем је упозорио светску јавност да ОВК, на подручју коју контролише, скива базе међународних терориста, да су припадници ОВК спремни да организују терористичке акте да би подржали Осаму бин Ладина, а такође су спремни и за деловање на међународном нивоу.[661]

Имајући у виду да су албански екстремисти до краја 2003. године само за ПР компанију „Ruder&Finn“ издвојили око два милиона долара за потребе лобирања, а до краја исте за све потребе лобирања од 150-210 милиона долара, најаве да ће се крајем 2005. године решавати коначан статус Косова и Метохије, вероватно је повећало суму за реализацију планова албанског лобија на цифру која премашила пола милијарде долара.[662]

Највећи приходи остварују се путем трговине наркотицима, затим следе приходи добијени од донација дијаспоре и исламских земаља. Сав прикупљени новац се слива према влади Косова и Метохије, где се налазе вође албанских фисова. Прикупљени новац се великим делом користи за ангажовање и плаћање ПР компанија и утицајних личности у америчком конгресу и сенату. Ове активности се прате од стране ЦИА и Трилатералне комисије на шта указује и њихова иницијатива да се током 2001. године изврше претреси две хуманитарне организације на Космету и у Америци за које се сумњало (и доказало) да су повезане са Ал Каидом. Ради се о невладиној хуманитарној организацији „Фондације за глобалну помоћ“ (Global relif foindishn) и хуманитарној организацији „Међународна помоћ“ (Mersi international) које су имале основни циљ довођење муџахедина на зарачено подручје и прање новца од дроге и наоружања.

Улога албанског лобија је од огромног значаја за албанске терористе, с обзиром на чињеницу да емиграцију чини близу 1,8 милиона Албанаца широм света.[663] Богати и угледни Албанци у земљама западне Европе и САД поред финансијске подршке настојали су да ОВК прикажу као национални покрет, а њене терористичке акције ослободилачком борбом албанског народа на Космету, што је у значајној мери и успело. Резултати овог дуготрајног и финансијски осмишеног деловања већ се осећају

---

660. Влада Републике Србије, Албански тероризам и организовани криминал на Косову и Метохији (Бела књига), Београд, 2003. стр. 41.
661. Исто, 63.
662. Дневни лист „Политика“ од 25.08.2005.
663. Процењује се да 2000. године бројност албанске дијаспоре изгледа овако: САД и Канда 500.000, Грчка 500.000, Немачка 400.000, Швајцарска 200.000, Турска 65.000, Велика Британија 30.000, Белгија 25.000, Француска 20.000.

будући да је известан број западних политичара и дипломата стао и заложио свој углед за независно Косово.

Америчко - албанска грађанска лига је од 1989. године регистрована као албански лоби у Вашингтону, са циљем да представља интересе албанског народа. Оснивач лиге је бивши конгресмен Џозеф Диогарди (Рођен је у Бронксу где живи око 20.000 Албанаца, чији гласови имају утицај на избор конгресмена. Према америчким подацима Диогарди и његова супруга узели су од америчких Албанаца око 350.000 долара за лобирање. Диогради је први пут поставио косовско питање пред Конгрес САД 1985. године.[664] Албански лоби преко политичара попут Роберта Боба Дола (Robert Bob Dole), Ала Гора (Al Gore), Џозефа Диогардија (Joseph Diogardija), Де Консинија (De Konsinija) ради на прикупљању новца за лобирање независности „Косова.“ Поред сенатора и конгресмена албанско - амерички лоби ангажује и лобисте у значајним институцијама и центрима за стратешка истраживања. Пре свега упориште је у Центру за стратешке и међународне студије из Вашингтона са др Бугајским (Bugajski) (тзв. Олбрајтова група), али и преко Међународне кризне група, Центар за превентивне акције и Аспеновог института. Један од најпознатијих политичара политике независности Космета је Мортон Абрамович (Morton Abramovich) председник Карнеги фондације. Он је у Рамбујеу био саветник албанске делагације.[665]

Поред новца и перфидног продора лобија кроз Конгрес и Сенат ради се и на пројектовању сценарија независности и његовом ефикасном презентовању у центрима политичке моћи у САД, али и у свету. Основне пројекције лобирања су стварање стратешких дезинформација око продаје-куповине Косова за 2.5 милијарди долара, затим јачање албанског националног циља слабљење српских националних интереса и подстицање велико-албанске платформе уз прекрајање граница.[666]

На тајном састанку Америчко-албанске грађанске лиге са групом америчких конгресмена одржаном септембра 2003. године у Вашингтону договорено је да се поново предложи Резолуција бр. 467 о „независности Косова.“ Постављен је кључни захтев америчкој администрацији да напусти своју подршку статусу „Косово“ као југославенске покрајине, а да недостатак прогреса у решавању коначног статуса „Косова“ ствара политичку и економску нестабилност у југоисточној Европи. Влада САД треба да ради са УН, ЕУ и осталим организацијама на обезбеђивању транзиције ка независности.“ На овом састанку присуствовали су: Џозеф Диогарди (Joseph Diogardija),, његова сугруга Шарли Диогради (Charles Diogradi), амерички конгресмени: Бенџамин Бен Гилман (Benjamin Ben Gilma), Џозеф Џо Бајден (Joseph Joe Biden) и Анрал Том Лантош (Tom Lantos Anral), Нацат Даци, генерални секретар и чланови сената: Лина Балај, Луан Рецепи, Гани Пероли и Зијадин Чира.[667]

Политички аналитичар Мики Божиновић[668] из Америке објашњава начин функционисања албанског лобија. У 2003. години, албански лоби успео је да купи мишљење пролевичарског института CSIS који је у својој студији утврдио да је једини

[664]. www.српскадијаспора.инфо, интерент новине сербске 2001.
[665] .www.контекст.орг.yu.
[666]. Дневни лист Политика, од 21.04. 2006.
[667]. Марко Лапушина.: Албанска мафија, Легенда, Чачак, 2004, стр. 24-26.
[668] - Политика, 15.10.2005. године, стр. 9

начин остваривања стабилности на Балкану давање независности Косова. Након објављивања ове анализе огласио се Џорџ Сорош (George Soros) у лондонском часопису „Finansial Times“ и подржао ову анализу.

Америчко-албанска грађанска лига има велики утицај како на Капитал хилу тако и у деловању албанског националног покрета на Космету, западној Македонији, јужној Србији, на југоистоку Црне Горе и у југозападној Грчкој. Основни циљ је успостављање албанске уније по принципу Европске уније до 2010. године. У саставу нове државе на Балкану био би Космет, северни део Македоније, северни део Грчке, југ Црне Горе и јужни део Србије.

Према извештају Министарства правде САД, агенција „Ruder &Finn “ (чији су клијенти биле владе Хрватске, БиХ и косовски Албанци) је за своје услуге минимум добијала 10.000 долара. Међутим, лист „PRO Dvajer“ који се бави проблемом лобирања у САД објавио да је за првих шест месеци 1993. године „Ruder & Finn “ уплаћено 230.000 долара. Уговор у име Албанаца је потписао Ибрахим Ругова 1993. године у то током посете Загребу. У Вашингтону тврде да су последњих година Албанци „Ruder &Finn“ платили преко 1,2 милиона долара. Наведена компанија 1997. године одлучила је да се повуче из овог посла, а Албанце су преузели људи из „Вашингтон интернашенел група“, чији је задатак био да спреме албанску делгацију за Рамбује.[669]

Сви лобисти према америчком закону били су обавезни да пријаве за кога раде. Албански лоби сада, као и дуги низ година, плаћали су огромне своте новца да утичу на америчку политку, превасходно од новца стеченог деловањем албанске наркомафије и „опраног новца“ од криминала као и других незаконитих послова. Отворено лобирање за независност Косова сели се и на европско тло. Полазна тачка је Велика Британија где, истина, не постоји лобистичка група, али лидери косовских Албанаца велике наде улажу у пријатељство са британским премијером Тонијем Блером(Tony Blair) и уздају се у залагање његовог кабинета за независно Косово.

[669]. лист Блиц, текст „Колико кошта наклоност Америке“, 26.03.2004. године.

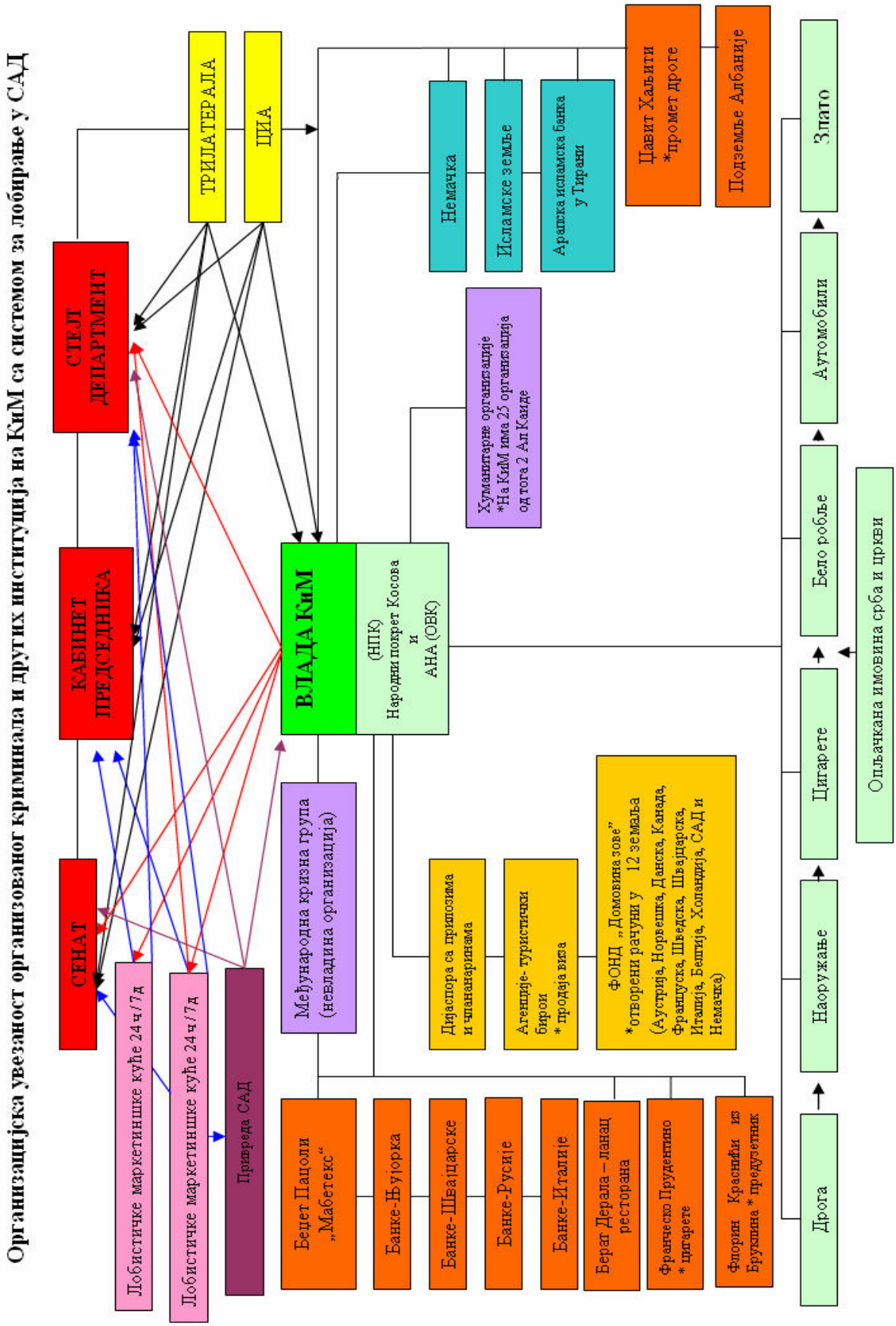

Шема бр. 3: Организацијска увежаност организованог криминала и других институција на КиМ са системом лобирања у САД, Извор: обрада аутора.

Лобисти поново дижу глас у Швајцарској, где албанска емиграција има јако економско упориште. У Немачкој све отвореније делују у Хамбургу, Берлину, Келну и Гетингену. Албански политички и економски емигранти све су активнији у Норвешкој, Шведској, Данској, Шпанији и Италији, а у Аустрији се лобирање за независно Косово ради у некој врсти полуилегале. Париз, који и даље важи за престоницу албанске интелектуалне емиграције коју предводи писац из Тиране Исмаил Кадаре, јако је упориште лобиста за независно Косово. У Француској студира већи број Албанаца из Албаније, али и са Косова, из Црне Горе и из Македоније. Најзначајније француско-албанске асоцијације у Паризу су „Институт албанске културе“ у Паризу и „Комитет за Косово“, који окупљају и већи број француских интелектуалаца. Под њиховим утицајем били су и некадашњи шеф Унмика Бернар Кушнер, „идејни творац“ наводног масовног тровања косовских Албанаца осамдесетих година прошлог века, и балканолог Мари Франсоа Алан.

6.6. Медијски рат против Србије и СРЈ као посебан вид подршке албанском сепаратизму

Медији су техничка средства са знатним могућностима ширења порука великом броју прималаца. Да би се поруке пренеле примаоцу, он мора испунити одређене техничке услове да би ту поруку уопште примио. Мора бити писмене, да има одређене финансијске и техничке могућности, као и способност да себи приушти неки од масовних медија - дневне новине, ТВ или радио апарат, филм или компјутер. Медији не могу постићи широк пријем порука уколико нису разумљиви и доступни у одређеној друштвеној средини, а ако јесу постају моћно оружје у формирању колективног размишљања једног друштва.

Велики број теоретичара у посебна обележје тероризма укључује појмове као што су: пропаганда, симбиоза тероризма и медија, преузимање одговорности за дело уз оптуживање за узрок, јавност дела и утицаја делом на публику, насилни акт као акт комуникације и жеље за публицитетом и саморекламирањем.

Запрепашћена јавност не постоји без информације о конкретном насилном акту из које се може закључити да жртва тероризма може постати свако. Начини преношења информација о терористичком насиљу су различити. Сила и насиље се могу посматрати као општи термини медијске комуникације јер их у функцију поруке „разумеју“ сви људи независно од његовог узраста, знања, језика, физичких и менталних способности.[670]

Тероризам може да се сагледа и као облик политичке комуникације или облик друштвеног протеста у коме терориста покушава, посредством комбиноване употребе или претње насиљем, да задобије пажњу јавности да би промовисао неке циљеве.[671]

Уколико иницијални акт насиља може да одржи пажњу публике, терориста успева да пренесе одређену поруку, као што су политички манифест или захтев. Директне жртве

[670]. Пуховски, Ж.: Сила као комуникацијска основа, „Погледи“ 1/84, стр.37 (Симеуновић, Д.: Политичко насиље, Радничка штампа, Београд, 1989, стр 20).
[671]. Contemporary Research on Terrorism, ed. Wilkinson P., Stewart M., (1987), стр. 419-421.

индивидуалног терористичког акта, које Шмид (Schmid) и Јонгман (Jongman) [672] називају „ствараоцима порука“ (*message generators*), само су„средства“ којима терористи желе да задобију пажњу оних којима хоће да се обрате. У модерно доба терористи повећају комуникациону вредност својих аката посредством медија масовног комуницирања.[673] Они шаљу јавности допунске пропагандне поруке, које служе као „резонатори застрашујућих ефеката насиља“.[674]

Тероризам, било да је унутрашњи или међународни, представља друштвени проблем који захтева посебан приступ и модел извештавања у односу на друге друштвене, социјалне или економске проблеме.

Медијско извештавање о тероризму условљено је, с једне стране, општим факторима који утичу на извештавање и његов садржај у једном друштву- карактеристикама друштвеног система и информационо-комуникационог подсистема, али, још више, карактеристикама тероризма као друштвеног проблема.

Слободни и одговорни медији у демократским друштвима и са добро развијеним информационо-комуникационим системом третираће тероризам као облик политичког насиља које угрожава націју и државу. Држава, као најзначајнији агенс информационо-комуникационог система, има посебна очекивања од медија у супротстављању тероризму. У случајевима терористичких напада владе траже разумевање, сарадњу, уздржавање и лојалност медија у напорима да ограниче угрожавање основних вредности друштва и да ухапсе и казне оне који су одговорни за терористички акт. У таквим друштвима алтернативни ставови, посебно радикални и екстремистички, тешко продиру у медије, а када се то догоди, они бивају маргинализовани и дискредитовани. Међутим, у време кризе изазване тероризмом овај процес репродукције и подржавања постојећег режима може да буде уздрман успешним продором алтернативних ставова у медије, и то до степена да се они изједначавају са званичним покушајима да се дискредитује влада. Онда извештавање о тероризму има друге циљеве. Медији могу да искористе терористичку ситуацију да укажу на:

- неспособност владе да гарантује безбедност својих грађана;
- неадекватну унутрашњу политику која је довела до стања конфликта у друштву и до терористичких аката;
- прекомерну употребу силе у реаговањима на тероризам;
- лошу политику према етничким мањинама, уколико је у питању унутрашњи тероризам;
- неадекватну спољну политику, ако је држава жртва међународног тероризма.

Светско мњење је за савремени глобални међународни тероризам веома важна публика. Међутим, светско мњење може да буде значајно и за поједине унутрашње терористичке групе, које у делу међународне заједнице добијају квалификацију бораца за слободу и

---

[672]. Шмид и Јонгман овај израз користе у дефиницији тероризма (Schmid, Jongman et al.: *Political terrorism: a new guide to actors, authors, concepts, data bases, theories, and literature*, Amsterdam: Према њиховом мишљењу, комуникациони процеси, засновани на претњи или насиљу, између терористе (или организације), жртава и главних мета, користе се да би се манипулисало главном метом (публиком).

[673]. Паралелно са овим ефектима, терористи шаљу поруке и својим истомишљеницима, симпатизерима и утичу на регрутовање нових чланова. Исаковић, З. (2003), стр. 3.

[674]. Исаковић, З. (2003), стр. 3.

делимичну подршку светских медија. Ово је био случај са Ослободилачком војском Косова, али и са другим покретима, као што су, на пример, чеченски терористи.На извештавање о тероризму утичу не само карактеристике друштвеног и информационо-комуникационог система, већ и карактеристике тероризма:

1. *Тероризам је насиље.* Сви проблеми који се постављају пред медије када се извештава о насиљу - могући ефекат преносивости, сугестивно дејство на насилно понашање и други - јављају се и када се извештава о тероризму. Проблем усложњава све већа неселективност насиља, бројне жртве и његове велике последице за одређено друштво. Тероризам је, међутим, једино насиље коме је потребан публицитет. Терористичко насиље садржи интрументални квалитет - оно се предузима да би се постигло неко специфично и познато дејство, које је зацртано пре самог терористичког акта.
2. *Циљ тероризма је изазивање страха у јавности*. Медијски извештаји могу да појачавају страх у јавности и да увеличавају значај претњи. Шокантне слике последица терористичког акта и анализе које пренаглашавају сталну опасност од тероризма могу да доведу до повећања осећаја небезбедности и да утичу на реализацију других функција у једном друштву.[675]
3. *Тероризам је облик конфликта.* Медији имају посебан значај и улогу у конфликтној ситуацији у једном друштву, али и светском проблему тероризма. Својим деловањем медији могу да утичу на решавање одређеног конфликта или, пак, могу да га подстакну (посебно говором мржње).
4. *Тероризму је својствена манипулација медијима,* јер њихови акти носе информативну вредност и медији им дају публицитет. Он, пак, остварује циљ терориста - преноси политичке поруке. Једна од основних дилема медија у већини друштава је како да поштују слободу информисања, а да ипак не служе тероризму као облик комуникације који му је потребан.[676]
5. *Терористи и терористичке организације такође се прилагођавају развоју медија и карактеристикама медијског простора.* Терористички акти изводе се на месту и у време које омогућава да догађај добије најоптималнији публицитет, а тероризам користи све савременије медије. Терористи имају,условно речено, три начина да продру у медије. Извођење терористичког акта даће им простор и време у медијима.[677] Други начин је директно слање својих порука медијима. Од уредника „вратара“ зависи да ли ће се порука емитовати или штампати, и у ком облику. Мада је могуће да поједине терористичке групе имају подршку појединих медија због идеолошке или националне блискости или терористи могу претњама да остваре објављивање својих порука, ипак је њихов приступ медијима ограничен и неконтинуиран. Данас, међутим, терористи успевају да остваре потпуну контролу појединих медија, као што су

---

[676]. Габријел Вајман то формулише на следећи начин: „... док морамо боље да бранимо наша друштва од тероризма, не смемо у том процесу да еродирамо квалитете и вредности које стварају наша друштва вредна одбране“ (извор www.transnationalterrorism.eu).
[677]. Број домаћих и међународних терористичких аката у свету је изузетно велики. У току двадесет четири сата догоди се, према неким подацима (Chermak, S., Gruenewald, J. (2006), стр. 12) девет терористичких инцидената. Сви они неће бити забележени у свим медијима, а о некима медији неће уопште известити. Аналитичари америчких медија дошли су до података да гласила известе о 33 одсто транснационалних терористичких инцидената, док се о две трећине других уопште не извештава. Карактеристично је, такође, да се на десет одсто терористичких аката усмери близу 75 одсто публицитета.

сателитска телевизија или интернет странице.[678] Нови медији постају оружје терористичких организација, а не само медијум за њихове поруке.

Неспорно је да утицај медија расте како се директно искуство јавности смањује, а већина људи једино искуство које има о тероризму добија од медија. Стварање страха у јавности основни је циљ терористичког акта. Истраживања у друштвима у којима је присутна готово константна терористичка претња показала су постојање широких психолошких последица тероризма.[679] Међутим, резултати тих истраживања показују да терористичке акције стварају у јавности осећања која би пре могла да се опишу термином *застрашеност* или *анксиозност*, него што су могла да се квалификују као *страх*.

Већина становништва противи се циљевима терориста и не одобрава их, на пример сепаратизам или леве идеологије, посебно не одобрава средства и методе које користе за постизање таквих циљева. То је највећи део јавности ка којој је упућена претња будућим насиљем, али често и захтев да се разуме узрок терористичког акта.

Национална или друштвена мањина за коју се терористи наводно боре, може да заступа идеје и подржава захтеве које терористи имају, али при томе може, али и не мора, да подржава и терористичке насилне методе. Разлози за то могу да буду различити - на пример, страх од репресије и освете за учињене терористичке акте.

Медији имају и специфичну улогу према *посебној јавности* групама које припадају истој етничкој или религијској групи којој припадају и терористи у међународним односима и на националном нивоу. Тероризам има своју политичку, идеолошку или религијску основу и супротставља се вредностима других политика и идеологија. При томе, он може да има већу или мању подршку тих група.

Многи сматрају да ефикасност полицијске борбе или све софистициранијег обавештајног рада против тероризма не може да буде потпуна уколико се не добије „битка за идеје.“ Поједностављено, та битка представља стварање подршке антитерористичкој политици у делу становништва које је идеолошко-политички, религијски или на било који други начин блиско терористичким групама.[680]

Суочавање српског друштва са проблемом тероризма, који је, истина, био етничко-националистички са сепаратистичким циљевима, показало је недостатак стратегије борбе за „срца и умове“ албанског становништва на Косову и Метохији. Државни органи Србије током 90-их година нису били успешни у обраћању албанској јавности.

---

678. Терористичке организације могу да употребе интернет као оружје, као начин комуникације међу активистима и као медиј за обраћање националној или светској јавности.

679. Као потврда ове тезе, илустративна је студија, мада старијег датума, о утицају тероризма на израелску јавност, коју су урадили Фрајдленд и Мерари. Она је показала да је током 1979. у Израелу било 279 терористичких инцидената, у којима је било 23 мртвих и 344 рањених. Те године истраживачи су испитивали и јачину страха и бригу за личну безбедност међу Израелцима у четири највећа града ове државе. Истраживање је извршено неколико дана пошто су таоци, цела породица, убијени и показало је велики степен забринутости у израелској јавности. Резултати добијени неколико недеља касније потврдили су претходне, сугеришући да они нису били само последица талачког инцидента. Taylor, M. (1998), стр. 26–27.

680. Представљајући глобалне стратегије за борбу против тероризма, генерални секретар УН Кофи Анан, на конференцији у Мадриду 2006. године, навео је као први стратешки задатак потребу да се незадовољне групе одговоре од бирања тероризма као тактике за постизање својих циљева www.un.org/apps/sg/sgstats.asp

Терористичка организација ОВК имала је током 1998. године подршку косовских медија на албанском језику, који су ширили пропагандну кампању против „српског режима“, војске и полиције. Пред почетак сукоба на Косову и Метохији излазило је укупно 53 листова на албанском језику. Поједине новине, попут *Рилиндије*, програма Радио-телевизије Србије и шест локалних радио-станица, били су државни медији, док су други били приватни медији финансирани из непознатих извора. Ови медији нису били регистровани у Републици Србији али су државни органи прећутно дозвољавали њихово излажење и емитовање. Они су, међутим, злоупотребљавали слободу говора и штампе у циљу пропаганде албанске сепаратистичке идеје. После отпочињања сукоба српских снага са ОВК ови медији нису били забрањени, него су чак и повећали тираже и антисрпску пропаганду. Албански новинари и уредници, вероватно и под претњама ОВК, напустили су лист *Рилиндију* и шест локалних радио-станица, тако да је држава у потпуности изгубила било какву могућност да утиче на албанско јавно мњење.

У време тероризма на југу Србије 2001. године та ситуација је донекле измењена. У оквиру Програма и плана за решавање кризе у општинама Бујановац, Прешево и Медвеђа, који је потписао председник Координационог тела Небојша Човић у Бујановцу 6. фебруара 2001. године, донет је и посебан План медијске подршке мирном решавању кризе. Међутим, директни циљеви Плана били су усмерени ка међународној заједници, 20 а није се децидирано говорило о потреби да се деловање медија усмери ка албанском становништву на тим просторима.

Поред специфичности које носи тероризам као облик комуникације, постоје и комуникационе потребе јавности која се налази у ситуацији тероризма. У комуникационе потребе публике спадају разноврсне потребе, које је могуће сврстати у две групе: 1. потребе које произлазе из човекових активности у друштву, из његове интересне структуре - политичке, економске, културне, научне или друге комуникације и 2. потребе које произлазе из функција самих медија - информативна, контролно-надзорна, функција социјализације и забављачко-рекреативна.

Терористичка активност у друштву производи потребе публике које произлазе, пре свега, из *политичке интересне сфере јавности*, јер тероризам има политичке циљеве. Јавност треба да буде упозната са терористичким активностима, узроцима и последицама, али и са укупном стратегијом политичког подсистема о начину одговора на тероризам и проблеме из којих произлази и који из њега произлазе. Међутим, јавност треба да буде упозната и са последицама које тероризам може да има на друге подсистеме друштва, пре свега економски. *Економско-финансијске мере* требало би да делују у правцу елиминисања економских узрока и услова који објективно погодују тероризму. Сиромаштво и бесперспективност појединих слојева друштва могу да погодују регрутацији терориста.

Истовремено, у економске мере, о којима медији извештавају, спада и лишавање терориста финансијских средстава: спречавање корупције и проституције, трговине дрогом или људима, спречавање прања новца, илегалног трансфера средстава, као и конфисковање средстава терориста и грађана који су у вези са њима. Економске мере, на крају, обухватају и елиминисање економских последица терористичких аката.[681]

[681]. Исаковић, З. (март, 1999), стр. 5.

Поједини акти изазивају велика разарања и уништавање имовине, а захтевају и надокнаду за људске жртве, што државе морају да преузму на себе.

Потребе јавности које произлазе из *функције самих медија* још су значајније у време криза. Када прете природне катастрофе, војне или терористичке активности, расте функционални значај медија. Верујући у свој значај, медији повећавају обим и садржај извештавања и улажу додатне материјалне и људске ресурсе у своје извештавање.
Јавност треба да буде *информисана* о терористичкој претњи, а посебно о терористичком акту, али медији задовољавају и друге потребе јавности када је тероризам у питању.

Функција контроле носилаца политичке власти у њеном супротстављању тероризму је изузетно значајна. Медији морају да имају одговорностпрема јавности и да захтевају од носилаца власти и политичких функција да информишу јавност о терористичким актима, да одговорно раде на противтерористичким и антитерористичким мерама и другим облицима супротстављања тероризму. Мада борба против тероризма, као део политичкобезбедносних мера сваке владе, не може да буде у потпуности транспарентна, неопходно је да медијима, а преко њих и јавности, буде доступна основна стратегија и акције у борби против тероризма. Мада су ове улоге медија најважније у времену кризе, они су често у целини онемогућени у остваривању своје улоге због различитих ограничења. Посебно је тешко прикупљање веродостојних информација у ситуацијама тероризма, као што су информације о узроку напада, разлозима, броју жртава, па чак и утврђивање локације на којој се налазе највиши званичници који би требало да информишу јавност.

Емпатијска функција односила би се пре свега на жртве, угрожене и њихове ближње. Медији би требало да заштите жртве, пруже подршку и одговоре другим потребама жртава и њихових породица. (То понекад може да значи да је потребно прихватити неспремност породица да говоре о својој тузи или бризи).

Функције смањења тензија, пружања утехе или подршке важне су улоге медија у времену криза. Као што показују истраживања, бар део масовне публике сматра да медији помажу да се умањи анксиозност, стрес и страхови, који су повезани са неизвесношћу коју производи тероризам. Пошто медијско праћење тероризма обухвата веродостојне информације и изворе - новинаре, политичаре и хуманитарне раднике – оно може да буде већа утеха него породица и пријатељи. Медијске теме које могу да утеше публику су уверавања званичника о решавању проблема тероризма, снага људи укључених у трагедију и рад на отклањању последица терористичког акта.

Солидарност је осећање које медији могу да створе у јавности својим извештавањем. Она је неопходна у функцији одговора јавности на тероризам и омогућава осећање јачања сопствене и колективне безбедности. Улога солидарности медија је изузетно друштвена функција. Медији везују људе, инсистирајући на друштвеним нормама и правилима. Ова функција је посебно важна у временима различитих облика кризе, а посебно у посттерористичком периоду. Прилози говоре о патриотским актима обичних

људи, несебичности у пружању помоћи угроженима и истовремено подижу рејтинг националних вођа.

Едукативна функција медија је веома важна у друштвима која су под сталном терористичком претњом, а реализује се углавном пре терористичких напада. Она обухвата:

- стварање свести јавности о постојању тероризма и потенцијалних опасности од тероризма;
- упознавање јавности са различитим средствима и начинима извођења терористичког акта, препознавањем могућег терористе и средстава које може да употреби, чиме се ствара одређена будност јавног мњења;
- преношење различитих информација - од података о осумњиченом, преко полицијских упозорења јавности, до упутстава о понашању у некој хитној ситуацији;
- информисање јавности о томе како се изборити са последицама терористичког акта и смањити његово штетно дејство.
-

Едукована јавност може адекватније да утиче на решавање питања тероризма у комуникацији са медијима, односно властима.

Албански терористи и сепаратисти су у свом деловању масовно користили медије, образовне, културне и научне институције, прибављали како унутрашњу тако и спољну подршку свом пропагандном деловању. Кључни начин борбе против истине о процесима и догађајима на Космету, пронашли су у добро опробаном методу замене теза и манипулације чињеницама. Тенденциозном интерпретацијом балканске историје, уз низ клишеа пријемчивих за ширу јавност и западноевропску политку, они су на драстичан начин презентовали светском јавном мњење сопствену искривљивању историјску истину о Србима и о Косову и Метохији као средишту њихове цивилизације, замагљујући суштину „косовског проблема“, и српско - албанских односа на том простору.

Један од кључних ослонаца албанске екстремистичке пропаганде била је теза о потпуној дискриминацији албанске националне мањине на Космету. Албански националисти су упорно понављали очигледну неистину, да Срби имају сву власт у Покрајини, запостављајући такође очигледну чињеницу да су Албанци одмах после ослобођења 1944. године, упркос значајном учешћу у окупаторским органима власти и нацистичким војним формацијама, заузимали значајна па и најзначајнија места у новим органима власти на свим нивоима од Покрајине до Федерације.[682] Њихово учешће у наведеним облицима власти повећавало се, све до њиховог бојкота политичких процеса у Србији почетком деведесетих година прошлог века. Друга парадоксалност „косовског проблема“ крије се у нетачној тврдњи албанских екстремиста, да су Албанци на Космету вековима угњетавани и прогањани, иако су управо у Србији достигли највиши степен свог цивилизацијског развоја, и то у време у којем је са Космета протерано стотине хиљаде Срба и Црногораца.

[682]. Ђаковић.С.: Сукоби на Косову, Београд, Нарона књига, 1986, стр.221-222.

Апсурдност целог тумачења демографских процеса и демографске експанзије Албанаца на Косову и Метохији достигла је врхунац у следећој реченици: „И поред масовног исељавања под принудом Београда, њихов број је стално растао.“ Неспорне историјске чињенице међутим јасно указују да Албанци на Космету, никада нису били, нити су данас жртва етничког чишћења од стране Срба, о чему најјасније сводеоче и подаци о променама у бројном стању становништва Космета од XV века до данас.

Сведоци смо колику су пометњу направили међународни медији извештавајући са простора Косова и Метохије у току оружаних сукоба. Радило се о класичним пропагандним активностима медија у циљу заштите политике сопствених земаља, а Србија за то није имала адекватан одговор. Данас се за остваривање циља независно Косово користе сва средства масовног информисања (телевизија, радио, новине, интернет) са намером да се пласира неистина и да се нашој и светској јавности укаже на угроженост албанског народа. У остваривању тежњи албанских екстремиста активно учествовали и инострани медији у спрези са албанским лобистима.

Информативно-пропагандном активношћу светски медији преносе често опасне полуистине и предрасуде, генерализоване медијске слике конфликата, перфидне селекције и режије политичких манипулација и сепаратистичких подвала са Косова и Метохије, обликујући мишљења јавности према својим интересима и дневно - политичким потребама. На бази политичких, економских, геостратегијских и других интереса својих земаља, неки западноевропски медији, а посебно информативна средства САД утркују се у разобличавању своје „истине и тренутних догађаја на Косову и Метохији.“ Маштовитост разорне медијске и полтичке манипулације заснива се на етничким, конфесионалним и цивилизованим разликама између Срба и Албанаца, али уз представљање Срба као варварског народа, носилаца ретоградних идеја из менталитета комунизма, који не поштује договорене споразума, и посежу у решавању проблема силом као једним аргументом.

Антисрпски и проалбански медији у иностранству, а посебно у САД и неким западноеврпоским земљама, показују стање на Косову и Метохији као крајње бруталан облик примене силе српске мањине над већинским албанским становништвом, указују да се над њим врши војно-полицијска репресија, монтирају судски процеси, масовно крше људска права, пале и руше куће по селима, пљачка имовина, а становништво се тера у збегове. Иницирани овако трасираном стратегијом информативно-пропагандних средстава и електронских медија, албански сепаратистички покрет и његова терористичка активност се приказују позитивним атрибутима. То су герилске формације које воде праведан ослободилички рат за формирање сопствене државе, у коме треба светска заједница да их помогне. Потребно је, повући страдају војно-полицијске и парамилитарне југословенске снаге и успоставити међународни цивилни протекторат на Косову и Метохији. Захтева се хитна војна реакција међународне заједнице, бомбардовање Београда и војних циљева у Југославији, свргавање „српског режима“ и актуелне власти, демилитаризација овог дела Србије.

Не жели се приказати истина да је Уставом СФРЈ из 1974. године СРЈ изгубила суверенитет над подручјем Косова и Метохије, да у новонасталој ситуацији није могла да спречи нови егзодус Срба и Црногораца, да је националистичко - сепаратистичка

бирократија из редова Албанаца извршила последњу албанизацију овог простора. Нити приказати подаци о броју прогнаних Срба и Црногораца последњих педесет девет година. Предвиђа се чињеница да је у оквиру Републике Србије, албанска национална мањина уживала и ужива највиша људска права утврђена по стандардима Повеље Уједињених нација, Париском повољом, Хелсиншким документима, Основном конвенцијом Савета Европе о заштити националних мањина. Не жели се приказати ни истина да су добили највиши степен аутономије, виши него што им припада по међународним стандардима, и да су као мањина привилеговани у односу на других двадесет и шест колико их има у Југославији. Да су били „држава“ у држави у којој паралелно функционишу друштвене делатности, не плаћају се порези на остварену добит, комуналије, струја и друге услужне делатности, обавезе за грађане СРЈ не важи за албанску мањињу. Мало се говори и пишу о албанској мафији која је водећи растурач дроге у Европи и Америци, значајна карика у ланцу препродаје оружја, крађе аутомобила, продаје „белог робља“ за европске јавне куће.

Моћна информативно-пропагандна машинерија Запада у недостатку стварних чињеница и правних аргумената склона је да пласира своју „истину“ и догађаје. Обавезно се приказује број убијених терориста, иако су саопштењима Ослободилачке војске Косова, а нигде се не помињу убиства и киднаповања грађана српске и црногорске националности, лојалних грађана албанске националности жртвама терористичких банди.

Дезинформације и лажна пропаганда имају стално упориште у албанским штампаним и електронским медијима на тлу Косова и Метохије. Око 30 дневних листова и часописа, на албанском језику, постали су највећи гласно говорници терориста и тероризма. Иако светски медији износе чињеницу да је забрањен, рад гласила на албанском језику, ни један лист није забрањен нити је иједна телевизијска и радио станица затворена, а због непријатељске делатности држава је била у обавези да предузме законске мере.

„Језик мржње“ присутан је у албанским јавним мас медијима и електронским средствима како са Косова и Метохије, и суседне државе Републике Албаније тако и до моделара медијских порука светских моћника, имао је за циљ да се простор Савезне Републике Југославије раскомада и уништити корен православља на Балкану. Сматрали су да ће косметско „буре барута“ захватити цео регион, а главни кривац ће бити проглашени Срби, због чега их треба поново бомбардовати зато што су и ту „угрожени национални интереси САД“ и њихових сателита.

У медијски фокус, не тако давно, вратила се слика о сензационалним спектаклима уништења албанског становништва на Космету, најбоље ће послужити овај пример медијске манипулације:

Марта 1990. године у Подујеву, а неколико дана касније и у другим градовима, дошло је до „једнонационалног тровања“ ђака и омладине помоћу „токсичних штапића.“ Члан Удружења за заштиту права грађана, др. Бернард Кушнер (Bernard Kouchner), изјављује да се дневно трује на стотине ученика албанске националности, да се на Космету крши елементарна људска права. А истина је сасвим другачије.

У Швајцарској је осмишљена акција масовног „тровања“ албанског становништва под називом „Анимир“ у којој су учествовали чланови Словенско-албанског лобија Јаша Злобац и Сали Кабаши. Средство које је било убацивано у учионице према испитивању лекара из Немачке и Француске била је нормална количина хлорофенола.

Медијски спектакли и манипулацији су посебно биле интересантни приликом штрајка албанских рудара из Старог Трга 1989. године. Одморни су долазили на „штрајк,“ а наводно данима ништа нису јели, пили и спавали.

Да би се унуштио „јужно - афрички апартхејд на Косову“ помоћ је увек стизала са Капитол Хила (Capitol Hill) и Стејт департмента. Богати албански босови створили су 1986. године Албанско-амерички савез, што је други назив за албански лоби у САД. Преко мафијашких канала уложена су оргомна средства у неке америчке конгресмене који су ширили „истину“ о злочинима и кршењу људских права, угрожености албанских „цивилизацијских тековина“, потреби за отцепљењем Косова и Метохије од матице Србије.[683]

Ангажовање средстава, а посебно информативно-пропагандних од стране Албанаца и моделара светког поретка, усклађене информације и данас теку по времену и фреквенцији о хладнокрвној егзекуцији на десетине недужних цивила албанске националности, булдужерима на стотине закопаних у масовне гробнице, од чега су већином деца, „забринутост“ међународне заједнице због могућег проширења рата на суседе, па је зато у обавези да Београду стави до знања да ће одговорити најтежим могућим мерама, ваздушним ударима и слањем копнених снага НАТО пакта на Косово и Метохији, дакле, исти сценарио за кажњавање Срба и у Босни и Хрецеговини.

6.6.1. „сатанизација“ Србије и Срба

Медијску кампању против Србије, екстремни Албанци су почели сликом убијања Адема Јашарија у Доњем Преказу код Србице 1998. године, а догађај у Рачку код Штимља, с почетком 1999. године, који за Косово и Метохију добија улогу потпаљивача кризе као и бомба на Маркалама за рат у Босни мења медијску слику. Након антитерористичке акције у том месту, 15. јануара 1999. године, Вилијем Вокер (William Walker)[684], пред 30 новинара и без икакве ограде изјављује: „Почињен је злочин против човечности, одговорна је југословенска војска“, иако Београд негира да је реч о масакру, а неки високи представници страних држава и страни извештачи са лица места изражавају сумњу у Вокерову верзију догађаја (чланци од 21. јануара у Le Mondu, Figarou, The New Jorrk Timesu), Србија је поново на оптуженичкој клупи.[685]

Слика и сведочење Виљема Вокера (William Walker) о наводном масакру, послужила је као материјални доказ неопходности да се Србија бомбардује, према раније сачињеном плану те операције. У таквој ситуацији, без значаја остаје изјава министра иностраних послова Италије Ламберта Динија (Lamberto Dini) у италијанском парламенту 21.

---

683. Тест по избору аутора.
684. шеф Косовске верификационе мисије ОЕБС, 1998. године, извор: Noam Čomski: Novi humanistički militarizam - lekcije Kosova; - prevod sa engleskog - Beograd 2000. str.52
685. Лекић, М.: Мој рат против рата, Службени гласник, Београд, 2007, стр.28.

јануара 1999. године у којој он истиче да догађај у Рачку јесте крајње озбиљан, али „Срби се не могу оптуживати као једини кривци за трагичну ситуацију.“

Медијски рат против Србије представљао је посебан вид подршке политичкој стратегији албанског тероризма. У подршци тој стратегији, он је доминантно употребљен за сатанизацију Србије и Срба, наметањем тезе и стварањем утиска у међународном јавном мнењу о државном насиљу, злочинима, прекомереној употреби силе, хуманитарној катастрофи и избегличкој кризи која највише погађа Албанаце. Медијском манипулацијом и заменом теза извршен је психолошки утицај на јавно мнење да се терористи прихвате као жртве тираније и ослободиоци, а Србија и Срби као тирани, насилници и злочинци. На исти начин, етносепаратистички циљеви, као субјективни узрок тероризма, правдани су широком медијском кампањом, као борба за самоодређење због нерешених мањинских проблема, терора државе, непостојање легалних путева за ослобођење од тираније, сиромаштва, економске и социјалне нејднакости.

Процес дискриминације СРЈ и Србије текао је паралелно на сва три поменута колесека. Заједничке карактеристике поступака који су при томе примењиване су:

а) оптужба за недела (злочин),
б) хиперболична инфлацијија (глорификација властите и минимизација противникове улоге),
ц) дехуманизација противника,
д) поларизација: ако није са нама противник је,
е) позив на божју (међународну) казну,
ф) дискредитација (метапропаганда) „противникове пропаганде.“[686] Сваки од ових „кључева ума“ користи масовне медије „како би установили масовне емоције у масовним друштвима.“

На тај начин „замагљивања ситуације“ а, неистина се институционализује и уграђује у одговарајуће доктрине и званична правила понашања. Суптилније психолошко-пропагандно деловање у сфери обликовања политичких односа, односно својеврсног „препарирање“ Србије и СРЈ или одређеног простора (циљне групе Срби), реализовано је мање агресивним методама, које се не спроводе кампањски, систематичне су и дуже трају. Једна од темељних претпоставки за овакво деловање је монопол у сфери информација који поседују моћне и богате земље Запада.[687]

Последице таквог деловања, који је усмеравно на придобијање јавности у Србији и СРЈ и поремећај система вредности, посебно у културолошкој, идеолошкој и образованој сфери, могле су бити погубне. Овде је пресудан утицај „независних медија“, разних агенција, фундаменталистичких цркви и верских секти. Зависно од профила носиоца, основни задаци таквог деловања су: одустајање угрожених народа од сопствених

686. Алвин(Alvin) и Хајди Тофлер (Heidi Toffler), Рат и антират, Пандеа, 1998. стр.195-197.
687. Тиме се онемогућава равноправна размена културних и духовних вредности, а према мањим и сиромашнијим земљама ствара се једносмерна кумуникација. Детаљеније види: Војислав Мићовић, Специјални рат и нови светдски поредак, „Дечије новине“, Горњи Милановац, 1994. стр.89-90.

аутентичних вредности и прихватања туђих, негирање властитих културних и цивилизацијских достигнућа, потцењивање традиције.

Српско и Црногроско становништво на Косову и Метохији било је стална мета напада застрашујућу поруку средини из које потичу, да ако не напусте Космет и они могу да постане мета напада. О тим зверствима говоре српска стратишта у селима Клечка, Глођане код Дечана, Волујак код Клине и Петимље код Ораховаца.

Физичко насиље које албански терористи на Космету примењују над српским и другим неалбанским становништвом треба да изазове последице по државно и друштвено уређење (да разбију територијалну целокупност и да нелегитимним и ван парламентарним начинима промени главне Уставне одредбе о правима, слободама и дужностима грађана), те да истисне суверенитет државе Србије са Космета и да га пренесе у надлежности албанских сепаратиста или неке друге државе.

У стратегији албанског сепаратистичког покрета, страх, принуда и одмазда су основни елементи за остваривање њихових циљева. Често су прибегавали злоупотребу деце у политичке сврхе и на тај начин кршили Конвенције о правима деце, чији је потписник и наша земља. Кршење овог загарантованог права испољавало се кроз ускраћивање права на образовање деци албанске националност, њихово ангажовање у илегалном преношењу оружја из Албаније, у осматрање и прикупљање стратешких податка, а такође и приликом органозовања демонсттрација. У остваривању својих циљева сепаратисти немају обзира ни према коме. Показују решеност да жртвују и своје најближе.

6.6.2. наметање тезе о државном насиљу, злочинима и „ хуманитарној катастрофи“ на штету Албанаца

Албански политички представници и терористи правдали су своје екстремно и сепаратистичко деловање ставом да државни органи раније нису уважавали њихове захтеве, нису предузимали мере против починалаца злостављања и уништавања њихове имовине, нити су предузимали мере надокнаде причињене штете као и да се успостављањем војно - полицијских пунктова ограничава њихова слобода кретања, шири страх и омета нормалан живот. Такође су били једногласни у наводима да милитаризација подручја, тј повећано присуство војних и полицијских снага доводи до исељавања Албанаца из њихових домова, као и да су исте оптуживали за исељавања Албанаца из њихових домова, као и да су исте оптуживали за „убијање и масакрирање цивила, пљачку и паљење имовине.“ Повећано присуство припадника војске и полиције, Албанци су доживљавали као окупацију, државну репресију, дискриминацију, једном речју сматрали су то разлогом за погоршану безбедносну ситуацију. Албанци су свим средствима настојали да обезбеде међународну подршку и помоћ, користећи психолошко-пропагандне обрасце о „кршењу људских права“, „етничком чишћењу“, „хуманитарној катастрофи прекомереној употреби силе“, „репресији српске полиције“ и др.

Да ли случајно или намерно тадашњи политичари и медијски протагонисти нису примећивали како се у свету мења политичка терминологија и политички језик, који је

албанске терористе претворио у побуњенике, устанике и герилце. Таква терминологија је створила жељени утицај да се никад отворено није говорило о албанском тероризму већ о праведној борби Албанаца за своју слободу. Када је на Косову погинуо први терориста Халид Гецај, британски лист „Financial Times“ је 20. децембра 1997. године, био први који је албанске терористе „преквалификовао“ у побуњенике. Угледни лист у истом чланку пише, да се у брдима око села Лауше, где се догодио први жесток обрачун „рађа побуњенички покрет.“ „Times“ тада пише да Ослободилачка војска Косова окупља око 250-300 герилаца. Пошто у то време још није било учесталих сукоба са полицијом, а улога војска је још увек била периферна. Угледни листа објашњава узроке албанске гериле и побуне наводећи да су нове генерације Албанаца уморне од чекања да се обећања Ругове о државности Космета испуне, и да насиље и борбу виде као једини начин да привуку пажњу јавности на свој проблем.

Од тада, како је „Financial Times“ применио нову политичку терминологију за кризу на Косову и Метохији, а прихватили су је многи или готово сви западни медији, нико више не говори о албанским терористима, већ о побуњеницима, устаницима револуционарима... Скоро да више нико није спомињао на десетине убијених, ликвидираних, масакрираних цивила Срба и Албанаца, међу њима и деце, киднапованих, малтретираних. Све је било подређено циљу да се западној и светској јавности прећути албански тероризам.

Такав однос медија према тероризму, албански сепаратисти су успешно искористили за вођење својеврсног медијског рата, као посебног вида подршке насиљу против сопствене државе и њених грађана. Пласирањем својих пропаганих порука преко медија и својих политичких и дипломатских паравана, они су сопственој и међународној јавности успешно наметнули погрешан утисак о постојању српског државног терора и злочина, „прекомерној употреби силе“, „хуманитарној катастрофи“ и избегличкој кризи косовских Албанаца. На тај начин извршен је притисак на јавно мњење са циљем да се терористи прихвате као жртве и ослободиоци, а да се припадници српских снага безбедности, као носиоци борбе против тероризма, „сатанизују“ и прикажу као насилници и злочинци. На исти начин, територијални сепаратизам, заснован на великоалбанској националној идеји као субјективни узрок тероризма, представљен је као објективни узор односно као мањински проблем, узрокован наведеним терором државе и ускраченошћу легалних путева ослобађања од тираније, сиромаштва, економске и социјалне неједнакости.

Својеврсним „медијским ратом“, насиље албанских екстремиста против српских снага безбедности, али и против недужних грађана представљено је и прихваћено као крајње средство и оправдана алтернатива за друге ненасилне облике политичке борбе. Тиме је на међународном плану, најбруталније насиље албанских екстремиста „успешно“ приказано као оправдана побуна обесправљеног албанског народа против српског режима, ради остваривања њихових угрожених мањинских и људских права.“ На исти начин, легалне и легитимне антитерористичке мере српских снага безбедности, представљене су и прихваћене као прекомерна употреба силе и кључни узрок наведне хуманитарне катастрофе у региону, која је послужила као разлог за агресију НАТО на СРЈ и Србију.

Тадашња албанска телевизија је вероватно била једина медијска кућа у свету која је постала званично терористичко гласило, преносећи саопштења тзв. Ослободиличке војске Косова у којима промовише сепаратистичке циљеве. Она је прва пренела саопштење Штаба албанских терориста, у коме ОВК најављује оснивање новинске агенције и радио станице. Агенција је названа „Kosovo Press“, а радио „Kosovo lira“ односно Слободно Косово. Вест о оснивању агенције и радио станице, привукла је пажњу светских медија, а америчка агенција АП закључује да је циљ -„појачавање независног имића.“

Свакако да је њихова појава на медијској сцени изазвала низ питања везане за изворе финансирања, и начин додељивања фреквенције. Међутим, ретко ко је поставио питање програм емитовања нове радио станице и тачности информације новоформиране агенције у функцији терориста истицали су се „Radio Dukadjini,“ „Radio Prizren“ (чији је инспиратор Екрем Рећа звани командант „Дрини“, бивши припадник ЈНА, и један од најбољих радио аматера у Европи, убијен је 2001. године од стране Тачијевих људи), „Радио Чичевица“ и др... У Призрену, данас се са ПТВ „Besa“ отворено анкетирају слушаоци на питање - да ли сте за „Ал Каиде.“ Дневне новине „Koha Ditore“, „Kosova Sot“ (који, објављује новогодишњи календар за 1999. годину, на коме се виде припадници ОВК), „Gazeta Shiptars“, „Bujku“, „Zeri“ и др. су најчитанији листови на Косову и Метохији. До почетка осамдесетих година Албанци су само на Косову и Метохији, поред више научних часописа као што су „Gurmime Albanolike“, имали десет листова на албанском језику - „Rilindija“ (дневни лист са тиражом 1979. године, преко 100.000 примерака), „Zani e rines“, „Jeta e re“, „Pioner“, „Perparimi“, „ Shendeti“, „Fajla“, „Bota e Re“, „Shendija S“, „Ват“. Упркос свему, ови листови су злоупотребљени за распиривање националне мржње, уместо ширање духа толеранције и неговања цивилизованог односа.

О постојању албанских медија на Косову и Метохији пре избијања сукоба и НАТО бомбардовања бавили су се и неки страни институти, као нпр. Балкански институт из Вашингтона, који у склопу своје презентације на глобалној мрежи (1998), коју су често користили и многобројни албански сајтови, обрађујући тему Косова и Метохије, између осталог тврдили су следеће - Медије косовских Албанаца је затворила или преузела српска власт. Београд је преузео и укинуо издања на албанском језику. Изнете чињенице су директне у супротности са стварним стањем у области медија.

На албанском језику излазило су 53 листа различите периодике. Ни једном листу није одузета дозволаза рад, без обзира на садржај. Дневним листовима је чак повећан и тираж. Тако је „Bujku“ јуна месеца 1998. године излазио у 11.000 примерака, „Коха диторе“, као најчитанији дневни лист у 35.000 - 40.000 примерака. Лист на турском језику „Тан“ излазио је једном недељно, периодично се штампао „Сесемлиз“ и „Бај.“ Удружења Рома у Гњилану, штампало је часопис на ромском језику. Једино „Rilindija“ није излазила јер се новинари албанске националне мањине нису јављали на конкурс и нису желели да раде у листу чији је оснивач била држава коју они не признају. Радио Приштина свакодневно је емитовала 16 сати и 30 минута програма на албанском језику, седам сати на турском и две емисије недељно у трајању од по два сата на ромском језику. ТВ Приштина сваког дана емитовала је 70 минутни програм на албанском језику, 10 % програма дневно реализовала је на турском језику и 1,2% на ромском.

Локалне радио станице имале су обавезу да програм емитују и на албанском језику. Због бојкота међутим, ни једна од шест радио станица тада није успела да организује рад редакције на албанском језику.

Како су припадници Ослободилачке војске Косова поступали према новинарима говори и најновије сведочење руског новинара Олега Сафулина,[688] а који је био заробљен са још два члана његове ТВ екипе, 20. јула 1998. године, и преводиоцем Шабаном Хотијем на суђењу Фатмиру Лимају, Исаку Муслију и Харадину Бољи пред Хашки судом. Руски новинар је испричао следеће: „Хтели смо да пређемо на албанску страну будући да смо завршили репортажу на српској страни. Имали смо неке информације о територијама под контролом ОВК и пошли смо тамо. Све се кобно завршило само по нашег преводиоца, који није био са нама изведен на стрељање“. У наставку сведочења рекао је да је Хотија последњи пут видео на испитивању код команданта ОВК. С траговима батина на лицу и крвавом одећом, преводио је оно што су сведок и његови снимаљи, такође Руси, одговарали на питања команданта, који их је вратио са места стрељања. О преводиоцу Шабану Хотију, сазнао је касније, да је убијен 26. јуна 1998. године на планини Бериша, у подручју Лапушника, и да се налази на списку од 10 заточеника, који су према хашкој оптужници убијени у овом логору.

Сличну судбину доживео је и српски песник и новинар швајцарске агенције и преводилац Центра за мир и толеранцију, Александар Симовић, који је отет и убијен августа 1999. а његови посмртни остаци су нађени код села Обрња, поред Глоговца. Лекари су утврдили идентитет и констатовали трагове мучења. Симовић иначе је, припадао групи младих стваралаца са Косова и Метохије издао је збирку песама „Ожиљци тишине“ и непосредно пре киднаповања представља снажно сведочанство о страдању неалбанског становништва на вековном огњишту.

6.6.3. утицај на јавно мњење да се терористи прихвате као ослободиоци, а Србија и Срби као насилници и злочинци

Од самог тренутка избијања рата у СФРЈ, у јуну 1991. односи са јавношћу играли су пресудну улогу за коначни исход рата између Србије и Хрватске. Какви су били ефекти таквог рада може се видети из примера извесног Стив Вота (Steve Vota), добровољног радника једне хуманитарне организације у Босни. Стив Вот (Steve Vota), је једној британској радио-станици изјавио да српски снајперисти добијају хиљаду марака за свако убијено муслиманско дете и да је тако убијено 400, а рањено око 11.000 босанске деце. Вест је лансирана у свет и постала „чињеница“, јер су у то време све РТВ станице извештавале о свакодневним дејствима снајпериста. Новинару британског часописа „HewHew statesman and Societu“, Карлу Волдрону (Karl Voldronu) ова тврдња је деловала претерана. На крају свог истраживања установио је да је вест направљена у фирми „Ruder& Finn“ а затим пренешена у свет.[689] За то време, српска пропаганда је ћутала и ништа није предузела у вези демантовања изречених лажи, које су касније изазвале тешке последице.

---

[688]. Танјуг, 09. децембра 2004. године.
[689]. Извор, дневни лист „Политика“ од 01.03.2001. Опширније на сајту http://www.vreme.com/arhiva.

У Њујорку је 24. маја 2004. године одржан састанак најутицајнијих албанских лобиста у САД, а у организацији бившег америчког дипломате Ричарда Холбрука (Richard Holbrooke). Договорено је да Албанци у САД учествују у финансирању изборне кампање демократског председничког кандидата Џона Керија (John Kerry), (што су и учинили), а заузврат је албански лоби обећао независност Косова.[690)] Хрватска, Босна и Албанци ангажовали су веома успешну ПР фирму - „Ruder & Finn“, да их саветује о односима са јавношћу и предводи њихове лобије у САД, док Влада Србије није чинила ништа на том пољу.

Садашња слика албанског медија на Косову и Метохији

Косовски медији не објављују довољно чињеница и информација о положају мањинских заједница, нити говоре о конкретним проблемима и искуствима грађана. Већина медијског простора посвећена је ставовима и мишљењима политичара. Српској популацији посвећни су написи који се односе на чињеницу да Срби не прихватају односно не признају косовске институције. У критичном тону медији се баве Србима само кроз призму не поштовања косовских власти, као и њиховом везаношћу за Владу у Београду.

У косовским медијама, нарочито у штампаним, рат као тема је још увек присутан. Посебно се истичу сведочења појединих особа који су преживеле ратне ужасе. Пажња је искључиво фокусирани на случајеве несталих Албанаца, док се уопште не говори о несталим Србима и другим неалбанцима. „Bota sot“ и „Epoka e Rë“ су два листа која објављују серију текстова о наводним злоделима српске тајне полиције током рата у селу Штупељ, у општини Клина.

У извештавању о суђењу косовским Албанцима пред Хашким трибуналом, косовски медији имају различит приступ према суђењима својих сународника и оптуженим из других етничких група. На тај начин доприносе одржавању ситуације у којој већина Албанаца на Косову и Метохији, припаднике Ослободилачке војске Косова, види искључиво као ослободиоце и хероје, без могућности да било ко од припадник терористичке организације буде одговоран за ратне злочине.

Најчитанији штампани албански медији на Косову и Метохији су:

Koha Ditore - дневни лист који је основао Ветон Сурои, познати интелектуалац који је основао политичку странку под називом „Ора“. Коха Диторе је дневник са највећим тиражом на Косову и Метохији и ангажује углавном младе новинаре. После Суроиног укључивања у политику, медијском групом „Коха“, руководи његова сестра Фљака Сурои.

Zeri - је дневни и недељни лист на чијем је челу Блерим Шаља, познати активиста цивлног сектора. Зери важи за лист с најпоузданијим изворима унутар УНМИК-а и других релевантних институција на Косову и Метохији.

---

690. Извор, дневни лист - „Вечерње Новости“ Београд, 21.10.2004. године преноси „Бета“, о састанку најутицајнијих албанских лобиста у САД у тексту „Џон Кери добио албанске паре“. Опширније на сајту http://www.pcnen.cg.yu.

Bota Sot - лист близак Демократском савезу Косова, читалачку публику налази међу националистичким албанским круговима и најбоље се продаје изван Косова и Метохије.
Epoks e Re - новина је блиска Демократској партији Косова и заступа интересе бивиших припадника ОВК. Критички су настројени према ДСК и председнику Ругови. Најчитанији су у области Дренице. Главни уредник је Мухамет Маврај, познати студенски активиста у протестима 1997. године.

Pavaresion - Релативно млад лист, који је преузео примат у промовисању идеја Демократског савеза Косова. Издавач је Ружди Кадриу, а најатрактивнији део садржаја чине колумне Адема Демаћија.

Lajm- представља класичан таблоид и то је лист познатог косовског бизнисмена Беџета Пацолија. Визуелни идентитет и концепција су копија немачког дневника „Билд“, Главни уредник је Рецеп Хоти, саветник бившег премијера Бајрама Рецепија.

Expres - је нови дневни лист који је замишљен као умерен и отворен. Ту су окупљени најпознатији новинари из Кохе Диторе, Јаве и Зерија.

Java - је недељник углавном концентрисан на урбану културу, мада се бави и политиком.

Електронски медији на Косову и Метохији уређени су успостављањем и наметањем правила по којима медији овог типа морају деловати. УНМИК полиција такође има своју радио и телевизијску станицу у којима раде и српски новинари. УНМИК има и четворо регионалних представника за штампу.

Слику стања медија на Косову и Метохију употпуњава и изјава једног српског новинара из Косовске Митровице који каже следеће: Медији у овом региону посао не раде ни у једном проценту како треба. Значи, заштита људских права подразумева заштиту права појединца. Појединац нема апарат, попут државе, да заштити свој интерес. Шта смо ми новинари урадили за једног просечног Србина, Рома, Албанца, Турчина.[691]

Један од тадашњих привремених комесара за медије на КиМ господин Роберт Џилет (Robert Gillette), кога је специјални представник Генералног секретара у јуну 2000. године именовао за Привременог комесара за медија је за „Fokus" изјавио „да само слободни, независни и професионални медији могу да дају прецизну слику стварности на Косову и Метохији и да је понекад потребно бити болно јасан. Политичка идеологија или партијска пропаганда нису замена за искрено, фер и професионално новинарство."[692]

6.7. Објекти угрожавања и последица албанског тероризма (по форми врсти просторној и временског учесталости)

Juillard је изричито на становишту да се терористичким понашањем напада, односно повређује или угрожава живот, телесни интегритет, физичко и друшевно здравље и слободе људи.[693]Исти став заступан је у низу радова изнетих на 3. међународној конференцији о унификацији кривичног права (1930), у којима се као објекат тероризма изичито наводе живот, телесни интегрите и слободе људи. Тако дефинисани објекти, који се тероризмом угожавају, у већини дефиниција се утврђује као неодређени пасивни објект, којима се најчешће обухватају случајне, непознате и невине жртве или као одређени пасивни субјекти, којима се означавају одређене личности.[694] Салдана такође према пасивном субјекту, дели акте тероризма на оне чије су жртве случајне и непознате.[695] Према његовом ставу жртве политичког злочина су увек познате, док су жртве тероризма често непознате.[696]Исти став заступа и Wilkinson, када наводи да се тероризам састоји у систематском убијању или разарању или претњи убиством или разарањем.[697]Наведеним објектима кривичног дела тероризма, у неким дефиницијама се придодају и формулације у којима се говори о јавним службама уопште,[698]односно саобраћају и транспорту (железници, бродовима, авионима, пошти), хидрографски и другим постројењима за производњу и пренос елетричне топлотне и друге енергије...[699]

Напади на имовину или на јавне службе међутим, могу попримити атрибут „терористички" само ако су посредно или непосредно повезани са нападима на људе. Због тешкоћа у разликовању тероризма од других облика политичког насиља, у

691. DW - World de deusche welle: Кроз све догађаје на Косову и Метохији показао се утицај медија на друштво, 21.11.2004.
692. www.unmikonline.org/serbian/pub Fokuskos /Leaders.htm.
693. Јаковљевић, Д.: Тероризам с гледишта кривичног права, службени лист, Београд, 1997. стр. 49.
694. Convvention pour la prevention et repression du terrorisme le 16.11.1937, No off. C.546 (1) M 383 (1).
695. Saldana,Q.:Le terrorisme, p.34-35 (Јаковљевић, Д.: Тероризам с гледишта кривичног права, службени лист, Београд, 1997. стр. 49).
696. Saldana,Q.:Le terrorisme, p.29 -30 (Јаковљевић, Д.: Исто, стр.49).
697. Јаковљевић, Д.: Исто, стр.49
698. IV Conference, Pariss, Sirey 1933 (Јаковљевић, Д.: Исто, стр.177).
699. VI Conference atr 2, Actes de la Conference A.Pedone, Paris, 1938 (Јаковљевић, Д.: Исто, стр.177).

теоријској и нормативној сфери појављују се и покушаји дефинисања неприкосновених и апсолутно заштићених вредности и добара, чије се угрожавање увек квалификује тероризмом. Покушајима да се као таква добра заштите дипломате или ваздухоплови од отмица, обуваћена су међутим и „дела која се не би могла сматрати терористичким. Као на пример убиство дипломате из личних побуда или отмица ваздухоплова ради илигалног преласка границе.“[700]Превазилазење такваг сватања објеката тероризма, као вредности које ни из каквих разлога не могу бити угрожене, независно од побуда и узрока њиховог угрожавања, најчешће се помињу невине жртве и основна људска права и слободе. Закључно се ипак може речи да непосредни објекти угрожавања, односно непосредни пасивни субјекти тероризма могу бити: живот, телесни интегризет и слободе људи, као и имовинска добра и јавне службе, уколико се напади на њих могу довести у вези и са нападом на људе.

Полазећи од тако дефинисаног непосредног објекта насиља (пасивног субјекта, мете, жртве), тероризам се може поделити на *селективни* (дискриминативни) и *неселективни* (недискриминативни, насумични). Селективним тероризмом терористи непосредно и прорачунато нападају представнике власти, односно носиоце високих јавних функција, као што су шефови држава или влада, цареви, краљеви, министри, дипломате и чланови њихових породица, због чега се такав тероризам некада назива и атентатороским. Селективним тероризмом могу се нападати и привредни, инфраструктури, административни или туристички објекти, због чега се такви напади често називају туристичким тероризмом или агротероризмом. Неселективним тероризмом, с друге стране, терористи намерно насумично и нападају грађане или добра, како би појачали страх ширих маса грађана као потенцијалних недужних жртава. Такав тероризам се дефинише као „насиље над противником са којим се носилац насиља не налази у директном конфликтном односу, када такво насиље има за циљ изнуђивање каквих политичких уступака или реакције државе (компромисни тероризам).[701]

Појављују се дефиниције, које за основно полазиште у дефинисању објеката тероризма узимају општу сигурност, односно безбедност људи као универзалну вредност од интереса како за државу или државну заједницу.[702] Nsefum тако сматра да објект тероризма чине добра садржана у безбедности и јавном реду,[703] а Васиљевић заступа мишљење да тероризам ствара атмосферу опште опасности и нарушава јавни живот друштва.[704] У том смислу Јаковљевић као објект који тероризмом угрожавања означава *јавни мир* (у објективном смислу) и *сигурност грађана (*јавни ред у субјективном смислу). Јавни ред у објективном смислу подразумева стање поштовања постојећег правног поретка односно правне сигурности грађана у држави, државној заједници или међународној заједници држава. Јавни мир у субјективном смислу, означава одређено

[700]. Димитријевић, В.: Међународни тероризам, Савремени облици тероризма: Научно саветовање Београд, 14-15 јануар 1980, стр.34).
[701]. Карановић, М.: Појам тероризма, Југословенска ревија за криминологију и кривично право, бр. 2/76, ц-233-234, Београд (Томашевски, К.: Изазови тероризма, Младост , Београд, 1983, стр.32).
[702]. Lemkin,R.:Faut-il creer un nouveau delit de.droit de gens, nommeterrorisme? „Rev, de dr.pen.et crim“, 1993. p.901.(Јаковљевић, Д.: Исто, стр.176.).
[703]. Nsefum, J.E.: El delito de Terrorismo, Madrid, 1985. p. 125. (Јаковљевић, Д.: Исто, стр.178.).
[704]. Васиљевић, В.: Покушај одређивања тероризма као међународног права и злочина, Југословенска ревија за међународно право, 1973, стр.193. (Јаковљевић, Д.: Исто, стр.179).

психичко осећање грађана, односно њихову перцепцију осећање правне сигурности. То психичко осећање означава се као сигурност грађана.[705]

Из претходног става произилази да су безбедност, јавни ред и сигурност грађана, вредности односно добра која се тероризмом угрожавају на другом нивоу. Тако дефинисане вредности угрожавају се посредством напада на правна добра првог нивоа, којима се, и у објективном и субјективном смислу, код шире популације грађана ствара стање опште угрожености и страха, од поновних, насумничних и неселективних напада. Полазећи од тога Juillard објектом напада, односно пасивним субјектом тероризма другог нивоа означава „становништво државе“ као жртву страха или застрашивања или „евентуалне жртве посматране колективно.[706]Nsefum међутим, утврђује безбедност као објект напада тероризма и истиче: „Безбедност као разумна нада да се не буде жртва агресије, садржи у себи духовни елемент, који се односи на спокојство широких слојева становништва.“[707]

Значајан простор правној доктрини заузимају и питања посвећена објекту међународног тероризма на стратегијском нивоу. У том смислу, Љахов заступа становиште, да се као „општи објект“ међународног тероризма појављује међународни правни поредак, мир и безбедност, док његови ужи објекти могу бити: суверенитет држава, системи дипломатских односа, или системи сувоземних, ваздушних и поморских комуникација.[708] Трајнин, Левин и Ромашкин заступају мишљење да се као објекат међународног тероризма појављују међународни односи и конкретни међународни односи.[709] У материјалима Специјалног комитета УН, за међународни тероризам[710] низ држава чланица под објектом међунаредног тероризма сматрали су међународне и међународнеправне односе (Југославија), односно основне савремене цивилизације (Аустрија), мир и сигурност народа (Шпанија), односно међународни поредак (Канада).[711]

Наведени ставови о објекту међународног тероризма значајни су и за разматрање албанског тероризма, јер њиме безбедност није угрожена само Србија, већ и друге државе у региону, а доласком међународних безбедносних и цивилних снага на Косову, опасност од преливања тог тероризма на земље региона није превазиђена. И терористи и ОВК су на првом - тактичком нивоу непосредно нападали људе, јавне службе и имовину. На средњем - оперативном нивоу њихови напади су били усмерени против јавног мира у објективном и субјективном смислу, односно против грађана у најширем смислу, док је држава била објект њиховог напада на трећем стратегијском нивоу. Жртве су нападали плански и селективно, када су се за стекли повољни услови, али и неслективно - насумично, као унапред неодређене појединце и колективитете, који су се у конкретном случају показале као лаке и погодне мете.

---

[705]. Јакољевић, Д.: Тероризам с гледишта кривично права, Службени лист, Београд, 1997, стр.49.
[706]. Исто, стр.49.
[707]. Nsefum, J.E.: El delito de Terorkmo, Madreid, 1985, p.90,125. (Јакољевић, Д.: Тероризам с гледишта кривично права, Службени лист, Београд, 1997, стр.178)..
[708]. Ljahov, E.: Politika terorizma - politika nasija i agresije, Moskva, 1987. str. 44.
[709].Трајнин, А. Н.: Заштита мира и условни закон, Москава, 1969, стр.120; Левин, Д. Б.: Отвественост государству в савременом међунродном праву, Москва, 1966, стр. 83; Ромашким, П.С.: Преступленија против мира и человечества, Москва, 1967. стр.171. (Јакољевић, Д.: Исто, стр.178).
[710]. UN Doc A/AC 160/1, P623 (Јакољевић, Д.: Исто, стр.180).
[711]. Јакољевић, Д.: Исто, стр.180

6.7.1. Објекти[712] напада и последице[713] албанског тероризма

У дугом историјском периоду, од турских освајања Балкана до данас, Срби и Црногорци, њихова имовина, институције, верски објекти и споменици културе на Косову и Метохији били су жртве или објекти различитих облика интензивног и континуираног насиља и терора турске војске и албанских екстремиста, које би се данас могли квалификовати терористичким.[714]

Током 1998. и 1999. године, албански терористи су на Косову и Метохији континуираним насиље, непосредно угражавали људе, односно њихов живот, телесни интегритет и слободу, јавне службе и имовинска добра. Последице њиховог терористичког деловања, односно штета нанета објектима њихових непосредних напада, огледали у великом броју мртвих и рањених, нарушавању, односно повреди слободе, уништавању или прекиду јавних служби, уништавању или оштећењу имовине у Покрајини. Непосредне жртве претње силом, изнуда, уцена, оружаних и других напада, пресретања, отмица, заточења, окрутног и нечовечног поступања, мучења и злостављања, били су грађани свих старосне и социјалних категорија. Оружаним нападима, блокадама објеката, насеља и саобраћајница, укључујући диверзије и саботаже, терористи ОВК су угрожавали и функционисање јавних служби, разарали су и уништавали јавне и приватне објекте и имовину. Превазилажење таквог стања објеката тероризма, као вредности који ни из каквих разлога не могу бити угрожене, независно од побуда и узрока њиховог угрожавања, најчешће се помињу невине жртве и основна људска права и слободе. Закључно се ипак може рећи да непосредни објекти угрожавања, односно непосредни објекти и слободе људи, као и имовинска добра и јавне службе, уколико се напади на њих могу довести у вези и са нападом на људе.

6.7.2. Људи, јавне службе и имовина, као објекти напада албанских терориста

Терористи ОВК су током 1998. и 1999. године најпре убијали, рањавали-телесно повређивали, отимали, злостављали и на други начин угрожавали полицајце, војнике и друга лица запослена у државним органима, локалној власти, јавним предузећима и установама. Мете њихових напада, биле су и војне и полицијске јединице, посебно гранични органи ВЈ и полицијске јединице ангажоване на заштити угрожених комуникација и насеља.[715]Припаднике и јединице полиције и војске нападали су, пре свега као симболичне мете, односно као субјекте и представнике снага одбране и безбедности задужене за заштиту грађана. Њихова намера била је да покажу немоћ

---

[712].Објекти (пасивни субјекти, мете) напада и могуће жртва тероризма, као његови елементи објективне природе, означавају се одређеним правним добром и интересом против којих је, са једне стране тероризам усмерен и којима се, са друге стране, пружа кривично правна заштита. Јасна дефинисаност одлучујућа је за постојање сваког кривичног дела, па и тероризма. У већини савремених дефиниција, објект угрожавања тероризма изричто се наводи као његово конституисано облежје. Оно се међутим у теоији и правној пракси различито утврђује, при чему се најчешће мешају непосредни, посредни и крајњи објекти напада тероризма. (Јакољвевић, Д.: Тероризам с гледишта кривично права, Службени лист, Београд, 1997, стр.49, 208).

[713]. Последица је такође један од елемената тероризма објективне природе. Ако је понашање терориста, како је раније закључено, увек управљено на објекта њиховог напада, односно на вредност, која се кривичним правом штити, тада се може рећи, да штета коју терористички акт проиузрокује на објекту напада, представља последицу тероризма. Посматрано из терористичког угла, последица тероризма представља резултат терористичког напада,односно меру остваривања терористичког циља. Тако се последица тероризма одледа у проузрокавању штете, односно у остваривању резултату терориста у односу на објект терористичког напада, одговрајућег нивоа. (Јакољвевић, Д.: Тероризам с гледишта кривично права, Службени лист, Београд, 1997, стр.197.).

[714]. Последице таквог насилног деловања, посебно су били интензивне крајем XVII и током XVIII века, после аустро-турских ратова (1683-1690; 1717-1737).

[715]. Јевтић, Ђ.: Битка за Косово, шест векова после 1, Нови свет, Приштина, 1998, стр.143-147.

државе да заштити чак и своје јавне службенике и на тај начин утичу на грађане да изгубе поверење у државу. Из истих разлога нападали су и рударе, шумаре, ловочуваре, просветне и здравствене раднике. Користећи тактику герилског ратовања, најчешће су нападали мање и незаштићене појединце, групе и јединице, избегавајући фронталне и тајније борбе са снагама безбедности, до којих у суштини никада није ни дошло, изузев ограничених борби у граничном делу Космета према Албанији.

Још чешће мете њихових терористичких напада били су „недужни цивили“, мушкарци и жене, деца и старе особе, Срби, Црногорци, Роми, Турци, Муслимани и Албанци. Као индивидуе или колективитети, они су пре свега нападани као грађани Србије, који су на било који начин показивали лојалност Републици или су се супростављали насиљу ОВК. Посебна циљна група напада ОВК били су Албанци који нису прихватали насилне методе политичке борбе или су одбијали бојкотовање сопствених права и рад у државним органима и институцијама. Још чешће су нападани Албанци који су избегавали или одбијали присилну мобилизацију, наоружавање, плаћање илегалних пореза и донација, другу врсту очекиване подршке или сарадње са терористима. Један од припадника ОВК, у вези са тим истиче: „Ми ...изводимо нападе на представнике српског режима. Наша мета је тајна полиција, али и Албанци који сарађују са српским режимом“.[716]

Статистички подаци Министарства унутрашњих послова Републике Србије, јасно указују на то, да је основни непосредни објект албанских терориста (другог нивоа), на Космету и Метохији, у периоду од 1991. до 2003. године, били становништво. Према тим подацима од укупно 10.330 напада албанских терориста у том периоду, цивили су били мета у 7696 или 74%, полицајци 2061 или 20%, а војници у 573 или 6% случајева (Табела бр.23).

Табела 23: Преглед број терористичких напада, по годинама и статусу страдалих

тер. напади	91-97	98	99	00	01	02	03	**Укупно**	
На цивиле	44	775	4568	1025	319	405	560	7696	74 %
На полицајце	90	1225	742	3	1	-	-	2061	20%
На војнике	-	391	182	-	-	-	-	573	6%
Укупно	134	2391	5492	1028	320	405	624	10.330	100%

Извор: Обрада аутора

У наведеним нападима (10.330) албанских терориста, у истом периоду (1999.-2003.), на Косову и Метохију је страдало 6369 лица, од којих убијено 2224 или 35 %, повређено 2656 или 42% и отето 1489 или 23% лица. Од укупног броја убијених, повређених и отетих лица, посматрано по годинама, највише њих били су жртве тероризма током 1999. године, где је страдало 4079 или 61,9 % лица, затим 1998. године када је страдало 1208 или 18,3% лица и током 2000. године, када је страдало 555 или 8,4% лица. Годишњи укупан број страдалих лица у периоду од 2000. до 2003. године сваке године превазилазио је укупан број страдалих лица у седмогодишњем периоду од 1991. до 1997. године (Табела 24).

[716]. Дневни лист Политика, са позивом на извештај Танјуга, Београд, 12. мај 1997. године.

Табела 24: Преглед страдалих лица, по годинама

Последице	91-97	98	99	00	01	02	03	**Укупно**	
Убијено	39	366	1630	90	59	17	23	2224	35 %
Повређено	70	532	1322	432	123	86	91	2656	42%
Отета лица	-	310	1127	33	10	4	5	1489	23%
Укупно	109	1208	4079	555	192	107	119	6369	100%

Извор: Обрада аутора

У табелама 25а и 25б прикзани су подаци о броју лица страдалих у терористичким нападима по структури жртава (цивили, полицајци, војници) и по националној структури страдалих цивила (Срба и Црногораца, Албанци и остали). Од укупно 6369 погинулих, повређених или отетих лица, њих 4701 или 74% били су цивили, 1310 или 20% полицајци и 358 или 10% војника (табела 25 а). Према националној структури, од укупно 4701 страдала (убијена, повређена и отета) цивила највише је Срба и Црнораца (3479 или 74%), следе Албанци (839 или 18%), док је укупан број страдалих грађана других припадности свега 383 или 8% (Табела 25 б).

Табела 25: Преглед број страдалих лица, по годинама и статусу *а*

Страдали	91-97	98	99	00	01	02	03	**Укупно**	
Цивили	47	657	3036	548	187	107	119	4701	74%
Полицајци	62	513	723	7	5	-	-	1310	20%
Војници	-	38	320	-	-	-	-	358	10%
Укупно	109	1204	4079	555	192	107	119	6369	100%

б

Див/жртве	91-97	98	99	00	01	02	03	**Укупно**	
Срби и Црн.	-	280	2442	478	146	63	70	3479	74%
Албанци	26	256	437	23	23	30	44	839	18%
Остали	21	121	157	47	18	14	5	383	8%
Укупно	47	657	3036	548	187	107	119	4701	

Извор: Обрада аутора

Од укупно 2224 лица убијених у нападима албанских терориста на Косову и Метохији, чак 1552 или 70% били су цивили, 314 или 14% полицајци и 358 или 16% војници, из чега произилази да је број убијених цивила око 2,5 пута већи од броја убијених припадника полиције и војске. У периоду од 1991. до 1997. године, убијено је 39 лица, од чега 26 или 66,7% грађана цивила и 13 или 33,3% припадника полиције. Током 1998. године албански терористи су ублили укупно 366 лица, од чега 210 или 57,4% цивила, 118 или 32,2% полицајца и 38 или 10,4 % војника, а у 1999. годину број убијених лица повећао се чак на 1630 лица, од чега 1130 или 69,3% цивила, 180 или 11% полицајца и 320 или 19,6 % војника (Табела 26).

Табела 26: Преглед убијених лица, по годинама и националној структури

Страдали	91-97	98	99	00	01	02	03	**Укупно**	
Цивили	26	210	1130	88	58	17	23	1552	70%
Полицајци	13	118	180	2	1	-	-	314	14%
Војници	-	38	320	-	-	-	-	358	16%
Укупно	39	366	1630	90	59	17	23	2224	

Извор: Обрада аутора

Од укупно 2656 повређених лица у терористичким нападима на Косову и Метохији у периоду од 1991. до 2003. године, чак 1712 или 64% били су цивили и 944 или или 35% полицајци, из чега произилази да је број повређених цивила два пута већи од броја повређених припадника полиције. У периоду од 1991. до 1997. године, у нападима албанских терориста на Косову и Метохији теже и лакше је повређено 70 лица, од чега 21% цивили и 49 припадника полиције. Током 1998. године албански терористи су повредили укупно 532 лица, од чега 153 цивила и 379 полицајаца, а у периоду 1999. године број повређених лица повећао се чак на 1322 лица од чега 814 цивила и 508 полицајаца (Табела 27).

Табела 27: Преглед повређених лица по њиховом стаусу и годинама

Страдали	91-97	98	99	00	01	02	03	**Укупно**	
Цивили	21	153	814	428	119	86	91	1712	64%
Полицајци	49	379	508	4	4	-	-	944	35%
Војници	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Укупно	70	532	1322	432	123	86	91	2656	100

Извор: Обрада аутора

Од укупно 1489 отетих лица у терористичким нападима на Косову и Метохији, у периоду од 1991. до 2003. године, чак 1427 или 96% били су цивили, а само 52 или 4% полциајци и војници. У периоду од 1991. до 1997. године, у нападима албанских терориста на Косову и Метохији нису евидентирани случајеви отмице. Током 1998. године албански терористи отели су укупно 310 лица, од чега 294 цивила, 16 полицајаца и 10 војника, а у 1999. години број отетих лица повећао се чак на 1127 лица, од чега 1082 цивила и 35 полицајаца. Од 2000. до 2003. године, албански терористи су отели укупно 50 цивила и једног полицајца. (Табела 28 а).[717] Диспропоција броја страдалих цивила у односу на број страдалих припадника полиције и војске, највећа је у категорији отетих и несталих лица, што доказује чињеницом да је број отетих цивила (1427) више од двадест пута већи од броја отетих припадника полиције и војске (62). Судбина отетих лица била је веома различита по коначним последицама. Од укупно 1489 отетих лица, терористи су убили 177, ослободили 248, док је још увек непозната судбина 1064 отетих лица (Табела 28 б)[718]

Табела 28: Преглед отетих лица по статусу и годинама *а*

Страдали	91-97	98	99	00	01	02	03	**Укупно**	
Цивили	-	294	1082	32	10	4	5	1472	96%
Полицајци	-	16	35	1	-	-	-	52	3%
Војници	-	10	-	-	-	-	-	10	1%
Укупно	-	310	1127	33	10	4	5	1489	100%

б

Суд/отетих	91-97	98	99	00	01	02	03	**Укупно**	
Убијени	-	35	132	7	2	-	1	177	12%
Ослобођени	-	123	102	9	5	4	2	245	16%
Непозна суд.	-	152	893	17	3	-	2	1067	72%
Укупно	-	310	1127	33	10	4	5	1489	100%

Извор: Обрада аутора

[717]. Докази предмети Хашког трибуна, сведочење Обрада Стевановића, мај-јун 2005. године, ТАБ 124-133.
[718]. Исто.

Национална структура убијених, повређених и отетих, односно страдалих цивила у терористичким нападима албанских терориста на Косову и Метохији, у наведеном тринестогодишњемперіоду од 1991. до 2003. године, показује да су најчешће жртве њихових напада били припадници српске и црногорске националне припадности (Табела 29 а, 29 б и 29 ц). У наведеном периоду, терористи ОВК убили су 1030, повредили 1323 и отели 1126 Срба и Црногораца. У истом периоду убили су 328, повредили 284 и отели 227 Албанаца и убили 194, повредили 115 и отели 74 лица осталих националних припадности.

Табела 29: Преглед страдалих цивила, по годиштима и националној структури *а*

Убијено	91-97	98	99	00	01	02	03	**Укупно**	
Срби и Црн.	-	41	880	57	33	8	11	1030	67%
Албанци	17	83	180	14	20	3	11	328	21%
Остали	9	86	70	17	5	6	1	194	12%
Укупно	26	210	1130	88	58	17	23	1552	100

б

Повређено	91-97	98	99	00	01	02	03	**Укупно**	
Срби и Црн.	-	65	641	403	105	52	57	1323	79%
Албанци	9	72	140	2	3	27	31	284	16%
Остали	12	16	43	23	11	7	3	115	5%
Укупно	21	153	824	428	119	86	91	1722	100%

в

Отето	91-97	98	99	00	01	02	03	**Укупно**	
Срби и Црн.	-	174	921	18	8	3	2	1126	79%
Албанци	-	101	117	7	-	-	2	227	16%
Остали	-	19	44	7	2	1	1	74	5%
Укупно	-	294	1082	32	10	5	4	1427	100%

Извор: Обрада аутора

Бројни су примери[719]тешких злочина албанских терориста против цивилног становништва на Косову и Метохији. У селу Клечка, општина Лепљан, 27.08.1998. године, пронађено је место мучења, стрељања и спаљивања најмање 10 цивила (3 жене, 5 мушкараца и 2 детета) у сеоској кречани. У антитерористичкој акцији изведеној 08.09.1998. године у каналу Радоњићког језера, пронађени су остаци 37 злостављених, стрељаних и у канал бачених грађана.[720] У нападу аутоматским оружјем на кафић „Панда“ у Пећи 14.12.1998. године погинуло је 6 младића српске и црногорске националности, од којих су четворица били малолетни, два младића су задобила тешке повреде, док је један лакше телесно поврђен.[721] Нешто више од месец дана, након доласка међународних снага на Космет, 23. јула 1999. године, албански терористи су убили 14 мештана села Старо Гацко код Урошевца, док су на својим имањима обављали пољопривредне радове.

Тешке последице терористичких напада, увећане су знатним губицима у људству и материјалним добрима током тромесечне агресије на СРЈ и Србију. У НАТО ваздушном нападу на колону избеглица 14.04.1998. године на путу Ђаковица-Призрен, код места Меја убијено је најмање 82 и рањено 50 цивила. Идентичним нападом на

[719]. Доказни предмети Хашког трибунала, сведочење Обрада Стевановића, мај-јун 2005. године, ТАБ 124-133.
[720]. Исто, ТАБ 118 до123.
[721]. Исто.ТАБ108, стр.5.

колону избеглица 13.05.1999. године на путу Призрен-Сува Река, код места Кориша, убијено је најмање 81 и рањено 70 цивила. У ваздушном нападу НАТО је на аутобус „Ниш експрес," на мосту у селу Лужане, код Подујева 31.05.1999. године, убијено 57 путника, од којих је 39 погинуло на лицу места, 18 је подлегло повредама у приштинској болници.

Цивили као мете и жртве терористичких напада, припадали су различитим категоријама грађана, међу њима било је новинара, преводиоца, страних дипломатских представника, избеглица и припадника хуманитарних организација. У 14 терористичких напада на новинаре и преводиоце, извршених у периоду од 01.01. до 31.12.1998. године, терористи су отели 3 новинара (Славуј Ђуро из „Радио Приштина", Добричић Владимира и Радошевић Небојша из „Танјуга"), једног возача „Радио Приштина", и једног преводиоца Албанаца. У периоду од 1997. до 1999. године, они су у више напада отели известан број лица са статусом избеглица са просотора бивше Југославије, међу којима и Латас Ђуру, Бишевац Светомира, Бакрач Војка, били под заштитом ОУН. Дана 27. априла 1998. године, на путу Србица-Клина, код места Лауша, возило аташеа Амбасаде Јапана у Југославији, са дипломатским таблицама, терористи су погодили са два пројектила из аутоматског оружја. Четри месеца касније, 03. септембара исте године и дипломатско посматрачку мисију Канаде. Поред тога, 26. августа 1998. године зграда Америчког информативног центра у Приштини делимично је оштећена запаљивом направом.[722]

Уз нападе на људе, војне и полицијске јединице, терористи ОВК су угрожавали, ометали или јавни и приватну имовину, широм Косова и Метохије. На мети њихових напада нашли су се људи и објекти јавних предузећа и привредних (саобраћајних, телекомуникационих, електроенергетских и индустријских) система, образованих и здравствених установа, војних, полицијских и других органа управе и верских заједница (цркве, манастири, гробља, други верски објекти и споменици културе). Њиховим нападима угрожени су и јавни скупови, јавне саобраћајнице, средства јавног саобраћаја (укључујући и возове, па чак и ваздухоплове), сеоска домаћинства, избегличка насеља и градова.

Диверзијама, саботажама и насилним одузимањем имовине на преносним електросистемима, постројењима и инсталацијам, посебно током 1998. године, терористи ОВК су ометали уредно снабдевање електричном енергијом делова Пећи, Дечана, Ђаковице, Ораховца, Клине, Истока и Србице. Дана 11. децембра 1998. године, на објекту трафостанице у Глоговцу убијен је полицајац полицијске станице у Глоговцу Џафер Ђори (1947) и радници Електродистрибуције из Приштине Миљај Назиф (1956) и Муслија Брахими (1953). Терористи ОВК су ометали снабдевање водом ширег подручја Приштине и Подујева преко водопривредног система, постројења и објеката у Пајковцу код Подујева. У великим привредним системима, као што су Повшински коп „Белаћевац" код Обилића, ДД „Трепча" у Старом Тргу, „Орвин" из Ораховца, они су оштећивали,, уништавали, онеспособљавали или присвајали виталне делове постројења или машина, ометајући тако процес производње уз изазивање велике материјалне штете тим предузећима. Само током 1998. године, на Косову и Метохији су извршена 43

[722]. Исто, ТАБ 108, стр.17.

терористичка напада на раднике „ЕПС“-а, 34 на запослене у ЈП „Србијашуме“ и 2 напада на запослене у ПТТ Србије.[723]

Већ у пролеће 1998. године, припадници ОВК су настојали да успоставе контролу одређених путних праваца, најпре угрожавањем безбедности њиховог коришћења, а затим и успостављањем контролих пунктова на одређеним комуникацијам, од којих су најважније: Зрзе - Бела Црква - Ораховац - Малишево, Сува Река - Ораховац и Сува Река - Блаце - Малишево. Блокадом путних праваца Приштина - Пећ, Пећ - Призрен, Призрен - Приштина и Ораховац - Лапушник, терористи су половином 1998. године, блокирали мешовито насеље Кијево, на путу Пећ - Приштина и ставили под ограничену контролу значајан део теже проходног планиског простора Дренице и Берише, који је укључивао делове општине Глоговац, Србица, Клина, Малишево, Ораховац, Сува Река, Штимље и Липљан. На тај начин, терористи ОВК су, скоро прекинули јавни саобраћај на кључним косметским путевима.

На успостављеним контролним пунктовима, на блокираним комуникацијама и на територији под сопственом „контролом“ терористи су заустављали, отимали и нападали возила у јавном саобраћају, укључујући и упаде у возове, па чак и покушаје обарања хеликоптера војске и полиције приликом указивања хитне медицинске помоћи и транспорта повређених лица. Том приликом контролисали су учеснике у саобраћају, упућивали им претње, одузимали им возила и друге вредности, а некад их злостављали, киднаповали, телесно повређивали, па и убијали. Држањем одређених комуникација под ограничном контролом, терористи су пре свега ограничили слободу кретања, грађана и отежавали покрете јединица полиције и војске у простору, чиме су истовремено спречавали запослене да долазе на посао и ометали нормално приведно пословање и снабдевање становништва. На исти начин они су повећавали проходност коридора за сопствено кретање и трансфер јединица, оружја и опреме у простору, повећавали простор под својом контролом и олакшавали његову заштиту у коришћењу оружених напада.

Терористичке мете били су и професори приштинског универзитета, директори и лекари приштинског Клиничко болничког центра, судије општинских и окружних судова. У покушају атентата подметањем експлозивне направе, у Приштини је 16. јануара 1997. године, тешко повређен ректор приштинског Универзитета др Радивоје Паповић. Дана 04. маја 1998. године терористи ОВК су напали и убили Ненада Јаредића, ВД управника поште у село Добра Вода, а 24. јуна исте године у селу Кијеву код Клине напали су и убили Спасић Радоша (1945), директора Основне школе „Лаза Лазаревић.“[724]У нападу на санитетско возило Дома здравља у Клини 25.08.1998.године, рањени су лекар Прен Рапи, возач Марк Дедај и Имер Морина, пратилац болеснице Рахиме Морина, која је том приликом транспортована на дијализу. У нападу терориста у општој болници у Пећи 04.12.1998. године, тешко је повређен радник КП дома у Истоку Седларевић Милун, док су лаке телесне повреде задобили један полицајац, четри Албанаца и један Србин. Након напада на здравствени центар у Ораховцу, терористи су отели и одвели у непознатом правцу већи број болесника и трудница.

[723]. Исто,ТАБ 108, стр. 17 и 20.
[724]. Доказни предмети Хашког трибунала, сведочење Обрада Стевановића, мај-јун 2005. године, ТАБ 108, стр.4.

Албански терористи нису поштедели вандализма ни свешенство и објекте Српске православоване цркве и споменике српске културе. Током 1998. године, нападнути су и оштећени манастири Српске православоване цркве у Девичу код Србице, Оптеруши и Зочишту из којег су албански терористи отели 7 монаха, једну монахињу и 27 старијих особа, које су се у манастир склониле у страху од напада терориста. Само у периоду од 13. јуна до 18. септембра 1999. године, албански терористи су уништили или оштетили преко 60 православних објеката и споменика српске културе, међу којима су цркве у Мушутишту, Кориши, Биначу, Словињу, Долцу, Белом Пољу, Дрснику, храм Светог спаса у Приштини и Митрополија у Пећи. У истом периоду, у Призрену су уништени споменик цару Душану, у Урошевцу цару Урошу, у Гњилану цару Лазару, док су у селу Горње Неродимље, поред уништења свих надгробних споменика на православним гробљима споменика династије Немањића посекли бор цара Душана стар 636 година, који је био под заштитом државе.[725] У истом периоду, у Приштини су порушили и споменике Његошу и Вуку Караџићу.

Нападајући грађане (као колективитете), терористи ОВК су нападали и грађанске скупове, села (Кијево, Оптеруша, Ретимље) и градове (Ораховац), али и избегличка насеља (Бабалоћ код Дечана и Подујево). У другој половини јуна 1999. године албански терористи су запалили већи број српских кућа и других објекта у њиховом домаћинству. У селу Коретин код Косовске Каменице запаљене су 22 српске куће и већи број кућа у селима Лештар и Доња Шипашница. Дана 17. јула 1999. године спаљене су све српске куће у селима Љубижда и Мужевине код Призрена, као и 20 ромских кућа у селу Синаје. 12. и 13. јула исте године запаљено је 17 кућа у Гњилану и 4 куће у Липљану. Током јула запаљене су све скоро српске куће у селу Клобук код Косовске Каменице и у селима Житиње, Трпеза, Пожарање, Ново село, Дробеш у општини Витина. Скоро све куће и домаћинства која су напустили Срби опљачкани су, а у Урошевцу је након пљачке запаљено 90% српских кућа.

Такве последице осим ненадокнадиве штете у људским животима и здрављу људи, изазивале су и огромну и тешку надокнадиву непосредну *економско-финансијску и еколошку штету*, као и енормне буџедске издатке за појачано обезбеђење објеката и личности, лечење повређених, али и за организовање, обучавање, опремање и одржавање способности брзог реаговања војних, полцијских и других противтерористичких снага.

Само за потребе полиције и војске на Косову и Метохији Влада Србије је током агресије НАТО 1999. године, издвајала најмање 2,5 милиона немачких марака дневно. Изузетно значајне, али не и коначне последице албанског тероризма огледају се и у хиљадугодишњој еколошкој деградација животне средине, насталој НАТО бомбардовањем великог броја циљева, претежно на Косову и Метохији, пројктилима са осиромашеним уранијумом и касетним бомбама.

Економске штете од бојкота рада у државним органима и јавним предузећима на Косову и Метохији још увек нису обрађене, али се њихова размера може предпоставити поређењем са економском штетом причињеном штрајковима који су у

[725]. Исто ТАБ 108, стр.14.

периоду од новембра 1989. до марта 1998. године, захтевали око 230 производних и других колектива у Покрајини. Само у тим штрајковима изгубљено је око 213.000 радних дана, због чега је изгубљена производња у вредности од око 160 милијарди тадашњих динара, док је неостварени и изгубљени доходак износио око 40 милијарди динара. Ванредни трошкови Покрајине, без трошкова Федерације, других република и покрајине Војводине, износили су 26 милијарди динара.[726]

6.7.3. Насилни прогони и етничко чишћење[727]

Процес насилног потискивања и самопокретања, односно етничког чишћења већинских православних Срба са Косова и Метохије и насељавање тих простора новопридошлим Албанцима, започиње крајем XVII века, са првом сеобом Срба. Након тога, најкрупније промене етничке структуре становништва на Косову и Метохији забележене су од средине XVIII до средине XIX века, затим од Берлинског конгреса (1878) до ослобођења тих крајева од турске власти 1912. године, током Другог светског рата, за време послератне комунистичке власти и крајем XX и почетком XXI века, када долази до највеће забележене ескалација насиља и егзодуса неалбанског становништва са тих простора.

Изложени насиљу и терору својих суседа Албанаца, без адекватне заштите органа власти, Срби су и после 1974. наставили са масовним исељавањем у „ужу Србију“[728] без икавих акција „субјективних социјалистичких снага“, да то спрече. Почетком 1986. године 215 угледних српских интелекуалаца, свих струка, упутило је писмо Скупштини СФРЈ и Скупштини Републике Србије, којим се поред осталог констатује да је протеклих двадесет година са Косова и Метохије исељено око 200.000 људи, а више од 700 насеља етнички очишћено.[729] Према нешто поузданијим подацима, од 1961. до 1981. године, са Космета се иселило 93.165 Срба и 20.651 Црногораца (укупно 113.816), а од 1981. до 1991. године 42.770 Срба и Црногораца, тако да је према тим подацима, за 30 година са Космета исељено 162.188. Срба и Црногораца.

Отворени насртаји на свакога ко није Албанац и притисци на исељавње са Космета (село Прекале код Истока, случај Милинчић код Вучитрна-1982. и Мартиновић[730] код

---

[726]. Јевтић, Ђ.: Битка за Косово, шест векова после 1, Нови свет, Приштина, Београд, 1998, стр. 143-147.

[727]. Процес етничког чишћења Срба на Косову и Метохији ишао је етапно, уз истовремено насељвање Албанаца у њихове домове. До драстичне промене етничког састава у покрајини дошло је током Другог светског рата, и 1948. приливом наводних „избеглица“ из Албаније. Потом је уследио нови талас емиграната, чији је статус брзо легализован захваљујући злоупотреби аутономије какву је Београд дао шиптарској мањини током Брозове владавине. Данас је јасно да 1948. нису биле у питању политичке избеглице, нити плитички прогон, него плански организовано групно насељавање Албанаца и територијална експанзија. Одбили су, без икаквих правних последица, учешће у попису становништва, како би онемогућили идентификацију разлитих категорија Шиптара: припрадника мањина, политичких расељених лица.

Прва принудна групна исељавања Срба са Косова и Метохије поклапају се са формирањем ОВК и илегалне владе „Репбулике Косово“ у Албанији 1997. која је средином 1998. прелази на Косово и Метохију. Терор је током 1998. удесетостручен не само нападима на југословенске органе власти, него и на цивилно становништво. Те године убијена су 173 цивила српске националности и 115 припрадник МУП-а. ОВК је на терену Косова и Метохије вршила убилачка чишћења. (Аврамов, С.: Геноцид у Југославији 1941-1945, 1991 ... Београд, 2008, II књига, стр.284.

[728]. Петровић, Р, Благојевић, М.: Сеоба Срба и Црногораца са Косова и Метохије - резултати анкете спроведене 1985-1986., у зборнику Косово - прошлот и садашњост, стр. 247-2547.

[729]. Задужбине Косова- споменици и знамење српског народа, Призрен-Београд 1987, стр.841-844.

[730]. Афера Ђорђе Мартиновић: Дана 01. маја 1984. Ђорђе Мартиновић, сељак из села Горњи Ливоч код Гњилана стар 65 година, напала су двојица непозната Албанца и набила му стаклену бову у ректум. Кад је дошао свести, човек се некако одвукао до пута, одакле је пребачен у болницу у Гњилану. Чини се да у прво време локалне, већинске албанске власти нису оспоравали жртвину верзију приче. Док је београдска штампа беснела о овом случају , истражитељ из Приштине су тврдили да је Мартиновић сам себи нанео повреде. То је наводно признао пуковник Новаковић, команданту гарнизона у Гњилану, који дошао да га обиђе у болници у

Гњилана (1985.), нису престали ни након уставних промена из 1989. и 1990. године. Једино је интензитет исељавања нешто смањен јер су се неалбанци након уставних промена осећали мање несигурним и мање угроженим од притисака и насртаја сецесиониста. Током распада Југославије у последњој деценији XX века, спрегом спољњег и унутрашњег насиља, прогони и етничка чишћења Срба из његових матичних простора бивше Југославије, достигли су врхунац. Насиљем албанских терориста над Србима и Црногорцима пре и током агресије НАТО-а на СРЈ и Србију (1998-2000.) и посебно после уласка међународних снага на Космету, изазван је један од највећих таласа принудног исељавања, односно прогона Срба и Црногораца са Космета. Само у том периоду, око 250.000 неалбанца, било је принуђено да напусти своја вековна огњишта, чиме је њихов проценат у структури становништва на Косову и Метохији пао на око 7%.

Према подацима Високог комесаријата УН за избеглице (UNCHR) и Комесаријата за избеглице Србије, са Космета је од средине јуна 1999. до априла 2000. године, избегло и прогнано 187.129 лице, од којих 141.398 Срба, 7.748 Црногораца, 4.254 Мусилимана-Горанаца, 20.156 Рома, 305 Албанаца, 3613 осталих националности и 9.646 национално не изјашњених.[731] Раположиви подаци МКЦК указују да су екстремни Албанци проузроковали до данас прогон најмање 237.829 Срба и неалбанаца, од чега најмање из региона: Пришина 43.005, Косовске Митровице 24.049. Пећи 53.862, Призрена 44.415, Урошевца 16.483 и Гњилана најмање 44.550 Срба и других неалбанаца.

Јасну намеру усмерености насилних аката на ширу популацију грађана Космета, терористи ОВК показали су током 1998. године, када су предузели низ активности како би демонстрирали фактичку контролу над одређеним комуникацијама и простором Косова и Метохије. Терористички напади са блокираних комуникација или са територије „под контролом“ терориста, поред неспорне усмерености на непосредне објекте напада, (терористичке мете и жртве), били су истовремено усмерени и на застрашивање шире популације грађана, односно на нарушавање јавног мира и њихове сигурности. Стварање стања небезбедности и нарушености јавног реда, чињено је са намером да се држава представи као немоћна да заштити своје грађане, а ОВК да се прикаже као неминовност и фактичка власт на Косову и Метохији. Елиминисањем сваког ко се успротиви насиљу или на други начин изрази лојалност државној

Приштини. Специјална истражна комисија формирана је 11 маја, а жртва је пребачена из војне болнице у Приштини на Војнумедецинску академију у Београду. Прича је постојала све дегутнтнија, а анализе и истражне комисије само су се ређале и износиле противречне тврдер. На крају последња од ових комисија је закључила да су Мартиновићеве повреде могле да буду последица самоповређивања као и напад трећег лица (Julie Mertus, Kosovo,How myths and truths, op.cit). Албанско јавно мњење је стало до верзије о самоповређивању, која је омогућавала да се одбаци верзија о нападу, али и да се дискредитују сви Срби који жале на насиље, пошто их представља као лажљивце - и то изопачене, проврх свега ... Комунистичке власти, како на локалном тако и на покрајинском и савезном нивоу о вом случају су говорили колобљиво и сметено. Признати да је реч о нападу значило је признати да на Косово постоји међуетничко насиље. Будући снажно шокирано овим догађајем, српско јавно мњење се мобилисало. Оваква врста напада била је посебно неприхватљива, зашто што јеподсећала на турску праксу набијања на колац. Насупрот томе, претпоставка о самоповређивању непосредно је додиривала табу хомосексуалности, којије снажно укорењен у менталитет. „Политичка хипотеза не примећује чак ни набијање ни колац или боци...“ потписало је неколико београдских интелектуалаца у заједничком протесном тексту под називом Истина набијена на колац. (Наведено према А. Јевтић, Страдања Срба на Косову и Метохији, оп.цит, стр. 106.). Изнето је неколико хипотеза у којима се објашњавају разлози за овј напад. Млади Албанац из суседног села управо је био умро у затвор, а његови сународници су насумице одбрали жртву како би осветили његову смрт. По нешто разрађенијем сценарију, Ђарђе се жалио полицији на понашање Албанца из комшилука- полицији која је такође сачињена од Албанца. Уместо да му обезбеде заштиту, полцијаци су га наводно показали албанским екстремистима. Најзад, како је дан након ове драме претпоставио београдски недељник Илустрована политика, Албанци су наводно појушали да купе земљу Ђорђа Мартиновића, али он није хтео да им је прода. Истина о случају Ђорђа Маринковића вероватно никада неће бити откривена. Извор: Илустрована Политика, 1985. године, страна 20-21.

[731]. Подаци се односе само на лица избегла у Србији, која су се одзвала позиву за регистрацију.

политици Србије према Космету, терористи ОВК су демонстративали своју моћ, доводећи државу у стање немоћи да од терористичког насиља заштити своје грађане, упркос поседовању формалне власти. Уверени да у таквом стању држава не може да их заштити од насиља и да су терористи фактичка власт на Косову и Метохији, грађани су били принуђени, или да своје матичне територије напуштају или да насилним екстремистима покажу лојалност и прикључе им се.

Самоограниченост слободе кретања и рада као и губитак поверења у државу, узрокованог последицама тероризма првог нивоа, могу се узети као типични индикатори за доказивање постојања последица албанског тероризма на Косову и Метохији на другом нивоу правних добара. Самопокретање албанског становништва са тероризмом угроженог простора, са једне стране, и прихватање ОВК као фактичке власти на Космету, од стране значајног броја Албанаца, доказ је успешној реализованој идеји водиљи сепаратиста. У контексту терористичких напада и њихових последица на првом нивоу, описана понашања се могу објаснити једино као реакције шире популације застрашених људи у условима осећаја сопствене несигурности и нарушености јавног мира.

Самопокретање (интерно расељавање, избеглиштво) грађана Косова и Метохије било је последица континуираног, организованог и систематског насиља и притиска, односно масовних и учесталих злочина албанских екстремиста, којима је годинама стваран осећај несигурности и застрашености Срба, Црногораца и других неалбанаца. Распрострањеном кампањом терористичких акција, албански терористи су наметнули оштра ограничења цивилном становништву у свим аспектима живота, што је условило стање страха широких размера. Наметнута клима терора, поред насилног потискивања и принудног расељавања, довела је до самопокретања српских и осталих цивила (нелабанаца) из села и мањих насеља у већа места и градове на Космету, а касније и у већем броју у централне делове Србије и Црну Гору. Десетине хиљада прогнаних и интерно расељених грађана Космета, који још живе у нехигијенским условима привременог смештаја широм Србије, упрокс жељи да се врате у месту свог сталног пребивалишта најснажније сведоче о врсти и интензитету њиховог страха од небезбедности на Космету.

Привремено углавном принудно покретање око 800.000 Албанаца према Албанији, Македонији и Црној Гори, током НАТО агресије, имало је сасвим друге узроке и циљеве. Кључни се ипак налази у намери терориста и његових међународних савезника, да том врстом деловања злоупотребе сународника у функицији фингирања „хуманитарне катастрофе“, као средства за остваривање политчких циљева, односно за отварање пута за правдање унапред припремљене агресије на Србију. Таквом злоупотребом грађана, на одређен начин су биле или су могле бити угрожене и државе које су прихватиле избеглице. Албанија, Македонија и Црна Гора нису биле у могућности да пруже одговарајући смештај, обезбеде социјално здравство збрињавање. Македонија је на пример и сама имала осетљиву етничку (македонско-албанску) равнотежу коју је велики прилив албанских избеглица могао озбиљно да наруши.

Терористичко насиље на стратегијском нивоу усмерено је првенствено против државе. Последице тероризма тог нивоа могу бити различите по врсти и интензитету и кретати

се од крупних државних уступака терористима, преко насилне промене етничке структуре становништва, промене политичког система и преузимање власти, до нарушавања безбедности, државног суверенитета и територијалног интегритета државе, укључујући и сецесију дела њене територије. Усмереност претходно описаног терористичког насиља ОВК против државе Србије као вредности, односно правног добра трећег нивоа, неспорна је и опште позната чињеница.[732] Објекти напада албанских терориста на том нивоу биле су држава Србија и СРЈ у њиховој свеукупности (народ, територија и уставни поредак), односно њихов суверенитет, независност, територијални интегритет, права и слободе њихових грађана и њихово уставом утврђено уређење, као њихове виталне вредности. Ипак, због преовлађујеће етносепаратистичке мотивисаности албанских терориста, територијални интегритет Србије и СРЈ био је тежишни објекат њихових напада стратегијског нивоа.

Иако нису остварили крајњи ефекат, носиоци албанског тероризма на Косову и Метохији изазвали су низ последица, и причињену значајну штету држави првенствено на стратегијском нивоу. Као кључна последица тог нивоа, може се означити фактички довршетак процеса расрбљања и албанизације Космета. Ти процеси, били су континуирани и текли су истовремено и резултирали су насилним прогоном неалбанаца са Косова и Метохије, њиховом исламизацијом, насељавање тог простора Албанцима и екстремно високим нивом природног прираштаја Албанаца. Таквим истројским процесима преовлађујуће насилних промена етничке структуре становништва на Косову и Метохији, разбијена је компактност српског етничког корпуса, чији је опстанак на том подручју озбиљно доведен у питању. Циљ процеса насилног расрбљавања и албанизације Косова и Метохије, био је да се створи „албански Космет и Космет без Срба“, чије се остваривање сада чини извеснијим него икада.

Најсврсисходније стратегијске последице савезничког деловања албанских терориста и НАТО, током агресије на Србију 1999. године, огледају се у делимичној десуверенизацији и детериторијализацији Србије, до које је дошло повлачењем војске Југославије и полиције Србије са територије Косова и Метохије, улазком међународних снага у ту Покрајину и успостављањем привремених органа власти Покрајине, независних од власти Републике. Та неспорна стратегијска последица представља конкретан стратегијски уступак Србије и СРЈ озваничен прихватањем плана Ахтисари - Черномирдин,[733] потписивањем Војнотехничког споразума 09. јуна 1999.године у Куманову и доношењем Резолуције СБУН број 1244 од 10. јуна 1999. године. Тим документима СРЈ и Србија су делимично и привремено пренеле надлежност својих државних органа на безбедносну и цивилну мисију УН на том делу своје територије. Иако у потпуности поштује предузете обавезе, Србија, због противљења међународне заједнице оличене у УН и у међународним снагама на Космету, још увек није остварила право утврђено тим документима, да на Космету врати ограничен део свог војног и безбедносног особља.

---

[733]. Документ Ахтисари-Черномирдин усвојили су 03. јуна 1990. године Савезна влада и Народна скупштина Републике Србије.

6.7.4. Ефекти албанског тероризма

По узору на корзиканску терористичку организацију предвођену Националним фронтом за ослобођење Корзике (FLNC), која тежи ка одцепљењу у две од 96 француских департмана, албански терористи на Косову и Метохији покушавају да од Србије, као суверене државе отцепе, 13,2 % територије. И једни и други полазе од искуства алжирског FLP-а, који је водио дуготрајни рат против француске власти и у њему победио 1962. године, одцепивши тако три француска департмана у северној Африци. Они, међутим, у остваривању тог циља имају различит ниво међународне подршке. Корзикански терористи до сада нису успели да обезбеде спољашњег политичког савезника и помагача, због чега су њихови бомбашки напади довели само до ограничених, али не и до крајних циљева.[734] За разлику од њих, албански терористи су играјући улогу савезника међународне заједнице „жртве терора српске власти“, обезбедила спољну подршку, уз помоћ које су успели остварити значајне тактичке и оперативне циљеве и обезбедити пут за остваривање и стратегијских циљева.

Побуна Шабана Полуже, с почетка 1945. године, предвођена Централним комитетом Друге призренске лиге, није имала успеха у очувању концепта Велике Албаније а Косово и Метохије у њој, иако је он био остварен претходно априла 1941. године. [735] Побуна албанских следбеника те идеје с краја XX века показала је постојаност сепаратистичке идеје и њену моћ, да бар на оперативном нивоу увек изнова ескалира у озбиљну кризу. Иако је пре само 10 година била незамислива друга албанска држава на Балкану, сада се она чини врло извесном. Албански екстремисти и терористи надохват остварењу политичких циљева и легализујући своје борбе, упркос хиљадама недужних жртава њихово правно и морално неприхватљивог насиља. Такав успех терориста је, међутим, често привидан и краткотрајан, јер уситњавање држава, само по себи, често подстиче њихово даље распадање, чиме мале етнонационалистичке скупине, постижу само ограничен почетни успех у својој борби, али на крају оне обично стварају државе, неспособне за сопствени опстанак.

Искуствена сазнања заснована на преовлађујућим јавним ставовима представника албанске националне заједнице на Косову и Метохији, и још више на доминатним становиштима представника САД, НАТО и држава Европске Уније. Указује на то, да је већина албанских екстремиста уверена да је остварење крајње полтичког циља дефинисаног као независност Косова и Метохије од Србије само питање времена. Да ли ће се таква очекивања остварити или не и да ли ће евентуално створена нова држава на Балкану бити способна за спствени самостални живот, време ће показати. Чињеница је, међутим, да су носиоци албанског тероризма на Косову и Метохији заиста остварили своје тактичке и оперативне циљеве, уз делимично остваривање и својих стратегијских циљева.

Делимичан успех у остваривању стратегијских циљева албанских терориста, доказив је промењеном етничком структуром становништва и ограничењем државног суверенитета Србије на Косову и Метохији, односно у делимичној и за сада

[734]. Harmon, Sh.: Teroriyam danas, Golden Marketing, Zagreb, 2002, str. 44, 45.
[735]. Harmon, Sh.: Teroriyam danas, Golden Marketing, Zagreb, 2002, str. 44, 45.

привременој десуверенизацији и детериторизацији Србије на том делу територије. Последице тог процеса, огледају су у повлачењу војске, полиције и других државних органа са Косова и Метохије и успостављању међународне безбедносне и цивилне мисије и привремених органа покрајинске самоуправе на Косову и Метохији. Због процене да није реално остварити крајњи циљ, постављање нови, реалнији и сврсиходнији. У сукобу са оружаним снагама Србије, ОВК је свестан да не може да победи, али да је од пресудног значаја да изазове одговарајуће реаговање међународне заједнице, укључујући и војно уплитање НАТО у испровоцирани оружани сукоб. Тако постављен циљ, албански терористи су остварили континуираним нападима на полицију, војску и цивиле, применом тактике „удари и бежи“ и „што горе то боље“, провоцирањем прекомерене реакције српских снага и фингирањем хуманитарних катастрофа, уз делотворну пропаганду и свестрану подршку САД и НАТО и других чинилаца међународне заједнице.

Спроведеном кампањом насиља, успостављањем одговарајуће организационе структуре и ограниченом контролом одређених комуникација и територија, терористи ОВК су уз спољну подршку остварили још један значајан циљ. У међународној јавности они су успели да себе представе ослободилачким герилским покретом и да тако постану међународно „призната страна“ у косовско-метохијском немеђународном оружаном сукобу а касније савезници НАТО у међународном оружаном сукобу током агресије на Србију. Након уласка међународних снага на Косово и Метохију, ОВК је трансформисан у КЗК, што је био први индикатор намера међународне заједнице оличене у НАТО, да легитимизује терористичко деловање албанских терориста.

На примеру албанског тероризма може се препознати сва сложеност и деликатност односа тероризма и других сложених облика политичког насиља, као што су рат и агресија, оружана побуна и герилска борба, специјални рат и сукоби ниског интензитета, ратни злочин и злочин против човечности. Албански терористи су били савезник НАТО пре, у току и након завршетка агресије на Србију, а њихово терористичко насиље било је у функцији претходнице, садржаја и наставка рата, односно оружаних сукоба на Косову и Метохији.

Непосредни носиоци албанског тероризма употребљени су као делови обавештајних органа и пешадије НАТО, због чега је њихово терористичко насиље било у функцији посебне врсте агресије и коришћено је као замена за класичну агресију и рат против Србије. Албански тероризам показао се као делотворно средство субверзије против Србије, којом су САД и НАТО остварили значајне геополитичке и геостратегијске циљеве на Косову и Метохији. Без описане иностране подршке и употребе, албански тероризам на Космету имао би сасвим другачија обележја и карактеристике.

Размештањем страних војних трупа на Косову и Метохији класичном оружаном агресијом, без тероризма као „претходнице“ спречило је могућност проширења сукоба на регион и онемогућило оштру осуду међународне заједнице, карактеристичну реакцију за такве ситуације. Као дугорочни облик угрожавања безбедности Србије и региона, албански тероризам је истовремено био и узрочни, основни и доминанитни садржај кризе и оружаних сукоба на Косову и Метохији крајем XX века. Природа и карактеру безбедносних догађаја на Косову и Метохији у том периоду, јасно се могу

препознати као резултати познате стратегије изазивања криза и управљања контролисаним одржавањем кризе, по принципу „решавања малог проблема, произођењем великог проблема“. Својом верзијом албанског тероризма, заменом теза и драмитизацијом проблема, САД и НАТО су у међународној јавности изазвали стање (реакцију) страха, беса и очекивања решења, затим су понудили своју верзију решења, а након њеног прихватања, деловали су испровоцираном и очекиваном агресијом на Србију и СРЈ. Због чињенице да албански терористи, поред непоштовања националних кривично-правних норми, нису поштовали ни норме међународног ратног и хуманитарног права, њихово терористичко деловање, имало је и обележја ратног злочина и злочина против човечности.

Упркос томе што НАТО 1999. године, по кључним стандардима ратовања, није војно победио Србију, може се закључити да је НАТО и САД уз непосредну помоћ албански терориста, остварили значајне геополитичке ефекте, који се пре свега огледају у размештању њихових војних и цивилних снага на Косову и Метохију. Маљоку у вези са тим истиче: „Србија није војнички поражена од стране НАТО, већ је била натерана на покоравање само зато што је разарања у економији, а нарочито у нафтној индустрији.“[736] Крстић истиче да су „Велике силе у рату против народа једне суверене земље постигле стратешке циљеве, али не и политичке. Оне сада нису у стању да врате све становнике кућама, да обезбеде поштовање људских права, нити да успостави и одрже мир у региону.“[737]

На контрадикцију моћи и немоћи, утицаја и значаја ОВК као кључног носиоца албанског тероризма и на контрадикцију односа између ОВК, ДСК и НАТО као њиховог кључног савезника, указује неколико примера. Са једне стране, почетком 1999. године, било је јасно да никакав споразум представника косметских Албанаца са Београдом не би био пуноважан и правоснажан, уколико не би био потписан и од стране представника ОВК. Са друге стране ОВК је у војничком смислу показивала крајњу немоћ посебно са почетком НАТО бомбардовања: „Са играма које је Србија чинила са Руговом ми смо се и као народ осрамотили, јер нисмо били способни да извучемо Ругову из руку Србије, да га заштитимо или да извршимо размену са неким Србином.“[738] Са треће стране, припадници ОВК и Албанци у избегличким колонама трпели су велике губитке услед намерног или ненамерног НАТО бомбардовања. „Био сам на Кошарама, почетком маја 1999. године, када је НАТО за 12 дана четри пута бомбардовао положаје ОВК, када смо имали велике губитке у људству“, наглашава Маљоку, потврђујући губитке од пријатељске ватре НАТО.[739]

Закључно се може подвући да су последице насилног деловања албанских терориста настала на сва три нивоа правних добара, односно објеката њиховог напада. У првом реду наступиле су непосредне-конкретне последице радње извршивања терористичких акта (смрт, телесна повреда или нарушавање повреда слободе људи; уништавање или прекид јавних служби; или уништавање или оштећење имовине). Описаним насилним деловањем терориста ОВК, наступиле су и последице напада другог нивоа (губитак

[736]. Зогај, А.: Сведочење о путу слободе, Зери, Приштина, стр.111-112.
[737]. Крстић, Б.: Косово-узроци сукоба, помирење права, Либер пресс, Београд, 2001., стр.7.
[738]. Зогај, А.: Сведочење о путу слободе, Зери, Приштина, стр.111-112..
[739]. Исто, стр.112.

сигурности, односно несигурности људи или кршење, односно повреда јавног мира, што се изражава у стању застрашености људи који нису непосредно нападнути терористичким активностима). Нису изостале ни последице трећег нивоа, које су дефинисане као трајна десрбизација и албанизација Косова и Метохије и као привремена и делимична десуверенизација и детериторијализација Србије.

6.7.5. Последице бомбардовања

Бомбардовање Србије и СР Југославију представља акт геноцида, технолошког и еколошког, који није поменут у Конвенцији о геноциду, али садржи све елементе које предвиђа члан II наведене конвенције. У питању је осмишљен, плански подухват, са израженом намером уништавања српског народа. Масовна убиства путем бомбардовања могу бити и последица рата. Али у овом случају акције се не може квалификовати као ратна, јер Србија није напала ниједну чланицу НАТО. САД и њихови НАТО савезници извели су једнострану акцију, и то оружјем за масовно уништавањем са дуготрајним и несагледевим последицама. Извршилац је рутнски спроводио наређење, притиснувши на дугме, што је изазвало масовну смрт. То је први случај заједничког спровођења традиционалног и модерног технолошког геноцида у историји.

Бомбардовањем је захваћена цела територија Србије. Указаћемо на неке случајеве који указују на позадину и стварне циљеве агресије НАТО на Србију и СР Југосалвију. Амерички авион Ф-15Е бацио је 12. априла две бомбе на железничку композицију, у тренутку када је прелазила преко моста Грделици, погинуло је дванестото људи и троје се воде као нестала. У близини Ђаковице на путу ка Призрену 14. априла бомбардована је, у три наврата, колона албанских избеглица, претежно деца и жене, који су се враћали својим кућама. Погинуло је 61 лице, 36 је тешко повређено. НАТО је дао објашњење да је сличај резултат „погрешних информација.[740]

Током априла бомбардовали су сви релеји и репетитори, а 23. априла зграда Радио-телевизије Србије. Из рушевина је извучено шест лешева, а за 17 лица се трагалао током рашчишћавања. Тешке повреде задобило је на десетине запослених. На прес конференцији у Бриселу пуковник НАТО Конрад Фрајтаг (Конрад Фреутаг) изјавио је да је акција била планирана како би се „деградирао пропрагандни апарат СРЈ.“[741]На мосту у селу Лужани, 20 км од Приштине, 1 маја бомбардован је аутобус у коме је погинуло 40 путника цивила.[742]

6.8. Облици албанског тероризма на Косову и Метохији после доласка међународних снага (UNMIK и KFOR)

Савет безбедности Уједињених нација, користећи се овлашћењима из Главе VII Повеље (акције у случају претње миру, повреде мира и аката агресије) у складу са фактичким стањем затеченим након ескалације сукоба на Косову и Метохији, усвојио је Резолуцију бр. 1244, од 10. јуна 1999. године, којом је окончана оружана интервенција

[740]. Аврамов, С.: Геноцид у Југославији 1941-1945, 1991. Београд, 2008, II књига, стр 259.
[741]. Исто, стра. 59.
[742]. Исто, стр. 259.

НАТО-а против СР Југославије. Да би се решила тешка хуманитарна ситуација на Косову и Метохији, Савет безбедности је, позивајући се на основна начела и циљеве Повеље, на раније усвојене принципе од стране министра иностраних послова Г8 од 06. маја 1999. године у Санкт Петербургу, на Споразум о политичким принципима од 03. јуна 1999. године, између СР Југославије, Републике Србије и представника Европске уније и Русије (тзв документ Ахтисари-Черномирдин), као и на Кумановски војнотехнички споразум од 10. јуна 1999. године, легализовао већ планирано међународно цивилно и војно присуство на Косову и Метохији. Решавање косметске кризе овим је, практично, враћено на политички колесек, у оквиру заједничких начела, које је требало да доведе до решавања проблема унутар система Уједињених нација.[743]

Овлашћујући генералног секретара да, уз помоћ, међународних организација успостави међународно цивилно присуство у јужној српској покрајини, Савет безбедности је остао доследан да цивилној мисији УН пренесе сва ексклузивна овлашћења неопходна за формирање привремене управе (*United Nations Interim Administration Mission in Kosovo - UNMIK).* Кроз вршење административних функција на територији Космета, међународна цивилна мисија *de facto* преузела надлежност у успостављању и надгледању развоја привремених иниституција самоуправе кроз које народ Косова треба да „ужива суштинску аутомонију у оквиру СР Југославије.“ Сматрајући да ће главна одговорност цивилног присуства укључити и изградњу и реконструкцију правног и економског система, подржавање заштите људских права и слобода, пружањем хуманитарне и друге помоћи свим унесрећеним, избеглим и расељеним лицима, Савет безбедности УН је одлучио да постизање коначног политичког решења треба да зависи од изградње и учвршћивања мира и безбедности на подручју Косова и Метохије.[744]

Процењујући стање настало у спору српске и албанске стране, Савет безбедности је одлучио да се под окриљем Уједињених нација додатно ангажују војне снаге држава чланица (KFOR) и НАТО савеза уз чију помоћи би била на одговрајући начин организована логистичка подршка међународној цивилној мисији - UNMIK-у. Присуство војне мисије НАТО има далекосежни правно-политички значај за успостављање мира на Косову и Метохију, под окриље УН. У тексту Резолуције бр. 1244, НАТО се апострофира као „супстанцијални учесник међународног безбедносног присуства“ али и са дужностима обезбеђења сукцесивног повлачења југославенских снага безбедности са Косова и Метохије и спречавања њиховог евентуалног повратка на овој простор, разоружање и демилитаризације ОВК; успостављање безбедног окружења неопходног за сигуран повратак избеглица, и расељених лица, као и за

[743].Реални момент Резолуције бр.1244, у корелацији је са прокламованим принципима, који de facto обухватају ставове Г8 и „документ Ахтисари - Черномирдин“, који се захтевало престанак насиља на Косову, потпуно повлачење југословенских војних и полицијских снага и накнадни повратак малобројних контигента са строго ограниченом мисијом, потом демилитаризација ОВК, размештање међународних безбедосних и цивилних снага, успостављање привремене администрације као дела међународног цивилног присуства која треба да обезбеди прелазну косовску администрацију, омогући безбедан повратак свим избеглим и расељеним лицима, пружање хуманитарне помоћи, успостављање оквирног политичког споразума који ће гаранотвати значајну самоуправу Косова уз пуно поштовање начела суверенитета и територијалног интегритета СР Југославије и осталих држава у региону. Видети: „UN Security Resolution 1244 on Kosovo“, 10 June 1999, *United Nations Documents,*S/RES/1244. Interent, http:/ www.unint/usa/sres1244.htm,17/10/2005; „Agreement on Political Principles between the FRY and EU and Russian envorys, Martii Ahtisari and Victor Tchernomyrdi“, 3. June1999, *United Nations Documents* S/1999/649; "Military Tehnical Agreement between the Intenational Security Force (KFOR) and the Govermments of FRY and Republic of Serbioa“, Kumanovo, FYROM, 9, June 1999. International Legal Materials, 1999.NO.38, p.14.

[744]. „Rerort of the Secretary - General on the Unuted Nations Interim Administration Mission in Kosovo“, *United Nations Document,* S/1999/779, 12 Juli 1999, para 10.

нормално функционисање цивилног присуства привремене управе и хуманитарне помоћи. Војној алијанси НАТО и КFOR-у налаже се уклањања мина са терена, организовањем граничне контроле и надзора и обезбеђење личне слободе кретања, као и осигурањем и несметаног деловања других значајних међународних организација на терену.

Основни циљ и мандант UNMIK -а је да се „успостави међународно цивилно присуство на Косову, како би се обезбедила привремена управа на Косову.“[745] У дефинисању основног мандата, у Резолуцији 1244, лоциран је ранг самосталности у оквиру државе СРЈ „при чему ће народ Косова моћи да ужива суштинску аутомонију у оквиру СР Југославије (...) и надгледати развој привремених демокартских институција самоуправе.“[746] Споразум одређује и какву врсту цивилних институција UNMIK треба да оформи на Космету и подупре њихов рад. UNMIK је одговоран за организовање самоуправних цивилних институција и одржавање његовог рада у оквиру привремене цивилне самоуправе на Космету. Тиме је дефинисан оквир у хијерархијски ниво цивилног друштва на Космету који треба да обезбеди услове „за миран и нормалан живот свих становника Косова.“У даљем тексту Резолуције ипак се отвара могућност другачијег тумачења и тражења решења за коначан статус покрајине Косово: „(....) суштинска аутономија и самоуправа на Косову трају до успостављања коначног решења.“[747] Код дефинисања будућег статуса Космета у Резолуцији се два пута позива на Споразум из Рамбујеа. Споразум из Рамбујеа није потписанм али преко Резолуције 1244 његови делови добијају легитимитет.

Обавезе и задаци које UNMIK-а по Резолуцији бр. 1244 преузима ради:

- обављања основних цивилно-правних функција кроз: а) органе привремене администрације „као дела међународног цивилног присуства“, б) надлежаности путем „привремене администрације“, обезбеђивање привремену управу на Косову;
- оранизовања и надгледања развоја привремених институција за демократску и аутономну самоуправу „до коначног решења“;
- постепено преношење UNMIK-ових административних задатака на локалне органе власти;
- реконструкција инфраструктуре;
- реконструкција економије. Задатак је поверен ЕУ, која је истовремено повезала активности Пакта за стабилност Југоистичне Европе са својим мандатом на Космету у оквируUNMIK-а;
- повезивања и ангажовања рада држава чланица УН и међународних организација (нарочито хуманитарних организација) на Космету;
- заштита и унапређење људских права, где је акцентирано ангажовање на обезбеђењу повратка избеглих и расељених лица са Космета;

УМНИК свој мандат остварује кроз заједнички рад са „косовским лидерима и народом.“[748] Успостављене су основне административне функције и службе које су на

[745].„Резолуција број 1244 (1999)“ Њујорк, 10 јун 1999. Савет безбедности УН, Преамбула, Interent: http:/www.info.gov.yu/default.php?id=90, 24/12/2005.
[746]. Исто.
[747].„Резолуција број 1244 (1999)“ Њујорк, 10 јун 1999. Савет безбедности УН, стр. 2, Interent: http:/www.info.gov.yu/default.php?id=90,24/12/2005.
[748]. Видети: Interent: http:/www.unmikonline.org/intro.htm.11/01/2006.

пример, покривале области: закона и поретка, здравља, образовања, поште и телекуникације, финансија и банака. UNMIK је градио и успостављао локалну привремену власт на Космету у следећим етапама:

- састављање привремених административних департмана, јануара 2000,
- организовање локалних избора у 30 косметских оптшитна, октобар 2000,
- донет нови конститутивни оквир за Космет, мај 2001,
- расписани општи избори на Космету, новембар 2001.

Међународне и домаће (косовске) невладине организације добиле су кључну улогу у решавању постконфликтног стања на Косову, тј. у спровођењу хуманитарних акција и организовању локалне администрације.

Систем међународног протектората на Косову и Метохији настоји да се осигура приливом велике количине новца потребног, још увек за основне, хуманитарне потребе. Интерагенцијским апелом УН затражено је средином јула 1999. године 689.064 долара, од чега су међународни донатори (владе иностраних земаља, међународне и регионалне организације, као и приватни донатори) укупно ставили на располагање 504.621 долара.[749] Пред 2000. годину међународни донатори помињу цифру од око једну милијарду долара коју би требало доделити Косову и Метохији.

Стање, после размештања KFOR-а сведочи о несмањеној жестини етничког насиља, пре свега од стране Албанаца према припадницима неалбанског становништва на Космету, Срби, Роми, Горанци и остали немоћне су жртве препуштене на милост и немилост Албанаца и „неутралном KFOR-у.“[750] У ткз. безбедносно политичком вакуму, Срби и остало неалбанско становништво постали су жртве етничког чишћења који се на Космету наставља свом жестином. Ради се о бројци од око 200-300.000 људи који су, након размештања KFOR-а били присиљени да напусте Космет. Албанци спроводе систематско етничко чишћење неалабанског становништва са Косова по следећем моделу. Уколико вербалне претње, насиљем не доведу до исељавања, следе киднаповања или убијања, уз пљачкање имовине и напослетку следи паљење у циљу онемогућавања повратка. Паралелно се спроводи масовно уништавање православних цркава и манастира.

Представници KFOR-а и UNMIK-а тврде да немају на располагању довољно обучених људи и финансијских средстава да би успоставили безбедности и остварили концепт „мултиетничког“ Космету. Немоћ KFOR-а у обуздавању етничких сукоба правдају чињеницом да војници нису обучавани за полицијске послове одржавања јавног реда и мира, и да стога не могу обезбедити ефикасну заштиту неалбанском живљу. Домаће, Косовске заштитне снаге (Kosovo protection forces) састављене од локалног косовског становништва тек су у настанку, премда се поставља питање колико ће и оне моћи да буду ефикасне, будући да су састављене највећим делом управо од припадника народа који на Космету угњетава остале, од Албанаца.

---

[749]. Рп 1999:64-67.

[750]. Према подацима Министарства информатике, у току шест месеци од када су међународне снаге размештене на Космету, припадници ОВК су извели 3.688 терористичких акција у којима је 793 особа убијено, 611 рањено и 688 киднаповано или нестало. Многе од ових жртава су деца (VIPno 1692, p.6).

Шема бр. 4: Резолуција 1244 СБ УН (10.јун.1999.године).
Извор: сајт УМНИКА/ документи.

Након двадесет пет година крвавог интеретничког сукоба, Срби су и даље жртве већинског албанског становништва, при чему насиље над њима ескалира, с друге стране, косовски Албанци, од стране светских моћника још више су маргинализовани у политичком и економском животу региона.

Премда је проглашен за главни циљ међународне војне и цивилне мисије на Космету, концепт „мултиетничког“, Космет је доживео пораз. То је био присиљен да призна и шеф цивилне мисије UNMIK-а, Беренар Кушнер, августа 1999. године овај угледни дипломата Кушнер самоуверено изјављује: „Намеравам да изградим мултиетничко Косово“, а већ средином децембра 1999. године, Кушнер је присиљен да призна да „Мултиетнизам у овом часу није добра реч. Најпре је нужна безбедност, а онда заједнички живот.“[751] Тако је на самом крају 1999. године Космет постало моноетничка територија (готово у потпуности етничко „очишћено“ од неалбанског становништва).

6.8.1.Терор по доласку KFOR-а и UNMIKA-а

Савремене облике тероризма треба појмовно разликовати од других, на изглед сличних активности, као што су герила, криминал и терор.

За разлику од терориста, герилци носе исте униформе и формацијско наоружање; јавно се појављују - никада се не скривају и јавно саопштавају циљеве своје борбе. У Женевској конвенцији од 12. августа 1949. године герилска дејства су дефинисана у члановима 4, 1 и 13, а герилци морају испуњавати и услове из члана 1. Хашког правилника и то: морају на челу имати лице одговорно за своје потчињене; морају

[751]. Блиц, 17.12.1999. године, стр. 9.

имати одређени знак распознавања - амблеми који се може уочити са растојања; морају се придржавати одредаба међународног ратног права.

Криминалац, као и терориста, користи насиље као средство за постизање сопст-веног циља. Без обзира на то да ли криминалац користи наси-ље као средство за стицање новца или материјалног богатства, или убија или наноси повреде одређеној жртви за новчану накнаду, увек делује првенствено из себичних (личних) разлога. За разлику од тероризма, насилни чин обичног криминалца није срачунат на изазивање последица - нарочито не психолошких - изван самог чина. Криминалац користи неки насилни чин за, на пример, „терорисање жртава.“ Зато се под активношћу криминалца не подразумева изазивање ефеката према маси или околини, па је најзначајнија разлика између терористе и криминалца у томе што криминалац није заинтересован за утицај на јавно мњење - једино жели да узме новац и побегне, и да, при томе, буде што мање запажен.

Такође, да би се могао успешно дефинисати тероризам неопходно је разликовати тероризам од терора (страховладе) као насиља државе и њених институција према сопственим грађанима. У недемократским друштвима држава примењује терор и према својим грађанима ради насилног утицаја на јавно мњење у циљу изнуђивања неких политичких одлука које у демократским околностима грађани те државе не би прихватили. Некада држава примењује терор и против сопствене опозиције, тј. кад у њој постоје довољно јаке политичке личности које би у датим политичким околностима за режим представљале политичке проблеме. Треба разликовати две основне врсте терора: Геноцидни терор и терор као начин владања. Геноцидни терор има за циљ потпуну ликвидацију једне националне, етничке или верске групе. За разлику од геноцидног терора, терор као начин владања је рационалнији, јер уништење и није прави циљ владања људима, јер када актер терора све уништи онда нема над ким да влада. Круг жртава је ужи од укупног становништва, док се под ширу мету може подвести манипулација и застрашивање.[752]

Поред демографске експанизије и терористичких акција било је и других начина и облика наставка етничког чишћења. Ово се посебно односи на убиства, силовања и друга нехумана дела против човечности.[753] Убиства, отмице, претње, паљења цркава и остале имовине су догаађаји са којима се налбанско становништво свакодневно суочавају у том периоду на Косову и Метохији. Највећи талас насиља, убиства и отмица догодио се после доласка припрадника међународних војних снага у летњим месецеима и почетком јесени 1999. године. Према подацима владе СР Југославије за период 12. јун - 30. октобар 1999. године, број киднапованих и несталих лица је 643,

---

[752]. Војин Димитријевић, „Страховлада“, Рад, Београд 1985. год. стр.105 - 167.

[753]. Према Хашком оптужницима ови злочини су санционисани као :

- Убиство, злочин против човечности, кажњив по члану 5 (и) и члану 7(1) Статута Међународног кривичног суда за бивишу Југославију,
- Нехумана дела, злочин против човечности, 5 (и) и члану 7(1) Статута Међународног кривичног суда за бивишу Југославију,
- Силовање, и друга нехумана дела, злочин против човечности, кажњава по члану 5 (г), члан 5 (и) и члану 7 (1) Статута Међународног кривичног суда за бивишу Југославију,
- Силовање, кршење закона и обичаја ратовања, кажњиво по члановима 2, 3 и 7 Статута Међународног кривичног суда за бивишу Југославију,
- Окрутно поступање, мучење, крешење закона и обичаја ратовања, убиства санкционисањо заједничким чланом 3 (1) (а) Женевских конвенција из 1949, кажњиво по члану 3 и члану 7 (1) Статута Међународног кривичног суда за бивишу Југославију,

број убијених 447 (од тога 22 заклани, 84 измасакирано и 5 спаљено), број рањених 216, број пријављених случајева физичких напада и тешких телесних повреда 321, регистрован број обијених, опљачканих и насилно усељених станова: 757 у Приштини, преко 200 у Косовској Митровици, 153 у Гњилану, 124 у Ораховцу. Према расположивим подацима UNHCR-а из септембра 1999, протерано је око 220.000 претежно Срба и Црнограца са Косова и Метохије.[754]

Према подацима професора др Славише Добричанина, шефа Бироа за ексхунације и идентификације при Координационом центру за Косово и Метохију, до сада је ексумирано 256 посмртних остатака, док је породицама предато 63 посмртна остатка њихових чланова. Сви Срби и неалбанци који су убијени после доласка КФОР-а и УМНИК-а усмрћени су мучки и свирепо. На жртвама су видљиви трагови мучења, прелома костију, што указује да су тучени и тупим и металним предметима. А што се тиче убистава из ватреног оружја, углавном је пуцано у потиљак, иза уха или уста, мада има и случајева у пределу слепоочнице. На основу урађених обдукција, може се уочити да је било трагова иживљавања и после наступа смрти. Многим посмртним остацима жртава недостају делови тела, тако да је неколико лешева преузето без главе. Преломи костију или недостатак неког другог дела тела су уобичајени, а у неколико случајева пронађене су само главе убијених.[755]

Без обзира на то, што су у саставу међународних снага безбедности врхунски обучени борци, KFOR и UNMIK како из субјективних, тако из објективних разлога не могу успешно да спроведу у дело Резолуцију СБ 1244, јер владе неких земаља из којих су KFOR и UNMIK немају интерес да се ова резолуција спроведе у дело, првенствено због симпатија према албанским терористима и због страха за животе својих људи ако уђу у отворени сукоб са албанским герилцима и великим бројем терориста. Од доласка КФОР-а до краја новембра 2003. године на Космету је порушено 5100 српских надгробних споменика, чија се вредност процењује на више од пет милиона евра. У том периоду је са Космета протерано 250.000 неалбанског становништва, спаљено или отето 107.000 кућа и станова чији су власници Срби и Црногорци (77.000 отето, а 30.000 уништено), а чија вредност се, без земљишта и пратећих објеката, процењује на око 5.350,000.000 (пет милијарди и триста педесет милиона) еура. Откривено је 144 логора у којима су били заточени, малтретирани и мучени Срби.[756]

---

[754]. Меморандум Владе Савезне Републике Југославије о спровођењу Резолуције Савета безбедности 1244 (1999) и додатак: преглед терористичких и других аката насиља у Покрајини Косово и Метохија у периоду од 12. јуна до 30 октобра.1999. године. На основу документације Музеја жртава геноцида у Београду, грађе Координационог центра Владе Републике Србије за Косово и Метохију, Српске православоване цркве - епархије рашко - призренске, Комитета за прикупљање података о почињеним злочинима против човечности и међународног права, Савезне владе, Међународног кривичног суда за бившу Југославију у Хагу и из других извора, постоји непобитни докази о непрекидном албанском терору, злочинима, прогону, отмицама и убиствима Срба на територији јужне српске покрајине, која се налази под управом међународне заједнице од јуна 1999. године. Од доласка мировних снага 10. јуна 1999. до 10. јуна 2003. године, регистровано је 6.392 напада на Србе, у којима је убијено 1.197. рањено и повређено 1.305 житеља српске националности, а 1.138 киднаповано. Од укупног броја отетих Срба зна се да је 155 убијено, 13 је побегло, а 95 пушетно на слободу, док је судбина остла 863 непозната. Савезно министарство за иностране послове СРЈ објавило је документе о албанским злочинима над Србина на Косову и Метохији, са збирним подацима о стању заснованим на документацији Комитета за прикупаљање података о почињеним злочинима против човечности и међународног права, који чине изјаве сведока и ближњих убијени и несталих особа, судска, судско-медицинска, фотографска и ведео-документација, те подаци прикупљњени од Министарства унутрашњих послова Републике Србије, Војске Југославије, Удружења породица киднапованих и несталих Срба са Косова и Метохије, Црвеног крста Југославије и Српске православне цркве. Највећи талас насиља, убистава и отмице догодило се након доласка прирадника међународних војних снага у летњим месецима 1999. године. Извор: сајт министарства спољних послова Репубулике Србије, јун 2003.

[755]. Специјални прилог бр.1, Гордијев Чвор, Одбрана, Београд, 2005, стр. 40-50.

[756]. Радослав Гаћиновић, Фељтон у Политци од 19. 1. 2006. стр.5

Уз протеривања и убијања цивила на Косову и Метохији врши се наставак систематског рушење културних верских објеката. На овој начин екстремисти желе да угасе сећање на хришћанску и мултиетничку историју овог региона. На Косову и Метохији је за само три месеца 1999. године, опљачкано, заплењено и уништено више од 70 манистира и цркава, изграђених између 10. и 16. века, и још толико цркава новијег датума. Рушена су и неалбанска гробља, као и споменици кулутре. Физички су у више наврата нападнути свештеници Српске православне цркве у Пећи, Гњилану, Вучитрну, Клини, Приштини, монаси из Зочишта, манастира Бинач, Мушутишта и Призрен, као и духовник манастира Девич. Крајем новембра 1999. године обелодањена је намера албанских екстремиста да присвоје епископалну цркву Богородице Љевишке у Призрену и манастир Свети Арханђел, којима одричу хришћанско и српско порекло, а преписују албанско.

У верским сукобима се, нажалост, увек руше верски објекти, али на Космету је специфична темељитост и организованост овог вандализма. Постоји, наиме, тачно дефинисана скала рушења објеката: I фаза представља растрешеност објекта, II фазу педставља пљачка покретног блага; III фазу представља скрнавења светиња; IV фаза представља паљење хромова и пратећих објеката; V прво предстаља минирање преосталог; VI представља минирање преосталог; VII представља разношење остатака; VIII представља чишћење терена и уклањање трагова постојања.[757] Последњи степен који је све присутан на Космету, може се видети још само у Турску, где су се вековима споменици грчке културе овако разносили.[758] Уништавање цркава и манистира често обављају минери који су прошли војну обуку, а сва њихова дејства, понекад и поновљена, прикрива општа и прећутна завера саучесника и сведока. Све ово показује да је на делу систематски план да се заувек униште српске и хришћанске културе на Косову и Метохији, а има их више од четри стотина.

Националним мањинама, али и Албанцима, који се сматрају колаборационистима према многобројним извештајима Савета Безбедности негира се право на слободу кретања, одсеца се струје (и то преко зиме) и свака телекомуникација (мобила и фиксана телефонија). Спречава се доток воде, хране и лекова, док се истовремено пале поља и убијају животиње.[759] Етнички су потпуно очишћени: Призрен (стара српска престолница), Пећ (седиште Пећке патријашије), Ђаковица, Вучитрин, Србица, Подујево, Урошевца, Ђаково, Осојане, Тучепи, Кош, Жач, Качаник, Шмитље, Матичане, Шливово, Невољане, Недаковац, Врница, Житње, Жегра. Више од 50.000 кућа је спаљено, опљачкана и запаљена су села: Софалија, Мужичане, Орловић, Ливадице, Митровац, Граце, Зочиште, Драгољевац итд.

Специфично је и то да се оваква насиља догађују уз присуство међународних војних снага. Иако је Резолуција број 1244, документ који успоставља војно присуство и

---

[757]. Зоран Стефановић: Распето Косово, „Глас Косова и Метохије“ - Медијско издавачки центар Рашко-призренске епархије, Призрен, 2000, стр.2.

[758]. Нараво, ова тврдња се односи само на модерну историју, односно историју после 18. века. У ранијој историји затирање верских споменика и прогон одређене вере представљало је разлог ратовања. Подсетимо се само крсташких ратова, али и ратова у самој Србији где је око 120 муслиманских богомоља нестало и то највише у Београду и Нишу: Извор: Политика, стр. 5, 2001.

[759]. У јуну 1999. године око 4200 људи у Ораховцу су данима били у тоталној блокади. Терористи су сваке вечери пуцали на њих. Завладали су болести и заразе. Извор: сајт МУП РС, јун 1999.

прихватања присуство међународних организација, посебно УН и ОЕБС, са циљем да се на Космету поштују и обезбеде национална, етничка и грађанска сигурност, мир, безбедност, равноправност свих грађана Косова и Метохије. Такође, до 19. септембра 1999. године требало је потпуно распустити ОВК и прикупити оружје ради успостављања потпуне контроле и сигурности народа Космета, што до данас није у потупности испуњено, иако се активно воде разговори о независности Космета.

На основу изнетих чињеница може се закључити да међународне снаге безбедности нису испуниле задатак по Резолуцији СБ 1244, која је гарантовала: повратак снага безбедности СР Југославије на Косово и Метохију; повратак свих протераних на своја вековна огњишта; свима је била загарантована безбедност на Космету, а пракса је потврдила да безбедни нису само Срби и Црногорци. Ни једна од ових обавеза није испуњена. Данас, интзивније него икада се врши притисак на српско руководство да се малте одрекне своје у историји, а то јесте најзначајније територије. Но, ниједан српски политичар нема право да под притиском потпише сецесију Косова и Метохије, *јер Србија има историјско и уставно право над Косметом, које је старије од етничког права.*

Ако званична власт Србије или СЦГ потпише отцепљење Косова и Метохије од Србије, ти делови српске територије би били изгубљени за сва времена. Међутим, ако у најгорем случају међународна заједница призна сецесију Косова и Метохије без сагласности српских власти, онда би то била силом отета територија. Посматрано са политичко правног аспекта Косово и Метохија никада не би могла бити самостална држава, јер никада на просторима Косова и Метохије није било елемената Албанске државности. Границе са суседима није одређивала Србија, већ међународна заједница на основу етничке структуре становништва и турских дефтера. Те границе су одређене на Лондонској конференцији 1913. године, а ревизијом су коначно потврђене на конференцији у Фиренци 26. јула 1926. године. Србија има *уставно и историјско право* на Косову и Метохији, које је увек старије од етничког права, а такође и међународно право је на страни Србије, јер Повеља ОУН забрањује насилно отцепљење.

6.8.2. Ток догађаја терора од јуна 1999-2003. године

По доласку међународне администрације (UNMIK) и међународних мировних снага (KFOR) на Косово и Метохију, етничко насиље није заустављено него је само променило смер а његова мета постали су Срби и остало неалбанско становништво. Упркос присуству UNMIK-а и KFOR-а, паравојне снаге формално распуштене Ослободилачке војске Косова (ОВК) остале су доминантан чинилац како на Косову тако и међу Албанцима на југу Србије и у Македонији. Криза се с Косова и Метохије најпре пренела у јужну Србију где је тзв. Ослободилачка војска Прешева, Бујановца и Медвеђе (ОВПМБ), сачињена од припадника ОВК, упала у тзв. Копнену зону безбедности (КЗБ) формирану јуна 1999. ради раздвајања снага KFOR-а од снага Војске Југославије (ВЈ).

Под притиском политичког и етничког терора покрајину је после 10. јуна 1999. године напустило око 250.000 неалбанаца, претежно Срба, Црногораца и Рома, њихова имовина је опљачкана, док је оштећен или уништен велики број хришћанских црквених

и културних споменика. Мале српске енклаве очувале су се углавном дуж границе са, ужом Србијом на северу Косова и Метохије, али су под непрекидним притиском милитантних Албанца. О томе најсликовивитије сведоче недавни немири у Косовској Митровици као и терористички напад на аутобус код Подујева.

На удару се нашло и локално албанско становништво које није прихватало власт ОВК или се, једноставно, нашло на мети криминалаца међу којима су многи дошли из северне Албаније. На локалним изборима одржаним крајем 2000. године косовски Албанци су већином гласали за Демократски савез Косова (ЛДК) Ибрахима Ругове, али је убрзо после избора дошло до ескалације политичког насиља формално угашене ОВК, када је у терористичком нападу убијен и један Руговин политички саветник. У то време почиње и проширивање кризе у јужну Србију и упади припадника Ослободилачке војске Прешева, Медвеђе и Бујановца (ОВПМБ - огранак ОВК), у Зону копнене безбедности успостављену дуж административне границе Косова и Метохије с ужом Србијом. Током 2001. године, интензивирани су оружани сукоби албанских терориста са снагама безбедности на југу Србије, планирани и логистички подржани од стране појединих кланова КЗК, који су били ангажовани на извођење конкретних терористичких акција.

Супротно са одредбама Резолуције број 1244,[760] на основу наређења команданта КФОР-а 21. јуна 1999. године, извршена је демилитаризација ОВК.[761]Уредбом 1999/8 од 20.09.1999. године, ОВК је трансформирана у КЗК. Физички насртаји, премлаћивања, претње, истеривања из кућа и станова, пљачке и друга слична разбојништва албанских терориста, првенствено над српским становништвом, дешавали су се свакодневно широм Косова и Метохије

Помало парадоксално, мисије UNMIK-а и НАТО-а на Косову и Метохији нашле су се у сличном положају у коме се налазио и Милошевићев режим, иако располажу супериорном војном силом нису успеле да зауставе насиље и уведе политику нормализације међунационалних односа. У таквим околностима, албански екстремисти без много проблема су наставили националну мобилизацију и обуку паравојних формација уз снажну подршку албанске дијаспоре у Западној Европи и Сједињеним Државама.

UNMIK и KFOR настоје да своју мисију испуне избегавајући конфронтацију са ОВК, која је формално демилитаризована и трансформисана у Косовски заштитни корпус, (КЗК) али у пракси су њене политичке и командне структуре, људство и наоружање

[760]. Копнена зона безбедности, као и ваздушна зона безбедности, утврђена је Резолуцијом савет безбедности УН, број 1244 и Војнотехничким споразумом из Куманова. Дефинисана је као део територије СРЈ у ширини од укупно 5 километра, дуж административне границе АП Косова и Метохије према осталим деловима СРЈ. Њена укупна дужина износи 402 километра и подељена је од стране КФОР-а, на секторе - „А“, „Б“, и „Ц-исток“, „Ц-запад“ и сектор „Д“. У складу са поменутом Резолуцијом и ВТС, унутар те зоне, нису се могле налазити снаге Војске Југославије, већ само снаге полиције са лаким наоружањем. Копнена зона безбедности је брзо изгубила првобитну сврху тампон зоне и прерасла у безбедно склониште албанских екстремиста, односно у епицентар његове терористичке активности. Након повлачења јединица Војске Југославије и полиције са Косова и Метохије, а затим и јединица Војске са простора Копнене зоне безбедности, дошло је до флагрантног нарушавања Војно техничког споразума од стране албанских екстремиста. Уследила је инфилтрација терористичких група у југоисточне делове Републике Србије, посебно у општине Бујановац и Прешево (сектор „Б“) односно Медвеђа (сектор„Д“). Убрзо долази и до преливања тероризма и на северне и западне делове Македоније. Извор: сајт УМНИК-а, јун 2000.

[761]. Да су у потпуности испоштоване тачке из Резолуције 1244 ОУН, па чак и неразумни споразум (ткз.изјава) између команданта КФОР-а од 21. јуна 1999. године, ОВК је требала 19. септембра 1999. године да нестане са Косовске сцене.(примедба аутора).

очувани. Из њих су, нешто касније, настале ОВПМБ, у јужној Србији и ОНА, у Македонији. Сједињене Државе, које су годинама дискретно, а од друге половине 1998. године и отворено помагале ОВК као савезника у борби против Милошевићевог режима у Србији још увек нису спремне да отворено признају да је ОВК, слично авганистанским талибанима, од савезника постала претња регионалној безбедности.

UNMIK и KFOR располагали су провереним подацима о томе да је та категорија припадника ОВК, под претњом убиства, убирала рекет од имућних Абалнаца и других становника Космета, за финансирање ОВК, да је пљачкала, отимала или палила српске куће и станове, хапсила, злостављала и убијала Србе и неалбанско становништво. О таквом њиховом разбојништву постоје бројни докази, односно извештаји, који су примили руководећи чланови UNMIK-а и KFOR -а.

Имајући у виду да је терористичка ОВК, непосредно пре и за време НАТО бомбардовања на РЈ, имала између 20.000 - 30.000 припадника, те да је око 10.0000 њених припадника укључено у паравојне саставе УН (5.052 у Косовски заштитни корпус и око 2000 у локалне полицијске снаге), а још око 3000 као помоћно особље (курири, стражари, преводиоци, возачи) у UNMIK-у и KFOR-у, уз бројне хуманитарне организације на Космету, намеће се питање колика је стварна бројност терористичке „илегалне“ ОВК. Узевши у обзир све ралевантне чињенице долазимо до закључка да се креће у распону од 10.000 до 15000 терориста. Упркос тиме што су њигове вође заузимале значајна места у администрацији и паравојсци, ОУН улагале су велике напоре да очувају па чак и ојачају језгро дела ОВК које је постао саставни ове новоформиране јединице КЗК.

Чињеница да су припадници наводно илегалног дела ОВК, били наоружани разним врстама оружја (стрељачко, лако, противоклопно), и криминално-терористички организовани (банде, кланови и сл.), што је у супротности са Резолуцијом 1244, говорили о постојању и деловању сепаратистичко-терористичке ОВК. После званичног проглашења распуштања ОВК, октобра 1999. године, у различитим интервалима, на територији Космета је регистровано око 40 оружаних група шиптара са по 10-30 активних чланова, углавном из редова бивше ОВК и лица склона криминалу.[762] Већи број ових група формиран је на иницијативу или непосредним ангажовањем Рустема Мустафе, званог командант Реми, Фатмира Хумолија и појединих официра КЗК, а делују под патронатом Хашима Тачија, Рамуша Харадинаја или ткз албанских тајних служби формираних на Космету.[763]

Приоритетне активности припадника ових група у функцији су застрашивања српског становништва и етничког чишћења територије Космета, ликвидације потенцијалних сведока за евентуалне хашке оптужнице против албанских терориста и елминације политичких противника и њихових сарадника. Посебно су запажене активности група које се називају „Idealji“, „Skifter“, „BIA“, „Veliki orlovi“, „Crni tigrovi“, „Crne maske“, „Bezbednost i otadzbina“, „Orlovo oko“ и друге.[764]

---

[762]. Радослав Гачиновић, Отимање Косова и Метохије, Графолик, Београд, 2004. стр.154.
[763]. Исто.
[764]. Исто.

Одмах након доласка KFOR-а на Косово и Митохију, албански терористи су блокирали око 5.000 Срба у Ораховцу, и отпочели да примењују свеобухватни терор над њима. Новинар Жан-Арно Деренес (Jean-Arno Derenes) из Француске је боравио у Ораховцу 1998. и 2005. године и забележио је следећи догађај:

„Дана 17. јула 1998. године ОВК је накратко преузела контролу над Ораховцем, на југоистоку Косова, недалеко од Призрена. У то време герила је контролисала и варошицу Малишево, али је ово било први пут да је показала како је у стању да „ослободи“ једно урбано средиште. Операција Ораховац је, без икакве сумње била облик „оружане пропаганде. У виноградском срцу Косова, међу питомим брежуљцима који помало подсећају на Бургундију, градић Ораховац (око 25.000 становника) има неколико необичних особина: становништво албанске народности је готово без изузетака одано дервишким редовима, који се наследно деле на два дела тарикат: *халветијски и руфаијски.* Релативно бројна српска заједница живела је у центру града (тада је било око 4.000 Срба у општини), а читаво градско становништво рачунајући и Албанце, говорило је *ораховачки,* што ће рећи дијалект српског језика препун турских, албанских, па чак и персијских позајмљиница!

Новинари су могли да уђу у Ораховац тек када су завршене борбе, када је град наново прешао у руке српских снага. На дан 22 јула, опљачкане продавнице и фасаде изрешетане мецима указивале су на жестоке борбе, а у граду је смрдило на цркотину. Побијена је стока и домаће животиње. Град је изгледао напуштено, будући да су многи Албанци побегли или су се скривали док је полиција крстарила улицама. Само су Срби из гоњег града стајали у групама пред својим кућама, видљиво трауматизовани. Сви новинари, а међу њима и аутор. Тражили су трагове полицијских злочина - неки су чак написали причу о „имаму ораховачке џамије којег је убила полицаја.“ Имам је, у ствари, био жив и здрав, а убијен је шеих из халветијског братства, кога није убила полиција већ ОВК. Што се тиче пљачке и производних покоља цивилног становништва, и ту је углавном била реч о Србима које је побила ОВК. Према информацијама које је сакупио CICP, тела 40 Срба убијених 1998. године углавном из Ораховца, налазе се у масовној гробници у Малишево, у близини Клине. До данас је пронађено двадесет тела са рукама везаним на леђима. Срби тврде да је 59 људи нестало током тих неколико дана пуних насиља.

Зашто је ОВК желела да баш од Ораховца „направи пример“?[765]Можда зато што су у том граду Срби и Албанци живели заједно изузетно добро, захваљујући, између осталог и заједничком локалном дијалекту. Можда и због тог посебног става дервиша. Будући да су били енверисти, кадрови ОВК из Малишева били су, ако не атеисти, оно бар прилично равнодушни према религији. Сунитски имам из сеоских џамија су се, својевољно или не, придруживали герили, а дервиши, који су и даље били веома утицајни у неким деловима Косова, углавном су се држали на одстојање. „дервиши могу да се боре само ако им наредни њихов шеих, ахалветијски шеих није желео да се бори, зато што је сматрао да тај рат никоме неће донети добро. Због тога је и

[765]. Bardulj Mahmuti, који је у то време био портпарол ОВК, тврдио је, али не баш претерано убедљиво, да су ОВК „позвали“ цивиле из Ораховца и да она није сама одлучила да заузме град. Видети Patrick Denaud et Valerie Paris, Kosovo, maissance d une lutte armee OVK. Entretens avec Bardhy Mahmuti, Pariz, L Harmattan, 1999.

убијен,“објашњава ми руфаијски шеих.[766] Оно што се догодило у Ораховцу и даље је далеко од онога што су страни новинари могли да одгонетну, а од онога што је постало „званична“ верзија догађаја. Да би још зачинили причу, неки аутори, попут Joel Ibrehta, без оклевања су твдили да је командант Аркан учествовао у акцији српских снага за поновно заузимање града.[767]што је гласина коју ни на који начин није било могуће проверити.... Мора се међутим изразити жаљење што ни Хашки трибунал ни косовско правосуђе нису показали жељу да се систематично истражи догађаји у Ораховцу. У јуну 1999. године снаге НАТО-а су допустиле ОВК да преузме контролу над градом и почињени су нови злочини. Србима је KFOR објаснио да не може да им гарантује безбедност у ценру града, тако да су се они под окриљем истог тог КФОР-а концентрисали у горњем граду који је постао српски гето, и има комуникацију само са селима у енклави Велика Хоча.[768]

Припадници ОВК упали су у манистир Девич 10. 06.1999. године а остали до 12.06., до доласка снага француског KFOR-а. Три дана су несметано пљачкали манастир. За само неколико месеци од доласка мировне мисије уништено је или оштећено више стотина православних црквa и манистира. Манастир Свети Тројице изнад Мушутиш (Сува Река), из 14. века, опљачкан је, демолиран, спаљен а затим срушен до темеља експлозивом. Манастир Светог Марка код Корише (Призрен), из 1467. године, опљачан и потпуно срушен експлзивом. Манастир Светог архангела Гаврила у селу Бинач (Бузовик) код Витине, из 14. века, најпре је опљачан и спаљен 22/23. 06.1999. потом динамитом разорен до темеља, и то прво конаци, а затим и црква, и то тако да су делови фресака били видни по рушевинама, а онда су пропали од невремена. Манистар Успенија светог Уроша, Шареник (Горње Неродимље), из 14. века, миниран је и потпуно срушен. Манастир Светих Врача Козме и Дамјана у Зочишту, из 14. века, опљачкан је и демолиран, већина конака је спаљена.

Дана 05.12.1999. године на бруталан начин убили су двојицу Срба и једног ранили у село Велика Хоча, у непосредној близини контролног пункта KFOR-а. У близини села Чубрег, на путу Косовска Митровица - Ђураковац 01.12.2000. године, албански терористи су дејством из ручног ракетног бацача погодили аутобус Високог комесаријата УН за избеглице (UNHCR) у којем се налазило 49 српских цивила, а 07.03. 2000. године, две бомбе су експлодирале у северном делу Косовске Митровице, када су рањена 22 српскиа цивила и четрнаест француских војника.

Злочин који су албански терористи извели 18. августа 2000. године, у селу Црквена Водица, код Обилића, могао би да буде још један случај срамног „садејства“ KFOR-а и албанских терориста ради застрашивања Срба. Наиме, тог дана трочлана терористичка група бацила је из аутомобила експлозивну направу на српску децу која су играла кошарку. Том приликом ранило је осморо деце. Два типична примера терористичких аката представљају подметање експлозива под аутобус UNCHR, 16. фебруара 2001. године, у село Ливадице, близу Мердара, када је убијено једанаест, а рањено преко четрдесет Срба, као и експлозија 18.04. 2001. године, испред зграде Комитета СРЈ у Приштини, кад је убијен један службеник Комитета.

---

766. Разговор са аутором - Жан-Арно Деренес, септембар 2005.
767. J. Hubrecht, Kosovo.Etablir les faits,op.cit,p. 46.
768. Разговор са аутором - Жан-Арно Деренес, септембар 2005.

У лето 2002. године Албанци су минирали и остале делове порушеног светилишта. Манастир Ваведења Богородице у Долцу код Клине, из 14. века, спаљен је, миниран срушен до темеља. Монаштво српских манастира на Косову и Метохији нема поверења у полицију UNMIK-а, а још мање у Косовску полицијску службу, у којој су већином Албанци. До сада није откривен ниједан поцинилац убистава и отмице нити учесник у уништавању православних светилишта. Готово половина њих је изграђена је између 10. и 16. века. Рашко - призренска епархија поседује на Косову и Метохији више од 2.000 објеката, а уништено је 115. О стању највећег броја светилиштва СПЦ сада нема увид.[769]

Железнички мост на прузи Косовска Митровица - Лешак дигнут је у ваздух, а два припадника „дивизије“ која носи име Адема Јашарија погинула су током ове акције Албанске националне армије. Минирање овог моста, зато што повезује ту територију са Београдом, уследило је непосредно након што је илегална АНА упитила позив сународницима на мобилизацију, а Албанце које раде у мултиетничкој полицији Космета и у полицији Македоније директно позвала да се прикључе овој паравојној формацији. Последњи терористички акт АНА и најава да ће их ускоро бити још требало би да разбије све илузије да ће се Балкан смирити у скорије време.[770]

Претњама терориста доћи ће крај само ако се Албанцима дозволи стварање „Велике Албаније“ или, што је у ствари једино могуће очекивати, ако се АНА и остале албанске мафијашко-терористичке групе у потпуности разбију. А за тај подвиг биће потребно, према речима публицисте и политичког аналитичара Томислава Кресовића, да се борба против тероризма води на нивоу целог Балкана, да у њој учествују и КФОР и владе Македоније, Србије, Албаније, па и Грчке. Уз обавезно интернацинализовање проблема албанског тероризма на Балкану и укључивање у његово решавање европских и светских институција.

Терористичке акције АНА само су разрадни део сепаратистичко-терористичког сценарија који има за циљ демонстрирање стварне моћи у односу на UNMIK администрацију и показивање ко има стварну моћ на Косову и Метохији. Очигледно да је АНА, као јединствена свеалбанска терористичка организација повезана са албанском наркомафијом и врховима албанских политичких партија на Космету, на југу Србије, у Македонији и у Албанији, у функцији глобалне дестабилизације региона.

Задаци ове организације су да обезбеђује балкански хероински пут (на којима је неприкоснована албанска мафија), затим да врши притисак на албанске партије око статуса повратак расељених лица на Косово. АНА представља латентну претњу да се тероризам пренесе на територију „уже Србије“, на југ и унутрашњост. Ипак, ова претња показала се и као стварна. На свом веб сајту, АНА је саопштила да преузима одговорност за минирање пута између бујановачких села Муховац и Брезница на којем је 23.02.2003. године погинуо Милан Вујовић, припадник Жандамерије, а двојица његових колега лакше рањено. У Бујановцу је убијен и припадник БИА Селвер Фазлија. До сада је преузела одговорност за неколико акција у којима је убијено 20

[769]. Наведени подаци у целом овом тексту су коришћени из базе података МУП РС и МИП РС, 2003.
[770]. Наведени подаци су узети из званичних извештаја МУП и КФОР-а, у периоду од 1999. до 2003.

војника и полицајца из Македоније и два припадника наших снага безбедности. У зависности од извора, процене о њиховој бројности креће се од неколико стотине или хиљаде, па до 20.000 људи организованих у војне формације или обучене за деловање као градска герила. АНА има 15-20 хиљада војника (мафијаша и терориста), тешко ухватљивих јер се, захваљујући „пропусности“ граница, често селе. Логистички су повезани са албанском емиграцијом на Западу и поседују огромне паре зарађене у мафијашким пословима.

Могло би се такође указати на манир „двостраних аршина“, који према албанским терористима показују „мировњаци“ из земаља у којима терористе прогањају до потпуног уништења. Чињеница је да већ пет година они који би требало да спроведу у живот одредбе Резолуције о обезбеђивању сигурности и равноправности за све грађане Космета, без обзира на националну припадност, затварају очи пред насиљем албанских терориста.

Док се злочин терориста надовезује у ланцу терора који доживљава преостало српско становништво, свако помињање повратка предвиђено је и записано у Резолуцији 1244, иако само у прецизно наведеним случајевима и по одлуци највиших представника међународних снага дочекује се оштрим супротстављањем и енергичним одбацивањем такве могућности.[771]

Међународна заједница је, повлачила током минулих пет година погрешне потезе на Космету, донела само невоље Србима. Много тога је рађено на штету српске националне заједнице, а у корист Албанаца. Зато је и недавни егзодус Срба, њихово протеривање са вековних огњишта, које иначе не престаје, било изненађење само за неупућене.[772] Све што је урађено на Косову и Метохији није смишљено на лицу места. Албанци веома добро синхронизују своје активности са ауторима са Запада, тако да је и недавна представа чија је тема српски егзодуса била поверена највећим режисерима. Никада Албанци и Срби нису живели заједно, никада нису ишли у иста одељења у школама, никада се у суштини нису ни дружили. Увек су живели једни поред других, тако да је и овај насилни покушај међународне заједнице да натера вука и овцу да живе заједно пропао. Једино што је могуће је живот једни поред других, уз међусобно уважавање специфичности и различитости.

Албанци су велики лобисти, вешти су у корупцији, а познато је да њихова мафија најјача у Европи, 70% хероина преноси се на тржиште Европе у албанској режији. Албанци до профита не долазе само тргујући дрогом већ и трговине оружја, белим робљем, цигаретама, аутомобилима. Њихова мафија издваја велике паре за пројекат стварања етнички чисте државе, а у тај пројекат укључени су и њихови људи из дијаспоре.

Међународна заједница вешто манипулише терминима о будућем моделу организације Косова и Метохије. Оно што су понудили Србима као децентрализацију, а на основу

[771]. До сада није обелодањена што су истражни органи учинили на откривању и онемогућавању извршилаца 6.535 акта, на КиМ, изведених у периоду од јуна 1999. до 09.08.2003. године, у којима су углавном страдали цивили (1201 особа је убијено; 1328 лица је рањено и 1107 је киднаповано) - подаци узети их Координационог центра, КиМ, април 2004. године.

[772]. Срби не траже ништа више од онога што им на КиМ припада историјски, пре свега хоће живот достојан човека у сопственој држави - др Милан Ивановић, председник Српског националног већа Косова.

предлога Савета Европе, не значи ништа. Иза тога се, по свему судећи, крије превара, и то је само један покушај више да се смири сада напета ситуација. Јак утицај на безбедносне и политичке токове има присуство бар десетак светских и европских, као и регионалних тајних служби, које раде свака за себе, али све заједно за формирање безбедносних критеријума и спречавање делова и утицаја државне политике Србије и безбедносно-обавештајног система Србије. Косовске партије суштински су створене од структура ОВК, албанске мафије, као и утицаја албанске емиграције која држи политички лоби у САД и Европи. „Специјални“ интереси САД и неких чланица НАТО оличени су у деловању КЗК. Америчке и немачке тајне службе CIA и BND највише су уложиле у њено стварање. Тада се на Косову и Метохији појављује много више Албанаца него што их стварно има у српској покрајини. На Космету живи много више из Албаније. Све се то зна, али и толерише, јер је и то једна од мера подршке коју Албанцима пружају стране обавештајне службе. Ако се њихово присуство правда контролом деловања исламских фундаметалиста, онда се поставља питање, због чега не делују против њих. Пре ће бити да се распламсава нови подземни рат обавештајних служби у коме улог није више Космет, обарање ове или оне власти на Балкану, него стварање одскочне даске и чврсте логистичке основе за стварање веза према Каспијском басену и даље према Централној Азији.[773]

Намера да се затру трагови постојања српске етничке заједнице на просторима Косова и Метохије ескалирала је потпуним уништавањем 30 цркава и манастира, од којих већина спада у светску ризницу средњовековног хришћанског византијског блага, због чега и јесу под заштитом UNESCO-а. Уништење саборног храма Богородице Љевишке, чија је основа из 12. века, цркве Светог Спаса из 14 века, или манастир Девић, једне од највећих српских светиња, која је нестала у пламену пошто су је напустили чувари данског батаљона KFOR-а, само су делић злочина над европском културом и цивилизацијом, чији су украс били споменици и светиње систематски уништавани током свих пет година боравка међународних снага у покрајини. До најновијег етничког чишћења на Космету је уништено 115 цркава и манастира, а са нових 30 овај број се приближава цифри од 150.

6.9. институционе мере на спречавању насиља

Упркос чињеници што је питање подобности уопште, па тиме и међународног права као методе за дефинисање политичког насиља још увек спорно, у више дефиниција, односно схватања тероризма, уводи се или се претпоставља његово нормативно обележје изражено кроз елемент противправности. Терортизам се означава као кривично правна категорија, односно као правом забрањени акт, којим се повређују или крше норме, како унутрашњег националног кривичног права тако и норме међународног права. У пракси се често научни појам кривичног дела тероризма своди на његово позитивно правно значење,[774] чиме се тероризам одређује као што је дефинисано у националним и међународним кривичним кодексима, односно као

[773]. Подаци су из Интервијуја који је дао војни аналитичар Милован Дрецун недељнику Печат, 2007.
[774]. Јаковљевић, Д.: Тероризам с гледишта кривичног права. Сл.лист, Београд, 1997. стр.16,43,49,185.

правом збрањено дело, чија су обележја наведена у његовом кривичном правном опису.[775]

Прописаност кривичног дела тероризма у кривичном праву држава, а тиме и његова противправност са аспекта унутрашег права, најнеспорније, је обележје тероризма. Упркос различитим кривичним дефиницијама тог појма, скоро да не постоји држава која у свом националном законодавству није утврдила бар једно кривично дело под називом тероризам. У већини држава тероризам представља тешко кривично дело за које је запрећена строга па и најстрожија казна, посебно у случајевима насилних аката са смртним последицама, праћеним тешким насиљем, великим разарањем, угрожавањем безбедности, економске и војне снаге земље и извршеним за време ратног стања, стања непосредне ратне опасности или ванредног стања.

Основним кривичним законом Југославије - сада Србије (ОКЗ),[776] прописано је више кривичних дела, која представљају хетерогене облике тероризма. Чланом 125 тог Закона, прописан је основни облик кривичног дела тероризма, чија се радња извршења састоји у изазивању експлозије, пожара или предузимању друге општеопасне радње или акта насиља којим се ствара осећање несигурности код грађана у намери угрожавања уставног уређења или безбедност Србије. Чланом 155а истог Закона, прописано је и кривично дело међународног тероризма, које се извршава изазивањем опасности за живот људи и имовину велике вредности, отмицом, експлозијом, пожаром, општеопасном радњом, општеопасним средствима или другим насиљем, у намери да се нашкоди страној држави, ослободиличаком покрету или међународној организацији. У кривиноправном смислу, за одређивање садржине кривичног дела тероризма битна су три основна елемента: радња извршења, последица и намера учиниоца.

Према модалитетима радње извршења, основни облици кривичног дела тероризма су хетерогени и обухватају различите насилне акте, као што су изазивања екслозије и пожара или предузимање друге општеопасне радње или акта насиља, који посебно укључују: бомбашке нападе, подметање експлозивних, хемијских, радиоактивних и сличних направа на јавне објекте и јавна места; затим тровање воде и прехрамбених производа; отмице и узимање талаца; или отмице ваздухоплова и других средстава јавног саобраћаја. Поред тих радњи кажњивих по члану 125 и 155а ОЗК, као терористички акти прописани су и: покушај извршења тероризма (члан 19); упућивање или пребацивање на територију земље терориста и опреме (члан 131), удруживање лица за вршење тероризма (члан 136), помагање (члан 137) и припремање дела тероризма (члан 138 ОКЗ).

Дефиниције у којима се тероризам одређује само као правом забрањени акт биле су, међутим, изложени критици, јер често нису биле адекватне за тако разнородне и промењиве активности које се могу називати терористичким. Конституисање једног посебног кривичног дела које је обухватало многоструко различите форме испољавања

---

[775]. Sottile, A: Le terrorisme international, Recueil des Cours, Academie de Droit International de la Haye, 1938, vol III, STR 95 (Томашевски, К.; Изазов тероризма, Младост, Београд, 1983. стр.29-30).

[776]. „Слижбени лист СФРЈ“ број: 44/76, 36/77, 34/84, 74/89, 3/90, 38/90, 45/90, „Сл.лист СРЈ“,број: 35/92, 16/93, 31/93, 24/94, 61/01 и „Сл. Гласник РС“, бр.39/3.

и одредило општи појам тероризма у кривично правном смислу, било је отежано управо чињеницом да се скоро свака од тих форми појединачно може квалификовати и као кривично дело општег криминалитета (убиство, телесна повреда, угрожавање здравља људи, изазивање опште сигурност). Поред тога, политичке побуде тероризма, међусобно супростављени ставови, двоструки стандарди држава и крупне разлике у унутрашњем кривично правном дефинисању тероризма, још увек условљавају различите приступе на путу стварања јединственог појма кривичног дела тероризма.

Истовремено, одредбе кривичних закона, ма колико биле делотворне у сузбијању тероризма, нису намењене њеном разумевању, нити истраживању његових узрока, а начело *nulum crimen nulla poen sine legenulim*, (које захтева да свако дело буде инкриминисано пре него што је извршено), условљава да велики део терористичке делатности остане некажње. Поред тога, чињеница је да се кривичним правом, ма како савршено било, тешко мења стварност у области тероризма, јер се поред различитог интрпретирања и примене, право преовлађујуће задржава на кажњавању последица, без улажења у могуће узроке који доводе до терористичког насиља, на којима се, међутим, често инсистира као на критеријуму разграничења законитих од незаконитих облика примене силе. У наведеним чињеницама могу се пронаћи и кључни разлози за то, што данас не постоји јединствена конвенција против тероризма на глобалном нивоу, што нема општеприхваћене дефиниције тероризма и што се међународно право још увек ограничава на одређивање манифестације тероризма кроз појединачне међународноправне акте (отмице ваздухоплова, узимање талаца, напади на међународно заштићена лица).

Упркос томе, чињени су напори да се кривично дело тероризма дефинише у општем смислу „установљавањем општих елемената које свака поједина врста тероризма треба да поседује.“[777] У том случају, у првим правним дефиницијама кривичног дела тероризма коришћен је термин „криминални акти*“ (l´acte criminel)* или „кривично дело“ (*la faitla criminel),* што је значило да се тероризам према том схватању сводио на ниво кривичних дела односно деликата општег права. У атмосфери критике термина „криминални акта“,[778] појавио се термин „акти насиља“, који је представљао садржајно одређенију квалификацију понашања терориста, али таквом заменом термина, делимично је замагљена противправност као конститутивно обележје тероризма, због чињенице да се насиље некада може сматрати и законитим.

У Европској конвенцији о сузбијању тероризма из 1977. године, као првом међународно-правном акту којим се тероризма третира генерално, под терористичким актима се сматрају „тешка кривична дела напада на живот, телесни интегритет или слободу међународним правом заштићених лица, укључујући дипломатске агенте; кривична дела која укључују отмицу, узимање талаца или озбиљно незаконито лишавање слободе; кривично дело које укључује употребу бомби, граната, ракета, аутоматског оружја или експлозивних писама и/или пакета, ако такво коришћење угрожава људе, покушаји извршавања било којег од наведених дела или учествовање у

[777]. S des N. Actes la Confereuce international pour repression du terrorisme, p. 54 (Јаковљевић, Д: Тероризам с гледишта кривичног права, Сл.лист СРЈ, Београд, 1997. стр. 220).
[778]. David, E: Le Terrorisme en Droit international, p. 110. (Јаковљевић, Д: Исто , стр.185).

извршавању или покушају извршавања тих дела у својству саучесника, односно помагача починиоца.“

Јасна утврђеност тероризма као кривичног дела у националним законодавствима држава и наведене кривично правне дефиниције тероризма, ипак нису од помоћи када треба квалификовати конкретно насиље у међународним оквирима. У том смислу, анализирању тероризма, може се приступити и тражењем одговора на питање где је граница која дели допустиво односно оправдано од недопустивог и неоправдивог коришћења насиља у политичкој борби, посебно као средство за остваривање међународно признатих људских права, односно за остваривање промена које, према тврдњама извршилаца таквих дела, није могуће остварити другим средствима. У одговору на то питање може се поћи од основних начела међународног права која се односе на заштиту највиших вредности међународне заједнице: *међународног мира и сигурности, права држава на заштиту сопственог поретка, права народа на самоодређење и темељних права људи*.[779]

Један од првих потешкоћа у идентификовању суштине тероризма је његово преплитање са борбом за остваривање људских права и позивања на људска права увек кад се говори о тероризму. У односу на људска права тероризам се указује у две опречне димензије. С једне стране, тероризам је у свим случајевима система неприхватљиве борбе, у којој се насиљем крше права људи на слободу од страха и насиља, а с друге стране он се декларише као један од метода и средстава политичке борбе за слободу и за остваривање људских права. Једни тврде да је тероризам напад на поредак, усмерен према његовој промени, други заступају стајалиште да је тероризам напад на људе, чији животи и слобода бивају угрожени или уништени терористичким насиљем.

Таква, дијаметрално супротна гледишта на суштину тероризма као феномена онемогућавају његово деловање и често погодују његовој примени. Тероризам се често проглашава ослободилачком борбом против тираније и као такав користи се као повод и оправдање чак и за агресију. Ослободилачка борба се са друге стране проглашава тероризмом, што често служи као изговор и оправдање за недозвољен терор државе против ослободилачких покрета. У пракси врло често долази до неслагања око квалификовања исте појаве или догађаја са елментима политичког насиља. Власти нападнуте земље склоније су да догађаје са наведеним елементима квалификују као противзаконита дела, односно као кривична дела оружане побуне или тероризма, чиме стварају основне предуслове за деловање својих безбедносних и војних институција. Носиоци описаних активности, али и друге земље и међународне организације склоније су, међутим, да исте догађаје у другим земљама квалификују као легитимне облике борбе за остваривање основних људских права, односно као ослободилачку оружану борбу.

Тероризам се у УН првенствено посматра као средство напада на светски поредак, односно угрожавања међународног мира и безбедности, а тек секундарно као напад на поредак одређене државе или као угрожавање права и слобода људи. Међутим, у анализама тероризма, често се уочава став да терористички акти, без обзира ња њихове

[779]. Више о томе у: Томашевски, К.: Исто, стр.36-37, 213, 262, 263, 264, 265, 266; и Јакољвљевић, Д: Исто, стр.39.

прокламоване или стварне циљеве, тешко могу представљати реалну опасност за међународни мир и сигурност. Због ограничености њихових могућности, средстава, метода и учинка, ма како их сензационалистички и брутално приказивала средства јавног информисања, они такође врло ретко могу угрозити друштвено политички систем или владајући режим неке државе. Они ипак врло често резултирају људским жртвама и потпадају под удар међународног права, најпре због тога што се појављују као помоћно средство борбе у оружаним сукобима у којима делују и регуларне оружане снаге држава.[780]

Сва дела која спадају у тероризам забрањена су конвенцијама и спразумима који чине међународно ратно право или међународним декларацијама о људским правима. Ратни прописи, односно конвенције и споразуми одређују имунитет цивила у ратним сукобима, и забрањује зарађеним странама да се служе тероризмом. Међународне декларације о људским правима забрањују највећи део, ако не и све преостале типове тероризма, односно тероризам у време рата почињен од стране група које нису признате као зарађене стране и тероризам у време мира, без обзира ко је починилац.

Као што у рату, сва средства нису допуштена ни за праведну страну или жртву агресије, постоје забрањена средства и у другим оружаним сукобима. Чланом 3. који се понавља у све четри Женевске конвенције из 1949. године, примена минималних стандарда хуманитарног права протеже се на све немеђународне оружане сукобе. Тај минимални стандард обухвата обавезу човечног поступања према особама које непосредно не учествују у непријатељствима и забрану њихове дискриминације, укључујући посебно забрану: повреде живота или телесног интегритета, узимања талаца, повреде личног достојанства, као и забрану изрицања и извршавања казни без суђења од стране редовним путем основних судова. Чланом 33. четврте Женевске конвенције, посебно су забрањене колективне казне, мере одмазде, пљачке, застрашивања и тероризам.

Чланом 4. став 2. Другог допунског протокола уз Женевске конвенције (о заштити жртава немеђународних оружаних сукоба) од 1977. године забрањени су неки поступци и у унутрашњем оружаном сукобу, међу којима су убиства, телесне казне, мучење, колективне казне, узимање талаца, али и акти тероризма, који се међутим ближе не одређују. И поред тога, подручје примене минималних стандарда међународног хуманитарног права у немеђународним оружаним сукобима (грађанским ратовима), остало је и данас спорно. Као услов за примену тог права у грађанском рату узимају се критеријуми по којима се устаницима признају статус стране у сукобу, по следећим условима: 1) да имају контролу над знатнијим људством и одређеним подручјем, 2) да поседују војне јединице које су препознатљиве по отвореном ношењу оружја, 3) да делују под руководством организоване власти и 4) да примењују правила ратног права.

Сукоб мањег интензитета, као што су унутрашњи немири и напетости, изоловане побуне, државни удари и слични видови оружаних сукоба мањих размера и трајања и спорадични акти насиља, искључени су од примене међународног хуманитарног права, што је, чланом 1. став 2. Другог допунског протокола уз Женевске конвенције из 1977.

[780]. Више о томе у: Томашевски, К.: Изазов тероризма, Младост, Београд, 1983, стр.102,107,110,173.

године изричито предвиђено. Међутим, проблем заштите људских права, и права на оптор насиљем у случају њиховог непризнавања, уткан је и у готово све документе који се односе на права и слободе човека. Међународни пакт о грађанским и политичким правима допушта државама да у време ванредне јавне опасности у великој мери повећају своја овлашћења и ставе своје обавезе у циљу заштите људских права. Пакт, међутим, утврђује основна права и слободе људи, које држава ни у ком случају не сме органичити, нити укинути, а то су: право на живот, забрана тортуре, ропства и сличних поступака; забрана затварања без правног основа; право правне особности, слободе мисли, савести и вероисповести.

Једно од кључних питања за сваки поредак је постоји ли *право на побуну* против постојећег поретка и да ли постоје законске методе и механизми остваривања побуне. Општа декларација о правима човека утврђује битним да право човека буде заштићена како човек не би био приморан да, као крајњем средству, прибегне побуни против тираније и угњетавања. Већ 1950. године ГС УН својом резолуцијом „признаје право народа и нација на самоодређење као темељно право човека,“које је унето у оба међународна пакта о правима човека и то као претпоставка за остваривање свих других права човека.[781] Ad hoc комитет је потврдио неотуђиво право на самоодређивање и независност свих народа под колонијалним, расистичким и туђинским режимима,[782] чиме је оружана борба за самоодређење, изборила статус легитимности и стекла већу важност од одржавања међународног мира и сигурност. На тај начин право на сомоодређење, односно на побуну против владајућег поретка у одређеним случајевима постало је неспорно, признато међународним правом и потврђено деловањем УН.

Успостављање права на самоодређивање оружаном борбом, односно побуном, изазвало је међутим, бројне недоумице и приговоре. Као најчешћи аргументи којим се признавање тог права оспорава, истичу се: недовољано јасно утврђен субјект права (нација, народ, етничка група, национална, верска или расна мањина); контрадикторност истовременог постојања принципа територијалног интегритета држава и права народа на самоодређење; легитимизовање[783]кршења унутрашњег права држава, у којима се оружана побуна квалификује као тешко кривично дело; нарушавање надлежности држава; непостојање механизма за утврђивање основаности захтева за његово коришћењем, када оно подразумева промене постојећих држава или државних граница; као и непрописаност услова и принципа, процедуре и средстава за коришћење тог права.

Полазећи од истакнутих теоријских и правних поставки, може се закључити да се насиље поддржавних субјеката примарно појављује као напад на поредак, као једну од највиших вредности, заштићену и националним и међународним правом. Међутим, такво насеље се декларише и као начин борбе за остваривање темељних људских права, укључујући посебно право на самоодређење оружаном борбом, која је такође једна од највиших вредности у међународној заједници. Како се дакле може квалификовати насиље, којим су албански екстремисти у последњој деценији XX века угрозили

781. Исто, стр. 31, 272, 276-277.
782. GAOR, 32 nd session, Supplement No.37, U.N.Doc A/32/47 (1977), (Tomaševski, K.: Isro, str. 243).
783. Оружану борбу ослободилачких покрета у Палестини, Намибији, Зимбабвеу и Јужноафричкој Републици, УН су прогласиле легитиним обликом остваривања права на самоодређење. (Томашевски, К.: Изазов тероризма, Младост, Београд, 1983, стр.90,222).

уставни поредак Републике Србије на Косову и Метохији, као једну од највиших вредности заштићене и националним и међународним правом.

Из угла унутрашњег кривичног законодавства држава, и тероризам и оружана побуна квалификују се као тешка кривична дела и тако представљају нелегалан начин примене оружане борбе различитих друштвених група, против актуелне државне власти ради остваривања политичких циљева. Међународно право такође сматра тероризам противзаконитом активношћу у свим околностима, док се оружана побуна само начелно сматра незаконитим обликом напада на поредак држава или на међународни мир и безбедност, али се у случају испуњености критеријума „праведности и циља и средства“ легитимизује као крајњи начин за остваривање људских права. Резултати овог истраживања показују, да се насиље албнских екстремиста на Косову и Метохији током последње деценије XX века, супротно ставовима најважнијих субјеката међународне заједнице, може квалификовати једино као противправно угрожавање суверенитета и интегритета независне и међународно признате Републике Србије.

У ситуацији када су схватили да је принцип самоопредељења у међународној заједници преовладао над принципом територијалног интегритета, екстремни Албанци су наступили са позиција „наше самоопредељење,“ваша смрт,[784] што је резултирало насиљем и деструкцијом. Индикатори који потврђују изостанак „праведности и циља и средства“ тог насиља, знатно надмашују индикаторе који њихову праведност потврђују. У њих се, пре осталих могу сврстати: 1) непостојање објективних узрока за кампању насиља; 2) прописаност људских и мањинских права и гарантовање њиховог остваривања; 3) постојање ненасилних начина за остваривање легитимних циљева и њихово бојкотовање; 4) криминално и неморално вођство; 5) усмереност насиља против неумешаних и недужних и непоштовање међународног ратног и хуманитарног права.

Објашњавајући проглашење „Републике Косова“ 1990. године, најближи сарадник Ибрахима Ругове, Фехми Агани, према документу Хашког трибунала истиче: „Наши захтеви су засновани на националном саставу Косова (више од 90% су Албанци), на нашем статусу у СФРЈ пре 1989. године и на чињеници да су се Албанци сагласили, барем начелно да се 1945. године придруже СФРЈ. Распадом те државе, њихово учешће у било којој другој државној заједници не може се претпоставити - оно мора бити потврђено.“[785] Ни једном речју, Агани не помиње тирански и терорски режим у Београду нити ускраћеност људских и мањинских права Албанаца на Косову и Метохији, као објективне узроке насиља албанских екстремиста.

Ричард Голдстон (Richard Goldstone), јужноафрички правник и судија, који је предводио независну истражну комисију о НАТО бомбардовању Косова и Метохије, током 1999. године, изјавио је да је бомбардовање било „незаконито али легитимно“, свестан свакако чињенице, да незаконито бомбардовање представља ратни злочин. Касније је признао да су злочини (мисли на српске злочине) дошли после бомбардовања, замаглујући ту битну чињеницу крајње неуверљивим ставом.... упрокс томе, можемо наћи некакву утеху у чињеници да је Србија то ионако планирала...

[784]. Лекић, М.: Мој рат против рата, Службени гласник, Београд, 2007., стр. 22.
[785]. Документ Хашког трибунала број 03024928-03036701, стр. 2.

„доказујући постојање плана фамозним документом, највероватније фалсификатом обавештајних служби, односно „Опреацијом потковица,“[786] која је легитимизовала потребу да се заустави наведени геноцид над Албанцима.[787] Такав став Комисија јасно показује да ће НАТО и у будућности „све више узимати ствари у своје руке“ по стратешком концепту који „гарантује свето право моћнима да тумаче међународно право онако како одговара њиховим интересима.“[788]

Као што је истакнуто, противправност насиља албанских екстермиста и етносепаратиста, са аспекта националног кривичног права, потврђена је прописаношћу кривичног дела тероризма у кривично правном законодавству Републике Србије, чињеницом да су у великом броју њихових насилиних аката садржани сви кривично-правни елементи тог кривичног дела, као и чињеницом да су надлежни полицијски органи Републике на Косову и Метохији, само у периоду од 01. јануара 1998. до 20. јуна 1999. године регистровали 1492 извршена кривична дела тероризма из члана 125. КЗ СРЈ, од чега 436 на штету Албанаца[789] и 1061 дела на штети Срба и других неалбанаца.[790] У извршењу 387 регистрованих кривичних дела тероризма, наступила је смртна последица.[791] Упркос томе, што су увек имали јасан циљ (мотив, побуду), и што су уз помоћ важних субјеката међународне заједнице, сопствених средстава и способности стекли моћ, албански терористи на Космету и Метохији никада нису стекли право (власт) за предузимање насилних аката против недужних грађана и државе Србије.

Нелегитимност насиља као средстава, независно од питања легитимност циља албанских екстремиста, једноставно је доказива чињеницом да су Албанци, само изласком на парламентарне и председничке изборе у Србији могли бити кључни фактор од утицаја на то ко ће бити председник Србије и које ће политичке станке формирати Владу Србије. Бојкотом тих избора они су показали да су та питања за њих маргинална, односно да за њих питање власти у Србији није битно, упркос томе што су као кључне разлоге за насиље користили изразе: недомократски режим у Београду и угроженост људских и мањинских права својих сународника. Њих су очигледно интересовале територије, а бојкот избора им је само био фактор хомогенизације сународника и интернационализације проблема.

Противправност средства у остваривању прокламованих циљева албанских екстремиста, доказује и агресија НАТО на СРЈ и Србију 1999. године, пре свега због чињенице да је свака агресија само по себи увек незаконита. НАТО је агресијом прекршио један од темљних принципа међународног права, који се односе на дужност држава да не дозволе коришћење сопствених територије и сопствених снага за

---

[786]. Знамо да фамозни план „Потковица“, на који су се позивали високи званичници НАТО-а, никада није постојала и да је просто био део еуфорије, галаме и ратне пропаганде Северноатланског пакта. Тај наведени план, којим је било предвиђено да се од октобра 1998. Албанци системски протерају са Косова, први пут је поменуо немачки министар одбране Рудолф Шарпинг. Ту информацију је потпуно некритички пренела већина западних медија, а *Монд* је, на пример, ставио на насловну страну. Касније се показало да су ту информацију, која се није заснивала ни на чему реалном, подметнуле бугарске тајне службе, ангажоване у табору НАТО-а.(Serge Halimi et Dominique Vidal, L`Opiniom ça se travaille (les medias, Potan Et la gurerr du Kosovo), Marseille, Argone, 2000, p.61.sq.

[787]. Чомски, Н.: Политика, 8. мај 2006.

[788]. Чомски, Н.: Нови милтаристички хуманизам, „Филип Вишњић“, Београд, 2000. стр.168.

[789]. Доказни предмети Хашког трибунала, сведочење Обрада Стевановића, мај-јун 2005., ТАБ 77.

[790]. Исто: ТАБ 78.

[791]. Исто: ТАБ 76.

делатности срачунате на наношење штете другој држави. Противправност НАТО подршке албанским екстремистима, доказује и доктрином међународног права, према којој се помагање, организовање или финансирање терористичких група од стране једне, против друге државе, сматра недопустивом интервенцијом, односно субверзивном или индиректном агресијом.[792]

6.9.1. Решавање албанско - српског сукоба и антитерористичке мере

Као морални изазов за законити политички и друштвени живот, тероризам је више од сталне претње светској заједници и националним интересима многих земаља. Борба против тероризма, као део свакодневице многих држава, крајње је сложена и често неуспешна. Чак и када је успешна, она није једноставна, због негативног утицаја бројних фактора. Сталан, комплексан (превентиван, некада насилан, законит и међу државама усаглашен) одговор на терористичке претње, још увек је тешко обезбедити. Неуједначени ставови држава по питањима узрока и борбе против тероризма, чине бројне међународно правне акте неделотворним, а тероризам скоро несавладивим проблемом, како за поједине државе, тако и за међународну заједницу. Проблем усложавају и: хетерогеност и промењивост узорка, мотива и појавних облика тероризма; његови различити контексти; сукоби интереса држава у међународним односима; сукоби интереса и надлежности федералне државе и држава чланица; као и сукоби надлежности унутрашњих државних институција у његовом сузбијању.

Потив тероризма, као и против сваке друге патолошке појаве делотворно је борити се, пре свега *превнтивно,* односно тежишним сузбијањем узрока а не последица те друштвене опасне појаве. Тежиште на репресивном деловању често је и контрапродуктивно, јер се њиме пажња усмерава на последице, које често само један од симптома или индикатора тежих појава, односно узрока тероризма.

У документу Научне фондације Bertessmann, усвојеном на састанку у Халију 1997. године, под називом „Заједничке препоруке“ у вези са сукобом на Космету, поред осталог се наводи: „Војне јединице да се не укључују у полицијске активности. Полиција и службеници који раде на Косову требало би да се обуче из области решавања сукоба и људских права, што би олакшало стварање емпатије и побољшало способност владања ненасилним методама са циљем смањења напетости у решавању сукоба. За узврат, косовски Албанци би требало поново да потврде своје опредељење да неће посезати за насилним средствима.[793]Наведене препоруке које се односе на обуку безбедносних снага за коришћење ненасилних метода у решавању конфликата су апсолутно неспорне. Препоруке које се међутим односе на уздржавање војске од укључивања у полицијске активности и на удржавања терориста од насиља, очигледно су логичне, али је њихов редослед инверзно постављен, јер су полицијске антитерористичке интервенције и укључивање војске увек зависиле од врсте и интензитета терористичког насиља, а не обрнуто.

[792]. Резолуција ГС УН 2131 (XX) од 21.12.1965. године: наводи се „Ни једна држава не сме организовати, помагати, подстицати, финасирати, иницирати или толеристати субверзивне, терористичке или оружане делатности усмерене на насилно рушење режима друге државе.“ Извор: Сајт ГС УН, јун 2005.
[793]. Документи Хашког трибунала- доказни предмет VS/FA/1, уз изјаву Ветона Суроиа од 27.08.2001.

У сузбијању унутардржавног тероризма, неке државе су суочене и са проблемом јаза, преклапања или сукоба надлежности између федералне државе и држава чланаица. Као типичан пример за илустрацију тог проблема, може се узети уставна позиција Републике Србије у односу на албански тероризам на Косову и Метохији. Уставна обавеза Републике Србије увек је била да штити права и слободе свих својих грађана и друга лица под њеном јурисдикцијом на целој својој територији. Међутим до уставних амандмана из 1989. године органи Републике Србије укључујући и полицију нису имали никакава овлашћења нити надлежност на територији Косова и Метохије. Покрајине су имале своје законе о унутрашњим пословима и покрајинске секретаријате за унутрашње послове, потпуно независне од одговарајућих републичких органа. Злоупотребљавајући тако уставни статус покрајина, покрајинске власти Косова и Метохије нису дозволиле полицијским снагама Србије да у пролоће 1981. године уђу на територију те Покрајине и да од насилних демонстрација албанских сепаратиста, заштити државне интересе Србије, јавни ред и мир и безбености грађана.

Из тих разлога основане су и на Косову и Метохији упућене Здружене снаге полиције (Здружени одред милиције - ЗОМ) Савезног секретаријата за унутрашње послове (ССУП) СФРЈ, које су од 1990. године ангажоване у заустављању насиља и завођење реда и безбедности на територији Покрајине. Поред полицијских јединица ССУП-а, у саставу тих снага укључене су и полицијске јединице из свих југословенских република и САП Војводине, са тежишним учешћем јединица Републике Србије. О потпуној апсурдности такве ситуације најбоље говори чињеница, да су српске снаге безбедности, биле принуђене да се ставе под команду југословенских снага, да би уопште могле да интервеништу против тероризма на територији сопствене Републике, односно на територији једне од две њене Покрајине. Таква ситуација била је прихватљива за покрајинско политичко руководство и због чињенице, да у том периоду нико од безбедносно битних савезних функционера није био из Републике Србије. Председници Савезног извршног већа тих година били су: Милка Палниц, Бранко Микулић и Анте Марковић, савезни секретар за унутрашње послове: Фрањо Херљевић, Стане Доланц и Доброслав Ћулафић, а команданти Здружених снага милиције: Славко Стрика и Франц Коси.

Полазећи од тога, мишљења већине аутора је да се унутардржавни тероризам може успешније сузбијати ако се квалификује као класнични криминал, а не као ратом. Међутим, ако се тероризам карактерише класичном криминалном завером, тада је његово сузбијање у надлежности полиције и правосуђа, а то је некада и законски разлог због којег је у његово сузбијање тешко укључити оружане снаге, чак и када се то чини неопходним. Укључивање војске у сузбијање албанског тероризма на Космету и Метохији, било је проблематично, чак и када је постало очигледно да су терористичке претње превазишле способности и могућности полиције Србије да им се супроставе. Упркос реалној неопходности укључивања војске, с једне стране то је било правно компликовано - због потребе проглашавања ванредног стања, а с друге контрапродуктивно - због погодовања терористичкој пропаганди у доказивању наводног кршења људских права коришћењем прекомерене силе од стране владиних снага Србије.

Џон Кроследа (Richard Goldstone) британски војни аташе у Београду, до 1996. године, сведочећи пред Хашки трибунал изјавио је: „Не постоји војно решење за Косово, војно решење заправо ретко постоји у било којој ситуацији.“„Ако се борите, против тероризма, тероризмом против цивилног становништва, тиме се само постиже да више људи подржи терористе, а то се управо десило на Косову. Чим су се ваше снаге повлачиле из насеља Албанци су врло брзо имали много већи утицај у тим подручјима. Ваша тактика напада на цивиле и сравњивање села није јачала ваш положај већ је јачала оптор у том подручју. Косово је било подручје освете а не помирења.“ Упркос пристрасности, једностраности и делимичној нетачности изнетих чињеница, Кросландова запажања су од значаја за разумевање употребе силе у сузбијању тероризма.

Поред јасне поделе надлежности државних институција (политика, дипломатија, полиција, правосуђе, војска), држава законским мерама утиче на сузбијање тероризма, посебно што укључује законито поступање владиних снага при употреби оружја и других средстава принуда. Као једно од најделикатнијих овлашћења сваке полиције, право на употребу средстава принуде, на први поглед је, у одређеној контрадикцији са дужношћу полиције да штити људска права. За законито поступања владиних снага у антитерористичкој борби, посебно је важно поштовање одређених принципа ограничености употребе ватреног оружја и других средстава принуде, у које се најчешће убрајају принципи легитимности циља, неопходности (потребе), поступности (од лакшег ка тежем средству) и пропорционаности (примерености претњи).[794] Непоштовање тих принципа, најчешће се квалификују као недозвољиво и кажњиво прекорачење овлашћења или као употреба прекомерене или непропорцијалне силе.

Упркос појединачним случајевима прекорачења овлашћења, па и тежим злочинима које су извршили поједини припадници безбедносних снага, политика и стратегија деловања полиција на Косову и Метохији није укључивала примену непропорционалне силе и није имала за циљ намерно убијање или застрашивање људи. У преовлађујућем броју случајева, полиција је била принуђена да против терориста реагује у самоодбрани, реактивно (изнучено, последично), по основу права на самоодбрану и дужности да нападаче пронађе и ухапси.

Полазећи од анализе чак и појединачних случајева полицијске или војне употребе оружја, може се извући закључак да је албански тероризам био узрок сукоба на Космету, док су антитерористичке мере и употреба безбедносних снага у њима, укључујући и употребу оружја и других средстава принуде, биле легалан, легитиман и изнуђен одговор, односно законита реакција државе на тероризам у преовлађујућем броју случајева. Легалност и легитимност циља предузетих мера доказује неспорни терориститички карактер ОВК, тешке последице терористичких аката, као и велике количине оружја пронађене и одузете током спровођења антитерористичких акција.[795]Легитимност средстава и поступака коришћених у тим акцијама доказива је поштовањем принципа органичености употребе средстава принуде и наведеним

[794]. Услови и начин употребе силе - средстава принуде, од стране полиције у Србији уређени су Законом и одговрајућим подзаконским актима.
[795]. Доказни предмети Хашког трибунала, сведочење Обрада Стефановића, припадника МУП РС, мај-јун 2005.ТАБ 134-137.

поступцима утврђивања одговорности полицајаца и војника због сумње у прекорачење овлашћења.[796]

И поред тога, што су безбедносне снаге Србије често неосновано оптуживане за непропорционалну или прекомерну употребу силе против Албанаца на Космету, односно за државни терор против грађана сопствене земље, бројни докази јасно указују на то, да су безбедносне снаге Србије и СРЈ, њихове команде и руководиоци предузимали низ мера, да у тешким условима, опасним по живот, поступају професионално и законито. У убедљивој већини случајева, они су поштовали националне и међународне прописе и показали опредељеност, да незаконита дела спрече, а уколико се она догоде да их документују и да починиоце пронађу и предају надлежним органима или да против њих предузму друге одговарајуће мере. Увек када је то било могуће, безбедносне снаге су асистирали надлежним органима правосуђа и тужилаштва у спровођењу мера из њихове надлежности, чак и у условима и догађајима опасним по живот.

Полиција и Војска је обезбедила документацију за велики број безбедносних догађаја укључујући и оне са најтежим исходом - смртним последицама, независно од околности у којима су се догодиле и нациионалне и вереске припадности извршилаца и жртава. Та документација и данас представља поуздану и релевантну службену полицијско-војну документацију, која се може користити у расветљавању почињених криминалних дела. Према подацима из документације, само у периоду од 01.01.1998. до 20.06.1999. године, полиција је на Космету, регистровала и предузела све законом предвиђене мере у укупно 1504 безбедносна догађаја са смртним последицама, у којима је смртно страдало 3948 лица (2179 Албанаца, 1341 лице осталих националних припадности и 418 лица непознате националне припадности). У истом периоду, полиција је регистровала и предузела одговарајуће мере поводом 480 догађаја у којима је отето или нестало 1109 лица (426 Албанаца и 683 неалбанаца), а теже или лакше повређено или психофизички злостављено више од 3 хиљаде лица. Само на штету Албанаца, полиција је у наведеном периоду регистровала 2886 кривичних дела, по којима је извршено 1536 увиђаја на месту извршења, формирано 804 криминалистичко-техничка досијеа, откривено 2788 извршилаца, поднето 2646 кривичних пријава и лишено 511 лица.[797]

Поред регистровања безбедносних догађаја и предузимања законом предвиђених мера у тим случајевима, полиција и војска су плански предузимале низ мера, које су имале за циљ снижавање нивоа тензија и успостављање поверења између локалног становништва и безбедносних снага у простору. У том циљу, у координацији са Привременим извршним већем АП Косово и Метохија и са органима локалне самоуправе, припремљен је пројект образовања локалног обезбеђења (локалне полиције), коју су чинили Албанци из локалне заједнице у појединим насељеним местима на Космету.[798] Надлежност, овлашћења, униформе, службена значка и легитимације припадника локалне полиције утврђена је у складу са законом, а

[796]. Исто, ТАБ 67-73,79 и 79.1.
[797]. Досије КиМ, МУП РС, у: Доказни предмет Хашког трибунала, сведочење припадника МУП Обрада Стевановића, мај-јун 2005. ТАБ 76,77,125.
[798]. Аутор у то време боравила на простору Косова и Метохије, и упозната била са пројектом.

имплементација пројекта отпочела је у одређеном броју месних заједница у Ђаковици, где је и имала највише успеха. Са почетком рата, и поред позитивних почетних резултата, рад на пројекту је успорен, али је учињен напор да се он реафирмише упоредо са акцијом регистровања боравишта интерно расељених лица.
У истом циљу (успостављања поверења), полиција и војска су се, уздржавале од уласка у албанска села и од проналажења комуникација на којима може доћи до сукоба са терористима, што се посебно односило на комуникације Ораховац-Малишево-Лапушник; Пећ-Лапушник; и Пећ-Ђаковица.[799]Пружање непосредне безбедносне заштите колонама и скуповима интерно расељених грађана, асистирање у њиховом хуманитарном збирњавању, и њихово организовано враћање више десетина хиљада интерно расељених грађана, у њихова места пребивалишта, из села Истинић код Дечана, половином септембра 1998. године. Током ове операције, грађани, али и терористи су се скривали међу грађанима, предали су полицији или је полиција пронашла у селу, неколико хиљада комада оружја. Цела операција је реализована за неколико дана, уз неочекивано, скривено и ограничено противљење представника Међународног комитета црвеног крста.[800] Организовање пријављивање боравка грађана у местима привременог смештаја, ради олакшавања њиховог хуманитарног и безбедносног збрињавања путем, такође је представљало једну од посебно значајних мера успостављања поверења између безбедносних снага Србије и грађана Космета.[801]

И поред тих мера, било је жртава и извршилаца незаконитих дела у свим категоријама људи. Страдали су цивили (мушкарци, жене и деца) свих националности, али и полицијаци, војници, странци, терористи. Сви они, страдали су, како у терористичким нападима, тако и у антитерористичким акцијама или у НАТО бомбардовању. Појединци су били жртве класичног или организованог криминала, злочина, па и несрећених случајева. Извршиоци незаконитих дела били су и криминалци и терористи, и полицајци и војници, али и НАТО војници, па и припадници КФОР-а, странци и цивили.[802] Незаконита дела појединих полицајаца и војника дешавала су се најчешће као изоловани случајеви деловања појединаца и група отргнутих од контроле и команде, а против извршилаца тих дела преузимане су одговарајуће мере.[803]

Принцип законитост борбе против тероризма подразумева и борбу против насиља лојалиста, односно одлучно сузбијање њихових злочина, иако радикални националисти такав став често сматрају непојмљивим. Свака повезаност државе с насилним лојалистима, чак и када је њена безбедност озбиљно угрожена, поткопава њен политички легитимитет. Већина грађана жели да подржи владу и да служи земљи, али не жели да буде умешана са продржавним насиљем.[804]Иако појединци, неке органзације и државе то споре, безбедносне снаге Србије и Југославије су на Космету спречавале постојање и деловање униформисаних и наоружаних (паравојних) лојалистичких група ван састава Војске и полиције. Сви добровољци (као појединци) упућивани су у надлежне војне органе да би се у прописаној процедури евентуално

[799]. Доказни предмет Хашког трибунала, сведочење припадника МУП Обрада Стевановића, мај-јун 2005. ТАБ 40.
[800] . Исто ТАБ 81.
[801]. Исто: ТАБ 84.
[802]. Исто: ТАБ 76,77,125.
[803] . Доказни предмети Хашког трибунала, мај-јун 2005, ТАБ -151-152, 158-168,170-171, ТАБ- 172-174 и 175-176.
[804]. Harmon, Sh.: Teroriyam danas,Golden Marketing, Zagreb, 2002, str.56-58.

укључили у регуларне војне јединице.[805] Уколико су и поред свих предузетих мера на терену ипак постојале мање самозване паравојне групе, њихово деловање било је ван команди и контроле војске и полиције и ван сваког званичног ослонца у владиним снагама. Полиција и војска су међутим, током последње деценије прошлог века наоружавале свој резевни састав, који је претежно био укључен у војну и полицијску обуку и у обављање редовних полицијских и војнотериторијалних послова, у складу са законом.

Чињеница је да су у том периоду резевни састав и војске и полиције чинили грађани - војни обвезници претежно српске и црногорске националне припадности, а да они све до 1999. године, нису ангажовани на било којим безбеденосним задацима. Одлука да се на тај начин наоружа одређен број Срба и других неалбанаца на Космету, донета је искључиво због тога, што је био једини начин да се они ослободе страха и да се самостално бране уколико буду нападнути од албанских екстремиста. Та одлука формализована је одговарајућом Директивом државног врха Србије, која је операционализована заједничким војно-полицијским планом, под називом „Колубара-1.“ Основни циљ тог плана био је заштита српског и другог неалбанског становништва на Космету у случају оружане побуне екстремних Албанаца, која се тада чинила извесном. Наоружани припадници резервног састава војске и полиције, конкретно су и непосредно ангажовани, тек током 1999. године, у локланим деловима резервних полицијских одељења (РПО). Њихов искључив задатак био је дефанзивна заштита сопствених насеља, без било каквих офанзивних задатака ван насеља за чију су заштиту ангажовани.

У прилог поштовању принципа законитости у антитерористичкој борби, може се додати и чињеница, да су Србија и Југославија снажно подржавале све усвојене одлуке међународних организација, које се односе на борбу против тероризма и спремност да се са осталим чланицама УН ангажују на елиминисању међународног тероризма. У вези са тим, бивша Југославија је осуђивала конкретне терористичке акције и, уз ректе изузетке, подржавала ставове изражене у резолуцијама СБ и ГС УН, који се односе на то, да тероризам угрожава међународни мир и безбедност и да све државе треба да предузму мере да извршиоци, организатори и спонзори терористичких аката буду изведени пред лице правде. Упориште за такав однос према тероризму може се наћи и у чињеници да је СРЈ ратификвала све антитерористичке конвенције УН,[806] као и Конвенцију Организације америчких држава - Америчка конвенција од 02.02.1971. године и Конвенцију Европског савета о сузбијању тероризма - Европска конвекција од 23.09.1071. године. Поред тога Србија подржава и ставове најзначајних међународних самита посвећених борби против тероризма, међу којима су и они изражени у: Декларацији Групе 7 о заједничком супростављању тероризму (Лион 1996.), затим у листи препорука за нека конкретна антитерористичка дејства (Париз 1996.), у Оквирној одлуци у супростављању тероризма из 2001. године[807] и коначно, у Мадридској агенди из 2005. године, усвојеном поводом годишњице напада Ал Каиде.

---

[805]. Докази предмети Хашког трибунала, мај-јун 2005, ТАБ 80.
[806]. Списак тих и других антитерористичких докумената, налазе се у попису литературе овог рада.
[807].Council Framewwork Decision on combatting terroritism, Commission of the European Communi fies, Brussels, 19.09.2001, COM (2001)521 final 2001/0217 (GSN).

Противтерористичка политика мора бити доследна да би је јавност могла разумети и подржати. То, очигледно, логично начело ипак се често не поштује. У сузбијању тероризма још увек доминира употреба силе, а војна подршка полиције, једна је од најчешће коришћених стратегија у сузбијању унутрашњег тероризма. Стратегију војне подршке полицији примениле су и југословенска и српска влада у борбу против албанског тероризма на Косову и Метохији, посебно током 1998. и 1999. године.

Влада СРЈ и Србије чиниле су бројне уступке, организацији ОВК о чему сведоче бројни примери. Након што су 12. марта 1998. године представници косметских Албанаца одбили позив Владе Србије на разговоре, Влада и просветне власти Србије су само 10 дана касније, 23. марта исте године, прихватиле Договор о нормализацији наставе у паралелним албанским школама и на факултетима у Покрајини. Такав уступак био је повод за протест неколико десетина хиљада српских и црногорских студената и грађана у Приштини. Почетком априла представници Албанаца су поново бојкотовали планирани разговор са делагацијом Србије Миланом Милутиновићем. Упркос свему, 18. маја 1998. године, зграда Техничког факултата у Приштини уступљена је албанским студентима. Када је Скупштина Србије 28. септембра 1998. године, формирала Привремено извршено веће Косова и Метохије, лидери албанских политичких партија бојкотовали су рад тог Већа, а Ругова и његови најближи политички сарадници углавном бојкотовали бројне позиве Председника и Владе Србије за разговоре о решавању кризе на Косову и Метохији.

Прихватање распоређивања око 2000 припадника Верификационе мисије ОЕБС и ваздушног надгледања територије Косова и Метохије, сагласно споразуму Милошевић-Холбрук (Holbrooke), с краја 1998. године, свакако је био један од најрадикалнијих уступака, који је укључивао и смањивање бројног стања људства, неких облика рада и „прекид ватре“ од стране војске и полиције на Косову и Метохији. Следили су уступци у уздржавању од кретања полиције и војске одређеним комуникацијама и успостављање система локалне полиције у неким насељеним местима. Посебан уступак терористима, Србија је учинила јануара 1999. године, када је уз посредовање КВМ прихватила да из Нишког војног затвора ослободи 9 притворених терориста (илегалних пролазника државне границе), након што ОВК ослободи 9 југословенских војника киднапованих у Бајгори.

Пресудом Окружног суда у Приштини, коју је потврдио Врховни суд Србије 12. марта 1999. године, осуђен је Хашим Тачи у одсуству на 10 година затвора због кривичног дела тероризма, и расписана је и међународна потерница за њим. Тачи је као представник ОВК, са хипотеком тешких злочина, без пасоша и визе, преко приштинског аеродрома отпутовао на заказане преговоре у Рамбује. На исти начин, у саставу делегацији етничких Албанаца, у Рамбује је отпутовало још неколико лица осуђених за тероризам и за друга тешка кривична дела.[808] Ово је најсликовитија илустрација о спремности Владе Србије на компромис са ОВК.

Повлачење војске и полиције са Косова и Метохије, сагласно Војнотехничком споразуму и Резолуцији СБ УН број 1244, од јуна 1999. године, улазак међународних

[808]. Потребу за укључивањем представника ОВК у преговоре, објаснио је аустријски дипломата Волфганг Петрич, истакавши да би са Руговом било лако, јер би он потписао све, али то се не би одржало јер би одмах уследио војни насилни одговор ОВК.

безбедносних и цивилних снага на Косову и Метохији, а касније и ослобађање свих Албанаца „политичких“ притвореника и затвореника из затвора у Србији као и пристајање на неиспуњавање одредаба Резолуције о повратку ограниченог броја припадника полиције и војске у Покрајину такође представљају континуитет у чињењу контрапродуктивних уступака терористима бивше ОВК. Сви наведени уступци, само су представљали додатни аргумент да је ОВК све јача, а Влада све слабија у остваривању сопствених циљева.

Поступци изручивања терориста представљају значајан начин борбе против тероризма. Међутим, многе државе поносне су што пружају ажил прогоњеним, због чега не закључују уговоре о изручењу чак ни са пријатељским земљама и демократским суседима и због чега ни закључени споразуми не јемче изручивање. Неке европске државе су одбиле да изруче Србији познате албанске терористе, у време када је и међународна потерница против њих била на снази. Словеначка полиција је 22.10.2003. године у Љубљани ухапсила Агима Чекуа, тадашњег команданта КЗК и касније примијера Косова и Метохије, на основу међународне потернице, због ратних злочина на ратиштима Хрватске и на Косову и Метохији. На интервенцији шефа UNMIK-а Харија Холкерија (Harri Holkeri), Чеку је ослобођен 23.10.2003. године, под образложењем да је према резолуцији УН потерница од стране српских власти неважећа за грађане Косова и Метохије. Н а скоро идентичан начин, поступиле су и мађарске власти, када су крајем марта 2003. године на интервенцију бившег шефа UNMIK-а Михаела Штајнера (Michael Steiner), ослобођен Хашим Тачи, који је пре тога ухапшен по међународној потерници на аеродрому у Будимпешти.

6.9.1.1.међународноправно гледање на косовско питање

Питање савременог развоја међународног права[809] данас добија на све већем значају. О улози међународног права се све више распарава почевши од завршетка епохе „хладног рата“ (1989), преко распада СФРЈ и Совјетског Савеза је доласка НАТО снага на територију Србије (Косово и Метохија).

У друштву у коме је моћ доминантни елемент, примарна фукција права се састоји у одржавању супремације силе и хијарахије успостављене на основу те моћи а међународно право служи управо тим циљевима на различите начине.

Независност држава, базирана на поштовању суверенитета и територијалног интегритета, је један од темеља међународног права. Пошто вршење суверенитета није ограничено правилима међународног обичајног права или међународним уговорима, међународно друштво се спречава да се меша у оне ствари које се сматрају искључивом судском надлежношћу држава. Питање, као што су разоружање, приступ сировинама и тржиштима, миграција, су питања која свака суверена држава сматра дискреционим.

[809]. Пре указивања на основе савременог међународног права, треба нешто рећи о његовим функцијама. Међународно право (Droit international, International Law) регулише односе међу својим субјектима путем правних правбила. Субјекти су у међународном праву носиоци права и обавеза. Основни кључ за разумевање функција које врши било који правни поредак, независно од тога да ли је национални или међународни, лежи у структури његовог друштвеног порекла.

Ако се сувереност дефинише као право државе на независност од спољњег мешања у њене унутрашње послове, поставља се питање да ли се овој принцип увек поштује? Одговор је негативан, јер је у историји међународних односа било доста случајева које се кршено. Ово, углавном, чине велике силе, које зарад својих интереса, желе да дотичну државу доведу у потчињени положај. Догађаји на Косову и Метохији су типичан пример подривања начела суверености државе у међународним односима. Србија је била изложена многобројним притисцима. *Директним* у који спадају захтеви ултимативне природе у циљу довођења државе у потчињавајући однос (Рамбује), претњама званичног карактера, како у дипломатској кореспонденцији тако и у званичним изјавама укључујућу и непријатељску пропаганду и *индиректним,у које* спадају психолошка средства са циљем стварања атмосфере поколебања народа и владе у одбрани суверенитета. Кулминација свега овог је била интервенција НАТО агресије на СРЈ, у марту 1999. године.

Принцип самоопредељења народа једнако је важан поступак међународног права. Реализација овог права је условно дозвољена. Она се тиче одсуства дискриминације, учешћа у политичком животу државе и представничким структурама власти. Постоје и колективна права која се дају у оквиру аутономије. Спољни аспект права на самоопредељење представља одвајање дела територије од матичне државе у циљу стварање нове државе или њеног припајања другој. Међународно правно не признаје сецесију.[810]

Давање суштинске аутомоније албанској националној мањини у целини испуњава одредбе права на самоопредељење. Надаље, са историјског аспетка то право није ни оспоравано. До 1990. године, Албанци на Космету су уживали значајна колективна права. Међутим, и након суспензије покајинске скупштине, до које је дошло услед нелегалног проглашавања Републке Косово у Покрајинској скупштини, Албнацима са Космета никада нису била ускраћена фундаментална људска права, нити су били изложени системстској дискриминацији. Тих година није постојао закон који би Албанцима ускратио политичка права попут фундаменталног права узимања учешћа у политички живот кроз могућност бирања и кандидовања на изборима. Једноставно, они нису хтели да учествују на изборима из њима знаних разлога.

Чињеница је, да аутономија која се нуди косовским Албанцима значајно превазилази све међународноправне стандарде заштите мањина. Аутономија би имала искључиву надлежност и апсолутну самоуправу у свим пољима друштвеног живота, осим у одређеним областима у којима би надлежност остала у рукама централне власти (спољна политика, контрола границе, заштита људских права, монетарна и царинска политика, заштита српског верског и културног наслеђа).[811]

Из свега наведеног се извлачи закључак да позивање на право на самоопредељење ради оправдања сецесије није ништа друго него злоупотреба тог права. Једнострано проглашена независност Космета је супротна Резолуцији СБ 1244 и представља крешење међународног права у погледу територијалног интегритета и забране

[810]. Повеља УН не признаје термин сецеија, јер је он у дубокој онтолошкој супротности са самом филозофијом Повоље.
[811] М. Јовановић, „Актуелни међународноправни аспекти косовске кризе,“ Нова српска политичка мисао бр. 3-4, 2007, стр. 50.

злоупотребе права на самоопредељење. Овоме треба додати и нелегалну употребу силе и осуду агресије од стране Генералне скупштине УН из 1974. године.

Сукоб власти са албанском страном је 1998. године добио разорне облике. Дошло је до герилске акције ОВК широких размера. Репресивне мере полицијских снага и Војске СРЈ, довеле су до великих људских жртава и разарања. Овим се коначно Косовско питање интернационализовало. Разговори су постепено прерасли у преговоре у које се укључују Контакт група за бившу Југославију, ОЕБС, ЕУ и Савет безбедности. Сусрети између Милошевића и Ругове нису дали конкретне резултате. Албанска страна је вршила притисак ради прекида оружаних дејстава у којим су страдали и цивили. Непопустљивост албанске стране у захтеву за формирањем независног Косова тражила је јасан одговор међународне заједнице, чији су витални интереси превазилазили непомирљивост страна у сукобу, а власт није показала довољну спремност за разговоре.

Главну карактеристику ове етапе је представљало пуно укључивање међународне заједнице у контролу стања на територију Космета. Притисак међународног фактора је имао успех. Овоме је допринело и изјашњавање у прилог очувања територијалног интегритета и суверенитета СРЈ. Правну базу ове ситуације представљали су сагласност између председника СРЈ и председника САД као и Споразум о верификацији стања на Космету између ОЕБС-а и СРЈ и Ваздушној контроли НАТО и СРЈ. Обавезе албанске стране и СРЈ су утврђене резолуцијама 1160, 1199 и 1203 из 1998. године. У резолуцијама се истиче да све оно што се догодило 1998. године представља континуирану претњу миру у региону, а и даље се позива на главу VII Повеље УН, која омогућава вођење адекватних нових борби и у случају одбијања или блокирања преговора. Из наведеног се очигледно види да су српској страни наметнуте веће обавезе и да се она сматра одговрном за ову ситуацију. Од албанске стране се, поред прихварања преговора, тражило и поштовање територијалног интегритета СРЈ. После неуспелих преговора поводом ситуације на Космету, НАТО је уз сагласност и учешћа Европске уније и ОЕБС-а, без консултације и одобрења Савета безбедности, предузео акцију бомбардовање СРЈ. Надлежност СБ је у потпуности била заобиђена.

Бомбардовање је трајало 78 дана. Тај чина потврдио је виђену и потврђену праксу да се војна сила користи у незаконите срвхе увек када то одлуче велике силе, без обзира на своје правне обавезе и опште норме међународног права. Овог пута су то учиниле САД и велике силе западне Европе. НАТО је употребљен као инструмент такве политке. Предузета је интервенција агресивног карактера да би се избегао вето Русије и Кине. Чиму су циљеви интервенције испуњени, питање је враћено у УН и СБ је преузео своју улогу. Усвојио је Резолуцију 1244 (1999) за коју су гласали сви чланови Савета, осим Кине која је била уздржана. И поред тога што је формално потврђен суверенитет СРЈ на територију Космета, Савет безбедности је донео одлуку да се под окриљем УН формира Међународна прелазна администрација (UNMIK) са задатком да делује ради формирања мултиетничког и демократског друштва. СБ се овде нашао у необичној ситуацији. У самој резолуцији се ниједном речју не помиње чињеница да иза свега стоји оружана и незаконита интервенција без одобрења Савета безбедности. НАТО се у својим образложењима служио већ познатом реториком везаном за неуспеле преговоре у Рамбујеу, масовне репресивне мере југословенских војних и полицијских снага, које су непропорционалне и погађају албанско становништво. Међународно право међутим,

стоји на становишту да незаконити акти не могу бити оправдање за војну интервенцију без одобрења Савета безбедности, осим у случају индивидуалне или колективне самоодбране.

6.9.1.2. антитерористичке мере

Оружани напади албанских терориста, са све тежим, па и смртним последицама, постали су учестали у пролеће од 1998. године, и узроковали су нарушавање јавног мира и осећај страха и несигурности код великог броја грађана Космета. Половином 1998. године, безбедносно стање на Косову и Метохији достигло је размере кризе, која је имала карактер непосредне претње националној безбедности земље. Упркос постојању уставних и законских могућности, надлежни државни орган тада нису прогласили ванредно нити друго немирнодопско стање[812] у држави, нити на Космету, као делу њене територије. Радикални успон интензитета и учесталост насилних активности ОВК, пре свега у Метохији и Дреници, ипак је утицао на значајне организационе и функционалне промене у безбедносним снагама Србије и СРЈ на Косову и Метохији.

Половином 1998. године, након полицијских интервенција у Ликошану код Глоговца и у Доњем Преказу код Србице, Штаб Министарства унутрашњих послова (МУП) у Приштини, преименован је у Штаб МУП-а за сузбијање тероризма,[813]а редовне локалне полицијске снаге у Покрајини додатно су ојачане локалним ванредним снагама и упућеним снагама полиције из других делова Републике Србије. Сагласно Закону о унутрашњим пословима[814]и Правилнику о унутрашњој организацији,[815]као редовне организационе јединице Министарства на Косову и Метохији тада су постојале: 1) Секретаријати унутрашњих послова (СУП), као регионалне полицијске јединице, 2) Одељења унутрашњих послова (ОУП), односно полицијске станице (ПС) у оквиру секретаријата, као општинске - локалне полицијске јединице, 3) Станице саобраћајне полиције (ССП) и станице пограничне полиције (СПП), као полицијске јединице посебне надлежности, 4) Део Специјалне антитерористичке јединице (САЈ), као полицијска јединица посебне - специјалне намене, и 5) Центри и одељења Ресора државне безбедности (ЦРДБ, ОРДБ).

Ванредне локалне полицијске снаге и јединице на Космету, у том периоду, чинили су ангажовани припадници резевног састава полиције, привремена (ППО) и резервна полицијска одељења (РПО), као и локалне посебне јединице полиције (ПЈП). Састав полицијских јединица упућених на испомоћ полицијским јединицама на Косову и Метохији, чинили су Штаб МУП-а за Косово и Метохију, маневарски и територијални одреди ПЈП и САЈ и Јединица за специјалне операције Ресора државне безбедности (ЈСО). Током 1998. и 1999. године, на Косову и Метохији је ангажовано просечно око 10.000 припадника свих јединица полиције,[816]а највећи број полиције достигла је током

---

[812]. Према тадашњем законодавству Србије, било је могуће постојање 3 немирнодопска стања у Србији: ванредно стање, стање непосредне опасности и ратно стање. Према међународном праву, могућа су 4 немирнодопска стања: стање унутрашњих немира и затегнутости, ванредно стање, немеђународни оружани сукоби и међународни оружани сукоби.
[813]. Доказни материјал Хашког трибунала, мај-јун 2005. ТАБ 10.
[814]. „Службени гласник“ РС бр. 44/91, од 25.07.1991.
[815]. Правилник о унутрашњој организацији МУП.а од 31.12.1997.
[816]. Подаци из арихва МУП РС.

летње антитерористичке операције 1998. и током агресије НАТО 1999. године, када је њено бројно стање износило 16.000 припрадника полиције. Најбројније од полицијске јединице ангажоване на сузбијању тероризма биле су ПЈП[817] Њихово бројно стање на Космету у том периоду кретало се између 5 и 8 хиљада полицајаца.[818]
Делујући на Косову и Метохији током 1998/99. године, Војска СРЈ и полиција Србије имале су сличне или исте безбедносне проблеме и различите надлежности и могућности, а извршавале су задатке из своје надлежности. Војска се тежишно бавила заштитом државне границе и припремама за одбрану земље од агресије, а полиција сузбијањем тероризма и заштитом грађана, насеља и комуникација. Међусобно су размењивали обавештајно безбедносне податке, сарађивали у области обуке и опремања јединица и координилали своје активности на сузбијању терористичког деловања.

Основни циљеви и задаци антитерористичких активности безбедносних снага Србије на Косову и Метохији током 1998. и 1999. године, биле су усмерене: 1) на очување државног суверенитета и територијалног интегритета, односно целовитост Републике Србије, 2) на успостављање и одржавање безбедног окружења за све грађане, заштиту њихове личне и имовинске сигурност и слободе кретања, 3) на спречавање, откривање и сузбијање терористичког насиља и других тежих облика организованог криминала, укључујући посебно сузбијање илегалног организовања, наоружавања, обучавања и деловања припадника терористичких група као и 4) на идентификовање, проналажење хапшење и привођење надлежним правосудним органима извршилаца кривичних дела тероризма. Све полицијске мере на сузбијању тероризма и криминала биле су усмерене искључиво против терориста и криминалаца, независно од њихове припадности по било којем основу. Објекти једнаке полицијске заштите били су сви угрожени људи, њихова имовина и државне институције на Косову и Метохији, најопштијем смислу, искључиво по критеријуму њихове угрожености, без било какве дискриминације.

Задаци безбедносних снага СРЈ и Србије на сузбијању тероризма реализовани су: 1) превентивним облицима рада, 2) реаговањем на терористичке акте и 3) извођењем планираних антитерористичких акција и операција. Обавештајно-безбедносни подаци о намерама терористичких група, прикупљани су оперативним радом, елекртонским мерама и успостављањем контролно - осматрачких пунктова на доминатним тачкама.

Реаговање на терористичке акте изводиле су нападнуте јединице, према процедури која је била прописана, уз помоћ суседних јединица. У периоду од доласка верификационе мисије до почетка рата, поштујући у свему постигнут договор, полиција се максимално уздржавала од антитерористичких акција и најчешће је само реаговала на терористичке нападе. Као изузетак од тог принципа полиција је извела само неколико планираних антитерористичке акције, укључујући и акцију у селу Рачак код Штимља (15. јануар 1999.). Планиране антитерористичке акције Војска и полиција су изводиле заједнички, према јединственом општем плану сузбијања тероризма и према појединачним плановима (заповестима, наређењима) за сваку акцију посебно. У извођењу тих акција

[817]. Под сличним називима такве јединице постоје у свим република бивше Југославије. Повод за њихово оснивање била је позната антитерористичка акција "Радуша" у Босни и Херцеговини, изведена 1972. године, након упада у тадашњу Југославију терористичка група хрватских екстремиста у операцији "Феникс.":Извор: Архив Србије, јун 2009.
[818]. подаци из арихва МУП РС.

из састава полицијских снага, тежишно су ангажовани маневарски одреди ПЈП, САЈ и ЈСО.[819]

Војска и полиција су током 1998/99. године, на Космету деловале у крајње тешким условима, односно у условима изразите премоћи континуираних терористичких и НАТО претњи над безбедносним мерама заштите грађана, имовине и територије. Успостављањем одређног нивоа „контроле“ над одређеним комуникацијама и деловима територије, албански терористи су озбиљно ограничавали проходност комуникација и делова територије на Космету.[820]То су најчешће чинили изградањом фортивикацијских објеката (заклона, ровова, саобраћајница, бункера); минирањем (противтенковским, противпешадијским и импровизованим мимама) и другим врстама запречавања путева и напуштених објеката; посебно снајперским, заседним и препадним дејствима. Ситуација се додатно усложила почетком и током НАТО агресије, када је због претње из ваздуха, покретљивост српских снага безбедности сведена на минимум.

Учестали терористички напади и НАТО бомбардовање јединица, команди и објеката војске и полиције, условљали су честе промене њихових командних места на свим нивоима. Истовремено, учестале и тешке последице тих напада, захтевале су појачано ангажовање одређених војних и полицијских састава на њиховом санирању. Повећан број безбедносних догађаја, условио је потребу за повећањем бројног састава свих команди и оперативних састава и војске и полиције. НАТО бомбардовањем телекомуникационог центра у Приштини и скоро свих телекомуникационих релејних система у Покрајини, готово је онемогућено комуницирање између источних и западних делова Косова и Метохије.

С почетком бомбардовања, настао је одређен ниво конфузије у свим структурама и на свим нивоима власти и друштва. Замрачивање, сирене за узбуњивање, налети авиона, пуцњи и експлозије авио бомби, изазвали су страх, који је условио феномен вртлога кретања застрашених људи. Дошло је и до ескалације насиља и сукоба, које је било тешко спречити. Истовремени терористички напади и НАТО удари, битно су ометали и ограничавали безбедносне снаге у слободи њиховог кретања у простору, усложавали и отежавали њихово деловање при извршавању редовних и ванредних задатака.

Прва опсежнија антитерористичка операција на Косову и Метохији током последње деценије прошлог века изведена је у пролеће 18. и 19. маја 1998. године, када је полиција уз ограничену подршку војске деблокирала комуникацију Пећ-Дечане-Ђаковица. Током велике летње антитерористичке операције (1998), српске снаге безбедности су у потпуности разбиле и десетковале терористичке групе ОВК и деблокирале све претходно блокиране путне правце и насељена места на Космету. ОВК фактички војно поражена,[821]а њени разбијени припадници, повукли су се у теже приступачне делове територије Космета или су се инфилтрирали у градско и сеоско становништво.[822]

---

[819]. Доказни материјал Хашког трибунала, мај-јун 2005. ТАБ145-149.
[820]. Исто: ТАБ 57,141, и 150.
[821]. Рауеф, Х..: Албанска мафија, Форум за безбедност и демократију, Београд 2005, стр.134.
[822]. Пораз ОВК признао је и Маљоку, следећим опсервацијама ситуације: „После пораза ОВК у летњој офанзифи 1998. године, најближи људи Штабу Дукађини су почели да напуштају Рамуша Харадинаја, и на неки начин тражили спас код Тахира Земаја, састављајући се по његовом комадом“ извор Зогај, А: Сведочење о путу слободе, Зери, Приштина, 2000, стр.134.

Пораз ОВК признао је Маљоку, следећим опсервацијама ситуације: „После пораза ОВК у летњој офанзиви 1998. години, најближи људи Штаба Дукађини су почели да напустају Рамуша Харадинаја и неки су тражили спас код Тахира Земаја, стављајући се под његову команду.[823]Споразум Холбрук (Holbrooke)-Милошевић дошао је у најкритичнијем моменту за ОВК. Пала је Дреница, практично је пао и Дукађин, у коме није остало ни 100 војника, док су се војници Тахира Земаја повукли из Папраћина. С друге стране пало је Малишево, Лапушник, Клечка. Лаб није ни ушао у борбу, а несаломиве су остале само планине Бериша.[824]

Усменим - непотписаним споразумом „Милошевић-Холбрук (Holbrooke)-“ закљученим 13. октобра 1998. године, који је неколико дана касније 16. октобра исте године, формализован Споразумом „Јовановић - Геремек (Geremek)“,[825] СРЈ је прихватила да се уздржи од употребе војне силе и да са Космета повуче део полицијских и војних снага, како би се избеглице-интерно расељена лица могли вратити у своје домове. Истим споразумима СРЈ је прихватила повлачење дела војних и полицијских снага на Косову и Метохији и успостављање Мисије за верификацију ОЕБС-а на Косову и Метохији, са мандатом да са око 1800-2000 цивилних посматрача надзире поштовање споразума до коначног политичког решења проблема. Дан раније, 15. октобра 1998. године, споразумом „Кларк (Clark) -Перишић“, СРЈ је прихватила право НАТО да из ваздуха надзире поштовање споразума. Савет безбедности ОУН већ 24. октобра, Резолуцијом 1203 одобрава закључене споразуме СРЈ-ОБЕС и СРЈ-НАТО.

Са доласком Вокера (Walker) и првих верификатора, полиција и војска су опточеле са повлачењем својих снага и смањивање облика и интензитета свог рада на Космету. Сагласно потписаном споразуму, полиција смањује своје бројно стање са око 14.000 на укупно 10.016 полицајаца, а број полицијских контролисаних безбедносних пунктова смање је на укупно 27. Поштујући „прекид ватре“, безбедносне снаге су фактички обуставиле офанзивне антитерористичке операције, уз редовно обавештавање вефирикатора о свим својим активностима на отвореном простору. Уместо да реалним верификовањем стања на терену помогне решавању кризе и успостављању међуетничког поверења, Косовска верификациона мисија, на челу са Вилијамом Вокером (Walker), само је помогла разбијеним терористичким групама да се консолидују, а лажним извештајем о наводном масакру у Рачку стварала изговор за НАТО агресију, која ће уследити.

Под утицајем Контакт групе за бившу Југослвију, 06.02.1999. године, представници Републике Србије, на мировној конференцији у Рамбујеу код Париза, започињу преговоре са политичким и грађанским представницима косовских Албанаца, укључујући и представнике ОВК. Преговори се прекидају 23. фебруара, због инсистирања НАТО да се споразум потпише, упрокс томе се што њима између осталог предвиђа окупација СРЈ. И преговори настављени 15. марта, завршавају се неуспехом 18/19. марта исте године, када је делегација Србије одбила да потпише текст Споразума

[823]. Зогај, А.: Сведочење о путу слободе, Зери, Приштина, 2000, стр. 18.
[824]. Зогај, А.: Сведочење о путу слободе, Зери, Приштина, 2000, стр. 92.
[825]. Доказни предмети Хашког трибунала, мај-јун 2005, ТАБ 36.

који је представљао својеврстан ултиматум за формално признавање окупације Србије.[826]

Упркос великом нивоу извесности реализације НАТО претњи, које трају више од годину дана, Савезна влада је само дан пре почетка НАТО бомбардовања, прогласила наступање непосредне ратне опасности, а тек на дан почетка агресије прогласила је ратно стање у СРЈ. Наређењем Штаб врховне команде од 18.04.1999. године, у складу са Законом о одбрани, одлучено је да се полицијске јединице у Србији потчиње војним јединицама у зони њихове одговорности. Тим актом, фактички је само потврђен ранији начин заједничког деловања војске и полиције у антитерористичким операцијама. Упркос савезништву са НАТО, ОВК поново доживљава војнички пораз током агресије Алијансе на Србију.

Потписивањем Војно-техничког споразумам у Куманову 9. јуна 1999. године и доношењем Резолуције Савета безбедности УН број 1244, суспендована је ваздушна агресија НАТО на СРЈ. Сагласно том Споразуму, закључно са 20.06.1999. године, са Космета су повучене војно-полицијске снаге Србије и СРЈ. На Космету су, у истом периоду ушле међународне безбедносне и цивилне снаге (KFOR и UNMIK), које су преузеле одговорност за стање безбедности у Покрајини. Након тога НАТО је званично обуставио ваздушне нападе на СРЈ, а Савезна скупштина СРЈ донела је 24.06. 1999. године Одлуку о престанку ратног стања, која је ступила на снагу два дана касније 26.06.1999. године. Страдање Срба и других неалбанаца тиме није заустављено. Доласком међународних безбедносних снага у Покрајини, отпочиње процес трансформације албанских екстремиста и терориста ОВК у привремене органе Покрајине, пре свега у КЗК и КПС. Тиме је, под окриљем међународних снага и уз подршку појединих држава међународне заједнице, отпочео и процес легитимизације терористичког насиља у Покрајини.

6.9.1.3. Ефекти преузетих антитерористичких мера

И поред низ позитивних ефеката, антитерористичке мере СРЈ и Србије на Космету у последњој деценији XX века не могу се оценити успешним. У прилог тој оцени могу се навести различити и неспорни аргументи, који се могу сублимирати у један: Србија је после антитерористичке борбе против албанског тероризма током 1998. и 1999. године фактички била принуђена да повери део суверенитета на том делу своје територије међународној безбедносној и цивилној мисији под окриљем УН. Ограничен успех српских и југославенских безбедности у борби против албанског тероризма, може се аргументовати чињеницом да албански екстремисти и терористи, још увек нису остварили јасно прокламоване стратегијске циљеве и поред широко координиране и упорне међународне подршке, која још увек траје на путу њиховог остварења.

Србија формално није изгубила државни суверенитет и територијални интегритет на Космету, упркос бројним неповољним чињеницама, од којих су најбитније: 1) Савезништво Верификационе мисије ОЕБС и НАТО са терористима ОВК; 2) Ултиматум из Рамбујеа; 3) Тешке последице тероризма и агресије 19 најмоћнијих

[826]. Рауеф, Х..: Албанска мафија, Форум за безбедност и демократију, Београд, 2005, стр.138.

земаља света на Србију и СРЈ; 4) Преношење дела суверенитета Србије на УН и привремене покрајинске органе; 5) „Продужетак агресије другим средствима.“ Принцип међународног права и Резолуције СБ УН број 1244, кључни су доказ тако ограниченог успеха против вишеструко надмоћнијег противника.

И поред тога што је чак и у најповољнијим условима потпуни успех против тероризма реткост, према мишљењу Томашевске и Вилкинсона, антитерористичка борба је често успешна. Повремени неуспеси влада у тој борби, према њиховом мишљењу, резултат су подцењивања теророристичке претње и непредузимања одговрајућих антитерористичких мера.[827]Супротно томе, неуспех борбе против албанског тероризма на Косову и Метохији, не може се, међутим, доводити у узрочно последичну везу само са подцењивањем терористичких претњи и са непредузимањем одговарајућих антитористичких мера. На ограничне успех у борби против албанског тероризма утицао је и низ других фактора. Поред неповољне традиције решавања албанско-српских односа, најзначајнији од њих свакако су: недефинисаност јасне и конзистентне стратегије и концепције заштите националних интереса Србије на Космету, неповољан међународни положај и неодговарајућа сарадња Србије са кључним чиниоцима међународне заједнице у решавању косметског проблема, као и неповољни услови извођења антитерористичких акција.

Српске и југословенске власти после Другог светског рата нису имале јасно дефинисану и делотворну стратегију и концепцију заштите интереса Србије на Космету. До 1990. године, оне су биле превише толерантна према албанском екстремизму, а после 1990. године, превише су се ослањале на војнополицијске мере, запостављајући политичке, дипломатске и социјално економске мере. У оба наведена историјска период, власти Србије и Југославије омогућиле су и формално и фактички Албанцима као равноправним држављанима Србије сва људска и мањинска права, према највишим европским стандардима. Албански екстремисти су међутим та права својих сународника перфидно злоупотребили, користећи их максимално и на штету Срба - до 1990. године и бојкотујући их - после 1990. године, ради доказивања њихове наводне ускраћености од стране „репресивног режима у Београду.“

Екстремни Албанци на Космету, током деведесетих година прошлог века, апстинирали су од учешћа у власти у Србији, али је и Србија тада „апстинирала“ од вршења власти у озбиљном решавању албанског националног питања на том простору сопствене државе. То је и један од битних разлога, због којег су албански екстремисти уз иностранну подршку ипак остварили одређен ниво својих политичких циљева, на штету Србије и што Србија није остварила очекивани успех у антитерористичкој борбу против албанског тероризма. Понављање демонстрација и других све насилнијих облика деловања албанских екстремиста на Космету од 1968. до 1999. године, доказ су за тврдњу да држава Србија није озбиљно схватила суштину, размере и далекосежност тих догађаја. Затварање очију пред извесном, па и очигледном опасношћу до 1990. и неадекватне рекација државе - после 1990. године, довели су до тога да потпун успех у антитерористичкој борби током 1998. и 1999. године буде скоро немогућ.

[827]. Wilkinson P.: Terorizam protiv demokracije, Golden Marketing, Zagreb, 2002, str. 27; Томашевски, К.: Изазов тероризма, Младост, Београд 1983, стр.261.

Државни органи СРЈ и Србије у последњој деценији прошлог века нису реално проценили опасност од албанског тероризма и сопствене могућности на његовом сузбијању, због чега су се определили за стратегију претежно „интерног“ решавања проблема, иако је он очито сам по себи био максимално интернационализован. У условима суштинских геополитичких промена на Балкану и у Европи, српска власт је нерадо прихватила међународну арбитражу у решавању српско - албанских сукоба, чиме је фактички изгубила статус „заштићеног субјекта“ у међународним односима, односно статус земље на коју се међународно право „позитивно примењује.“ Супротстављање албанском тероризму примарно и доминантно војно полицијским, а тек секундарно политичко дипломатским средствима, довело је Србију у позицију изолованог противника, а не сарадника међународне заједнице у решавању тог проблема.

Таквим односом према кризи на Косову и Метохији, уз несарадњу са међународним заједницом, терористи ОВК нису били војно и политички изоловани на међународном плану, што је свакако један од неопходних предуслова за успех у борби против тероризма. Уместо изолације терориста, изолована је Србија, што је помогло акционој консилидацију албанског национал-сепаратистичког покрета, који је уз подршку иностраних медијатора и одреда из Албаније, Западне Македоније и Прешевског Карадака кренуо у отворену побуну против Србије. Насиље над српским живљем и његовом културом баштином на Космету,[828] током пролећа 1999. године, непосредно је поджао НАТО, својом агресијом на Србију и СРЈ.

Деловање војних и полицијских јединица у сузбијању тероризма на Космету било је оптерећено и правним, организационим и стручним проблемима и слобостима. Чини се врло извесном чињеницом да оперативне војне и полицијске јединице нису имале квалитетне, благовремене и употребљиве обавештајне податке за планирање и предузимање делотворних активности на спречавању илегалног убацивања наоружања, војне опреме и терориста преко границе са Албанијом и Македонијом и за елиминисање кампова за обуку терориста на Космету. Због различитог правног тумачења надлежности војске и полиције, односно савезних и републичких органа безбедности у вези са насталом ситуацијом, дошло је до проблема формалног и фактичког преклапања и јаза одговорности за предузимање конкретних антитерористичких мера.

Иако је већ половином 1998. године постало очигледно да албански тероризам превазилази могућности, па и надлежности полиције, укључивање војске у антитерористичке активности праћено је опречним ставовима појединаца из политичког, војног и полицијског врха. Ова одлука савезних органа донета је у складу са формално правним разлозима. Са ширењем сукоба половином 1998. године, постало је очигледно да полиција упркос свим претходним припремама и косметском искуству, нема организациону, стручну и материјалну способност за планирање, припрему и извођење широких антитерористичких операција војничког типа. Са друге стране, постало је такође очигледно да војска нема специфичне стручне способности за борбу против тероризма герилског типа. Особености албанског тероризма су тако узроковале

[828]. Радовановић, М.: Косово и Метохија, Национални интерес, број 1/2006, Институт за политичке студије, Београд, 2006, стр.15.

ситуацију у којој је полиција била принуђена да учествује у задацима војничког типа, а војска у задацима полицијског типа, што је било неповољно и за једну и за другу организацију.

У претходном контексту, није без значаја размотрити и питање, да ли заиста сва кривица за неуспех пада на српску власт, због њиховог историјског несналажења и у вези са тим. Дискутабилно је да ли би и потпуна сарадња СРЈ и Србије са међународном заједницом у решавању проблема албанског тероризма довела до повољнијих ефеката по Републику Србију. Неке важне чињенице указују на то да је одговор на оба претходна питања негативан. Наиме суштина свих ставова најзначајних субјекта међународне заједнице по питањима Косовске кризе, од Дејтонског споразума до данас указује на то, да су њихови интереси и интереси Србије по тим питањима били дијаметрално супротни, независно од тога ко је био и ко би био на власти у Србији. О томе најбоље сведоче ранији безуспешни захтеви међународној заједници за помоћ у решавању проблема, резолуције СБ УН, ултиматум из Рамбујеа, агресији на СРЈ, али и ставови САД и других моћних чинилаца међународне заједнице о питању даљег статуса Космета.

Делегација Рашко-призренске епархије Српске православане цркве, са тадашњим еписком Павлом на челу, обратила се 24. априла 1990. године Конгресу САД у Вашингтону, сведочећи о великој драми српског народа на Космету. „Данас Српски народ и Српска православна Црква на Космету брани Европску цивилизацију, ако је свету још до исте стало. Са жалошћу констатујемо да ни једна од међународних делегација, које су по питању људских права боравиле на Косову, није нашла за сходно да посети српске црквено-народне светиње на Косову, као што су Пећка Патријашија, Дечани или Грачаница. Српски народ на Космету свакодневно страда и трпи прогоне и злостављања. Али, као људи и хришћани, ми сматрамо да је ипак несрећнији и трагичнији сваки онај члан албанске националности на Космету, који је ушао или је увучен у тиранију, у својеврсни геноцид над српским народом и његовом Црквом, културом, историјом и духовношћу на Космету.“ Ако идејне и политичке вође албанске агресије на Косову и мало помишљају на будућност своје деце и свог народа, онда треба да се запитају чему га уче кад га подстичу на злочине и нечовештва према својим недужним суседима са којима вековима живе на Космету. Хришћански Запад на своју штету то не види или мислида му је интерес да то не види.[829]

Сви ставови и позиви СБ наведени у резулуцијама број 1160, 1199 и 1203 из 1998. године, упућени чланицама УН, руководству косметских Албанаца и Ругови лично остали су празно слово на папиру. Тероризам ОВК је и даље јачао као да се ништа није десило. Прилив наоружања и војне опреме постао је још масовнији, обука терориста постала је још интензивинија уз учешће инструктора са Запада. Испоставиће се да западне земље никада нису ни имале озбиљне намере да спрече финансирање, наоружавање, обуку терориста, дакле ни терористичку активност, иако је то зависило пре свега од њих. То потврђује и један од закључака Међународне независне комисије за Косово, коју је августа 1999. године основао шведски премијер Горан Персон (Goran Person), уз подршку генералног секретара УН Кофија Анана (Kofi Annan). У том

[829]. Ђаковић, С.: Сукоби на Косову (друго допуњено издање), Београд, 2006, стр. 49-50.

закључку се каже: „У Рамбујеу је косовским Албанцима речено да ако не сарађују са НАТО дипломатијом, западне земље ће предузети оштру акцију на прекидању финансирања ОВК из дијаспоре. На албанској граници биће распоређене трупе НАТО, које би прекинуле снабдевање ОВК оружјем. САД и западне земље могу променити свој став проглашавајући ОВК терористичком организацијом.“ Том чињеницом се очигледно доказује да су западне земље могле да пресеку изворе финансирања ОВК, што оне нису учиниле из сопствених интереса.[830]

Иако су антитерористичке мере Србије против албанског тероризма у другој половини 1998. године показивале делотворност и ефикасност у разбијању терористичких група, успостављање Верификационе мисије на Космету, представљало је „инфузију“ за разбијену ОВК, која је под заштитиничким окриљем те мисије поново оживела и консолидовала се додатном организацијом, обуком и опремањем. Тада је албански етносепаратистички тероризам фактички постављен на колесек ослободилачког покрета подржаног од међународне заједнице у припреми за грађански рат пуних размера, против сопствене државе, чиме су изгледи Србије да било којим средствима доведе до смањења или престанка сукоба битно умањени.[831]

Иако су делимично успеле да разбију кључне терористичке групе, безбедносне снаге Србије нису се могле делотворно борити против терориста ОВК преко границе, у сигурним уточиштима у Македонији и Албанији. Та борба је била још тежа са почетком НАТО агресије, крајем марта 1999. године. Поред тога што је учинио највише да уништи полицију и војску и инфраструктуру Србије, НАТО је истовремено спречавао и ометао полицију и војску у заштити недужних цивила и имовне, у обрачуну са терористима и криминалцима и у елиминисању криминала и тероризма. Ваздушним ударима и претњама, НАТО је, практично штитио терористе, криминалне банде и паравојне групе, спречавајући полицију и војску да буде ефикасна у борбу против њих.

6.9.2. Дипломатске-политичке мере

Спољнополитичка и дипломатска традиција Србије вуче корене из њихових првих самосталних држава. Специфична спољнополитичка и дипломатска искуства специфичне су будући да су се остваривала кроз вазалне или аутономне односе српског народа у различитим фазама доминације Османске империјена Балкану од краја XIV до почетка XIX века.

У XIX. веку, када је ослободилачка борба против Османлијске империје узимала све већи замах, нарочито после Првог (1804. године под Карађорђем) и Другог српског устанка (1815. године под Милошем Обреновићем), Србија има све ширу дипломатску комуникацију са Портом у Цариграду, Русијом, Аустријом, Немачком, Великом Британијом, Француском, Италијом и другим европским државама, као и са суседним земљама, посебно Румунијом, Бугарском и Грчком. После завршетка Првог светског рата, у коме су се Србија и Црна Гора бориле на страни сила Антанте, дана 1. децембра 1918. године, формирана је држава Срба, Хрвата и Словенаца.

---

[830]. Јовановић, Ж.: Косовско огледало, Београдски форум за свет равноправан, Београд, 2006., стр.49-50.
[831]. Детаљније о томе: Charles King, Ending Civil Wars, IISS (Adelphi Paper 308), 1997.

У раздобљу између два светска рата, Краљевина Југославија била је чланица Друштва народа, Мале антанте (са Румунијом и Чехословачком), као и Балканског пакта (са Румунијом, Грчком и Турском). Приступање Тројном пакту 25. марта 1941. године, било је оповргнуто вољом народа 27. марта 1941. године. У току Другог светског рата, у коме се Југославија у склопу Савезничких сила борила против нацистичко-фашистичких сила, успостављена је нова југословенска федеративна државна заједница, прокламована и међународно призната 1945. године.

Социјалистичка Федеративна Република Југославија била је члан-оснивач Организације Уједињених нација 1945. године и Конференције о европској безбедности и сарадњи 1975. године, као и један од утемељивача покрета несврстаних земаља, чија су два састанка на врху одржана у Београду (1961. и 1989.). У раним педесетим годинама Југославија је била члан Балканског савеза (са Грчком и Турском). После дезинтеграције СФР Југославије, 27. априла 1992. године проглашена је Савезна Република Југославија.

Савезна скупштина Савезне Републике Југославије усвојила је 04.02.2003. године Уставну повељу државне заједнице Србија и Црна Гора, означивши стварање нове реформисане државе. Србија и Црна Гора је земља транзиције у свим доменима, и тражи своје место у породици слободних земаља. Прожета дугом традицијом и новим идентитетом тежи циљевима регионалне стабилности и партнерства, економских слобода и уживања у богатству разноликости.

У оваквим околностима, спољно-политички приоритети Србије[832]су:

- приближавање Европској Унији, са циљем да постане њен члан;
- нормализовање и развој односа са суседима, пре свега са бившим југословенским републикама - што је питање од посебног значаја за грађане Србије и Црне Горе, а нарочито за избеглице, као и јачање регионалне сарадње;
- уравнотежени односи са великим силама;
- обнову, у границама могућности, традиционалних веза и сарадње са земљама Азије, Африке и Латинске Америке.
- прикључење партнерству за мир.

Полазећи од чињенице да је савремени свет изразито динамичан, као и да је непосредно окружење наше земље у сталним променама, јасно је да се Република Србија, након постизања елементарног друштвеног консенсуса, мора одредити у односу према Еврпоској унији, НАТО и непосредном окружењу у регији Југоисточне Европе. Ово се не може постићи без дефинисања односа Србије са водећим државама у свету (САД и

[832]. Стубови спољне политике по Београдском форму за свет равноправних су: први: унутрашња, економска, политичка и социјална стабилност, друго: привредна моћ, развојни потенцијали, треће: обрамбена моћ и оружане снаге у функцији одвраћања, четврто: потенцијали у науци, технологији и култури. Дефинисање најважнијих праваца и циљева спољне политике треба да проистекне из трезвене анализе геополитичког развоја земље и искустава из даље и ближе прошлости. Не сме бити дилеме да међу циљевима спољне политике на првом месту треба да буде заштита суверенитета и територијалног интегритета државе, и то не само због проблема статуса Косова и Метохије, већ због тога да се држава мора правовремено заштити и од других сепаратистичких аспирација које за већину грађана Србије нису фикција, већ реалност забијање главе у песак, рачуница да ће се све решити („истоветним“) пријемом у ЕУ може бити скуп за елементарног друштвеног консенсуса, мора и болно - Међународни положај спољне политике Србије, Београдски форум за свет равноправних, Београд, 2009, стр.12-13.

Руском Федерацијом), али без оснажења мултилатералне сарадње. Побољшање и јачање статуса Србије у међународним организацијама, такође представља један од ведећих циљева.

Подручје Балкана и његова стабилност током савремене политичке историје XIX и XX века умногоме је зависило од утицаја и интереса великих сила.[833]Премда можемо закључити да је данашњи свет још увек униполаран, јасно је да се током протеклих неколико година он трансформише ка „унимултиполарном.“[834]Као потнцијалне нове велике силе на почетку XXI века најчешће се помињу Народна Република Кина, Јапан и Руска Федерација.[835]

Односи Републике Србије са Сједињеним Америчким Државама, тренутно водећом земљом света, су током трајања и након окончања југословенске кризе и смене власти у Београду октобра 2000. године били изложени сталним успонима и падовима.[836] Узимајући у обзир да су САД тренутно водећа сила и да имају пресудну улогу у бројним међународним организацијама (Уједињене нације, НАТО, Светска троговинска организација) Република Србија свакако треба да тежи развијању партнерских односа са овом земљом. То подразумева како успон политичких односа, тако јачање сарадње на пољу безбедности, економије, културе, образовања, заштита животне средине.

Односи Србије и Фуске Федерације су се након петооктобарских промена 2000. године кретали од коректних до изразито блиских. Разлог за приближавање званичног Београда Руској Федерацији најпре је био везан за решавање статус Косова, али је потом захваљујући закључивањем бројних енергетских споразума уследило још чвршће билатерално везивање.[837]

Народна Република Кина постаје све важнији политички чинилац у савременој светској политици и засигурно један од лидера у региону источне Азије. Бројни су показатељи економског јачања ове земље, а нису ретки аналитичари који указују и на значај улоге Кине у глобалном систему безбедности. Зато би и анализа јачања билатералних односа Србије и Кине свакако требало бити садржана у новој спољнополитичкој стратегији.[838]

Изразито лоше прошло деценијско ратно наслеђе у односима између држава које су формиране на подручју некадашње Југославије још увек није лако превазићи. Ипак, успостављање добро суседских односа држава Западног Балкана представља један од предуслова за поступање свих држава регије Европској унији.[839]

---

[833]. Кад се говори о великим силама реч је „најмоћнијим земљама у војном и економском погледу у глобалном систему“, цитат: Čarls V. Kegli i Judzin r. Vitkof: Svetska politike: trend i transformacija, Centar za studije Jugoistočne Evrope, Факултетет политичких наука, Дипломатска академија Министарства спољних послова Србије, Београд, 2004, стр.61.

[834]. Samuel P.Huntington, „Global Perspectives on War and Peace or Transitington, a Uni-Multipolar World“, Interenet http://www.ari.org/publications/pubID.1661, filter.alt/pub-detail.aps.15/04/2008.

[835]. Judzin r. Vitkof: Svetska politike: trend i transformacija,, оп.цит.210.

[836]. Александра Јоксимовић: Србија и САД: билатерални односи у транзицији, Чигоја штампа, Београд, 2007. стр.29-48 и 125-178.

[837]. О историји односа Србије и Русије кроз историју видети: Слободан Јанковић: Основе за ослањање на Русију у спољној политици Србије“, у Драган Ђукановић: Савремени међународни изазови: глобалне и регионална перспектива, оп.цит. стр. 183-208.

[838]. О односима Србије и Народне Републике Кине видети више у: Драган Митровић: Модели продубљивања сарадње са НР Кином и земљама Централне и Источне Азије.

[839]. Видети више: Бранко Будимир, Ивана Радић и Весна Кахримановић: Водић кроз Споразум о стабилизацији и придруживање, друго допуњено издање, ИСАЦ, фонд, Београд, 2008, стр.51-67.

Истовремено, сигурно је да пуна стабилност Југоисточне Европе може бити конституисана тековина јачања добро сусетских односа и решавања преосталих билатералних проблема. Република Србија још увек има бројне проблеме на билатералном нивоу најпре са *сусредном Републиком Хрватском.* У том контексту односе две земље још увек оптерећују тужбе пред Међународним судом правде, став подршке независном Косову, статус протераних Срба из Хрватске и разграничење двеју држава у приобаљу Дунава.[840]

Односи Србије са централним властима *Босне и Херцеговине*, за разлику од односа на релацији Република Србија - Република Српске су, може се приметити, захладнели током протеклих неколико година. Њих свакако додатно оптерећује недефинисана граница двеју држава у Горњем и Средњем подрињу, али и нерегулисан статус предратне имовине босанскохерцеговачких предузећа у Србији. *Српско - македонски односи* су, такође, оптерећени сталним, вишедеценијским, размирицама између православне цркве и канонски непознате Македонске православне цркве.

Кад је реч о „старим“ суседима Србије у овом тренутку су несумњиво најбољи односи са *Румунијом,* док је због познатог става према Косову од стране *Мађарске и Бугарске* уздрмало, али не и суштински оптеретило билатералне односе.

Приликом одређивања приоритета у будућим билатералним односима Србије треба водити рачуна о политичким, економским и безбедносном утицају појединих држава у светским субрегионима. То подразумева да се билатералним односима Србије са европским државама мора најпре повести рачуна о сарадњи са државама чланица Европске уније. У том смислу сарадња са Уједињеним Краљевством Велике Британије, Северне Ирске, Савезном Републиком Немачке, Републиком Француске, Републиком Италијом и Републиком Аустријом, као несумњиво водећим земљама Уније, треба да буде приоритет. Но, битно је, успоставити што ближих односа са државама „Нове Европе“ (пре свега са Бугарском, Чешком, Кипром, Мађарском, Пољском, Словачком, Словенијом и Румунијом) чија су досадашња искуства у евроатланским интеграцијама веома битна за нашу земљу. Свакако су важни и односи са скандинавско-балтичким земљама, чији су мултилатерални облици сарадње јако корисни за сличне облике повезивања на југоистоку Европе (Нордијски свет, Балтички свет идт).

У Азији је веома битно успоставити добре билатералне односе са Јапаном и Индијом, док је сарадња са Канадом и Бразилом, исто тако битна у Северној и Јужној Америци. Између осталог и због великог броја Срба који живе у Аустралији, билатерална сарадња са овом државом требало би да буде од круцијалног значаја.

Уједно би требало повести рачуна о неговању што бољих односа са државама чланицама Покрета несврстаних земаља, чији је некадашњи оснивач била СФРЈ, а посебно са Малезијом, Јужноафричком Републиком, Индонезијом, Зимбабвеом и Египтом.

[840]. Видети: „Четри проблема Србије и Хрватске“, број. 34255, године CVI, Београд, 20. март.2009, стр. 1. и 5.

Све политичке и дипломатске институције наше земље, треба да делују у складу са разрађеном стратегијом, конкретизованим циљевима и захтевима, адекватним људским потнцијалом и разрађеним планом за њено спровођење.

6.9.3. Политичко - дипломатске институције

У складу са Уставом Републике Србије креирање спољне политике је поверено Влади и председнику Републике. У саставу Владе, Министарство спољних послова, у сарадњи са другим државним органима формулише и спроводе спољну политику. Међутим, у ширем контексту спољну политику воде и министарства у чијом су надлежности делогруг рада Косово и Метохије и дијаспора. Иако је Народна скупштина Србије највиши законодавни орган власти, она нема значајнију улогу у обликовању спољнополитичких приоритета и политике земље. То значи да ова институција нема релевантне механизме контроле над радом Владе у вези са формулисањем и имплементацијом спољне политике. Дакле, Влада Републике Србије, као највиши орган извршне власти, има круцијалну улогу у формулисању и имплементирању спољне политике земље.

Важну улогу у току спровођења спољнополитичке стратегије Србије, поред дипломатско-конзуларне мреже Министарства спољних послова, треба да имају научноистраживачке, културне и невладине организације. Такође и бројне асоцијације Срба у дијаспори, али и организације мањинских етничких заједница у Србији, који имају интензивне односе са својим матицама.

Дипломатија земље мора реаговати на свако кршење мандата од стране појединих амбасадора и за последицу имати њихово повлачење са дужности на којима не задовољавају својим радним квалитетима. Представљање земље мора бити вршено на највећем могућем нивоу и до изражаја не смеју доћи регионални паритети, страначки, фамилијарни и клановски односи, већ квалитет и способност одабраних људи.

Унутрашње стање, стабилност и брзина развоја државе су параметри који одређују њен међународни положај, углед и утицај у свету. Квалитет живота грађана, стање у привреди, инвестиције, резултати спољне трговине, решавање проблема незапослености и добро изграђени односи са кључним међународним факторима представљају резултат спољне политике и дипломатије земље.

У политици коју води дипломатија чести пропусти се огледају у неблаговременом реаговању и неумешности да своје обавезе реализујемо у моменту када констатујемо да би последице биле најмање и најбезболније. Потребно је променити приступ решавању проблема и вршити благовремене и квалитетне процене, кад ће се предузети неке мере, какви ће се услови поставити за прикључење Европској унији или евроатлантским интеграцијама, како ћемо најбезболније решавати проблем Косова и Метохије и у којим околностима, уочити важност сарадње са Хашким трибуналом, као и могућности за добијање страних инвестиција и подизање општег квалитета живота. Правилним процењивањем спречили бисмо изненађења и обезбедили потребно време за реализацију добијених захтева од међународне заједнице.

Битан предуслов за сузбијање деловања албанског лобија је државна активност, енергичност и упорност у решавању искрслих проблема. Када се овоме дода и осмишљена агенда за Космет, онда можемо говорити о активној политици. Вођење активне политике елиминише статичност свих политичких субјеката, обезбеђује брзо реаговање на лобистичке манипулације плаћених ПР компанија и пружање истинитих и материјално поткрепљених доказа међународној заједници о последицама ове активности.

Лобистичке компаније и појединци који раде у корист косовско-метохијских албанаца максимално користе нашу слабост, која се огледа у неистицању планова и предлога за решавање проблема на Космету. Да би се овај проблем превазишао мора се покренути иницијатива за активан однос у дипломатији, са тежиштем на убеђивању међународних представника у квалитет и могућност одржања наших предлога за решавање проблема на Косову и Метохији.

Албански лобисти захваљујући новцу и нашем неправилном односу према невладиним организацијама остварили су добре предиспозиције за решавање статуса Космета. Један од основних задатака наше дипломатије у наредном периоду мора бити сарадња и осмишљен рад са међународним институцијама, које доносе одлуке а посебно са невладиним организацијама које креирају политичко мишљење у Сједињеним Државама и у Европи.

Неопходно је ублажити јавно деловање против невладиних организација у Европи и смањити политику агресије против свих оних који се усуде да креирају своје политичко мишљење. Уколико се овом проблему приђе на другачији начин, сукоб мишљења се посматра као процес који даје резултате и да се не може генерално прихватити став да у невладиним организацијама седе само плаћеници односно лица којима је искључиво битан новац, исход ће бити знатно повољнији него постојећи.

Република Србија не контролише све делове своје територије, а решавање проблема је у сфери тоталне неизвесности и са проблемом више отворених и притајених сепаратизама. Поред тога на стање у земљи утиче и стопа незапослености од око 30%, посрнула привреда, изражена корупција, беда и сиромаштво, непоштовање судства, трговински и платни дефицит, и крајње несигурност улагања иностраних партнера. Из наведеног је видљиво да су положај и углед земље нарушени и да се морају предузимати адекватне мере за превазилажење постојећег стања. Једини начин за то је активна, офанзивна политика, која ће бити осмишљена, планска, са тачном поделом надлежности и одговорности, израженом сарадњом са међународном заједницом у свим аспектима где је то потребно. Овим мерама ће се подићи кредибилитет земље а тиме и постичи боља преговарачка позиција при решавању питања Космета и националних интереса.

Албански лобисти су знатно нарушили државни рејтинг Србије у међународним организацијама и допринели израженом потцењивању интереса државе на међународној сцени. Поред тога на руку им је ишло наше делимично подозрење према иностраним факторима, ради сталних ултиматума које смо добијали при дипломатским контактима. Овај проблем се може правазићи ако будемо сарађивали са свим јавним и

политичким факторима на постојећи светској сцени. Тек тада можемо очекивати да нас схвате и помогну у што бржем прикључивању интеграцијама само кроз сарадњу и потпуну отвореност у односима.

Ако желимо да будемо уважаван као фактор демократске државе, морамо бити способни да своје интересе заступамо и спремни да их бранимо као све друге европске државе. Неопходно је да се у вези са сваким озбиљним проблемом који је предмет преговора са страним чиниоцима, утврди која је то доња граница попуштања испод које се не сме ићи. На политичкој сцени уочавају се суштинске разлике о виталним државним и националним питањима између Владе, односно Премијера и Председника Републике. Оне се огледају у прилазу решавању проблема као што су Покрајина Косово и Метохија, сарадња са Хашким трибуналом, доношење новог устава Србије и реформе приватизације. Да би се постиго циљ и унапредио наш положај у свету потребно је изградити спољнополитичку стратегију за поступно отклањање слабости и елиминацију могућности понављања и прављења нових стратешких грешака. То подразумева покретање председника државе Србије, скупштине, владе, сви значајних институција, стручних и научних потенцијала и медија. У вези са наведеним, размотрићемо један пример који је тренутно актуелан: Наша земља пролази кроз фазу дипломатске активности чији је циљ да Србија прихвати њихову сугестију да нема шта да изгуби „условном независношћу“ Косова и Метохије, јер после пријема у ЕУ, постаје неважно да ли је у саставу Србије, или „условно” независно. И тада Косово и Метохија „остаје“ фактички зависно од Србије као моћније развијеније и кључног фактора на Балкану. Лобисти настоје да увере лидере у Србији да не постоји опасност од стварања Велике Албаније јер Европа то неће дозволити.

Нормализацијом и унапређењем односа са бившим југословенским републикама, задаје се одлучан ударац албанским лобистима, који су створили слику о људима са овог простора као примитивцима који не могу решавати своје проблеме на цивилизацијски начин и људима који су опасни за своју околину. Ово питање је веома битно за нас јер је ратна пропагандна машинерија формирала слику о Србији као земљи у којој влада хипокризија моралних вредности а геноцид је њен крајњи израз. Нови приступ омогућио би да се објективније сагледа постојећи људски, природни, привредни и културни ресурса. Паралелно са тим потврђује се и теза да резолуција СБ 1244 и није тако добар документат и не треба дозволити да она постане ограничење за постизање „реалног и одрживог“ решења које ће, омогућити брз привредан развој Србије и убрзати њен улазак у ЕУ. На овакве ставове се не сме базирати наш политичко становиште и стога је потребна будност и мобилност свих релевантних фактора политичке сцене и јавног живота земље. Приоритетна обавеза дипломатије мора бити да у свим приликама и свим контактима са међународним факторима, подсећа на неизвршене обавезе међународне заједнце: да обезбеди целовито остваривање резолуције СБ 1244 (1999.) и Кумановског споразума, да даје одговарајуће предлоге и иницијативе, поготово ако има примера у свету за решавање сличних проблема.

Међународној заједници се мора недвосмислено и јасно указати на њене обавезе у решавању косовскометохијског проблема као што су: остваривање људских права преосталог српског и другог неалбанског становништва у Покрајини; слободно, безбедно и достојанствено враћање око 250.000 расељених Срба и других неалбанаца,

гарантовање њихове безбедности и обезбеђивање основних услова за нормалан живот у Покрајини; разјашњавање судбине више хиљада убијених и несталих Срба и других неалбанаца од доласка UNMIK и KFOR до данас; привођење правди свих одговорних за злочине почињене у Покрајини у истом периоду; обнова порушених и спаљених споменика духовности и културе, кућа за становање, спровођење стварног разоружања и демилитаризације снага на подручју покрајине, односно свих терористичких, војних, или паравојних група и појединаца; заустављање илегалне обуке и наоружавања терористичких и паравојних група, као претње миру и стабилности; реституција власничких права над незаконито одузетом приватном, државном, црквеном и друштвеном имовином; враћање делова војске и српске полиције, у складу са резолуцијом СБ 1244 (1999.) и Кумановским споразумом. Овакав наступ је веома битан и наведена платформа мора представљати основу чији је крајњи циљ постизање иницијативе у решавању проблема постављање осталих факотра у дефанзивну позицију и тражење адекватног времена за изјашњавање и постављање рокова за коначно решење. Свима се јасно мора дати на знање да циљ није „коначни статус“, већ квалитет живота на Космету, обезбеђење једнаких људских права за све грађане, оживотворење преузетих и правно утемељених обавеза UNMIK и KFOR. Албанским екстремистима и лобистима који се упорно залажу за „независно Косово“ можемо се успешно супроставити сталним инсистирањем код међународне заједнице на успешности и начинима решавања преузетих обавеза над протекторатом. Ово је потребно чинити, јер тиме Србија има могућност сталне иницијативе. У дипломатским наступима треба се потенцирати суштина проблема, а она се састоји у угрожавању територијаолног интегритета Србије. Такав облик угрожавања нигде и никад није признат као легитиман циљ, већ представља противзаконито угрожавање принципа Повеље УН, Финалног документа ОЕБС-а из Хелсинкија и Париске Повеље. Мењање међународних граница на Балкану, поштовање ставова Бадинтерове комисије у случајевима свих бивших југословенских република, осим у случају Србије, представљао би преседан и акт дискриминације, који би угрозио мир и стабилност на Балкану и у Европи.

Не постоје услови, нити погодности, под којима би Србија требало да пристане на било какав вид независности Космета - ма како је стране силе називале: условна, безусловна, фактичка, формална, или било како другачије. Правна позиција Србије потпуно је јасна са становишта међународног права. Не постоји могућност наметања независности КиМ односно, одцепљења дела државне територије, све док се буде инсистирало на спровођењу резолуције СБ 1244 (1999.), Кумановског споразума, принципа Повеље УН, Завршног документа ОЕБС из Хелсинкиа, и одлучно одбијала свака врста трговине типа „територије за развој.“ Основ за позитивно решавање овог проблема је задржавање решавања косовско-метохијског проблема у надлежности Савета безбедности. Уколико би Србија прихватила трговину, нагодбу, или било какво „договорно решење“ изван Резолуције СБ 1244 (1999.) подршка пријатељских земаља постала би ирелевантна, јер би се сматрало да је такво решење хтела Влада и да не желе да се мешају у унутрашње ствари земље. Решење проблема Косова и Метохије није могуће без директног пристанка Србије. Другачији приступ решавању проблема довео би до сукоба са озбиљним правним, политичким и геополитичким регонима. Наметање решења које Србија не би прихватила, и у којем не би суштински учествовала, значило би почетак нове нестабилности у региону.

Један од начина супротстављања албанском лобију је стално инсистирање да међународни фактори разматрању организациони облика за Косово и Метохију, искључиво као покрајину са високим степеном аутономије у оквиру државе Србије. Статус аутономије било којег степена искључује суверенитет и међународни субјективитет, то практично значи да аутономна покрајина нема права на чланство у међународним организацијама у којима су чланице само суверене државе, као што су УН, ОЕБС, СЕ, ЕУ, СТО и др.

Позитивне резултате у супротстављању албанском лобију, можемо очекивати и након адекватних и добронамерних указивања наших дипломатских представника, на пропусте везане за процену постојаће ситуације присуство надметања у политичкој и стратешкој моћи на подручју Косова и Метохије. На тај начин указали бисмо да од тога нема користи Европа а да регион Балкана и сама Србије трпи само штету, да је присутност ривалства на овом простору крајње непродуктивно и да неминовно води сврставању на једну, или другу страну а чиме се нарушавају односи између балканских земаља. Било би пожељно назначити да се на тај начин трасира наставак незадовољства и нестабилности који може изазвати нове конфликтне ситуације и да овако нестабилан регион одлаже Евро-Балкански развој, намеће одлагање у инвестирање капиталних пројеката као што су изградња нафтовода, гасовода и саобраћајних коридора.

Један од битних начина за сузбијање деловања албанског лобија је и онемогућавање његовог финансирања. Потреба да се лобистима ускрати прилив новчаних средстава поклапа се са опредељењем наше земље да се бори против организованог криминала и тероризма. Самим тим намеће се потреба да наша дипломатија у свим контактима са иностраним факторима, потенцира оспособљеност наменских снага и богата искуства и сазнања Србије, која могу бити од великог значаја за борбу против међународног тероризма и организованог криминала свих врста. Ако се уз то наметне и разматрање евидентног укрштања путева терориста и криминалних организација на Космету, онда Србија постаје пожељан партнер у борби против једног од највећих проблема савременог доба. Имајући у виду кретање и деловање терористичких група углавном Ал Каиде у Европи, као и чињеницу да се простор бивших југословенских република користи као база за терористичке огранке, понуда наше земље да буде простор за стварање седишта регионалног центра за борбу против међународног тероризма и организованог криминала за Балкан има реалну основу. Овакав прилаз и овакве аргументе, прихватљивим чине и последња збивања у Лондону, регистровано присуство „Беле ал Каиде“ на Балкану као и пораст преливања организованог криминала са Косова и Метохије у све земље Европе. Наступ какав смо предочили омогућио би нам да уз себе, поред земаља Западног света имамо и партнере са којима већ имамо традиционално добре односе, Русију и Кину, земље такође угрожене тероризам и сецесионизом. Слични проблеми и међусобна подршка у решавању насталих проблема поспешују међусобну сарадњу, а Србија добија реалне шансе за подршку две сталне чланице СБ у остваривању својих интереса и подршци у ставовима за начин решавања косовскометохијског проблема, који је у надлежности СБ УН.

Да би се парирало албанском лобију, који непрекидно иницира и лансира своје идеје и планове за Косово и Метохију, везане за остваривање независности, дипломатија Србије,

нужно мора обезбедити јасан план о свом међународном деловању и у тај свој план укључити тим формиран од афирмисаних стручњака, аналитичара, и најбољих познаваоца косовске проблематике. Тим би требало да покрене иницијативу и формира предлоге и ставове за потребе наших органа и представника у дипломатским институцијама. Објединьавањем најбољих потенцијала наше земље у служби активне политике о Косову и Метохији, неоптерећене страначким прилазима, пасивна позиција успупила би место активном приступу, који намеће иницијативу, креативност и плодну сарадњу са међународни чиниоцима уместо идеја, заснованих на нереалним могућностима и непрпељивости према свакој врсте сарадње са страним актерима. Док се не оформи такав тим, у дипломатским наступима по, овом питању, окосница разматрања проблема би требало да буде став да би независност Косова створила опасну државну трговину у срцу Европе, која би представљала природно и безбедно уточиште не само за трговце дрогом, белим робљем, него и за илегалне имигранте и шверцере дуваном. Исламски терористе и екстремисте разних боја, који су западним истражитељима већ задали огромне муке услед својих упоришта, која су формирали Босни током ратних година, на овом простору имали би идеално поље деловања и последице би биле несагледиве за читав регион и шире.

Један од најделотворнијих начин супротстављања албанском лобију би био доношење законских одредби и регулатива којим се штити територијални интегритет и суверенитет земље. У складу са тим, неопходно је дефинисати уставним одредбама Србије одредбе према којим нико, у име српског народа и грађана Србије, нема права да формално или фактички, чињењем или нечињењем, прихвати или се сагласи, са условном или безусловном независношћу Косова и Метохије, односно, са искључивањем Покрајине из уставно-правног поретка Србије.

За реализацију овог задатка неопходно је поштовање следећих принципа:

1. Признавање авнојевских граница за све републике, као међународно признатих граница, (што су и ставови Међународне конференције о бившој Југославији и ставови Бадинтрове комисије);
2. Односе градити стриктним поштовањем принципа реципроцитета, равноправности и узајамности интереса. Једностране концесије које су чињене на штету СРЈ, потом СЦГ и Србије морају престати (подела заједничке имовине, једнострано повлачење противтужби, концесије у трговини);
3. Немешање у унутрашње послове;
4. Елиминисање свих облика дискриминације Срба који живе као националне мањине, у бившим југословенским републикама, гарантовање слободног, безбедног и достојанственог повретка свих избеглица уз пуно поштовање људских права.

Посебан принцип у процесу супротстављања идеји руководства Албанаца са Косова и Метохије за „независно Косово“ треба да буде управо метод њиховог најизраженијег начина деловања, за којим посежу након оружаних сукоба. Ангажовање иностраних лобистичких фирми и појединаца који имају утицај у политичким сферама постигли би жељени ефакат, промењену слику у западним медеијима а самим тиме и крајњи циљ - свест о положају Србије постојећим политичким околностима и нужности очувања суверенитета Републике Србије уз повећану аутономност са Космет. Сва

светска кретања, упозоравају нас да одређене државне институције морају тесно да сарађују са ангажованом лобистичком агенцијом и да им редовно прослеђују битне информације и тачне податке и тиме им омогући да формирају јасну слику којом би нас представила на прави начин, повлачећи паралелу од оног што је било, што јесте и што може уследити. Не сме се дозволити да непрофесионалност, спорост, страначки или било који други партикуларни интереси избију у први план. Свака лоби активност, која је методолошки постављена правилно и изведена у оптималном временском редоследу даће позитивне резултате.

Може се пуно урадити на промоцији одређених индустрија, које би могле заинтересовати пословни свет, уз адекватну примену селекције и ограничавања, јер иностране интересе и улагање капитала прати и борба за стабилност региона у који улажу средства. Важно је указати да Србија ради на доношењу и примени европских закона, као што је Закон о јавним набавкама и практично показати његову пуну примену. Процес лобирања и заступања интереса Србије, који обавља иностранa лобистичка кућа не сме се ометати домаћим аферама, неефикасношћу и мора се инситирати на тачности и прецизности информације. Идеална допуна таквом концепту лобирања била би дипломатска активност чије би се наступање заснивало на индетичним ставовим интересима и приоритетима. Коректним и правилним односима и сарадњом са најважнијим и најутицајнијим земљама Европе, као и са утицајним земљама: САД, Русијом, Кином, Индијом и Јапаном и са земљама тзв. трећег света. Дипломатија Србије мора својим конструктивним деловањем утицати у правцу измене досадашњег једностраног, проалбанског односа Запада, а пре свега САД и на тај начин пружити Србији подршку у решавању проблема у покрајини. Водећи крајње пажљиву и рационалну политику, као и стрпљивим деловањем постичићемо боље резултате који су нам неопходни будући да нам је цена наглих и непромишљених потеза већ добро позната. Иако имамо сасвим легитимне и оправдане примедбе на деловање међународне заједнице на Космету због неспровођења резолуције 1244, решења морамо тражити само заједно а никако у сукобу са њима. Да смо учинили знатан помак показују спољнополитички приоритети дипломатије изражени кроз свеобухватно ангажовање на спровођењу резолуције СБ УН 1244 о Косову и Метохији, деловањем у међународним форумима, посебно у Савету безбедности УН, ОЕБС-у и Савету Европе. Наши представници су у контактима са ОУН, ОЕБС, НАТО, СЕ, UNMIK и KFOR-ом, изражавали спремност за пуну сарадњу са међународном заједницом на спровођењу Резолуције 1244 СБ УН у циљу стварања услова за политичко решење у јужној српској покрајини, уз поштовање суверенитета и територијалног интегритета Србије.

6.9.4. Ангажованост дијаспоре

Српска дијаспора настала је у време сеоба пред најездом Турака, крајем XV и током XVI века. Највећи талас исељавања регистрован је после повлачења принца Еугена Савојског са Балкана 1690. године, када је преко 40 000 породица, под црквеним вођством Арсенија Чарнојевића I патријарха напустило Косово и стару Србију. Савремену дијаспору сачињавају: потомци исељеника, који су се отиснули у свет пре Другог сведског рата, послератна политичка емиграција, економска емиграција из бивше Југославије (радници и стручњаци који су отишли у западноевропске и прекоморске земље до 1980. године) и ратне избеглице из бивше СФРЈ (1991.-1999.).

Концентрација српске дијаспоре изражена је у индустријским центрима на североистоку и средњем западу САД: Питсбург, Кливленд, Детроит, Чикаго, Милвоки. Добрим делом асимиловани, негују осећај припадности српској заједници углавном на културно-верском плану: кроз Цркву, неговање обичаја (крсна слава, Божић итд.), фолклор, писмо, језик и чланство у задругарским организацијама. У време када припадници разних емигрантних заједница дају пун допринос наглом расту разних облика криминала широм западног света, припадници српске заједнице важе за узор грађанских врлина у својим срединама. Најновији талас српског исељеништва чине углавном млађи људи из крајева западно од Дрине, који су избегли због рата. Санкције, незапосленост и безперктивност су главни разлог због којих су углавном млади напаустили Србију. Они се још увек нису економски и професионално снашли, за многе правни статус у земљама где су се затекли још није регулисан, тако да вероватно неће имати ни правног основа ни заинтересованости за утицај на политички живот Србије.

Основну препреку за српски интерес у САД представља амерички Конгрес, где се одлуке заправо и доносе. Ту се утицај албанског лобија, који тежи проглашењу независности јужне српске територије, мери милијардама долара. Логично се намеће питање зашто Србија нема своју групу за лобирање у центрима моћи. Ако говоримо о неком ко је у лобирање уложио милион долара, говоримо о озбиљном лобисти, ако говоримо о сенатору или конгресмену, гувернеру, говоримо о правој особи за лобирање. Наша земља осим Рода Благојевића, гувернера Илиноиса и Џорџа Војиновића, конгресмена, других појединаца са реалним утицајем у америчком Конгресу, нема. Постоје само разне групације Срба у дијаспори које желе да се представе као лобисти. Истина је међутим да немамо никакве податаке да је неко уложио озбиљан новац за заступање српских интереса.

Да би се направили позитивни помаци у ангажовању наше дијаспоре, а циљу супротстављања албанском лобију било би пожељно предузети неке од предложених мера а тај задатак препустити дипломатским представништвима која морају прецизирати виталне националне интресе:

- изнети аргументе са којима треба наступати, против независности Косова и Метохије;
- предочити проблеме који нису решени у покрајини и дати смернице на који се начин то може реализовати;
- тражити од дијаспоре да преко својих клубова и манифестација које организује, лобира за националне интересе позивањем утицајних личности из политичког живота земље домаћина (материјал и смернице за оваква наступања треба да се обезбеде у министарству иностраних послова и путем амбасада или конзуларних представништава доставе дијаспори);
- задужити Министарство иностраних послова и Министарство за људска и мањинска права да припреме потребан материјал, који би дијаспора користила у својим терминима за медијско обраћање и у културно образовним емисијама у земљи домаћина;

- иницирати формирање фонда дијаспоре за ангажовање ПР организација у земљи домаћина.

Осим наведених захтева и предлога, било би корисно донети законска документа са којим би се дијаспори омогучиле повољности, као што су:

- оснивање министарства за дијаспору,
- учешће на изборима,
- могућност оснивања малих и средњих предузећа,
- додела општинског грађевинског земљиша на концесију од 20-30 година, с тим да се улагачи и градитељи ослободе од пореза прве две године и дају бенефиције послодавцу уколико запошљава већи број радника,
- укидање царине за увоз нових и половних машина, аутомобила и камиона, без обзира на годиште, с тим да услов за употребу истих буде техничка исправност коју захтевају критеријуми европске заједнице.

Наведени предлози обезбедили би опште задовољство дијаспоре, што би се одразило на њихову општу активост према матици земљи, инвестирање и политичко деловање у земљи домаћина. Посебно би се добило на квалитету повезаности наших људи у дијаспори у поспешивању њиховог осећаја припадности матици, а самим тим на слози и енергичном супротстављању албанском лобију.

6.9.5. Мере осталих државних органа

Упркос такве констелације и односа поводом Косова и Метохије Србија заступа принципијелну политичку опцију да сва питања у вези са јужносрпском Покрајином треба решавати мирним путем, демократским дијалогом и у интересу свих националних заједница које живе на Косову и Метохији. Нису Србији биле потребне никакве претње НАТО-а војном акцијом ради постизања мира, јер је њена опредељеност за мирно решење проблема исказана много раније. Споразум председника СРЈ Слободана Милошевића и амбасадора Ричарда Холбрука (Richard Holbrooke) требало је да иностраним чиниоцима пружи праву слику о Косову и Метохији и ономе шта се тамо стварно догађа као и да допринесе постизању мирног решења. Добра воља српске стране исказана је потпуним спровођењем постигнутих договора. Део легитимних полицијских снага повучен је са Косова и Метохије, укинута места за базирање тих снага у насељеним местима и уклоњени контролни пунктови на саобраћајницама а дипломатској посматрачкој мисији (КВМ) на Косову и Метохији омогућени су сви услови за рад - верификацију.

После постизања Споразума, Влада Србије и представници свих националних заједница на Косову и Метохији потписали су Декларацију о политичким оквирима самоуправе на Косову и Метохији. Изостали су једино представници разједињених национал-сепаратистичких албанских партија. Упучено је и низ позива Владе Србије за политички дијалог али безуспесно. Тиме су дефакто Србија и Југославија не само испуниле обавезе проистекле из релевантних резолуција СБ, Споразума и закључака ЕУ и Контакт групе, већ исказале искрен интерес за што хитније превазилажење проблема отвореним дијалогом, уз уважавање основних принципа који су договорени са амбасадором Р. Холбруком (Richard Holbrooke). Међу њима најјважнији су: заштита

територијалног интегритета и суверенитета Србије, поштовање мањинских права по највишим европским и светским стандардима, успостављање аутономије која не би била изван оквира устава Србије и постизање споразума који би једнако заштитио све националне заједнице које живе на Косову и Метохији.

Одговор на сва поменута настојања Србије били су још жешћи терористички напади терориста тзв. ОВК на припаднике војске и полиције, представнике државних власти и недужне цивиле. По својој суровости издваја се напад на кафић „Панда“ у Пећи, у коме су албански терористи убили шесторицу српских младића, од 15 до 31 године. Великог удела у таквом понашању терориста, несумљиво има пристрасно понашање дела међународне заједнице (Мисије за верификацију), као и све обимнија политичка и свака друга подршка Републике Албаније. Најупечатљивија илустрација злоупотребе стварног догађаја у креирању медијске слике је инсценирани случај „масакра албанских цивила“ у селу Рачак, да се скрене пажња са учесталих и веома сурових злочина албанских терориста и истовремено „створе“ услови за наставак и интензивирање притисака и претњи према Србији. Јавна констатација Дан Евертса (Daan Everts), шефа мисије ОЕБС у Албанији, дата почетком јануара 1999. године да се „не може негирати да север Албаније представља базу за обуку припадника ОВК“ није резултирала чак ни озбиљном осудом Албаније од стране међународне заједнице, која жучно протестује на сваку антитерористичку акцију полиције на Косову и Метохији.

Криза на Косову и Метохији не може се решити док год се албански терористи јавно и децидно не квалификују као и сви терористи у другим деловима света, њихова делатност недвосмислено осуди и не предузму све неопходне мере да им се ускрати свака помоћ и подршка из иностранства, а осталим становницима Косова и Метохије, који представљају већину, омогући да отворено и слободно, без страха и свој живот својих породица, изнесу своје ставове о начину заједницког живота свих националних заједница на Косову и Метохији.

Можда је ефекат медијског лобирања тешко мерљив, али може се пратити преко кретања већ формираног мишљења у медијима и званичних изјава државника, које битно мењају слику о Србије и приказује као земљу са великим потенцијалима и спремношћу на сарадњу и улазак у ЕУ. Влада Србије потписала је уговор са бриселском фирмом за лобирање „Džielis,“[841] која је средње рангирана, а основни критеријум за којем се повела биле су њене могућности и утицај на оне који одлучују у ЕУ. Изузетне резултате је постигла ангажујући се на задацима уласка Словеније у ЕУ. Задатак стручњака „Džielis“, био је да пред органима ЕУ и њеном администрацијом представљају интересе Србије, да се баве информисањем и едукацијом и утичу да се постигне боља позиција Србије у политичким или економским преговорима. У првој фази њиховог ангажмана тежиште дато на припреми порука и издавање часописа (издање - четири пута годишње), преко кога би разни актери у ЕУ требало да се информишу о ситуацији у Србији. Задатак „Džielis“ био је и рад са медијима. Планира се долазак новинара из ЕУ у Србију и отварање српске канцеларије за штампу у Бриселу. Томе ће предходити позитивна слика о Србији и процениће се најбољи тренутак за презентацију. Овакви потези би требало да дају добре резултате и постижу

[841]. Сајт: Владе Републике Србије, www.vlada.gov.rs

дугорочни ефект те их је потребно подржати и издвојити средства да се увећа број лобистичких кућа које раде за потребе наше земље. Уложени новац у рад ових фирми само је привидно потрошен јер се враћа у земљу кроз разне облике и делатности.

Досадашње политичко деловање Србије (државних институција) није било усмерено ка лобирању за своје интересе, насупрот албанском, које је збивања на простору бивше Југославије, тумачило стварајући негативну слику о Србији и српском народу као узрочнцима свих ратних дешавања. Разлог таквог односа се може тражити у томе што Србија нема дефинисану платформу о лобирању, нити издвојена средства у буџетима за такав посао. Можда је једина повољност по нашу земљу, након таквог односа била та што лобисти не могу да пресуде у доношењу одлука у Конгресу него могу само да убрзају или успоре доношење одлука.

Позитивни политички помаци су направљени кад је оформљен српски Кокус, који је мобилан у свакој прилици када се на Капитол Хилу расправља о Косову и Метохији. Такозвани српски конгресмени су успешно оборили резолуцију о независности Косова, коју су поднели Том Лантош и Хенри Хајд, а на претресу пред Комитетом за међународне односе Представничког дома, копредседавајући кокуса Ден Бартон упозорио је[842] да међународна заједница, упоредо са преносом овлашћења на косовске институције, мора да настави да се стара о правима мањина на Косову, поготово Срба, као и о безбедности енклава у којима живе мањине и о верским објектима.

Имајући у виду предвиђања да је 2005. година кључна за решавање статуса Косова и Метохије, активности српског кокуса на том плану биће значајније јер ће се убудуће одвијати и преко утицајних офиса у америчком Сенату. Ударно питање мисије, на којој се амерички конгресмени ангажују деловањем наше дијаспоре, су питања људских и верских права која су на Косову и Метохији угрожена, а у Кокусу покушавају да ангажују сенаторе који су релевантни и за питања тероризма.

Државни органи, који имају најзначајнију улогу у супротстављању тероризму, као и у другим кризним ситуацијама, имају посебне службе задужене за односе са јавношћу и, по правилу, припремљене планове за кризне ситуације. Све мере за спречавање тероризма могуће је посматрати као мере одвраћања и превенције. У прву врсту мера требало би уврстити оне које терористу одвраћају од извршења акта, а то су пре свега правне мере и део политичко-дипломатских мера. Терориста треба да зна да може кривично да одговара уколико изврши терористички акт или припада организацији и групи која припрема и извршава терористичке акте. Данас, међутим, када је честа примена самоубилачког тероризма, тешко је да се поверује да би претња хапшењем и пресудом могла да утиче на одустајање терористе од извршења таквог дела. Зато све значајније постају мере превенције. Оне су засноване, пре свега, на онемогућавању терориста да изврше своје акте. Чини их низ мера, као што је разоткривање терористичких група или онемогућавање терористима да дођу до финансијских средстава, конвенционалног или оружја за масовно уништавање, кампова за обуку и друго.

[842] Видети опширније на сајту http://www.dnevnik.co.yu/.

На који начин медији могу да дају свој допринос превенцији, али и одвраћању од терористичких дела? Потребно је, пре свега, указати на претпоставке за такву улогу медија.

1. *Слобода, етичност и одговорност медија*. Слобода медија, која је увек релативна, услов је професионалног приступа проблему тероризма. Поред тога, да би остваривали комуникацију са свим подсистемима, а пре свега политичко-безбедносним и са јавношћу, медији морају да поштују етику новинарства, односно све оно што она подразумева – истинитост, слободу, поштене методе за добијање информација, заштиту извора информисања... Међутим, извештавање о терористичким групама не подразумева свеобухватност која би дала исти простор и значај терористичким групама које убијају невине цивиле. Пракса земаља са најразвијенијим демократским принципима у информативној сфери показује да медији извештавају о насиљу које производе терористи, а готово никад о њиховим ставовима и захтевима.[843]

2. *Стабилни демократски политички систем.* Уколико је систем нестабилан и недемократски, а алтернативни (опозициони) гласови преовлађују, медији могу да буду у функцији промене режима, а извештавање о тероризму у функцији алтернативних ставова. У зависности од врсте таквог режима, терористички захтев може да постане опција за политичке промене. Међутим, тероризам као метод за промене не треба никада да буде опција коју подржавају медији.

3. *Постојање националног консензуса према питању тероризма.* То је претпоставка за добро функционисање адекватног извештавања у терористичким ситуацијама. Уколико поједине националне, етничке, религијске или идеолошке групе или њихови делови подржавају захтеве, па чак и методе (као што је то био случај на Косову и Метохији) група које се боре за одређене политичке циљеве и примењују терористичка средства, онда медији унутар једног система не могу да остваре праву комуникацију са појединим структурама јавности или доносиоцима политичких одлука. Постојање медија који подржавају алтернативне политичке захтеве, истакнуте од терористичких група, ствара дисонантне тонове у комуникацији, производи одређено реаговање политичког вођства и нејасну комуникацију са подељеном јавношћу.

4. *Јединствени стандарди у третирању проблема тероризма.* Тероризам мора да буде осуђен као метод и средство за постизање политичког циља. Ни у екстремним међународним ситуацијама и унутар репресивних система медији не могу да поставе питање оправданости тероризма, као оружја слабих, јер та флоскула никада не може да оправда убијање невиних. Ово је посебно значајно у извештавању о међународном тероризму, где политика двоструких стандарда претвара и у данашње време терористе у борце за слободу. Уместо тога, медији треба да допринесу политичким и идеолошким

[843]. У анализи америчких медија Палец је нашао да је једна трећина текстова фокусирана углавном на насиље у инцидентима. Одговор и ставови владе чине готово 40 процената, а мање од шест процената написа разматра циљеве група или подвлачи друштвене услове значајне за конфликт**.** Када је у питању телевизијски програм, бекграунд информације о терористичким групама представљају само три процента телевизијске покривености. Нешто другачије податке добио је Ајенгар. У анализи рађеној осамдесетих година прошлог века он је утврдио да је 74 одсто свих прилога о тероризму „епизодно“ (односно фокусирано на индивидуални акт насиља или његове ефекте), док су 26 одсто прилога тематски (односно говоре о тероризму као о политичком проблему, али без заступања њихових ставова). Ипак овај проценат је повољнији за терористе него када су други криминални и насилни догађаји у питању – њима се посвећује само 11 одсто информација које нису „епизодне“.

променама или нуђењу алтернатива и ненасилних облика решавања проблема који су узрок и последица тероризма.

Уколико су ове претпоставке задовољене, медији могу адекватно да остваре своју улогу у сузбијању или спречавању тероризма. На који начин они то чине?

1. У сарадњи са политичким вођством, медији могу да допринесу превенцији терористичких дела. То могу да учине на различите начине: од помоћи у преношењу података о терористичким организацијама, везама између различитих терориста и терористичких организација (посебно када су у питању међународни медији) и финансирању појединих група, повећању будности у вези са доступношћу појединог оружја, а посебно оружја за масовно уништавање, повећању степена самозаштите грађана, препознавању терористичке опасности.

2. Истовремено, медији могу да буду извор података за доносиоце политичких одлука, да извештавају о терористичкој организацији и њеним везама и другим подацима до којих дођу у оквиру истраживачког новинарства и контаката са другим међународним медијима.

3. Медији представљају јавни форум који ће покренути дискусије о друштвеном проблему и узроцима тероризма. Постојање унутрашњег тероризма указује на неопходност сагледавања његових узрока и проналажење политичких и других решења. Међународни тероризам захтева анализу узрока и налажење политичких решења која ће сузбити и умањити терористичку претњу.

4. Медији који високо цене демократске слободе непрестано ће подсећати власти на њихове шире дужности како би се обезбедило да одговор тероризму буде у складу с владавином закона, поштовањем основних права и захтевима социјалне правде.

5. Медији могу да подстакну власт на доследно развијање противтерористичких мера и да укажу на мањкавости у кризном менаџменту и неспровођење или лоше спровођење неких од тих мера. Истовремено, медији све чешће постају део кризног менаџмента у борби против тероризма. Постоје различити облици припрема сарадње медија и власти за могуће терористичке ситуације – едукација медија, заједничка припрема или институцио-нализовани облици њихове сарадње.

6. Медији треба да трагају за решењима која ће побољшати односе идеолошких, етничких, религијских или других група које су у конфликтним односима, односно медији морају да се „боре за срца и умове“ посебног дела јавности.

7. У ситуацијама када је почињен терористички акт, медији, одговорни према јавности, извештавају о инциденту, дају информације и упозорења, подстичу солидарност, мобилишу становништво и надлежне за отклањање последица акта, пружају подршку жртвама или њиховим породицама, али и едукују јавност о свим значајним питањима.
Медији би требало да информишу о свим релевантним подацима у континуитету, чим им информације постану доступне. Поред тога, информације треба да смање

потенцијалну панику и помогну људима да се боре с могућом атмосфером страха, хаоса и људске трагедије.

У првим извештајима новинари обично не располажу званичним информацијама надлежних органа, а некада им је и онемогућен приступ месту догађаја. Комерцијална нужда и потреба да се буде први доводе до тога да новинари износе и претпоставке - обично о броју жртава - и починиоцима. У наредним извештајима предност ће бити дата званичним саопштењима и информацијама које су потребне становништву,[844] а многи медијски посленици залажу се да новинари буду „агресивни посредник“, односно да обезбеде што више информација из владиних и других релевантних извора.[845] Наредне информације, по правилу, прате ситуацију са рањенима, као и извештаје о свему што снаге спасавања и пружања помоћи чине како би се избегла паника и створило поверење у власт. У исто време, у извештајима може да се саопшти да неке информације нису доступне јавности и да се изнесе разлог за то.

Карактеристично је да медији, извештавајући о терористичком акту, не информишу само ширу јавност, него и владу и званичнике. Они имају могућност да допру до свих простора угрожених терористичким актом због све развијенијих техничких могућности и коришћења алтернативних извора информисања, укључујући коришћење мобилне телефоније са лица места.

С друге стране, медији треба да информишу о реаговањима владе и свих органа одговорних за антитерористичку борбу, како би предупредили могуће нове терористичке акте. Медији морају да имају у виду и чињеницу да терористи такође имају приступ информацијама и да на одређени начин могу да их злоупотребе.[846]

Због сензационализма и потреба медија да буду бржи од конкуренције,новинари могу да буду у ситуацији да предузимају и неетичке поступке не би ли дошли до интервјуа или ексклузивних информација.[847]

Противници давања публицитета терористима и њиховом директном појављивању у медијима праве једноставно поређење - да ли би пљачкаш или силоватељ требало да се нађе у медијима да би објаснио разлоге својих поступака и да ли би требало, при томе, да му се омогући да и даље прети таквим актима?

а) Координациони центар за Косово и Метохију

Савезна Влада и Влада Републике Србије донеле су (02.08.2001.) одлуку о образовању Координационог центра за Косово и Метохију, због потребе да се на једном месту обједињавају и усаглашавају сви државни, политички и друштвени капацитети

---

844 .На пример, упозорења о непроходности путних праваца, забрани приступа одређеној локацији, као и информације о употребљеном оружју које би могло да има дужи ефекат или опасно дејство, уколико се сумња на употребу биолошко-хемијског или радиолошког оружја.

845.Уколико надлежни органи немају довољно „критичких података о јавном здрављу“, медији могу да подстичу надлежне да те податке изнесу у јавност.

846.У литератури се налазе и бројни примери да су терористи добијали информације слушајући и гледајући електронске медије о одређеном присуству појединих снага безбедности или њиховим планираним акцијама.

847.Често се за илустрацију ове тврдње наводи пример интервјуа са палестинским терористичким вођом Абасом, дат америчкој станици Ен-Би-Си у време талачке кризе на Бејрутскм аеродрому 1985. године.

усмерени ка решавању проблема Космета, како би њихов учинак био бржи и ефикаснији. У том смислу, Координациони центар је организован као професионална, надстраначка владина организација, са задатком организовања државних органа, организација и тела на решавању питања Косова и Метохије уз потпуно уважавање резолуције Савета Безбедности УН 1244 и инсистирање на доследном спровођењу Заједничког документа UNMIK-а и СРЈ из новембра месеца 2001. године.

Таква концепција Координационог центра полазила је и од уважавања савремене праксе у свету да се стратешка политика и правци деловања креирају у институцијама које су релевантне, без обзира на евентуалне промене владајућих партијских структура на политичкој сцени. Организацију Координационог центра, (укључујући и образовање посебних сектора чији су задаци проистицали из Програма за имплементацију Резолуције 1244 СБ ОУН) усвојиле су и републичка и савезна влада на својим седницама одржаним 2. односно 4. октобра 2001. године, а за правно седиште Координационог центра одређена је Грачаница. У састав Координационог центра ушли су Комисија за примену Војнотехничког споразума, Координационо тело за Југ Србије, Привремено Извршно веће Косова и Метохије и Савезни комитет за Косово и Метохију.

Законом о спровођењу Уставне повеље Државне заједнице Србија и Црна Гора, сходно члану 15., Координациони центар ради као кординационо тело Савета министара СЦГ и Владе Републике Србије („Службени лист Србије и Црне Горе“, бр. 1/03 и 21/03). У свом раду, као и у раду својих радних тела, КЦ обезбеђује пуну транспарентност, редовно обавештавајући све надлежне органе, обе владе и парламенте, али и све друге битне субјекте са којима сарађује о свим важним питањима из домена својих активности.

Упркос присуству међународних безбедносних и цивилних снага на Косову и Метохији, Резолуције 1244 СБ УН од 10. јуна 1999. године и Војнотехничког споразума потписаног у Куманову 09. јуна 1999. године, на седници Савезне владе ДЗ СЦГ 2001. године, констатовано је да се нису реализовали неки од значајних одредби тих докумената. То се пре свега односило на питања безбедносне сигурности свих грађана на Космета, заустављање исељавања Срба са Космета и стварање услова за њихов обезбеђен, сигуран и безбедан повратак на Косово и Метохију.

Програм и стратегија заједничког учешћа међународне заједнице, наше државе и свих грађана на Косову и Метохији, израђен је 2001. године с циљем да се лоцирају проблеми сагледају последице и нађу адектвана решења у њиховом превазилажењу.

Основни циљеви и принципи ове стратегије заснивали су се на уважавању Резолуције 1244, опредељености за пуну сарадњу са међународним снагама, развијању кооперативних, партнерских и савезничких односа ради решавања проблема на Косову и Метохији, уз јасно истицање ставова да ће се сви проблеми на Косову и Метохији решавати као проблеми који произилазе из односа савезне државе и Републике Србије према својој сувереној територији и према својим грађанима.

Могућности Координационог центра за Косово и Метохију у сузбијању деловања албанског лобија огледају се у његовом доследном спровођењу мера и активности, које су му утврђене при формирању, а односе се на:

- заштиту националних и државних интереса Републике Србије;
- очување Српске националне заједнице и осталих неалбанских заједница на Косову и Метохији, успостављањем потпуне безбедности, слободе кретања, права на рад, здравствену заштиту, образовање, право учешћа у јавном животу на свим нивоима, једнак приступ јавним службама и њихово активно учешће у институцијама;
  привремене самоуправе на Косову и Метохији;
- стварање ефикасног правног механизма за заштиту и повраћај приватне имовине;
- повраћај одузете својине и покретне имовине која је расељеним лицима остала у месту пребивалишта. Тамо где то није могуће, обезбеђење одговарајуће надокнаде;
- денационализацију имовине која подразумева враћање Цркви њених имања и имовине;
- заштититу повратника од дискриминације и стварање услова за њихово несметано и једнако учешће у јавном животу на свим нивоима, успостављањем потпуне безбедности;
- реконструкцију оштећене имовине - повраћај и обнову имовине;
- успостављање Мултиетничког судства;
- оживљавање економске активности и помоћ у отварању нових предузећа,

Наведене мере и активности не изилазе из признатих правних оквира међународне заједнице за било коју суверену земљу, чиме је нашој дипломатији отворен пут да реагује са правних и политичких основа када год се нека од ових мера и активности спутава.

Координациони центар има изузетно важну улогу и може успешно парирати албанским лобистима тако што ће алармирати државне институције о повреди наведених мера и спутавању реализације планираних активности. Поред алармирања институција државе, има могућност и обавезу обавештавања међународне заједнице и њених релевантних институција о проблемима са којим се суочава.

Преко својих организацијских целина понаособ (Комисија за примену Војнотехничког споразума, Координационо тело за Југ Србије, Привремено Извршно веће КиМ и Савезни комитет за КиМ), Координациони центар треба припремити материјал и учинити га доступним нашим дипломатским представницима пред сваки контакт са иностраним представницима, уз јасно дате назнаке, где је тежиште проблема и предлоге за њихово решавање. Оваквим поступањем спречиле би се контрадикторне изјаве политичких представника, држале се под контролом све „изврнуте чињенице” од стране албанског лобија и дали правовремени аргументовани одговори иностраним дипломатским представницима, који често долазе са гомилом предрасуда.

Тренутно стање је такво да се изградња мултиетничког и мултикултурног Косова и Метохије у пракси не спроводи. Припадници неалбанских заједница на Косову и Метохији живе у изолованим енклавама, са ускраћеном слободом кретања, без економског ослонца и приступа јавним установама. Створена је подела Косова и Метохије на албанску етничку територију и на мали број неалбанских сеоских етнички

чистих енклава, укључујући и једну градску енклаву у северном делу Косовске Митровице. Досадашња организација повратка дала је минималне резултате, на нивоу пилот-пројекта реализована је за неколико насеља. Приказ повратка српског становништва током 2003. године (*мапа бр. 9.)* нам јасно показује да је на том пољу заиста мало урађено, што потврђује аргументе да албанске екстремне снаге чине све да се заустави процес повратка на простор Косова и Метохије. Координациони центар за Косово и Метохију у наредном периоду (период преговора о статусу Косова и Метохије) мора интензивирати активности на домаћој и светској сцени заједно са институцијама републике Србије.

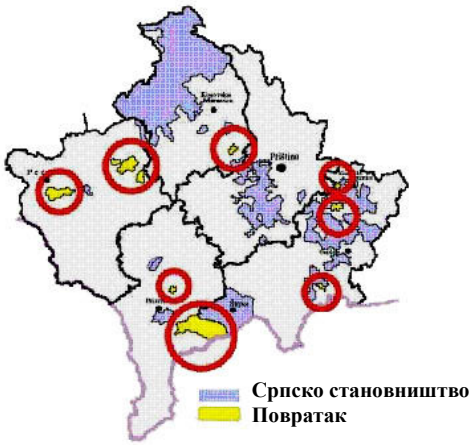

Повратак српског становништва током 2003. године

Мапа бр. 9: повратак српског станоништва током 2003.године.
Извор: сајт Министарства за Косово и Метохију

6.9.6. Мере међународних снага на Косову и Метохији

Организација Уједињених Нација[848]представља главни инструмент за јачање међународног мира и глобалне безбедности. Основ међународних односа представља, поштовање Повеље ОУН и принципа међународног права у решавању сваког проблема са којим се суочава светска заједница.

Циљеви Уједињених Нација дефинисана су у чл.1. Повеље и то су очување међународног мира и безбедности развијање пријатељских односа међу народима, успостављање свестране међународне сарадње.

ОУН након догађаја (11 септембра 2001. године) повећа своју улогу у својству координирајућег центра за борбу против међународног тероризма. Догађаји указују да ОУН адекватно реагује на сузбијање „најтежег злочина и опасности по мир и безбедност.“ Учесници 54. заседања Генералне скупштине су у усвојеној (на иницијативу руске делегације) изјави оквалификовали задатак борбе против међународног тероризма као „апсолутни приоритет“ светске заједнице. Укупно је током последњих година ОУН усвојила више од десетак различитих докумената

[848]. Стварање ОУН почело је још 1943. године на Московској конференцији, где је први пут споменута будућа међународна организација која ће почивати на начелу суверене једнакости држава и начелу универзалности за све мирољубиве државе. Представници савезничких великих сила одржали су 1944. низ састанака у Вашингтону у Палати Дамбартон Окс (по којој је ова Конференција и названа) у циљу формулисања предлога за успостављање „опште међународне организације“- Уједињених нација. Стара Југославија спада у ред оснивача ОУН. - www.ninicninic.com-tekstovi.

(конвенција и протокола) којима се одређују средства и методе борбе против међународног тероризма. Савет безбедности је усвојио резолуцију 1373, којом се предвиђају конкретне мере у правцу борбе против међународног теророизма. Поред осталог, резолуцијом се предвиђа недопуштање било којој држави да уступи своју територију терористима ради припреме акција против других земаља и њихових грађана и обавеза држава - чланице ОУН да обуставе финансирање и пружање друге подршке терористичкој делатности. Последњи наведени захтев до сада је испунило 166 земаља света.[849] У њиховим финансијским институцијама су замрзнута финансијска средства у укупној суми од 116 милиона долара, за која се сумња да служе за финансирање тероризма. Наведене мере усвојене резолуције представљају основ за предузимање акција за сузбијање лобирања у корист албанских екстремиста.

У свим дипломатским контактима и при иступањима пред ОУН на њих се треба позивати и указивати да се флагрантно крше. Територија Косова и Метохије је постала логистичка база за стицање капитала најекстремнијих терористичких група, територија која има најразвијенију мрежу организованог криминала и базу за скривање најмилитантнијих муслиманских група. Због доказаних активности неких наводно хуманитарних организација, на прању новца од дроге и наоружања, а у циљу спречавања развијања и преливања организованог криминала, постоји добар основ да се тражи од међународне заједнице акција ширих размера.

Оваквим аргументованим захтевима би се полако мењала слика о стању на Косову и Метохији и спречило лобирање у правцу независности. Указивањем на стварно стање у јужној српској покрајини код ОУН би се могло инсистирати на спровођењу стандарда и мерила за политичку, економску и безбедносну реформу на Косову и Метохији. Ти стандарди би морали да осигурају постојање основних вредности вишеетничког суживота, демократије, тржишну оријентацију и сигурност да Косово не представља војну или безбедносну претњу својим суседима. Ради ефикасносг супротстављања албанском лобију пред ОУН, треба потенцирати да је у Резолуцији 1244 (која се не спроводи) изричито наложено да се ОВК демилитаризује што није учињено, јер је добар део ОВК-а преименован у Косовски заштитни корпус. Треба изнети податак да КЗК није цивилна организација, како то албански лобисти потенцирају јер су припадници КЗК наоружани, носе чинове и имају организованост у складу са војним принципима. Треба потенцирати да се КЗК претвара у језгро војске независног Косова, да тако нешто није предвиђено Резолуцијом 1244, а да је концепт стварања мултиетничког друштва на Космета у пракси стављен у други план. Треба тражити од ОУН да се исправе грешке Михаела Штајнера (Michael Steiner) које је направио у тексту „Мандат за суштинску самоуправу на Косову.“ Он за становнике Косова и Метохије користи термин „Косовци“, а у албанској верзији „Косовари.“ Нигде не помиње Албанце, Србе, Роме, Турке, Бошњаке, Горанце и друге нације. На овај начин специјални изасланик УН утрао је пут ка независном Косову, чији би се држављани звали Косовци или Косовари. Ови термини и термин независно Косово такође не постоје у Резолуцији 1244. Потребно је указати на чињеницу да се не сме одустати од принципа „стандарди пре статуса“, те да су покушаји давања нове формуле типа „и

[849] Руска информативна агенција, РИА „Новости“, Москва 7 јун 2004. године у тексту „ОУН главни инструмент јачања мира и безбедности.“

стандарди и статус“ некоректни и битно различити од оног што је већ договорено и усвојено.

Овако формулисани захтеви пред ОУН од стране Србије представљају реалне и што је најважније потпуно основане захтеве, које албанска страна није у могућности да испуни због разгранатих вишегодишњих криминалних активности и поред патроната међународне заједнице.

Организација Мисије Уједињених нација на Косову и Метохоји (United Nations Interim Administration in Kosovo - UNMIK) - Основни циљ и мандант UNMIK-а је да се „успостави међународно цивилно присуство на Космету, како би се обезбедила привремена управа на Космету.[850] У дефинисању основног мандата, у Резолуцији 1244, лоциран је ранг самосталности у оквиру државе СР Југославије: „при чему ће народ Косова моћи да ужива суштинску аутономију у оквиру СР Југославије (...) и надгледати развој привремених демокаратских институција самоуправе.“[851]

Код дефинисања будућег статуса Космета у Резолуцији се два пута позива на Споразум из Рамбујеа. Споразум из Рамбујеа није потписан, али преко Резолуције1244 његови делови добијају легитимитет. Мандант UNMIK -а по Резолуцији бр. 1244 је следећи:

- обављање основних цивилно-правних функција кроз а) органе привремене администрације „као дела међународног цивилног присуства“, б) надлежан је да путем привремене администрације „обезбеди привремену управу“ на Космету;
- организовање и надгледање развоја привремених институција за демократску и аутономну самоуправу „до коначног решења“;
- постепено преношење UNMIK-ових административних задатака на локалне органе власти.
-

По оцени UNMIK -а општа безбедност је генерално стабилна са инцидентима ниског нивоа (косметски Срби се не слажу са овом оценом). Указује се на слаб рад судова и полиције у гоњењу и кажњавању починилаца злочина. Косметски Срби сматрају да УНМИК не ради довољно на превенцији и заштити од насиља и криминала над етничким мањинама и појединцима и да је недовољно активан у контроли гоњења и казњавања прекршиоца закона. UNMIK сматра да Србија (позива се Београд) треба да изостави своје коментаре који подупиру нетрпељивост и позива је на сарадњу. Супростављене стране и UNMIK између њих тешко комуникацију што доводи до општеног у решавања проблема.

Остваривање власничких права на Космету повезано је са успостављањем мултиетничког друштва и одрживим повратком избеглица и расељених лица.[852]Приватна имовина избеглих и расељених лица, посебно када су у питању припадници мањинских националних група, углавном је под нелегалним власништвом албанског становништва. Непостојање документације и невољност Албанаца да

[850].„Резолуција број 1244 (1999) Њујорк, 10. јун 1999. године, Савет безбедности УН, Прембула, Internet:http:// www.info.gov.yu/default.php?id=90,24/12/2005.
[851]. Ibid
[852]. „Одрживи повратак“ подразумева да се избеглице и расељена лица врате у своје куће, или поново изграђене, и да им се обезбеде услови да самостално себи обезбеђују средства за живот. Дакле, није у питању да се само врате и даље буду препуштени сами себи. Термин је увео УНХЦР и прихваћен је од косметских институција.

сарађују представља препреку у раду UNMIK-а. Процес „одрживог повратка“ нема услова да оживи (до сада се већином обезбеђивао повратак у напуштене домове и у мали број новоподигнутих кућа, без обезбеђивања услова за рад). UNMIK покушава да изгради флексибилнију политику повратка у места где је могуће организовати живот, али ови покушају активирају политичке манипулације, које производе супротну слику од стварности.

Мисија Европске Уније на Косову и Метохији (Europen Union) - Европска унија ће имати важну улогу када се буде расправљало о статусу Косова тако да се обезбеди пуна компатибилност са процесом европске интеграције. Савет министара је позвао високог представника ЕУ за спољну политику и безбедност Хавијера Солану да испита како би ЕУ могла да допринесе у напорима међународне заједнице на Косову и Метохији да спроведе резолуцију 1244 СБ УН и помогне у примени стандарда. Усвојен је документ који су сачинили високи представник ЕУ Хавијер Солана и европски комесар Оли Рен, по налогу шефова дипломатије Уније. Како је наведено у образложењу документа он укључује процену стандарда на Космету и процес ка решавању косметског статуса као и улогу ЕУ у даљим етапама на Космету.

Утврђено је да ће Европска унија бити тесно укључена у свеобухватну процену стандарда и подршку раду амбасадора Каи Ејдеа (Kai Eide) који ће по налогу УН обавити тај посао - „Свако решење мора бити потпуно сагласно европским вредностима и стандардима и допринети стварању европске перспективе Косова и региона.“[853]

Мисију Европске уније ће у предвиђеном времену заменити KFOR на Косову и Метохији и представљаће највећу цивилну мисију која ће бити покренута под мандатом Европске безбедносне и одбрамбене политике (EVOP). Саветодавна по карактеру, мисија ће бити предвођена институцијама ЕУ и Брисела. Успех ове мисије је веома значајан, будући да она представља нови тест способности ЕУ да преузме одговорност за безбедносне прилике у свом суседству. Неуспех у решавању изазова на Косову поново био би још један доказ такве политике.

Циљ Мисије је да подржи институције самоуправе на Космету приликом изградње капацитета полиције и правосуђе, као и управљање границама. На располагању мисије биће ограничен број извршних овлашћења. Рад мисије такође биће комплетиран постојећим програмима помоћи, којима на Космету руководи Европска комисија (ЕК).

Мисију ЕУ чине компонента полиције, компонента правосуђа и компонента границе. Компонента полиције треба да подржи деполитизацију и професионализацију полицијске службе на Косову. Компонента правосуђа треба да помогне процес правосудних органа како би била омогућена суђења према међународним стандардима и у најбољој европској пракси. Компонента граница усредсређена је на испуњење стандарда ЕУ. Нарочито је важно истаћи да ће се гранична компонента старати о административним прелазима број 1 (Јериње) и 31 (Брњак) у северном делу Косова и Метохије. Мисија ЕУ неће бити замена за UNMIK већ подршка, ментор, тело које ће

[853]. Погледати опширније писање дневног листа Политика од 14. јуна 2005. године у тексту „Кључ и у Европи“, стр.1.

пратити и пружати савете локалним властима током обављања извршних дужности у посебним областима надлежности.

Мисија ОЕБС на Косову и Метохији успостављена је након доласка међународних снага, 01. јула 1999. године и делује у склопу привремене администрације Уједињених нација (UNMIK). Један од главних задатака Мисије је изградња демократских институција и организовање избора. Србија подстиче јачање сарадње мисије ОЕБС, у региону, посебно на Косову и Метохији, у Македонији и Албанији, с обзиром на проблеме који погађају овај регион (тероризам, организовани криминал, нелегална трговина оружјем, дрогом, људима). Нарочито смо заинтересовани и поздрављамо иницијативу шефа Мисије ОЕБС у Србији за већом координацијом и сарадњом две мисије ОЕБС које делују у СРЈ (Мисија ОЕБС у СРЈ и Мисија ОЕБС на КиМ, која делује у оквиру UNMIK), са нагласком на плану повратка избеглица и интерно расељених лица, заштити имовинских права, проблема решавање несталих лица, заштити људских права и посебно правима мањина итд.

Мисија ОЕБС у СРЈ - је успостављена на позив СР Југославије, одлуком Сталног савета ОЕБС, 11. јануара 2001. године. Делује на целој територији СЦГ са мандатом да, у тесној сарадњи са надлежним органима Србије, пружа помоћ и експертизе нашим властима на свим нивоима, као и заинтересованим појединцима и организацијама, на плану демократизације, заштите људских и права националних мањина и владавине права, развоју независних медија, унапређењу заштите животне околине економске транзиције. Активна и конструктивна сарадња, коју савезне и републичке власти остварују са Мисијом на позицијама партнерства, позитивно се оцењују, како у Србији, тако и у ОЕБС-у. Мисија је посебно ангажована на плану стабилизације ситуације на југу Србије, у блиској сарадњи са Координационим центром за Југ Србије, кроз програм обуке мултиетничке полиције и организовање ванредних локалних избора.

Дипломатским деловањем ове организацији, у областима које су наведене, стварају се повољне могућности за сузбијање деловања албанског лобија. Веома је битно да се наша дипломатија избори за адекватно реаговање ове институције на политичкој сцени међународне заједнице, када је у питању њена област деловања. То се посебно односи на реаговање при повреди области безбедности и људских права, јер се иста непрекидно крше, а представљају услов за усвајање стандарда за стварање мултиетничког Косова и Метохије.

З А К Љ У Ч А К

Албански сепаратизам на Косову и Метохији има свој историјски континуитет. У периоду од 1945. до 2003. године, темељио се на могућностима флексибилног тумачења усвојених апстрактиних принципима, дефинисаним на II заседању АВНОЈ-а 1943. године. Примарност у њиховом поимању важности одлука даје се право на равноправност свих националних мањина са нацијама, (односно конститутивним југословенским народима), права на самоопредељење до отцепљења и принципа једнакости, братства и јединства. Позивајући се на основне принципе, на којима се изграђивала социјалистичка Југославија косметски, албански сепаратисти тврдили су да се налазе у неравноправном положају у односу на Косметске Србе и Црногорце и да су угњетавни од истих. Тај свој давно осмишљен аргумент добија на снази континуирано и остаје актуелан до реализације Резолуције Савета безбедности УН бр. 1244 1999. године.

Уз велику помоћ из иностранства, нарочито албанске ириденте, у финансијама, људству, наоружању, обуци и политичком лобирању у другим државама, своје сепаратистичке активности Косовски Албанци успели су великом делом привремено да остваре доношењем Резолуције 1244. Вешто су користили неповољан положај Србије која се из дана у дан котирала све лошије особито у односу на бивше Републике социјалистичке Југославије потоње СРЈ. Своје пријатеље и помагаће налазили су у државама које су званично заузимале неутралан став према Србији односно Југославији, а фактички показивале крајњу нептпељивост према њеној политици и ставовима и пружале снажну подршку снагама које су радиле на њеној дестабилизацији и политичкој дисквалификацији.

Од првих година после Другог светског рата 1945. године косметски Албанци наклоњени сепаратизму дегларишу се као дискриминисана национална мањина на Косову и Метохији. Терористи који се групишу на Космету дефинишу Србе као извор и покретаче овог процеса. Њихове примедбе тичу се првенствено недовољног учешћа у јавном, привредном и културном животу Косова и Метохије и Југославије. У том континуираном процесу настојали су да избегну тражење решења унутар Србије, афирмисали су решења унутар Покрајине, и на реалацији Покрајина - Југославија, Покрајина - међународна заједница. Овај вербални притисак и уцењивање усвојен је као специфичан и успешан метод остваривања сепаратизма из Србије превенствено, а и из Југославије индиректно. Принципи једнакости, братства и јединства осмишљени као мостови самосталности и спајања у социјалистичкој Југославији вешто су коришћени од стране косметских сепаратиста као основни аргументи у настојању да себе представе као потлачене и недовољно афирмисане и неискоришћене људске потенцијале.

Позивајући се на принцип равноправности појмова народ и национална мањина успели су да назив „националне мањине“ замене називом „националност“ који у енциклопедијама и речницима других европских народа не постоји. Албански сепаратисти на Косову и Метохији не прихватају статус националне мањине, циљ њихове дуготрајне борбе резултирао би на крају XX века новим позицијом конститутивног народа-нација, а стало неалбанско становништво не прихватају статус националне мањине. Реализацијом свог захтев да се назив Косово и Метохија промени

у назив Косово, званично и јавно изгубило се из употребе назив Метохија који означава историјску чињеницу о бројности православних црквених имања (метох- црквени посед). Устав из 1974. године, третира велику победу албанских сепаратиста, који су се изборили за високи степен самосталности у законској, извршној и судској власти да су формално представљали аутономну покрајину Републике Србије али реално су имали државна обележја и функције унутар Србије и Југославије. То се најсликовитније види званично троимено означавање Републике Србије: Покрајина Војводина, Покрајина Косово и Метохија и ужа Србија. Истовремено, структура становништва се рапидно мења у корист косметских Албанаца који имају и највећу стопу наталитета у Србији и Југославији, чак и у Европи за анализирани период од 1945. до 2003. године. Њихови захтеви за доминатном улогом у јавном животу Космета успели су у време социјалистичке Југославије да промене кадровску структуру Покрајине у своју корист.

Истовремено албански сепаратисти стварају непријатну и непријатељску атмосферу међу становништвом Косова и Метохије нарочито се усмеравајући на стварање два супростављена фронтална табора албанског и неалбанског становништва. На неалбанско становништво деловали су застрашивањем, претњама, применом силе и принудама. Своје акције нарочито су усмеравали према косметским Србима као припадницима најбројнијег становништва. Ове чињенице јасно говоре да су албански сепаратисти деловали двојако легално преко званичних институција државе и илегално стварајући атмосферу напетости и заствашивања ван инстиције државе, тражећи подршку од иностраног фактора за процес принудног исељвања неалбанског становништа са Космета.

Овакво понашање стварало је атмосферу страха и тражења излаза у исељавању. Неалбанско становништво које није прихватило ову опцију било је присиљено на одбрану односно самоодбрану. Одбрана косметских Срба неминовно је везивала и активирала остало српско становништво у Србији и ван ње, подстакнуто жељом да се очува опстанак народа на његовом историјском станишту. Национализам у српским редовима вратио се као бумеранг албанском сепаратизму. И постао основно средство у „одбрани“ косметских Албанаца чији је циљ да не изгубе стечене позиције.

Тероризам као облик активности албанских сепаратиста чији је стицање и очување постојећих позиција испољаво се у континуитету али са различитим деловањима и интензитетима зависно од процене каква је друштвена ситуација у Југославији и њен положај у међународним односима. Тако да се тероризам албанских сепаратиста може у начелу поделити према његовом фронталном испољавању на: оружани и неоружани.

а). Оружани се испољавао у ратним околностима кроз масовне терористичке оружане акције, које су се испољавале како за време Другог светског рата тако и деведесетих година XX века, када се воде ратови на тлу бивше социјалистичке Југославије. Видови испољавања оружане терористичке активности албанских сепаратиста су субверзије, диверзије, атентати и сукоби већих размера са цивилним становништвом, милицијом и војском.

б). Ненаоружане терористичке акције представљале су варијанте психофизичког злостављања од претњи и притисака до појединачних физичких злостављања

појединаца - цивила. Албански сепаратисти су своје терористичке активности усмеравали према цивилном неалбанском становништву али и према својим сународницима - Албанцима који им се нису прикључили или их нису подржали. Масовне терористичке акције албанских сепаратиста су се исказивали у насилним протестима, нередима и немирима. Тада су кршили људска права и слободе самог албанског становништва на Косову и Метохији, јер су масовно користили своје малолетно становништво наводећи их да изазивају немире и сукобљавају се са цивилима, милицијом и војском, као и да их постављају у прве редове демонстраната користећи их као штит што представља најсировији вид кршење дечјих права.

Општи циљ албанских сепаратиста био је двојак:

- да остваре етнички чисто албанско Косово,
- да се осамостале од Србије, односно да остваре своју независност путем геополитичког издвајања првенствено из Србије и по могућству из Југославије.

Своја терористичка деловања албански сепаратисти покушавају да прикажу као ослободилачку борбу од српског терор. Али, чињеница да ослободилачка борба искључује убијање, малтретирање и протеривање цивилног становништва. За своја убеђења албански сепаратисти не боре се по правилима међународног и обичајног ратног права већ терористичким акцијама. Насиље које спроводе уперено је против основних људских права и слобода. Крше се основна начела преамбуле Декларације о људским правима и слободама УН: право на живот и борба против страха, што за собом повлачи неостваривање и свих осталих права и слобода човека.

Њихов тероризам има политички циљ - сепарацију Косова и Метохије из Србије, а остварују га методом етничког чишћења неалбанског становништва. Сепаратизам ових политичких група нема основа како историјских и цивилизацијских, тако ни културних, ни традиционално-обичајних. Ако изузмемо питање ко је први дошао на подручје данашњег Космета (иако и за то питање има објективни одговор да је то био српски народ) остаје необорива чињеница да на том тлу вековима живе и Срби и Албанци са припадницима других народа. Сви они имају једнака права на своју постојбину и своја вековна огњишта. Албански сепаратизам који искључује права других народа и националних мањина, права и слободе појединаца, не поштује међународно право и захтева оштру осуду. Неопходно је успостављање равноправне заступљености поштовања свих историјских, цивилизацијских, културних, традиционална-обичајних и међународних права за све народе и народности који су смешени на геопростору Косова и Метохије. Фаворизовање само албанском становништву пружају се оптимални услови за даљи развој албанског сепаратизнма који је усмерен на насилно отцепљење од српске државе. На тај начин стварају се погодне околности да се простор Балакан претвори у константан извор националних сукоба, тежњи за променом граница и етничких сукобима несагледивих размера чија би ескалација довела до миграције становништа у земље ЕУ, за које она очигледно није ни расположена ни спремна.

Статистички подаци државних органа Србије, верских и других националних и међународних организација, о броју и последицама насилних аката албанских екстремиста на Косову и Метохији само су доказ више за њихово насило деловање, као

општепознату чињеницу. Иако су албански екстремисти некад комбиновали насилне са ненасилним облицима свог деловања, они су остали доследни у коришћењу насиља као основног средства своје политичке борбе, којим су истовремено одржавали и сопствено постојање и етнички конфликт на Косову и Метохији. Они су тако увек били ближи насиљу него преговарачком столу или гласачким кутијама, као средство ненасилне политичке борбе, а њихово ненасилно деловање увек је било у сенци насиља.

Решавање албанског тероризма доминантно и примарно као унутрашњег безбедносног проблема, уз низак ниво неопходне сарадње са најважнијим чиниоцима међународне заједнице, примарно и тежишно војно полицијским и секундарно политичко дипломатским мерама и средствима, истраживањем су потврђени као значајни узроци непотпуног успеха Србије у његовом сузбијању. Такво решавање проблема албанског тероризма, поред других негативних утицаја, довело је Србију и тадашњу СР Југославију у позицију противника, а не сарадника међународне заједнице, која се сврставањем на страну албанских терориста, декларисала као противник Републике Србије у сузбијању албанског тероризма. На непотпун успех антитерористичких мера против албанског тероризма, посебно су утицали: неповољна традиција албанско-српских односа; неповољан међународни положај Србије и неповољан утицај кључних чинилаца међународне заједнице на решавање проблема албанског тероризма; као и неповољани услови извођења антитерористичких операција.

Истраживањем међутим, нису утврђени јасни индикатори који би указивали на то, да би чак и повољан међународни положај, па и потпуна сарадња Србије са међународном заједницом у решавању проблема албанског тероризма, довела до повољнијих ефеката по Републику Србију. Напротив, неке важне чињенице указују и на то, да су интереси најзначајних субјеката међународне заједнице по питању Косметске кризе, од Дејтонског споразума до данас, дијаметрално супротни интересима Србије по тим питањима, независно од нивоа сарадње и од тога ко је политичка опција на власти у Србији. Такав став произилази и из чињенице да ни висок ниво сарадње Србије са најваћнијим чиниоцима међународне заједнице који је успостављен после 2000. године, није поправио изгледе на потпуни успех у решавању проблема албанског тероризма на Космету. О томе најјасније сведочи сличност „ултиматума“ из Рамбујеа, са последњим планом Марти Ахтисарија за решавање статуса Космета.

И поред непотпуног успеха у сузбијању албанског тероризма на Косову и Метохији до 1999. године, резултати овог дела истраживања показали су висок ниво успешности ангажовања српских снага безбедности у сузбијању скоро идентичног албанског тероризма у општинама Прешево, Бујановац и Медвеђа после 1999. године. На тај начин потврђено је, да су те снаге, у борби против албанског тероризма на Косову и Метохији, стекле значајно искуство у сузбијању сепаратизма и међународно подржавног тероризма, који може бити од посебне користи у њиховом будућем антитерористичком деловању. Савремена терористичка пракса међутим потврђује да модерни тероризам има решење за сопствени опстанак чак и у најнасилнијим условима антитерористичке борбе, као и да краткорочни успеси у тој борби, често не доприносе дугорочном решењу проблема.

Генерализовањем презентираних резултата истраживања о насиљу албанских екстремиста односно албанском тероризму на Косову и Метохији у последњој деценији прошлог века, могу извучи следећи сумарни закључак: 1) насиље албанских екстремиста имало је сва општа, односно основна, неопходна и довољна обележја тероризма; 2) погодујући услови, субјективни узроци, националистички и сепаратистички циљеви, висок ниво просторне распрострањености, учесталости и интензитета аката, масовност учешћа и подршке грађана, пресудан утицај војни средстава и начин извођења терористичких аката, тежина последица, висок ниво остварености терористичких циљева и несуспех државе у његовом сузбијању, посебно су специфичности албанског насиља на Косову и Метохији; 3) према специфичности албанско насиље испољено кроз тероризам се може квалификовати посебном врстом тероризма сепаратистичког и криминално-кланског типа, а током 1998. и 1999. године, имао је и обележја посебне врсте тероризма герилског типа, када је доминатно био у функцију садржаја инструкцијске борбе албанских екстремиста и подршке посебној врсти агресије против Србије.

Истраживањем је потврђено да су насилној кампањи албанских екстремиста посебно погодовали у теорији тероризма познати фактори, међу којима су посебно значајни: 1) висок ниво идентитета, хомогености и солидарности етничких Албанаца, чиме је задовољена потреба за успостављањем терористичке организације, њеном попуном и обуком њених припадника у специјалним терористичким вештинама; 2) постојање милитантних вођа способних да покретање и усмеравање борбе и за мобилисање масовне подршке великих делова својих етничких група и за њихово уверавање у стварност „претње“; 3) емотивно повезивање на историју и историјске митове; 4) политичка и војна подршка спонзора или савезничких држава, група или других спољних фактора; 5) постојање извора готовог новца за куповину оружја, муниције и терористичке опреме и њихова доступност; 6) увереност вођа насилних група у предност над својим противницима и у изостанак уплитања у оружани сукоб других држава или група на страни њихових противника.

Благонаклоност међународног јавног мњења, албански екстремисти су обезбедили дугогодишњим лобирањем код моћних земаља, исцениранim догађајима, у којима су антитерористичке мере полиције и ВЈ, представљене као брутална прекомерна сила спрског хегемонизма против недужних Албанаца. На тај начин, супротно свим међународним уговорима и Повољи УН, изнуђени одговор снага безбедности Србије и Југославије над албанским тероризмом и оружану побуну искоришћен је као повод заштитом људских права Албанаца наводно угрожених од српског хегемонизма и терора посебно након лансирања медијске кампање о фингираној „хуманитарној катастрофи“ наводно изазваној „прекомереном употребом силе“ српских снага безбедности против цивилног становништва на Косову и Метохији.

Светска јавност би морала да се боље упозна са косовском стварношћу, као и са питањем опстанка српског народа, угроженог планским геноцидом. Без обзира на сва досадашња реаговања, косовско питање није албанско, већ српско питање. За Албанце, то је само етапа њихове експанзије и освајање централног балканског простора, док је за Србе питање биолошког и националног опстанка, питање слободе и равноправности људских права и националног идентитета.

Признати право другоме није могуће по цени одрицања свог елементарног права, па самим тим ни разговор о било каквом одустајању од суверености српског народа на својој земљи није могуће, а да се не доведе у питање саме основе на којима почива Република Србија, Уједињене нације, Европска унија, Савет Европе и друге међународне организације које би требало да представљају гарант мира и стабилност у свету.

Списак прилога

Скраћенице	Прилог - 1
Важни датуми	Прилог - 2
Шематски приказ модерног тероризма	Прилог - 3
Дневни ред илегалне скупштине Косова	Прилог - 4
Изводи из „устава Републике Косова“	Прилог - 5
Резолуција илегалне Скупштине Косова	Прилог - 6
Нота бр. 04509	Прилог - 7
Споразум о мисији ОЕБС-а за верификацију на Космету	Прилог - 8
Резолуција 1203 Савета безбедности УН	Прилог - 9
Резолуција 1244 Савета безбедности УН	Прилог - 10
Војнотехнички уговор између међународних снага безбедности (КФОР) и влада Савезне Републике Југославије и Републике Србије	Прилог - 11
Резолуција о стању на Косову и Метохији и положају српског народа и припадника других неалбанских заједница	Прилог - 12
Декларацију о Косову и Метохији	Прилог - 13
Декларација Скупштине Србије	Прилог - 14
Заједнички документ УНМИК-а и СРЈ	Прилог - 15
Уништена културна баштина Косова и Метохије	Прилог -.16
Састав и размештај КФОР-а НА КиМ и Састав и размештај КЗК на КиМ	Прилог -.17
Хронологија напада Нато на Савезну Републику Југославију	Прилог -.18
Команданти опреативних зона ОВК (1999. године)	Прилог -.19
Криминални клан "Дреничка долина"	Прилог- .20
Косовски заштитни корпус- регионални команданти (2000.)	Прилог -.21
Криминални клан Харадинај	Прилог -.22
Криминалне групе и појединци у Приштину	Прилог -.23

Прилог - 1

СКРАЋЕНИЦЕ

АБХО: Атомско-биолошко-хемијско оружје (средства, оружје за масовно уништавање)
ААК : Aleanca për Ardhmërinë e Kosovës
АВНОЈ: Антифашистичко веће народног ослобођења Југославије
APR: Partia shqiptare e Punës
АКМО: Аутономна косовско-метохијска област
АНА: Armata Kombëtare Shqiptare
АП: Аутономна покрајина
АП КиМ: Аутономна покрајина Косово и Метохија
ДФЈ: Демократска Федеративна Југославија
ДБ: Државна безбедност, (тајна полција, заменила БИА)
EU: Evrposka unija
ICTY: International Crimnal Tribunal for the forme Yugoslavia формер (Хашки трибунал)
JCO : Јединице за специјалне опреације Ресора државне безбедности Србије
ЗОМ: Здружени одреди милиције
KBM: Kosovo Verification Mission OEBS
KZK: Trupat Mbrojtëse të Kosovës
КиМ : Косово и Метохија
КЛА: „Kosovo Liberasion Armu“ (Енглеска скраћеница за ОВК)
КПЈ: Комунистичка партија Југославије
KPS: Shërbimi Policor i Kosovës
KFOR: Snge international security in Kosovo and Metohija
LBD: Lëvizja e Bashkuar Demokratike
OIM: International Organization for Migration
MPRI: (Militari Professional insoporatedилитари)Удружење пензионисаних резрвних припадника америчких оружаних снага
NATO: Euro-Atlantic military alliance
НОП: Народноослободилачки покрет
NOPK: Lëvizja Kombëtare Çlirimtare e Kosovës
НРК: Народни покрет Косова Lëvizja Popullore e Kosoves
НРКК: Lëvizja popullore pre Republiken e Kosoves)
НПС: Народна Република Србија
LDK: Lidhja demokratike e Kosoves Демократски савез Косова.
OVK: Ushtria Çlirimtare e Kosovës
ОВПБМ: Bujanoc, Ushtrisë Çlirimtare të palosur dhe Medvegjë
ОКЗ: Основни кривични закон Југославије-сада Србије
OMLK: Косова Organizata marksiste leniniste dhe të Kosovës
ONA: „Oslobodilačkasrodna ushtrisë në territorin e Maqedonisë
ОУП: Одељење унутрашњих послова
ОРДБ: Одељење ресурса државне безбедности
PD: Partia Demokratike e Shqipërisë
PDSH: Partisë Demokratike të Shqiptarëve të Maqedonisë
PPD: Partia e Progresit Partisë Demokratike të Shqiptarëve të moderuar
PASRJ: Partia shqiptare për një republikë socialiste në Jugosllavi
ПЈП: Посебне јединице полције
ПЈП (А): Маневарски одреди ПЈП

ПЈП (Б): Територијални одреди ПЈП
ПКК: (Сепаратистичка) Радничка партија Курдистна у Турској
ППО: Посебна привремена одељења
ПС: Полицијске станице
ПЈП: Локалне посебне јединице полиције
РПО: Резервна полицијска одељења
РС: Република Србија
САЈ: Специјална антитерористичка јединица (МУП-А Републике Србије)
САД: Сједињене Америчке Државе
САП: Социјалистичка аутономна покрајина
САПК: Социјалистичка аутономна покрајина Косово
СКЈ: Савез комуниста Југославије
СПЦ: Српска православна Црква
СРЈ: Савезна Република Југославија
СРС: Социјалистичка Република Србија
ССУП: Савезни секретаријат унутрашњих послова
СУП: Секретаријат унутрашњих послова
ССП: Станица саобраћајна полиција
СПП: Станице пограничне полиције
СФРЈ:Социјалистичка Федеративна Република Југославија
СИГУРИМИ: Тајна полиција Албаније
СЦГ: Србија и Црна Гора
ТАБ: (1-450): Доказни предмети коришћени у сведочењу пред Међународним кривичним судом за бишу Југославију (Хашки трибунал)
УЈДИ: Удржења за југословенску демократску иницијатициву
UMNIK : The international civilian mission in Kosovo and Metohija
FARK: Forcave të armatosura të Republikës së Kosovës
FAS: Federation of American Scientists in Washington
ФКВ: Fronti i Kuq PopularФНРЈ: Федеративна Народна Република Југославија
Хашки трибунал: Међународни кривични суд за бишу Југославију (ICTY)
ЦК СКЈ: Централни комитет Савез комуниста Југославје
ЦРДБ: Центар ресурса државне безбедности

Прилог - 2

ВАЖНИ ДАТУМИ

VII век: Илири се последњи пут помињу као етничка група у Чудима светог Димитрија.

XI век: Византијски хроничари први пут помињу Албанои или Арбанити.

1160: Појављује се српска династија Немањића.

1219: Српска православна црква постаје аутокефална.

1347: Српски краљ Душан крунисан за цар.

1371: Победа Турака на бици на Марици.

1389: Косовски бој.

1443 -1468: Скендербегова епска борба против Турака.

1557: Обнова Пећке патријашије на иницијативу великог везира Мехмед-паше Соколија.

1683 -1690; 1717-1737: Период Аустро-турских ратова.

1690: Прва сеоба Срба, под патријархом Арсенијем III Чарнојевићем.

1716 -1718: Нови аустријско-туски рат, српске буне на Косову.

1730: Друга сеоба Срба под патријархом Арсенијем IV Јовановићем-Шакабентом.

1766: Укидање Пећке патријашије.

1804: Први српски устанак под вођством Карађорђа.

1830: Османско царство признаје Србији статус аутономне кнежевине.

1844: Илија Гарашанин пише Начертаније, чији је циљ да се око Србије изгради држава јужнословенских народа.

1878: Берлински конгрес: - Србији је призната независност и припојена су јој три јужна округа: Нишки, Пиротски и Врањски. Створена Призренска лига, као прва манифестација албанског национализма.

1881: Турска војска је до ногу потукла војску Призренске лиге.

1912: Први балкански рат, устанак косовских Албанаца с циљем добијања аутономије у оквиру царства.

Проглашење независност Албаније 28. новембра у Валони.

1913: Лондонска конференција - призната независност Албаније, али је Косово подељено између Србије и Црне Горе.

1915: Српска војска, коју су потукли Аустријанци, повлачи се према Јадранском мору, преко Косова и северне Албаније.

1915 -1918: Бугари окупирају Косово.

1918: Створена Краљевина Срба, Хрвата и Словенаца, која обухвата Косово.

1918 -1924: Албански герилци качаци делују на Косову.

1926: Међународни споразум о границама Албаније.

1928: Ахмед Зогу постаје краљ Албаније под именом Зог I.

1934: У атентату у Марсеју, убијен краљ Александар Карађорђевић;

1941: Фашистичка окупација и комадање Југославије, већи део Косова постаје део велике Албаније под контролом Италије.

1945: Крај рата, устанак Албанаца у Дреници под вођством Шабана Полуже.

1946.: Први Устав социјалистичке Југославије. Косово је означено као аутономна област у оквиру Србије.

1960: Београд показује већу толеранцију према аутомонији Косова.

1963: Нови српски и југословенски устави признају Косово као „аутономну покрајину,“ дакле исто као Војводину.
1966: Одржан IV пленум ЦК СКЈ, на Брионима - смена Александра Ранковића.
1968: Демонстрације са захтевом да Косово постане република (октобар-новембар).
1969: Оснивање (двојезичног) Приштинског универзитета.
1971: Уставни амадман: аутономне покрајине постају констатитивни елементи федерације, исто као, и републике.
1974: Устав СФР Југославије одобрава аутономни статус Косова и тако даје покрајини де факто аутономију.
1980: Титова смрт (4 мај).
1981: Демонстрације на Косову (март- април).
1982: Покрајински секретар унутрашњих послова Мехмед Маличи објављује да су откривене 33 тајне албанске политичке групе.
1983: Умро Александра Ранковић.
1985: Афера Ђорђа Мартиновића.
1986: Петиција Срба с Косова против албанског национализма. Меморандум Српске академије науке и уметности. Слободан Милошевић преузима власт у Савезу комуниста Србије.
1987: У кључном тренутку на свом путу ка моћи будући председник Слободан Милошевић придружује се маси косовских Срба, који протестују против малтретирања од стране већинске албанске заједнице (говор одржан 1989. на 600-ту годишњицу Косовске битке).
Азиз Кљељименди, албанац на одслужењу војног рока 3. септембра убија четри војника у касарни у Параћину.
1988: Милошевић предлаже уставне промене којима на Усрав Србије и СФРЈ. Демонстрације Албанаца у занка подршке смењеним руководиоцима албанске народности.
17. новембр: Рудари из Трепче марширају до Приштине у знак подршке смењеним функционерима. Милион људи учествује на минттинзима у Београду.
1989. година:
20. фебруара: Нови штрајк рудара из Трепче, који су се затворили у окна. Демонстрације у Словенији у знак подршке албанки рударима. На Космету проглашено ванредно стање.
2. март: Ухапшен комунистички челник албанске народности Азем Власи.
28. јун: Прослава 600. годишњице Косовске битке.
1990. година:
20. јануара: 13 (и последњи) конгрес Централног комитета Савез конуниста Југославије, одложен сине дие након одласка словенсчких и хрватских делгата.
24. јануара: Почетак новог таласа демонстрација на Косову, на којима је тражено ослобађање Азема Власија и статус републике, Војска и тенкови су послати у покрајину.
21. марта: Почетак афере тровања ђака албанске националности.
24. април: Ослобођен Азем Власи и други затвореници Албанци, међу којима и Адем Демаћи.
2 јул: Албански посланици у косовском паралменту окупили су се испред затворених врата парламента и прогласили Републику Косова. Народна скупштина Србије распустила косовски парламент 7 јула.

7. септембар: Албански посланици су на тајном састанку у Качанику усвојили Устав Републике Косова. Почетак албанске „паралелне државе.“
9. децембар: Први вишестраначки избору у Србији. Социјалистичка партија Србије (СПС) Слободан Милошевић осваја 192 од 250 места у парламенту.Албанци бојкотују изборе.

1991. година:

26. јула: Из Југославије се издвојила Словенија.
19. септембра: Из Југославије се издвојила Хрватска.
18. октобра: На илегалном референдуму проглашена „Независна Република Косово“.

1992. године:

Април: Избори у Албанији, пад комунистичког режима, избор Салија Берише за председника републике.
12. фебруара 1992. из Југославије се издвојила Македонија и Босна и Херцеговина.
24. мај: Паралелни албански избори на Косову. Ибрахим Ругова је изабран за председника „републике“ са 95% гласова, а његов ЛДК (ДСК) је добио 99,5% гласова на парламентарним иизборима.
30. маја: УН увиди санкције Југославији.
31. маја: Савезни избори у Југославији. Албанци бојкотују гласање.
02. јуна Убијен Данило Милачић код Вучитрна.
15. јуна: Добрица Ћосић је изабран за председника СР Југославије.
30. септембра: „Тајни“ референдум Албанаца, на којем се они изјашњавају о сувереној и независној држави Косово.
12. октобра: Деонстрације Албанаца у неколико градова на Косову.
20. децембра: Савезни, републички, покрајински и локални избори у Србији, Албанци их бојкотују.

1995. година:

Август: Након пада „Републике Српске Крајине“, српска влада усмерава неколико хиљада српских избеглица из Хрватске према Косову.
Новембар-Децембар: Мировни споразум из Дејтона, којим се завршава рат у БиХ.

1996. године:

Фебруар: Први напади за које ОВК преузела одговорност.
06. јуна: Отворен Амерички информативни центар у Приштини.
01. септембар: Споразум Милошевић-Ругова о образовању.

1997. година:

Јануар-јун: Криза с „пирамидалним банкама“ у Албанији и грађански рат. Социјалисти се враћају на власт након превремених избора у јуну. Реџеп Мејдани изабран за председника републике, а Фатос Нано за премијера**.**
Октобар-Новембар: Студенске демонстрације у Приштини.
28. новембра: ОВК се први пут појављује у јавности, на сахрани Халида Гецаја у селу Лауша у Дренци.

1998. година:

28. фербруа- 1 марта: Борбе између полиције и ОВК у селима Чирез и Ликошане у Дреници**.**
5- 8 марта: Акција полиције у селу Преказе, против Адем Јашарија.
22 март: албански „паралели „избори. Ибрахим Ругова је, како једини кандидат, поново изабран за „председника републике.“
Пролеће: Борбе се шире на читаво Косово.

18/19. маја: Антитерористичком акцијом, деблокирана комуникација Пећ-Дечане-Ђаковица.
15-22 маја: Сусрети Милошевић-Ругова у Приштини и Београду.
17. јула ОВК привремено преузима контролу над Ораховцем.
27. августа: 1998: У месту Клечка, општина Липљан, пронађени илегални затвор и кречана са деловима спаљених људских тела отететих, мучених и убијених цивила;
13 и 14. септембар: Убиство Адема Ајдарија из Демократске партије Албаније, покушај државног удара у Тирани.
08. септембар: У каналу Радоњићог језера, пронађено 40 лешева убијених цивила;
18. септембар: У Тирани убијен пуковник Ахмет Краснићи, шеф ФАРК-а.
23. септембар: Резолуција 1199 Савета безбедности Уједињених нација, којом се захтева прекид ватре на Косову, повлачење српских трупа и почетак директних преговора.
13. октобра: У Београду закључен споразум Милошевић-Холбрук о наоружаних „верификатора“ ОЕБСА-а.
13-15. октобар: Генерали НАТО Кларк и Нојман са делегацијом, преговали у Београду са војним и полцијским генралима СРЈ и Србије: Перишићем, Димитријевиће, Павковићем, Ђорђевићем, Стевановићем и Лукићем о операционализацији Споразума Холбрука-Милошевића.
15. октобар: Закључен Споразум „Клар-Перишић“, којима СРЈ прихвата право НАТО да из ваздуха надзире поштовање споразума „Милошевић-Холбрук.“
16. октобар: Закључен Споразум „Јовановић-Геремек“, којим је формализован усмени Споразум „Милошевић-Холбрук“ о успостављању Мисије за верификовање ОЕБС-а на Косову и Метохији.
24. октобар: Резолуцијом 1203 одобрен закључени споразум СРЈ - ОЕБС и СРЈ-НАТО.
04. децембар: ОВК званично одбацују примирије од 13. октобра.
14. децембa : Изведен бомбашки напад на омладину у кафићу „Панда“ у Пећи.

1999. година:

09. јануар: ОВК убија Енвера Малоку, члан ДСК и шефа Информативног центра Косово, (ОВК) испред његове куће у Пруптини.
15. јануара: Акција у Рачку.
06. фебруар: Почетак преговора у Рамбујеу.
23. фебруар: Крај преговора у Рамбујеу.
15. март: Наставак преговора у авенији Клебер у Паризу.
17. март: Конференција за штампу Хелене Ранте, шефа групепатолога који су извршили аутопсију жртава из Рачка.
21. март: Верификатори из ОЕБС-а напустили Косово.
24. март: Почетак НАТО агресија на Србији и СРЈ.
01. април: Сусрет:Милошевић - Ругова у Београду.
06. април: ОВК у Тирани формира привремену владу којом управљао Хашим Тачи.
09. јун: У Куманову потписан Војнотехнички споразум између КФОР и представника Савезне владе и Владе републике Србије.
10. јун: Донета Резолуција СБ УН број 1244.
12. јун: Руска војска, која је дошла из Босне, заузела аеродром у Приштини,
Предходница КФОР-а улази на Косово.У контингенту КФОР-а тог лета биће 22.000.
18. јун: ОВК почиње систематски да убија српске и ромске цивиле у региону Гњилана.

30. јун: Након кратке мисије Сержа Вијера де Мела, на мести Специјалног изасланика генралног секретара УН постављен је Бернар Кушнер, са задатком да руководи УНМИК-ом.
23. јул: Извршен терористички напад на сељане на њиви у селу Старо Гацко.
07. август: Жестоки инциденти између Срба и Албанаца у Митровицу. Француски војници КФОР-а блокирају мост на Ибру.
03. септембра: УНМИК уводи немачку марку као легалну валуту на Косову, паралелно с југословенским динаром.
9 - 10. септембра: Међуетничко насиље у Митровици, 150 повређених.
21. септембар: Званичан крај разоружавања ОВК, из које је 5.000 бораца интегрисано у КЗК.
11. октобар: Службеник УНМИК-а бугарске националности убијен у самом центру Приштине.
23. новембар: Посета Била Клинтона Приштини.

2000. година:

01. фебруар: Успостављене Заједничке привремене административне структуре, нестанак владе Тачија и Ругове.
02. фебруар: Почетак периода међуетничког насиља у Митровици.
04. фебруар: Први пут се појављује УQРБМ у Прешевску долину.
04. јун: Српски представници напуштају привремене институције Косова како би указали на насиље чије су жртве неалбанске заједнице.

2001. година:

13. јануар: Ханс Хакеруп наслеђује Бернара Кушнера на месту шефа УНМИК-а.
16. фебруар. Код Подујева нападнут аутобус УН који је превозио Србе, 7 мртвих и 43 повређена.
23. фебруар: Ратификација границе између Македоније и Југославије.
Април: Протест косовских Срба због царине на робу која иде из Србије на Косову.
17. новембар: Парламентарни избори: Учешће српске коалиције „Повратак.“

2002. година:

23. јануар: Немац Михаел Штајнер долази на место шефа УМНИК-а.
04. март: Након дуге политичке кризе, Ибрахим Ругова је изабран за председника Косова.
28. октобар: Локални избори на Косову, обележени убиством градоначелника ДСК Суве Реке.
22. новембра: Рустема Мустафу, звани командант Ремија, и још тројици припадника ОВК Косовско правосуђе је оптужило је за ратне злочине.

2003. година:

12 март: Убијен премијер Зоран Ђинђић.
01.април: Напад на мост у Ложишти, на северу Косова, двоје мртви. Одговорност преузела АНА, а умешани су и припадници КЗК.
08. јул: Одлазак Михаела Штајнера, а долази Хари Холкери.
16. јул: Прве осуђујуће пресуде за ратне злочине изречене бившим припадницима ОВК пред Косовским судовима.
13. августа: из аутоматског оружја пуцано на српску децу у село Гораждевац, која су се купала у реци, двоје мртви и четворо повређених.
14. октобар: Први директни „технички“ преговори Срба и Албанаца у Бечу.

Извор: хронологија је урађена по избору аутора.

Прилог -3

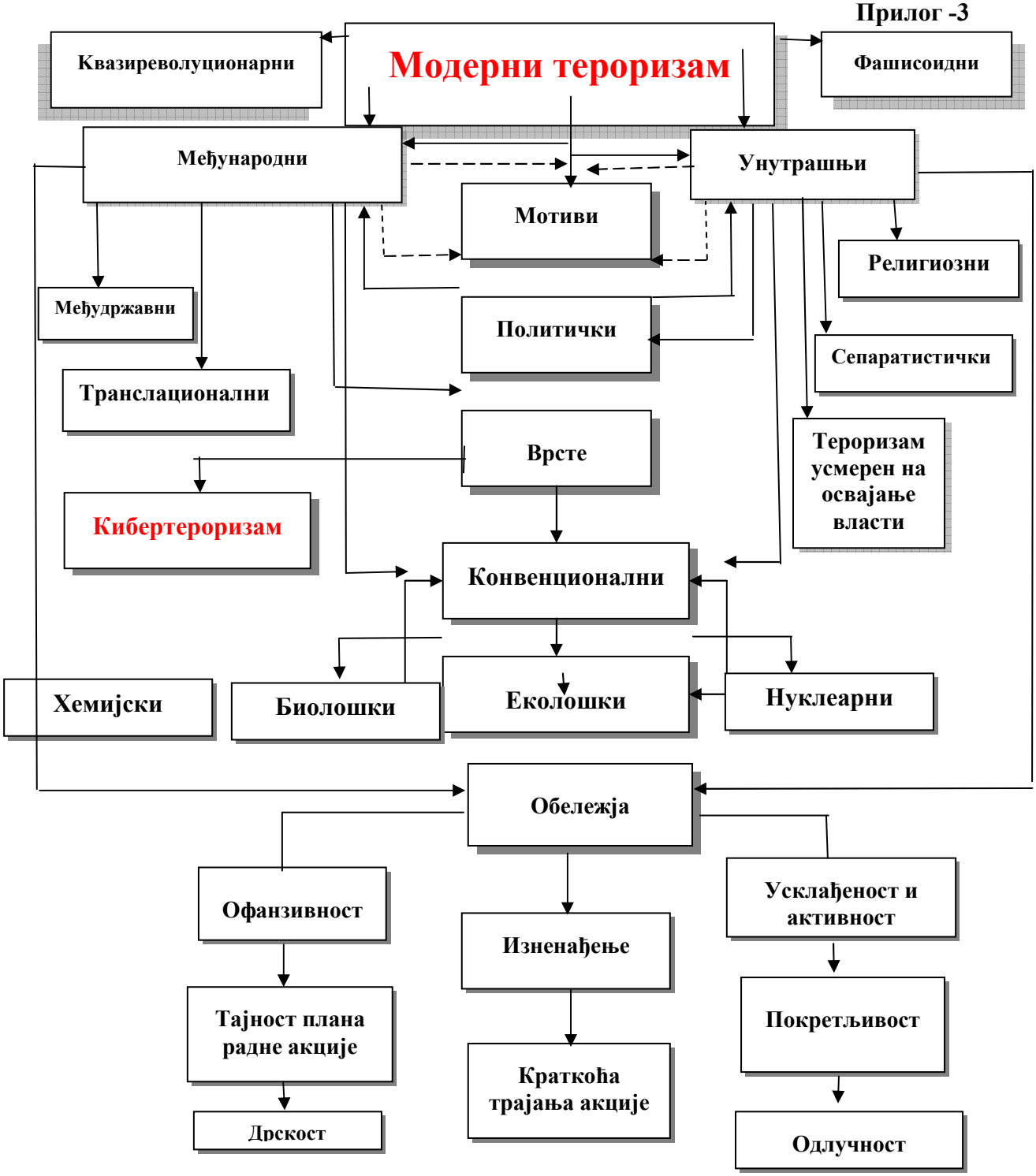

Шема бр.5:Шемаски приказ модерног тероризма
Извор:Обрада аутор

Прилог - 4

ДНЕВНИ РЕД
ИЛЕГАЛНЕ СКУПШТИНЕ КОСОВА

Полазећи од тога да је Скупштина Косова, након Уставне декларације од 02. јула 1990. године, остала само са 111 делегата, пошто су остали изгубили овај статус после признања Закона Скупштине СР Србије о прекиду рада Скупштине Косова и њеног Извршеног већа, а пошто овој седници присуствује више од две трећине од укупног броја делгата, ова Скупштина може донети пуноважне одлуке. Осим делегата Албанаца, седници присуствују и делегати Турци и Муслимани.

Д н е в н и р е д:

- Расправа о усвајању предлога Устава Републике Косова
- Проглашавање Устава Републике Косова
- Расправа и усвајање Уставног закона о спровођењу Устава Републике Косово
- Проглашавање Уставног закона о спровођењу Устава Републике Косово
- Доношење одлуке о продужењу мандата Скупштине Косова.
- Закон о удруживању грађана у политичке партије, организације и удржења грађана
- Расправа за усвајање Закона о изборима
- Проглашење Закона о изборима у Републици Косову
- Давање сагластности о уставним амандманима на Устав СФРЈ на основу предлога СИВ-а
- Усвајање Резолуције

Делегати су једногласно усвојили Дневни ред, усвојили и прогласили Устав Републике Косова. Уставни закон о спровођењу Устава Републике Косова, продужили мандат до нових избора Скупштини Косова и њеном извршном већу као и управним органима у садашњем саставу, прогласили Закон о удруживању грађана у политичке партје, организације и удружења грађана, прогласили Закон о изборима, дали сагласност о уставним амандманима на Устав СФРЈ на основу предлога СИВ-а са примедбама и допунама Уставне Комисије и усвојили Резолуцију.

(Качаник. 7. септембар 1990. године)

Извор: Гавро Перезић: Рамбује или рат, НИЦ, Београд, 2001.

Прилог - 5

ИЗВОДИ ИЗ „УСТАВА РЕПУБЛИКЕ КОСОВА“

Албански народ Републике Косова, у пуној сагласности са начелима демократије и равноправности и на основу права на самоопредељење до отцепљења, гарантујући пуна права човека и грађанина за све грађане, ослањајући се на ДЕКЛАРАЦИЈЕ О НЕЗАВИСНОСТИ, од 02. јула 1990. године, СКУПШТИНЕ РЕПУБЛИКЕ КОСОВА

УСТАВ
РЕПУБЛИКЕ КОСОВА

I. ОПШТЕ ОДРЕДБЕ

Члан 1.

Република Косово је демократска држава албанског народа и припадника осталих народа и националних мањина, својих држављана: Срба, Муслимана, Хрвата, Турака, Рома и осталих који живе на Косову.

Члан 2.

Република Косово, као држава, чланица је Југословенске заједнице.

Члан 3.

Сувереност у Републици Косову извире из народа и припада народи.
Воља народа јесте основа државне власти.

Члан 4.

Сувереност народа се остварује преко изабраних представника у органе државне власти и референдумом.

Члан 8.

Територија Републике Косова је јединствена, неотуђива и недељива.
Границе Републике могу се изменити само на основу одлуке Скупштине Републике Косова и у складу са истраженом вољом народа на којег се измена односи.

Члан 9.

Грађани Републике Косова уживају право држављанства Републике.
Држављани осталих јединица Југословенске заједнице уживају слободе и права одређена њеним актом.

Члан 11.

У Републици Косову у службеној употреби је албански језик и његово писмо
На подручјима Републике Косова, у којима живе и припадници других националности, у равноправној употреби и српскохрватски и турски језик и њихова писма у складу са законом.

Члан 12.

Република Косово суверено врши државну власт
Суверена права Републике Косово, њена безбедност, као и друштвено-економско и политичко уређење заштићени су овим Уставом.

Члан 13.

Уставотворна и законодавна власт припада Скупштини Републике Косова и одређује се овим уставом .

Члан 14.

Председништво Републике Косова је колегијални шеф државе.
Права и дужност Председништва одређује се овим Уставом .

Члан 19.

Република има свој грб.
Службена и употреба грба одређује се законом.

Члан 20.

Република има своју заставу.
Облик и употреба заставе одређује се законом.

Члан 21.

Република има своју химну.
Садржај и употреба химне одређују се законом.

Члан 44.

Живот човека је неповредив.
Нико се не може лишити слободе, сем у законом одређеним случајевима и поступку, на основу одлуке надлежног суда.
Противзаконито лишавање слободе се кажњава.

Члан 46.

Лице, за које постоји основна сумња да је извршило кривично дело може се ставити у притивор и задржавати у притвор и задржати у притвору само када је то неопхводно за спровођење кривичног поступка или за безбедност људи. Притвор се одређује судским решењем, и само у изузетним случајевима, у условима одређеним законом, решењем другог законом овлашћеног органа - најдуже до три дана.
Лице које је стављено у притвору мора се уручити писмено решење са образложење у тренутку притвора или најдуже у року од 24 сата након притвора. Против овог решења ово лице има право жалбе по којој суд одлучује у року од 48 сата.
Време притвора треба свести на најмању меру.
Притвор по решењу првостепног суда може трајати најдуже три месеца од дана притвора.

Члан 56.

Забрањује се политичко организовање и активност усмерена на насилну промену Уставом одређеног уређења и повреду територијалне целокупности и независности Југословенске заједнице и Републике, подстицање националне, расне и верске мржње и нетрпељивости.

Члан 61.

Нико не може бити кажњен за дело које, пре него што је учињено, није предвиђено законом или прописом заснованим на закону као кажњива радња, нити може се изриче казна која није предвиђена за то дело.
Кривична дела и кривичне санкције могу се одредити само законом.
Кривичне санкције изриче надлежни суд по закону утврђеном поступку.
Нико се не може сматрати кривцем за кривично дело док то не буде утврђено правоснажном судском пресудом.
Лице које је неоправдано осуђено за кривично дело или које је без основа лишено слободе, има право на рехабилитацију и на накнаду штете из државних средстава, као и на друга права утврђена законом.

Члан 95.

Република остварује и обезбеђује:
- сувереност, независност и територијалну целокупност Републике и међународни положај и односе Републике са другим државама и разним међународним органзацијама;
- слободе и права човека и грађанина и уставности и законитост;
- заштиту и безбедност грађана и заштиту Уставом утврђеног система;
- стварна права и обавеза, правни положај субјекта привређивања, систем у областима финасије, економских односа са иностранством, тржишта, планирања, радних односа, заштите на раду, социјалног осигурања и других облика социјалне сигурности и осталих питања у области економских и социјалних односа од општег интереса;
- систем здравства, социјалне и дечје заштите, образовање, науке, културе и физичког образовања, друштвеног и јавног информисања;
- контролу законитости у вези са распологањем средстава правног лица, финансијску равизију јавних расхода и начин организовања ових послова;
- основне циљеве и правце економског, демографског, регионалног и социјалног развитка, организацију и коришћење простора, заштиту и унапређења животне средине; политику и мере за усмеравање и подстицање развитка обухватајући и развој мање развијених подручја; робне резерве;
- финансирање вршења републичких функција, утврђених Уставом и законом;
- организацију надлежности и рад дражвних органа;
- друге послове утврђене Уставом.

Члан 112.

Републичка влада је орган извршне власти.

Члан 113.

Републичка влада:
1. предлаже и остварује политику Републике и спроводи законе и друге прописе и акта Републичке скупштине , у складу са Уставом;
2. доноси уредбе, одлуке и друге прописе са спровођење закона;
3. предлаже законе, план развитка, просторни план, буџет и завршни рачун као и друге прописе и општа акта;
4. усмерава рад министарства и других управних органа;
5. врши надзор над радом министарстава, укида или поништава њихове одредбе које су у супротности са законом или са прописима које је усвојила;
6. одређује унутрашњу организацију министараства; формира струне службе и друге службе за своје потребе, именује и разрешава функционере у министарствима.
7. обавља и друге послове одређене Уставом и законом.

Члан 114.

Владу сачињавају председник, потпредседници и министри.
Организација, начин рада и одлучивање Владе уређује се законом и пословником.

(Качаник, 7. септембар 1990.године)

Извор: Гавро Перезић: Рамбује или рат, НИЦ, Београд, 2001.

Прилог - 6

РЕЗОЛУЦИЈА
ИЛЕГАЛНЕ СКУПШТИНЕ КОСОВА

Скупштина Косова, на заједничкој седници Већа удруженог рада, Већа општина и Друштвено-политичког већа, одржаној 07. септембра 1990. године на Косову на основу чл. 301, став 2. Устава САП Косова, донела је следећу:

Р Е З О Л У Ц И Ј У

Полазећи од права на самоопредељење, поштујући суверену вољу албанског народа, плебисцитарно изражену на целом Косову, о политичко-правном сукбјективитету и облику остваривања тог субјективитета израженог у Уставој декларацији од 02. јула 1990. године, Скупштина Косова је, на заједничкој седници сва три већа, одржаној 07. септембра 1990. године на Косову усвојила и прогласила Устав Републике Косова са свим пропратним документима и донела је Закон о политичком и другом удруживању грађана, Изборни закон и друге одлуке потребне за рад Скупштине Косова и одлучивање у Скупштини СФР Југославије.

Ове одлуке легитимних представника сувереног народа Косова у складу су са јавно заузетим ставовима Председништва СФР Југославије о разговорима о будеућем уређењу Југославије, вођеним у републикама. Међутим, противуставним мерама СР Србије, народ Косова а посебно албански народ, не само што је био искључен из разговара о будућем уређењу Југославије, у којој би и Албанци, заједно са свим другим народима и народностима одлучивали о свом равноправном положају, као предуслову заједничког живота, већ је, на начин непознат цивилизацијским друштвима, изложен невиђеном терору, националној, политичкој, економској и људској неравноправности, па и физичкој угрожености.

Ово је само део онога што је албански народ на Косову, и поред своје опредељености за Југославију, доживео и доживљава због свог нерешеног статуса, а тиме и статус Косова у оквиру Југословенске заједнице. Стога, решавање његовог положаја видимо једино његовим конституисањем у његовој сувереној држави заједно са деловима других народа и националних мањина са којима живи - Републици Косова, као равноправне чланице заједнице народа Југославије. Тиме се, као и код других народа Југославије, остварују историјске тежње и албанског народа изражене у разним документима и разним приликама у борби за национално ослобобађање у току његове историје.

Полазећи од јасног опредељења албанског народа за заједнички живот са осталим народима Југославије, за очување суверенитета и територијалне целокупност Југославије; полазећи од демократских стремљења осталих народа Југославије и целе Европе чији је саставни део и Југославије. Уставом Републике Косова, од саме дефиниције државе Косово у оквирима заједнице народа Југославије па до других његових одредби, гарантује се, поред слобода и права човека и грађанима познатих

најцивилизованијим демократским друштвима, и равноправност свих националних колективитета у свим доменима. Тиме се изричито изражава опредељење албанског народа да никада неће дозволити да се над било којим делом народа или националне мањине која живи на територији Републике Косова примењује било каква неравноправност.

Користећи се позитивним уставним решењем и искуствима демократских држава Европе и света, Уставом Републике Косова конституише се такав облик државног устројства заснован на суверености народа и грађана, слободи политичког организовања и деловања грађана, плурализму облика својине, тржишној економији и уставности и законитости својственим правној држави, којима се обезбеђује демократски начин организације и вршења власти и потпуна једнака правна заштита свих грађана, без обзира на њихову националну, политичку, расну, верску, полну и другу припадност. У томе се види јасно опредељење за демократију, равноправност и слободу свих грађана и свих националних колективитета, за њихов просперитет и интеграцију у оквиру Југославије, Европе и слободног света у целини.

На овај начин, ми легитимни представници народа Косова, дајемо свој допринос започетим демократским процесима у појединим деловима Југославије и интегрисању Југославије у демократску европску заједницу. Стога, од федералих јединица СФР Југославије очекујемо признање суверених Републике Косово, као равноправног члана заједнице народа Југославије. Исто тако, од стране суверених држава Европе и света очекујемо подршку овако конституисане суверене државе - Републике Косово у оквирима зајединице народа Југославије.

(Качаник, 7. септембар 1990. године)

Извор: Гавро Перезић: Рамбује или рат, НИЦ, Београд, 2001.

Прилог -7

НОТА БР. 04509

Савезно министарство за иностране послове Савезне Републике Југославије изражава своје поштовање Амбасади Републике Албаније у Београду и улаже најоштрији потрест због више озбољних граничних инцидената, који су се догодила 22. и 23. априла 1998. године, као и више покушаја убацивања терористичких група, обучаваних у Републици Албанији, на територију СР Југославије и отварања ватре на југославенске граничне органе том приликом. У рејону карауле „Горожуп“ - општина Ђаковица, код граничног камена Д-5/1, око 20,00 часова 22. априла 1998. године са простора Републике Албаније на југословенске органе обезбеђења државне границе отворена је јака ватра из аутоматског оружја.

У граничном инциденту 23. априла 1998. године око 05,00 часова на простору Јуничких планина у подручју карауле „Кошаре“, општина Ђаковица, гранични органи Војске Југославије открили су и спречили убацивање групе од око 20 наоружаних терориста из Албаније на територију СР Југославије.

На простору караула „Маја Чобан“ и „Митар Војиновић“, 23. априла 1998. године у 08,45 часова, откривена је и спречена у покушају убацивања на територији СР Југославије група наоружаних терориста из Албаније.

Поступајући по правилима граничне службе, југословенски граничари су на отварање ватре од стране терориста, разбили их на мање групе и натерали у бекство.

Савезно министарство за иностране послове Савезне Републике Југославије са највећом забринутошћу констатује, да је до ових инцидената дошло после низ упозорења и протеста због грубог нарушавања граничног режима и угрожавања безбедности и територијалног интегритета СРЈ, којим Влада Албаније очигледно није поклонила дужну пажњу.

Ови инциденти, по свом обиму, броју учесника и могућим последицама, представљају најфлагрантније кршење Споразума о мерама за спречавање и решавање инцидента на југословенској граници од 28. јуна 1978. године. Ови инциденти, као и понашање терориста, указују да се ради о организованим акцијама које нису могле бити изведене без знања и подршке албанских званичних органа, који и сносе сву одговорност за инциденте и све изазване последице.

Југословенска страна сматра да је албанска Влада одговорна за: систематске оружане провокације којима се угрожава безбедност граница Савезне Републике Југославије; обуку, наоружавање и убацивање терориста и оружја на југословенску територију са циљем угрожавања територијалног интегритета, и суверенитета СРЈ; планирано и организовано стварање атмосфере напетости СР Југославије и помоћи ванрегионалним факторима за притиске према СРЈ, посебно уочи предстојећих међународних састанака;

што све представља флагрантно кршење основних принципа међународних односа, Повеље ОУН, Завршног документа и Париске повоље ОЕБС-а.

Савезно министарство за иностране послове Савезне Републике Југославије очекује да надлежни органи Републике Албаније без одлагања и најозбиљније размотре ситуацију створену овим терористичким актима и предузму најенергичније мере за спречавање таквих неприхватљивих аката који су уперени против суверенитета и територијалног интегритета СРЈ.

Савезно министарство за иностране послове Савезне Републике Југославије користи ову прилику да Амбасади Републике Албаније у Београду понови изразе свог уважавања.

(Београд, 23. априла 1998. године)

Извор: Архива Министарства иностраних послова Савезне Републике Југославлије

Прилог - 8

СПОРАЗУМ О МИСИЈИ ОЕБС-а ЗА ВЕРИФИКАЦИЈУ НА КОСМЕТУ

- Привржени поштовању принципа Повоље УН и принципа Завршног документа из Хелсинкција о миру, стабилност и сарадњи у Европи, као и Париске повеље,
- Имајући у виду нарочито значај постизања мирног, демократског и трајног решења свих постојећих проблема у Покрајини Косова и Метохије, заснованог на равноправности свих грађана и националних и етничких заједница,
- Привржени поштовању суверинитета и територијалног интегритета свих држава у региону,
- Сагласни да поштују и спремни да допринесу да СРЈ примењује резолуције СБ УН 1160 и 1199,
- Савезна влада СР Југославије, с једне стране, и ОЕБС, с друге , постигли су следећи:

С П О Р А З У М:

I. УСПОСТАВЉАЊЕ И ОКОНЧАЊЕ

1. Мисија ОЕБС-а за верификацију на Космету успоставља Стални савет ОЕБС-а у складу са резолуцијом СБ УН којом се ОЕБС позива да успостави мисију.
2. Влада СРЈ је обавестила председавајућег ОЕБС-а да подржава успостављање мисије.
3. ОЕБС ће тражити од земаља чланица да дају особље и обезбеде средства за Мисију за верификацију на Космету у складу са установљеним процедурама.
4. ОЕБС ће успоставити координацију са другим организацијама које сматра за сходно како би Мисија за верификацију могла да обави своје циљеве на најефикаснији начин.
5. Дипломатска посматрачка мисија на Косову (КДОМ) ће деловати у име Мисије ОЕБС за верификацију док она не буде успостављена. У тренутку кад ОЕБС почне да функционише, Мисија за верификацију ће асорбовати КДОМ.
6. Влада СРЈ овим гарантује безбедност и сигурност Мисије за верификацију и свих њених чланова.
7. У случају постојања ванредне ситуације на Космету, која по процени директора Мисије угрожава безбедност чланова Мисије за верификацију, СРЈ ће дозволити и сарадњу у евакуисању чланова Мисије за верификацију.
8. Влада СРЈ ће прихватити Мисију ОЕБС-а за верификацију као диломатско тело у смислу Бечке конвенције о дипломатским односима. Мисија ће уживати привилегије и имунитете који проистичу из таквог статуса, као и њени чланови у складу са Бечком конвенцијом.
9. Влада СРЈ и њени органи ће одредити званичне официре за везу који ће сарађивати са Мисијом за верификацији у Београду, Приштини и на локацијама на терену. Органи СРЈ.
10. Србије и Космета се обавезују да обезбеде пуну сарадњу и подршку Мисије за верификацију. То ће обухватити, али се неће ограничити само на - смештај, фреквенцију или френквеције, визе и документацију, царинске олакшице, регистрацију за возила, гориво, медицинску помоћ, ваздушни приступ за помоћне

летилице као и приступ аеродромима Београд и Приштина и другим аеродромима у складу са уобичајеном процедуром.

11. ОЕБС и СРЈ су сагласни о једногодишњем мандату Мисије за верификацију уз продужење на захтев председавајућег ОЕБС или владе СРЈ.

II. ОПШТЕ ОБАВЕЗЕ, УЛОГА И МИСИЈЕ

1. Верификовање спровођења од стране свих на Космету резолуције СБ УН 1199 и извештавање Сталног савета ОЕБС-а, Савета безбедности и других организација о случајевима напретка и/или непоштовања. Ти извештаји ће достављати и органима СРЈ.
2. Успостављање сталног присуства на онолико места на Космету колико се сматра потребним како би се извршиле обавезе.
3. Одржавање блиских контаката са органима влада СРЈ, Србије и по потреби другим органима Космета као и акредитованим међународним и невладиним организацијама које помажу у испуњавању њених обавеза.
4. Надзирање избора на Космету у циљу обезбеђења отворености и коректности избора у складу са прописима и процедуром, који треба да буде договорени. За потребе избора, Мисија се може проширити помоћним особљем за изборе.
5. Подношења извештаја и давање препорука Сталном савету ОЕБС-а, Савету безбедности УН и другим организацијама из области обухваћених резолуцијом СБ УН 1199.
6. Мисија ће верификовати степен сарадње и подршке коју СРЈ и њени органи пружају хуманитарним организацијама и акредитованим невладиним организацијама на олакшавању процедуралних захтева као што је издавање путних докумената, убрзавању царинског поступка за хуманитарне пошиљке и радио-фреквенције. Мисија ће улагати такве демарше које сматра неопходним за решавање уочених проблема.
7. Када се постигне политичко решење којим се дефинише самоуправа на Космету и почне његова примена, директор Мисије ће пружити, како из сопствених ресурса, тако и кроз повећану подршку ОЕБС-а за примену у областима као што су надгледање избора, помоћ при успостављању институција на Космету и развоју полицијских снага Космета.
8. Директор Мисије ће примати периодичне ажуриране податке од релевантних органа у вези са евентуалним оптужбама о злоупотребама од стране припадника војске или полиције и статусом дисциплинских или законских поступака против лица која су умешана у такве злоупотребе.
9. Мисија за верификацију ће одржавати везе са органима СРЈ, Србије као и, у мери у којој је потребно, органима Космета и МКЦК у вези са приступом МКЦК лицима у притвору.
10. Директор Мисије ће, по потреби, позивати представнике националних заједница о успостављању Мисије за верификацију.
11. Директор Мисије ће извештавати ОЕБС и друге организације о случајевима напретка и-или непоштовању односно одсуства потпуне сарадње било које стране.

III. СПЕЦИФИЧНИ ЗАДАЦИ

1. Мисија за верификацију ће путовати широм Космета да би верификовала да се сви придржавају прекида ватре. Испитиваће извештаје о кршењу прекида ватре. Особље Мисије ће имати пуну слободу кретања и приступа широм Космета у свако доба.
2. Мисија за верификацију ће сваке недеље примати информације из надлежних штабова војске и полиције СРЈ/Србије на Космету у вези са кретањем снага током претходне недеље на, из и у оквиру Космета. На захтев директора Мисије за верифкацију, особље Мисије може бити позвано да прати полицију у оквиру Космета.
3. Мисија за верификацију ће тражити барикаде на путевима и извештавати о њима и другим објектима који утичу на токове саобраћаја а који нису постављени у сврхе контроле саобраћаја или криминала. Директор Мисије ће ступити у контакт са релевантним органима по пријему таквих извештаја. Ови органи ће или на задовољавајући начин објаснити разлоге за постављање објеката, или ће наложити да објекти буду одмах уклоњени. Мисија за верификацију ће такође да прими обавештење, уколико ванредне околности доведу по постављања барикада из разлога других од контроле криминала и саобраћаја. Директор Мисије може захтевати уклањање свих барикада на путевима.
4. Мисија за верификацију ће одржавати контакте са органима СРЈ у вези са активностима контроле границе и кретања јединица са задатком да контролишу границу на подручјима Космета која су удаљена од границе. Мисија за верификацију ће, по позиву органа СРЈ или на свој захтев, обиће јединице граничне контроле и пратити их док оне извршавају своје уобичајене задатке контроле границе.
5. Мисија за верификацију ће, у мери у којој је то могуће, помоћи УНЦХ, МКЦК и друге међународне организације у олакшавању повратка расељених лица у њихове домове, пружању хуманитарне помоћи која би им олакшала нормализацију живота као и хуманитарне помоћи од стране власти СРЈ/ Србије и Космета.

IV. САСТАВ И ОБЈЕКТИ

1. Директор, заједно са особљем у седишту, што ће бити одређено у зависности од потребе Мисије за верификацију.
2. Биће дозвољено 2.000 ненаоружаних лица која врше верификацију из држава чланица ОЕБС-а. Што би и додатно особље су укључени у овај укупни број. Мисија се може проширити стручним лицима која обезбеђује ОЕБС.
3. Седиште у Приштини.
4. Присуство на терену на локацијама по Космету одредиће директор Мисије.
5. Мања концеларија за везу у Београду.
6. Возила, веза и друга опрема, заједно са локалним ангажованим тумачима и додатно особље које директор сматра потребним за обавање задатака Мисије.

V. ПРИСУСТВО НА ТЕРЕНУ

1. Центри за координацију ће бити успостављени у седишту сваке општине Космета са посебним областима надлежности, под руководством директора Мисије који се налази у Приштини.
2. Многи општински центри за координацију ће имати једну или више подстаница у мањим градовима - селима у општини. Број и локација подстаница ће се разликовати од општине до општине, у зависности од услова верификације и дотадашњег стања сукоба.
3. Шеф сваког центра за координацију ће одржавати везу са локалним руководством етничких Албанаца и других зајединца. Свака подстаница ће бити одговорна за координацију са локалним властима, укључујући локално руководство главних етничких група.
4. Број особља које ће вршити верификацију, додељено сваком центру за координацију и свакој подстаници, зависиће од сложености питања верификације у датој области.
5. Сваки центар за координацију и подстаницу би имале возило одговарајуће конфигурације која би била коришћена за патролирање области у њиховој надлежности.

Сачињено у Београду, 16. октобра 1998. године, у два оргинална примерка, на српском и енглеском језику.

За Организацију за
европску безбедност и сарадњу Ј.Е.
БРОНИСЛАВ ГЕРЕМЕК
председавајући

За Савезну Републику Југославију Ј.Е.
ЖИВОРАД ЈОВАНОВИЋ
министар за иностране послове

(Београд, 16. октобар 1998. године)

Извор: сајт Министарства иностраних послова СРЈ/ документа
http:/www.info.gov.yu

Прилог - 9

РЕЗОЛУЦИЈА 1203 САВЕТА БЕЗБЕДНОСТИ УЈЕДИЊЕНИХ НАЦИЈА

Савет безбедности, потврђујући да нерешена ситуација на Косову,СРЈ, представља сталну претњу миру и безбедности у региону, делујући према Глави VII Повеље Уједињених нација.

1. Усваја и подржава споразуме потписане 16. октобра у Београду између СР Југославије и ОЕБС-а и 15. октобра 1998. између СР Југославије и НАТО-а, у вези са потврдом сагласности СР Југославије и свих других учесника на Косову на захтев из Резолуције 1199 (1998), и захтева од СР Југославије потпуну и тренутну примену ових споразума;
2. Прима на знање потврду Владе Србије о постигнутом споразуму Председника СР Југославије и специјалног изасланика Уједињених нација (ц/1998/953, анекс), и јавну обавезу СР Југославије да заврши преговоре о оквирима за политичко решење до 2. новембра 1998. и позива на пуну примену ових обавеза;
3. Захтева да СР Југославија у потпуности и хитно поступи у складу са Резолуцијом 1160 (1998) и 1199 (1998) и у потпуности сарађује са вефикационом мисијом ОЕБС-а на Косову и ваздушном верификационом мисијом НАТО-а над Косовом према условима споразума наведеним у параграфу 1;
4. Такође захтева да вође косовских Албанаца и сви други елементи албанске заједнице на Косову у потпуности и хитно поступе у складу са Резолуцијом 1160 (1998) и 1199 (1998) и у потпуности сарађују са фикационом мисијом ОЕБС-а на Косову;
5. Наглашава хитну потребу власти СР Југославије и вођа косовских Албанаца да тренутно ступе у конструктиван дијалог без претходног условљавања, уз међународно учешће, да одреде распоред који ће водити окончање кризе и политичком решењу питања Косова путем преговора;
6. Захтева да власти СР Југославије и вође косовских Албанаца и сви остали подршку кретања верификационе мисије ОЕБС-а и осталог међународног особља;
7. Подстиче државе и међународне организације да обезбеде особље за верификациону мисију ОЕБС-а на Косову;
8. Подсећа СР Југославију да она сноси примарну одговорност за сигурност и безбедност дипломатског особља акредитованог у СР Југославију, укључујући чланове вефикационе мисије ОЕБС-а, као и за сигурност и безбедност свог међународног и персонала невладиних хуманитарних организацијом у СР Југославији и позива власти СР Југославије и све остале укључене широм Југославије, укључујући вође косовских Албанаца, да предузму одговарајуће кораке како би обезбедили да особље које обавља дужности под овом резолуцијом и споразумима наведеним у параграфу 11 нису изврнгнути претњи или коришћењу силе или мешању било које врсте;
9. Поздравља, у овом контексту, обавезу СРЈ да гарантује сигурност и безбедност верификационих мисија како је садржано у споразумима из параграфа 1, имајући у виду да, до овог момента, ОЕБС разматра аранжмане који ће се применити у сарадњи са другим организацијама, и потврђујује да ће, у случају опасности, бити

потребне акције да се обезбеди њихова сигурност и слобода кретања, како је предвиђено у споразумима о којима је реч у параграфу 1;

10. Инсинстира да вође косовских Албанаца осуде сва терористичка деловања, захтева да се одмах обустави сва таква деловања и наглашава да сви елементи заједнице косовоских Албанаца треба да остварују своје циљеве мирним путем;
11. Од власти СР Југославије и вођа косовских Албанаца се захтева хитна кооперативност у међународним напорима да се побољша хуманитарна ситуација и да се спречи претећа хуманитарна катастрофа;
12. Афирмише право свих избеглица и расељених лица за безбедан повратак својим домовима и подвлачи одговорност СР Југославије да обезбеди услове који ће им омогућити да то и учине;
13. Подстиче земље чланице и друге заинтересоване да обезбедеадекватна средства за хуманитарну помоћ у региону и да се хитно и без резерве одазову позиву Ујединих нација за чврсту међусобну сарадњу за хуманитарну помоћ везану за кризу на Косову;
14. Позива на хитну и потпуну истрагу, укључујући међународно надзирање и учешће, свих злодела учињених против цивила и потпуну кооперативност са Међународним трибуналом за бивишу Југославију, укључујићи удовољавање његовим одредбама, захтевима за информацијама и истрагама;
15. Доноси одлуке да се забране изложене у параграфу 8 Резлуције 1160 (1998) неће применити на неопходну опрему искључиво за потребе верификационих мисија, у сагласности о којима је реч у параграфу 1;
16. Захтеви да генерални секретар, делујући кроз консултације са странама на које се односе споразуми наведени у параграфу 1, редовно извештава Савет о примени ове резолуције;
17. Доноси одлуке да предмет остане у његовој надлежности.

(Њујорк,24.октобар 1998. године)

Извор: Архива Министарства иностраних послова СРЈ
http:/www.info.gov.yu

Прилог -10

РЕЗОЛУЦИЈА 1244 САВЕТА БЕЗБЕДНОСТИ УЈЕДИЊЕНИХ НАЦИЈА

Савет безбедности,
Имајући на уму принципе и циљеве Повеље Уједињених нација.
Подсећајући на своје резолуције 1160 (1998) од 31. марта 1998, 1199 (1998) од 2. септембра 1998, 1203 (1998) од 24. октобра 1998. и 1239 (1999) од 14. маја 1999.
Изражавајући жаљење због тога што није дошло до потпуног поштовања захтева из нових резолуција.
Одлучан да разреши озбиљну хуманитарну ситуацију на Косову, Савезна Република Југославија, и осигура безбедан повратак свих избеглица и расиљених лица његовим домовима.
Осуђујући све акте насиља против становника Косова, као и терористичке акте било које стране.
Подсећајући на саопштење генералног секретара Уједињених нација од 09. априла у коме се изражава забринутост због хуманитарних трагедија која се одвија на Косову.
Поново потврђујући право свих избеглица и расиљених лица да се врате својим домовима у безбедности.
Подсећајући на надлежност и мандат Међународног кривичног трибунала за бившу Југославију.
Поздрављајући опште принципе о политичком решењу за косвску кризу које је усвојено 6. маја 1999. године (С 1999/516, анекс 1 уз ову резолуцију) и такође поздрављајући то што СР Југославија прихвата принципе који су наведени у тачкама 1-9 у папиру који је Београду поднет 2. јуна 1999. године (С/1999/649, анекс 2 уз ову резолуцију) и сагласности СР Југославије на тај папир .
Поново потврђујући приврженост свих држава чланица суверенитету и територијалном интегритету СР Југославије и других држава региона, како је наведено у Хелсиншком документу и Анексу 2.
Поново потврђујући апел из претходних резолуција за широку аутономију и суштинску самоуправу за Косово.
Утврђујући да сиутација у региону и даље представља претњу међународном миру и безбедности.
Одлучан да обезбеди сигурност и безбедност међународног особља и спровођење обавеза које проистичу из ове резолуције од стране свих на које се она односи, делујући у том циљу у складу са Главом VII Повеље УН .

1. Одлучује да политичко решење за кризу на Косову треба да буде засновано на општим принципима из Анекса 1 и како је даље разрађено у принципима и другим траженим елементима из Анекса 2.
2. Поздравља то што СР Југославија прихвата принципе и друге тражене елементе који се помињу у горе наведеном ставу 1, и захтева пуну сарадњу Југославије у циљу њихове базе примене.
3. Нарочито тражи да СРЈ одмах обустави насиље и репресију на Косову на начин који се може верификовати, ида започне/оконча повлачење у фазама са Косова, на начин који се може проверити, свих војних, полицијских и паравојних снага, у складу са

распоредом, са чиме ће бити синхронизовано распоређивање међународног безбедносног присуства на Косову.

4. Потврђује да ће по повлачењу договореног броја југословенског и спрског војног и полицијског особља њима бити дозвољен повратак на Косово ради обављања дужности у складу са Анексом 2.
5. Одлучује о распоређивању цивилног и безбедносног присуства на Косову, под покровитељством УН, са одговарајућом опремом и особљем, како се то тражи, и поздравља сагласност СР Југославије за такво присуство.
6. Тражи од генералног секретара да именује, након консултација са Саветом безбедности, специјалног представника који ће контролисати имплементацију цивилног присуства и даље тражи од генералног секретара да да инструкцију специјалног представнику да врши координацију са међународним безбедносним присуством како би се обезбедило да оба присуства раде у правцу истих циљева и да се међусобно помажу.
7. Овлашћује државе чланице и одговарајуће међународне организације да успоставе међународно безбедносно присуство на Косову, како се наводи у ставу 4 Анекса 2, уз сва неопходна средства како би могло да обави своје одговорности из доле наведеног става 9.
8. Потврђује потребу за што хитнијим и скоријим распоређивањем ефикасно међународног цивилног и безбедносног присуства на Косову,и захтева да стане у потпуности сарађују приликом њиховог распоређивања.
9. Одлучује да ће одговорности међународног безбедносног присуства које ће бити распоређено и деловати на Косову укључивати:

   - одвраћање од обнове непријатељства, одржавање и, према потреби наматање прекида ватре, обезбеђивање повлачења и спречавање повратка на Косово снага савезне и републичке војске, полиције и паравојних јединица, осим како је предвиђено у тачки 6 Анекса 2:
   - демилитаризацију Ослободилачке војске Косова (ОВК) и других наоружаних група косовских Албанаца, како се захтева у ставу 15:
   - успстављање безбедног окружења у коме избеглице и расељена лица могу да се врате својим кућама у безбедности, а међународно цивилно присуство може да функционише, у коме привремена управа може да буде успоствљена помоћ испоручивана;
   - осигурање јавне безбедности и реда док међународно цивилно присуство не преузме одговорност за спровођење тог задатка;
   - нагледање уклањања мина док међународно цивилно присуство, према потреби , не предузме одговорност за тај задатак;
   - одговрајућу подршку и блиску координацију са радом међународног цивилног присуства;
   - обављање дужности надгледања граница како је тражено;
   - обезбеђење заштите и слободе кретања за себе, за међународно цивилно присуство и друге међународне организације .
10. Овлашћује генералног секретара, уз помоћ одговарајућих међународних организација да успостави међународно цивлно присуство на Косову , како би се обезбедила привремена управа на Косову, при чему ће народ Косова моћи да ужива суштинску аутономију у оквиру СРЈ; која ће обезбедити прелазну управу,

успостављајући при томе и надгледајући развој привремених демократских институција самоуправе, како би се обезбедили услови за миран и нормалан живот свих становника Косова.

11. Одлучују да ће главне одговорности цицилног присуства укључивати :

а. унапређење успостављања, до коначног решења, суштинске аутономије и самоуправе на Косову, узимајући у потпуности у обзир Анекс 2 и споразуме из Рамбујеа (Ц/1999/6489);

б. обављање основних цивилно- управних функција тамо где је и колико је то потребно;

в. организовање и надгледање развоја привремених институција за демократску и аутономну самосталну владу кад је постигнут политички договор, укључујући одржавање избора;

г. преношење, у складу са успостављањем тих институција, својих административних задатака, а надгледајући и подржавајући учвршћивање локалних привремених институција Косова и других активности у правцу грађења мира:

д. олакшавање политичког процеса чији је циљ дефинисања будућег статуса Косова, узимајући у обзир споразуме из Рамбујеа (Ц/1999/648);

ђ. у коначној фази, надгледање преноса власти са приоса власти са привремених институција Косова на институције које ће бити успостављене у складу са политичким решењем;

ж. подршка реконструкцији кључних објеката инфраструктуре и другој економској реконструкцији ;

з. подршка, у сарадњи са међународним хуманитарним организацијама, хуманитарној и помоћи унесрећеним ;

и. одржавање цивилног реда и закона, укључујући и успостављање снаге локалне полиције у међувремену, путем распоређивања међународног полицијског особља које ће радити на Косову ;

љ. заштита и унапређења људских права;

к. осигурање безбедног и неометаног повретка свих избеглица и расељених лица у њихове домове на Косову .

12. Истиче потребе коородинираних операција хуманитарне помоће, као и да СРЈ дозволи неометан приступ Косову хуманитарним организацијама за пружање помоћи и сарађује са таквим организацијама како би се обезбедила брза и ефикасна достава хуманитарне помоћи.
13. Подстиче све државне чланице и међународне организације да дају допринос економској и социјалној обнови као и безбедног повратку избеглица и расељених лица, истиче у том контексту, значај сазивању, што је пре могуће, међународне конференције донатора, нарочито за циљеве у горе наведеном ставу 11. г.
14. Захтева пуну сарадњу свих на које се то односи, укључујући и међународног безбедносног присуства, са Међународним кривичним судом за бивишу Југославију.
15. Затева од ОВК и других наоружаних група косовских Албанаца да одмах прекину са свим офанзивним акцијама и да се повинују захтевима за демилитаризацију како то тражи шеф међународног цивилног присуства у консултацијама са специјалним представником генералног секретара.

16. Одлучује да се забране које се намећу у ставу 8 резолуције 1160 (1998) неће односити на оружје и сродни материјал које користи међународно цивилно и безбедносно присуство.
17. Поздравља рад који у току у ЕУ и другим међународним организацијама у циљу развијања свеобухватног приступа економском развоју и стабилизацији региона који је погођен косовском кризом, укључујући и имплементацију Пакта за стабилност југоисточне Европе, уз широко међународно учешће, како би се подстакло унапређење демократије, економски просперитета, стабилности и регионалне сарадње.
18. Захтева од свих држава у региону да у потпуности сарађују у спровођењу свих аспеката ове резолуције.
19. Одлучује да се међународно цивилно и безбедносно присуство успостави на почетни период од 12 месеци, који ће се наставити после тога уколико Савет безбедности не одлучи другачије.
20. Тражи од генералног секретара да у редовним интервалима подноси Савету извештаје о спровођењу ове резолуције, укључујући и извештаје руководства цивилног и безбедносног присуства, при чему први извештај треба да буде поднет у року од 30 дана од усвајања ове резолуције.
21. Одлучује да се и даље активно бави овим питањем.

Анекс 1
Изјава председавајућег о закључицима са састанка министра Групе 8 одржаног у Петерсбургу 6. маја 1999.

Министри Групе 8 су усвојили доле наведене опште принципе о политичком решењу кризе на Косову:

- тренутна и поверљива обустава насиља и репресије на Косову;
- повлачење војске и полиције и паравојних снага са Косова;
- распоређивање ефикасног међународног цивилног и безбедносног присуства на Косову, које ће подржати и усвојити УН, способног да гарантује остваривање заједничких циљева;
- успостављање привремене управе за Косово о чему ће донети одлуку Савет безбедности УН, како би се обезбедили услови за миран и нормалан живот за све становнике Косова;
- безбededан и слободан повратак избеглица и расељених лица и несметан приступ хуманитарних организација Косову;
- политички процес ка успостављању споразума о привременом политичком оквиру, који ће обезбедити суштинску самоуправу на Косову, узимајући у потпуности у обзир споразуме из Рамбујеа и принципе суверености и територијалног интегритет СРЈ и других земаља у региону и демилитаризацију ОВК;
- свеобухватне приступе економском развоју и стабилизацији кризног региона.

Анекс 2

Споразум треба да буде постигнут на основу доле наведених принципа како би се кренуло у правцу решавања кризе на Косову:

1. Тренутна и поверљива обустава насиља и репресија на Косову.
2. Проверљиво повлачење свих војних и паравојних снага са Косова у складу са хитним распоредом.
3. Распоређивање на Косову , под покровитељством УН, ефикасног међународног цивилног и безбедносног присуства, способног да гарантује постизање заједничких циљева, које ће деловати, ако се тако одлучи, у складу са Главом VII Повеље.
4. Међународно безбедносно присуство уз суштинско учешће НАТО-а мора да буде распоређено под јединственом командом и контролом и овлашћено да успостави безбедно окружење за све људе на Косову, као и да олакша безбедан повратак свих расељених лица и избеглица њиховим домовима.
5. Успостављање привремене управе за Косово као дела међународног цивилног присуства под којом ће народ Косова моћи да ужива суштинску аутономију у оквиру СРЈ, о чему ће одлуку донети Савет безбедности УН. Привремена управа треба да обезбеди прелазну управу и да при томе успоставља и надгледа развој привремених демократских самоуправних институција како би се обезбедили услови за миран и нормалан живот свих становника Косова.
6. Након повлачења договореном броју југословенског и српског особља ће бити дозвољено да се врате и обављају следеће функције:

   - веза са међународном цивилном мисијом и међународним безбедносним присуством,
   - обележавање чишћење минских поља,
   - одржавање присуства на местима српске културне баштине,
   - одржавање присуства на граничним прилазима,

7. Безбедан и слободан повратак свих избеглих и расељених лица уз надзор УНИЦР и неометан приступ хуманитарних организација Косову.
8. Политички процес у циљу успостављања споразума о привременом политичком оквиру који ће обезбедити политику самоуправе за Косово, узимајући у потпуности у обзир споразуме из Рамбујеа и принципе суверенитета и територијалног интегритета СРЈ и других земаља региона, као и демилитаризацију ОВК. Преговори између стана у правцу постизања решења не треба да одлажу или сметају успостављање демократских самоуправних институција.
9. Свеобухватни приступ економском развоју и стабилизацији кризног региона. Ово ће укључити спровођење Пакта о стабилности за југоисточну Европу, уз широко међународно учешће како би се даље подстицало унапређење демократије, економског просперитета, стабилности и регионалне сарадње .
10. Суспензија војних активности ће захтевати прихватање горе наведених принципа, уз сагласност за друге већ идентификоване тражене елементе, који су у белешкама.Затим ће бити хитно закључен војнотехнички споразум, који ће,

између осталог, прецизирати додатне модалитете, укључујући улоге и функције југословенског/српског особља на Косову.

ПОВЛАЧЕЊЕ

Процедуре повлачења, укључујући и повлачење у фазама, детаљни план и разграничење тампон зоне у Србији из које ће бити повучене снаге .

ОСОБЉЕ КОЈЕ СЕ ВРАЋА
- Опрема особља које се враћа.
- Оквири за функције које ће оно обављати.
- Распоред њиховог повлачења.
- Географско разграничење области у којима ће они деловати.
- Правила која ће регулисати њихов однос са међународним безбедносним присуством и међународном цивилном мисијом.

БЕЛЕШКЕ
Други тражени елементи;

- брз и прецизан распоред повлачења, што значи, на пример, 7 дана за окончење повлачења; повлачење оружја за ваздушну одбрану 25км изван зоне безбедности у оквиру 48 сати;
- повратак особља за четри наведене функције обавиће се уз надзор међународног безбедносног присуства, и биће ограничено на мали договорени број (стотине, не хиљаде);
- обустава војне активности по отпочињању проверљивог повлачења;
- разговори и постизање војнотехничког споразума неће прекорачити раније договорени рок за окончање повлачења.

(Њујорк 10 јун 1999. године)

Извор: Архива Министарства иностраних послова СРЈ
http:/www.info.gov.yu

Прилог -11

ВОЈНОТЕХНИЧКИ УГОВОР
између међународних снага безбедности (КФОР)
и влада Савезне Републике Југославије и Републике Србије

Део 1 - основне обавезе

1. Странке из овог уговора потврђују документ који је председник Ахтисари уручио председнику Милошевић и који је одобрен од стране Народне скупштине Србије и Савезне владе 3. јуна 1999. године, да укључи размештање, на Косову, ефективних цивилних и војних трупа под контролом Уједињених нација. Странке желе да забележе да је Савет безбедности Уједињених нација спреман да усвоји резолуцију, која им је била предата, у односу на ове групе.

2. Влада Савезне Републике Југославије и Републике Србије разумеју и слажу се да ће међународне снаге Савета безбедности УН која је већ споменута упараграфу 1, и да ће радити без сметњи унутар Косова и са ауторитетом да могу користити сва средства потребна да створе и одрже безбедну климу за све становнике Косова и да могу да изврше своје дефинисани задатак. У наставку, оне се слажу са свим одредбе овог уговора и да подрже размештај и деловање ових трупа.

3. За сврху овог уговора, следећи изрази ће имати значења/ дефиницију која је описана доле:

а. „странке“ су они који потписују овај уговор;
б. „власт“ значи одговарајућа особа, агенција, или организација странки;
в. „снаге СРЈ“ укључује све особље и организације СРЈ и Републике Србије које имају војну могућности. То укључује регуларну војску и морнарицу, наоружане групе цивила, додељене паравојне групе, ваздухопловне снаге, народну одбрану, граничну полицију, војне резервисте, војну полицију, обавештајне службе, локалну, специјалну, антитерористичку полоцију Савезног и Републичког министарства за унутрашње послове, и сваку другу групе или појединца за које командант међународних снага безбедности (КФОР) сматра да има неку од тих улога;
г. ваздушна зона безбености (ВЗБ) дефинисана је као зона ширине 25 километра ван границе територије Косова, а унутар граница остатка теритроије СРЈ. Укључује ваздушни простор изнад те зоне од 25 километара;
д. копнена зона безбедности (КЗБ) дефинисана је као зона ширине 5 километра, која је ван граница/ територије Косова, а унутар граница остатка територије СРЈ. Укључује терен унутар те зоне од 5 километара;
е. дан ступања на снагу (ДСС дан) дефинисан је као дан на који је овај уговор потписан.

4. Циљ ових обавеза је као што следи:

а. да се осигура трајни престанак борбе; снаге СРЈ и Републике Србије неће се ни под којим условима вратити или остати на територији Косова или на територији копнене зоне безбедности (КЗБ) или ваздушне зоне безбедности (ВЗБ), описане у параграфу 3, Делу 1, без претходног одобрења команданта међународних снага безбедности (КФОР). Локалној полицији биће дозвољено да остане унутар копнене зоне безбедности (КЗБ).
горњи параграф је без предрасуда према договореном повратку трупа СРЈ и Србије, који су објекат следећег, одвојеног уговора, описаног у параграфу 6, документа описаног у параграфу 1 овог дела (Основне обавезе).

б. да се обезбеди подршка и овлашћење међународних снага безбедности (КФОР) и посебно да се овласте међународне снаге безбедности (КФОР) да предузму све потрене акције, укључујући и употребу неопходне силе, да би се осигурало извршење овог уговора и заштита међународних снага безбедности (КФОР), те да се допринесе безбедној клими за међународне цивилне трупе ради имплементације плана, и за друге међународне организације, агенције и невладине организације (детаљи у Додатку Б).

Део 2 – Престанак борби

1. Снаге СРЈ ће хитно, од дана ступања на снагу (ДСС) овог уговора, обуставити све провокације или непријатељске активности против било које особе на Косову и наредиће својим наоружаним снагама да престану све такве акције, Оне неће охрабривати, организовати нити подржавати непријатељске или провокационе демонстрације.
2. Постепено повлачење копнених трупа СРЈ: СРЈ се слаже да постепено повуче све снаге СРЈ са Косова на територију Србије ван Косова. Снаге СРЈ означиће и рашчистити миниска поља, клопке и препреке. Како се повлаче, снаге СРЈ ће рашчистити све комуникације и на тај начин што ће уклонити све мине, уништене објекте, клопке, препреке и експлозиве. Они ће, исто тако, означити сва минска поља. Синхронизован са тим биће улазак међународних снага безбедности (КФОР). Постепено повлачење снага СРЈ биће у складу са следећим описаним редом испод :

- а. до ДСС плус један дан, снаге СРЈ, стациониране у Зони 3, испразниће одређеним путевима ту зону (означена на мапи у Додатку А овог уговора) да покажу поштовање услова. Кад буде потврђено да су снаге СРЈ урадиле оно што је тражено у овом делу параграфа и параграфом 1 овог дела, бомбардовања НАТО-а биће условно (привремено) обуставена. Обустава ће се наставити уколико и услови овог уговора буду остварени у целини и под условима да Савет безбедности УН одобре резолуцију у вези с међународним снагама безбедности (КФОР) тако великом брзином да се паузе могу избећи:
- б. до ДСС плус 6 дана све снаге СРЈ на Косову напустиће Зону 1
- в. (означена на мапи у Додатку А овог уговора). Биће формиране групе за сарадњу са командантом КФОР-а који ће бити у Приштини;
- г. до ДСС плус 9 дана све снаге на Косову напустиће Зону 2 (означена на мапи у Додатку А овог уговора);

- д. до ДСС плус 11 дана све СРЈ на Косову напустиће Зону 3 (означена на мапи у Додатку А овог уговора);
- ђ. до ДСС плус 11 дана све снаге СРЈ са Косова завршиће своје повлачање са Косова (означена на мапи у Додатку А овог уговора). На локације у Србији, ван Косова, и не унутар 5 км копнене зоне безбедности (КЗБ). На крају овог редоследа догађаја (ДСС) плус 11 дана, врхона команда снага СРЈ написмено ће потврдити команданту међународних снга безбедности (КФОР) да су поштовали и завршили постепено повлачење својих трупа. Командант међународних снага безбедности (КФОР) може одобрити специфичне захтеве за промену у постепеном повлачењу. Кампања бомбардовања завршиће се тек када се снаге СРЈ потпуно повуку, као што је предвиђено у Делу 2. Међународне снаге безбедности (КФОР) задржаће право на, ако буде неопходно, присилу прихватања овог уговора;
- е.власти СРЈ и Републике Србије ће у потпуности сарађивати са међународним снагама безбедности (КФОР) у проверавању повлачења снага са Косова и ван ваздушне зоне безбедности (ВЗБ) и копнене зоне безбедности (ВЗБ);
- и. наоружане снаге СРЈ које се повлаче као што је описано у Додатку А, то јест које се сакупљају у одређеним зонима или се повлаче одређеним путевима, неће бити нападане;
- з. међународне снаге безбености (КФОР) осигураће и одговарајућу контролу границе СРЈ на Косову са Албанијом и БЈРМ, док недођу цивилне трупе УН .

(Куманово 09.јун 1999. године)

Извор: Говро Перезић: Рамбује и рат, НИЦ, Београд, 2001.

Прилог - 12

РЕЗОЛУЦИЈА О СТАЊУ НА КОСОВУ И МЕТОХИЈИ И ПОЛОЖАЈУ СРПСКОГ НАРОДА И ПРИПАДНИКА ДРУГИХ НЕАЛБАНСКИХ ЗАЈЕДНИЦА

Народна скупштина Републике Србије изражава дубоку забринутост због стања у АП Косово и Метохија и положај српског народа и других неалбанских заједница. Две године након завођења међународне цивилне и војне управе безбедносна ситуација у Покрајини све је тежа.

Повратак прогнаника, на шта се међународна заједница обавезала Резолуцијом 1244 Савета безбедности УН, све је неизвеснији. Живот преосталих косметских Срба и припадника других неалбанских заједница изложен је потпуној неизвесности и свакодневном ризику.

Међународни представници више раде на доношењу прописа о привременој самоуправи него на обезбеђењу сигурности грађана. Тероризам на Косову и Метохији не само да није спречен, него је ушао у још радикалнију фазу. Све су учесталија организована убиства грађана и напади на представнике наше државе. Догађају се и то све чешће и убиствапредставника умереније политичке опције међу косовским лбанцима.

Само у току 2001. године по до сада доступним подацима, убијена су 94 лица - 61 Албанац, 26 Срба, шест Рома и један Муслиман. Рањено је њих 363 -210 Албанаца, 135 Срба, девет Рома и девет Муслимана. Отето је 29 лица - 25 Албанаца и четри Србина, а запаљено је 91 кућа- 67 српских, 23 албанских и једна ромска.

Народна скупштина Србије захтева од УНМИК-ове администрације да у року од месец дана спроведе истрагу којом ће се разјаснити судбину свих отетих лица и да након протека тог рока о резултатима истраге обавестити породице отетих и несталних лица, као и читаву јавност, што не само њена међународна, већ и морална обавеза.

Народна скупштина Србије апелује на све међународне институције које се баве заштитом људских права да интензивирају своје напоре којима ће се разјаснити судбина 1.300 отетих и несталих Срба и припадника неалбанских лица са Косова и Метохије.

Додатну узнемираност грађана унело је отварање царинских пунктова на административној линији Косова и Метохије и централне Србије. Ово је још један акт којим УНМИК-ова администрација на Косову крши Резолуцију 1244.

Грађани се самоорганизују покушају да онемогуће деловање нелегалних царинских пунтова. Објашњења која је УНМИК дао нашим представницима власти су противречна. Говори се о убирању пореза на промет и пореза на додатну вредност, али то се нигде у свету не чини на такав начин. И пореска политика на Косову и Метохију

морала би да се води у договору са југословенским властима, а да се спроводи уобичајеним методама.
Овако, не само да се негативно утиче на безбедносну ситуацију, него се физичким и правним лицима намеће вишеструко опорезивање.

Дајемо пуну подршку отпору грађана овим групим поступцима, којима се крше југословенски и царински прописи и порески прописи Републике Србије.

Посебан проблем представља израда Правног оквира за привремену самоуправу Косова. Основни текст који је направљен у УНМИК-у не даје елементарне гаранције заштите права Срба и припадника других неалбанских заједница. Међународних заједница на себе Резолуцијом 1244 Савета безбедности УН преузела је потпуну одговорност за гарантовање суверенитета и територијалног интегритета СРЈ и њену примену у целини.

Зато тражимо да УН предузме неодложне конкретне мере за целовиту примену ове резолуције, а пре свега да осигура безбедност и равноправност свих грађана на Косову и Метохији, као основног предуслова за повратак прогнаних и остваривање њихових основних људских права.

Није прихватљиво да се усваја било какав правни оквир за успостављање такозване аутономије, који јесте обавеза по тачки 10. Резолуције, нити да се размишља о било каквим изборима на Косову и Метохији, без предходног испуњења свих обавеза по тачки 9. Резолуције, а посебно обавеза утврђених по тачкама А до Д, који говоре о потпуној демилитаризацији такзване ОВК, и других наоружаних група, као и успостављању безбедног окружења у којем прогнана лица могу да се врате својим домовима у условима осигуране јавне безбедности и реда.

Народна скупштина Републике Србије захтева од свих органа, тела и представника међународне заједнице да се стриктно придржавају Резолуције 1244 Савета безбедности УН, а посебно од радне групе за израду Правног оквира за привремену самоуправу Косова да усвоји амандмане српске стране, којима се обезбеђује одржавање мултиетничког Косова и Метохије у саставу Републике Србије и СРЈ, гарантовање права националних заједница, изградња привременог система и консезуалне демократије у којој се институционално чувају разлике међу националним и етничким заједницама и гарантују њихова права и посебни интереси.

Народна скупштина сматра неприхватљивим кршење људских права, процес мајоризације и стварање државних атрибута на Косову и Метохији.

(Скупштина Републике Србије 4. маја 2001. године)

Извор: Архива Скупштине Републике Србије/2001.

Прилог -13

На основу члана 73. тачка 2. Устава Републике Србије и члана 130. Пословника Народне скупштине Републике Србије (Службени гласник РС, број 32/2002-прешишћени текст и број 57/2003), Народна скупштине Републике Србије, на седници Петнаестог ванредног заседања у 2003. године, одржаној 27. августа 2003. године, донела је

Д Е К Л А Р А Ц И Ј У
О КОСОВУ И МЕТОХИЈИ

Народна скупштина Републике Србије
Полазећи од чињенице да је државна заједница Србија и Црна Гора пуноправни члан УН, као и од принципа државног суверенитета и Уставном повељом зајемчене и Резолуцијом 1244 СБ УН потврђене територијалне недељивости државне заједнице и Републике Србије као њене чланице:

- Резолуције 1244 Савета безбедности УН од 10. јуна 1999. године;
- Војно-техничког споразума о Косову и Метохији од 09.јуна 1999. године;
- Заједничког документа о сарадњи СРЈ и УНМИК-а од 5. новембра 2001. године;

имајући у виду највише и опште прихваћене државне интересе:

- изградњи и развој демократског, на начелу владавине права заснованог друштва у Републици Србији, у коме се доследно поштују људска права,
- очување и јачање стабилности и сарадње у региону југоисточне Европе;
- приближавање и укључивање Републике Србије, кроз чланство у државној заједници Србија и Црна Гора, у европске асоцијације са крајњим циљем пријема у Европску унију,
- уважавајући напоре релевантних међународних институција, владиних и невладиних организација (Организација за европску безбедност и сарадњу, Високи комесаријат за избеглице УН, Међународни Омбудсман на Косову и Метохији, невладина организација Амнести интернешнал и др.) у циљу побољшања људских права и укупне политичко- безбедносне ситуације на Косову и Метохији;
- указујући са дубоком забринутошћу на хуманитарну катастрофу у Републици Србији изазвану великим бројем присилних миграната, међу којима је око 250.000 интерно расељених лица са Косова и Метохије;
- инсистирајући на принципима и циљевима Повоље УН, пре свега, на поштовању људских права, обезбеђивању права на повратак избеглица и инерно расељених лица, права на слободу кретања, права својине и других људских и грађанских права.

О Ц Е Њ У Ј Е

1. досадашњу примену Резолуције 1244 СБ УН као незадовољавајућу и забрињавајућу, обележену учесталим прекорачењима мандата од стране службеника међународне администрације,

2. процес изградње демократског и мултиетничког друштва и институција на Косову и Метохији незадовољавајућим и неодрживим, обележеним етничком дискриминацијом у привременим институцијама самоуправе, једностраним одлукама којима се флагрантно крши одредбе Резолуције 1244 СБ УН, као напр. Декларација о легализацији активности тзв. Ослободилачке војске Косова, исхитреним преношењем надлежности са међународне мисије на прелазне институције самоуправе и избегавањем реалних механизма за успостављање демократског друштва, као што је процес децентрализације,

3. поштовање људских права на Косову и Метохији и опште стање безбедности као изузетно лоше, обележено учесталим случајевима терористичких аката, физичког насиља, убиства на етничкој основи, драстичном експанзијом организованог криминала, разбојништвима, узурпирањем и уништавањем приватне имовине, ускраћивањем слободе кретања, недоступношћу институција припрадницима српске националне заједнице итд,

4. процес повратка избеглица и интерно расељених лица као потпуно неуспешан, будући да се за четри године на Косово и Метохију вртило мање од два процента избеглих и интерно расељених лица из редова српске националне заједнице,

Подсећа да су СР Југославија, односно Србија и Црна Гора и Република Србија, као чланице те државне заједнице од почетка спровођења Резолуције 1244 СБ УН до данас:

1. испуниле све своје обавезе предвиђене Резолуцијом 1244 СБ УН од 10. јуна 1999. године и Војно-техничким споразумом између међународних снага безбедности (КФОР) и Влада СРЈ и Републике Србије од 9 јуна 1999. године,
2. суштински допринеле укључивању српске националне заједнице у процес спровођења ових документа, позивима на учествовање на изборима за органе прелазне самоуправе на покрајинском и општинском нивоу,
3. уложиле крајње напоре да подстакну српску националну заједницу на Косову и Метохији да истраје на учешће у прелазним институцијама самоуправе, упркос очигледној дискриминацији, мајоризацији и изузетно лошим условима за рад у тим институцијама,

З а к љ у ч у ј е

1. да је Република Србија, као чланица државне заједнице Србија и Црна Гора, са свим својим институцијама и органима, чврсто опредељена према Резолуцији 1244 Савета безбедности УН као основном оквиру за решавање проблема Косова и Метохије, и у том смислу инсистира на њеној пуној и доследној примени, у складу са Заједничким документом СРЈ- УНМИК од 05. новембра 2001;

2. да се државни суверенитет и територијална недељивост Републике Србије као државе - чланице државне заједнице Србија и Црна Гора односи на Косово и Метохији, без обзира на прелазну међународни администрацију, што је потврђено Резолуцијом 1244 СБ УН;

3. да је Република Србија као чланица државне заједнице Србија и Црна Гора чврсто опредељена за процес европских, односно евроатланских интеграција, а што је уједно и најефикаснији механизам за решавање проблема Косова и Метохије, упоредо са доследним спровођењем Резолуције 1244 СБ УН;

4. да се од мисије УН на Косову и Метохији захтева, и у том смислу нуди пуна подршка и сарадња Републике Србије, да покаже одлућност у реализацији циљева у складу са својим мандатом, непристрасна администрација у складу са својим мандатом, неоптерећена сукобима интереса личне или било које друге природе и успостави амбијент толеранције, чиме би се омогућила „изградња демократског и мултиетничког друштва и институција на Косову и Метохије да уживају суштинску аутономију у оквиру СРЈ односно Србије и Црне Горе“, што је главни задатак мисије прокламован Резолуцијом 1244 СБ УН, и предуслов за остваривање задатака „стандарди пре статуса“, који је поставио СБ УН;

5. да се надлежне институције и органа Републике Србије овлашћују и обавезују да преко Координационалног центра Србије и Црне Горе и Републике Србије за Косово и Метохију дају максималан допринос и подршку мисији УН на Косову и Метохији у доследном спровођењу Резолуције 1244 СБ УН, укључујући и инсистирање на исправљању групих повреда у досадашњем току спровођења Резолуције, којима је омогућено чак и легализовање терористичких активности, легализовање узурпације имовине итд, а такође се овлашћују и обавезују да дају безбедносном присуству на Косову и Метхији у осигуравању безбедног окружења за све грађане Косова и Метохије и борби против тероризам и организованог криминала;

6. да се надлежне институције и органи Републике Србије овлашћују и обавезују да преко Координационог центра Србије и Црне и Горе и Републике Србије за Косово и Метохију предузимају све легалне и легитимне мере и иницијативе ради заштите права српске националне заједнице и припадника других етничких заједница или појединца којима се на Косову и Метохији систематски ускраћују њихова права, као и ради заштите интереса Републике Србије, правних лица чији је она оснивач и других правних лица и организација чија се имовинска и друга права на Косову и Метохији грубо узурпирају, као и ради заштите вредне српске и европске културне баштине у Покрајини;

7. да се надлежне институције и органи Републике Србије, преко Координационог центра Србије и Црне Горе и Републике Србије за Косово и Метохију овлашћују и обавезују да, у сарадњи са УНЕСКО-ом и УНМИК-ом, предузму кораке за заустављање уништавања културне баштине Србије и Европе на Косову и Метохији, кроз селекцију и категоризацију културно-историјских споменика, формирање заштитних зона око најважнијих споменика културе и спровођење модела заштите културно-истојиских споменика, предузимањем дугорочних мера очувања нашег културно-историјског блага;

8. да се о статусу Косова и Метохије не може повести расправа док се не реализују све одредбе Резолуције СБ УН 1244, односно не испуне стандарди мултиетничког живота како их је дефинисао СБ УН, док се не спроводе децентрализација у складу са

препорукама Савета Европе и док се не обезбеди потпуно поштовање Војно-техничког споразума и Заједничког документа о сарадњи СРЈ и УНМИК;

9. да надлежни органи и институције Републике Србије, преко Координационог центра Србије и Црне Горе и Републике Србије за Косово и Метохију, у сарадњи са УНМИК-ом и институцијама прелазне самоуправе, као и релевантним међународних организацијама и групама (СЕ, ЕУ, ОБЕС, Контакт- група), изврше операционализацију стандарда и обезбеде одговарајући механизам за праћење напретка у достизању одређеног стандарда и испуњавању договорених рокова;

10. да се надлежне институције и органи Републике Србије овлашћују и обавезују, поред свакодневних активности и сарадње са мисијом УН, да преко Координационог центра Србије и Црне Горе и Републике Србије за Косово и Метохију, у циљу доследног спровођења Резолуције 1244 СБ УН, при чему се као највиши и приоритетни циљеви дефинишу решавање судбине несталих лица, отварање процеса одрживог повратка расељених лица, гарантовање безбедности и слободе кретања и покретање процеса децентрализације на Косову и Метохији као механизам за гарантовање колективног статуса и колективних права српске националне заједнице на Косову и Метохији, воде кроз Високу радну групу, разговоре о техничким питањима и решавању проблема који отежавају свакодневни живот становника Косова и Метохије (нпр, производња и дистрибуција електричне енергије, водоснабдевање, заштита од загађења и слично);

11. да се надлежне институције и органи Републике Србије, у сарадњи са Скупштином Црне Горе и Скупштином Србије и Црне Горе и њихових надлежним органима и институцијама, тек пошто претходно буду испуњене све одредбе Резолуције 1244 и стандарди Савета безбености УН овлашћује и обавезују да преко Координационог центра Србије и Црне Горе и Републике Србије за Косово и Метохију и у консултацијама са Контакт - групама, дају пуни допринос утврђивању платформе за изналажење таквог вида суштинске аутономије Косова и Метохије да уживају суштинску аутономију у оквиру Републике Србије као чланице државне заједнице Србија и Црна Гора, у складу са Резолуцијом 1244 СБ УН и њеним пратећим документима, односно, у складу са државним уређењем и законодавством државне заједнице Србија и Црна Гора и Републике Србије, као њене чланице;

12. да се надлежне институције и органи Републике Србије овлашћују и обавезују да, у оквиру редовне сарадње са Међународним кривичним трибуналом за бивишу Југославију са седиштем у Хагу, инсистирају на процесуирању свих осумњичених за дела надлежности овог Трибунала почињених на простору Косова и Метохије, нарочито за дела почињена над припадницима српске националне заједнице, и да у том смислу пруже пуну подршку истражитељима овог Трибунала. РС Број 36

У Београду, 27. августа 2003. године

НАРОДНА СКУПШТИНА РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ ПРЕДСЕДНИЦА
Наташа Мићић

Извор: сајт Владе Републике Србије/документи

Прилог -14

ДЕКЛАРАЦИЈА СКУПШТИНЕ СРБИЈЕ

1. Не прихвата се документ „Уставни оквир за привремену самоуправу“, јер се њиме прејудицира кончно решење на штету државних интереса СР Југославије, Србије, Срба и осталог неалбанског становништва у покрајини, чиме се знатно крше овлашћења из Резолуције 1244 Савета безбедности Уједињених нација.

2. Предлаже се специјалном представнику генералног секретара УН да у сарадњи са представницима Аланаца, Срба и свих других националних заједница на Косову и Метохији приступи ревизији овог документа, како би се обезбедила широка аутономија Косова и Метохије усвајањем ефикасних гарнција и поузданог институционалног јемства права и слобода Срба и осталих националних заједница, како то налаже Резолуција 1244 Савета безбедности. Понуђени Уставни оквир за привремену самоуправу на Косову и Метохији не гарантује институционалну заштиту слобода и права неалбанских етничких заједница.

3. Сматра се да је одржавање избора на којима би учествовале све националне заједнице њихов заједнички интерес и потврђује се да КФОР и УНМИК до сада нису обезбедили минималне услове који омогућавају излазак Срба и осталог неалбанског становништва на такве изборе. Захтева се од цивилних и војних власти УН да без одлагања сачине целовити програм повратка свих прогнаних и избеглих и приступе његовој реализацији, као и да обезбеде услове за безбедан живот свих грађана и пуно остварење свих људских права, сходно обавезама из Резолуције 1244 СБ УН.

4. Сматра се да је потребна сарадња са УНМИК-ом и ОЕБС-ом у погледу регистрације бирача, укључујући и сва лица расељена са Косова и Метохије, с тим што учешће у процесу регистрације ни у ком случају не прејудицирају коначну одлуке о изласку или неизласку на изборе. Та одлука ће зависити искључиво од тога да ли су испуњени правни и безбедносни услови, као и повратак у смислу тачке 3 ове Декларације.

5. Захтева се од органа и представника међународне заједнице стриктно поштовање и целовита примена Резолуције 1244 СР УН, а посебно одредби наведених у тачки 9 тог документа. Надлежни државни орган треба да наставе сарадњу са УНМИК-ом и ОЕБС-ом у вези са доследном и целовитом применом Резолуције 1244 СБ УН и овом Декларацијом.

6. Обавезује се Влада Републике Србије да води политику јачања веза Косова и Метохије са другим деловима Србије у циљу очувања суверенитета и интегритета Савезне Републике Југославије, у складу са поменутом Резолуцијом. Посебно се указује на активност Владе Републике Србије у области просвете, здравства, саобраћаја, трговине,финансије, културе и државне управе и захтева од Владе подношење редовних месечних извештаја надлежним скупштинским одборима.

7. Инсистира се да УНМИК, КФОР и други органи и организације међународне заједнице у најкраћем року расветле судбину свих киднапованих и несталих у периоду од доласка КФОР-а на Косово и Метохију и њиховим породицама пружи истините информације.

8. Захтева се закључак споразума са Савезном Републиком Југославијом о статусу мисије УНМИК и КФОР на Косову и Метохија

9. Захтева се од СБ УН да стручно и непристрасно оцене сагласност документа „Уставни оквир за привремену самоуправу“ са Резолуцијом 1244 СБ УН.

(Београд, 31. мај 2003. године)

Извор: сајт Народне скупштине Србије/ архива

Прилог- 15

ЗАЈЕДНИЧКИ ДОКУМЕНАТ УНМИК-А И СРЈ

Председник Координационог центра за Косово и Метохију Небојша Човић као специјални представник Председника Савезне Републике Југославије, Владе Савезне Републике Југославије и Владе Републике Србије, и специјални преставник Генералног секретара УН за Косово Ханс Хекеруп усвојили су данас Заједнички документ УНМИК-а и Савезне Републике Југославије, којим се

ОПШТИ ДЕО

1. Потврђују основни принципи Резолуције Савета безбедности Уједињених нација 1244 (у даљем тексту Резолуција 1244) и обострано уверење да се резолуција може успешно применити једино заједничким деловањем свих заинтересованих страна. У интересу је свих страна да учине све у промовисању циљева Резолуције 1244 и размотре основне примедбе других страна, настојећи да их реше међусобном сарадњом;
2. Поново потврђују обавезе предвиђене Резолуцијом 1244 везане за безбедност и људска права, повратак свих расељених лица и избеглица, као и непосредни ауторитет УНМИК-а да спроведе Резолуцију 1244, и потврђује да ће све заједнице на Косову и Метохији имати иста права и да ће УНМИК та права подржати;
3. Афирмише наша решеност да се активно посветимо отклањању оправдане забринутости Срба и других заједница на Косову и Метохији и чврсту обавезу да наставимо да се њоме бавимо, тако да се све заједнице могу у потпуности ослонити на предуслове и принципе који подржавају међународне напоре на Косову и Метохији. Поступање без дискриминације према свим грађанима представља основу за мултиетничко, мултиконфесионално и мултикултурно Косово;
4. Промовише заштита права и интереса Срба и других заједница на Косову и Метохији, на основу принципа наведених у Резолуцији 1244, укључујући суверенитет и територијални интегритет Савезне Републике Југославије, као и у Уставном оквиру за привремену самоуправу;
5. Поново потврђује став о будућем статусу Косова и Метохије утврђен Резолуцијом 1244, као и да он не може бити промењен било којом акцијом коју предузимају привремене институције самоуправе;
6. Поздравља недавно успостављена сарадња између УНМИК-а, с једне стране, и Савезне Републике Југославије, посредством Координационог центра за Косово и Метохију, с друге стране. Афирмише оснивање високе радне групе којом руководи Специјални представник Генералног секретара УН, а која ће укључити представнике Савезне Републике Југославије (председник и чланове Координационог центра за Косово и Метохију), с једне стране, и УНМИК-а и, по његовом успостављању, привремених институција самоуправе, с друге стране. Ова група ће обезбедити трајни и одржив кооперативан приступ према областима од обостраног интереса и заједничке бриге да би осигурала

правовремено и редовне консултације и сарадњу. Висока радна група може оснивати радна тела у оквиру посебних области од обостраног интереса;

7. Потврђује обавезе решавања питања несталих лица и указује да ова отворена рана свих заједница може зацелити једино путем сарадње и размене информација;
8. Поштује неоспорно право расељених лица и избеглица да севрате у своје домове и уверава да је иреверзибилни процес започео;
9. Топло поздравља широко и масовно учешће свих заједница у процесу регистрације и подржава настојање да ником не буду ускраћене добробити демократије;
10. Наглашава следећа фаза процеса промовисање развоја демократије, безбедности и просперитета и да избори представљају прилику за нови демократски почетак, уз успостављање суштинске самоуправе, као и основу за отворени дијалог о заједничкој регионалној и европској будућности, која захтева сарадњу између свих заједница на Косову и Метохији, у Републици Србији и СРЈ;
11. Упућује снажна препорука Србима са Косова да узму активног учешћа у будућност мултиетничког Косова и Метохије тако што ће учествовати у изборима 17. новембра и у институцијама привремене самоуправе.

ПОСЕБНЕ ОБЛАСТИ ОД ЗАЈЕДНИЧКОГ ИНТЕРЕСА И АНГАЖОВАЊА

Безбедност, заштита и слобода кретања

Остваривање безбедности за све заједнице јесте кључни услов за мултиетничко Косово. Неопходно је подићи ниво опште безбедности и заштите угрожених грађана, насеља, комуникација и места споменика културе и имовине на Косову и Метохији, као и пуну слободу кретања на Косову и Метохији.

Признаје потребе за побољшаном сарадњом између УНМИК-а, СРЈ и Републике Србије у обезбеђивању веће слободе кретања на прелазима на административној линији између Косова и Метохије и области у оквиру СРЈ и даје сагласност за јачу оперативну сарадњу и безбедност на тим локацијама. Признаје обавеза УНМИК-а да повећа слободу кретања путем издавања бесплатних регистарских таблица Србима са Косова, као и планираних успостављањем железничке службе и саобраћаја од Косова и Метохије широм СРЈ.

Нестала лица

Понавља обавеза за решавање судбине око 4.000 несталих лица из свих заједница и, у том циљу, УНМИК је сагласан да, до 31. децембра 2002. године, истражи све неиспитане гробнице на Косову и Метохији и преузме ексхумације свих посмртних остатака, и да обради, путем ДНК анализа и пост-мортем и анте-мортем података, 1250 неидентификованих посмртних остатака широм Косова и Метохије, у циљу њихове идентификације и враћања тела члановима породица. Признање да је програм ексхумације и идентификације само део активности везаних за настала лица, чиме се УНМИК и власти Савезне Републике Југославије обавезују да ће остварити потпуно транспарентну сарадњу и размењивати све релевантне податке и информације. Ова сарадња ће, такође, укључивати и рад на локацијама на којима су пронађене гробнице.

Повратак избеглица и расељених лица

Поштујући неоспорно право расељених лица и избеглица да се врате у своје домове,УНМИК ће, као приоритет, отворити Канцеларију за повратак, под директним
надзором Специјалног представника Генералног секретара УН, која ће деловати као оперативно и координативно тело за унапређење овог процеса, укључујући и предлагање новог плана за повратак током 2002 и 2003. године. У овом процесу ће бити представљени сви релевантни актери, укључујући, на одговарајући начин, представнике привремених институција

самоуправе, заједница интерно расељених лица и избеглица и власти домаћина, а у циљу стварања адектватних услова за алакшање процеса. Овај крхки процес мора бити одржив и предузеће се значајне мере да се обезбеди сигурност повратника. Овом кључном питању биће дат приоритет, а од привремених институција самоуправе очекује се да му дају активну подршку.
Поново потврђује право избеглица и интерно расељених лица да поврате своју имовину и поседе и презнаје да је повраћај имовине или надокнада од кључних значаја за процес повратка.Подршка донатора,путем утврђених механизма, из међународне заједнице СРЈ, јесте кључ за процес повратка.

Имовинска права
У потпуности признаје неотуђиво право на приватну својину као један од камена темељаца демокртског друштва и понавља чврсту решености да се имовина врати законским власницима у случајевима у којима то није учињено. Подсећајући на досадашњи процес подношења захтева МИК-а и СРЈ, преиспитати случајеве тешких кривичних дела, која су наводно починили Срби, а у којима међународне судије и тужиоци нису учествовали да би ублажили забринутост због етничке пристрасности. Потврђује да би косовске Албанце, притворене у затворима и притворским јединацама Републике Србије због прекршаја који се наводно починили на Косову, требало, после ревизије случајева у складу са међународним стандардима пребацити на Косово и ставити под надлежност затворског система УНМИК-а што је пре могуће.

Полицијска сарадња
Признаје да је борба против криминала и криминалних организација област од заједничког интереса, нарочито у областима трговине дрогом и белим робљем, прања новца и шверцовања оружја, и да се сва ова питања морају решавати бољом координацијом и сарадњом, што укључује размену информацију које се односе на починиоце кривичног дела и криминалне организације и редовне месечне састанке заједничког комитета ког чине представници УНМИК-а, Савезне Републике Југославије и Републике Србије.

Деловање против тероризма
Преузима обавеза, у оквиру полицијске сарадње, борбе против тероризма, који дестабилизује регионалну безбедност и напоре за изградњу поверења.

Развој Косовоске полицијске службе
Одлучно понавља опредељеност да се настави развој и јачање Косовске полицијске службе, тако да све заједнице могу имати поверења у професионалне и мултиетничке полицијске снаге, чији је основни циљ да служи свим људима на Косову и Метохији и штите њихова права, и даље се обавезује да приоритет да регрутовању врше Срби са Косова и Метохије, нарочито из северног дела Косова и Метохије.

Официри Косовоске службе служе из редова Срба са Косова и Метохије ће превасходно радити у областима у којима Срби чине већину и у мешовитим заједницима. УНМИК ће настојати да обезбеди да етнички састав Косовоске полицијске службе одржава етнички састав области у којима раде.

Мултиетничка администрација
Обавезују да наставе да развијају мултиетничку и вишејезичку администрацију на Косову и Метохији, у којој ће бити ангажовани чланови свих заједница, како би се одразио мултиетнички карактер Косова, који ће се осигурати спровођењем недискриминаторске кадровске политике у свим областима и на свим нивоима. Администрација ће испуњавати високе стандарде доступности, једнаког третмана и професионализма, а УНМИК потврђује да

ће заступљеност Срба са Косова и Метохије у привременим институцијама самоуправе бити приближно пропорционална њиховој заступљности у Скупштини.

Локалне власти

Обавезују да се промовише значајније учешће Срба у институцијама и управи Косова Косово и Метохије .УНМИК ће такође, општинама делегирати даље надлежности и темљно поново проценити и, ако је потребно, прилагодити заступљеност Срба са Косова и Метохије у свакој општини, као и функционисање структура локалних заједница, у којима ће заступљеност Срба бити приближно пропорционална њиховој заступљености у општинским скупштинама, у циљу укључивања свих заинтересовних.

Образовање

Обезеђује да ће спрска заједница на Косову и Метохији имати могућности образовања на сопственом језику, од основне школе до универзизета. Наставни програми ће обезбедити одговарајућу компатибилност образованих структура Срба с Косова са образовним системом Републике Србије и потребама тржишта рада.

Информације и медији

Преузима обавеза да даље развоја ширење информација, укључујући и из СРЈ, и медија усмерених на српску заједницу на Косову и Метохији. Ово може обухватити и оснивање нових независних телевизијских и радио станица.

Господин ХАНС ХЕКЕПУР
Специјални представник
Генералног секретара
Уједињених нација

Др НЕБОЈША ЧОВИЋ
Специјални представник
Председника Савезне Републике Југославије
Владе Савезне Републике Југославије и
Владе Републике Србије за Косово

(Београд ,5. новембар 2001. године)

Извор: сајт Владе Републике Србије/документи

Прилог 16

Уништена културна башина Косова и Метохије

Извор: сајт Министаства за Косово и Метохију

Прилог 17

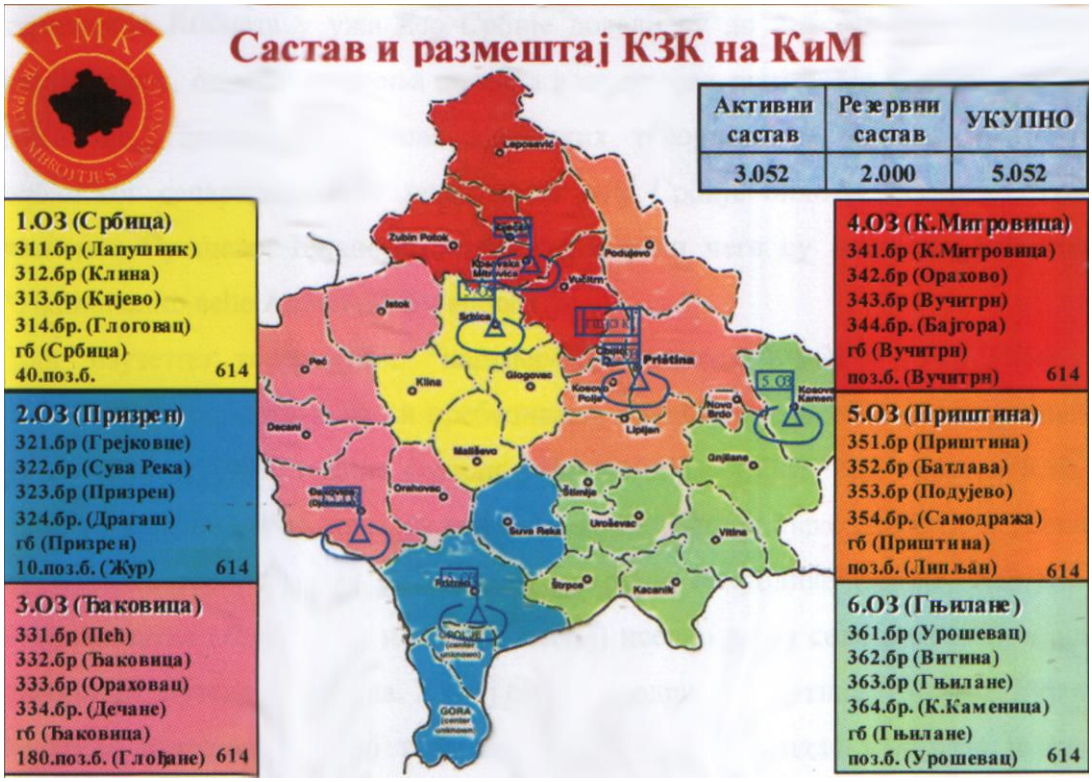

Извор: Архива Војске Србије/документ

Прилог - 18

Хронологија напада Нато на Савезну Републику Југославију

24. март. 1999. године

Операција „*Милосрдни анђео*“

Операција „Deliberate Force” само је увод у операцију „Allied Force“ (Здружене снаге) од *24. марта до 10. јуна 1999. године,* кад је потписан Кумонаовски споразум; контролом ваздушног простора БиХ и Хрватске, потенцијалном агресору су обезбеђени најважнији правци за напад на СРЈ; Бомбардовање почело у 20,00 сати 24. марта 1999; наредбу је издао генерални секретар НАТО Хавијер Солана; то се читаво време звало „хуманитарна интервенција“; кодно име Операција савезничких сила *(Operation Allied Force*), у САД именована као Операција Племенити наковањ, у Србији позната као „Племенити анђео“; учествовале све земље чланице НАТО; ангажовано око 1000 летелица; највише се полетало из Италије; током бомбардовања погинули 462 војника и преко 2000 цивила; рањено око 5000 особа; команда НАТО је жртва називала „колатералном штетом,“ бомбардовано око 200 градова и насеља; коришћена муниција с осиромашеним уранијумом и касетне бомбе; на територији Србије бачено око 1000 касетних бомби на 219 локација на површини од 23 хиљаде квадратних километара; тешко оштећени инфраструктура, привредни објекти, мостови, школе, цркве, манастири, болнице, медијске куће, споменици културе; материјална штета је процењена на 30 милијарди долара;

10. јуна потписан Кумановски споразум; генерални секретар НАТО Хавијер Солана прекида ваздушне ударе који су трајали 78 дана; Србију од почетка агресије напустило близу 800.000 људи, углавном Албанаца, а још 200.000 спас потражило у Србији и Црној Гори; Савет безбедности УН доноси Резолуцију 1244 којом поздравља пристанак Југославије на политичко решење, укључујући и моментални прекид насиља и брзо повлачење војске, полиције и паравојних снага; Резолуција ставља Косово под међународну управу и налаже формирање и распоређивање мировних снага НАТО - КФОР;

24. марта нешто после 20.00 часова, почело НАТО бомбардовање СРЈ: удари на аеродром у Батајници, Војно-ваздухопловни институт у Жаркову и Војно-техничка академија у Београду, као и циљеви на Косову и Метохији;
25.марта бомбардован аеродром Лађевци, Цетиње, Грачаница;

27. марта јединице ПВО срушиле близу села Буђановаци код Руме амерички бомбардер Ф-117А, летелицу „стелт" технологије;

29. марта бомбардована зграда МУП у Београду; гађана фабрика лекова „Здравље" у Лесковцу, центар Приштине, аеродром Голубовци поред Подгорице;
30. марта бомбардовани избегличке кампове код Ниша и у Приштини; смртно страдало 15 избеглица;

31. марта касетне бомбе бацане на Приштину; са два пројектила гађана опет Грачаница;
1. априла око 5 сати ујутро срушен Петроварадински мост који је повезивао Нови Сад и Петроварадин;
2. априла напад на Куршумлију; страдало 13 цивила и оштећено око 500 цивилних и религијских објеката;

3. априла ноћу бомбардована зграда МУП у Београду; у 19:45 бомбардован мост "Слобода" између Новог Сада и Сремске Каменице;

4. априла на Новом Београду бомабардована топлана, у Чачку фабрика „Слобода", у Панчеву Рафинерија нафте;
5. априла бомбардовани Београд, Приштина, Врање, Лепосавић, Ниш, Лучани, Алексинац, Сомбор; погођена Рафинерија у Новом Саду;
6. априла бомбардован и последњи мост на Дунаву код Новог Сада;
7. априла гађан „Нафтагас" у Новом Саду;

8. априла бомабродована „Црвена застава” у Крагујевцу, повређена 124 запослена;
9. априла бомбардован центар Ћуприје; у Смедереву разорено складиште нафте;
10. априла напад ОВК са албанске територије уз помоћ Албанске армије и НАТО ваздушних снага;
11. априла жестока бомбардовања на Косову и Метохији;

12. априла из ваздуха нападнут путнички воз у Грделичкој клисури на прузи Београд-Солун; погинуло 10 путника, међу којима десетогодишњи дечак, десетине повређених;
13. априла бомбардована и Војно-медицинска академија; десетине болесника повређено;
14. априла НАТО је четири пута гранатирао колону од 400 албанских избеглица који су се враћали својим кућама код села Мадан; убијено 72 цивила, а рањено око 35 ;
15. априла бомбардована Петрохемија у Панчеву, новосадска рафинерија и срушен мост на Дунаву између Ковина и Смедерева;
16. априла гађани ТВ-репетитор на Церу, Приштина, Подгорица, Краљево, Бољевац, Врање;
17. априла разорен „Крушик“ у Ваљеву;
18. априла тешко оштећена зграда Извршног већа Војводине у Новом Саду; нападнут војно-цивилни аеродром Поникве;
19. априла у Батајници, у својој кући, погинула трогодишња девојчица Милица Ракић;
20. априла бомбародвање по целој територији земље - од Липљана, преко Новог Пазара, Краљева, до Батајнице и Београда;

21. априла бомбардован пословни центар „Ушће“ у Београду; удари на мост на Дунаву код Бешке;

22. априла са четири пројектила нападнута резиденција председника СРЈ Слободана Милошевића у Ужичкој 15 у Београду; са четири пројектила бомбардован Жежељев мост у Новим Саду; мост није срушен;
23. априла око 2:06 бомбардована зграда Радио-телевизије Србије; погинуло 16 особа;
24. априла центар Ниша гађан са 16 пројектила; у Лесковцу оштећено 500 кућа;
25. априла поново бомбардована Рафинерија нафте у Новом Саду;

26. априла срушен Жежељев мост на Дунаву код Новог Сада;

27. априла у бомбардовању Сурдулице погинуло 20 цивила, од којих 12 деце;
28. априла оштећена дечија болница и породилиште Клиничко болничког центра "Драгиша Мишовић";

29. априла гађан торањ на Авали, антенски стуб у Борчи и релеји широм Србије – на Фрушкој Гори, Овчар Гобељи и Црном Врху;

30. априла на удару стара зграда Републичког МУП у центру Београда, Министарство одбране и Генералштаб;

1. маја код Лужана на мосту погођен аутобус „Ниш експреса“; погинуло 47 путника, а 16 лица теже повређено;
2. маја јединице југословенске ПВО срушиле амерички ловац-бомбардер **Ф-16** крај Београда; пилота спасле спасилачке екипе америчке војске;

3. маја бомбардован аутобус „Ђаковица превоза” код Савине Воде, на путу Пећ - Кула - Рожаје; 20 цивила погинуло, а 43 лица повређена; поново на удару Телевизија Нови Сад;
4. маја изнад Ваљева у „мигу 29“ погинуо пилот Миленко Павловић, командант 204. авијацијског пука РВ-а, кажу, један од најспособнијих пилота наше армије;
5. маја код Урошевца бомбардован грчки хуманитарни конвој, чије је кретање унапред најављено, видљиво обележен;
6. маја срушен Железнички мост код Ватина на прузи Београд - Букурешт;

7. маја касетним бомбама бомбардован Ниш - 14 особа погинуло, 70 повређено; графитиним бомбама нападнути системи Електропривреде Србије; читава Србија у мраку;

8. маја бомбардована кинеска амбасада у Београду; три лица погинула; на удару зграде Генералштаба, Министарства одбране, Владе Србије, савезног МУП и хотел „Југославија”;
9. маја гађан хуманитарни конвој из Румуније;
10. маја са мапе села Медошевца код Ниша избрисане две улице; до темеља срушено 20 кућа, а више од 100 тешко оштећено;
11. маја у Нишу повређени потпредседник Социјалиштичке партије Србије Душан Матковић и потпредседник Већа република Савезне скупштине Горица Гајевић; срушен мост на Лиму у Мурину;
12. маја поново гађан Ниш;
13. маја поново бомбардована зграда Телевизије Нови Сад;

14. маја код села Кориша код Призрена бомбардована колана цивила; живот изгубило више од 100 албанских цивила, углавном жена, деце и стараца; НАТО користио термовизуелне бомбе које после удара развијају високу температуру и до 2.000 степени Целзијуса;
15. маја бомбардован Рударско-топионичарски басен Бор, један од највећих рудника бакра у Европи;
16. маја гађана постројења „Југопетрола”, трафостаница у кругу смедеревског „Сартида 1913″;
17. маја срушен надвожњак на ауто путу Београд - Ниш; бомбардоване крагујевачке „Шумарице” и уништене куполе које су симбол страдања 7.300 недужних жртава Другог светског рата;
19. маја у Гњиланама погинула четири цивила, а 16 лакше повређено;
20. маја у Клиничко болничком центру „Драгиша Мишовић” у Београду убијена три болесника и један радник, рањено више пацијената; разорена Неуролошка клиника, а од експлозије демолиране и зграде Центра за дечје плућне болести и туберкулозу и Гинеколошко-акушерска клиника;
21. маја НАТО бомбардово казнено-поправни дом у Истоку усмртивши десетине затвореника и радника те установе; удар на Термоелектране „Дрмно” код Костолца и „Колубара” у Великим Црљенима, као и рејон око хидроелектране Бајине Баште; НАТО користио специјална високопроводна влакна за изазивање кратких спојева;

22. маја широм Космета испаљено је око 100 пројектила;
23. маја поново бомбардована Термоелектрана Обреновац;
24. маја гађана електроенергетска постројења код Костолца, Новог Сада и Ниша;
25. маја гађан предајник РТС и Радио Југославија у Звечкој код Обреновца; ракетиран и емисиони центар Радио Београда;
26. маја три лица су погинула, а два рањена у бомбардовању Косовске Витине;
27. маја испаљено 7 пројектила на приватне куће и индустријску зону града Алексинац; погинула два цивила, а 10 лица повређено;
29. маја са 10 пројектила гађан ценатар Ћуприје; оштећене железничка и аутобуска станица, две робне куће и погон „Фротекса" у Ужицу, телевизијски предајник и Поникве;

30. маја срушен мост на Великој Морави код Варварина; животе изгубило 11 цивила, а теже повређено 40 људи; погођена специјална болница за туберкулозне болеснике, старачки дом, два павиљона у центру за избеглице у Сурдулици; животе изгубило 17 деце и стараца; код Призрена бомбардован новинарски конвој, рањено неколико лица;
31. маја уништено и тешко оштећено више од 100 гробова и надгробних споменика на православном гробљу у Приштини;
1. јуна у Новом Пазару у стамбеној згради од бомбе погинуло 13 особа;
2. јуна погођен предајник РТС између Србобрана и Сирига, срушен репетитор Телевизије Краљево на планини Котленик, а у селу Липе код Смедерева НАТО погодио приватну кућу и ранио двоје деце;
3. јуна срушен мост на Белом Дриму који повезује Ђаковичку општину са Ораховачком и Призренском;

10. јуна потписан Кумановски споразум; генерални секретар НАТО Хавијер Солана прекида ваздушне ударе који су трајали 78 дана; Србију од почетка агресије напустило близу 800.000 људи, углавном Албанаца, а још 200.000 спас потражило у Шумадији, Војводини и другим крајевима републике; бомбардовано око 200 градова и насеља; касетне бомбе бачене 60 пута; оштећено 20 болница и 40 других здравствених установа; Савет безбедности УН доноси Резолуцију 1244 којом поздравља пристанак Југославије на политичко решење, укључујући и моментални прекид насиља и брзо повлачење војске, полиције и паравојних снага; Резолуција ставља Косово под међународну управу и налаже формирање и распоређивање мировних снага НАТО - КФОР.[854]

[854].http://www.ekoplan.gov.rs/src/-2405-photo.htm.

Прилог - 19

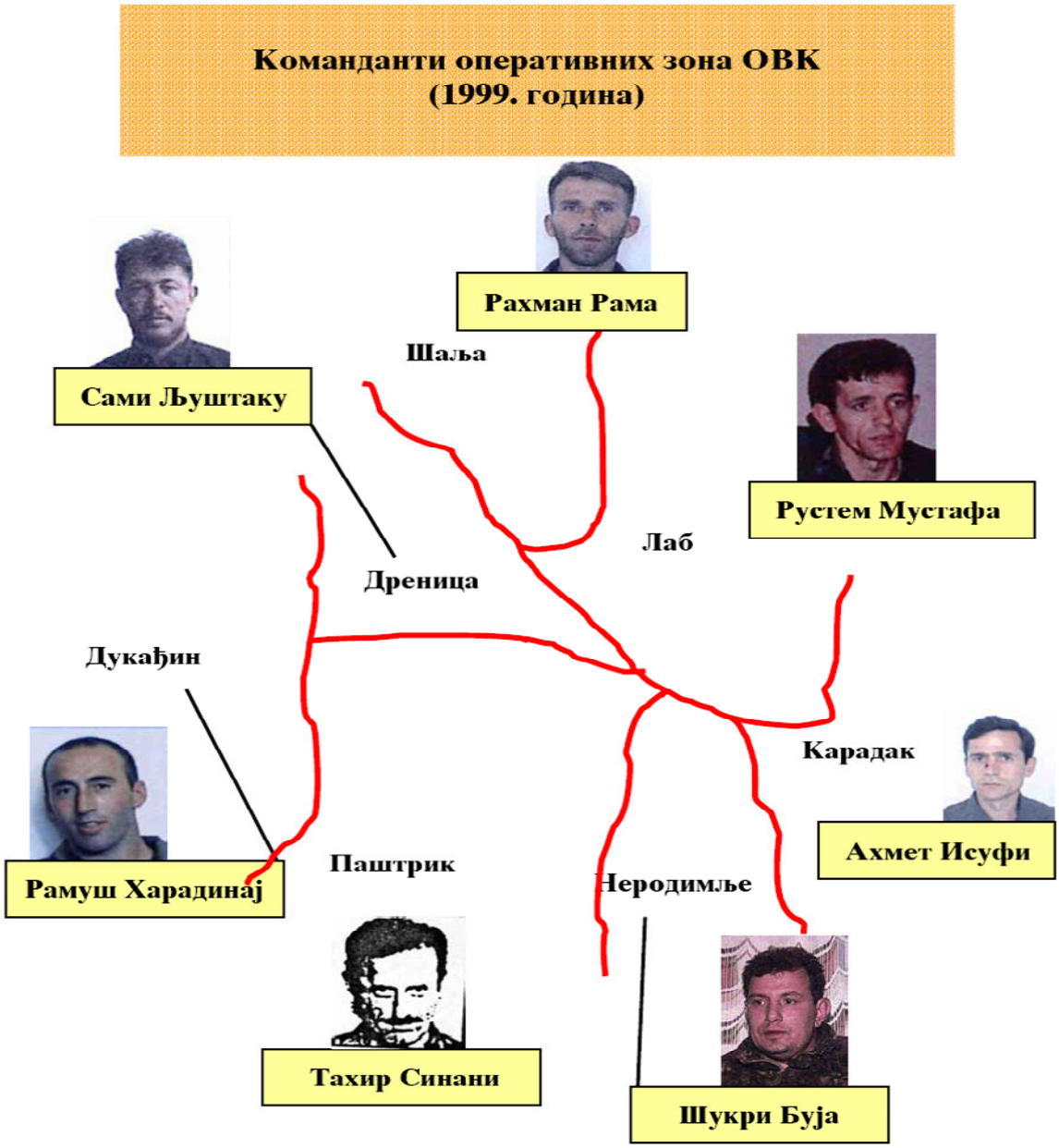

1

Мапа бр. 4: Команданти оперативних зона ОВК 1999. године)
Извор: Албански тероризам и организовани криминал на Косову и Метохији, Влада Р. Србије, Београд, 2003.

Прилог - 20

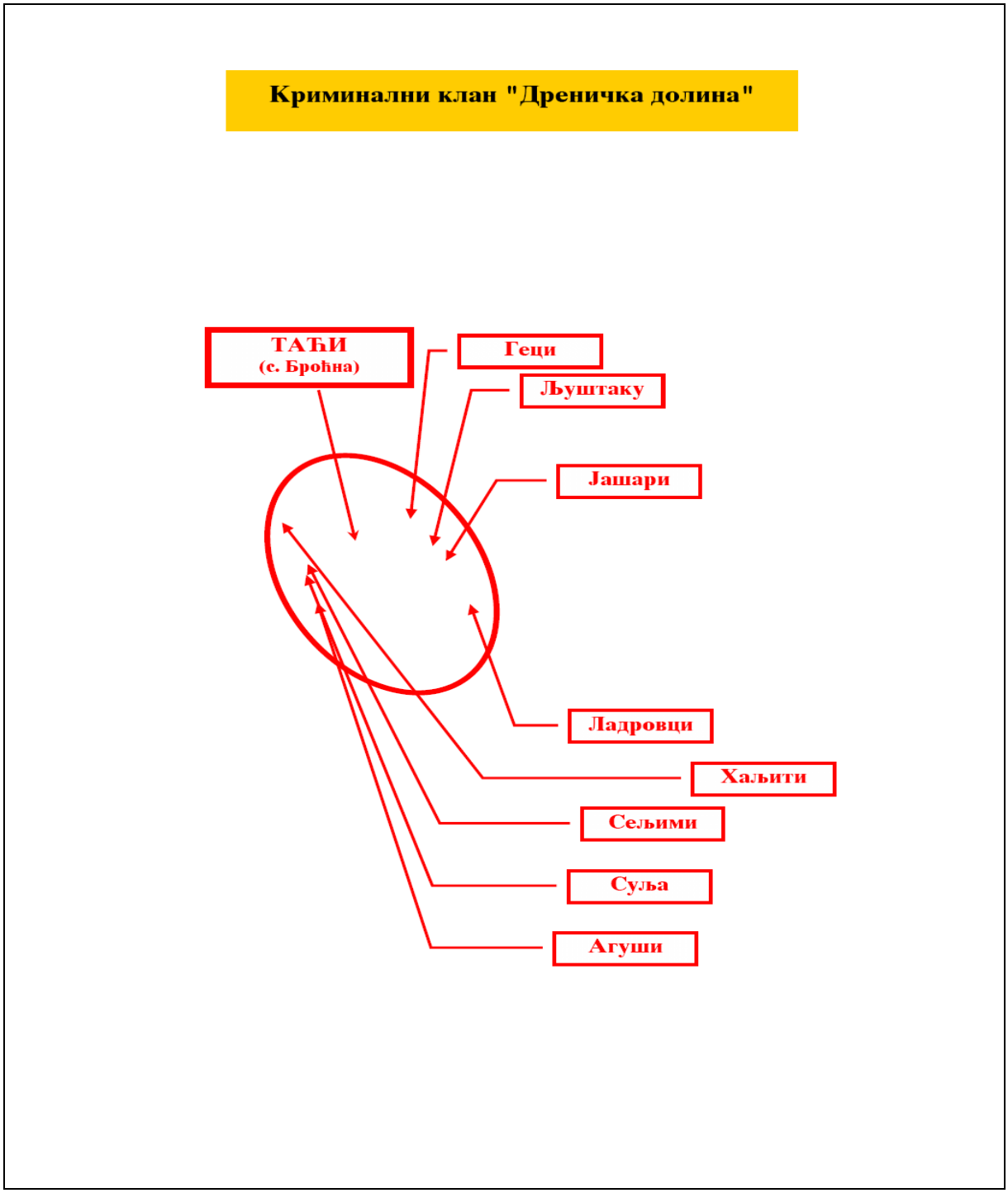

Мапа бр. 5: Криминални клан „Дреничка долина“
Извор: Албански тероризам и организовани криминал на Косову и Метохији, Влада Р. Србије, Београд, 2003.

Прилог - 21

Мапа бр.6: Косовски заштитни корпус- команданти (2000. године).
Извор: Албански тероризам и организовани криминал на Косову и Метохији, Влада РС, Београд, 2003.

Прилог.- 22

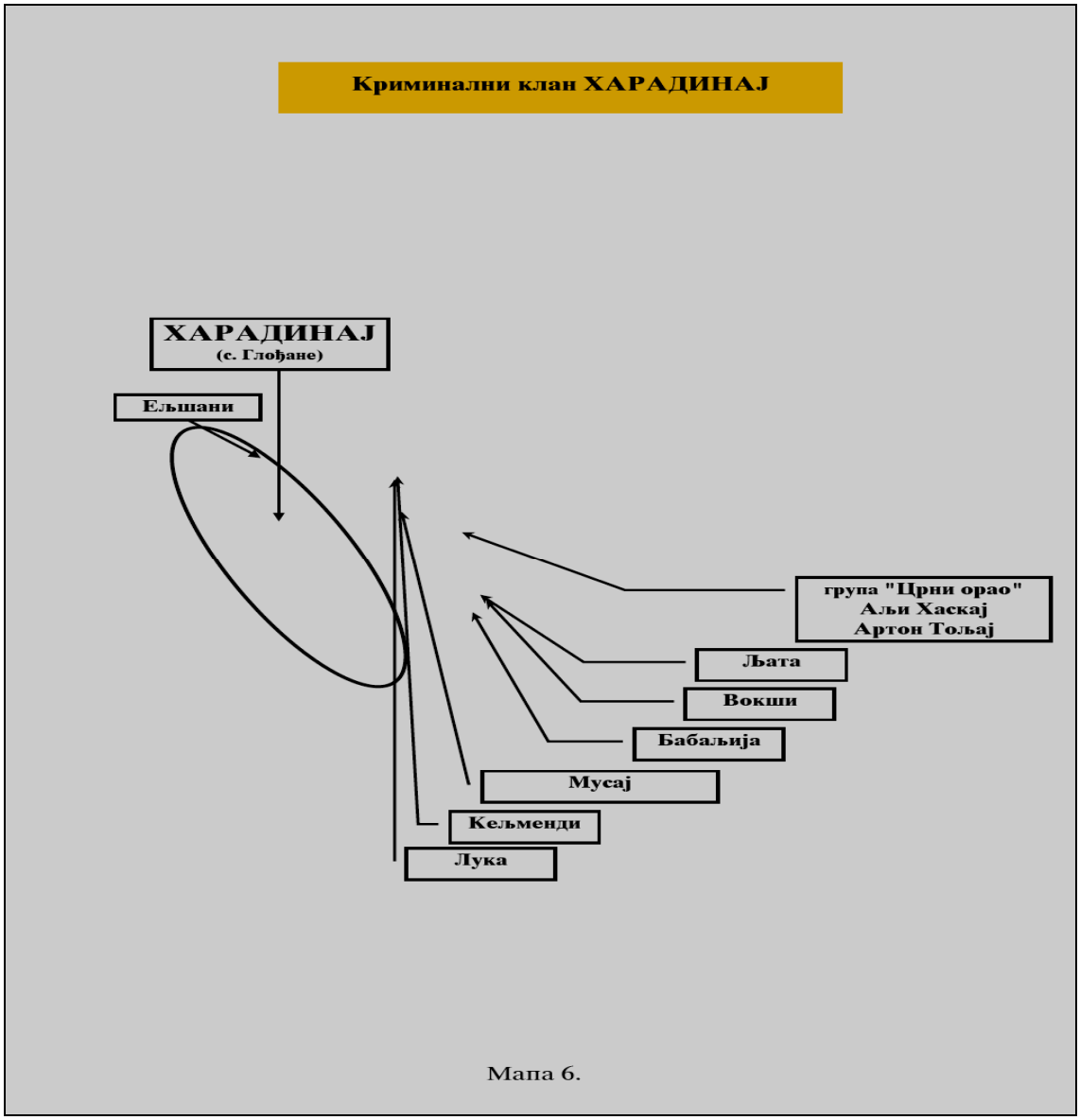

Мапа бр.7: Криминални клан Харадинај.
Извор: Албански тероризам и организовани криминал на Косову и Метохији, Влада РС, Београд, 2003.

Прилог - 23

Криминалне групе и појединци у Приштини

Л И Т Е Р А Т У Р А

а) Књиге

1. Аврамов, С.: Трилатерална комисија, Ветерник, Београд, 1998.
2. Аврамов, С.: Алтернативни модел светске заједнице, Нова Европа, Београд, 2005.
3. Аврамов. С.: Геноцид у Југославији 1941-1945, 1991..., Игам, Београд, 2008.
4. Agreement on the OSCE Kosovo Veritication Mission, Eurobalkans, No. 33, Winter, 1999.
5. Allan, R.: Terrorisam: Pragmatic international deterrence and cooperation-Institute for East-West Security Studies, New York, 1990.
6. Alan Pushka: Albanija, Mladost, Zagreb, 1973.
7. Albanian mafia moved into Kosovo on NATO sheels (1999. september 3) Albanian Economic Tribine.
8. Aleks, Roslin.: „Kosovska veza, The Cazette“ Otava, 2000.
9. Allcock, John B.: Explaining Yugoslavia, New York: Columbia University Press, 2000.
10. Andev, T.: Die super spione, Zurich, 1970.
11. Анђелковић, З, Шепепановић, С, Прлинчевић, Г.: Дани терора, Центар за мир и толеранцију, Београд, 2000.
12. Arey, A.: The Sky Pirates, New York, 1965.
13. Asus, Ronald D, Blackwell, Robertt Dand Larrabeef Stephen.: Can America Survive? The Washungton Quarterly, Spring 1996.
14. Атанацковић, Д.: Кривично право, Привредна штампа, Посебан део, Београд, 1985.
15. Bajraktari, Jusuf, et, al (eds). The Kosova Issue - A Historic and Current Problem, Tirana, 1993.
16. Барбуловић, С и др.: Амнезија јавности - од пропаганде до тероризма, аутори и Графо-комерц, Београд, 2004.
17. Barnett, F. R. et. Ali.: Specijal operations in US strategu, Nat, Defense univ.1984.
18. Батаковић, Д.: Косово: Од страдања до расцепа: Званични орган Српске Народне одбране у Америци, новембар 1999.
19. Barry Rubin.: Revolution Until Victory, The Plitics and History of the PLO, Harvard University Pres, Cambridge, 1994.
20. Bartl, P.: Албанци од средњег века до данас (orginal Work Albanien: Vom mitteralter is zur Gegenwart), Београд, 2001.
21. Baryme von Klaus: *Savremene političke teorije*, Stvarnost , Zagreb, 1971.
22. Baylis, Jahn, Smith, Steve.: The Globalization of World Politics: An introduction to international relations, (second edition), New York: Oxford University Press, 2001.
23. Башић, Г.: Заштита права националих мањина у СРЈ према стандардима оквирне конвенције за заштиту националних мањина Савета Европе, Београд, Центар за антиратну акцију, 2002.
24. Berisha, I.: Serbian colonization and ethnic cleansing of Kosovo documents and evidence, Priština, 1993.
25. Беланчић, М.: Насиље, Медијска књижара Круг, Београд, 2004.
26. Бжежински, З.: Велика шаховска табла, ЦИД, Подгорица, 1999.
27. Бжежински, З.: Стратегија и политика САД према Југославији, Омаладинска искра, Београд, 1978.
28. Binder, D.: Why the Balkans// Blaetter fuer deutsche und i internationale Politik 2000.

29. Bieber, Florim.: Nationalist mobilization and stories of Serb suffering: the Kosova myth from 600 anniversary to the present, Rethinking History 6.
30. Богдановић, Д.: Књига о Косову, Српска акдемија науке и уметности, Београд, 1985.
31. Богдановић, Д.: Разговори о Косову, Библиотека Истине и притисци, Београд, 1986.
32. Бодански, Ј.: Офанзива на Балкану, ДОБ Југоисток, Београд,1998.
33. Бодански, Ј.: Неки то зову мир, ДОБ Југоисток, Београд,1998.
34. Bodanski, Josef, *Terorizam i Balkansko poluostrvo*, Defense i Forin Affairs Stategic Policy 4-5, Alexandria Virginia, USA, 1998.
35. Bodanski, Josef, Italy becomes Iranian`s new base for terrorist operations' Defe 'and forign Affairs Strategic policy, 26, No 4/5, april 1998, 5-9.
36. Боговац, З.: Нечујна звона: хришћанско наслеђе Космета, Принцип Бонарт Прес, Београд, 2009.
37. Бодсон, Ж.: Европа Апатида, Завет, Београд, 1996.
38. Бодсон, Ж.: Нови светски поредак и Југославија, ИНГ-ПРО, Београд, 1996.
39. Болдвин, Ц.: Друга земља, Светлост, Сарајево, 1986.
40. Борозан, Ђ.: Велика Албанија-порекло, идеја, пракса, ВСИ, Београд, 1995.
41. Благојевић, Марина.: The Other Side Of The Truth: „Migrations Of Serbe From Kosovo"; in: Kosovo-Kosovo, Confrontation on coxistence, Edited by Duijzinas Ger, Peace Research Centre, University of Nijmeden & Politika Cutturac Centar 042, Nijmegen-1996.
42. Бјелогрлић, Д.: Двадесет година економског развоја Југославије, Београд, 1973.
43. Биланџић Д.: Хисторија Социјалистичке Федеративне Републике Југославије - главни процеси, Загреб, 1978.
44. Brailsford, H. N.: Mecedonia, Its Races and their Future, Neww York 1971.
45. Brown Chris.: Understanding International Relations (second edition), New York, St. Martins Press, (short), 2001.
46. Булатовић, Љ.: Ламент над Косовом, Никола Пашић, Београд, 2003.
47. Bucheit, Leec.: *Sesession:The Legitimayu of Self-Determinantion,* New Haven, Yale University Press, 1998.
48. Буџак, Г.: Нови светски поредак и распад Југославије, НИП студент, Београд, 1999.
49. Васиљевић, В.: Нека међународна кривична дела у југословенском кривичном законодавству, Анали Правног факултета у Београду, Београд, 1973.
50. Vasić Nenad: Geoекономија Kosova: Quo vadi, Institut za srpsku kulturu, Priština, 2001.
51. Vajt, Dž. R.: Terorizam, Aleksandrija Press, Beograd, 2004.
52. Veohrel, Steven J: Yugoslavioa s Kosovo Crisis: Ethnic Conflict Between Albanians and Serbs CRS Report for Congress, Congressional Research service, novembar 2 1989.
53. Видачић, Р.: О коренима сепаратизма и тероризма на Косову, Јавно предузеће „Службени лист СРЈ", Београд, 2000.
54. Вилић, Д, Тодоровић Б.: Разбијање Југославије 1990-1992, ДИК Књижевне новине, Београд, 1995.
55. Вилић, Д, Тодоровић Б.: Тероризам у нови светски поредак, Графомаркт, Београд, 1999.

56. Vicers, Miranda.: The Albanisn: a modern history, New York: I. B. Tauris, 1995.
57. Vicers, Miranda.: Between Serb and Albanian. A History of Kosovo, London Hurst & Companu, 1998.
58. Vicers, Miranda, Pettifer, James.: *Albania: from anarchy to a Balkan identty*, New York: New York University Press, 2000.
59. Vlora, E. B.: Lebenserinnerunerungen. Bd.1, (1885 bid 1912), Verlag R. Oldenbourg, Munchen, 1968.
60. Вујовић, М.: Маскирање истине, Београд, 2002.
61. Вучинић, М.: Зашто Косово не може да буде Република, НИП Пословна политика, Београд, 1990.
62. Гаранов В. Стојковић, М.: Међународни односи и спољна политика Југославије, Научна Књига, Београд, 2005.
63. Гарашанин, М.: Илири и Албанци, Српска академија науке и уметности, Београд, 1998.
64. Гаћиновић, Р.: Савремени тероризам, изд. Графомарк, Београд, 1998.
65. Гаћиновић, Р.: Отимање Косова и Метохије, Новинско-издавачки центар, Војска, Београд, 2004.
66. Гаћиновић, Р.: Насиље у Југославији, ЕВРО, Београд, 2002.
67. Gafurr Elshani.: Ushtria Clirimatere e Kosoves : dokumente dhe artikuji, 1998.
68. Geurin, Micheal.: Yugoslavie: l´ espour on le chaou, Defense end armament 105/1991.
69. Gray, A.: Serbs liver in fear in Kosovo′ s kidnapcapital // Reuter, 1999.
70. Grossman, D.: On Killing, The Psiyhologial Cost of Learnning to Kill in War and Society, Little Brown, Boston, 1995.
71. Georges Sorel.: Reflections on Violence, „Introduction to the Frist Publication (1906), New York, 1961.
72. Глени, М.: Балкан 1804-1999., национализам, рат и велике силе, Део 2, Самиздат Б92, Београд, 2001.
73. Ger Dejzings.: Politika i identitet na Kosovu, Biblioteka XX vek, Beograd, 2005.
74. Група аутор.: Геополитика стварност *Срба*, Институт за геополитичке студије, Београд, 1997.
75. Група аутора.: Велика Албанија, Институт за геополитичке студије, Београд, 1997.
76. Група аутора.: Нови светски поредак и политика одбране СРЈ-Управа за стратегију студије и политику одбране, Београд, 1993.
77. Група аутора.: Србија и Европа, ДК „Студенски град“, Београд, 1996.
78. Грујић, Р.: Метох, Метохија, Народна енциклопедија српско-храватско-словеначка, књ.2, Библиогрфски завод, Загреб, 1928.
79. Gowan, P.: The twisted road to Kosova, Oxford: Labour Focus on eastern Europe, 1999.
80. Гускова, Ј.: Југословенска криза и Русија - документи, коментари, 1991-1995. Институт за међународну политику и привреду, 1996.
81. Гускова, Ј.: Криза на Балкану, Срби и ислам у плановима великих држава, Ислам Балкан, велике силе, Београд, 1997.
82. Gurr,T.R.: The Revoltution - Social Change Nexus: Some Old Theories and New Hupotheses, Comparative Politics, 1973.
83. David, E.: Le Terrorisme en Droit international.
84. Дедијер, В.: Интересне сфере, Просвета, Београд, 1980.
85. Дедијер, В.: Изгубљена битка Ј.В.Стаљина, Рад, Београд, 1978.

86. Дедијер, В.: Нови прилози за биографију Јосипа Броза Тита, том 23, Ријека-Загреб, 1982.
87. Дел Вал Александар.: Исламизам и САД - алијанса против Европе, Службени лист СРЈ, Београд, 1998.
88. Denitch, Bett.: Dismembering Yugoslavia: nationalist ideologies and the simbolic revival of genocide//American ethnilogist, 21 (2), str. 367-390, 1994.
89. Dewar, M.: Weapons and equipment of counter-terrorism, Arms and Armour Press, London, 1995.
90. Derens Žan- Arno.: Kosovska zamka, Edicija Hesperia-edu, 2009.
91. Diverže Moris.: Uvod u politiku, Savremena administracija, Beograd, 2000.
92. Димитријевић, В.: Тероризам, изд „К.В.С“, Београд, 2000.
93. Додер, М.: Југославенска непријатељска емиграција, Центар за информације и публицитет, Загреб, 1989.
94. Доланс, С, Вејновић, З.: Снаге, средства и методи спољног угрожавања СФРЈ, Борба, 1985.
95. Драгојевић, М.: У Дреници, Умире моје Косово, NDDA Verlag GMBH, Bad Vilber Deutsheand, 1998.
96. Draganić, Alex and Todorovic on Serbian - Albanian Relations (Boulder and New York, 1984).
97. Дураковић, Н.: „Искуство Јужног Тирола и решавање положаја националних мањина“, и: „Положај мањина у СРЈ“, САНУ, Београд,1996.
98. Durham, Edith.: High Albania, London, 1985.
99. Ђаковић, С.: Сукоби на Косову, Народна књига, Београд, 1986.
100. Ђорђевић, Н.: Међународни тероризам, Југоштампа, Београд, 1980.
101. Ђуричић, М.: Обичаји и веровања Албанаца, издање аутора, Београд, 1994.
102. Ђилас, А.: Крај век - Сукоб између народа и демократије у 1996 и 1997.
103. Независна издања Слободан Машић, Београд, 1998.
104. Enloe, C.: Полиција, војска и етницитет, Глобус, Загреб, 1990.
105. Екремчић, М.: Србија између средње Европе и Европе, НИП, Политика, Београд, 1992.
106. Енвер, Х.: Империјализам и револуција, Тирана, 1978.
107. Енвер, Х.: Против модерног ревизонизма, Тирана, 1979.
108. Emmert, Thomas.: „The Kosova Legacu“, Gustavus Adolphus College.
109. Erlanger, S.: Serbe driven from Kosovo live bitterly in exihe//The New York Times, 1999.
110. Zaimi, Tahir.: Lidhja e II e Prizrenit dhe lufta heroike e popullit për mbrojtjen e Kosovës, Brussels, 1964.
111. Zeri e Kosoves: Kosova Liberation Army, Statement in: Eurobalkans, No 33, Winter 1998/1999.
112. Зејнел, З.: Косово и Метохија: Повратак Србији, Просвета, Ниш, 1995.
113. Zimmermann, Warren.: „The Demonsot Kosovo,“ The National Interest, Summer, 1998.
114. Zimmermann, Warren.: Порекло једне катастрофе, DAN GRAK, Београд, 2003.
115. Зиројевић, О.: Први векови туђинске власти. Косово и Метохија у српској истроји, Српска књижевна задруга, Београд, 1999.
116. Зогај, А.: Сведочење о путу слободе, Зери, Приштина, 2000.
117. Здравковић, Х.: Политика жртве на Косову, Српски геналошки центар, Београд, 2005.

118. Џелатовић-Иванов Павле.: Злочин арабанаса над Србима, „Обележја“,, Београд, 2004.
119. Игић, Ж.: Косово и Метхојија - дневник, Нови свет, Приштина, 1998.
120. Илић, П: О континуитету сецесионистичког деловања албанских националиста на Косову и Метохију (1945-1999).
121. Ignatieff, Michael.: Virtual war: Kosovo and beyond. New York: Henry Holl, 2000.
122. Исаковић З.: Одбрана Југославије од посебног наступања, Научна књига, Београд, 1989.
123. Islami Hivzi.: Popullsia ë Kosovës (studim demografik), Prishtina, 1980.
124. Јаковљевић, Д.: Тероризам с гледишта кривичног права, Новинска издавачка установа, „Сл. лист СРЈ“, Београд, 1997.
125. Јанковић, Д.: Терористи у рукама народа, НА, Београд, 1974.
126. Jans, Reuter.: DAS Kosovo - problem in Kontekst dar Jugoslawisch Beciehungen (In: Albanien in Umbruch, Munichen, 1999).
127. Jansen, Jan.: Human Rights Abuses in Kosovo in the 1980 s and the response from the West, Kosovo-Kosova- Confrontion or Coexistence, Duijzing, Ger: Janjić Dušan, Maliq Shkelezen, (eds) Peace Research Centre, University of Nijmegen, 1996.
128. Jakupi, A.: Two Albanion States and National Unification, Priština, 1997.
129. Jakupi, A.: Origuns and Motives of Serbian MyTHS on Kosovo, Eurobalkans, No.34 - 35, apring/summer, Athens, 1999.
130. Janjić, Sava.: Foreword//Folić Qubiša, Crucified Kosovo: desecrated and destroyed Orthodx Serbian churches and monastries in Kosovo and Metohija (June 1999 - May 2001). Prizren - Gračanica: Serbian Orthodox Church, Diocese of Raška and Prizren, 2001.
131. Јевтић, А.: Страдања Срба на Косову и Метохији од 1941. до 1990., Јединство, Приштина, 1990.
132. Јевтић, Ђ.: Битка за Косово, шест векова после 1 и 2, Нови Свет, Приштина, Београд, 1998.
133. Јефтић, М.: Савремени џихад као рат, Графомотација, Прњавор, 1995.
134. Јефтић, М.: Хришћанство и политика, „Православна књижара Бели Анђео“, Шабац, 2003.
135. Јефтић & Пецељ.: Ислам и геополкитичка логика, „Ковин инжењеринг д.о.о“ Београд, 1995.
136. Јефтић, М.: Шиптар и ислам, ИГТП, Графомотајница, Прњавор, 1995.
137. Jenkins M. Briah.: Granice terora, Harvard International Review, sumer 1, 2005.
138. Јирген, Е: Ратни злочини - Бестидне лажи и жртве НАТО-а у косовском сукобу, Јесен, Никшић 2002.
139. Јовичић, М.: Регионална држава, Вајат, Београд, 1996.
140. Јовановић, Ж.: Косовско огледало, Београдски форум за свет равноправних, Београд, 2006.
141. Јовашевић, Д и др.: Тероризам, Институт за политичке студије, Београд, 2007.
142. Јовић, Р и Савић, А.: Биотероризам, биолошки рат, биолошко оружје, Институт за политичке студије, Београд, 2004.
143. Јовић, Р и Савић, А.: Дрога и тероризам, Факултетет за пословни менаџмент, Бар, 2007
144. Jokić, B.: Kosovo and Metohija,The March Pogrom, Ministarstvo Republike Srbije, Muzej u Prištini, 2007.

145. Јоксимоић, А.: Србија и Сад: билатерални односи у транзицији, Чигоја штапма, Београд, 2007.
146. „Yugoslavia Human Rights Abuses in Kosovo 1990-1992“, Helsinki Watch, October1992, Helsinki Watch.
147. „Yugoslavia,“Eastern Europe and Communist Rule, ed Brown, F.J. Durham, London: Duke University Press. 1998.
148. Judah,T: The Serbs.: history, muth and the destruction of Yugoslavia. New Haven: Yale University Press, 1997.
149. Judah,T: Kosovo.: War and revenge. New Haven Yale University Press, 2000.
150. Julie A. Mertus.: Kosovo How Mytha and Truths started a War (Berkeley and Los Angeles 1999).
151. Kadare, Isail.: The file on H. New York: Arcade Publishing, 1998.
152. Kadare, Isail.: Die Festung Deutsche Ausgabe:Kiel, 1988.
153. Karla del Ponte.: Gospođa tužiteljka: suočavanje sa najtežim ratnim zločinima i kulturim nekažnjenosti, Profil, Zagreb, 2008.
154. Кешетовић, М.: Контрареволуција на Косову, НИРО, Задруга, Београд, 1984.
155. Kegley, Ch.W. Jr.: The Characteristics, Causes and Controls of the New Global Terrorism, An Introduction.
156. Kostovicova, Denisa.: Parallel Worlds: response of Kosova Albanians to the loss of autonomy in Serbia 1989 -1996. London: Hurst& Companu.
157. Ковачевић, С.: Тероризам и Југославија, Аркаде принт, Београд, 1992.
158. Коматина, Б.: Југословенско-албански односи 1979, 1973, Сл.лист, Београд, 1995.
159. Коматина, Б.: Енвер Хоџа и југословенско-албански односи, Сл.лист, Београд, 1995.
160. Korly Gregory.: Skriveni genocid, „Centar for Traditional ortodox“, 1996.
161. Konferenca kembëtare e studimeve për lidhjen Shqiptare te Prizrenit 1978-1881, 1-2, Tirane, 1979.
162. Килијан, М.: По наређењу председника, Стилос, Београд, 1991.
163. Kindersley, Anne.: The Mountains of Serbia: Travels through Inland Yugoslavia, Newot Abbot, 1997.
164. Кларк, К. В.: Модерно ратовање: Босна и будућност оружане борбе, Самиздат Б92, Београд, 2003.
165. Клер, М.: Рат коме нема краја, Просвета, Београд, 1975.
166. Кинцлер, К.: Верски фундаментализам, Клио, Београд, 1999.
167. Краснићи, М.: Савремене друштвено-географске промене на Косову и Метохији, Приштина, 1963.
168. Krasnići, Rexhep.: Kongres i Berlinit e Verilindja e shqipënisë - Der Berliner Kongres und Nordostalbanien, Now York, 1998.
169. Краинчевић, К. и др.: The Yugoslav antibarbarus, Ministry of information of the Federal Republic of Yugoslavia, Београд, 2000.
170. Кресовић, Т.: Велике игре на Балкану, Графиком, Београд, 1999.
171. Крстић, Б.: Косово пред судом историје, издање аутора, Београд, 2000.
172. Крстић, Б.: Косово између историјског и етничког права, ИП Кућа Вид, Београд, 1994.
173. Крунић, З.: Strategija posrednega nastojanja: Način uresničevanja agresivnih političkih ciljeva brez odkrite uporebe oborezenega nasilja -Униграф, Љубљана, 1997.
174. Кушић, Д, Слевов, М.: Политичка емиграција, ВИЗ, Београд, 1974.

175. Laqueur, W.: The new terrorism: Fanaticism and the arms of Mass Destruction-Phoenix press, London, 2001.
176. Laqueur,W.: Terrorism, Weidenfeld and Nicolson, London, 1977.
177. Landau, E.: Osama bin Laden: rat protiv Zapada-Bonart, Nova Pazova, 2002.
178. Laqueur,W: Terrorism,Weidenfeld & Nicolson, London, 1977.
179. Лалевић, М.: Синоними и сродне речи српскохрватског језика, Београд, 1974.
180. Лапушина, М.: Албанска мафија, Легенда, Чачак, 2004.
181. Лопушина, М.: ОВК против Југославије, Легенда, Чачак, 2001.
182. Лекић, М.: Мој рат против рата, Службеник гласника, Београд, 2007.
183. Lewis, Barnsrd: The Assassins, A Radical Sect in Islam, A Saqi Books, London, 1979.
184. Lindholm, Helena.: „Косово - интифада сутрашњице?(1)“, „Косовски чвор све замршенији“, Република, тематски број 9 (фебруара), Београд, 1994.
185. Lipa, Seit.: Kosova në periudhen e rindertimit, Prishtine, 1982.
186. Lidhja e Prizrenit në dokumente osmane, Prishtine, 1978.
187. Loquai, H.: Der Kosovo - Konflikt Wege in einen vermeidbaren krieg Baden- Baden, 2000.
188. Luarasi Skender.: Isa Boletini, Prishina, 1972.
189. Лучић, Д.: Тајна албанске мафије, Терор који још увек траје, Д. Ковачевић, Београд 1990.
190. Lutz, j.G.: Global Terrorism, Routledge, London, 2004.
191. Malići, Shkelzen.: The Albanian Intitfida; The Destruction of Yugoslavia: Tracing the Brek-Up 1980-1992, ed Branka Magaš, London, New York Versal, 1993.
192. Malići, Shkelzen.: Kosovo: Separate World-Reflections and Analyses 1989-1999, Dukadjini Publishing House, MM Review, Peja, Priština, 1998.
193. Maloku, Enver.: Expulsion of Albanians and Colonisation of Kosova, Priština, 1997.
194. Марковић, М.: Балкански џокер Албаније и Албанци, изд ЈП Културни центар Бар, 1995.
195. Марковић С.: Србија на Истоку, Градина, Ниш, 1972.
196. Марјановић, М. Ј.: Јужна Србија - од краја XXVII века до ослобађања, „Геца Кон“, А.Д. Београд, 1938, Репринт, „Танеси“, Београд, 1999.
197. Marc Weller.: The Crisisin Kosovo 1989 -1999: From the Dissoltion of Yugoslavia to Rambouillet and the Outbreak of Hostilities (Cambridige, 1999), prvi tom.
198. Матић, М.: Српска политичка традиција, Институт за политичке студије, Београд, 1998.
199. Матес, Л: Међународни односи Југославије, Нолит, Београд, 1976.
200. Mackenzie W. J. M.: Power, Vilence, Decision, New York, 1975.
201. Мијалковски, М и др: Тероризам албанских екстремиста, НИЦ „Војска“, Београд, 2002.
202. Мијалковски, М: Злочин и заблуде албанских сепаратисте, изд. Посебна издања, Београд, 1999.
203. Милановић, В.: Универзитет у Приштини у мрежи великоалбанске стратегије, Књижевне новине, Београд, 1990.
204. Милашиновић, Р и др.: Увод у теорију конфликата, ФЦО, Београд, 2004.
205. Милошевић, М.: Систем државне безбедности, ПА, Београд, 2000.
206. Милосављевић С.: Истраживање политичких појава, „ИРС“, Београд, 1980.
207. Miftari, Naser, Dejvid Kvin.: OVK pod lupom. Institut fro War and Peace Reporting, London, 2003.

208. Михајловић, Б.: Пропаганда и рат, ВИЗ, Београд, 1984.
209. Митровић, Љ.: Нови светски поредак и Балкан, СКЦ, Ниш, 1999.
210. Мићовић, В.: Специјални рат и Југославија, Рад, Београд, 1986.
211. Мићовић, В.: Специјални рат за Нови светски поредак, УПНА, Тањуг, Београд, 1998.
212. Мићовић, В.: Специјални рат „Нови светски поредак“ Како је разбијена Југославија“, Дечије новине, Горњи Милановац, 1994.
213. Michel Chossudovsky: Kosovo Freedom Fighter Financed by Organized Crime, Covert Action Quarterly, Fall 1999.
214. Мишевић, М.: Ко је тражио Републику Косово, Народна књига, Београд, 1987.
215. Мишовић, С.: Регионална војна географија II ВА ВЈ, Београд, 1995.
216. MHA (1998), Milosevic- Holbrooke Accord, Eurobalkanis, No.33, Winter 1998/1999.
217. Motes, Mary.: Kosova, Kosovo: Prelude to War 1966-1999, Homes-tead, Florida, 1999.
218. Недељковић, М: Косово и светски рат-хроника необјављеног рата, Verzal press, Београд, 1999.
219. Николај, Чандоров.: Косовска нарко - мафија осваја Балкан, Сега Софија, 1999.
220. Нишић, С.: Глобална сила и безбедност Балкана, ВИЗ, Београд, 2002.
221. Нишић, С.: Велике силе и Балкан, Војна књига, Београд, 1999.
222. Обрадовић, М.: Ревизија аграрне реформе на Косову, Косово - Приштина, том 3, 1974.
223. Owen, David.: Balkan Od yssey, Victor Gallantz, London, 1995.
224. Павловић, Б.: Албанизација Косова и Метохије, Европско слово, Београд, 1996.
225. Павловић, М.: Сецесија у режији великих сила, ИПС, Београд, 1996.
226. Пашански, М.: Савремене камиказе, ниро „Књижевне новине“, Београд, 1987.
227. Pettifer, J.: Albania & Kosovo, New York, WW Norton, 2001.
228. Petrit, Imami.: Srbi i Albanci kroz vekove, Beograd, 1999.
229. Петрановић, Б.: Историја југославије 1918-1970, Београд, 1980.
230. Петрановић, Б.: Агонија две Југославије, сведочанство, Београд, 1991.
231. Петрић, В.: Други пут на Косово и међународна заједница 1989 -1999. Београд, Самиздат Б92, 2002.
232. Перуничић, Б.: Зулуми ага и бегова у косовском вилајету, Београд, Нова књига, 1989.
233. Петковић, В. М.: Тајни ратници, Тетра ГМ, Београд, 1996.
234. Петковић, В. М.: Колевка Србије, Калеком, Београд, 1997.
235. Петковић, В. М.: Albaninan terrorists, Калеком, Београд, 1998.
236. Петковић, П.: Геополитичке паралеле на прагу 21 века, Колеком, Београд, 1997.
237. Перезић, Г.: Рамбује или рат, НИЦ, Београд, 2001.
238. Prift, Petar R.: Kosovo′ s economy: problems and prospects//Pipa, Arshi, Repistiti, Sami (EDS) studies on Kosova, Boulder CO: easteuropean Monographs, 1984.
239. Pulaha, Selima: L′ Autochtoneitedes Albanain en Kosove et le pretendu exode des serbes a la fin du XVIII siecle, Tirana, 1985.
240. Pushkolli, Fehmi.: Mbrojta kombëtare shqiptare e Kosoves 1878-1990, Prišhitna, 1991.
241. „Proposal: Soft Intervention“, in Kosova: Separate Worlds (Reflections and Analyses 1989-1998), MM Prishtina. 1998.
242. Reka Blerim.: UNMIK as aninternational governance in post-war Kosova:NATO' intervention, UN administration and Kosovars aspirations, Shkup-Prishtinë-Tiranë, Logos, 2003.

243. Радованов, А.: Тероризам и сродна кривична дела, Право, Нови Сад, 1998.
244. Радовановић, М: Косово и Метохија у Републици Србији и Савезној Републици Југославији, Ваљево, 1993.
245. Радовановић, М.: Етнички и демографски процеси на Косову и Метохији, Liber press, Београд, 2004.
246. Радосављевић, И.: Основи методологије политичких наука,Службени гласник, Београд, 2006.
247. Радосављевић, И.: Хипотетичко-дедуктивна метода у истраживању политике, Дечије новине, Горњи Милановац, 1996.
248. Радојковић, М.: Тероризам и средства комуникација, Дечије новине, Горњи Милановац, 1988.
249. Рајовић, Р.: Аутономија Косова (историјско-правна студија) изд. Економика, Београд, 1985.
250. Ramonet I. Et A.Gresh.: „La nowvelle querre des Balkans“, Maniere de voir 45 maj-juin 1999.
251. Рауфер, Х.: Албанска мафија, Форум за безбедност и демократију, Београд, 2005.
252. Revision of the 1990 Unuted Nations Consolidated Inter-Agency Appeal for the Southeastern Europe Humanitarion Operation January-Decembar 1999.
253. Roux, M.: Les Albanais en Yugoslave, Minorite nationale, territo ireet developpement. Paris: Editions da la Maison des Scinces de l' Homme 1992.
254. Ricciuti Edvard R.: War in Yugoslavia, The breakup of a nation, mallbrook, Brocfield, 1993.
255. Rocca, R.M: Le Chemindela guerre, Hors-serie, Golias/Limes, 1999.
256. Савић, А.: Увод у државну безбедност, ВШУП, Београд, 2000.
257. Савић, А.: Безбедност света, изд. Институт безбедности, СШУП, РА, Београд 2002.
258. Савић, А.: Национална безбедност, Полицијска академија, Београд, 2007.
259. Савић, А.: Обавештајне службе и национална безбедност, ПФ, Крагујевац, 2006.
260. Салиху Куртеши.: Аутономна покрајина као облик решавања националног питања у Југославији, у: Друштвено-политички систем социјалистичког самоуправљања, Београд, 1977.
261. Сељими, П.: Албанци и њихове територије, Албанска академија наука, Тирана, 1982.
262. Silke, Andrew (ed): Terrorists, Victims and Society, Chishester; John Wiley& Sons Ltd, 2003.
263. Силајџић, Х.: Албански национални покрет, Сарајево, 1995.
264. Симеуновић, Д.: Теорија политике, Ридер, Наука и друштво, Београд, 2002.
265. Симеуновић, Д.: Политичко насиље, Радничка штампа, Београд, 1989.
266. Simeunović, Dragan.: Trough Terrorism to Independence, „Bina“ 1999.
267. Симеуновић, Д.: Савремени тероризам, ПФ и ФПН БУ, Београд, 2010.
268. Симић, П.: Пут у Рамбује, НЕА, Београд, 2000.
269. Симић, П.: Распето Косово, Новости-Народна књига, Београд, 2006.
270. Симовић, М и др.: Противтерористичка операција на југу Србије, ВИЗ, Београд, 2004.
271. Smit, A. D.: Nacionalni identitet, Biblioteka XX vek, Čigoja štampa, Beograd, 1998.
272. Смиљковић, Р.: Насиље и Политика, Београд, 1997.

273. Stadtmuller, G.: Forschungen zur albansich fruhgeschiche, zweite erweiterte auflange,Albanische Forschungen2, Wiesbadan, 1966.
274. Стајић, Љ.: Основи безбедности, Полицијска академија, Београд, 1999.
275. Степић, М.: Косово и Метохија - политичке, географске и геополитичке перспективе, Знамен, Београд, 1999.
276. Stern, Dž: Ekstremni teroristi, Aleksandrija Press, Beograd, 2004.
277. Стијовић, З.: Космет - моје сведочење, издање аутора, Београд, 2007.
278. Стојановић, Р.: Живети с геноцидом, Београд, 1990.
279. Stulli, B.: Albansko pitanje (1875-1882), Rad Jugoslovenske akademije znanosti i umjetnosti, kw.318, Zagreb, 1959.
280. Srpsko-albanskog dijalag/Dialogu Serbo-Shiqiptar (Ucinj, 23-25 jun 1997) Beograd: Helsinški odbor za ljudska prava u Srbiji, 1997.
281. SMI (1998). Serbian Ministry of Interior: „Actions of Albanian separatist in the territoriy of Kosovo and Metohija from 1 January, to 31 December, 1998“, Eurobalkans, No.33, Winter 1998/1999.
282. Terrorism in Kosovo and Metohija and Albania.White Book, Belgrade, September 1998.
283. Терзић, С.: Рукопис Косова и Метохије у 20 веку, политичке, идеолошке, демографске и цивилизацијске координате; или Косово и Метохија и нове страрефгијске границе, Национални интерес, број 1/2006, Институт за политичке струдије, Београд, 2006.
284. Томашевски, К.: Изазов тероризма, Младост, Београд, 1983.
285. Трајковић, М.: Косово (не) могућа мисија, Центар за дијалог и помирења, Београд-Приштина, 2007.
286. Туцовић, Д.: Србија и Арбанбија, Београд, 1914.
287. Thaci, Miftar Spahia.: About Kosova, Tirana, 1998.
288. Фатић, А и др.: Питање Косова, Институт за међународну политику и привреду, Београд, 2006.
289. Focus Kosovo, UNMIK/ United Nations Administraion Mission in Kosovo/June-august 2004.
290. Ћоровић, В.: Илустрована историја Срба 1-6, Народна књига, Београд, 2006,
291. Ћирковић, С.: Косово и Метохија у српској историји, Српска књижевна задруга, Београд, 1989.
292. Ћосић, Д.: Косово, Новости АД, Београд, 2024.
293. Урошевић, А.: Косово, Научно дело, Београд, 1965.
294. Finn, P.: A new torture visits Kosovo: imported sex slaves//Washington Post, 2000.
295. Fisk, R.: Serbs murdere , by the hundreds since′ liberation ′//Independent, 1999.
296. Fischer, Brend, J.: Albania of wam, 1939-1945, West Lafayette, 1999.
297. Frasheri, Kristo.: The history of Albania: a briet survey .
298. Folk, R.: Veliki teroristički rat, Filip Višnjić, Beograd, 2003.
299. Harman, Sh.: Teroriyam danas, Goldenm Marketing, Zagreb, 2002.
300. Хадри, А, Пејановић, Д.: Аутономна покрајина Косова и Метохија, Београд, 1968.
301. Hadri, Ali : Gjakova në LNC, Prishtina, 1990.
302. Хантингтон Н. Семјуел.: Сукоб цивилизација или преобликовање светског поретка, изд. ЦИД, Подгорица, 1998.

303. Хофман, Б.: Унутрашњи тероризам, Народна књига, Београд, 2000. *„Harvard* International review,“ 20.No. 4 fal 1998, Guelike Adrain, Nars of fear: Coming to gips with terrorism, 4-47.
304. Хасани, С.: Косово - истине и заблуде, Загреб, 1986.
305. Holbrooke, R: To end War,New York: Modem Library, 1999.
306. Hofbauer, H.: Eksperiment Kosova povratak kolonijalizma, Albatros Plus, Beograd, 2009.
307. Human, R. Watch*:* Po naređenje: ratni zločinci na Kosovu (Under Orders: War Crimes in Kosovo), Beograd, Samizdat B92., 2003.
308. Human, R. Watch.: A Weekof Terror in Drenica: Humanitarian law violafions in Kosovo, New York, 1999.
309. Field Manual 100-5, Operations,The Department of Army, Washington DC, 1993.
310. Florans Artman.: Mir i kazna: Tajni ratovi međunarodne politike i pravde, Filip Višnjić, Beograd, 2007.
311. Цвјетковић, Б.: Тероризам: средства и последице, Лаус, Сплит, 2002.
312. Campen, D.A.: The first information war, Afcea, Infernacional press fair far, Virginica, 1992.
313. Clark, Victoria.: Why angels fall: a journey through Orthodoh Europe from Byzantium to Kosovo, New Yorok: st. Martin′ s Press, 2000.
314. Cena, Zekeria.: Popull shqitare ne kapërcyell tëshekullit XX, Priština, 1999.
315. Cohen, L.: Kosovo: nobody ′ s country //Current History, 2000.
316. Churchill Winston, The Second World War (Second Edition): Други светски рат, превод на српски „Просвета“, Београд, 1964, том 4, и 6
317. Čović, N.: On a difficult path, „Cigoja“, Beograd, 2005.
318. Чомски , Н.: Нови милитаристички хуманизам, „Филип Вишњић“, 2000.
319. Шаховић, М.: Бивша југословенска федерација и међународно право, Београд, 1995.
320. Шпенглер, О.: Антропологија моћи, „Велевит“, 1995.
321. Шушић, С.: Геополитички кошмар, Балкана, Београд, 2004.
322. Chclet, C.: Aut origines de l' Armee de liberation du Kosovo, le monde diplomatique, mai, pp.6-7, 1999.
323. Wikinson P: Terorizam protiv demokracije, Golden, Marketing, Zagreb, 2002.

б) Зборници радова, енциплопедије и часописи

1. Агресија на Савезну Републику Југославију. Безбедност (ратно издање), бр.2-3/99, Београд, 1999.
2. Албански тероризам и организовани криминала на Косову и Метохију, Влада Републике Србије, Београд, 2003.
3. Агани, Ф.: Нација, национална мањина и самоопредељење, Сукоб или дијалог и интеграција Балкана, Зборник радова, Суботица, 1994.
4. Аврамов, С.: Престуктуирање Европе после хладног рата-манипулације Косовом и Метохијом, у зборнику радова: Косово и Метохија-изазови и одговори, Институт за геополитичке студује, Београд, 1977.
5. Аврамовић, З.: Да ли ће неправда санкција икада бити осуђена, Политика, Београд, 1998.

6. Али Фиантис Сталиос.: Безбедносне дилеме Балкана, Међународна политика, бр.1016, Београд, 1993.
7. Антонић, А.: Ватикански тунели за разбијање Југославије, Ревија 92, Београд, 1994.
8. Ахмети Севдији.: Сукоби или дијалог: српско-албански односи интеграција Балкана, ед. Душан Јанић, Шкељзен Малићи, Зборник радова, Суботица: Отворени универзитет, 1994.
9. Бајшаја совјетска енциклопоедија, том 29.
10. Bieber, F.: „Institucionaliziranje etničnosti: postignuća i dometi nakon ratova u Bosni i Hercegovini, na Kosovu i u Makedoniji“, Forum Bosnae (specijalno izdanje), Sarajevo, 2004.
11. Боби, Гани.: „У вртлогу животног света Албанаца данас“, у Сукобу или дијалог: српско-албански односи и интеграција Балкана, Душан Јанић, Шкељзен Малићи, Суботица: Отворени универзитет, 1994.
12. Бјелавски, Ј.: Нови систем европске безбедности, Међународна политика бр. 966-7, Београд, 1999.
13. Блох, Е: Бела књига о агресивним поступцима влада социјалистичких земаља према Југославији, МИП, ФНРЈ, Београд, 1951.
14. Бошковић М.: Тероризам као облик политичког насиља, Војно дело, Београд. 1998.
15. Васиљевић, В.: Покушај одређивања тероризма као међународног злочина, час. Југословенска ревија за међународно право, вол XX, бр. 1-3. Београд, 1972.
16. Војна енциклопедија, ВИЗ, Београд, 1975/1976.
17. Врзић, Н.: „Мистерија осиромашених уранијума“, НИН, Београд, 1999.
18. Вујаклија М.: Лексикон страних израза, Просвета, Београд, 1966.
19. Вукомановић, Д.: Косовска криза: Управљање етничким сукобима (1981-1999), Институт друштвених наука, Београд, 1999.
20. Вуковић М, Илић, Д.: Друга страна тероризма, Безбедност, 1/99 МУП РС.
21. Геополитичка стварност Срба, зборник радова, Институт за геополитичке студије, Београд, 1997.
22. Висковић, И.: Однос Југославије и САД, Југословенски преглед бр. 1 и 2 , Београд, 2000.
23. Геополитичка судбина Косова и Метохије, зборник радова, Институт за геополитичке студије, Београд, 1997.
24. Герилско ратовање и дејства специјалних снага - The Department of Manual Field, army Washington, DC,1974.
25. Грујић, Р.: Косово и Метохија-средиште дестабилизације Србије, у зборнику радова: Косово и Метохија - изазови и одговори, Институт за геополитичке студије, Београд, 1997.
26. Димитријевић, Д.: Интернационализација територије Косова и Метохије и питање заштите стечених права, Међународна политика, бр.1118-1119, Београд, 2005,
27. Димитријевић, И.: Проблематика научно-теоријско дефинисање тероризма, Безбедност 6/2005.
28. Dugoll.I, Peci L.: Poboljšanje građanskog nadzora i uprave nad sektorom bezbednosti na Kosovu, Kosovski institut za politička istraživanja i razvoj, Priština, 2006.
29. Ђорђевић, Ј.: Мала политичка енциклопедија, Савремене администрација, Београд, 1996.

30. Жртве албанског тероризма на Косову и Метохији, Комитет за прикупљање података о извршеним злочинима против човечности и међународног права, Београд, 2001.
31. Енциклопедија политичке културе, Савремена администрација, Београд, 1993.
32. Екемчић, М.: Историјски корени и могуће последице југословенске кризе, Међународна политика бр. 1015 Београд, 1 април 1994.
33. Задужбине Косова, Епархија рашко-призренска Призрен, Богословски факултет, Београд, 1987.
34. Злочин албанских терориста на територији АП Косово и Метохија, од 10. јуна 1999. године, књига IV, први и други, СМИП СРЈ, Београд, 2000.
35. Илић Ј.: Балкански геополитички чвор и српски етнички чвор, Зборник Геополитичка стварност Срба, Институт за геополитичке студије Београд, 1997.
36. Ислами, Х: Демографска стварност Косова у Сукоб или дијалог: српско-албански односи и интеграција Балкана, Душан Јанић, Шкељзен Малићи, Суботица: Отворени универзитет, 1994.
37. Јањић, Д.: Косово, Албански покрет, Социолошке студије III, Институт друштвених наука, Београд, 1993.
38. Јовичић, М.: Косово и Метохија у предлогу нове регионалне структуре Србије, у зборнику: Косово и Метохија: изазови и одговори, Институт за геополитичке студије, Београд, 1997.
39. Јовичић, Ж.: Србија географска стварност и визија, Институт економских наука, Београд, 1992.
40. Јефтић, Н.: Слобода говора, изд. Институт за политичке студије, Београд, 2001.
41. Каран, С: Југославија и Европска заједница. Међународна политика бр. 979 од 16 јануара 1991.
42. Карабег, О.: Дијалог на бурету барута: српско-албански дијалог 1994-2000, Београд, Медија центар, 2000.
43. Кехлер, Х.: Етнички аспект санкција у међународном праву, Међународна политика 1036, Београд, 2005.
44. Косово и Метохија-изазови и одговори, Зборник радова, Институт за геополитичке студије, Београд, 1997.
45. Косово и Метохија - прошлост и садашњост, Зборник радова, Међународна политика, Београд, 1989.
46. Косово и Метохија у српској историји, Спрска књижевна задруга, Београд, 1989.
47. Косово и Метохија-прошлост, садашњост и будућност, Зборник радова, САНУ, Београд, 2007.
48. Кресовић, Т.: Концепт шиптарске сепаратистичке стратегије, из зборника радова: Косово и Метохија - изазови и одговори, изд. Институт за геополитичке студије, Београд, 1997.
49. Ковачевић, М.: Албанска иредента на Косову исељавање српског и црногорског становништва, час. НИН, 04.12.1983.
50. Кубуровић, М.: На прсте једне руке, Интервју, Београд, 09.12.1998.
51. Меморандум о Косову и Метохији, Свети архијепејски синод СРС, Београд, 2003.
52. Лађевац, И.: „Косово и Метохија - безбедносни изазов Европе и међународне заједнице, Београд, 2005.
53. Lambeth. S. Benjamin.: NATO's Air War for Kosovo:A Strategic and Operational Assessment, RAND, Santa Monica, CA, 2001.

54. НАТО злочини у Југославији - документа и докази I и II, СМИП СРЈ, Београд, 1999.
55. Насеља и становништво области Бранковића 1945. године, Српска академија наука и уметности, Службени гласник, Београд, 2001.
56. Националне мањине у међународном и југословенском правном поретку, Међународна политика , Београд, 1997.
57. Малићи, Ш.: Косово као катализатор југословенске кризе, у Зборник: Косово, Србија, Југославија, Крт ЗСМС, Љубљана, 1989.
58. Мала политичка енциклопедија, Београд, 1966.
59. Минић, М.: Југославија и Албанија, Војно-политички информатор бр. 2 Београд, 1984.
60. Међународна политика: „Међународни документи о заштити националних мањина и њихов положај у уставном праву СРЈ“, Правни факултет, Факултет политичких наука, Београд, 1994.
61. Међународна политика, Београд, 1998.
62. Магазин НИН: Косовска драма од 23 јула 1998.
63. Магазин НИН: Косовска хроника, од 05 новембра 1998.
64. Марковић, Драгослав: Дневничке белешке (Србија од Осме седнице до 1990. године), фељтон у дневном листу Политике, јануар- фебруар 2002.
65. Маркс, К и Енгелс Ф.: Дела-Писма, јул 1870.- децембар 1874, том 40, Просвета, Београд, 1979.
66. Обрадовић, К: Међународно право и косовска криза, Међународна политика 3-4, Београд, 1999.
67. Политичка енциклопедија, Савремене администрација, Београд, 1975.
68. Правна енциклопедија, Савремена администрација, Београд, 1989.
69. Политичка ревија, часопис за политикологију, комуникологију и примењену политику, Институт за политичке студије, Београд.
70. Право - теорија и пракса, Тероризам и сродна кривична дела, часопис, Нови Сад, 1998.
71. Поповић Т, Стаменковић, С.: Економска драма Југославије, Институт економских наука, Београд, 1994.
72. Посебна документација Обрада Стевановића, припадника МУП РС, Београд, 2000.
73. Потемкин, М. П.: Историја дипломатије, Светска 2, Архив за правне и друштвене науке, Београд, 1949.
74. Петковић, П.: Југославија и свет у постбиполарној ери, Међународна политика, Београд, 1998.
75. Преглед историје Савез комуниста Југославије, Београд, 1963.
76. „Преглед и степен достигнутости стандарда за Косово,“Координациони центар Републике Србије за Косово и Метохију, Међународна политика, документи Београд, 2005.
77. „Привремени уговор о миру и самоуправи на Косову“, Рамбује, 23.02.1999., у Нова српска политичка мисао, Посебно издање, бр.2, Београд,1999.
78. Ревија Центра за проучавање ксенофобије и предупређење екстремизма Института социологије Руске академије наука.
79. Развој Југославије 1974-1981, изд Савезни завод за статистику, Београд, 1982.
80. Савремени облици тероризма, Зборник радова, Савез правника Југославије, Београд, 1980.

81. Стандарди за Косово, Приштина, 10.12.2003., Међународна политика, Београд, 2003.
82. Сталетовић, Љ.: „Нарко новац прави државу“, Глас Јавности, 24. 01.2006.
83. Stanley, A.: „Albanian Fighters Say They Aid NATO in Spotting Serb Targets“, The New York Times, April 2, 1999.
84. Серчук, В.: „Будућност Косова“, Међународна политика, Београд, 2005.
85. Сведочење мајке Милинчић из Самодраже, Документарни програм РТС, документарна емисије „Трезор“, производња 1999-2003.
86. Терзић, О.: „Муниција са осиромашеним уранијумом: Гурање под тепих“, Економист, Београд 2006.
87. Тероризам и сродна кривична дела, Зборник радова, часопис Право, Београд, 1998.
88. Терористички акти албанских терористичких група на Косову и Метохији, СМИП, књига III, први и други део, Београд, 2000.
89. Терористички напади на припаднике и објекте МУП-а, Полиција, Београд, бр. 1/1999.
90. Чавошки, К: Комунистичка партија Југославије и косовско питање //Самарџић Р и др., Косово и Метохије у српској историји, Београд, Српска књижевна задруга, 1989.
91. Чеку, А.: „Безбедносне снаге - део разговора о статусу“, у: Сешка Станојловић (ур), Српско-албански дијалог 2005: будући статус Косова, Хелсински одбор за људска права у Србији, Београд, 2005.
92. Фазлија, А: Аутономија Косова и Метохије у социјалистичкој Југославији, Зборник радова, Висока школа политичких наука, Београд, 1965.
93. Фатић, А.: Присуство терористичких организација на Космету, Међународна политика, Београд, 2005.
94. Фила, Т.: Бомбе за независност, дневни лист Вечерње Новости, Београд, 2007.
95. Шушић, С.: Војно-политички положај и облици угрожавања безбедности СРЈ, Предавање у школи националне одбране, Београд,1995.

в) Научни и стручни радови

1. Аврамов, С.: Регуларна армија и побуњеници, Војно дело, Београд, 1999.
2. Аврамов, С.: Престуктуирање Европе после хладног рата - манипулације Косовом и Метохијом, у зборнику радова: Косово и Метохија - изазови и одговори, изд. Институт за геополитичке студује, Београд, 1977.
3. Атаов, Т.: Осуда тероризма на међународној конференцији у Њу Делхију-Међународна политика, бр.1048, Београд, 1996.
4. Антић, В.: Дејства Корпуса народне одбране Југославије на разбијању контрареволуције на разбијању контрареволуционарних снага у последној години рата, Војно дело бр. 4 (јул- август 1985).
5. Аритоновић, И.: Неки узроци и последице друштвених сукоба на Косову и Метохији, Башина, Приштина-Лепосавић, 2010.
6. Бабовић, Б.: Појам и значање међународног тероризма, Приручник бр.6, Београд, 1989.
7. Бајагић, М.: „Специјални извештај Ал Каиде“, Безбедност, бр. 6 (2001).
8. Бранковић, З.: Албанска непријатељска емиграција, Безбедност, Београд, 1983.

9. Борозан, Ђ.: Западна Македонија и Косово и Метохија у концепту територијалне и етничке Албаније, Војно дело, бр. 3/98, Београд, 1998.
10. Бодрожић, М.: Арбанашка политичка емиграција са КиМ у Албанији и њен рад на разбијању Југославије-Космет, ISSN 0354-3536.-1, str.187-210.
11. Вуковић, М и др.: Друга страна тероризма, Безебедност, бр.1/99, Београд, 1999.
12. Bonnen, P.: (2003) Towarda a common Europen security and defence policy:the ways and means of making it a reality. LIT Verlag Berlin - Hamburg - Münster.ISBN 978325867119.
13. Gravier,G: La vielle vielle Serbie et les Albaniais, extrait de la Revue de Paris du 01.11.1911. Paris 1911.
14. Димитријевић, В.: Међународни тероризам, Савремени облици тероризма, заучно саветовање, 14-15. јануар 1980. Београд.
15. Догу, К.: Облици угрожавања безбедности Савезне Републике Југославије- Војно дело, бр. 6/96, Београд, 1996.
16. Dombrowski, Peter, Paune, Roger A: „Global Debate and the Limits of the Bush Doctrine"; in: International Studies Perspective No.4 (2003).
17. Duncan E.J.(et.al).: „Preventive War and International Law After Iraq"- In: Gteenpeace International, 22. May, 2003, pp.1-14.
18. Димитријевић, Д.: „Интернационализација територије Косова и Метохије и Метохије и питање заштите стечених права", Међународна политика, Београд, 2005.
19. Džuda, T.: Срби: слатко трули мирис историје, Београдски круг, ISSN 0354 - 625X, бр. ¾. .1/2 (1996/97.), стр.637-652, Београд, 1997.
20. Zimerman V.: Недовршени балкански мир-наша борба, ISSN 0354-6217.-74,674-675. стр. VII-IX, Београд,
21. Живанчевић, П.: Емигранти, Насељавање Косова и Метохије из Албаније, Београд, 1989.
22. Илић, П.: О континуитету сецесионистичког деловања албанских националиста на Косову и Метохији (1945-1990), у Кодово и Метохија-прошлост, садашњост, будућност, Зборник радова, САНУ, Београд, 2007.
23. Истине и лажи - Текстови о Косову и Метохији, Војска бр. 400, Београд, 30.09.1999.
24. Jan Willem Homing, New Conflicts.: Risks and Challenges, in: Europe''s Newsecurity CHallenges, Heinz Gartner, Adrian Hyde-Price, Erich Reter (eds), Lynne Reinner Publishers, Boulder, London, 2001, pp. 91-110), Zbornik g.17, pp. 207-225),
25. Jakupi, A.: Origins and Motives of Serbian Myths on Kosovo, Eurobalkans, no 34-35, spring/summer, Athens, pp. 21-27, 1999.
26. Јефтић, М.: Исламизација као чинилац албанизације на просторима претходне Југославије, Војно дело, бр4-5/95, Београд, 1998.
27. Јефтић, М.: Албанско сукобљавање, Српска слободарска мисао, Београд, 2000.
28. Јевтић, А.: Косовски завет, Глас цркве, Шабац, 1987.
29. Klare, M.: Сукоб ниског интензитета - нова доктрина америчког интервенционизма - Le Monde Diplomatique, Paris, 1986.
30. Јовановић, М.: Актуелни међународноправни аспекти косвске кризе, Нова српска политичка мисао, бр.3-4, Београд, 2007.
31. Ковачевић, С.: Друштвене основе и појавни облици тероризма- Безбедност, бр.4, стр. 530-542, Београд, 1999.

32. Кошутић, Б.: Западноевропска унија и поредак у Европи, Међународна политика бр. 961. Београд, 1999.
33. Кошутић, Б.: Нестанак СФРЈ као последица сукоба цивилизације на Балкану, Историјски институт САНУ и Православна реч, Београд, 1998.
34. Кошутић, Б.: Југословаија и савремени токови у европи и свету, Војно дело бр.1-2, Београд, 1991.
35. Лутовац, З.: Међународна заједница и косовско питање (1997-1999) Институт друштвених наука, Београд, 1999.
36. Лутовац, З.: Мањине, КЕБС и југословенска криза, Институт друштвених наука, Институт за међународну политику и привреду, Београд, 1995.
37. Мацура, М.: Насеља и становништво области Бранковића 1455. године, САНУ, Демографки зборник, књ VI, Београд, 2001.
38. Међународни положај и спољна политика Србије, зборник, Београдски форум за свет равноправних, Београд, 2009.
39. Мијалковски, М.: Толерисање тероризма, Војно дело, бр. 3-4/93, Београд, 1993.
40. Мијалковски, М.: Терористичка агресија, Нови гласник, бр. 5, Београд, 1998.
41. Мијалковски, М.: Витални државни интереси, Искоривање албанског тероризма - Војска, бр.321 (01.10.1998.) Београд, 1998.
42. Мијалковски, М.: Душебрижници шиптарских терориста: Сложеност одбране од тероризма, Војска бр. 258 (17.01.1997), Београд, 1997.
43. Мијалковски, М.: Оспоравање права на одбрану: Заблуде терориста на Косову и Метохији, Војска бр.314, (13.08.1998), Београд, 1998.
44. Мијалковски, М.: Модел заштите Војске Југославије од тероризма, докторски рад, Војна Академија, Војске Југославије, Београд, 1999.
45. Мијаиловић, Р.: Страни плаченици из више земаља, Војска, 23. 07.1998.
46. Мијалковски, М.: Збивање на Косову и Метохији, Војска, 23.01.1997.
47. Милошевић, З.: Независност космета - историјско подсећање на нова питања, Политичка ревија, Београд, 2008.
48. Милошевић, З.: Политичке странка и корупција, Политичка ревија, Београд, бр.1, 2007.
49. Милошевић, М и Стајић, Љ.: Modalities of antiterrorist combar in the existing conditions-Наука, Безбедност, Полиција, бр. 2/98, Београд, 1998.
50. Милошевић, М.: Тероризам као кривично правна категорија, Безбедност, бр. 4, Београд, 1988.
51. Милошевић, М.: Албанска екстремна и терористичка емиграција, Безбедност бр. 3, Београд, 1991.
52. Митровић, А.: Подбуњивање Косова између два светска рата, Војска, бр. 40/93, Београд, 1993.
53. Мишевић, М.: Континуитет алабанизације Косова, у зборнику Косово-прошлост и садашњост, Међународна политика, Београд, 1989.
54. Мишевић, С.: Демографска слика и територијално одређивање Косово и Метохије после Другог светског рата, час. Војно дело, бр. 2/99, Београд, 1999.
55. Мишевић, С.: Промене геопростора и националне структуре становништва Косова и Метохије у периоду после Другог светског рата - Савремени проблеми ратне вештине, бр. 41, стр. 31-56, Београд, 1999.
56. Накарада, Р.: Случај Косова - јединствена произвољност, Социолошки преглед, Београд, 2007.

57. Недељковић, М и др.: Тероризам албанских сепаратиста на Косову и Метохији и метод њиховог деловања, Безбедност, бр. 5/98, Београд, 1998.
58. Нићифоровић М.: Emigrationi armiqe sor shqiptar bote - Родитељи и школа-ISSN 0350-459X.- 44, 10773-10783 (12.03. do 06.04. 1989.).
59. Павић, Р.: Решење за Космет, Вјесник, Загреб, 7 српањ 1990.
60. Пантелић, Н.: Генеза албанског екстремизма и тероризма на Косову и Метохији, Политичка ревија, бр.1, Београд, 2008.
61. Перазић, Г.: Правна осуда тероризма, Војска, бр. 399, стр.21, Београд, 1999.
62. Перазић, Г.: НАТО као страна у сукобу - Војска, бр. 398, стр. 20-21, Београд, 1999.
63. Перезић, Гавро: Наставак нове државе и њено признање у међународном праву, Војно дело бр.1-2, Београд, 1991.
64. Петковић, В. М: Кључ (не) стабилности: Корени сепаратизма на Косову и Метохији, Војска бр. 293 (19.03.1998), Београд, 1998.
65. Петковић, В. М.: Прикривени интереси великих сила: Корени сепаратизма на Косову и Метохији, Војска бр.294 (26.03.1998), Београд, 1998.
66. Петковић, В. М.: Дипломатија и рат, Војно дело, бр. 3/96, Београда, 1996.
67. Петрановић, Б.: Сепаратизам савршеног чина, Војска, 25.02.1993.
68. Радак, С.: Кривична дела против уставног и безбедности СРЈ са посебним освртом на кривична дела тероризма на Косово и Метохију, Безбедност, Београд, бр. 5/1998.
69. Радовановић, М.: Косово и Метохија, Национални интерес, број 1/2001, Институт за политичке студије, Београд, 2006.
70. Савић, А.: Нови међународни информативни поредак и специјални рат са посебним освртом на безбедност СФРЈ, док. диселтација, факултет безбедности, Скопље, 1991.
71. Савић, А.: Могући облици неоружаног угрожавања СРЈ, Војно дело 2, Београд, 1999.
72. Самарџић, Р.: Религија у политичким сукобима у Југославији, Војно дело бр.4-5, Београд, 1992.
73. Симеуновић, Д.: Битка за Косово и Метохију - историја, актуелно стање и пепспективе, Војно дело, број 1/200, Београд, 2000.
74. Симић, П.: Међународни аспекти Југословенске кризе, Војно дело бр. 6, Београд, 1991.
75. Симић, П.: Нови светски поредак и југословенска криза, Војно дело бр. 4-5, Београд, 1992.
76. Словић, С.: Међународноправно гледање на косовског питање, Башина, Приштина - Лепосавић, св, 26, 2009.
77. Степић, М.: У вртлогу балканизације, Службени лист СРЈ, Институт за геополитичке студије, Београд, 2001.
78. Суботић, М.: Космет између силе и права, Политичка ревија, Београд, 2008.
79. Суботић, М.: Србија и Европска унија, Српска политичка мисао, Београд, 2010.
80. Терзић, С.: Косово и Метохија у 20 веку-политичке, идеолошке, демогеафске и цивилизацијске координате, Историјски институту САНУ, рукопис, Београд, 2005.
81. Thackrah, Richard, Dictionary of Terrorism (second edition), London: Routledge, 2004.
82. Урошевић, А.: Косово,САНУ, Српски ентографски зворник, књига LXXVII, Насеља, књига 39. Београд, 1965.

83. Hadri, A.: Okupacioni sistem na Kosovu i Metohiji: 1941-1944, у: Југословенски истроијски часопис, Савез историјских друштва Југославије, 1965.
84. Церовић, В.: Маскирање терориста: Поводом трансформације ОВК у Заштитне снаге Косова, Војска, бр. 400, стр. 21, Београд, 1999.
85. Шкулич, М.: Терористички каратер НАТО агресије на Југославију, Српска слободарска мисао, бр.3, Београд, 2000.
86. Шћепановић, М.: „Егзодус Косовских Срба и Црногораца 1878-1988“, Косово-прошлост и садашњост, Међународна политика, Београд, 1989.
87. Шушић, С: „Између историје и будућности-геополитички положај“ треће Југославије, Војно-политички информатор бр. 7-8, Београд, 1992.

г) Међународни и национални правни прописи

1. Вели, Дева: Излагање на II седници ЦК СКС, 05.12.1968.
2. Доказни предмети коришћењи у сведочењу Обрада Стевановића пред Међународним кривичним судом за бившу Југославију (Хашки трибунал- ICTY), у предмету против Слободана Милошевића, у периоду мај-јун 2005, табулатори (ТАБ) 1-1-450.
3. Досије КиМ, Министарство унутрашњих послова Републике Србије, јавни документ у списима Хашког трибунала, Београд, 2000.
4. Документација Архива Југославије.
5. Девети конгрес Савез комуниста Југославије, Београд, 1969.
6. Декларација Европске заједнице Југославије од 05. јула 1991.
7. Декларација Савезне Владе СРЈ и Владе РС о спровођењу резолуције СБ УН бр.1244 (1999).
8. Документа Хашког трибунала РО 183967 и Транскрипт сведочења од 10 до 15. јуна 2002, мај-јун 2005, јун, 2006.
9. Европска конвенција о сузбијању тероризма, од 27.01.19977. (European Convention on the Supperssion of Terrorism, concluded at Strasbourg).
10. Женевске конвенције о заштити Жртава рата од 1949 и допунски протоколи од 1977, Југословенски црвени крст, Београд, 1997.
11. Завршни акт Конференције о безбедности и сарадњи у Европи, ОЕБС, Хелсинки, 1975,
12. Закон о унутрашњим пословима, „Службени гласника Републике Србије“, број 44/91 и 79/91.
13. Закон о одбрани, „Службени лист СРЈ“, бр.43/94, 11/95.
14. Закон о војсци „Службени лист СРЈ“, бр.43/94, 28/96, 44/99, 74/99.
15. Закон о спољним пословима , Службени гласник РС, 111/09.
16. Закон о поступању са напуштеном земљом колониста у Аутономној Косметској области, Службени лист Републике Србије, бр.53, Београд, 22.02.1947.
17. Закон о ревизији додељене земље колонистима и аграрним интересентима у Народној Републици Македоније и Аутономној Косовско-Метохијској области“ од 02. новембра 1946., Службени лист ФРНЈ, број 89, Београд, 1946.
18. Закон о ревизији додељене земље колонистима и аграрним интересентима у Народној Републици Македоније и Аутономној Косовско-Метохијској области“ од 02. новембра 1946., Службени лист ДФЈ, број 527, Београд, 1945.

19. Зборник документа из области одбране и безбедности Југославије 1990.-1991. ВИЗ, Београд, 2002.
20. Закључци Арбитражне комисије о Југославији од 16.01.1992, Војно-политички информатор бр. 2/1992.
21. Заједнички документ УМНИК и СРЈ, новембар 2001.
22. Задаци СК у даљем остваривању политичке платформе за акцију СКЈ у развоју социјалистичког самоуправљања, браства и јединства и заједништва на Косову, материјал са VI сенице ЦК СКЈ - 20.12.1963. Београду, 1984.
23. Зурапи, Б.: Изјаве сведока 1, Хашки трибунал, 22/25.11.2005. Хаг,
24. Зурапи, Б.: Изјаве сведока 2 , Хашки трибунал, 06.07.2006. Хаг
25. Информативни билтен Скупштине СФРЈ, бр. 386, октобар 1984.
26. Извештај са Оснивачког конгреса КП Србије, 1945.
27. Извештај штаб 46. дивизије НОВЈ штабу 13. корпуса НОВЈ од 22. новембра 1944.
28. Извештај оперативног штаба за Косово и Метохију главном штабу НОВ и ПОЈ за Србију од 04.12.1944.
29. Извештај Миладина Поповића Централном комитету КПЈ од 24.04.1944.
30. Извештај Велимира Стојнића, делагата Врховног штаба НОВЈ и Централног комитета КПЈ при Врховном штабу НОВ Албаноија и Централном комитету КП Албаније од 28.01.1945.
31. Конвенција Савета Европе о спречавању тероризма (Европска конвенција) од 16.05.2005. године.
32. Конвенција Савета Европе о сузбијању тероризма (Европска конвенција) од 23.09.1971. године.
33. Конвенција о сузбијању незаконих отмица ваздухоплова (Хашка конвенција) од 16.12.1970.
34. Конвенција о сузбијању незаконитих аката против безбедности цивилног ваздухопловства (Монтереалска конвенција) од 23.09.1971.
35. Косово: право и политика у нормативним актима пре и после 1974. године, Хелсиншки комитет за људска права у Србији, Београд, 1998.
36. Коментар КЗ СРЈ, Савезна администрација, Београд, 1995.
37. Међународна конвенција о сузбијању финансирања тероризма, од 09.12.1999. године (Intrnational Conventio for the Suppression of the Financing of Terrorism,adopted by the General Assimbly of the United Nations).
38. Основни кривични закон (ОКЗ) СРЈ (Србије), „Сл. лист СФРЈ“, бр. 44/76, 36/77, 34/84, 37/84, 74/87, 57/89, 3/90, 38/90, 45/90, 54/90; „Сл. лист СРЈ“, број: 35/92, 16/93, 31/93, 37/93, 24/94, 61/01 и „Сл. гласник РС“, бр. 39/03.
39. VII конгрес СКЈ, Београд, 1964.
40. Оснивачки конгрес КП Србије .
41. Platforme per gjidhien e ceshtjes shiqitare, Tirane 1988.
42. Повеља Уједињених нација, ОУН, 1945.
43. Политичка платформа за акцију СКЈ у развоју социјалистичког самоуправљања, братства и јединства на Косову ЦК СКЈ, 17.11.1981.
44. Програм Савеза комуниста Југославије, Београд, 1958.
45. Привремена забрана враћања колониста на њихова ранија места живљена, од марта 1945, Службени лист ДФЈ, број 13, Београд, 16. март.1945.
46. Правилник о унутрашњој организацији МУП-а, Београд, 1997.

47. Резолуције Савета безбедности УН бр. 1160 од 31. марта 1998. године; 1199 од 23. септембра 1998; 1203 од 24. октобра 1998; 1239 од 14. маја 1999.
48. Резолуција Савета безбедности УН број 1244, 10 јун 1999. Нова српска политичка мисао, бр 2/99.
49. Резолуција Савета безбедности о увођењу санкција према СРЈ (Србија и Црна Гора) број 757 од 30 маја 1992. ВПИ бр.6 Београд, 1992.
50. Уговор о сарадњи између држава чланица Заједнице независних држава у борби против тероризма, закључен у Минску 04.06.1999. године.
51. Устав Републике Србије, Службеник гласник РС, број 1/90.
52. Узроци и последице контрареволуционарне акције на Косову, XIV седница ЦК СК Србије, Београд 06. 05. 1981.
53. Устави СФРЈ од 1946 до 1974.
54. Устав Републике Србије од 1946 до 2006.
55. Уставни оквир за привремену самоуправу на Косову, Унмик, Приштина, мај 2001.
56. Уредба УНМИК-а бр.1999/24, 1999, Приштина(о закону који се не примењује на Косову).
57. Уредба УНМИК-а бр.200/74, Приштина, 2000.
58. Статус Аутономне косовско- метохијске области, 1953.
59. Статус Аутономне Покрајине Косова и Метохије, 1963.
60. Стенограма седнице Комисије ЦК СКЈ за међунационалне и републичке односе, 20.02.1967. Архив ЦК СКЈ, III/144.
61. Службени лист ДФЈ 13/45.
62. Службени лист ДФЈ 56/45.
63. Службени гласник НР Србије 9/47.
64. Службени гласник РС бр. 44/91.
65. Стенограма седнице Комисије ЦК СКЈ за међунационалне и републичке односе, 20.02.1967. Архив ЦК СКЈ, III/144.
66. проф. др. Симовић Бранислав, Правни факултет Крагујевац, експерт одбране (Хашки трибунал- ISTY), у предмету против Милана Милутиновића, Николе Шаиновића и др. лица везано за КиМ (1998-1999).

д) Вебсајтови

1. www. glasamerike.com
2. www. kosovo.com/nevs/archive.
3. www. gumadinac.de/vesti.
4. www.artel.co. yu.
5. www. artel.co.yu.
6. www. apisroup.org.
7. www. dnevnik.co.yu.
8. www.vreme.com/arhiva
9. www.kosovo.co.yi/forum/viewtopik.php.
10. www. stormfront.org/arhiva
11. www.emperors-clothes.com
12. www.tenc.net.
13. www.srbija-info.yu/vesti.
14. www.revijad.coyu/dan.

15. www. mediadub.cq.yu
16. www. usde.se
17. www.eulex-kosovo.eu
18. www.osce.org/kosovo
19. www.fas.org
20. www.un.org
21. Political rerroism database-definions ofterorrorism
22. http:// polisci.home.mindspring.com/ ptd_definition.html Boaz Ganor: Detining
23. Terorism: Is One MansFreedom Fighter
24. http:// www.ict.org.il/articles/define/html
25. http:// www. Terrorism.com/ terrorism/ basics. htm The terrorism Research Center - detinitions
26. http:// www.terrorism.com/ terrorism.def.html Boaz Ganor, Non-Convential Terrorism: Chemical,Nuclear, Biolgical
27. http:// www.ict.org.il/articles/articlel.html Yoram Schweicer, Potterns of Global Terrorism 1998- What hao changed
28. http:// www.ict.org.il/articles/patterns 98 htm Michael Whine, Islamic Organizations on the Internet
29. http:// www.ict.org.il/articles/ islamnet.htm
30. http:// www. periscopre.usni.com/demo/terms/t000282.html
31. http:// www. inlink.com/civitas/mun/res9596/terror.html
32. http:// www.fbi.publish/terror/terrusa.html
33. www. novosti.co yu
34. www.time.co.yu /kosovo media websites/
35. www.cnn.com/ focus on kosovo /
36. http://www.2net.co.yu/ucgi-bin/apis/prikaz2.pl?novo84 - analiza stepena povezanosti albanskih secesionista među sobom.
37. http://www.2net.co.yu/ucgi-bin/apis/prikaz2.pl?naoružanje ovk-naoružavanje i obuka terorista
38. Marković, Sonja i Bojan, Gajić.: Oslobodilička vojska Kosova, INET, orginalni tekst na sajtu wap against yugoslavia@inet.
39. Bisett, Jemes.: Rat protiv terorizma preskočio je OVK http://www.nationalpost. com/commentary isstory.html?t= /stories/ 201113/783573
40. Timothy Banckroft- Hinchey.: Kosovo: Istina, http:// english.pravda.ru/main/2001/08/14/12432.html.
41. DEA documents in R.Chandran, „u US-backed OVK linked to Herion Network“, http://www.voz-rebelde
42. Israel, J.: *Why French troops stood by as Albanions burned a Serbian village to the ground*// Emperor ′s Clothes. Retrieved March 22, 2204, from http://emperors-clothes.com.
43. Michel Chossudovsky.: *United Nations Appoints Alleged War Criminal*, March 2000, http:// emperors-clothes.com/articles/chuss/unandthe.thm.
44. Kosovo: History of a troubled region, BBC News, Internet, 15/04/06, http.://news.bb.co.uk/1/hi/specijal_report/1998/kosovo2/63823
45. Kosovo Liberation Army-KLA, Internet:// www.fas.org/irp/world/para/kla,htm,15/02/05
46. ljila Staletović, narko-novac pravi državu, Glas javnosti, 24. januar.2006, Internet izdawe, http://www.mfa.gov.yu/srpski/fdp/94-24012006_ s.html.10/03/2006.

47. http.//www.fbi.publish/terror/.html.
48. http.//www.inlink.com/civitas/mum/rs9596/terror. html.
49. http./ www.periscope.usni.com7demo/terms/1000282.html
50. htpp./ www.economis.co.rs
51. htpp./ www.tenc, net / Misel Cosudovski.: Kosovski „borci za slobodu“ finasira organizovani kriminal, 1999.

С А Д Р Ж А Ј

Апстракт, кључне речи..... 2
Abstract, key words..... 3

У В О Д

1. Проблем, предмет и циљеви истраживања 4-7
2. Општа и посебна хипотеза 7-10
3. Оправданост истраживања 10-11
4. Метод истраживања 11-12

1. ОСНОВНА (ОПШТА) ОБЕЛЕЖЈА ПОЛИТИЧКОГ НАСИЉА

1.1. Појам насиља 13-18
1.2. Узроци и основе насиља 18-23
1.3. Врсте и форме насиља 23-40
1.4. Улога насиља у политици 40-43
1.4.1. Одређење политичког насиља 43-48
1.4.2. Одређивање сепаратиског насиља 48-49
1.4.2.1 Појам сепаратизам..... 49-52
1.4.2.2. Економски сепаратизам 52-53

2. УСЛОВИ И УЗРОЦИ НАСТАНКА ПОЛИТИЧКОГ НАСИЉА НА КОСОВУ И МЕТОХИЈИ ПОЧИЊЕНОГ ОД 1945. ДО 1951. ГОДИНЕ

2.1. Осврт на историју социјалног и политичког насеља на Косову и Метохији до 1945. године 54-57
2.1.1. Осврт на ставове Српске социјалдемократске странке и Комунистичке партије о албанском питању у Југославији..... 57-60
2.1.2. Осврт на одлуку о прикључење Косова и Метохије Србији 60-61
2.1.3. Забрана повратка колониста на Косово и Метохију и ревизија Закона о додељивању земљишта колонистима..... 61-63
2.2. Узроци и основе политичког насиља на Косову и Метохији у том периоду..... 63-71
2.2.1. Осврт према конференцији у Бујану..... 72-74
2.3. Врсте и форме политичког насиља на Космету у том периоду..... 74-80

3. ПЕРИОД 1953-1966. ЗЛОУПОТРЕБА АУТОНОМНЕ ПОКРАЈИНЕ ЗА РАЗВИЈАЊЕ СЕПАРАТИСТИЧКИХ ТЕЖЊИ

3.1. Узроци и основе политичког насиља на Косову и Метохији у том периоду..... 81
3.1.1. Друштвени, политички, економски и културни мозаик Косову и Метохији у периоду 1953-1963. 81-84
3.1.2.Статус Косова и Метохије у оквиру Србије и Југославије..... 84-90
3.1.3. Дешавање у Србији и Југославији у том периоду која су погодила опстајању сепаратизма косовских Албанаца..... 90-93
3.2. Врсте и форме политичког насиља на Косову и Метохији у том периоду..... 93-98

4. ПЕРИОД 1966-1979. ПОЛИТИЧКИ ПРИТИСАК АЛБАНСКЕ ЕЛИТЕ НА СКЈ И ИСТИТУЦИЈЕ СФРЈ

4.1. Друштвено-економски, политички и културни оквири Косова и Метохије у периоду 1966 -1979. године 99-103
4.2. Врсте и форме испољавање политичког косметских Албанаца у периоду од 1966. до 1980. године..... 103
4.2.1. Званична борба на политичком плану албанских политичара..... 103-108
4.2.2. Јавна испољавња масовних незадовољства. 108-110
4.3. Последице захтева и активности косовских Албанаца у периоду од 1966 до 1979. године 110-112

5. ПЕРИОД 1979.-1989. ЗЛОУПОТРЕБА УСТАВ СФРЈ ИЗ 1974. ГОДИНЕ

5.1. Друштвени, политички, економски и културни оквири Косова и Метохије у периоду од 1979-1989. године 113-114
5.1.1.Однос према Призренској лиги. 114-116
5.2. Форме и врсте политичког насиља косметских Албанаца у периоду од 1979. до 1989. године 116-126
5.3. Права и обавеза у спречавању насиља 126-129

6. ПЕРИОД 1999-2003 ОБЛИЦИ И САДРЖИНЕ АЛБАНСКОГ ТЕРОРИЗМА ОД ПРОМЕНА УСТАВА ДО ДАНАС

6.1. Међународно-политички положај Југославије и Србије и стање на Косову и Метохији..... 130-138
6.2. Историјски корени и узроци настанка развоја албанских националних, сепаратистичких, екстремистичких и терористичких идеја 138-141
6.2.1. Облици деловања албанских терориста..... 141
6.2.1.1. Политичке стратегије 141
а). Демонстрације 142-145
б). Штрајкови рудара и други специфични облици портеста 145-147
в). Бојкот и парадржавно организозовање 147-150
г). Интернационализација албанског питања и хомогенизација Албанаца 150-153
6.2.1.2. Економске стратегије..... 153-154
6.2.1.3. Војне стратегије..... 154-155
а).Тероризам као стратегија инсукреција..... 155-156
б).Терористички акти..... 156-161
в). Обавештајна, противобавештајна и пропагандна делатност 161-163
6.2.3. Српско-албански односи и решавање албанског националног питања 163-171
6.2.4. Услови, узроци настанка и ескалација тероризма на Косову и Метохији 172-174
6.3. Циљеви албанског тероризма на Косову и Метохији 174-178
6.3.1. Етничко чишћење Срба -„расрбљавање“ Косова и Метохије..... 178-183
6.3.2. Разбијање Републике Србије као суверене државе 183-187
6.3.3. Стварање „републике Косово“ и њено припрајање „Великој Албанији“..... 187-192
6.4. Терористичке снаге албанских екстремиста (ОВК, ФАРК, АНА) 192-193
6.4.1. Параполитичко, парадржавно, паравојно параполицијско и криминалн клановско организовање Албанаца 193-195
а).Настанак и развој ОВК 195-200
б).Остале терористичке организације 200-206

в.).Финансирање ОВК 206-210
6.4.2. Организациона структура терористичких снага..... 210
а). Легалне сепаратистичке организације 210-211
б). Организација и структура ОВК..... 211-215
в). Терористичка природа ОВК и ФАРК..... 216-220
6.4.3. Резултати емпиријских истраживања..... 220-235
6.4.4. Попуна и обучавање терористичких снага, насилно регрутовање и придобијање грађана 235-241
6.4.5. Наоружавање и опремање терориста 242-243
6.4.6. Улога политичких организација 243-251
6.5. Спољни чиниоци политичког насиља (тероризам) на Косову и Метохији..... 251-259
6.5.1. Геополитички и геостратегијски циљеви и интереси великих сила..... 259-263
6.5.2. Носиоци спољне подршке политичком насиљу..... 263-270
6.5.2.1. Албанска дијаспора- некад и сад, њена организација и утицај у земљама емиграције..... 270-273
6.5.2.2. Албанске политичке организације у иностранству..... 273-276
6.5.2.3. Међународне организације, савези и државе 276-281
6.6. Медијски рат против Србије и СРЈ као посебан вид подршке албанском сепаратизму.... 281-290
6.6.1 „Станизација“ Србије и Срба. 290-292
6.6.2. Наметање тезе о насиљу, злочину и „хуманитарној катастрофи“ на штету Албанаца 292-295
6.6.3. Утицај на јавно мњење да се терористи прихвате као ослободиоци, а Србија и Срби као насилници и злочинци 295-298
6.7. Објекти угрожавања и последица албанског тероризма (по форми врсти просторној и временског учесталости) 298-300
6.7.1. Објекти напада и последице албанског тероризма 301
6.7.2. Људи, јавне службе и имовина, као објекти напада албанских терориста..... 301-309
6.7.3. Насилни прогони и етничко чишћење..... 309-312
6.7.4. Ефекти албанског тероризма..... 313-316
6.7.5. Последице бомбардовања..... 316
6.8. Облици албанског тероризма на Косову и Метохији после доласка међународних снага (УНМИК и КФОР). 316-320
6.8.1.Терор по доласку КФОР-а и УНМИК-а..... 320-324
6.8.2.Ток догађаја терора од јуна 1999-2003. године..... 324-331
6.9. Институционе мере на спречавању насиља 331-339
6.9.1.1. Решавање албанско - српског сукоба и антитерористичке мере..... 339-346
6.9.1.2. Међународноправно гледање на косовско питање 346-349
6.9.1.3. Антитерористичке мере 349-353
6.9.4. Ефекти преузетих антитерористичких мера..... 353-357
6.9.2. Дипломатско-политичке мере 357-361
6.9.3. Политичко-дипломатске институције 361-367
6.9.4. Ангажовање дијаспоре 367-369
6.9.5. Мере осталих државних органа 369-377
6.9.6. Мере међународних организација на Косову и Метохији 377-381

7. ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА 392-397

7. ПРИЛОЗИ 388-447

7. ЛИТЕРАТУРА 448-470

Прилог 1.

Изјава о ауторству

Потписани-а Хатиџа Бериша

број уписа 05 105/ 1

Изјављујем

да је докторска дисертација под насловом

" Полиичко насиље на Косову и Меохији од 1945. до 2003. године"

- **резултат сопственог истраживачког рада,**
- да предложена дисертација у целини ни у деловима није била предложена за добијање било које дипломе према студијским програмима других високошколских установа,
- да су резултати коректно наведени и
- да нисам кршио/ла ауторска права и користио интелектуалну својину других лица.

Потпис докторанда

У Београду, 20.04,2012. године

Хатиџа Бериша.

Прилог 2.

Изјава о истоветности штампане и електронске верзије докторског рада

Име и презиме аутора Хатиџа Бериша

Број уписа 05 105/ 1

Студијски програм Докорске судије

Наслов рада " **Полиичко насиље на Косову и Меохији од 1945. до 2003. године"**

Ментор проф. др Иван Радосављевић

Потписани _____

изјављујем да је штампана верзија мог докторског рада истоветна електронској верзији коју сам предао/ла за објављивање на порталу **Дигиталног репозиторијума Универзитета у Београду.**

Дозвољавам да се објаве моји лични подаци везани за добијање академског звања доктора наука, као што су име и презиме, година и место рођења и датум одбране рада.

Ови лични подаци могу се објавити на мрежним страницама дигиталне библиотеке, у електронском каталогу и у публикацијама Универзитета у Београду.

Потпис докторанда

У Београду, 20.04.2012. године

Hatidza Beriša

Прилог 3.

Изјава о коришћењу

Овлашћујем Универзитетску библиотеку „Светозар Марковић“ да у Дигитални репозиторијум Универзитета у Београду унесе моју докторску дисертацију под насловом:

" Полиичко насиље на Косову и Меохији од 1945. до 2003. године"

_____

_____

која је моје ауторско дело.

Дисертацију са свим прилозима предао/ла сам у електронском формату погодном за трајно архивирање.

Моју докторску дисертацију похрањену у Дигитални репозиторијум Универзитета у Београду могу да користе сви који поштују одредбе садржане у одабраном типу лиценце Креативне заједнице (Creative Commons) за коју сам се одлучио/ла.

1. Ауторство

2. **Ауторство - некомерцијално**

3. Ауторство – некомерцијално – без прераде

4. Ауторство – некомерцијално – делити под истим условима

5. Ауторство – без прераде

6. Ауторство – делити под истим условима

(Молимо да заокружите само једну од шест понуђених лиценци, кратак опис лиценци дат је на полеђини листа).

Потпис докторанда

У Београду, 20.04.2012. године

Наталија Ваујса